ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1
MERCREDI
1er DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանգա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.314 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.314

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՐՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆի նախագահը՝ Ամին Ճեմայէլ պաշտօնապէս դիմում ըրած է Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Մեծ Բրիտանիոյ - Նահանգներու, որպէսզի բազմացնեն իրենց զրկած ուժերը: Ճեմայէլի համար, կատարեալը կ'ըլլայ՝ կրկնապատկումը: Ներկայիս 1650 Ֆրանսացի, 1243 Իտալացի եւ 1200 Ամերիկացի կայ: Ճեմայէլ չհլատած է թէ այս դիմումին նպատակն է օգնել լիբանանեան բանակին, որպէսզի ամրապնդէ իր հեղինակութիւնը եւ վերջ դրուի լեռներու մէջ դեռ տիրող, խռովութեանց:

ՆԱԹԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Փարիզ վերադարձաւ երեքշաբթի օր, յայտնած ճամբորդութենէ մը եօք Հնդկաստան, ուր ճառ մըն ալ խօսեցաւ Ծորհըրդարանին առջեւ, կոչ ընելով լայնածաւալ գործակցութեան մը, պայքարելու համար թերաճումին դէմ: Մամուլի ասուլիս մըն ալ տուաւ եւ այդ առթիւ ըսաւ թէ Աֆղանիստանը Թոյն մըն է Խորհ. Միութեան մարմնին մէջ:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ բողոքած է, թէեւ, օդանաւային Պալքան - Էտ ընկերութեան Հերոմի իր դերասենեակին փոխ - տնօրէնին ձերբակալման դէմ, բայց իտալական ոստիկանութիւնը համոզուած կը մնայ թէ Պուլկարիա կարեւոր դեր խաղացած է Պապին մահափորձին պատրաստութեան մէջ եւ թէ Ագճա՝ միայն զինեալ ձեռքն եղած է: Պուլկարը - Անտոնով - բանակի սպայ է, ըստ հաւաստի աղբիւրներու եւ թրքական կիւնեշ թերթը կը գրէ թէ ուրիշ Պուլկար մըն ալ կայ (որու դէմ ալ ձերբակալման հրամանագիրը ելած է) Տէոդորոֆ Այվազոֆ, որ հանդիպում ունեցած է, Հռոմի մէջ, Անտոնովի հետ: Կը պարզուի որ Ագճա այլեւս ամէն ինչ կը պատմէ:

ԸՆԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ, որ անցեալ շաբթու Շերաք - ի՞նքար ճաշով մը, ապա ի՞նքարի կիրակնօրեայ ճառով, ուզեց վստահութիւն ներշնչել եւ ցոյց տալ թէ մէկ ճակատ կը կազմէ, 24 ժամ եւոք պառակտումի ցայտուն վտանգը տուաւ Լիոնի մէջ, ուր քաղաքապետը՝ Ֆ. Քոլոմպ (Իւ - Տէ - Էֆ) եւ Հ. Հ. Հ. երեսփոխան՝ Մ. Նուաա չկրցան համաձայնիլ թաղային պետական մէկ ցանկի շուրջ եւ բանակցութիւնները խզուեցան: Երկու խմբակցութիւններէն իւրաքանչիւրը կը կարծէ թէ ինք աւելի հաւանականութիւն ունի պարտութեան մատնելու ճախը:

ԺԸՆԵԻի մէջ վերջ գտաւ Կ. Ա. Թ. Թ.ի ժողովը, որ հազիւ փորձեց քօղարկել այն խոր տարակարծութիւնները, որ կան Միացեալ - Նահանգներու եւ Եւրոպայի տասներու մէջեւ, միացեալ յայտարարութեան մը մէջ: Ֆրանսայի Արտաքին Ռեւտուրի նախարարը ըսած է այս առթիւ.- «Ժողովը քիչ արդիւնք ունեցաւ: Աւելին չէր կրնար ունենալ, ընտրած ըլլալով շատ նեղ դեռին մը եւ տագնապին շատ սխալ վերլուծում մը: Կարելի չէ ժողովին ձախողութեան մասին խօսիլ այլ՝ ձախողութեան այն յաւակնոտ յոյսերուն, զորս ոմանք դրած էին անոր մէջ»: Տոլարը կը շարունակէ իյնալ եւ երկուշաբթի օր, 7 Ֆ. 03-ի իջած էր Փարիզի սակարանը:

ՊՈԼՍՈՑ զինուորական տեսանի դատախազ մը երեքչն մէկ տարի բանտարկութիւն պահանջած է Ֆաթիհ Կիւլլապօղլուի ձումհուրիյէթի աշխատակից եւ թերթին տնօրէնին՝ Օքայ Կէօնէնսի դէմ, որոնց յօդուածները զրդռիչ նկատած է եւ ժողովուրդը խուճապի մատնող:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՑՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՑ. 24/25)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ՔԱՂԱՔ ՄԸ ԴՆԵՍՏՐԻ ԱՓԻՆ

Շուրջ երկու դար առաջ հիմնադրուած հայկական Գրիգորիուպոլիս քաղաքին մասին, որուն հին կառուցուածքէն ոչինչ պահպանուած է, ներկայիս կարելի է ամբողջական պատկերացում մը ունենալ, շնորհիւ անոր յատակագիծի պատճէնին, որ յայտնաբերուած է Մոսկուա, գինուորական - պատմական դիւանին մէջ: Այդ մասին խօսուած է վերջերս Երեւան գումարուած գիտական ժողովին, որ նուիրուած էր հայ մշակոյթի եւ արուեստի հարցերուն: Գրիգորիուպոլիս որպէս պետականօրէն կազմակերպուած եւ զուտ հայաբնակ ինքնավար քաղաք ստեղծուած է յատուկ նախագիծով, որ հաստատուած է Ռուսիոյ կայսրուհի Եկատերինա Բ.ի կողմէ: Քաղաքին հանդիսաւոր հիմնադրութիւնը տեղի ունեցած է 1799-ին՝ Դնեսեար գետի ափին (ներկայիս Մոլտաւիա): Հետաքրքրական են նաեւ նախագիծի պատճէնին վրայ կատարուած մակագրութիւնները, որոնք կը խօսին քաղաքի ստեղծման համար տեղւոյն հայկական գաղութի եւ համայն Հայութեան դոր ծակցութեան մասին: Այդ փաստաթուղթի եւ մատենագիտական նիւթերու հիման վրայ հետազօտողները վերականգնած են բնակավայրի կառուցապատման եւ անոր համայնքին նկարագիրը: Քաղաքը ունեցած է տասրեր լայնքով փողոցներու կանոնաւոր ցանց մը, առեւտրական եւ վարչական - հանրային կեդրոններ, հրապարակներ, ուղղանկիւն թաղամասերով բնակելի տուներ: Գործերը կառավարած է Հայերէ կազմուած ատենակալութիւնը: Ներկայիս Գրիգորիուպոլիս աւանին մէջ, այլ ժողովուրդներու ներկայացուցիչներու հետ, կ'ապրին նաեւ Հայեր:

×

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուա լոյս տեսնող «Գեղեցիկի աշխարհին մէջ» պատկերազարդ օրացոյցի 1983-ի տարեգիրքին մէջ, աշխարհի եւ Խորհ. Միութեան արուեստի անուանի վարպետներու կողքին տեղ յատկացուած է նաեւ հայ արուեստագէտներու: Հանդէսը էջ մը, որ մամուլը Ցակոբ Կոջոյեանի (1883 - 1959), հրատարակելով անոր «Գարուն»ին վերհրատարակութիւնը: Իրեն նուիրուած յօդուածին մէջ, որ կը կրէ «Հարազատ Հայաստանի երգիչը» խորագիրը, նշուած է որ Ցակոբ Կոջոյեանի գործերը կերպարուեստի երկրպագուներուն առջեւ կը բանան հայկական քնաշխարհի գեղեցկութիւնը, կը խօսին մարդոց կեանքին ու աշխատանքին մասին: Կոջոյեանի գործերուն մէջ կը վերակենդանանան նուրբ տառերով ու մանրանկարներով մագաղաթեայ ձեռագիրները զարդարող հայ վարպետներու աւանդութիւնները: Բանական թուականներու իր լաւագոյն գործերն են «Սասունցի Դաւիթ» ջրաներկերը, Ստեփան Զօրեանի «Հազարան բլրուլ» հէքեաթի նկարազարդումները, «Աչունը Երեւան», «Մենաւոր կաղնին», «Ալարան» եւ այլ կտաւներ: Երեսունական թուականներուն ձեւաւորած է Եղիշէ Զարենցի «Գիրք ճանապարհի», Մաքսիմ Կորքիի «Բանաստեղծութիւններ եւ լեգենդներ» գործերը: 40 - 50-ական թուականներուն Կոջոյեան ձեւաւորած է Սայաթ Նովայի երգերու գիրքը, նկարած «Արարատեան դաշտը», «Գառնի պիւրաղում», «Գարուն» կտաւները եւայլն: 1973-ին Երեւանի մէջ բացուած է Ցակոբ Կոջոյեան տուն - թանգարանը: Տարեգիրքին մէջ յօդուածները նուիրուած են նաեւ Արամ Խաչատրեանի եւ Երեւանի կոմիտաս անսեմբլային երաժշտութեան տան:

ԳՈՒՇԱՏԵՍՐ

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆԸ

Բ.

Երկար տարիներ մուրացկանի տեսարանը ցնցեց զիս: Կը մեղքնայի մուրացող մարդուն, միշտ ալ բաներ մը կը դնէի մուրացկանի զլխարկին կամ ափին մէջ, կ'ընդվզէի անոնց թշուառութեան դիմաց: Բայց միաժամանակ հարց կուտայի ես ինծի թէ ի՞նչ արժէք ունէր այն քանի մը դահեկանը, որ ասոր անոր կողմէ կը դրուէր մուրացկանի մը ափին մէջ: Արմատական լուծո՞ւմ մըն էր այդ, օգուտ մը ունէ՞ր, բանի մը կը ծառայէ՞ր: Երբեմն կը նայէի այն ինքնահաւան ու պոռոտ մարդոց, որոնք մեծ բարերարներու հռովեր կ'առնէին քանի մը մետաղադրամ ձգելով մուրացկանի մը ափին մէջ: Իրենց չուրջիններուն ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար ամէն բան կ'ընէին անոնք, յատակ կերպով ալ ցոյց կուտային թէ որքան դրամ կուտային: Կարծես թէ անոնցմով կը դիտէի թէ ինչպէս կը փգուէին անոնք իրենց այդ աժան բարերարութեամբ ու գթասիրտութեամբ: Անոնք երբեմն ալ չէին մոռնար, խրատներ ու յանդիմանութիւններ տեղացնել մուրացկաններուն գլխուն: Կային նոյնիսկ մարդիկ որոնք նախ լաւ մը կը նախատէին, յետոյ քանի մը դրամ կը ձգէին: Կը նայէի այս բարի ծաղիկներուն եւ ժխլ Ռբնարի հետ միասին կը դոչէի. Օ՛ կեղծաւոր գթասիրտութիւն, որ տասը դուրուշ կուտայ քան ոսկինոց երախտագիտութիւն դնելու համար:

×

Հիմա աչքերուս առջեւ է մօտաւորապէս ութսուն տարեկան, սպիտակ մօրուքով ու պատառուն քուրջերով այն ծերունին, որ ամէն տասն եւ հինգ տարի առաջ ամէն առաւօտ գետին կը փռուէր Էմինէօնիւ, Մըսըր Զարչըսի-ի պատերուն առջեւ եւ պաղատագին ձայնով մը կը մուրար անցնող - գացողէն:

Առաւօտուն ութին հոն էր, այդ քաղաքամարդ պողոտային վրայ, որովհետեւ ես երբ դպրոցական կուգայի, ան արդէն փռուած էր գետինը ու սկսած էր արձակել իր աղիողորմ պաղատանքը: Գրաւեցնակս ճիշդ իր վրայ կը նայէր ու ես պատուհանէն անպայման կը տեսնէի գինքը: Երբ չէի նայեր, իր լացուկոծը կը հասնէր մինչեւ ականջներս: Այնպիսի սրտառուչ պաղատանք մըն էր այդ, որ անկարելի էր անտարբեր մնալ: Գետինը, փոշիներուն մէջ պառկած, կը գալարուէր անցորդներուն ոտքերուն տակ, ոմանց ոտքերը կը բռնէր, երկու ձեռքերը երկինք կը բարձրացնէր, աղօթքներ կ'արտասանէր ու կուլար: Մարդ սիրտ ունենար ու չազդուէր այս տեսարանէն, ողորմութիւն մը չտար այս մարդուն, կարելի՞ էր:

Առաւօտ մը, ժամը իննին, երբ տակաւին ստիպողական աշխատանք մը չունէի ու պատուհանին քով կանգնած՝ վար կը նայէի, դարձեալ տեսայ ծերունի մուրացկանը: Մարդ մը անոր առջեւէն անցաւ, քանի մը քայլ նետեց, յետոյ լսեց պաղատագին ձայնը որ կը հասնէր, կանգ առաւ, վերադարձաւ, գրպանէն դրամ մը հանեց ու ձգեց: Նոյն վայրկեանին երկու կիներ, պայուսակնեւրով ու ծրարներով բեռնաւոր, կեցան մուրացկանին դիմաց: Կիներէն մէկը իր ձեռքի ծրարները յանձնեց ընկերուհիին, որ զանոնք վերցուց հազար դժուարութեամբ, քանի որ ինք ալ բեռնաւոր էր արդէն: Բացաւ պայուսակը ու մէջէն հանեց դրամապանակը, դրամապանակէն ալ գտաւ քանի մը դրամ, դրաւ ծերունիին առջեւ, եւ յետոյ ետ առաւ իր ծրարներն ու պայուսակները: Այն ատեն նոյնը ըրաւ միւսը, որ իր կարգին, հազար դժուարութեամբ իր պայուսակը բացաւ ու իր բաժինը բերաւ ողորմասիրութեան: Լարուած ուշադրութեամբ դիտել չարունակեցի: Կը հիանայի անցորդներու ջերմեռանդ գթասիրտութեան: Անցնող դարձողը բաներ մը կը ձգէր մարդուն առջեւ եւ ան, միշտ սրտառուչ խօսքերով կը գրպանէր դրամը, ու յաջորդ մօտեցողին կը դառնար:

Ցնցուեցայ եւ խորհեցայ որ այսքանը շատ էր: Բան մը զիս անհանդիստ ըրաւ այդ տեսարանին մէջ: Որոշեցի «ուսումնասիրել» մուրացկանին պարագան: Ժամացոյցիս նայեցայ ու պատուհանին քով ճիշդ քառորդ ժամ անշարժ կենալով համրեցի թիւը այն անցորդներուն, որոնք բան մը կուտային մուրացկանին: Նոյնը ըրի երկու ժամ վերջ, ամբողջ քառորդ մը: Վերջին անգամ մըն ալ կէսօրէ վերջ, ժամը չորսին համրեցի: Այդ երեք քառորդ ժամերը ամբողջական ժամերու վերածելով մօտաւորապէս հաշուեցի թէ մէկ օրուան մէջ միջին հաշուով քանի՞ անցորդ ողորմութիւն տուած էր այդ ծերունիին: Եւ յետոյ ենթադրեցի որ ամէն մէկը նուազագոյն քանըհինգ դահեկան տուած ըլլայ - այդ շրջանին մէկ ոսկի տուողներ ալ շատ էին: - Եւ վերջապէս գտայ որ այդ մուրացկանը, նուազագոյն այդ պիսի սակով իսկ, մէկ ամսուան ընթացքին կը «շահէր» իմ ամսաթոշակիս հընդհատիկը:

×

Ես ի՞նչպէս այսքան տխմար կրնայի ըլլալ, խորհեցայ այն ատեն, յիշելով թէ որքան կը ցաւէի այդ ծերունիին համար: Եւ այս անցորդները ի՞նչպէս այսքան տխմար կրնան ըլլալ: Սա կի՞նը, որ հազարամէկ տանջանքներու ենթարկեց ինքզինքը՝ ողորմութիւն մը տալու համար: Հապա սա խեղճ ու աղքատ միւս կի՞նը, որ հաւանաբար հազիւ կ'ապրուի իր չահածով, ի՞նչպէս իր քիչ դրամէն բաժին մը հանեց այդ խաբեբային: Սա փոքրիկ տղա՞ն, որ հաւատքով ու զոհունակութեամբ իր դրպանի դրամէն բան մը թոթռուց մուրացկանին: Իսկորն ալ հաւատացին որ լաւ գործ մը տեսած էին: Եւ երբեք չդիտցան որ գետին պառկած մուրացկանը անոնց քթին կը խնդար ... լալով:

Ռ. Հ.

ԹԵՐԹԵՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած է միացեալ նստաշրջան մը, որուն մասնակցած են Մօր. Միութեան բոլոր Հանրապետութիւններուն լուսաւորութեանց նախարարները: Այս առթիւ այլազան հարցեր եւ նիւթեր չօշափած են նախարարները, ինչպէս, օրինակ, Մօր. Միութեան Լուսաւորութեան նախարարը՝ Մ. Պրոկոֆեւ ընդգծած է կրթական դրութեան նպատակը ըսելով, թէ ասոր հիմնական առաջադրութիւնն է եղած պատանիներն ու երիտասարդները դաստիարակել Կոմունիստական բարոյականութեան ոգով: Աւելցուցած է, թէ Լենինի ազգային քաղաքականութիւնն է եղած զպրոցականներուն հնարաւորութիւն տալ սիրապեսելու իրենց մայրենի լեզուին: Շեշտած է, թէ Մօր. Միութեան մէջ բոլոր լեզուներն ալ իրաւահաւասար մնացած են զպրոցներուն մէջ: Դրա հետ մէկտեղ, մեր երկրի ժողովուրդներուն իմաստնացիոնալ ընդհանրութիւնը ծնել է նոր երեւոյթ՝ երկլեզուութիւն: Երեւան է եկել երկրորդ մայրենի լեզուն: Այն դարձել է ազգամիջեան հաղորդակցման լեզու: Դա ռուսաց լեզուն է: Անդին, ռուսերէնի օր ըստ օրէ աճող դերին մասին արտայայտուած է Ուզբեկիստանի Լուսաւորութեան նախարարը Ս. Շերմուխամեդով:

Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարը՝ Ս. Հախումեան, որ առիթով մը ռուսերէնը երկրորդ մայրենի լեզու որակած էր յօդուածի մը մէջ, այս անգամ, միացեալ նստաշրջանին արտայայտուած է գեղագիտական դաստիարակութեան մասին, Հայաստանի մէջ:

Նախ դիտել տուած է, թէ ըլլայ Հայաստանի, ըլլայ խորհրդային այլ Հանրապետութիւններուն մէջ, վերջին տարիներուն մեծ աշխատանք կատարուած է այս ուղղութեամբ: Ասիկա նկատած է բնական երեւոյթ մը, քանի նախարարին բնորոշումով՝ գեղեցկութեան օրէնքներով ապրելու ձգտումը առաւել խոր կերպով ի յայտ եկած է կեանքին մէջ:

Ըսած է, թէ գեղագիտական դաստիարակութիւնը կը սկսի ընտանիքներուն մէջ, ապա կը շարունակուի այսպէս կոչուած նախադպրոցական Հիմնարկութիւններուն մէջ, այսինքն՝ մանկամսուր-մանկապարտէզ: Հայաստանի մէջ մեծ ուշադրութիւն կը տրուի մանկապարտէզներուն ներքին յարդարումներուն կապակցութեամբ: Ասիկա առաջին քայլն է: Երկրորդը, նոյնքան կարեւոր, զբօսանք-պլոտյոններն են նպատակ ունենալով մատաղ սերունդին ծանօթացնել բնութիւնը, ճարտարապետական յուշարձանները. կը կազմակերպուին երաժշտական ցերեկոյթներ, կը ներկայացուին մանկական թատերախաղեր, կեանքի կը կոչուին նուագախումբեր եւ երաժշտախումբեր: Նը կարչութիւն եւայլն. ասոնք կը մնան փոքրիկներուն տրամադրուած գեղագիտական դաստիարակութեան հիմնական միջոցները: Հայաստանի բազմաթիւ մանկապարտէզներու երախաներ ցուցահանդէսներ կազմակերպած են Մոսկուա եւ այլուր:

Մենք, ըսած է նախարարը, առաջին դասարանէն մինչեւ վերջին կարգերը կը ձգտինք այս առաջադրութիւնը իրագործել դասերուն յատկացուած ժամերուն ընթացքին, ինչպէս նաեւ զբաղմունքներէն դուրս: Հայաստանի կրթական պատկան մարմինները նպատակայարմար նկատած են 8-րդ եւ 9-րդ, այսինքն՝ նախակրթարանի վերջին եւ միջնակարգի առաջին կարգերուն համար սահմանել յատուկ դասընթացք մը. - Գեղագիտութեան եւ բարոյագիտութեան հիմունքներ: Փորձը ցոյց տուած է այս դասընթացքին օգտակարութիւնը: Ծրագիրով նախատեսուած բանավէճերը, արուեստագէտներու հետ տեղի ունեցած հանդիպումները, զբօսանքները եւ գործնական աշխատանքները նպատակ ունեցած են արուեստին սէրը արծարծել բարձր դասարաններուն մօտ. ասոնց գնահատումները անցեալի մշակոյթի ժառանգութիւններուն եւ նոր, ժամանակակից ստեղծագործութիւններուն հանդէպ ճիշդ դատումի ենթարկել:

Դպրոցներուն մէջ գեղագիտական, յատկապէս գեղարուեստական դաստիարակութեան օրինակելի ձեւերէն մէկն է ցուցահանդէսներու կազմակերպումը: Պատանի, երիտասարդ, առանց անտեսելու մանուկները, նկարիչի, քանդակագործի, հնագէտի եւ հայերանագէտի իրենց յատկութիւնները երեւան կը հանեն:

Ահա արդէն, քանի մը տարիներէ ի վեր յաջորդական կարգով նմանօրինակ ցուցահանդէսներ կը կազմակերպուին Ադրբեջան, Վրաստան եւ Հայաստան, տեսակ մը ստեղծագործական օլիմպիադաներ, ինչպէս անուանած է Ս. Հախումեան այս հանդիպում-ներկայացումները:

Գեղագիտութեան Հայաստանի կեդրոնը ծանօթ է Հանրապետութեան սահմաններէն դուրս եւս: Այդ կեդրոնը կը համախմբէ մանկական ստեղծագործութեան Թանգարանը, ճեռական արուեստի եւ յարդարանքի փորձնական արուեստանոցը, ինչպէս նաեւ Թատերականը: Կայ նաեւ մանկական Համանուագախումբը՝ ազգագրական երգացանկով, նուագախումբով եւ սենեկային խումբով: Արուեստներու մանկական կեդրոնը՝ դիչերօթիկ բաժինով կարեւոր դեր կը կատարէ: Կայ նոյնպէս մանուկներուն յատուկ սրահ մը՝ ապագայ տպագրիչներ եւ այդ ճիւղի մասնագէտներ պատրաստելու համար:

Մանկական ստեղծագործութիւններուն Թանգարանը ներկայիս կը հաշուէ աւելի քան հարիւր հազար ցուցանմոյշ՝ գեղարուեստական, գծագրութիւն, ասեղնագործութիւն, խամաճիկներ եւայլն: Ներկայացուած են ստեղծագործութիւններ աշխարհի 95 երկիրներէ, խորհրդային բոլոր Հանրապետութիւններէ եւ Հայաստանի քաղաքներէ ու գիւղերէ: Պարբերաբար կը կազմակերպուին անհատական եւ հաւաքական ցուցահանդէսներ, ըստ նիւթերու, արուեստի ճիւղերու:

Քիչ մը այլ ծրագիրով կազմակերպուած է Հանրապետութեան գեղարուեստական Տունը, որ սերտ կերպով կապուած է հարիւր գեղարուեստական եւ երաժշտական դպրոցներու հետ: Դպրոցականներուն թիւն է 23·000: Վերոյիշեալ Տան նպատակն է ստեղծել գեղարուեստական կեդրոնական համակարգ մը՝ նախակրթարաններուն եւ մասնագիտական դպրոցներուն համագործակցութեամբ:

Նախարարը եզրակացուցած է իր խօսքերը ըսելով, թէ իրենց նպատակը չէ բոլոր աշակերտներն ալ յետագային արուեստագէտներ դարձնել: Նպատակը այլ է, այնպէս ընել, որ աշակերտները սիրեն երաժշտութիւնը, նկարչութիւնը, քանդակագործութիւնը, եւ, վերջապէս արուեստի բոլոր ստեղծագործութիւնները: Բծախնդիր եւ պահանջկոտ դառնան ասոնց ուղղութեամբ:

Ս. Հախումեան ապա ընդգծած է, թէ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ դպրոցականներուն համամուտգախումբը: Լայն գիծերով ծանօթ կը մնայ ժողովուրդին ճարտարապետական փոքր Ակադեմիան եւ Ա. Խաչատուրեանի անունը կրող պատանի երգահաններուն ակումբը:

ՔԱՂՀԱՆ

« LA DETTE DE SANG »

« ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ »

ԱՐՇԱԻԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Ժէռառ Շալեան՝ լրագրող, ուղեւոր, փրոֆ. Է. Ն. Ա.-ի մէջ, անխոնջ ծառայող ճնշուած ժողովուրդներու դատին, տեսաբան - մասնագէտ Երրորդ Աչխարհի ազատագրական շարժումներուն եւ յեղափոխական պայքարներու, հիմնադիրներէն մին Փոքրամասնութեանց Իրաւունքներու Մշտաւորումին, հեղինակ բազմաթիւ հատորներու՝ - քրտական հարցէն ափրիկեան երկիրներու ղինեալ պայքարներուն, Վիէթնամի պատերազմէն պղեսեսինեան դիմադրութիւնը, Հայերու ցեղասպանութիւնը եւայլն ... առաջադրեց նախարար Արշաւիր Շիրակեանի «Կտակն էր Նահատակներու» հատորին Ֆրանսերէնի թարգմանութեան: Հատորը լոյս տեսաւ մէկ, երկու ամիս առաջ եւ Ժէռառ Շալեան քաղաքէ - քաղաք կը շրջի ներկայացնելու եւ ճօնադրելու համար գիրքը: Փարիզէն - Մարսէյլ, իր անցած բոլոր քաղաքներուն եւ վայրերուն մէջ ժողովուրդը մեծ թիւով ներկայ եղաւ եւ վերապահեց լաւագոյն ընդունելութիւնը:

Արշաւիր Շիրակեան Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովուրդի պատմութեան արդարադատ բազուկներէն մին է: Հոմէն, 1921-ին, ուր կ'ահաբեկէ Սայիտ Հալիմ փաչան, մինչեւ Պեռլին, ուր 1922-ին, Արամ Երկանեանի հետ գետին կը փռէ Պեհաէտտին Շաքիրն ու ճեմալ Ազմին, իր գիրքը յուշագրութիւն մըն է: Ժ. Շալեան, իր երկարաչունչ նախաբանին մէջ ահաբեկչական այս արարքները կը դնէ իրենց ճշդրիտ պատմական ծիրին, տուեալներուն մէջ:

Հատոր մը որ պէտք է ԿԱՐԴԱԼ եւ ՏԱՐԱԾԵԼ:

ԿԱՐԴԱԼ եւ ՏԱՐԱԾԵԼ, որովհետեւ նախ դիրքը ինքնին հետաքրքրական պատմութիւն մըն է, լաւատես գործողութեան պատմութիւնն է որ մէկ չունչով կը կարդացուի: Պայքարի երկ մըն է, որ կուտայ պատկերներ՝ կենդանի, մարտական եւ յաղթական, պատկերներ որոնք Հայը չին ներկայացներ որպէս զոհ: Թարգմանութիւնը Փրանսերէնի կը պահէ պատմուածքին թարմութիւնը եւ ինքնատպութիւնը:

ԿԱՐԴԱԼ եւ ՏԱՐԱԾԵԼ, որովհետեւ Հայ Դատին նպաստող հատոր մըն է, նամանաւանդ որ երէկ մէկ կամ երկու տասնամեակ է վեր հրապարակի վրայ, օտար լեզուներով եւ անշուշտ Ֆրանսերէնով, կան Հայկական Ցեղասպանութիւնը պատմականօրէն ծանօթացնող գիրքեր, փոխարէնն շատ քիչ են թարգմանուած հատորները, որոնք այլ կողմերը կը ներկայացնեն մեր դատին, մեր ողբերգութեան, մեր դիմադրականութեան, մեր վճռակամութեան չարունակելու համար ընթացքը մեր պատմութեան:

ԿԱՐԴԱԼ եւ ՏԱՐԱԾԵԼ, որովհետեւ, կ'ուզենք որ օտար հրատարակչական տուները լոյս ընծայեն հայկական հարցեր չօշափող հատորներ, հարկ է որ այդ հատորները դանեն ընթերցողներ, գնողներ: Մեր դաղութը երեք հարիւր հազարէն աւելի անդամներ կը հաչուէ, կ'ըսենք, ի՞նչ է քանի մը տասնեակ հազար գիրքը սպառելը: Ոչի՛նչ, սակայն քան մը չենք ըներ: Հակառակ երեւոյթներուն, հակառակ որ կ'ըսուի թէ Հայը մշակոյթով անանող, մշակոյթով հպարտ ժողովուրդ մըն է, Հայը խորքին մէջ ընթերցող չէ: Հայը կը ճառէ իր մշակոյթէն, իր անցեալէն, իր ծննդավայրէն, իր դատէն, իր պատմութենէն, բայց չի ճանչնար իր մշակոյթը, իր պատմութիւնը, իր դատը, որովհետեւ ճիգ չըներ կարդալու, դիմելու ինքնազարգացումի:

Ժ. Շալեան, կ'ըսէ թէ դիրքը թարգմանել տալէ յետոյ դժուարութիւններու բախած է հրատարակութեան համար: Դիմած է «կալիմառ» հրատարակչական տունին, որ մերժած է, առարկելով թէ քանի մը տարի առաջ հրատարակած է գիրք մը հայկական հարցի շուրջ (Մայքըլ Քերը ըսելով, թէ իրենց նպատակը չէ բոլոր աշակերտներն ալ յետագային արուեստագէտներ դարձնել: Նպատակը այլ է, այնպէս ընել, որ աշակերտները սիրեն երաժշտութիւնը, նկարչութիւնը, քանդակագործութիւնը, եւ, վերջապէս արուեստի բոլոր ստեղծագործութիւնները: Բծախնդիր եւ պահանջկոտ դառնան ասոնց ուղղութեամբ:

Ս. Հախումեան ապա ընդգծած է, թէ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ դպրոցականներուն համամուտգախումբը: Լայն գիծերով ծանօթ կը մնայ ժողովուրդին ճարտարապետական փոքր Ակադեմիան եւ Ա. Խաչատուրեանի անունը կրող պատանի երգահաններուն ակումբը:

ՔԱՂՀԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԱԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Դ. -

Ահա այդ պահուն, Նուարդի սրտէն կը փախչէր թռչուն մը ու թեւ կը բռնար դէպի անծայրին աշխարհ մը. արեւուտահմայնապատկեր մը կը ցոլանար այնտեղ ծովու մը ափին. օրօրուն ալարթիներու ներքեւ երիվերանգ վիլլաներ իրենց պատշգամները կը պարզէին ծաղիկներով ծանրաբեռն զրկերու նման ... հոն, տեղ մը, տուն մը կայ սակայն ... Նուարդ կը տեսնէ, կը զգայ զայն ... բայց պատրաստամին երբեմն կուգայ կը կառչի լարեկամ սիլուէդ մը ... անիկա կը քալէ միայնակ, զալարագեղ արեւահեռներուն վրայ ... կը նայի ժայռի մը վրայ ... կարծես մասնի երգ մը կը մրմնջէ ... կամ կը խորհի, կը յիշէ բաներ, որոնց մասին ոչ ոք տեղեակ է ... ինչ կը խորհի արդեօք, ո՞վ կը յիշէ ... Նուարդի երեւակայութեան առջեւ պատկերները կ'ազատանան ու կը ցնդին. անիկա կ'անդրադառնայ բոպէի ներկայութեան. կէս գիշերին մօտեցող քնատ բոպէ մը. չուրջը սենեակը, ուր իրերը ամէն կը քնանան. քունը կը վազէ իր աչքերէն ալ, բայց յամառ ճիգով դեռ կը փորձէ քանի մը թել ասեղ քաշել. ասեղի ամէն հարուածի համ մըն է ապագային վրայ. անիկա յոգնութեան գերագոյն բոպէներուն կը խորհի այդ ապագային մասին, եւ կը թուի իրեն թէ զայն է որ կը կարէ զերձան առ զերձան ոսկեճամուկ, ծանրագին պատմուճանի մը նման...

. . . . . .

Քանի մը ամիս չարունակ Արշաւիր չարունակեց իր մասին զոհացուցիչ տեղեկութիւններ տալ. չատախօս նամակներ չէին ի հարկէ, բայց ապահովութեան, հատարի չունչով զրուած, թուական էին ձեղնայարկի անճոռնակ սենեակէն ներս քիչ մը լոյն օդ, քիչ մը արեւ ու հորիզոն բերելու: Արշաւիր երբեմն միայն կը դանդաղէր հազի մը մասին որ չէր անցներ. ակնարկութիւններ կ'ընէր թոքային դաժողութեան մասին, որ պինդը կը հարկադրէր Նիս լլկնել. ուշացող ամէն նամակ նոր, բացատրիկ ծախսի սպասողութիւնը կը զգացնէր.

... «Բայց կարծեմ այս վերջինը ըլլալու է, սիրելի մայր, - կը գրէր այդ պատրաստին, - բժիշկը կը կարծէ որ մինչեւ գարնան մեռնիմ, կամ աշունը բաւականին կազդուրուած պիտի ըլլամ փարիզ դառնալու համար ... պըզտիկ ճիգ մը եւս. Օր. Նուարդը մէյ մը կը յուսամ իր քրոջական ազնիւ զգացումները կը չարունակէ տածել ինծի հանդէպ ու չպիտի զլանայ անգամ մը եւս իմ վիճակս ներկայացնել բարեհոգ Տիկնոջ միութեան, յաւելուածական վարկ մը խնդրելու. Ի՞նչ մանկական անզիտակցութեամբ ան կը չարունակէր վայելել ու պահանջել իր ամսական նպաստները, օրօրուած այն պատրանքէն թէ մեծ հոգի տիկիններու ազնուութեան կը պարտի ամիկա ... երբեւիցէ ան պիտի չպիտանա՞յ արդեօք ճշմարտութիւնը: Գէթ երբեմն պիտի փորձո՞ւ տարակուսիլ, պիտի ուզէ՞ դիտնալ թէ ինչ արժած է, ու ի՞նչ կ'արժէ Նուարդին ամէն մէկ ամսա-թոշակին առաքումը ... Գոնէ Արշաւիր փափկանկատ ըլլար իր անունը անպայման դրամական հարցերու չնոյնացնելու. ինչո՞ւ կը թերանայ արդեօք դինքը յիչեցնելուն երբ կը խօսի իր աղեկութեան, իր ակնկալութիւններուն, իր ապագայ հեռանկարին մասին. Մի՞թէ Նուարդ արժանի չպիտի ըլլայ անոր հոգեկան հաչիւներուն մէջ պզտիկ տեղ մը գրաւելու.

- Այս բարեհոգ Տիկիններէն, ... - չկըրցաւ զսպել ինքզինքը անգամ մը Նուարդ այս խորհրդածութիւնը ընելէ Գոհարիկ Հանըմի ներկայութեան, - գոնէ անոնք դործութիւն, խամաճիկներ եւայլն: Ներկայացուած են ստեղծագործութիւններ աշխարհի 95 երկիրներէ, խորհրդային բոլոր Հանրապետութիւններէ եւ Հայաստանի քաղաքներէ ու գիւղերէ: Պարբերաբար կը կազմակերպուին անհատական եւ հաւաքական ցուցահանդէսներ, ըստ նիւթերու, արուեստի ճիւղերու:

Քիչ մը այլ ծրագիրով կազմակերպուած է Հանրապետութեան գեղարուեստական Տունը, որ սերտ կերպով կապուած է հարիւր գեղարուեստական եւ երաժշտական դպրոցներու հետ: Դպրոցականներուն թիւն է 23·000: Վերոյիշեալ Տան նպատակն է ստեղծել գեղարուեստական կեդրոնական համակարգ մը՝ նախակրթարաններուն եւ մասնագիտական դպրոցներուն համագործակցութեամբ:

Նախարարը եզրակացուցած է իր խօսքերը ըսելով, թէ իրենց նպատակը չէ բոլոր աշակերտներն ալ յետագային արուեստագէտներ դարձնել: Նպատակը այլ է, այնպէս ընել, որ աշակերտները սիրեն երաժշտութիւնը, նկարչութիւնը, քանդակագործութիւնը, եւ, վերջապէս արուեստի բոլոր ստեղծագործութիւնները: Բծախնդիր եւ պահանջկոտ դառնան ասոնց ուղղութեամբ:

Ս. Հախումեան ապա ընդգծած է, թէ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ դպրոցականներուն համամուտգախումբը: Լայն գիծերով ծանօթ կը մնայ ժողովուրդին ճարտարապետական փոքր Ակադեմիան եւ Ա. Խաչատուրեանի անունը կրող պատանի երգահաններուն ակումբը:

ՔԱՂՀԱՆ

Պ. Արշաւիրի ենթադրածին կիսան չափ, քառորդին չափ առատաձեռն ըլլային ... Մէյ մը անանցմէ նպաստ չտանողն է ըլլացեր, մէյ մը առնողը ... վայ եթէ անոնց ձեռքը մտցած ըլլար մեր հիւանդին գործը ...

Հաղիւ խօսած, Նուարդ զղջացած էր արդէն իր մտածումները իրեն չպահելուն. ինչ հարկ պղտորել վշտակիր մօր մը սիրտը:

Գոհարիկ հանըմ կը զգար արդէն բեղնաւորապէս որ Նուարդ փափկանկատօրէն իրմէ կը թաքցնէր իրենց ընթացիկ ապրուստի գժուարութիւնները. իրապէս իր մտահոգութիւնը տան ծախսերուն երբեք համեմատական չէր իր ու թոռան պահանջներուն, եւ կար տակաւին Արշաւիրի պարտքն ... Արդեօք Տիկնոջ Միութեան օժանդակութիւնը ինչ չափով կը հատուցանէր իր տղուն օգտակարութեան ծախքը, բժշկական եւ այլ խնամքները ... Այո, քան մըն է կը զառնայ, պրամ մըն է կ'աուտուի ու կը ջրկուի, առանց իրեն յաղնութիւն պատճառելու. իրենց երեքին ապրուստն է կը հոգացուի դէշ-լաւ, մանաւանդ ժպտող որ ոչինչ է զուրկ չէ մնար ... այս ամէնը լաւ ... բայց ի՞նչ գնով ... ի՞նչ ճիգերով ... ու խակ - պէս, ի՞նչ կրնայ ըլլալ այս ամէնուն մէջ հարեւեր Տիկիններու տուած օժանդակութիւնը ...:

(Շար. 23)

ՀՅՍՎՈՎԾ ԿՈՏՎԱԾ

= ՆԱՏՈՒՄՈՒՆ =

ՎԱՅՀՅՈՅՑ ՈՄՈՐԴ

ՂՎՎՍՅՈՂ Ե

Ինչպես ասի՝ տան և ընտանիքի հետ կապված էին նաև իմ մանկական տարիները, որ վաղ ինձանից ինձ համար դարձան ամենաթանկ և ամենամեծ դպրոցը, որտեղ ես սովորեցի ոչ միայն գրել ու կարդալ, այլև ապրել, ուրիշներին հասկանալ և ինձ հասկացնել: Ես ծնվել եմ Ղարաբաղի Ասկերանի շրջանի Ղուշչի գյուղում: Հայրս՝ Ղուշչու Ոսկանը, ինչպես ասում էին, ոսկի մարդ էր: Ես չեմ հիշում, որ նա երբևէ ինձ հետ բարձր տոնով խոսած լիներ: Ինձ համար նա միշտ մնացել է ամենասիրելի, ամենաքաղցր մարդը: Ես նրան ամենից շատ եմ սիրել, ամենից շատ եմ կարոտել: Ես նրա ամենամեծ երազանքն եմ իրականացրել: Նա ուզում էր, որ ես ուսանող լինեմ, և ես եղա: Նա ուզում էր, որ ես գրող դառնամ, և ես դարձա: Նա ուզում էր, որ ես ապրեմ Երևանում, և ես ապրում եմ: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ընտանիք, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ երեխաներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ թոռներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, և ես ունեցա: Նա ուզում էր, որ ես ունենամ ծոռնիկների

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն - Լու - Կրան - Փէնի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդս, առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ Հայրերու, Եկեղեցւոյ հինուհետեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր Թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով Եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ Թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու - տայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 5:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ հոգեւոր հովիւ՝ Շահան Խչէր. քհնյ. Տէտէեան:
Պատարագ՝ 10, հոգեհանգիստ՝ 11·30:

ՃԱՇ

Մարսէյլի Տարօնի Հայրենակցական Միութիւնը կը կազմակերպէ իր տարեկան ճաշը, Հայ Մշակ. Տան՝ Տարօն եւ Վասպուրական սրահներուն մէջ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը 12-ին:

12 - 14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille

Կը խօսի՝ ԱՐԱՄ ՇԵԽԻԿԵԱՆ:

Կը մասնակցի Մշակոյթի Տան «Անի»ի պարախումբը:

Հաճելի առնկնակալներ, հայրենի ջերմ մթնոլորտ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES ET DES ENVIRONS
15, Rue du 24 Avril 1915 — 69150 Décines

RENCONTRE
avec
LE THEATRE ARMENIEN
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՀԵՏ
echanges
autour du théâtre arménien
illustrés par des sketches
THEATRE AMBULANT ARMENIEN
DE BEYROUTH
Metteur en scène: Vatché Adrouni
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Vendredi, 3 Décembre, à 20 h 30
dans la grande salle de la M. C. A.
— entrée libre —

Ի ՆՊԱՍՏ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Եղիազար Գիզիրեանի մահուան առթիւ՝ Տէտէեան եւ Գիզիրեան ընտանիք 500 Ֆ., Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցի եւ Օժան - դակ Տիկնանց Միութիւն 150-ական Ֆ., Կարօ Յովսէփեան, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն, Գուրգէն Փի - րանեան 100-ական Ֆ., Հայկ Սեմերճեան, Նշան քհնյ. Գուլումճեան 50-ական Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է Տէր եւ Տիկին Բղէյեանէ 100 (Դալրոյին) Պ. Առաուր Բղէյեանի ապաքինման առթիւ, Տիկին Բարսեղեանէ եւ զաւակներէ 100 իր զաւկին Անդրանիկի վաղահաս մահուան առթիւ, Պ. Աճէմեանէ 60 Ֆ. իր ապաքինման առթիւ:

ՓՀԱՐԻԶԱՀԱՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱԶԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը 17-էն կէս կէչեր:

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V — AVENUE GEORGE V - 75008 PARIS

Bernard Dédédjian et son Ensemble

ATTRACTIONS

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54:

Մուտք 50 Ֆ.: Ուսանողներու կէս գին:

COLIS — CADEAUX
pour l'U.R.S.S.

Մեհնաշնորհն ունիմ Նուէր - Ծրարներու առաքման դէպի Խորհ. Միութիւն

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — ՄԱՓՈՒ — ԼԻՍԱՆՍ — ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

կը վճարուին առաքմանատեն: Մտացողը ոչինչ կը վճարէ երբ կը ստանայ

ՃՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՊՐԱՆՔԻ

Այրերու, կիներու թէ երախաներու համար:

Ծրարներու արտօնուած ծաւրութիւն - 6-էն 10 ֆիլօ

SICOMEX
20, Rue Royale - 75008 Paris
Tél.: 260. 34. 33

Ouvert de 9h. à 12h. et de 14h. à 18h. *Catalogue sur demande*

SPECIAL FETES

offrez l'or au prix de gros

en promotion :

CROIX ETCHMIADZINE
ALPHABET ARMENIEN

et aussi :
BAGUES - ALLIANCES
BRACELETS - CHAINES etc
DIAMANT - RUBIS
SAPHIR - ÉMERAUDE

Sté
Gaby
BIJOUX CRÉATEUR
G. AVEDISSIAN

Tél. **824 86 85**
M° **Cadet, Montmartre**

42, rue du Fg. Montmartre
75002 PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՏԷՄԻՆ - Տիկին Հռիփսիմէ Թամամեան 180 Ֆրանք:

GALERIE PAUL VALLOTTON
6, Rue du Grand-Chêne
LAUSANNE

CARZOU

huiles — aquarelles
dessins et lithographies
DU 2 DECEMBRE AU 15 JANVIER
de 9 h. à 12 h. et de 14 h. à 18 h 30
La Galerie est fermée
du 21 Décembre au 4 Janvier inclus

ԼԻՈՆ
ՊԱՐԱՏԱԶԱՐԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20-ին սկսեալ՝

HOTEL SOFITEL
Հոգեղ սրահներուն մէջ:
կազմակերպութեամբ՝
C. L. F. A.
ԼԻՈՆԱՀԱՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ըստ սովորութեան՝ հայկական խանդավառ մթնոլորտ:
Անպարեցէ՛ք ապահովել ձեր սեղանները:

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'AFORTVILLE
organise

UNE RENCONTRE
avec le chanteur VICKEN
à l'occasion de la sortie de son album

Vicken dédicacera son disque
Vendredi, 3 Décembre, à 21 h.
à la M.C.A. d'Alfortville
9, Rue de Madrid - 94140 Alfortville

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Դեկտեմբեր 4-ին, ժամը 15-ին Մշակ. Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, դաւաթ մը թէյի չուրջ, Դեկտեմբեր 5, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15·30-ին Մշակոյթի Տուն, 9 rue du Hâvre:

Կը խնդրուի ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

Importateur exclusif
de mules d'appartement et de pantoufles
de GRECE

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

FOTIA

(marque dèposée, en cours)

pour tous renseignements :

FOTIA - *diffusion*
1 rue, Ampère, 78140 VELIZY - tél. 635 15 95

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20 h 30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

*

ORCHESTRE et CHANTEUR
tous les soirs

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
tél. 375.05.30

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
2
JEUDI
2 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաւոտ: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.315 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.315

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ· 26 - 29)

«ԱՐԱՐԱՏ»ԷՆ ԵՐԿՈՒ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Խորհ· Միութեան ոտնագնդակի ողիմպիական խումբը Սոչիի մէջ հանդիպում մը ունեցած է չուետական «Ալթուիտա պէրկ» ակումբին հետ: Խորհրդային խումբին մաս կազմած են ախոյենութեան մասնակցող եօթը ակումբներէ մարզիկներ, որոնց կարգին նաեւ «Արարատ»էն Աչոտ Խաչատրեան եւ Ալեքսանդր Քէորբեան: Խաղը վերջ գտած է Խորհ· Միութեան խումբի յաղթանակով (3 - 1): Կոլերը նշանակած են Կուռնէնին (Մինակի «Դինամօ»էն), Բելանով (Օդեսայի «Չերնոմորեց»էն) եւ Ալեքսանդր Քէորբեան («Արարատ»էն): Հայ մարզիկները, որոնք միշտ աչքի զարկած են իրենց բարձր վարպետութեամբ, արժանի տեղ զբաւած են խորհրդային ողիմպիական խումբին մէջ: 1956-ին, երբ Խորհ· Միութեան խումբը նուաճեց Մելպուռնի ողիմպիականներու ախոյենութիւնը, անոր կազմին մէջ էր Նիկիտա Սիմոնեան, որու ղեկավարութեամբ «Արարատ» 1973-ին դարձաւ Խորհ· Միութեան ախոյեան եւ բաժակակիր: 1972-ին Միւնիխի ողիմպիականներու պրոնզէ մրցանակակիրները դարձան Յովհաննէս Զանազանեան եւ «Արարատ»ի ներկայ գլխաւոր մարզիչը՝ Արկադի Անդրէասեան, իսկ Մոսկուայի ողիմպիականներուն մեծ յաջողութիւն արձանագրեց եւ պրոնզէ մետալի արժանացաւ «Արարատ»ի խմբապետ Խորէն Յովհաննիսեան:

×

ԵԴՈՒԱՐԴ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ ԵՐԳԵՐՈՒ ՆՈՐ ՇԱՐՔԸ

Խորհ· Միութեան 15 Հանրապետութիւններու քնարերգակներէ մէկական բանաստեղծութեան հիման վրայ երգեր յօրինած է Եդուարդ Աբրահամեան, որ ծանօթ է իբրեւ երաժիշտ՝ դաշնակի եւ նուագախումբի համար գրած իր fոնչերթօներով, նախերգանքներով, մանր նուագներով: Լայն տարածում գտած են իր սիրերգները, որոնք առնուած են անուանի երգիչներու երգացանկերուն մէջ, ինչպէս նաեւ ձայնագրուած «Մելոդիա» համամիութենական ձեռնարկութեան կողմէ: Անոր «Արարատ» սիրերգը մեկնաբանուած է Զայկովսկի միջազգային մրցոյթին: Ներկայիս երաժիշտը ձեռնարկած է իր առաջին օփերայի՝ «Արարատ»ի ըստեղծման, որուն քնագիրը պատրաստուած է ըստ Ալեքսանդր Շիրվանզադէի նոյնանուն պատմուածքի:

×

ՇԱՐԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՂԻՆԱԿ ԵՈՒԲԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

«Կեանքի լաւագոյն կէսը» չարժանկարի դերասաններու անուններու կողքին մանր դիրերով տպագրուած է ժապաւէնի երաժշտութեան հեղինակին անունը՝ Եուրի Յարութիւնեան: Ան դրած է դրեթէ երեք տասնեակ չարժանկարներու եւ ներկայացումներու երաժշտութիւնը, ինչպէս՝ «Զինուորը եւ փիղը», «Մարդն օլիմպո-սից», «Աւտոմոբիլը տանիքին վրայ» եւայլն: Եուրի Յարութիւնեան չարժանկարի ասպարէզ մտած է, երբ տակաւին կ'ուսանէր Երեւանի երաժշտանոցը: Ներկայիս երաժշտական բաժնի պատասխանատուն է «Հայֆիլմ» արուեստանոցին: Սկիզբը զբաղած է հնչիւնային ձեւաւորումով, հետզհետէ սիրով համակուած է այդ գործին հանդէպ, սկսած է դրել չարժանկարներու համար երաժշտութիւն, բաղադրել երաժշտութիւնն ու պահերը: Եուրի Յարութիւնեան հեղինակն է նաեւ սէնֆոնիք եւ փոքր գործերու, երգերու:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՅՈՒՅԱԿ ՄԸ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄՈՒԻ

«Էնֆորմաթիֆ եւ Ազատութիւններ» յանձնախումբը արտօնութիւն տուաւ որ ոստիկանութիւնը անուանացանկ մը կազմէ, պայքարելու համար ահաբեկչութեան դէմ: Վ· Ա· Թ·ը (Վիոլանս - Աթանթա - Թեռռոիզմ), դրութիւն մըն է, զոր Ներքին նախարարութիւնը կ'ուզէր մէջտեղ հանել՝ համակարգիչի վրայ առնուած անուանացանկ մը, ահաբեկիչներու կամ այդպէս նկատուածներու կամ կասկածելիներու եւ մեղսակիցներու: Ազգ· յանձնախումբը որոշ ահազանգումներ ըրած է սակայն եւ ցուցակը 60 հազար անունէ աւելի չի կրնար ունենալ, այս 60 հազարը չի նշանակեր՝ 60 հազար հոգի, կրնայ նաեւ գործողութեան կամ թղթածրարներու անունով ըլլալ, այլ անուններու տակ ծանօթ մարդոց անուններ եւայլն, եւայլն: Ապահովութեան ենթանախարարը՝ Ժ· Փրանչեսքի չատ գոհ է այս կարգադրութենէն: Ո՛վ պիտի գըտնըլի այդ ցուցակին վրայ: Միայն անոնք, կ'ըսէ Ազգ· Յանձնախումբը, որոնք ծանօթ են ահաբեկչական իրենց արարքներուն համար եւ անոնք որոնք ուղղակի կապ ունին նման գործունէութիւններու հետ: Պիտի չըլլան անոնք որոնք անգիտակցաբար կրնան յարկաբաժին մը վարձու տալ ահաբեկիչի մը կամ կառքը փոխ տալ բայց պիտի ըլլան անոնք, որոնք դիտակցաբար կ'ընեն նման բաներ: Համակարգիչի վրայ առնուած այս ցուցակը կղպանքի տակ ալ առնուած պիտի ըլլայ Ներքին նախարարութեան ներքնայարկը եւ ամէն մարդ «բանալի» պիտի չունենայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՍԵՆՏԻՒԱ-ՑԻՆ» (Հիմնուած 1974-ին, ծանօթ վիպասան Եաշար Քեմալի կողմէ) 18 վարիչնեըը պիտի դատուին «համայնավար քարոզչութեան» եւ «ապօրինի միութիւններու հետ յարաբերութեանց» համար: Ամբաստանեալներու մէջ են նախագահը՝ Ազիզ Նեսին, ներկայիս Խորհ· Միութիւն, ուր կը խնամուի սրտի տագնապի մը պատճառով, փաստաբան Օրհան Ախայտըն, որոնք կրնան 8-էն 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ:

ՊԵԼՃԻՈՅ կէսը բոլորովին անշարժութեան մատնուած էր երեքշաբթի օր, զանազան գործադուլներու հետեւանքով: «Սեւ երեքշաբթի» մը, որ առաջինն է եւ երկրորդն ալ՝ գալ երեքշաբթի, քանի որոշուած էր երկու մասով ընել: Առաջինը՝ Անվերս, Նամիւռ, եւ արեւելեան Ֆլանտր, գալ երեքշաբթի ալ՝ միւս հինգ գաւառները:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ երեսան հանած է զէնքի եւ թմրեցուցիչի փոխանակութեան մեծ ցանց մը, որ բազմաթիւ ճիւղաւորումներ ունի եւ բաւական ծանօթ մարդիկ ալ կրնան մատ ունենալ: Հարցը երեսան եկած է թմրեցուցիչի չուրջ պարզ քննութեան մը առեն, երբ ձերբակալուած է Ֆօֆլէը անուն մէկը եւ 140 քիլօ էռօյին գտնուած է: Կը կարծուի որ Ֆոֆլէը մատնուած է Թուրքի մը կողմէ, որ Իտալիա կ'ապրէր, ուրիշ երեք Թուրքեր ալ ձերբակալուած են Թուրքիա, երկու Սուրիացի ալ՝ Միլանօ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ ՊՈՂՈՏԱՆ

Պէյօղլուի Պողոտան գոյնի ու բարքերու խառնարան մըն է: Մենք այդ խառնարանին մէջ կ'ապրինք ամէն օր: Անոր օդն է որ կը շնչենք օրը ութ, տասը ժամ: Անոր աղմուկն է որ կը լեցնէ մեր ականջները ամբողջ օր մը: Եւ այդ պողոտային անվերջանալի փոշին է, զոր ամէն օր տուն կը բերենք մեր կօշիկներուն վրայ:

Պէյօղլուի Պողոտան իւրայատուկ աշխարհ մըն է: Չեր ճամբան երբեմն կ'անցնի՞ հոնկէ: Կը տարուի՞ք զետի նման հոսող աննպատակ բազմութենէն, պահ մը կը կենա՞ք ակօնէրի, համպուրկէրներու, տապկուած ուլականջի հոտերուն առջեւ, չարժանկարներու դրան քով պոչ բռնած երիտասարդներու մէջէն ճամբայ մը կը փնտռե՞ք ձեզի, պահ մը կը նայի՞ք դոնֆիքսիոնի ու կօշիկի անվերջանալի ցուցափեղկերուն, կը յաղթո՞ք ձեր ճամբան չարունակել առանց իյնալու չրջուն վաճառորդի մը կամ քսակահատակի մը ծուղակին մէջ:

×

Ես յաճախ կը քալեմ Թաքսիմէն մինչեւ Կալաթասարայ, կամ Կալաթասարայէն մինչեւ Թաքսիմ:

Եթէ Թաքսիմէն մինչեւ Կալաթասարայ կը քալեմ, կը նշանակէ թէ առաւօտ է: Աճապարանք ունիմ: Շատ կանուխ է տակաւին, չատեր դեռ իրենց անկողնին մէջ կը քնանան, բայց ես աճապարանք ունիմ: Մթագրատուն պէտք է հասնիմ եւ կոր-սընցնելիք մէկ վայրկեան իսկ չկայ: Եւ կը զարմանամ որ փողոցները որքա՞ն լեցուն են առաւօտեան այս կանուխ ժամերուն: Դիմացէն եկողները որոնք ճամ-մաս կը կտրեն, կամ առջեւէս քալողները որոնք դանդաղելով ճամբան կը գոցեն, կը ջղայնացնեն զիս: Ձայրանալով կը զայրանամ բոլոր անոնց որոնք ցուցափեղկի մը առջեւ կանգնած՝ եկող պաղոցին արգելք կ'ըլլան: Կը զարմանամ որ մարդիկ ի՞նչպէս ճամբուն մէջտեղ կեցած՝ վեր - վար, աջ ու ձախ կը նային զարմացկոտ ու հետաքրքիր նայուածքներով: Բայց ոչ ոք զիս այնքան կը ջղայնացնէ, որքան այն միւնները որոնք չարժանկարի մը ցուցափեղկին առջեւ կանգնած, պատկերներ կը դիտեն, չարժանկարի ժապաւէններով կը հետաքրքրուին: Կը քալեմ դրեթէ վազելով. ոչինչ տեսնել, ոչինչ լսել ուզելով, անոր - ասոր ուսին զարնուելով, հեւ ի հեւ ու անհամբեր: Ո՛վ գիտէ ինչ դժուարութիւններ ինծի կը սպասեն: Օրը յաղող պիտի անցնի՞, ձախորդութիւններ պիտի պատահի՞ն: Սիրտս նեղ է:

Եթէ Կալաթասարայէն Թաքսիմ կը քալեմ, կը նշանակէ թէ իրիկուն է: Ցոզնած, չատ յոգնած եմ: Թերեւս ոտքի կենալիք ուժ անգամ չունիմ: Բայց նախընտրած եմ քալել, թարմ օդ մը չընչել, չուրջս նայիլ ու քալել, քալելով հանդերձ՝ մտածել: Աճապարանք չունիմ: Ուշ է, տուն պէտք է հասնիմ ու տունն ալ ահագին աշխատանք կայ, բայց աճապարանք չունիմ: Չեմ զարմանար որ փողոցները լեցուն են զուարթ, ոգեւից ըմպելի հոտով, աղմկոտ մարդոցմով: Կը քալեմ դանդաղ, օրօրուն, վեր - վար, աջ ու ձախ նայելով: Դիմացէն աճապարանքով եկող մը որ ճամբան կը կտրէ, կամ ետեւէս հասնող մը որ ուսիս զարնելով կ'անցնի կ'երթայ աճապարանքի մէջ, կը ջղայնացնէ զիս: Կանգ կ'առնեմ ցուցափեղկի մը առջեւ, կը դիտեմ նոր կօշիկները որոնք ցուցադրուած են, կամ կը նայիմ գոնֆիքսիոնի խանութի մը ցուցափեղկին մէջ չարուած չապիկներուն, զգեստներուն: Չեմ անդրադառնար իսկ որ անցնող - դացողները կը զարնըլին, ուս կուտան, ծուռ ակնարկ մը կը նետեն վրաս: Սիրտս հանգիստ է: Օր մը եւս անցաւ եւ մեր պարտականութիւնը կատարեցինք յաջողապէս: Գործ մը եւս տուինք: Երջանիկ եմ: Պարբերաբար կանգ կ'առնեմ չարժանկարի մը սրահին առջեւ, կը նայիմ պատկերներուն, պահ մը կը խորհիմ որ այդ սրահին տեղ ատենին թատրոն մը կար, կամ օփէրէթ մը: Կամ արդիական ծաղարանի մը նայելով կը յիշեմ որ հոն անցեալին հանրածանօթ սրճարան մը կար, կամ պանդոկ մը: Ցուցափեղկերուն ապակիներուն մէջ հին մարդիկ տեսնելու պէս կ'ըլլամ, նախկին Բերայի մարդիկը, իրենց ռէտինկոթներով, օսլայուած օձիքներով, փայլուն կօշիկ ու ոլորուն պեխերով: Ու պահ մը կը տրտմիմ, մտածելով անհետացած չէնքերուն մասին: Որքա՜ն չուտ կը մոռնանք անհետացած չէնքերը, կ'ըսեմ ես ինծի: Ոչինչ մնացած է անոնցմէ, մեզի զանոնք յիշեցնելու համար: Հոս չէ՞ր որ փոքրիկ կրպակ մը կար, բերնէ - բերան թերթերով ու գիրքերով լեցուն, որուն առջեւ այնքան կը սիրէի կանգ առնել: Հոս չէ՞ր որ առնօթ հսկայ պանդոկ մը կար, արձաններով, սանդուխներով: Հոս չէ՞ր որ քով - քովի քանի մը գինետուներ կային, ուր, տակաւին պատանի, ընկերներով կուգայինք ու ոտքի վրայ գարեջուր կը խմէինք խոշոր գաւաթներով: Այստեղերը տեղ մը, բայց ո՞ւր, ո՞ր արդիական խանութին տեղ: Ո՞ր փարթամ դրամատան տեղ, ո՞ր սէյքի - սէրվիս ռէսթորանին տեղ: Կը նայիմ, յետոյ ուս կը թօթուեմ, կը քալեմ դարձեալ երջանիկ ու երազկոտ...:

×

Առտու - իրիկուն կը քալեմ Պէյօղլուի Պողոտային վրայ: Եւ հիմա կ'անդրադառնամ ահա, որ, այս պողոտային վրայ ալ, ինչպէս կեանքի մէջ, առաւօտները տարբեր են իրիկուններէն: Եւ մենք ալ, Աստուա՛ծ իմ, որքա՜ն կը փոխուինք ամէն օր առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, ի՛նչպէս երկու տարբեր մարդիկ կը դառնանք նոյն օրուան մէջ:

Ռ· Հ·

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ երկաթուղիի նախարարը՝ Պաւլովսկի պաշտօնանկ եղած է: Շաբաթ մը առաջ Անդրոպով խիստ կերպով քննադատած էր խորհրդային երկաթուղիին վիճակը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ բոլոր մեծ կուսակցութիւններու անունները խառնուած են կաշառակերութեան պատմութեան մը, զոր հրապարակած է Տէր Շպիկըլ շաբաթաթերթը: Հարցը կը վերաբերի ճարտարարուեստի մեծի մը՝ Ֆլիք, որ տէր է ձեռնարկութիւններու խումբի մը, որ բաժնետէրէ կախում չունի, այլ ընտանիքէ մը: Տէրը՝ Ֆլիք, օր մը կ'որոշէ ծախել Մերսէդէս - Պէնց ունեցած իր բաժնեթուղթերը (մէկուկէս միլիառ մառք) եւ օրինաւոր միջոց մը կը գտնէ տուրքէ զերծ մնալու համար: Դրամը՝ արտասահման պահեցնել: Բայց այսպէս ալ չի փրկուիր եկամուտի տուրքէ եւ իր գործակալն է, որ չնորհիւ կապերու Պոնի մէջ, գործը գլուխ կը հանէ: Անհատներ չեն հարստացած, բայց նուիրատուութիւններ եղած են հաստատութեանց եւ ամէն ինչ, այսօր, հրապարակի վրայ է:

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿԻ պատժական դատարանը անընդունելի գտաւ ութ միասեռականներու եւ միասեռականութեան Հանդիպումի միութեան ներկայացուցած անուն-նարկութեան բողոքը, տեղւոյն եպիսկոպոսին դէմ, որ անցեալ Ապրիլին յայտարարած էր - «Կը յարգեմ միասեռականները որպէս հիւանդներ, բայց եթէ կ'ուզեն իրենց հիւանդութիւնը առողջութեան վերածել, համաձայն չեմ»: Հարիւր վայրկեան տեւող նիստէն ետք, դատաւորները այն եզրակացութեան եկած են, թէ ըսուած խօսքերը որոշ մէկուն դէմ չէին, ուրեմն անուանարկութիւն չկայ:

A PROPOS D'UN LIVRE SUR KOMITAS: L'HABIT FAIT-IL LE MOINE?

Si vous avez plus de vingt ans, vous avez probablement subi il n'y a pas si longtemps les lamentations de toutes les Cassandre qui prédisaient trop tôt la mort des Arméniens de France. Aujourd'hui ces prophéties n'ont plus cours: nous n'agonisons plus, nous renaissons.

D'émission de télé en éditorial de journaux, de meeting en manifestation, nous nous faisons connaître de ceux qui nous ont trop longtemps ignorés. C'est très bien. Mais ça ne suffit pas: les donneurs de leçons qui nous représentent et parlent pour nous ne cessent de nous le rappeler. Aujourd'hui il faut rattraper le temps perdu et mettre les bouchées doubles. Rester Arménien ne suffit plus, il va falloir apprendre à être des Arméniens cultivés.

Autrefois, c'était difficile: les livres étaient rares et tristes. Les maisons de la culture étaient poussiéreuses et démodées. Les chanteuses des galas du dimanche souvent ridicules.

Aujourd'hui on est riche! Les livres sont en couleurs, les maisons de la culture ont fait peau neuve. Les réunions s'appellent colloques ou séminaires et les chanteuses savent plaire...

Reconnaissons le: beaucoup de choses ont changé dans la forme. Qui s'en plaindrait? On reçoit des invitations élégantes (il parait que certaines organisations ont des fichiers sur ordinateur). Les compte-rendus des colloques sont publiés et distribués. Il parait que le ton des réunions aurait changé aussi.

Cela suffit-il à justifier l'autosatisfaction et les éloges dithyrambiques qui ont remplacé les larmes de Cassandre?

Ne faudrait-il pas, avant de crier victoire, se pencher sur le texte du livre, les conclusions du colloque, les activités des maisons de la culture et la chanson de la chanteuse?

N'est-on pas en train de privilégier systématiquement la forme au détriment du contenu?

Un département musical vient d'être crée à Décines au sein du CEDIA (Centre d'études, de documentations et d'informations arméniennes). L'intention de ceux qui l'on crée est tout à fait louable: il s'agit de permettre — grâce à des structures efficaces — une meilleure diffusion de la musique arménienne.

Le département nouveau-né a déjà deux initiatives à son actif: un colloque festival international de musique arménienne dont les lecteurs de «Haratch» ont récemment lu le compte-rendu détaillé (cf. articles de H. Adjémian) et un livre, Komitas Vartabed, dont je voudrais vous parler aujourd'hui.

La publicité nous promettait «un album de textes et de documents photographiques servant d'écrin au manuscrit de la fable Karoun découvert récemment par l'auteur Alexandre Siranossian».

Tout le monde — ou presque — sait que l'œuvre de Komitas a été interrompue prématurément et de façon tragique. Qu'il n'a pas été facile de rassembler les manuscrits et qu'on ne les a pas tous retrouvés.

Dans ces conditions, la publication d'un «manuscrit découvert récemment» revêt une importance particulière. Une nouvelle œuvre de Komitas, cela devrait parler au cœur du public arménien, autant que la découverte d'une dixième symphonie de Beethoven au cœur de tout mélomane. Néanmoins... on trouve dans les volumes publiés en Arménie sous la direction de R. Atayan bien des œuvres peu connues sur lesquelles les interprètes n'ont pas l'air de se précipiter!

Je ne cacherai pas que j'étais moi-même très intriguée par cette annonce et un peu impatiente. Je n'écris donc pas tout à fait innocemment. Et j'espère bien éviter à ceux qui auraient comme moi la naïveté d'attendre de cette publication ce qu'elle semble promettre une déception à la mesure de leurs espoirs!

Le manuscrit est loin d'être une révélation: ce n'est qu'une transposition d'un chant publié à Paris en 1925... Pensez, depuis 1925, on a eu le temps de l'apprendre, la chanson! D'autant plus qu'elle a été rééditée à Erévan en 1960. Et qu'elle est familière à l'oreille de tous les curieux qui avaient pu se procurer (pour une somme modique, d'ailleurs) le disque d'archives publié en Arménie et dans lequel Komitas lui-même chante Karoun. Et oui, il s'agit de ce même chant. Un ton plus bas: Même pas une variante!

Les archives d'Erévan ont trois manuscrits de ce Karoun (cf. volume I des œuvres complètes de Komitas publiées sous la direction de R. Atayan; page 182). En achetant ce livre vous ne faites qu'acquérir une photo du quatrième... Ce n'est pas vraiement une affaire!...

A la première page de l'album on nous invite — en toute simplicité — à saluer un miracle: «l'histoire du présent manuscrit est à la fois extraordinaire et banale. Banale si l'on sait qu'Alexandre Siranossian l'a découvert parmi les partitions de sa bibliothèque. Extraordinaire par sa rareté et aussi par l'impossibilité d'en expliquer l'origine» (A. Siranossian). Libre à vous de croire que les manuscrits tombent du ciel dans la bibliothèque de certains Bienheureux... Rappelons toutefois que le chant a été réécrit par Komitas à Paris et qu'il a été dédicacé à Marguerite Babaian. Une dame que beaucoup d'Arméniens de France ont eu l'occasion de rencontrer.

Mais laissons le manuscrit et regardons l'écrin dans lequel il nous est présenté. («Les textes et les photographies qui lui servent d'écrin permettront au lecteur de mieux découvrir cet être exceptionnel» dit A. Siranossian, toujours sur la première page).

En quoi les vingt photographies ici reproduites nous aident-elles à «découvrir» Komitas? L'originalité du Vartabed était-elle décidément dans son apparence? En ce cas pourquoi ne pas publier un album de photographies? Et là encore, n'attendez pas LA PHOTO jamais vue: ces portraits figurent à la première page des volumes des œuvres complètes de Komitas éditées en Arménie, elles sont dans les programmes de concert; dans les revues diffusées lors du centenaire du musicien, etc....

Reste le texte. Celui de «l'auteur» n'est pas très long. Il y a la première page déjà citée. Ornée d'un magnifique autographe. A. Siranossian pense peut-être que cette signature et l'insistance avec laquelle il nous rappelle qu'il est «l'auteur» d'un ouvrage dont il a écrit deux pages lui garantiront l'immortalité si convoitée de l'écrivain...

Il résume la biographie et la carrière de Komitas, en s'appuyant sur les quelques anectodes désormais passées dans la légende. Ceux qui ont déjà regardé une carte apprendront sans doute avec étonnement que Kutahia est en «Arménie occupée». D'autres se réjouiront de savoir que les études de Komitas sur les neumes arméniens du début du Christianisme, «bien que retrouvées en partie seulement ont permis de comprendre cette notation» et que «l'on espère qu'elle facilitera le déchiffrage des autres notations chrétiennes et hébraïques.

Voilà un musicien, auteur d'un ouvrage sur Komitas qui ne sait apparemment pas grand' chose des neumes arméniens, des travaux de Komitas et des recherches récemment effectuées sur la question! Pourtant les articles parus en Arménie à ce sujet ne manquent pas (*).

Je ne reproche pas à ce texte de ne pas être destiné à un public de spécialistes. Les ouvrages de vulgarisation sont plus que nécessaires. Mais je persiste à penser qu'ils doivent être écrits par des gens qui maitrisent leur sujet et qu'un livre à la portée de tous ne doit pas pour autant contribuer à répandre des idées erronnées.

Que nous propose-t-on encore en guise d'écrin? Des anectodes rapportées par Hratchïa Adjarian et Avédis Issahakian; des phrases de Komitas sur la musique populaire; une autre de Valéry Brussov; un texte de Garo Poladian sur le renouveau de l'âme arménienne; un autre de Luc - Anrdé Marcel paru dans «Haratch» en 1978; quelques poèmes en arménien (Tcharentz, Chiraz)... C'est tout. Nous restons sur notre faim. En refermant l'ouvrage on se demande ce qu'on a appris de Komitas. Ou sur ce que nous aimerions mieux connaître, à savoir, son œuvre.

J'ai eu l'impression d'avoir feuilleté un catalogue. Ou un programme de concert.

Est-ce donc à la diffusion de tels catalogues que vont aboutir les efforts du département musical du CEDIA?

Cette publication a dû coûter quelques millions: ne pouvaient-ils être dépensés autrement?

Pourquoi ne pas traduire tout simplement les ouvrages écrits par les vrais specialises tels Atayan et Tahmizian? Pourquoi ne pas subventionner l'édition discographique des œuvres complètes de Komitas? Pourquoi ne pas encourager la recherche, la création et les travaux de longue haleine un peu plus audacieux? Pauvre Komitas... Va-t-il encore longtemps servir à nourrir tous les phantasmes? Va-t-on continuer à le transformer en fétiche inoffensif et à fleurir des autels dérisoires dressés ça et là en son honneur?

Ne nous inquiétons pas de la légende: elle circule bien. Mieux que l'œuvre et ce qu'elle pourrait encore cacher.

Les Arméniens sont pleins de contradiction: ils pleurent Komitas et le vénèrent sans chercher à le connaître. Demain ils pleureront Paradjanov qu'ils auront méconnu tout autant et que leur indifférence aura contribué à tuer.

Mais... je m'égare. Je n'ai pas fini de parler du livre sur Komitas Vartabed. Tout ce que vous avez entendu dire, tout ce que vous entendrez dire sur la qualité luxueuse de cette «édition à tirage limité» est rigoureusement exacte. Le papier (Rondeau parchemin végétal) est très beau. L'impression est soignée. La reliure est à l'ancienne.

Ce contenu médiocre mais admirablement présenté vous coûtera 250 francs...

Plus de doute, on est vraiment devenu riche!

LISE NAZARIAN

(*) *Consulter par exemple*

d'ATAYAN:
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՉԱՅԻՆ ՆՈԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
(Երեւան, 1959)

de TAHMIZIAN:
« ԿՈՄԻՏԱՍԱԿԱՆ »
(Երեւան, 1969)
Կոմիտասը եւ
Հայոց Հոգեւոր երգարուեստի Հարցերը

«Էջմիածին», 1966, թիւ 11 եւ 12
Ոսկան Վարդապետի
եւ Խազագրութեան Արուեստը

«Պատմա - Բանասիրական Հանդէս»,
1969, թիւ 4
Կոմիտասը եւ Հայկական Խազերի
Վերծանութեան Խնդիրը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Դ. -

Այս խռովիչ հարցերը օրէ - օր, աւելի ու աւելի սեւեռումով կը յաճախէին ու կը տանջէին ծերուկ մօր միտքը, երբ մանաւանդ կը նշմարէր Նուարդի զեմարդկային ճիգերը ծայրը - ծայրին բերելու, ու պահոցներու թէ՛ Արշաւիրի պահանջկոտ նամակները, թէ՛ տան որքան ալ նուազադոյն բայց անդադարելի պէտքերը:

Այո, բացայայտ էր. Նուարդ ի՞նչ պէտք ունէր այս աստիճան ինքզինք չարչրկելու, զլուխը քարէ - քար զարնելու, դիւէրները ցերեկին խառնելու, եթէ բարեսէր տիկիններ յօժարակամ կ'ընձեռէին արդէն իր տղուն ամսաթոշակը եւ աւելին... Ոչ, այս աղջիկը աչքի զարնելու ասոր - ճան չուտարած երեւոյթ մը կ'առնէր երբեմն. ո՞ր առուէն ջուր բերէր, ուրկէ՞ գործ ճարէր, ինչպէ՞ս մէկը տասը ընէր ... Որքան ալ որ իրմէ ծածկել ուզէր իր չփոթ ու մտահոգ հոգին, բայց անոր ղէմքի ժպտուն, նիհարութիւնը, աչքերուն խուսափուկ վարանումները բաւական էին մատնելու զինքը. ո՛չ, անպայման անոնք իրմէ կը ծածկէր բաներ, զոր իր չգիտնալը խղճի ղէմ էր ակնհայտ:

Ու աւելի խղճահարութենէ մղուած, քան սմսեղուկ հետաքրքրութենէ, Գոհարիկ հանելի օր մը, աղջիկէն ծածուկ ժան - կուժօնի Հայոց Եկեղեցին ղրկեց. զբաղուար չեղաւ իրեն տառապել Տիկնանց Միութեան նպաստի պատմութիւնը, որուն խկութեանը անտեղեակ մնացած էր ինք, Նուարդի չքնաղ մեղսակցութեամբ...

Հասկցած էր այժմ որ Տիկնանց Միութեան տրամադրած գումարը կէսն անդամ չէր Արշաւիրի ղրկուած ամսաթոշակին: Ուրկէ՞ կը ճարէր երբեմն Նուարդ մնացեալը եւ աւելին ... եւ յանուն ինչո՞ւ օտար, անոք աղջկան այդ զոհաբերութիւնը: Սիրտը արցունքով ու ազատանքով ծանր ան տուն դարձաւ:

- Ախ, Նուարդ, աղջիկս ... - յուզումէն խեղդուկ ձայնով ջանաց խօսիլ անիկա, առանց պիտնալու թէ պէ՞տք է յայտնէ իր տառապած իրողութիւնը, կամ ի՞նչ ըսէ, ի՞նչ առաջարկէ, - ինչո՞ւ, ինչո՞ւ կը ծածկես ինձմէ... մինչեւ ե՞րբ... ի՞նչ տխմար եմ եղեր որ խելք չբերի մինչեւ հիմակ...

- Ի՞նչ կայ, մայրիկ ... յուզուած կ'ելեւէս ... հանդարտէ քիչ մը ... ի՞նչ եմ ծածկեր քեզմէ ... ի՞նչ պզտնիք ունիմ որ ծածկեմ:

- Բայց իմացայ ... պատմեցին ինծի ... պիտեմ, պիտեմ հիմակ թէ ուրկէ՞ կուգայ, ինչպէ՞ս կը ճարուի Արշաւիրին ամսականը... Ախ, աղջիկս, ան մեր երեսէն ինչե՞ր կը քաշես... Բայց մօրդ արեւուտ հոգուն համար, պէտք է որ ըսես, պէտք է որ ես գիտնամ... Տիկիններէն պարզ կերպով յայտնեցին ինծի իրենց տուած գումարը. հազիւ 500 Ֆ. ... Հապա մնացա՞ծը ... հապա բացէն ղրկուածնե՞րը ... ամիկա գետնէն չբուսնիր, վերէն չի գար ան ... Դո՛ւն, դո՛ւն ես տուողը, դո՛ւն ես ղրկողը, մեզմէ ծածուկ ... մինչ ալ պիտենք թէ մեզի օգնող լայն – լայն սրտեր կան ... մ'ըսեր գուն ես եղեր ... Բայց մինչեւ ե՞րբ, Աստուած իմ, մինչեւ ե՞րբ...

- Ախ, մայրիկ ... ի՞նչ սրտմաշուք ... տեղ կա՞յ այդքան յուզուելու ... Լսենք թէ իմացածդ ճիշդ ըլլայ ... Լսենք թէ իր կողմէս, իմ խնայողութիւններէս ամէն ամիս քան մը կը սրսմադրեմ ... Բայց որո՞ւ կ'ընեմ ... Դուն ալ վերջապէս մօրս տեղը չե՞ս միթէ... Գ. Արշաւիրն ալ ինչպէ՞ս ըսեմ... եղբայր մը չի՞ նկատուիր ինծի... կ'արժէ՞ այսքան կարեւորութիւն տալ, տակնուվրայ ըլլալ... կարեւորը Գ. Արշաւիրին օր առաջ աղէկնալն է. թող աղէկնայ ամէն բանին տեղը կուգայ...

- Պէտք է գրել ... Պէտք է իմացնել այս ամէնը Արշաւիրին ... ան պիտնալու է ճշմարտութիւնը...

- Տես, Տես, ինչե՛ր կը խօսիս, մայրիկ ... Անխոհեմութիւն չէ՞ անոր ալ սիրտը թունդ հանել, աւելորդ մտմտուքներու ենթարկել զայն ... առաջ անոր աղեկութեանը ծառայած չենք ըլլար ... Ընդհակառակն որքան միտքը, սիրտը հանդարտ ըլլայ, այնքան աւելի չուտ կը գտնէ իր ուժերը, իր առողջութիւնը... Ո՛չ, այդ բանը գրել տալու չես իրեն. անիկա մինչեւ վերջը, միշտ, միշտ անտեղեակ մնալու է. եթէ նոյնիսկ Տիկնանց Միութիւնը տանթիմ մը անդամ չտայ, մենք մեր մէջ կարգադրելու ենք ... Թող Գ. Արշաւիրը կատկածի տուներ անդամ չունենայ ... չէ նէ իրեն չարիք հասցուցած կ'ըլլանք ... Ճշմարտութիւնը կ'ուզես, չէ՞ լա՛ւ, պիտի ըսեմ քեզի ... Մտոյգ է, ամէն ամիս քանի մը հարիւր ֆրանք իմ կողմէս կը միացնեմ Տիկնանցի նպաստին: Բայց իմ խնայողութիւնս է. այս տարի չզործածեմ, ե՞րբ գործածեմ ... տակէ աւելի պիղծիկ տո՞ւթ կ'ըլլայ ... Ու պիտցիր նաեւ որ դեռ մինչեւ ճամբա Գ. Արշաւիրը հոն մնալու ըլլայ անդամ, առանց նեղուելու, կրնանք հոգալ զինքը... Տեսա՞ր, ալ պզտնիք չմնայ մեր միջեւ ... Սրբէ՛ աչքերդ, խոստացիր ինծի որ այսիկա մեր մէջ ծածուկ պիտի կոտրես ... մեկուն բան մը փսփսալու չես ... այլապէս սիրտս պիտի կոտրես ...

(Շար. 24)

ՅԱՅՈՎԾ ԿՈՏՎԱԾ

= հայտարարություններ =

ՎԱՃԱՌՔԻ ՏՈՒՆ ՊԱՏՐԱՍՏՎԱԾ ՀԱՐՍԱՆԻՔՆԵՐ

Ամառային ժամանակաշրջանում հյուրերի ընդունելության համար հարմարավետ տներ են պատրաստվել Ալավերդիի շրջանի Ձորագետ գյուղում: Գյուղը գտնվում է Դեբեդ գետի ձախ ափին, ծովի մակարդակից 1200 մետր բարձրության վրա: Գյուղի շրջակայքում կան հանքային ջրեր, որոնք օգտակար են ստամոքսի, լյարդի և երիկամների հիվանդությունների համար: Գյուղում կան նաև հանքային ջրերով լոգարաններ: Գյուղի շրջակայքում կան նաև անտառներ, որոնք հարուստ են սունկով և հատապտուղներով: Գյուղում կան նաև հանգստյան տներ, որոնք հարմարավետ են հյուրերի համար: Գյուղում կան նաև հանգստյան տներ, որոնք հարմարավետ են հյուրերի համար: Գյուղում կան նաև հանգստյան տներ, որոնք հարմարավետ են հյուրերի համար:

Ձորագետ գյուղը (եր. այլ լեռնային գյուղերի նման) ամբողջ ամռան ընթացքում ունենում է հյուրերի մեծ հոսք: Ընդ որում հյուրերի մեծ մասը գալիս է ոչ միայն Ալավերդիից, այլև Երևանից, Կիրովականից, Ղազախից, Թիֆլիսից և այլ քաղաքներից: Ձորագետ գյուղի հանքային ջրերը հայտնի են դեռևս 19-րդ դարի սկզբից: Ձորագետ գյուղի հանքային ջրերը հայտնի են դեռևս 19-րդ դարի սկզբից: Ձորագետ գյուղի հանքային ջրերը հայտնի են դեռևս 19-րդ դարի սկզբից:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. կարապետ Պալեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Պալեան եւ աղջիկը Տէր եւ Տիկին Գասպար Պալեան եւ զաւակները, Պ. Ա.րա Պալեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհան - գըստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Դեկտեմբեր 5, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր՝

ԱՂԱՒՆԻ ՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի պիտուիթիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ճովհ. Գու - յումճեան 250 Ֆ. կը նուիրեն «Ճառաչ»ին, ողբացեալին յիշատակին:

———×———

Տէր եւ Տիկին Մինաս Մելքոնեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշ - տօն կը կատարուի, Կիրակի Դեկտեմբեր 5, ժամը 11-ին Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի, 26 ռիւ Թոռնայոն, Սեւր, մատրան մէջ, իրենց քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՍԱՓԻՆԻԿ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
- ՍԱՆԹԻՍԹԵՓԱՆԻ -

մահուան Ա. տարելիցին (5 Դեկտ. 1981) առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ վիէնի մասնաճիւղի վար - չութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները գաւաթ մը թէյի շուրջ, Դեկտեմբեր 5, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15·30-ին Մշակոյթի Տան, 9 ռիւ տիւ Սիոն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԻՒՐՔԱՍ
և
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԺԱՑ
կը կազմակերպեն շարք մը ներկայացումներ Ֆրանսայի և Եւրոպայի կարգ մը այլ քաղաքներուն մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄՈՅԹ

Նոր յայտագրով, ղեկավարութեամբ ՎԱՆՈՒՇ ԹԱՆԱՄԻՐԵԱՆԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23-ԷՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18

— 6 DECEMBRE; Lundi; Versailles (Palais des Congrès) — 20 h 45
— 7 DECEMBRE; Mardi; Enghien-les-Bains (Théâtre du Casino) — 20 h 45
— 9 DECEMBRE; Jeudi; Bagneux (Théâtre Victor Hugo) — 20 h 45
— 10 DECEMBRE; Vendredi; Genève (Hilton) — 20 h 45
— 13 DECEMBRE; Lundi; Paris (Olympia) — 20 h 45
— 15 DECEMBRE; Mercredi; Orléans (Théâtre Municipal) — 20 h 45

Փարիզեան շրջանի տոմսերու համար դիմել՝-
◯ F. N. A. C.
◯ Centre Culturel Arménien; 6, Cité du Wauxhall, 75010 Paris - Métro: République.
du Lundi au Samedi, de 15h. à 20h. — Tél.: 208. 76. 49
◯ Եւ վաճառքի սովորական վայրեր:

PRIX DES PLACES VARIANT SELONLES GALAS: DE 40 à 120 F.

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'AFORTVILLE
organise
UNE RENCONTRE
avec le chanteur VICKEN
à l'occasion de la sortie de son album
Vicken dédicacera son disque
Vendredi, 3 Décembre, à 21 h.
à la M.C.A. d'Alfortville
9, Rue de Madrid - 94140 Alfortville

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն - Լու - Կրան - Փէնի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը, առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ Հայրերու, Եկեղեցւոյ չինուածեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկե - ղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու - տայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 5:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ հոգեւոր հովիւ՝ Շահան Խչէր. քհնյ. Տէմէեան: Պատարագ՝ 10, հոգեհանգիստ՝ 11·30:

Կ. Ս. Մ.

ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ

Աւանդական բաժակի օրը Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 12·30-ին՝
YAN'S CLUB
5, Avenue Reille — 75014 Paris

Մաներն ու համակիրները կը հրաւիր - ուին բաժակ բարձրացնել սիրելի վարժա - րանին եւ բոլոր կեդրոնականցիներուն յիշատակին եւ կենացը:

Սրճանադրուելու համար հեռաձայնել՝- Մուռան՝ 535 - 85 - 26:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 4, Տօն է Սբր. բաց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչաց Մերոց Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Ճովհ. - Մը. կըրաիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

———×———

Լ. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ս. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոսի տօնին առթիւ, Կիրակի, Դեկտ. 5, պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԼԻՋԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8:

UNIVERSITE DE PARIS III
Institut National des Langues
et Civilisations Orientales
COURS DE LITTERATURE ARMENIENNE
par K. BELEDIAN
programme de l'année 1982 - 1983

— 6 Décembre:	M. BECHIKTACHLIAN II
— 20 Décembre:	BEDROS TOURIAN I
— 17 Janvier:	BEDROS TOURIAN II
— 30 Janvier	BEDROS TOURIAN III
— 21 Février:	KRIKOR ZOHRAB I
— 7 Mars:	KRIKOR ZOHRAB II
— 21 Mars:	KRIKOR ZOHRAB III
— 18 Avril:	MISSAK MEDZARENTS I
— 2 Mai:	M. MEDZARENTS II
— 16 Mai:	M. MEDZARENTS III
— 30 Mai:	M. MEDZARENTS IV

Ces cours ont lieu les Lundis,
de 17 h 15 à 19 h 15, Salle B. 307, 3e étage
Centre Universitaire Dauphine
Métro: Porte Dauphine

ՃԱՇ

Մարսէյլի Տարօնի Հայրենակցական Միութիւնը կը կազմակերպէ իր տարեկան ճաշը, Հայ Մշակ. Տան՝ Տարօն եւ Վա - պուրական սրահներուն մէջ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը 12-ին:

12 - 14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille

Կը խօսի՝ ԱՐԱՄ ՇԵԽԻԿԵԱՆ:

Կը մասնակցի Մշակոյթի Տան «Անի»ի պարախումբը:

Հաճելի առանկնկալներ, հայրենի ջերմ մթնոլորտ:

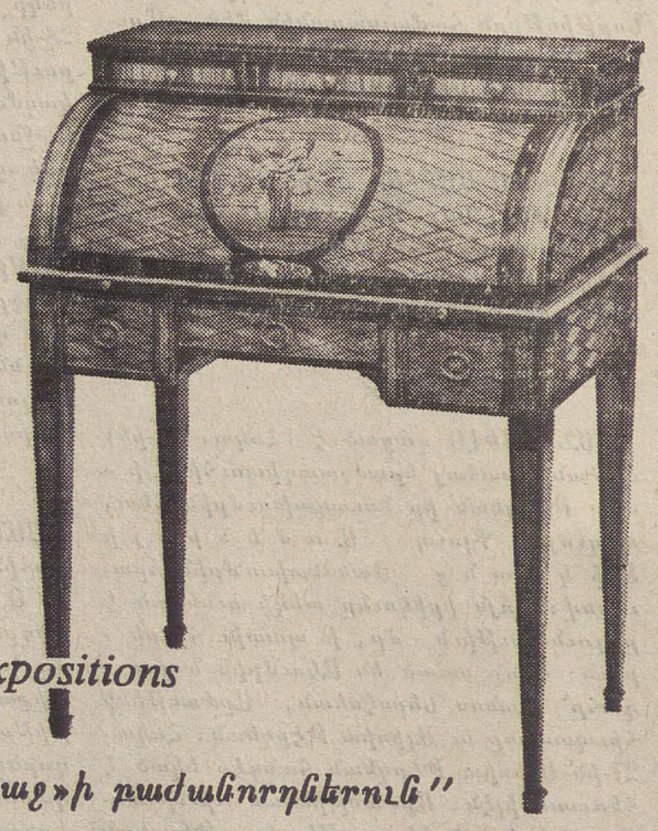
ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բո - լոր անդամուհիները Դեկտեմբեր 4-ին, ժամը 15-ին Մշակ. Տունը: Կարեւոր օրա - կարգ:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

visitez
une des plus belles expositions
de France
"Բացառիկ զեղչ «Ցառաչ»ի բաժանորդներուն"

VIER 1983 · 24 JANVIER 1983 · 24 JANVIER 1983 · 24 JAI

à L'OLYMPIA

sous le parrainage du Collège Arménien Samuel-Moorat

VICKEN

accompagné à la guitare et vocalement par Simon, Varouj, Philippe
et l'orchestre de PATRICE PEYRIERAS
Piano – Violoncelle – Flûte – Contrebasse - Harpe – Percussions

L'ensemble de danse folklorique

NAÏRI

avec la participation de la Chorale du Collège

Lundi 24 janvier 1983 à 20 h 45
(les portes seront fermées dès le début du récital)

UNE SOIRÉE A NE PAS MANQUER, RÉSERVEZ DÈS A PRÉSENT

Points de vente:
Paris — l'OLYMPIA
— FNAC
— PALOUYAN - 9, rue de Trévise, Paris 9e - Tél. : 523.24.97
— Restaurant EREVAN - 26, rue Bergère, Paris 9e - Tél. : 770.85.81
Alfortville — VIDEO SON (Harout) - 49, rue Victor-Hugo, 94 Alfortville - Tél. : 375.26.89
Asnières — Alimentation VAROUJ - 49, Grand-Rue Charles-de-Gaulle, 92 Asnières - Tél. : 793.64.02
Clamart, Issy-les-Moulineaux — TELECONDORCET - 175, av. Jean-Jaurès, 92 Clamart - Tél. : 642.56.17
Sarcelles, Arnouville — Alim. Gén. NIGOGHOSSIAN - 121, av. Henri-Barbusse, 95 Arnouville-les-Gonesse - Tél. : 985.04.46
Chaville — Cordonnerie RAFFI - 30, rue Carnot, 92 Chaville - Tél. : 750.60.73

NOUVEAUX SALONS

un cadre prestigieux
pour tous les budgets

MARIAGES - RECEPTIONS - MANIFESTATIONS DIVERSES
64, ROUTE DE VERSAILLES - LOUVECIENNES - TEL. : 969.94.53

REVEILLON
DE LA SAINT - SYLVESTRE
VENDREDI, 31 DECEMBRE, DE 21 H A L'AUBE
Organisé par l'ACAL, l'UCAV et la CROIX-BLEUE ARMENIENNE
Dans la Salle des Fêtes de Saint - Maurice de Beynost
ambiance arménienne assurée — nombre des places limité
RESERVATIONS: Tél.: 858. 92. 51 — 233. 72. 45 — 860. 47. 18
Prix 200 F. (menu avec apéritifs, vin et champagne compris)

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
3
VENDREDI
3 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՀԱՐԱՁԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.316 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.316

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՄԱՀԱՓՈՐՁ՝ ՃՈՒՄՊԼԱԹԻ ԴԷՄ

ՁԱԽԻ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽԸ
ԹԵԹԵՒՕՐԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ Է
ԲԱՑՑ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ և ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԿԱՆ

Կասկած չկայ որ կան միշտ մարդիկ, որոնք չեն ուզեր - եւ ամէն բան կ'ընեն այդ նպատակով - որ Լիբանանը վերա - գրանէ իր խաղաղ եւ բարգաւաճ կեանքը: Մինչ լեռներու մէջ, բախումները կը շարունակուէին օրերէ ի վեր եւ նախագահ Ձեմայէլ այդ առթիւ է, որ դիմած էր Իսալիոյ, Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի որ կրկնապատկեն Լիբանան ղրկած իրենց ուժերը, Շորեքշաբթի օր, արեւմտեան Պէյրութի մէջ է, որ թակարդուած կառք մը կը պայթէր Քանթարիի թաղամասը, հազիւ չորսուկէս մեթր հեռու այն կառքէն, ուր էին Ճումպլաթ եւ կինը: Տիւրզի պարագլուխը կը վերադառնար ճաշէ մը, ծանօթ վաստակաւոր մը բնակարանը, ուր Ճումպլաթ քաղաքական հանդիպում ալ ունեցած էր, քրիստոնեայ անձնաւորու - թեան մը հետ, Շուֆի կռիւներու մասին խօսելու համար: Շնորհիւ իր զրահապատ կառքին է, որ Վալիտ Ճումպլաթ ազա - տած է եւ միայն թեթեւօրէն վիրաւոր - ւած: Ճաշէն առաջ Ճումպլաթ Շամունի հետ տեսնուած էր եւ օրուան միւս տե - սակցութիւնները ալ մէկ նպատակ ու - նէին, հաշտացողութեան գետինը ամրա - պընդել Լիբանանցիներու միջեւ, որպէս - զի, ի վերջոյ երկիրը խաղաղի: Բայց յստակ է թէ ոմանք չեն ուզեր, որ Լի - բանանցիները զիրար հասկնան եւ վեր - ջին փաստն է այս մահափորձը: «Անիծ - եալ երկիրը» կը խորագրէր Լիպերասիոն, Հինգշաբթի առտու, իր խորհրդածու - թիւնները, հաստատելով թէ պահ մը կը կարծուի՝ որ՝ վերջացաւ, բայց ոչ, ա - նէնդքը հոս է, չի թողուր երբ ձեզ ըըռ - նած է: Ըստ նոյն աղբիւրին, Տիւրզի ղեկավարը, Ճումպլաթ, Հրեաները քանի մը շա - բաթէ կը քաջալերեն Ճումպլաթի մրցա - կից ճիւղ մը, Արըլան ընտանիքը եւ դի - նած են հակա - Ճումպլաթ քաղաքագոր - քեր, արիւնալի բախումներու առաջքն առնելու պատրուակով քրիստոնեանե - րու եւ տիւրզիներու միջեւ: Եթէ Ճում - պլաթ մեռած ըլլար, կը դրէր նոյն թեր - թը, երկու անպլուելի համայնքներ, տիւր - զի եւ քրիստոնեայ աւելի սաստկութեամբ պիտի կռուէին, մինչեւ որ գրաւողը մի - ջամտէր: Վալիտ Ճումպլաթ չունի ան - շուշտ իր հօր՝ Քամալ Ճումպլաթի մը բացառիկ անձնաւորութիւնն ու կարողու - թիւնը եւ հինգ տարի է, իր դէմաւոր ա - ռաւելութիւնը մնաց՝ իր հօրը գաւակն ըլլալ: Բայց եւ այնպէս, ըլլայ Պէյրութի, ըլլայ մանաւանդ Ամին Ճեմայէլի ընտ - րութենէն առաք, ամէն չանք թափեց եւ կը շարունակէ թափել վերահաստատելու համար հաշտութիւնը եւ պատրաստելու վաղուան Լիբանան մը (եթէ ձգեն ... անշուշտ):

Այս մահափորձէն առաք ալ կոչ ըրաւ իր կուսակիցներուն եւ կրօնակիցներուն հանդարտ մնալ եւ փոխ - վրէժի չդիմել, ինչ որ պիտի նշանակէր Լիբանանի թըշ - նամիներուն խաղը խաղալ: Նախագահ Ձեմայէլ խոստացաւ դատապարտել արար - քը, մինչ մահմետական ձախ ղեկավար - ներ գործադուլի հրահանգ կուտային հինգշաբթի օրուան համար:

Եթէ Ճումպլաթ, միայն թեթեւօրէն վի - րաւորուած եւ անմիջապէս խնամուած էր ամերիկեան հիւանդանոցը, մահափոր - ձէն՝ չորս անցորդներ կը մեռնէին եւ շուրջ 30 հոգի ալ կը վիրաւորուէին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՆՈՅ· 26 - 29)

ԱՒՈՎԵԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Երեւանէն հիւսիս - արեւմուտք, ժայ - ռոտ լեռնապարներու վրայ, քանի մը տարուան մէջ աճեցաւ Աւովեան, զոր կը կոչեն «արբանեակ քաղաք»: Մօտ աւելի կ'ամբողջանայ 20 տարին, երբ կը սկսէր գործադրուիլ անոր զարգացման դիմա - կոր յատակագիծը: Քաղաքը կառուց - ուած է մասնաւոր ձեւով, ճարտարապե - տական մտքի եւ չինարարական վարպե - տութեան սլացքով: Անոր համապարփակ զարգացման նկատմամբ հոգատարութիւ - նը կը զգացուի իւրաքանչիւր քայլափո - խի: Աւովեան կարծէք բաժնուած է երեք գօտիի: Առաջինին մէջ մարդիկ կ'ապրին, երկրորդին մէջ՝ կ'աշխատին, երրորդին մէջ՝ կը զբաղին արուեստով եւ մարզան - քով: Քաղաքի չրջակայքին մէջ չկան բը - նական ջրամբարներ: Անոր տաք կլիման կը մեղմացնեն արուեստական յարդարա - կան հինգ լիճերը, 130 հեկտար կանաչու - թիւնները:

Աւովեան քաղաքի արդիւնաբերութիւնը ոչ միայն զարգացած է կարճ ժամանակ - ուան մէջ, այլեւ փնտռուած է արտա - սահման: Քաղաքի պազալթի քարահանք - ներէն սալեր կը ղրկուին արեւելեան եր - կիրներ, ինչպէս նաեւ Շուէտ, Պելժիա, Արեւմտեան Գերմանիա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԻԼԻՓ ԽՈՆՋԱԼԷՍ յետ - Ֆրանքօ Սպանիոյ առաջին ընկերվարական նախա - րարապետը դարձաւ Շորեքշաբթի օր, Քորթէսի (խորհրդարան) քուէարկութե - նէն ետք: Նոր վարչապետը չատ դժուար կացութեան մը առջեւ է եւ արդէն իսկ ընդհ. յուսախաբութիւն մը կը տիրէ, քանի Խոնզալէս չկրցաւ յստակ ծրագիր մը ներկայացնել եւ անորոշութեան մէջ ձգեց բոլորը: Երկրին տնտեսական վի - ճակը եւ գործադրկութիւնը կը սոխպեն արդէն զինքը, որ խստակեցութեան քա - ղաքականութիւն մը վարէ:

Ժ. ՄԱՌՇԷ նամակով մը Լիոնէլ Ժոս - փէնի, քիչ մը ջուր կը խառնէ իր գի - նիին, թաղապետական ընտրութեանց առ - թիւ: Ընկերվարականներն ալ արդէն պահ են ատկէ, ինչպէս ըսաւ Ազգ. Ժողովի նախագահը՝ Լ. Մեռմազ: Համայնավար պարագլուխը իր նամակին մէջ, համա - միտ է որ պէտք է նկատի առնել 1981 ընտրութիւններու արդիւնքները, նոր ցանկերը պատրաստուած ատեն, բայց կը կառչի համայնավար ներկայ քաղա - քապետներուն պահպանման:

ԷՏՈՒԱՐԴ ՔԵՆԷՏԻ պաշտօնապէս յայ - տարարեց թէ թեկնածու պիտի չըլլայ, 1984-ի նախագահական ընտրութեանց, Դեմոկրատ կուսակցութեան կողմէ: Ծե - րակուտականը անձնական եւ ընտանեկան կ'որակէ այս որոշումին դրդապատճառ - ները:

ՏՈԼԱՐԸ չարունակեց լինել Շորեքշաբ - թի օր եւ Փարիզի սակարանը՝ 6,95 էր:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ տասնեմեակ քաղաքացի - ներ, որոնք ելեկտրոնիք գաղտնի կազ - մածներ փորձած էին ձեռք ձգել, լիբա - նանեան պատերազմին ատեն, սպաննուած են Իսրայէլացիներու կողմէ, ըստ Էք - Ֆսքրս մասնագիտական պարբերականի Դեկտեմբերի թիւին:

ԹՈՒՐՔԻԱ որոշած է դուռը փակել Ֆրանսական բոլոր ապրանքներուն, փո - խադարձելու համար Ֆրանսական որո - շումին՝ դադրեցնել Թրքական կերպասե - ղէնի ներածումը: Կիւնայտըն կը դրէ թէ այս կարգադրութիւնը պիտի վերաբերի բոլոր ապրանքներուն, բացի՝ կենսական բնոյթ ունեցողներէն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹԱԼԱԹԻ ԱՅՐԻՆ
ՅՈՒՇԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ

«ՄԷԿ ԹԱԼԱԹ Կ'ԵՐԹԱՅ, ՀԱՋԱՐ ԹԱԼԱԹ ԿՈՒ ԳԱՅ»
Կ'ԸՍԷ ԵՂԵՐ, ՆԱԽՋԳԱԼՈՎ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս 10-ի մեր թիւով, անդրադար - ձած էինք Մուրատ Պարտաճիքի ունեցած մէկ հարցազրոյցին (*Միլլիյէթ*, Մայիս 30) Թալաթի այրիին հետ, այժմ 89 տա - րեկան, եւ ուր ան կ'ակնարկէր նաեւ Թա - լաթի սպանութեան: Այժմ, նոյն թերթին մէջ, կը շարունակէ պատմել իր յուշերը եւ աւելի մանրամասնօրէն կը խօսի Պեր - լինի ահաբեկումին մասին. -

«Փաշան գիտէր, թէ անկողնին մէջ պի - տի չմեռնէր: Պոլսոյ մէջ անգամ «ես անկողնիս մէջ չեմ մեռնիր, Անգլիացիներ - րը կամ Հայերը զիս ուշ կամ կանուխ կը սպաննեն» կ'ըսէր եւ «ինչ որ ըրի հայրե - նիքիս համար ըրի, մէկ Թալաթը կ'եր - թայ, հազար Թալաթներ կուգան» կ'ըսէր եւ մեզ իր մահուան վարժեցնել կը ջա - նար:

Պերլինի մէջ զգացեր է, որ կը հետա - պընդուի: Իր ընկերներուն պատմեր է եւ խնդրեր է որպէսզի ինծի չարատայտըր - ւին: Իր բարեկամները յանձնարարեր են, որպէսզի ուշադիր ըլլայ եւ զերման կա - ռավարութենէն ապահովութիւն խնդրէ: Աւելի վերջ ինծի պատմուածներուն հա - մաձայն, «եթէ մեռնիմ, հայրենիքիս հա - մար մեռած կ'ըլլամ» ըսեր եւ ոչ մէկուն խօսքին անսացեր է:

Առաւօտները կանուխ կ'արթննար եւ կը քալէր: Գրեթէ ամէն օր իր ընկերներուն հետ կը ժամադրուէր, ընդհանրապէս ճէ - մալ Ազմի Պէյին խանութը կը նստէր եւ դէպի միջօրէ՝ տուն կը դառնար:

Այդ օր կէսօրուան ճաշին, որպէս հիւր՝ իտալացի այր եւ կին լրագրողներ պիտի ընդունէինք: Առաւօտուն ճաշի պատրաս - տութեան համար խոհանոց մտայ: Փաշան ըսաւ, որ փողկապ մը պիտի դնէր եւ ճէ - մալ Ազմի Պէյին հանդիպելէ ետք, մէկուկէս ժամէն տուն պիտի վերադառ - նար: Տարօրինակ վիճակ մը ունէր: Փա - շաս, անհանգի՞ստ ես, հարցուցի: «Բան մը չունիմ, սակայն սրտնեղութիւն կը զգամ: Մէկ ժամուան համար իսկ ըլլայ, քեզմէ բաժնուիլ չեմ ուզեր» ըսաւ: «Մի - ծաղելի բաներ կ'ըսէք, ես ամէն վայր - կեան ի՞նչպէս ձեր քով կրնամ ըլլալ: Ե - թէ կ'ուզէք երթամ խոհանոց գործս կար - գադրեմ եւ մինչեւ հիւրերուն ժամանու - մը, միասին նստինք»:

Զուզեց մնալ եւ յայտնեց, թէ քիչ մը քալելը լաւ պիտի դար իրեն: Ճիշդ այդ պահուն դրան զանգակը հնչեց: Ահմէտ Նեհմի Պէյին աներհայրը առամնարոյժ Ռէֆիք Պէյը եկած էր: Երբ զայն տեսաւ ուրախացաւ եւ «Ռէֆիքին գալը լաւ հան - դիպում եղաւ, փողկապի ընտրութեան մէջ ինծի օգտակար կ'ըլլայ» ըսաւ եւ յայտնեց որ հիւրերը դիմաւորելու հա - մար կանուխ պիտի գար: Ռէֆիք պէյին հետ միասին մեկնեցաւ:

Կէս ժամ վերջ, դուռը ուժգնօրէն զար - նըւեցաւ: Խոհանոցէն վազեցի, եւ դուռը բացի եւ դիմացս տեսայ Տոքթ. Նազըմ Պէյն ու նախկին Սէլանիկի երեսփոխան Նէսիմ Մազլիյահ էֆէնտին:

Անմիջապէս դուրս ելլելէն քանի մը վայրկեան վերջ Սթինփլաթզի հրապա - րակը ուղղուած ատեն եռեւէն եկող ռճ - բազործը իր ատրճանակը փաշային ծոծ - րակին պարպեր է: Այ զլահուն մեզի այ - ցելութեան եկող Իթթիհատ եւ Թէրաքքիի նախկին Ընդհանուր Քարտուղարը, Մէխ - հաս Շիւքրիւ Պէյին որդին՝ փախուստի պատրաստուող ոճրագործը բռներ եւ փա - շային զաւազանով բաւական հարուածներ են: Ոճրագործ Թէհլիրեանը Թուրկութին ձեռքէն, դէպքին վայրը փութացող ոստի - կաններ առեր են:

Կէս ժամուան մէջ տունը տակնուվրայ եղաւ: Լացողներ, բացագանչողներ, իրենց գլուխները պատերուն զարնողներ:

Միասնաբար դիմազնուարան գացինք: Փաշային ուղեղը ջախջախուած էր, ար - եան ճապաղիքներու մէջ անկենդան պառ - կած էր: Դիմազնութենէ ետք մարմինը երեք օր դիմազնարան մնաց եւ յետոյ տուն բերուեցաւ:

Փաշան չատ յուզուած էր որ Մահմե - տականները Պերլինի մէջ մզկիթ չունին եւ Թամփէլհօֆի մէջ ընկերներուն հետ միասնաբար պզտիկ հոգամաս մը գնած եւ մէկ սենեակով աղօթատեղի մը չինել տուած էր: Շինութեան աշխատութիւն - ները ինք անձամբ կը հսկէր: Որքան տարօրինակ է որ այդտեղ առաջին ան - գամ իր յուղարկաւորութիւնը կատար - ուեցաւ:

Փառահեղ յուղարկաւորութեան արա - րողութիւն մը տեղի ունեցաւ: Ճուզար - կաւորութենէն առաջ զերման Արդարա - դատ ատեանի փոխանորդը տուն եկաւ եւ կառավարութեան անունով ցաւակցու - թիւն յայտնեց Իթթիհատ եւ Թէրաքքիի Եւրոպայի մէջ գտնուող բոլոր անդամ - ները, Ս. Աշխարհամարտի պաշտօնա - կիցները, զերման բարեկամները ամէնքն ալ յուղարկաւորութեան ներկայ էին: Դագաղը զետեղուեցաւ եկեղեցիի մը պարտէզին մէջ գտնուող Մահմետական - ներու յատուկ պզտիկ զերեզմանատան մը նկուղին մէջ:

(Շար· 1)

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

«ՄԱՐԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ» ՎԱՐԺ·ԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԻ ԴԱՍԱԽԱՆՈՒՈՒԻՐ

Թեհրանի «Մարի Մանուկեան» միջնա - կարգ աղջկանց վարժարանին մէջ առեն - մը ի վեր հայերէնի դասաւանդութիւնը պաշտօնական յայտարարէն դուրս ճզուած է: Հետեւաբար, Նոյ· 21-ին, աշակերտ - ներուն ծնողքները հաւաքուած են ղըպ - րոց, բողոքելու համար տեսչուհիի ապօ - րէն ընթացքին դէմ: Ծնողք մը խօսք առ - նելով նշած է, թէ քանի մը ամիս առաջ լուծուած էր Ծնողական Խորհուրդը, բայց կեդրոնական Հոգաբարձութեան կողմէ յանձնախումբ մը ընտրուած էր, որպէս - զի ծնողքներու կարը չկորուէր թէ՛ ղըպ - րոցի տեսչուհիին եւ թէ կեդր· Հոգաբար - ձութեան հետ: Ցիշեալ յանձնախումբը բազմիցս հանդիպումներ ունեցած է տես - չուհիին հետ, որպէսզի նախ ընտրուի Ծը - նողական Խորհուրդ մը եւ ապա խօսուի հայերէն լեզուի ոչ-դասաւանդման մասին:

Ի՞նչ է հարցը:

Դպրոցին պարսիկ տեսչուհին, որ պաշ - տօնի կոչուած էր Հոկտ· 19-ին, հա - յերէնի դասաւանդութիւնը պաշտօ - նական ծրագրէն դուրս հանած է, այ - սինքն՝ որոշած, որ հայերէնը դասաւան - ղըւի պետական վեցժամեայ ծրագրէն դուրս՝ եօթներորդ ժամուն: Օրական վեց - ժամեայ պետական ծրագրին մէջ առնը - ւած ըլլալով կրօնքի դասաւանդման երեք ժամեր, վեց ժամերէ դուրս պէտք է դա - սաւանդուին հայերէնի 4 պահեր, որոնց ընթացքին տեսչուհին ինքզինք ազատ կը զգայ որեւէ պատասխանատուութենէ: Այս կարգադրութիւնը հայերէնի դա - սաւանդութիւնը անկարելի կը դարձնէ, քանի որ արդէն իսկ հայերէնի երկու ու - սուցիչներ հեռացուած են դպրոցէն եւ առհասարակ կարելի չէ իւրաքանչիւր երկու դասարանի համար մէկ ուսուցիչ տրամադրել դպրոցին՝ վերջին պահուն հայերէն դասաւանդելու համար:

Այս հարցին վերաբերող նամակ մը խմբագրուած է Թեհրանի Խորհուրդին կողմէ եւ ղրկուած Թեհրանի Կրթական վերատեսուչ Հոմայթոլէսլամ Հոսէյնիի, խնդրելով քննել հարցը եւ այնպէս տնօ - րինել որ պահուի նախկին ձեւը, այ - սինքն՝ հայերէնի դասաւանդութիւնը մաս կազմէ պաշտօնական դասացուցակին:

ՕՐԻՆԱԿ ՊԻՏԻ ԱՌՆԵՆՔ ԱՅԼ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԷ

Տարիներէ ի վեր, զանազան առիթներով, «Ցառաջ»ի աշխատակիցները, թղթակիցներ եւ յօդուածագիրներ անդրադարձած են մեր գաղութին մէջ՝ հայ մշակոյթին հանդէպ ծայր տուած եւ ժամանակի ընթացքին բոյն դրած անտարբերութեան, Սփիւռքի մեր պայմաններուն մէջ հայապահպանման ուղղութեամբ թափուած ճիգերէն ներս մշակոյթի կարեւորութեան, ինչպէս նաեւ մեր ժողովուրդի գոյատեւման հիմնական խաթխթող հանդիսացող Հայ Մշակոյթի Տօնի անտեսումին: Ցօդուածագիրներ յաճախ նշած են, որ մեր միութիւններու կազմակերպած ձեռնարկներու ցանկին մէջ չատ չնչին տեղ կը զբաւեն մշակութային բնոյթ ունեցող հանդիսութիւնները, իսկ Հայ Մշակոյթի Օրը՝ բոլորովին բացակայ: Բացի, ան չուշա, Մարսէյլէն՝ պատի՛ւ իրեն: Եւ ըսել, որ հայ եկեղեցւոյ օրացոյց - տօնացոյցը յատուկ օր մը նուիրած է Թարգմանչաց, Հոկտեմբերի երկրորդ Շաբաթը, հռչակելով զայն Հայ Մշակոյթի Օր: Բայց այդ օրը կը յիշատակուի միայն կրօնական արարողութեամբ, այդ ալ՝ ո՛չ ամէն տեղ:

Համառօտ ակնարկ մը «Ցառաջ»ի 4-րդ էջին վրայ, պիտի բաւէր ցոյց տալու համար Հայ Մշակոյթի Օրուան անտեսումը՝ մեր գաղութի կազմակերպութիւններուն եւ միութիւններուն կողմէ, եւ երեսան հանելու 1982-ի հայկական ձեռնարկներու եւ հանդէսներու բնոյթը: 1982-ը նկատի կ'առնենք, իբրեւ նորագոյն օրինակ եւ կը զոհանանք, առայժմ, փարիզով:

Ուրեմն, այս տարի՝ Ցունուար մէկէն մինչեւ Հոկտեմբերի վերջը, Փարիզի հայ գաղութին մէջ տեղի ունեցած են չուրջ 90 ձեռնարկներ եւ հանդիսութիւններ, որոնցմէ 15-ը ճաշ - պարահանդէս, 6-ը՝ տիսfo, 5-ը՝ գաշտահանդէս, 10-ը՝ դիրքերու ստորագրութիւն, 9-ը՝ չարժանկարի ցուցադրութիւն, 25-ը՝ մշակութային բնոյթով ձեռնարկներ (8 դասախօսութիւն, դէմքերու նուիրուած 6 հանդիսութիւններ եւ գեղարուեստական այլ երեկոյթներ), ինչպէս նաեւ քաղաքական հանրաժողովներ, հայկական վերածնունդի չաբաթ, երաժշտութեան փառատօն եւ զանազան այլ ձեռնարկներ: Հոս, չենք հաշուած մեր զոյդ վարժարաններու եւ հայերէնի միօրեայ դասընթացքներու Ամանորի եւ տարեվերջի հանդէսները, որոնք աւանդութիւն դարձած են արդէն և իրենց յայտագիրներով դասականացած:

Արդ, ո՞ւր է տեղը՝ այս բոլորին մէջ՝ հայ մշակոյթին: Թուաբանական պարզ հաշիւ մը ինքնին ցայտուն կը դարձնէ այն՝ որ մեր միութիւններու կազմակերպած ձեռնարկներուն 28,7 առ հարիւրը կը կազմեն ճաշ - պարահանդէս - տիսfoները, ներառեալ գաշտահանդէսները, 11 առ հարիւրը՝ դիրքերու ստորագրութիւնները, 10 առ հարիւրը՝ չարժանկարի ցուցադրութիւնները, 5 առ հարիւրը՝ քաղաքական բնոյթով ձեռնարկները, 17,6 առ հարիւրը՝ զանազան, եւ միայն 27,7 առ հարիւրը՝ մշակութային - գեղարուեստական բնոյթով հանդէսներ: Եթէ փորձենք խտացնել եւ արդիւնքը բերել ընդհանուր յայտարարի մը տակ, կը նկատենք որ ձեռնարկներուն 38,7 առ հարիւրը կարելի է դասել մշակութային հանդէսներու կալուածին մէջ (դասախօսութիւն, դիրքերու ստորագրութիւն, դէմքերու ոգեկոչում, համերգ, նուագահանդէս, փառատօն եւ այլն), մնացեալը՝ կեր, սրբ եւ ուրախ լեր...

Եթէ ուզենք բարենիշ մըն ալ տալ մշակութային բնոյթով ամէնէն չատ ձեռնարկ կազմակերպող միութեան կամ հաստատութեան, առաջին կարգին կը տեսնենք Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը, որուն կը հետեւին Եաճ'ց Ակումբը, Հ. Բ. Ը. Մ., ԺԱՖ եւ այլն:

Վերադառնալով մեր նիւթին՝ կը կրկնենք հարցումը՝ ո՞ւր է տեղը՝ մեր ձեռնարկներուն մէջ՝ հայ մշակոյթին: Եթէ այսօր կը հպարտանանք մեր դիր ու դրականութեամբ, եթէ մենք մեզ կը դասենք քաղաքակիրթ ժողովուրդներու շարքին, եթէ ո՛չ մէկ առիթ կը փախցնենք չեշտելու համար մեր մշակոյթին հարբուտութիւնը, այդ կը պարտինք Մաշտոցի ու Թարգմանչաց սերունդին: Հետեւաբար, ի՞նչպէս բացատրել՝ մէկ կողմէ՝ անոնց վաստակին արդիւնքով մեր հպարտութիւնը, միւս կողմէ՝ մեր անտարբերութիւնը եւ մոռացումը զանոնք ոգեկոչելու:

Գուցէ մտածողներ ըլլան, որ ժամանակները փոխուած են, ժողովուրդներու մտայնութիւնն ու մտածելակերպը եւս փոփոխութիւն կրած են, կամ՝ հայապահպանման համար նո՛ր բնոյթով, նո՛ր բովանդակութեամբ եւ նո՛ր պահանջներու դոհացում տուող ձեռնարկներ պէտք են, կարենալ ի մի հաւաքելու համար մեծ թիւով Հայեր: Այդպիսիները պէտք չէ մոռնան, սակայն, որ մեր ժողովուրդը, իր լայն խաւով, աւելի խուռներամ ներկայ կ'ըլլայ մշակութային եւ գեղարուեստական ձեռնարկներու, քան ճաշերու կամ պարահանդէսներու, մանաւանդ՝ երբ անոնց մանակցութեան սակերը գլուխը առած կ'երթան:

Ինչո՞ւ, սակայն, այս խորհրդածութիւնները, ան ալ՝ երբ անցած է արդէն Հայ Մշակոյթի Օրը, որ այս տարի կը դուպադիպէր Հոկտ. 9-ին:

Առիթը կուտայ պարսկահայ գաղութը: Ծանօթ է, որ Պարսկաստանի Հայերը՝ երկրի վերջին յեղափոխութենէն ի վեր, կ'ապրին վերիվայրումներ. դժուարութիւններ ու հարցեր զիրար կը հրմշտկեն՝ կրթական, լեզուական, կրօնական եւ այլ մարզերու մէջ: Ու զանազան մտահոգութիւններով բեռնաւորուած այդ գաղութին մէջ մշակութային եւ գեղարուեստական ձեռնարկները իրարու կը յաջորդեն: Աւելի՛ն՝ այդ ձեռնարկներուն ստուար մասը կը կազմեն գրական, բանաստեղծական, արտասանական, երգի ու պարի, թատերական հանդէսները եւ սակաւաթիւ են կերուխումները:

Ինչ կը վերաբերի Հայ Մշակոյթի Օրուան, իսկապէս օրինակելի է պարսկահայ գաղութը, եւ այս՝ Սփիւռքի մէջ գաղութային չափանիշով: Այս տարի, Թեհրանի մէջ, հայկական զանազան միութիւններ միացած կազմակերպած են՝ Հայ Մշակոյթի Օրուան առթիւ, մշակութային փառատօն մը, ամբողջ շաբաթ մը: Ամէն օր՝ 7 տարբեր շրջաններու եւ սրահներու մէջ, տեղի ունեցած են զանազան ձեռնարկներ: Ամբողջ շաբաթը՝ 40 ձեռնարկ: Գաղափար մը տալու համար յայտարի մասին նշենք, որ ներկայացուած են 5 տարբեր թատերախաղեր, հանդէս եկած են 5 տարբեր երգչախումբեր, մէկ պարախումբ, տրուած են 17 դասախօսութիւններ՝ հայ մշակոյթի, տաճերու դիւտի դերին, հայկական նկարչութեան եւ մանրանկարչութեան, ճարտարապետական կոթողներու եւ մշակութային այլ հարցերու մասին, ցուցադրուած են լուսապատկերներ, կազմակերպուած են ցուցահանդէսներ՝ ուր ներկայացուած են հայկական գաւառական տարազներ, տեղի ունեցած են արտասանութեան երեկոյթներ, ուր ճաշակ մը տրուած է հայ բանաստեղծութենէն եւ այլն:

Ու այս բոլորը՝ մէկ շաբթուան ընթացքին:

Կան նաեւ այլ գաղութներէ օրինակներ: Այսպէս, Լոս Անճըլըսի հայկական վարժարանները ամբողջ Հոկտեմբեր ամսուան ընթացքին ծօնած են Հայ Մշակոյթի Օրը, զանազան ձեռնարկներով՝ դասախօսութիւններ, արտասանութիւններ, երգեր, պարեր, թատերական ներկայացումներ եւայլն: Ահուպի մէջ (Պարսկաստան), որ կը հաշուէ հազիւ քանի մը հարիւր ընտանիք, նշուած է Հայ Մշակոյթի Օրը՝ հինգ օրերու ընթացքին եւրեք տարբեր ձեռնարկներով՝ 3 դասախօսութիւն, 3 տարբեր թատերախաղ, եւայլն: Ուրմիա (Պարսկաստանի հիւսիսարեւմտեան), ուր կ'ապրին հազիւ երկու հազար Հայեր, Հայ Մշակոյթի Օրը ծօնուած է երեք տարբեր հանդիսութիւններով: Տակաւին չարքը երկար է: Կրկնութեան դնով կ'ուզենք անգամ մը եւս յիշեցնել, որ հայկական հարտարապետութեան նուիրուած՝ այնքան խնամքով եւ լրջութեամբ պատրաստուած ցուցահանդէսը, տեղի ունեցաւ՝ Մխլանոյէն ետք, Թեհրան, Պուէնոս Այրէս, Վիէննա, Պրիւսէլ, Նիւ Եորք, Մոնրէալ եւ այլուր: Գալով Ֆրանսայի, ցուցահանդէսը տեղի ունեցաւ Լիոն եւ Մարսէյլ, բայց ոչ ... Փարիզ: Կարծէք այս գաղութը առանձնաշնորհը ունի մշակութային նման լուրջ գործերէ հեռու մնալու: Եւ ըսել՝ որ ատենօք, մշակոյթի լոյսը Փարիզէն կը ճառագայթէր...

Այսպիսի աշխատանք անկարելի երա՞գ մըն է մեր գաղութին համար: Մեր միութիւնները ե՞րբ պիտի կարենան միասնաբար կազմակերպել մշակութային ու գեղարուեստական հանդէսներ, ե՞րբ պիտի ոտնակոխ ընենք Հայ Մշակոյթի Օրը մեր գաղութին մէջ: Ո՞վ եւ ե՞րբ պիտի ցնցէ այս գաղութին կազմակերպութիւնները, որպէսզի ճաշերու, կերուխումի, պարահանդէսներու կողքին (ուր յաճախ կը վխտան անճաշակ ու անխմաստ երգեր) եւ անոնցմէ առաջ ձեռնարկեն մշակութային բնոյթով հանդէսներու, նախ՝ արդարացնելու համար մեր ազգային հպարտութիւնը, Թարգմանչաց սերունդի վաստակով, ապա եւ մանաւանդ, մենք մեզ արժեւորելու համար՝ որպէս քաղաքակիրթ ժողովուրդ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԱՐՏԵՄ ԱՐԱԲԱՏԵԱՆԻ ԳԻՐՔԸ ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ

Մոր. Մխիթեան Գիտութիւններու Ակադեմիան «Գրական Ցուշարձանները» մատենաշարով լոյս ընծայած է «Արտեմ Ա. Բարատեանի կեանքն ու արկածները՝ գիրքը: Երկու հատորներէ բաղկացած աշխատութեան հեղինակը՝ Ցարութիւն Աստուածատուրի Արարատեան, ծնած է 1774-ին՝ էջմիածին: Տակաւին պատանի յաղթահարելով բազմաթիւ դժուարութիւններ, հասած է Պետերբուրգ (ներկայիս Լենինգրատ), ուր սորված է ռուսերէն: 1813-ին ռուսերէն հրատարակած է իր կեանքին պատմութիւնը: Արարատեանի գիրքը ժթ. դարու սկիզբի ռուսական դրականութեան արժէքաւոր գործ մըն է եւ իր սեռով թէ ոճով կը յարի ճանապարհորդութիւններու դրականութեան, որ լայն տարածում գտած էր ԺԸ. դարու վերջերը:

×

ԷՋՄԻԱԾՆԻ «ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ» ՊԱՆԴՈԿԸ

Էջմիածին քաղաքի կիրով փողոցի ձախ եզերքը կը բարձրանայ ինքնատիպ նախագիծով, ճարտարապետական ուրոյն ոճով կառուցուած հինգ յարկանի չէնք մը, որ «Վաղարշապատ» պանդոկն է՝ 240 տեղով: Մէկ եւ երկու մահճակալնոց լուսառատ, ընդարձակ ննջարանները կահաւորուած են խնամքով: Ցաճախորդներու սրբատպրութեան տակ կը գտնուին հեռատեսիլ, ռատնարան, հեռաձայն: Անոնք կրնան օգտուիլ պիւֆէ - ճաշարանէ, եւ պառէ: Առաջին յարկը կը գտնուին գրասենեակը՝, ընդունելութեան սրահը, զանազան սպասարկութեանց բաժինները: Պանդոկը կարճ ժամանակուան մէջ ընդունած է տարբեր վայրերէ եկած հինգ հազարէ աւելի յաճախորդներ:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Դ. -

. . . . . .

Գոհարիկ հանըմ լռեց, համակերպեցաւ բնականաբար: Բայց ալ այնուհետեւ այդ ծանր մտածումը կառչած էր կոկորդին. ու առտիճանաբար, իր մայրական, կնոջական բնազդին խորէն տարտամ զգայութիւն մը սկսաւ քարձրանալ, դունատուիլ իր դիտակցութեան առջեւ. ան յայտնատեսութեամբ կրցաւ դուշակել ու կարդալ Նուարդի հոգին: Աղջիկը ոչինչ խոստովանած էր իրեն. անոր բառերը միշտ զգոյշ, ակնարկութիւնները պատշաճ էին, բայց անբացատրելի հոտառութեամբ Գոհարիկ հանըմ եկաւ այն համոզման, որ Նուարդ լուռ ու ջերմեռանդ սէր մը կը տածէ իր տղուն, Արշաւիրի նկատմամբ...

Այո, աչքերը անակնկալօրէն բացուող կոյրի մը նման ան սկսաւ անմիջապէս յստակ տեսնել քանի մը տարիներու անցեալը, որ իրեն երեւցաւ բոլորովին տարբեր արտայայտութեամբ ... ինչպէ՛ս հիմակ ամէն բան կը բացատրէր, հիմակ միայն կ'ըմբռնէր Նուարդի երբեմնի չատ մը վարմունքներուն ու բառերուն խմաստը. ինչպէ՛ս կոյր եղած էր ինք, ու աւելի կանուխ չէր ըմբռնած աղջկան հոգին ... անառարակոյս, ոչինչ փոխուած պիտի ըլլար դէպքերու ընթացքէն, բայց, ո՞վ գիտէ թէ տարբեր եղած չափով ըլլար Արշաւիրի ճակատագիրը, եթէ ինք իր մայրական ամբողջ հնարամտութիւնը ի գործ դրած չըլլար ժամանակին Արշաւիրի հետաքրքրութիւնը արթնցնելու Նըւազի հանդէպ...

Նոյնքան անբացատրելի եւ Նուարդի երբեմնի վերապահ ու երկչոտ ընթացքը ... Ո՛հ, հայ աղջիկներու այդ չափազանց արեւելեան պարկեշտութիւնը. սիրոյ պայքարին մէջ իրենց կրաւորական ու ճակատագրապաշտ կեցուածքը ... Մի թէ հոս, Եւրոպայի մէջ կարելի՞ է տակաւին չարունակել այդ մեռած անցեալին ըմանի աւանդութիւնները ... Հոս, կեանքը ուրիշ կերպ լարուած է, աղջիկս Նըւարդ. ձեռքիդ պատառը, սրտիդ մէջի սէրը կը խլեն քեզմէ, եթէ չկարենաս չհասկնալ ունեցածիդ, գրաւել, տիրել ու ամրանալ սիրոյդ մէջ...

Գոհարիկ հանըմ կը զգար որ այլեւս անժամանակեայ ու ապարդիւն են այս խորհրդածութիւնները. եղածը եղած էր արդէն. թող որ եթէ Նուարդի ծայրայեղ պարկեշտութիւնը ակարութիւն մըն էր արեւմտեան բարքերու միջավայրին մէջ, որքան ալ Արշաւիրի դիւրախաբ թեթեւամտութիւնը թերութիւն մըն էր, եւ երկուքն ալ հաւասարապէս անընդունակ էին Եւրոպայի չուանին վրայ իրենց խաղը չարունակելու:

Բայց եթէ Գոհարիկ հանըմ իւ վիճակի չէր եղած դժբախտութիւնը այլեւս եւս դարձնելու, այսուհանդերձ չափազանց քաղցր անակնկալի մը զգայութիւնը պատճառեց իրեն ու բացայայտ մտածումը, թէ Նուարդ սիրած է ու կը սիրէ տակաւին իր տղան: Ո՛հ, ոչ, ոչինչ կորսուած չէ դեռ ու կարելի է յուսալ ու վերսկսիլ խաղալու մայրական իր դերը: Այդ օրէն ան Նուարդի հանդէպ սկսաւ տածել այլապէս լայն, զայն լիովին ընդգրկող ըզգացում մը:

Իրենց ամէնէն հաճելի ժամանցներէն էր Արշաւիրի նամակներուն պատասխանելու զբաղումը. երկու կիներ իրիկունը, ամէն գործ վերջացնելէ յետոյ, կ'անցնէին սեղանին գլուխը. մայրը կը թելադրէր ու Նուարդ կը դրէր անոր բերնով. հատիկ, հատիկ, կշռելով նախադասութիւնները, փափկացնելով բառերը, երբեմն կանգ կ'առնէին ու մտովի կը թեւածէին հեռուն. կը ջանային երեւակայել թէ ի՞նչ տպաւորութիւն կրնայ գործել այսինչ կամ այնինչ լուրը. նամակը արարողութիւն մըն էր կատարեալ. այ - ցելութիւն մը. խրաքանչիւրը անոնցմէ բան մը կը դնէր իր կողմէ նամակին մէջ, որ կը թեթեւնար համբոյրի մը չափ:

... «Արշաւիր, տղաս իրիկուն մը նըստած էին կրկին նամակ գրելու. Գոհարհանըմ պէտք կը զգար առանց զգալի ընելու իր սիրտը թեթեւցնել կերպով մը, - մինչեւ հիմակ թերեւս պէտք եղածին չափ չզրեցի քեզի թէ որքա՜ն չատ, չատ հանգիստ ենք հոս, ես ալ, ծպտօն ալ, չնորհիւ Օր. Նուարդին...»:

Նուարդ ընդմիջոց ու չուզեց գրել իր անունը. «ինչէ՜ր գրել կուտաս ինծի, մայրիկ, ի՜նչ հարկ գրել այս ամէնը ... բայց ի՞նչ է ըրածս որ...»:

Գոհարիկ հանըմ կը պնդէր սակայն, աղջկան սիրելի յիշատակներուն անուն - ման ...

... «Քեզմէ զատ, եթէ Նուարդն ալ մօտս, ինծի հետ միասին չըլլար ինչպէ՞ս պիտի կարենայի տակաւ այս բաժանումին, այս առանձնութեան ... եթէ նոյնիսկ օր մը դառնալու ըլլաս, պիտի կըրկրկնեմ Նո՞մ ապրիլ առանց Նուարդին, այնքան վարժուած ենք իրեն, ես ալ, ծպտօն ալ...»:

(Շար. 25)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

Պետական Գրադարանը ամբողջացնել նոր գիրերով

—×—

Վ. Գալստեան, որ վարիչն է Ալ. Միասնիկեան անունով ճանչցուած Երեւանի Պետական գրադարանին յանձնուած դիւրքերուն եւ հրատարակութիւններուն ամբողջացումը կատարող բաժինին, Սով. Հայաստան օրաթերթին (*) մէջ նախ դիտել կուտայ, թէ վերոյիշեալ գրադարանը իր տրամադրութեան տակ ունի հայերէն առաջին տպագիր դիրքէն մինչեւ վերջինը:

Կը յիշեցնէ, թէ 1925-ին Ժողկոմի հրահանգին համաձայն, գրադարանը իրաւունք ձեռք կը ձգէ Հայաստանի մէջ լոյս տեսած իւրաքանչիւր դիրքէն երեք օրի նակ ապահովել: Սակայն, վերջին տարիներուն, դժբախտաբար, գրադարանը կը զրկուի այդ պարտադիր օրինակները ըստանալու հնարաւորութենէն:

Ցօդուածագիրը, առանց ըսելու, թէ ինչո՞ւ վերջին տարիներուն այդ օրէնքը գործադրութեան մէջ չի մտներ, իրողութիւնը, իրրեւ ցաւալի փաստ կը մատնանշէ: Այս առիթով կ'աւելցնէ, թէ հոն ի պահ դրուած դիրքերն ու հրատարակութիւնները պարզ պահեստի կամ դիւանի նիւթ չեն ծառայեր: Այլ խօսքով, անկէ կ'օգտուին բոլոր ընթերցասէրներն եւ այս ու այն պատճառով տրեալ դիրքերը ուսումնասիրութեան ալբիւր օգտագործողները:

Կ'ըսէ յատակ.- Անվճար պարտադիր օրինակը, որպէս ինֆորմացիայի միջոց, մեզանում գերազանցապէս կատարւում է գրադարանային ֆունկցիա:

Այս ուղղութեամբ կը մատնանշէ գրադարանին դերը, այն թէ՝ ուսեալներ կը հայթայթէ իւրաքանչիւր դիրքին բովանդակութեան, տպագրանակին եւ հեղինակներուն մասին: Մնաց որ նոյնիսկ միակ օրինակը կը պահպանէ իր գոյութիւնը եւ գրադարանին սահմաններէն դուրս ալ կ'արգիլուի ասոր կամ ասոնց ընթերցումը:

Վարիչը իր յօդուածով դիմում կը կատարէ բոլոր հրատարակիչականներուն, գիտական - հետազօտական Հիմնարկութիւններուն, բարձրագոյն ուսմանց հաստատութիւններուն, ուսումնարաններուն, ամսագիրներու եւ թերթերու խմբագրութիւններուն եւ անհատ հեղինակներուն, որպէսզի ասոնց լոյս ընծայած հրատարակութիւններէն առնուազն երկուական օրինակ ղրկուին գրապահոց հանդիսացող գրադարանի փոնդերը համալրելու:

Ցօդուածագիրը կուտայ գրադարանին հասցէն.- Երեւան - 9, Տէրեան փողոց 72, կոմպլեկտաւորման բաժին:

Վ. Գալստեան կ'ապահովէ բոլոր Հիմնարկութիւններուն եւ ձեռնարկութիւններուն կողմէ ուղարկուած թղթատարական ծախքերը: Իր մատնանշած պայմաններուն մէջ, կ'ակնկալէ, որ բոլոր հեղինակներն ալ իրականացնեն գրադարանին սահմանուած առաջադրութիւնները, ինչպէս նաեւ ընթերցասէրներուն պահանջները:

ՔԱՂՀԱՆ

(*) Նոյեմբեր 14

ԱՓՐԻԿԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ

ՃԻՊՈՒԹԻ

(ԱՓՐԻԿԵԱՆ ԴԻՄԱԳԻԾ՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՄԲ)

Մաւրիտանական ոճով սիւնաշարք չէնքի մը տակ հաստատուած Քաֆէ տը Փարիզին, իր անցեալի դիմագիծը կը պահպանէ: Առաստաղին զետեղուած էլեկտրական հովահարները, կիզիչ տաքին մէջ, ի զուր կը փորձեն քիչ մը զով օդ սփռել: Ֆրանսացի պինուորականներ եւ լէգէոնականներ կը հանգստանան զովացուցիչներ ըմպելով:

Խճողուած սրճարանին հանդիպակաց հրապարակին վրայ, որ կ'եզերուի արմաւենիներով եւ կը կրէ Յունիս 27 անունը, կը գտնուի քաղաքին լաւագոյն պրատուներէն մէկը: Սեփականատէրը՝ Ֆըբանսացի, կը խօսի գրաէրներու հետ: Հրապարակին անկիւնն ալ կը գտնուի հադուստեղէնի խանութ մը՝ փարիզեան նորաձեւութիւններով:

Քաղաքին ծայրամասին, ոստիկանները կը քննեն բեռնակառքեր, փոխադրակառքեր, որոնք կ'երթեւեկեն չոր ու ցամաք երկիրին եւ քաղաքին միջեւ: Քանի մը քայլ անդին, սեւամորթ ոստիկանին եւ, իր հսկողութիւնը կը կատարէ Ֆըբանսացի սպան:

Ճիպութիի Հանրապետութեան դպրոցներուն մէջ, Ֆրանսացի ուսուցիչներ, կը զբաղին դաստիարակութեամբ. գրեթէ ոչ մէկ տարբերութիւն Ֆրանսայի եւ այնտեղի դպրոցներուն միջեւ՝ դաստիարակութեան ձեւին եւ ուսման մակարդակին կապակցութեամբ: Բացի քանի մը երկիրներէ, ուր Ճիպութիի իր դեսպանատունը ունի, մնացեալներուն մէջ Ֆրանսական հիւպատոսարաններն են, որ վիզաները կ'ապահովեն իրենց նախկին գաղթավայրին:

Այն որ առիթն ունեցած է ճանչնալու չրջանը իր անկախութեան հռչակումէն առաջ, այսինքն՝ 1977 Յունիս 27-ին, կը նկատէ, թէ հոն ժամանակը փոփոխութեան չէ ենթարկուած:

Ճիպութի, աշխարհի ամէնէն տաք մայրաքաղաքներէն մէկը, դեռ իր կեդրոնով կը պարզէ Պօ ժեսք կամ Քազապլանքա ժապաւէններուն ներքին պատկերը, մի չավայրը:

Ֆրանսական ազդեցութիւնը ցայտուն կը մնայ, իսկ Ֆրանսացիներուն թիւն ալ, գաղթավայրի օրերուն նման, երբ չըրջանը կը կոչուէր Աֆարներու - Խաներու Ֆրանսական երկրամաս, կը պարզէ դրեթէ նոյնը՝ 12·000:

Վերոյիշեալ թիւին չուրջ 4·000-ը մաս կը կազմէ Ֆրանսական բանակին: Միջամէջ 3 հալածիչներու չարք մը կ'ամրողջացնէ բանակին ուժը, որ իր տրամադրութեան տակ ունի հրասայլեր, հակաօդանաւի հրետանի եւ մթնոլորտներ:

Նախկին գաղթավայրերէն քիչեր այս աստիճանով կախում ունին իրենց երբեմնի իշխողներէն: (Ֆրանսական տիրապետութիւնը տեւած է 115 տարի): Մենք, ընթացիկ խմաստով նոր - գաղթատիրութեան մը պատկերը կը ներկայացնենք, կ'ըսէ տեղացի մտաւորական մը. ապա կ'աւելցնէ չատ բնական ոճով. - առանց Ֆրանսացիներուն ապահովաբար գոյութիւն իսկ պիտի չունենայինք:

Իրաց այս վիճակին մէջ, չեն պակսիր անշուշտ հակա - գաղթատիրական խմաստի արտայայտութիւնները՝ գուրսէն թէ ներսէն: Բայց խորքին մէջ գրեթէ բոլորն ալ կ'ընդունին, թէ Ֆրանսայի ներկայութիւնը Ճիպութիի, ռազմավարական այս կարեւոր վայրին մէջ, գոյավիճակի մը պահպանումին կը ծառայէ:

Ճիպութի, Դանիոյ կէս տարածութիւնը ղրաւող Հանրապետութիւն մը, իր ցանցառ բնակչութեամբ, եթովպիոյ եւ Սոմալիի միջեւ սեպի մը նման կը ցցուի: Վերոյիշեալ երկու երկիրներն ալ աշխարհագրական եւ ցեղագրական առարկութիւններով կը ձգտին տէր դառնալ հողամասին:

Ճիպութի կը գտնուի Պապ էլ Մանտէպի 27 քիլոմեթր երկարութիւն ունեցող նեղուցին արեւմտեան ափին: Ռազմավարական չատ կարեւոր վայր մը կը նկատուի, ոչ միայն իր մեծ նաւահանգիստին պատճառով, այլեւ իր դիրքով, քանի կ'իշխէ Հնդկաց Ովկիանոսին եւ Կարմիր Ծովին անցքին վրայ: Մնաց որ Արեւմուտքին անհրաժեշտ քարիւղին մեծ տոկոսը կ'ապահովուի այդ ճամբով:

- Մեր ներկայութիւնը, կ'ըսէ սպայ մը, կը ձգտի պահել ռազմավարական այս կարեւոր հանգոյցին ապահովութիւնը:

Թ. Ա. Թ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒՆԷՆՈՍ ԱՑՐԷՍԻ Հ. Ց. Դ. Տունը, Հոկտ. 15-ին, տեղի ունեցած է Համալսարանական կեդրոնի համախմբումը, որուն ներկայ եղած են նաեւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթական Հաստատութեան եւ Խրիմեան Կրթական Հիմնարկութեան ատրուական կարգերու աշակերտները: Բացումը կատարած է տոքթ. Խորէն Դապաքեան: Խօսք առած է Ցովսէփ Օղուզեան եւ չեչտած Համալսարանական կեդրոնի գործունէութեան զվխաւոր նպատակները՝ օժանդակել ուսանողներու, անոնց համար ստեղծել յատուկ գրաղատրան, զանոնք մղել հայ կեանքին մէջ պատասխանատուութիւններ ստանձնելու: Պետրոս Հաճեան անդրադառնալէ ետք այն իրողութեան, որ Արժանթինի գաղութին մէջ կազմուած են կրթական, մշակութային, միութենական, մարզական այլ կալուածները, չեչտած է, «անհրաժեշտ է որ մեր համալսարանական երիտասարդները համախմբուին եւ ստեղծեն կազմակերպուած կառոյց մը՝ ատով ալ ծառայելու համար ազգային մեր գլխաւոր պայքարին, որն է Հայ Դատը»: Հ. Ցարութիւն վրդ. Պզտիկեան իր խօսքին մէջ ծանրացած է պատմական այն իրողութեան վրայ, որ անցեալ դարու վերջաւորութեան եւ ներկայ դարու սկիզբները, հայ ուսանողները եղան հայկական ազատագրական չարժման դրօշակիրները: Մխիթերու փոխանակութենէ ետք որոշուած է անցնիլ աշխատանքի եւ ստեղծել կազմակերպական կառոյց մը:

ՓՈՒՆԷՆՈՍ ԱՑՐԷՍԻ Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան մէջ, Հոկտ. 30-ին, տօնուած է Հ. Ց. Դ. 92-րդ տարեդարձը՝ ճաշով, որուն ներկայ եղած են աւելի քան 600 հոգի: Բացումը կատարած են Անա Մարիա Արզումանեան եւ Ցակոբ Մարաշլեան: Առաջին բանախօսը՝ ընկ. Վարդի Մանուկեան, անդրադարձած է Դաշնակցութեան անցեալ ու ներկայ գործունէութեան, երկրորդ բանախօսը՝ ընկ. Իսահակ Նիկողոսեան, (ապաններէն), Դաշնակցութեան կողմէ մղուած ազատագրական պայքարները նկատած է Հայութեան ապրելու կամքին արտայայտութիւնը: Երեկոյթը չարունակուած է խրախճանքով մը:

×

ՓՐՈՎԻՏԵՆՍԻ մէկ ճաշարանին մէջ, Հոկտ. 31-ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած ընկ. Սաատուր Կիրակոսեանի: Ներկայ եղած են հինգ հարիւր հոգի՝ Փրովիտենսէն, Պոսթընէն, Տիթրոյթէն եւ շրջակայ գաղութներէն: Հանդիսութիւնը վարած է Հերբի Գուշիկեան: Ընկ. Ալպերթ Պէկեան ներկայացուցած է դաշնակցականը, ազգային - հանրային գործիչը եւ անդրադարձած Ա. Կիրակոսեանի յիսնամեայ վաստակին ամերիկահայ գաղութին մէջ: Խօսք առած են ընկ. Ճէյմս Թաշճեան, Մեսրոպ Ա. քհնյ. Թաշճեան եւ Ցակոբ Մուրատեան: Մեծարեալին կենսագրականը ներկայացուցած է Վարդէս Սրապեան: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Մեծարեալը:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԶՈՐԲՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

- Հա, ո՞ւր է հիմա Ալբ Սաքօն, Վազգէն, – հարցուց Կիրոս:

- Սաքօն անցեալ չաբթու այս տեղէն անցաւ, երբ Ալէն արդէն ճամբայ ելած էր: Սաքօն իր ձեռքին տակ 100 ձիաւորներ ունի եւ տեղական անթիւ աշխատողներ, գանազան աշխատանքներուն համար: Կը հսկէ հայ գիւղերուն ու ճամբաներուն: Կարեւոր տեղեր պահակներ կը դնէ կարգը պահելու համար: Կը հսկէ, որ լաւ կատարուին մատակարարումները: Երբ գիւղ մը մտնէ բնակիչները գոչոցի եւ կամ եկեղեցիի մէջ ժողովի կը կանչէ: Իհ, գիտե՞ս ա, չատ ալ լուրջ եւ գրական բառեր ալ գործածելով գիտէ լաւ չուն - չով ճառ խօսել եւ անպայման յիշել Հայկը, Վարդանը, Էջմիածինը: Այս վերջերս ատոնց չարքին աւելցուցած է Սպիտակ Ձիաւորը, Մարտիկը: Պէտք է ըսել, որ հայ ունեւորը այս օրերուն զգլմանալի կերպով առատաձեռն է ու չի խնայեր: Զգիտես, ինչպէ՞ս բացատրել այդ թագաւորական կողմակերպուած հանգանակութիւնը: Սաքօն, Պիթլիսի մէջ նըւազած չնորհը: Սաքօն, Պիթլիսի մէջ չատ լաւ բան մը ըրաւ: Երբ իմացաւ, որ քաղաքի մէջ մի քանի թուրք ունեւորներ գորեների խոշոր ամբարներ ունին, սպառնաց անոնց, որ եթէ մէկ օրէն չկանճնեն բանալիները այդ ամբարներուն, պինուորները դռները կոտրելով ներս պիտի մտնեն: Եւ իրաւ ալ յանձնեցին բանալիները ու գորեները բաշխուեցաւ թուրք եւ հայ չունեւորներուն:

«Հա, Սաքօն էր նաեւ, որ հեռագրական գիծերու հսկողութիւնը կազմակերպեց: Կը տեսնես, որ յանձին Սաքօյի, արդէն կազմուած է նախարարութիւն մը: Նոյն չէն Սաքօն, որ կը խօսի ու կը պատմէ, կարծես առաւտութիւնն ու բարութիւնն է քեզ մօտ կեցած: Եւ ինչպէս ալ այդ խոշոր մարմինով կը հասնի ամէն բանի: Պատմեց, որ Գոմ գիւղի մէջ մտած էր տուն մը ուր տան հարսը տղաբերքի ցաւին բռնուած է: Սաքօն, չորսը կ'իյնայ դայեկ մը գտնելու, վերջապէս կը գտնէ, մէկ ժամ հեռու գիւղի մը մէջ քիւրտ կին մը ու կը հասցնէ Գոմ գիւղը: Երբ չի խօսիր Սաքօն, կը տեսնես աչքերուն մէջ մռայլութիւն մը. չորս կողմը կը նայի ու կարծես կ'ուզէ մեկնիլ»:

– Իղ մռայլութիւնը վարդաձորի լեռներէն մնաց, Վազգէն, երբ իր ձեռքով ըսպաննեց կարօն: Զգիտեմ, ես ինքս չատ ալ ժամանակ չունեցայ սուզելու: Ըսին, որ կարօն դաւաճանութեան մէջ բռնուած է: Ես ինքս չեմ կրնար հաւատալ որովհետեւ էդ ճահել տղան Պէքիրի տեղորին մէջ չատ կարեւոր դեր կատարեց:

Կիրոս չզիտէր, թէ այս անգամ ի՞նչ ձեւով ճամբայ պիտի իյնար հասնելու համար տոքթ. Նայիբեանին եւ Վարդանին: Հակառակ անոր, որ ապստամբ բանակներու գրաւած տարածութիւնները մշտէն պիտի անցնէր մինչեւ Դիարպէքիր եւ սակայն կ'երկմտէր որովհետեւ իրեն համար չատ բնական էր եւ ինքզինք միչտ ալ ապահով զգացեր էր ծպտումներուն մէջ եւ բռնուած չէր, հակառակ խիստ հսկողութիւններուն: Ցետոյ, չգիտէր թէ, իրեն համար ինչ պիտի ըլլար բնական հագուստը, որ ծպտում չըլլար: Էն իրականը, Զէրչին էր, անտուկը կռնակին: Այո, այո, ան աւելի կը համոզուէր, որ էն սընդուկը կարմրկի կուռւին մէջ կորսուեցաւ:

Վազգէն, կրկնելով կը չանար համոզել, որ Կիրոս ճամբայ ելլէր առնուազն 10 ձիաւորներով հանդիպելու Մուշ, Վան, կռուի ճակատ, տեղեկութիւններ տանելու Նայիրեանին եւ Վարդանին: Կիրոս իր չնորհքով հագուստները միչտ ալ տեղւոյն վրայ ձգած էր երբ ուզած էր ծպտումի մէջ մտնել: Գարատաղի մէջ, Սաթենիկի ճարած հագուստը արդէն ձգած էր Տիգրանակերտ: Վազգէն այս անգամ, մօտակայ Առինճ գիւղէն գտած էր Շատախցու հագուստ, այծի մազէ չինուած նոր կուրտիկով: Տարիներով ծալլուած ու մաքուր հագուստ էր, ծալքերու տեղերը մաշած: Տանտիկինները ձեւով մը յարմարցուցին Կիրոսի վրայ միայն թէ գլխարկը, մինչեւ ականջներու կէսը կը ծածկէր: Ու գլուխը կէս կ'ըլլար եթէ կապէր արախչին:

(Շար. 703)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ոսկի Կիւլեղեան եւ զաւակները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ Հօր՝

ՍՈՂՈՄՈՆ ԿԻՒԼԵՂԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

×

Այս առթիւ, ողբացեալին յիշատակին 300 Ֆ. կը նուիրեն «Ծառայ»ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Վ. Վարպետեան իր սիրելի ամուսնոյն՝ վաղարշակ Վարպետեանի մահուան 6-րդ տարելիցին առթիւ 150 Ֆ. կը նուիրէ «Ծառայ»ին։

×

Տէր եւ Տիկին Ճարուճեան Տէր - Գալուստեան, Յովսէփ Գռճակէօզեանի մահուան քառասունքին առթիւ 50 Ֆ. կը նուիրեն «Ծառայ»ին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Հայկական Շրջուն Թատերախումբը (Լիբանանէն)՝

Առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ կը ներկայացնէ՝

Տրակինսմիի եւ Ռիազանոֆի

«ԲԱՂՆԻՒՐ ԱՆՈՑՇ»

(կատակերգութիւն 2 արար)

Բեմադրիչ՝ Վաչէ Ամրունի։

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 15-ին։ Մուտք՝ 50 Ֆ.։

Կ. Ս. Մ.

ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ

Աւանդական բաժակի օրը Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 12·30-ին՝

YAN'S CLUB

5, Avenue Reille — 75014 Paris

Սաներն ու համակիրները կը հրաւիրուին բաժակ բարձրացնել սիրելի վարժարանին եւ բոլոր կեդրոնականցիներուն յիշատակին եւ կենացը։

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝ Մառան՝ 535 - 85 - 26։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՋԻ Անիէռ - Պուա - Ֆօլօմպի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները, Դեկտեմբեր 6-ին, ժամը 20·30-ին։

CENTRE CULTUREL

Rue Robert Lavergne - Asnières

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՋԻ փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Դեկտեմբեր 4-ին, ժամը 15-ին Մշակ. Տունը։ Կարեւոր օրակարգ։

L'UCFAF ET LA JAF ORGANISENT

UN GRAND DINER

avec

LES ARTISTES DE L'ENSEMBLE NATIONAL DE DANSES D'ARMÉNIE

LE DIMANCHE, 12 DECEMBRE, A 19 H — AU RESTAURANT « LA CHEMINEE »

Au Bowling de Paris — Jardin d'Acclimatation — Bois de Boulogne

Avenue de Madrid — Porte Maillot

PARTICIPATION AUX FRAIS: 150 F.

Attention: la présence de 70 artistes limitant les places, il est prudent de réserver:

732. 17. 15 — 914. 12. 05 — après 20 h: 071.18.82

Possibilité de réservation aux représentations dans les Salles Pleyel, à Versailles, Enghien, Bagneux.

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱԼԱՒԱՆԴԷՍՐ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը 17-էն կէս կէշեր։

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V — AVENUE GEORGE V - 75008 PARIS

Bernard Dédédjian et son Ensemble

ATTRACTIONS

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54։

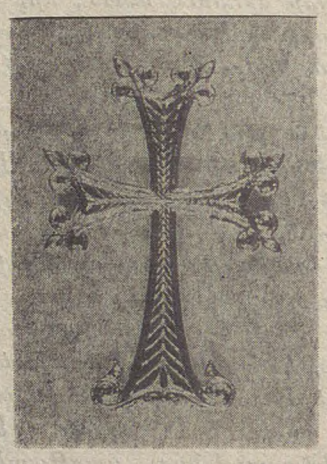
Մուտք 50 Ֆ.։ Ուսանողներու կէս գին։

INCROYABLE

vente exceptionnelle aux particuliers

DE NOS MODELES DE HAUTE JOAILLERIE FRANÇAISE

(prix fabricant)

CROIX GREGORIENNE

modèle exclusif

PAVE *Joaillier*

G. OUZOUNIAN

Tél,: 274. 50. 25

Métro: Arts et Métiers

3, Rue des Gravilliers

75003 — Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 4, Տօն է Սբր. Յոհաննէսներու Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոց Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Ծովհ. - Մը. կըլլայ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

×

Լ. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մ. Թադէոս եւ Բարթուղիմէոսի տօնին առթիւ, Կիրակի, Դեկտ. 5, պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԻՒՃԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8։

GAGNEZ

une

Talbot Samba LS

GRANDE LOTERIE DE SOUTIEN AU JOURNAL

« HAIASTAN »

organisée par la F.R.A. — NOR - SEROUND

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE

Région Lyonnaise

Tous les Dimanches — de 10h. à midi

Sur FM. 89.50 Mghz.

PROGRAMME DU DIMANCHE, 5 DECEMBRE

— Editorial,
— Informations en langues française et arménienne,
— Informations sportives,
— interview du chanteur Georges TUTUNDJIAN

Programme exceptionnel le Samedi 4 Décembre

— « Les Mouvements Révolutionnaires Arméniens et la FRA - Tachnagtsoutioun.
— Débat en direct avec les auditeurs.
Téléphonez au studio: 825. 69. 21

×

Emissions arméniennes:

ARMENIE - MAGAZINE

— *Dimanche:* *de* 10*h.* *à* 12*h.*

ARMENIE - VARIETES

— *Lundi et Vendredi:* *de* 9*h.* *à* 10*h.*

ARMENIE - CULTURE

— *Jeudi:* *de* 21*h.*30 *à* 23*h.*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի հայ սկաուտներու տարեկան հանդէսը՝

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 13-ԻՆ։

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE

SAUF LUNDI

*

ORCHESTRE et CHANTEUR tous les soirs

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON

BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

Նպաստաւոր գիներ — Առաքում տուներըդ

CENTRORIENT

Արեւելեան հայկական եւ բոլոր տեսակի ուտելիքներ եւ ըմպելիներ

Alimentation Générale Produits d'Orient

Prix intéressants — livraison à domicile sur simple appel téléphonique

178, Rue Paul Vaillant Couturier - 94140 ALFORTVILLE ☎ 375.16.97

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
4
SAMEDI
4 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ց ր ա ց ու ա ՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատ՝ 2.50 Ֆ

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.317 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.317

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ մէջ առաջին անգամ ըլլալով մարդուն կուրծքը կը կրէ արուեստական մնայուն սիրտ մը: Վիրաբուժական այս աննախընթաց գործողութիւնը կատարուեցաւ Միացեալ Նահանգներ, Սալթ Լէյք Սիթիի համալսարանին բժշկական կեդրոնին մէջ: Գործողութիւնը կատարեց տոքթ. Վիլիամ Տը Վրի եւ ենթակայ հիւանդը կը կոչուի Պարնէյ Ք. Լարք: Արուեստական սիրտին հնարիչն է Ռոպըրթ Ժարվիք: Նախապէս նման երկու գործողութիւններ կատարուած էին արդէն, 1969ին եւ 1981ին, զարձեալ Միացեալ Նահանգներու մէջ, բայց անոնք ժամանակաւոր բնոյթ կը կրէին՝ սպասելով սրտի պատուաստի մը: Արուեստական մնայուն այս սիրտը կապուած է կուրծքէն դուրս զետեղուած էլեկտրական մղակի մը: Ամբողջովին անկախ էլեկտրական սրտերը, որոնց վրայ շատեր կ'աշխատին, տարիներ առաջ միայն կրնան պատրաստ ըլլալ:

ԼԻԲԱՆԱՆ, Շուֆի չրջանին մէջ, կայութիւնը դարձեալ ծանրացած է, ուր բազմաթիւ բախումներ տեղի ունեցան քրիստոնեայ քաղաքազօրքերուն եւ Տիւրզիներուն միջեւ, Վալիտ Ճումպլաթի դէմ կատարուած մահափորձէն ետք: Բախումներու այս նոր սաստկացման առաջքը առնելու նպատակով, նախագահ Ամին Ճէմայէլ Պաշիրա, նախագահական պալատին մէջ խորհրդակցութիւն մը կ'ունենար աջ թէ ձախ կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ: Նախապէս, վալիտ Ճումպլաթը այցելելէ ետք, նախագահը կոչ մը ուղղած էր Լիբանանցիներուն՝ որպէսզի մնան «արթուն եւ միացած ընդդիմանալու համար անոնց՝ որոնք չեն ուզեր ընդունիլ կայուն եւ ապահով Լիբանան մը»:

ԱՐԺԱՆԹԻՆի նախագահը յայտնեց թէ ընդհանուր ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան 1983-ի վերջին եռամսեակին: Այս ուղղութեամբ ընտրական նոր օրէնք մը կը խմբագրուի: Նախագահը նշեց թէ այս որոշումը արուած է բանակի պետերուն թէ քաղաքական կուսակցութիւններուն հետ համախորհուրդ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆի Հիւսէին Թագաւորը առջի օր Մոսկուա գնաց, գլխաւորելով ԵօԹ-ներու Կոմիտէի պատուիրակութիւն մը: Յորդանանի վեհապետն ու իրեն ընկերացող պատուիրակութեան անդամները խորհ. իշխանութիւններուն պիտի պարզեն Մերճաւոր-Արեւելքի խաղաղութեան ծրագիրը՝ զոր Արաբական Լիկան որդեգրեց Ֆէսի վեհաժողովին:

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ նախարար Շարլ Հերնիւ առջի օր պաշտօնական այցելութեամբ Լիբանան կ'երթար: Հերնիւ տեսակցութիւններ պիտի ունենար Լիբանանի քաղաքական թէ զինուորական դեկավարներուն հետ:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵՍՏԱԿԱՆԱՑԱԾ հինգ դվխաւոր երկիրներուն - Միացեալ Նահանգները, Ճափոն, Արեւմտեան Գերմանիա, Անգլիա եւ Ֆրանսա - տնտեսական նախարարները, իրենց կեդրոնական դրամատուներու տնօրէններուն ընկերակցութեամբ, ժողով պիտի գումարեն, Ճը-ռանքֆուրթի մէջ, Դեկտեմբեր 9-ին: Այս ժողովին նպատակն է դրամական քաղաքականութեան մը շուրջ որոշ համաձայնութիւններու յանգիլ: Ըստ տնտեսական մասնագէտներու, դժուար պիտի ըլլայ, սակայն, որ Միացեալ Նահանգները միտին դիւրացնել եւրոպական տկար դրամներու պաշտպանութիւնը...

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹԱԼԱԹԻ ԱՅՐԻՆ ՅՈՒՇԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ

«*Մխիթարեան*»ի մէջ, Թալաթի այրիին՝ Հայրիկէ Թալաթ, կը շարունակէ պատմել իր յուշերը.-

Թալաթ Փաշայի ոճրագործ Սողոմոն Թէհլիրեանի դատավարութիւնը, սպանութենէն քանի մը օր ետք, Պերլինի Շարլոթէնպուրգ դատարանին մէջ տեղի կ'ունենայ:

Թէհլիրեանի դատավարութիւնը, ներկայիս Թուրք դիւանագէտներու դէմ արտասահմանի մէջ յարձակումի ճեռնարկող Հայերուն դատավարութեան շատ կը նմանի: Հայրիկէ Թալաթ կը յայտնէ, որ ինչպէս այսօր, անցեալի մէջ ալ դատարանները իրենց քարոզչութիւններով, ո՛չ թէ յանցապարտը, այլ Թուրքիան կը դատապարտեն:

«Դատարանի սրահին մէջ դիս մասնաւոր օթեակի մը մէջ առին: Դատավարութենէն առաջ, գերման Արդարութեան նախարար եւ Պերլինի ոստիկանապետը՝ Վէյս մօտեցան եւ «բնաւ մի յուզուիք» ըսին: «Մենք ոճրագործը ողջ ճեւով ձերբակալեցինք, հոսկէ դիակը դուրս պիտի ելլէ: Ձեր ենթարկուած աղէտին պատասխանատուն անպատիժ պիտի չթողունք»:

Վկաներուն մէջ զօրավար Լուտէնտորֆն ալ կը գտնուէր: Զօրավարը պատմելով փաշային Գերմանիոյ հետ ունեցած հին բարեկամութիւնը, նմանօրինակ դէպքի մը Գերմանիոյ հողերուն վրայ պատահելուն առթիւ իր զգացած սրտաբեկութիւնը յայտնեց եւ ըսաւ. «Մեր երկրին վրայ քաւուած այս սեւ մուրը պէտք է մաքրենք»:

Ոճրագործ Թէհլիրեան պաղարիւնութեամբ յայտնեց, որ աւելի առաջ Փաշան երկու անգամ սպանելու ճեռնարկած էր, սակայն անոր ակնարկներուն ազդեցութեան տակ մնալով՝ քաջութիւն չէր ունեցած եւ հազիւ կրցած էր կռնակէն հարուածել: Երբ դատաւորը հարցուց, թէ ինչու այս ոճիրը գործած էր, հետեւեալ պատասխանը տուաւ.- «Մենք Թուրքերու հետ չենք կրնար պատերազմիլ, անոնց երեւելի անձերը կը սպաննենք: Թուրքերը դէպի բարին առաջնորդող դէմքերը բնաջնջել, մեր մեծագոյն պարտականութիւնն է»:

Զօրս կաթողիկէ կրօնաւորուհիներ սըրահ բերուեցան: Զօրսն ալ դրամով գընուած սուտ վկաներ էին: Անոնք պնդեցին, որ 1915-ի դէպքերուն, Հայերը բռնադատելի եղերահարուած, ճամբան սպաննուած եւ անոնց մարմինները հորերու մէջ նետուած էին: Չկարողացայ դիմանալ, տեղէս վեր ցատքեցի եւ «մի՛ հաւատաք» պոռացի. «ատոնք բոլորն ալ դրամով գնուած են, ինչ որ կ'ըսեն բացարձակապէս սուտ է:

1915-ին փոխադրուող Հայերուն լաւ վերաբերում ցոյց տրուիլը յայտարարող վաւերաթուղթերը, ատոնց պաշտօնակից կրօնաւորուհիներու իմզրանքով ե'ս հանել տուած էի:

Որոշումի յանգելու համար, մէկ քանի վայրկեան դադար տրուեցաւ: Գերման վարչական պատասխանատուներէն ոմանք քովս եկան եւ ապահովցուցին, որ ոճրագործը մէկ քանի վայրկեան ետք իրեն արժանի պատիժին պիտի արժանանար:

Դատակազմը իր տեղը դրաւեց եւ դատավճիռը կարդացուիլ սկսաւ: Ցանկարծ աշխարհս փուլ եկաւ: Թէհլիրեան վեց տարի առաջ Հայերու դէմ - իբրեւ թէ - ի տարի դրուած ջարդերուն որպէս վրիժառուութիւն, փաշան սպաննած էր եւ այդ իսկ պատճառաւ ոճրագործը անպարտ կ'արձակուէր:

Գերման կառավարութիւնը յայտնած էր, որ Թէհլիրեան բացարձակապէս պիտի չպատժուէր եւ խոստացած էր, որ մեր տեղը որպէս պաշտպան դատավարութեան մասնակցող փաստաբանը լինք պիտի նշանակէր: Ո՛չ մէկ խոստում յարգեցին: Ինքնապաշտպանութեան իրաւունքն անդամ մեր ձեռքէն առնուած էր:

Դատարանի դրան առջեւ խռնուած հարիւրաւոր Հայեր, Թէհլիրեանը ծաղիկներով ողջունեցին եւ զինուորական նուագախմբով հերոսի մը պէս տարին: Այս երկրորդ հարուածէն ետք փճացած, լմնցած էի: Միմիայն սա կը յիշեմ. «Ատուածմէ միակ փափաքս այն է թէ ինչպէս որ փաշային արիւնը գետինը մնաց, մի - լիոնաւոր Գերմաններ ալ միեւնոյն վախճանը ունենան» ըսած էի:

(Շար. 2)

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԾԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 26 - 29)

ՖՐԻԿԻ ՏԱՂԵՐՈՒ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Միջնադարեան տաղերգութեան ինքնատիպ ներկայացուցիչներէն է Ֆրիկ, որու կեանքին վերաբերեալ տեղեկութիւնները կցկտուր են ու հակասական: Անոնք զըլխաւորաբար ցրուած են տաղերգուներու երկերուն մէջ, մասամբ ալ՝ կողմնակի աղբիւրներու մէջ: Ցենելով այդ տեղեկութիւններուն վրայ՝ բանասէրները տարբեր ու յաճախ, իրերամերժ եզրակացութիւններու յանգած են հեղինակի կենսագրութեան այս կամ այն փաստի առթիւ՝ անուն, ծննդավայր, ծննդեան եւ մահուան թուականներ, ծնողքներ, ընտանեկան վիճակ, ստացած կրթութիւն, ընկերային դրութիւն, աշխարհական կամ հոգեւորական ըլլալը եւայլն.: Պահպանուած ինքնակենսագրական այդ տեղեկութիւններու հիման վրայ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Թղթակից - անդամ Արամ Ղանալանեան պարզած է, որ Ֆրիկ ծնած է թաթարական արշաւանքներու սկիզբը, 1230-ական թուականներուն, հաւանաբար արեւելեան Հայաստան: Մանկութենէն սիրած է ուսումը, ծանօթ եղած է հին ու նոր կտակարաններուն: Եղած է աշխարհական. հոգեւոր կոչում չէ ունեցած: Ֆրիկ սկիզբը բարեկեցիկ կեանք վարած է, սակայն յետագային, մոնղոլական պետութեան մէջ գոյութիւն ունեցող հարկային, տնտեսական ծանր պայմաններու, կաշառակերութեան եւ ապօրինութիւններու հետեւանքով կորսնցուցած է իր ունեցուածքը, ինկած ծանր պարտքերու տակ եւ նոյնիսկ ստիպուած եղած է պարտքերու դիմաց ղրաւ դնել իր զաւակը: Տաղերգն մէկուն մէջ եղած ակնարկէն ե'րեւայ, որ ան պերճ ինկած եւ ազատած է փրկագինով: Մեռած է Ժդ. դարու առաջին քառորդին:

Արամ Ղանալանեան իր այս վարկածները զետեղած է Ֆրիկի բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյի յառաջաբանին մէջ: Հաւաքածոն լոյս տեսած է «Սովետական Գրող» հրատարակչականի «Հայ Գիրք» մատենաշարէն: Բացի յառաջաբանէն, գիտնականը տպագրութեան պատրաստած է բնագիրը, կազմած է բառարանը, անձնանուններու եւ տեղանուններու ցանկը: Ակադեմականը դիտել կուտայ, որ կենսագրութեան նման հակասական եւ կցկտուր չեն Ֆրիկի գրական ժառանգութեան վերաբերող տուեալները: Միջնադարեան կարգ մը ձեռագիրներու մէջ պահպանուած են տաղերգուի անունը կրող բազմաթիւ գրուածքներ, որոնք յայտնաբերուած են բանասէրներու կողմէ տարբեր ժամանակներու եւ հրատարակուած քանի մը պարբերականներու մէջ եւ առանձին հատորներով: Ֆրիկի տաղերու մեծագոյն մասը աշխարհի զանազան վայրերը գտնուող ձեռագրատուն - Մատենադարաններուն մէջ (Էջմիածին, Երուսաղէմ, Կ. Պոլիս, Փարիզ, Վիէննա, Վենետիկ, Լոնտոն, Օքսֆորտ) պահպանուող հայերէն գրչագիրներէն անձամբ յայտնաբերած կամ ուրիշներու ճեռքով ընդօրինակել տուած է Տիրայր Աբգ. Մելիք - Մուշկամպարեան եւ 1952-ին լոյս ընծայած անոնց դիտական եւ բաղդատական բնագիրը ընդարձակ ուսումնասիրութիւն - յառաջաբանով, ծանօթագրութիւններով եւ բառարանով:

Ներկայ հատորին մէջ տեղ գտած տաղերը Արամ Ղանալանեան ընտրած է այդ գիրքէն, որ «Դիւան» խորագրով լոյս տեսած է Նիւ Եորք: 28 տաղ պարունակող գիրքը հրատարակուած է քսան հազար տպաքանակով:

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐ ՆՈՒԻԷՐՆԵՐ

Երեւանի Մատենադարանը ստացած է ԺԶ. դարու Աւետարան մը, որ կը պարունակէ հին նկարիչներու 30 դունաւոր մանրանկարներ: Աւետարանը նուիրած է Պէյրութի Հայկազեան Գոլէժի լեզուի ու գրականութեան ուսուցիչ Ճարութիւն Թորոսեան, որ ներկայիս կ'ուսանի Երեւան: Ան նուիրած է նաեւ պրոնզէ արձանիկներ, որոնք կը պատկանին Ն. Ք. 2-րդ հազարամեակին:

×

ԷՄՄԱ ՄԻՀՐԱՆԵԱՆԻ ԵՐԳԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երաժիշտ Էմմա Միհրանեանի յօրինած «Երջանկութիւն» երգերու չարքը հնչած է Երեւանի մէջ, պաղրոցական երգչախումբի մեկնաբանութեամբ: Երգերը կը դրուատեն երջանիկ մանկութիւնը, կոչ մըն են խաղաղութեան եւ եղբայրութեան: Միհրանեանի երգերով յաճախ կը սկսին Հայաստանի պիոներական հաւաքոյթներն ու արշաւները: Ամէնուրեք տարածուած են իր փառերգները, սիւիթները, նախերգանքները, խմբերգները: Էմմա Միհրանեան կը պաշտօնավարէ Երեւանի երաժշտական դպրոցներէն մէկուն մէջ, նոր տաղանդներ յայտնաբերելու համար յաճախ կը մեկնի Հայաստանի շրջանները: Ան սերտ կապեր կը պահպանէ Խրիմի դպրոցականներու ֆիլհարմոնիայի հետ: Միհրանեանէն կարգ մը գործեր կը մեկնաբանէ Խրիմի պետական սէնֆոնիք նուագախումբը:

ՎԱՂԸ՝ «ՅԱՒԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Ցառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (67-րդ) թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.-

ԱՐԵՒԻ ԱՄՐՈՑՆԵՐ՝
Աբշ. Ա. Խանտանեան

REDECOUVRIR ARMEN LUBIN
Daniel Leuwers

եւ հատուածներ՝ կորքիէ նամակներէն:

ԿԻՆԸ ԵՒ «ԱՐՈՒ-ԷԳԵՐԸ»

Իբրեւ մարդոց զգացումները յարգով մէկը, սկիզբէն եւեթ ըսենք որ հեռատեսիլէն եւ առօրեայ կեանքէն ներշնչուած այս ակնարկները կը վերաբերին միայն բաղեենացած կիներուն եւ ոչ թէ մայրութեամբ հպարտ, պարկեշտութեամբ հռչակաւոր բազմաթիւ կիներու, մանաւանդ արբունքեանց հաւատարիմ՝ հայ կիներուն :

×

Տարօրինակ արարած է մարդը : Հանելուկային, առեղծուածային, թնճուկային : Բարդ, անքննելի, անիմանալի, անըմբռնելի : Այս օրերուն Փրոյտը անգամ պիտի դժուարանար լուծել անոր հոգեբանութիւնը եւ գտնել գաղտնիքը ստեղծած տարօրինակութիւններուն :

Արդարեւ, խելքն ու իմացականութիւնը մե՛ծ առեղծագործումի փթթումի մէջ չեն միայն. մոլութիւններու երեւակայութիւնն ալ արտառոց «հրաշալիքներու» ճախրանքի մէջ է :

Դիւրին չէ հակիլ այդ արտառոցութիւններու վրայ եւ մաքուր ու անեղծ դուրս գալ : Ջուրին մէջ ինկողը չի՛ կըրնար չթրջուիլ եւ կուպրին մէջէն քալողը պիտի արատաւորուի ա՛նպայման : Բայց ի՛նչ ընենք. չենք կրնար սահմանափակուած մնալ անցեալին վրայ : Քանի կ՛ապրինք ներկան, պիտի հաղորդուինք ժամանակի պարտադրանքին, պիտի քալենք իրողութիւններու հետքերու վրայէն : Եթէ զայթակղողները խակ գտնուին, չենք կրնար խորհրդածութեան նիւթ չդարձնել այս օրերու տարօրինակութիւնները եւ չազատիլ մեր միտքը արտառոցութիւններու ճնշումէն :

×

Աւանդական Եւայի «ծուղակը» իյնալէն ի վեր, Ադամ կը տառապի տորոտկայութեան զգացումէ : Միշտ ենթակայ համայականութեան, չի՛ կրնար երբեք զատուիլ անոր փչերէն : Մտածումներն ու զգայարանքները կ՛ապրին միշտ զեղեցիկ շրջազգեստներու, պուպրիկացած զէմքերու, խռովիչ կուրծքերու, գայթակղեցուցիչ զիստերու կախարդանքին ներքեւ : Կը հայցէ անոնց «ողորմածութիւնը» եւ կախուած շրթներէն՝ անհամբեր կը սպասէ հաճոյակատար պատասխանի : Երբ նշմարէ իր հետապնդումը արդիւնաւորուած քաջալերիչ ժպիտով մը, անբարտաւան ու գոռոզ կուրծք կը ցցէ առանց անդրադառնալու թէ կրկին զոհն է ծուղակի մը : Կ՛անգիտանայ թէ կնոջ համակերպութիւնը սեփական պահանջի արդիւնք է եւ ո՛չ թէ դիմացինը զոհացնելու կամեցողութիւն : Կինը ոչ ոքի պարգեւ կ՛ընէ. կը հպատակի վայելքի իր սարսուռին ու ագահութեան :

«Եդեմի» առանձնութենէն ազատեցաւ : Դէն չպրտեց չարշափը : Դուրս ելաւ հարէմէն եւ կինը ստեղծեց ի՛ր հարէմը՝ կազմուած ո՛չ թէ ներքինիներէ, այլ առոյգ, հուժկու երիտասարդներէ :

Մանկապարտէզ գնաց, համալսարան մտաւ : Զարգացաւ, բարձրացաւ, հաւասարեցաւ մարդուն : Դարձաւ վարժուհի, անօրէն : Սեփականացուց դրամենականը : Ճիւղերը տարածեց հեռատեսիլի, հեռաձայնի, մամուլի, պետական հաստատութիւններու, նախարարութիւններու մէջ : Ամրապնդեց դիրքը, յափշտակեց նոյնիսկ փանթալոնը, բայց չգոհացաւ : Դժուար է գոհացնել կինը ... հրապարակ իջաւ սոփրաճոյի ղիլ ձայնով. «հաւասարութիւն...» :

Կինը, միշտ աւելին ձեռք ձգելու ծածուկ մտքով, կը արտնջայ միշտ : Սեր - տած է պահանջի մէջողները : Ունի հնարամտութիւն, յղացում, երեւակայութիւն : Կը պայքարի աննահանջ ու կատաղի և, ա՛նպայման կը հասնի իր նպատակին : Տունին մէջ՝ յամառեցաւ «մկրատս մկրատ է». պնդեց իր ճշմարտութեան վրայ, ընդունիլ տուաւ որ իրօք «մկրատը մկրատ է» : Կը մատուցուի ամուսնին՝ ի՛ր ուզած պահուն. չուզած ատեն՝ դիտէ մերժելու ձեւը : Ի՛նք կ՛որոշէ թէ՝ ե՛րբ տրամադիր է «բռնաբարուելու» կամ «բռնաբարելու» : Անօգուտ է որեւէ խընդրանք...

Իր զիստերու ու կուրծքի մերկութեամբ կը կոտրէ չէֆերուն ու գործատիրոջ կամքը եւ «կը պարտադրէ» ի՛ր կամքը :

Մեծ գոհունակութեամբ կը բաժնէ իր անկողինը՝ չատ աւելի փոքր տարիքով երիտասարդի կամ պատանիի հետ : Մեղմ կամ անուժ մարդը չփորձուի աչք տըն - կել իր վրայ : Որովհետեւ երբ մարդը «քուրջի կտորի» վերածուած կը հեւայ «հարուածի» ուժգնութեան տակ, ինք՝ չատ դիւրութեամբ կրնայ իր մերկութիւնը իրեւ դրօշակ պարզել՝ պատրաստ նոր յաղթանակներու : Վայելքի կարօտով տառապող էգն է ինք... : Եթէ զառամած գործատիրոջ կողքին կը պառկի, հասարակ ձեւականութիւն է՝ օժիտ ապահովելու :

Դժուարութիւններու պարագային կամ անել կացութենէ դուրս գալու գլխաւոր զէնքերն են՝ կոկորդիլոսէն փոխ առնուած արցունքները կամ ծիծերուն փակած երախան, եթէ նոյնիսկ ատիկա ըլլայ պէպէ - Էփրուվէթ մը : (Տարօրինակութիւններու ուրիշ մէկ երեսն ալ ա՛յդ է : Մէկ կողմէ բնակչութեան առատութեան վրայ կուլան, միւս կողմէ՝ արուեստական ծնունդի «ճարտարարուեստ» կը ըստեղծեն) :

Այդ «ջախջախիչ» փաստերուն առջեւ, ատորակայութեան ղգացումէ տառապող մարդը չի՛ կրնար տեղի չտալ «անիրաւա - ւա՛ծ» կնոջ առջեւ :

×

Կիներու վերոյիշեալ բարեմասնութիւններ՛ն ու գերիշխան դիրքը զրգռեց մարդուն ախորժակը ու զարճուց զայն նախանձոտ այն աստիճան, որ ինքն ալ իզացաւ եւ կը ջանայ զրաւել անոր աթոռը : Ո՛չ կատակ է, ո՛չ սուտ : Ո՛չ ոք կրնայ հակառակը պնդել, քանի մեր աչքերուն առջեւ են մինչեւ յետոյքը իջնող կնոջական հնամենի մաղերով երիտասարդները : Կարելի՞ է այլեւս ու էգը իրարմէ զատել : Ատոր վրայ աւելցուցէք՝ ականջները օղերով զարդարուած, դաստակները ապրանքներով զեղազարդուած, վիզերը ոսկի մանեակներով եւ ուլունքներով հարըստացած, «հաւու» վերածուած «աքլորները»...» :

Թէեւ կինը գողցաւ մարդու անզրաւարքը, բայց մարդը խլեց անոր մեծագոյն չբջալղեւսը :

Իզանալու վրայ չէ արուն, այլ արդէն իզացաւ ... իզացաւ մինչեւ եղունգները եւ կարծես կոտրելու համար կնոջ ամբարտաւանութիւնը, վռնտեց զայն իր սենեակէն, ամուսնացաւ իր նման արուի հետ :

Ա՛հ, անխե՛լք, անմի՛տ այր. դեռ չէ կրցած ճանչնալ կինը : Ո՞վ է ինք, որ կընոջ կռնակը պետին պիտի փուշ : Ան չատ լաւ պիտի վրէժ լուծելու միջոցը : Անմիջապէս նետուեցաւ ընկերութիւնը ծոցը եւ, փոխադարձաբար սկսան զգուել իրենց ծիծերն ու զգայուն անդամները, ինչ որ կատղեցուց այրը եւ ան քայլ մըն ալ յառաջանալով իր ասպատակութիւններուն մէջ, փոխակերպուեցաւ թրավեսթիներու՝ պառնալով մրցակից կիներու «վաճառականական» չուկային վրայ :

Հիմա, սարսափը մտած է կիներու սըրտերուն մէջ : Պիտի սիրտնին բողոքել կրկին, զործադուլի դիմել, նոր ցոյցեր կազմակերպել, պետական օրինագի՛ծ պահանջել եւ կրնանք ըսել թէ հոն ալ պիտի յաջողին ... նահանջ ճանչցող արած չէ կինը :

Թրավեսթիներու ձեռնարկին մէջ, իրենց «տիրապետողի» արժանապատուութեան դէմ ոտնձգութիւն տեսնող արուները կան, որ մօրուք կ՛երկցնեն, պեխեր կ՛ոլորեն, սակայն անոնց պեխերն ու մօրուքները չեն յաջողիր այլեւս վերադարձնել կորսուած դիրքերը : Կինը ուժգնօրէն իր ձեռքին մէջ կը պահէ մարդու վրին անցուցած ա՛նձը... : Այնպէս կը թուի թէ՝ հիմա, էրիկ – մարդն է որ հըրապարակ պիտի իջնէ՝ հաւասարութիւն պահանջելու :

×

Այս ի՛նչ խեղճութիւն ... անիմաստ, ողորմելի, փտած մտայնութիւն : Կարծես մարդկութիւնը յուզող, հոգիները կըրծող, աշխարհը ըզկատող ցաւեր ու մտահոգութիւններ չըլլային, մենք կը մխըրճինք սեռային խնդիրէ յարաբերութիւններու ծալքերուն մէջ :

Բայց վստահ ենք որ մեզի համամիտներ պիտի գտնուին երբ ըսենք թէ՝ տիեզերքի վրին կախուած սուրի սպառնալիքին չափ ահարկու եւ կործանիչ է մարդու բարոյական արժանիքներու, հոգեկան վեհմութեան քայքայումը, ընկերային յարաբերութիւններու անօրինակ անկումը, եւ պէտք է հանրութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել այդ վտանգին վրայ :

Աղէտներու ահազանգին չափ սահմռկեցուցիչ է դիտել թէ՝ գոյութիւն ունի ցող բոլոր խողովակներով, ծորակներով, պատասխանատու բերաններով կը քաշուելու, կը քարզուի այս քայքայումը՝ յանուն ազատութեան սկզբունքի :

Արդարեւ, բացարձակ ազատութիւնը վտանգաւոր է կիրարկուի անբարոյականութիւն զարգացնելու. որովհետեւ «Սաթան քունեուի լը պալ» : Մարդ իրաւունք չունի բերան բանալու, եթէ այրը ամուսնութիւն կնքէ արուին հետ, կինը ամուսնանայ կնոջ հետ : Ազատեն երբեմն ճաշակը նրբացնելո՛ւ, ինչպէս կը ցանկան ... Ազատ են՝ եթէ այրը կ՛ուզէ կնոջ փոխակերպուիլ, կինը՝ այրի : Ազատ են՝ սեռային չարժանկարային ճարտարուեստ ստեղծելու : Հեռատեսիլն անգամ, չմեղանչելու համար ազատութեան իտէալին, համարձակօրէն կնոջ մերկութիւններ հրապարակելէ ետք, կարծիք կը հաւաքէ, կարծիք կը ստեղծէ արուներու մերկութիւններն ալ ազատօրէն լուսաբեռելու :

Ելէ՛ք, հարցուցէք այդ յառաջդէմ ազատամիտներուն թէ՝ ո՞ւր կ՛ուզեն հասնիլ. արուեստ ու գրականութի՞ւն զարգացնելու. կոչտ ճաշակնե՞ր ըրբացնելու... :

Ազատ մտածողութեան տէր եղողը, անկողմնակալ դիտողը չի կրնար չենթադրել թէ՝ այդ բոլորի տակ թաքնուած է մեծ գրամագլուխի խաղը : Նախ՝ հարըստութեան անիշխանական բարմապատկում եւ երկրորդ՝ Թոյլ չտալ որ մտածուի վաղուան մասին, թշուառութեան մասին, հնարուող նոր զէնքերու մասին, ափոճալիփսի մասին : Զգայարանքներու տեւական զրգռութեան եւ հաճոյքի հեռանկարներու առջեւ, միտքը կը դադրի աշխատելէ, կը կորսուի բողոքի պիտակ - ութիւնը, կը մեռնի պայքարի ոգին եւ իշխողները կը զործեն ազատօրէն : Ձիշդ այն դերը, զոր անցեալին կը խաղար եկեղեցին՝ իբրեւ հզօրագոյն զէնք պուժուազի ձեռքին, լեցնելու համար քաղցածին արտունկը :

Ի տես մարդկային այս անկումին, հարց կուտանք մենք մեզի թէ՝ արդեօք պա - փուճէն անգին, աւելի սարսին յարկ առաջնորդող ուղի մը գոյութիւն ու - նի՞ ...

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑՎԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Գ. -

Նուարդի մտածումներուն մէջ գրիչը կը դողայ ու սրտէն կ՛անցնի անորակելի մորմոք մը. Թոյլատրելի՞ է իրեն արդեօք սպասել տակաւին երջանկութեան մը. կը վախնայ որ չափազանց վստահ բառեր կրնան խրտչեցնել ճակատագիրը, որ իրեն հանդէպ միշտ ժլատ եղած է :

- Որքան կը շփացնես զիս, մայրիկ, կ՛ըսէ եւ նամակին մէջ կը ջանայ մեղմացընել այդ բառերուն պարփակած բոլոր անյայտ ու հեռաւոր թելադրանքները. ան զանգաղեցնելով նոյնիսկ գրիչը, կը ձեւափոխէ նախադասութեան բառերն ու չեշտը, առանց կասկած ներշնչելու Գոհարիկ հանըմի.

... «Եթէ օր մը զառնալու ըլլաս, այն ատեն միայն պիտի կրնամ ապրիլ առանց Նուարդին, որու հետ չատ վարժուած ենք այժմ, ես ալ, ժագօն ալ...» :

Նուարդ կը զարմանայ թէ ինչո՛ւ ժամանակէ մը ի վեր Գոհարիկ հանըմ այնքան յամառօրէն ճիգ մ՛ունի իր մասին ակնարկութիւններով թաթաւելու նամակները. որքան ալ ատիկա զինքը կը լեցնէ տարօրէն հրճուանքով մը, բայց հպարտութեան բնազդ մը, ու նաեւ Արշաւիրի հանդէպ որոշ փափկազգածութիւն մը թոյլ չեն տար իրեն համակերպելու լռելեայն Գոհարիկ հանըմի արտառուչ թելադրանքին. ան իր զոհաբերութիւնը սակարկութեան ու փոխարինութեան պատրանք մը չի նկատեր. ան չպիտի զինջնի երբեք խորհիլ տալու թէ իր պատրաստակամութիւնը, իր նուիրումը յետին հաշիւներէ կ՛առաջնորդըվի :

Բայց ինչպէ՞ս հասկցնել այդ նրբութիւնը Գոհարիկ հանըմի. յաճախ կը բողոքէ նամակը դրելու պահուն, որոշ դարձըւածքներու դէմ. բայց ի զուր. իրեն կը մնայ տարեց կնոջ զղուշութեան հակադրել իր նոյնքան ճկուն խաղարկութիւնը : Նախադասութիւն մը հապիւ սկսած, Նուարդ կը զուշակէ արդէն թէ ո՛ւր կրնայ յանգիլ անիկա եւ ալ վարժըւած է դանելու միջին ու ներելի զոգարկումներ, որոնցմով կրնան հաշտուիլ կիներու փափկանկատումները :

Ու այսպէս ամիսներ :

- Ե. -

Ամառը կը յառաջանար. հակառակ ամէն ակնկալութեան, Արշաւիրի նամակները, երթալով աւելի ցանցառ, աւելի սեղմ ու հատուկոտոր, իրենց հետ կը բերէին մտահոգիչ, ճնշող լուրեր : Ոչ, իր վիճակը չէր բարւոքուէր. միշտ կը դրէր իր հազին, քրտնաթոր գիշերներուն, ուժաթափ արուններուն մասին. բժիշկներ թելադրած էին նոյնիսկ միջամայրի փոփոխութիւն մը, եթէ հնարաւոր էր նիւթապէս իրեն. որչափ կարելի է ծուխէն հեռու, բարձրադիր վայր մը, Փիրենեաններու վրան, կամ Ալպեան սանատորիում մը...

Ո՛հ, երթալ, բարձրանալ դէպի լեռներու հիւրընկալ ծոցը. շնչել բարձրունքներու չոր ու զուլալ օդը, տարածուիլ ժամերով, օրերով պայծառ երկինքին դիմաց, մողէզի նման ու մարմնին ծակոտիքներէն ներս ծծել արեւը, կեանքը... Այրչաւիրի վերջին նամակը, գրուած Օգոստոսի կիսուն, թրթռուն էր այս սրտառուչ հեռաբաղձութեամբ ... Ա՛հ, մըտքան, Փոթ ա՛Ազիւրի ափերուն վրայ երկինքը նուա՞զ լայն, արեւը նուա՞զ տաքուկ էր արդեօք. իր վիրաւոր թոքերը՝ անկարող ծծելու Վանայ բուրմունաւէտ ու արեւահամ զեփիւռը՝ ան ինքզինքը խեղդուկ վանդակի մէջ փակուած կը կարծէր. տարուած էր հաւատալու թէ աւելի հեռուն, աւելի բարձրը պիտի կրնայ օդը ըմպել լիաթոք, ու քամել արեւը նարնջի մը նման իր փխրուն կուրծքին մէջ. ու վանսէն հեռանալ, թողուլ էր մտամբ իր հիւանդութիւնը, թռիլ էր դէպի առողջութիւն. այսպէս կը հաւատար անիկա, ինչպէս բազմաթիւ հիւանդներ որոնք կը յամառին վայր փոխել շրջունակ, չուզելով տեսնել հիւանդութիւնը, որ ստուերի պէս փակած իրենց սըրտնքին, անհնար է որ բաժնուի իրենցմէ...

... «Այս Փիրինեանները, կամ Ալպեանները, սիրելի մայրիկ, - կը զրէր վերջին իր նամակին մէջ, - հոն է իմ փրկութիւնըս ... կը պաղատիմ քեզ ու Օր. Նըւարդին, միջոցը գտնէք, խօսեցէք ինչ որ պէտք է ... վանսը այլեւս նեղ կուզայ ինծի ու չատ ծանր. բժշկական խնամքը անբաւարար է ... Գիտեմ որ բացառիկ ծախսերու դուռ կը բանամ, բայց կը յուսամ որ այս վերջինն է...» :

(Շար. 26)

ՀԱՅԱՎԱՉ ԿՈՏՎԱԾ

= ՀԵՏՊՈՏԱՅԻ =

ԿԱՐՄԻՐ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ

Տասը ամսվա հղիության ընթացքում Լիլեն, որքան էլ ինքնամոռաց լիներ և ինքնամոռացության մեջ ընկղմված, ամենևին չէր կարող չնկատել, որ ամուսնու վարմունքի մեջ ինչ-որ փոփոխություն է տեղի ունենում: Ինչ-որ անհասկանալի, անբացատրելի մի բան կար նրա հոգեվիճակի մեջ, որ ստիպում էր նրան ամեն օր, ամեն ժամ, ամեն վայրկյան ապրել մշտական անհանգստության մեջ: Ինչ-որ մի անորոշ,

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ճիլպոյեէլ եւ Ազատուհի Պահատուբեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.-ին, Շնորհք Պատրիարքին, Սերովբէ Արքեպիսկոպոսին, Ֆրանսայի եպիսկոպոսական դասուն, քահանայ հայրերուն, քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն, Պ. Լուի Մէրմաքին, քաղաքապետներուն եւ բոլոր անոնց, որոնք անձամբ թէ գրաւոր շնորհաւորեցին զիրենք. - Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ օծման արարողութեան ուրախ առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկ Գալֆայեան, Այրի Տիկին Անտրամէդ Գալֆայեան, Պ. Պ. Բաֆֆի եւ Յակոբ Գալֆայեան կը ծանուցանեն, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց զաւկին, ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՆՏՐԻ (ԱՆՏՐԱՄԷԶ) ԳԱԼՖԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Ֆօլօմպի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները, Դեկտեմբեր 6-ին, ժամը 20·30-ին:

CENTRE CULTUREL
Rue Robert Lavergne - Asnières

LA CROIX BLEUE ARMENIENNE SECTION DE ST. JEROME
organise

LE REVEILLON DU JOUR DE L'AN

VENDREDI, 31 DECEMBRE, A PARTIR DE 20 H 30

Dans la Salle Vaspouragan
Maison de la Jeunesse et de la Culture Arménienne
12 - 14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille

AMBIANCE ARMENIENNE — STEREO

Réservations: 66. 28. 33 — 66. 08. 03 — 66. 55. 91

CENTRE CULTUREL NOURHAN FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux

VENDREDI, 10 DECEMBRE, A 21 H.

débat sur le thème:
« L'ORDINAIRE ET L'IMAGINAIRE DES ARMENIENS »

avec la participation de:
JEAN - PIERRE RICHARDOT
auteur d'«Arméniens, quoi qu'il en coûte»

SAMEDI, 18 DECEMBRE, A 20 H 30

SOIREE DE MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE ET ORIENTAL

Participation aux frais: 20 F. et 25 F.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Հայկական Շրջուն Թատերախումբը (Լիբանանէն)՝

Առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ կը ներկայացնէ՝

Տրակինսմիի եւ Ռիազանովի

«ԲԱՂՆԻԿԴ ԱՆՈՑՇ»

(կատակերգութիւն 2 արար)

Բեմադիր՝ Վաչէ Ասրունի:

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 15-ին:

Մուտք՝ 50 Ֆ.:

ԸՆԹՐԱՍԱՅԻՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Առնուվիլ - Մարսէյլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է 500 Ֆ. Օր. Զապէլ Շախիկեանէ, 300 Ֆ. Տ. Ոսկի Կիւլէզեանէ:

ADER PICARD TAJAN
COMMISAIRES - PRISEURS ASSOCIES
12, Rue Favart — 75002 Paris
Tél.: 261. 80. 07
VENTE AUX ENCHERES
AU NOUVEAU DROUOT
9, Rue Drouot — 75009 Paris
Vendredi, 10 Décembre, à 14 h 30
MINIATURES ORIENTALES
Persanes — Indiennes
Ecole Moghole et du Deccan
Pahari — Rajastan
BIBLIOTHEQUE D'ORIENT
Perse — Turquie — Arménie
Gravures et Lithographies
Cartes de l'Orient
des XVII°, XVIII° et XIX° siècles
Expert: Mme. KEVORKIAN
Exposition au Nouveau Drouot
Salle 2, Jeudi, 9 Décembre ,de 11 à 18 h

Forum Ararad

sur RADIO - LIBRE - PARIS — 98 Mhz.

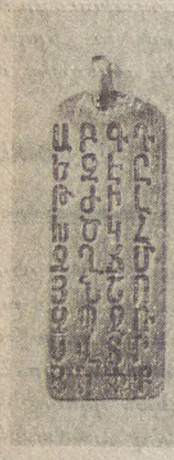
— DIMANCHE; de 10 h. à 12 h.:
DIMANCHE, 5 DECEMBRE
Interview du peintre Papaz et de Ch. Urgewisz, au sujet de Paradjanov.

— MARDI; de 20 h 15 à 21 h.:
Chronique arménienne.

— JEUDI; de 21 h 30 à 22 h.:
Nor - Seround.

— VENDREDI; de 12 h à 13 h.:
Chronique arménienne — Alfortville.

SEVAN BIJOUX
ARTISAN - FABRICANT
toutes réparations et transformations
pièces sur commandes

1425 F.
BAGUES
BRACELETS

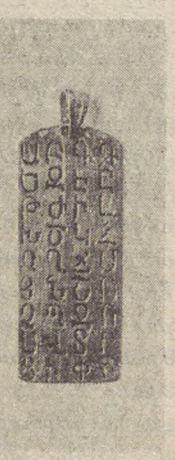

580 F.

550 F.

925 F.
CHAINES
ALLIANCES

TOROS
127, Rue Etienne Dolet - Alfortville
OUVERT LE DIMANCHE MATIN
Tél.: 893. 91. 43

SPECIAL FETES
offrez l'or au prix de gros
en promotion :
CROIX ETCHMIADZINE
ALPHABET ARMENIEN

et aussi :
BAGUES - ALLIANCES
BRACELETS - CHAINES etc
DIAMANT - RUBIS
SAPHIR - ÉMERAUDE

Sté Gaby
BIJOUX CRÉATEUR
G. AVEDISSIAN
Tél. 824 86 85
Mo Cadet, Montmartre
42, rue du Fg. Montmartre
75002 PARIS

OPTIMA Tours
VOYAGE EN ARMÉNIE
RÉVEILLON
DU JOUR DE L'AN ET NOEL
EN ARMÉNIE
DU 29 DECEMBRE AU 9 JANVIER
Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

Renseignements et Inscriptions:
POUR NICE et LES ALPES - MARITIMES:
— Monsieur IKEDJIAN Arthur
29, Avenue St. Augustin — 06200 NICE
Tél.: (93) 83. 35. 03 ou (93) 88. 76. 08
— Monsieur GEDIKIAN Vasken
Tél.: (93) 88. 06. 41
POUR LE VAR:
Monsieur KASSIGUIAN Raffi
8, Rue des Ecoles
83710 — MONTAUROUX
Tél.: (94) 76. 44. 23
Lic.: A - 946 (Agence Agréé Intourist)

COLIS — CADEAUX
pour l'U.R.S.S.
Մեհմաշնորհի ունիւք Նուէր - Ծրարներու առաքման դէպի Խորհ. Միութիւն
ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — ՄԱՔՍ — ԼԻՍԱՆՍ — ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
կը վճարուին առաքման առեն: Ստացողը ոչինչ կը վճարէ երբ կը ստանայ
ՃՈՒՆ ԸՆԴՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՊՐԱՆՔԻ
Այրերու, կիներու թէ երախաներու համար:
Ծրարներու արտօնուած ծանրութիւն - 6-էն 10 ֆիլօ
SICOMEX
20, Rue Royale - 75008 Paris
Tél.: 260. 34. 33
Ouvert de 9h. à 12h. et de 14h. à 18h. Catalogue sur demande

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
5
DIMANCHE
5 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Թիւ 67

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.318 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.318

ԱՐԵՒԻ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ[1]

ԽԱՉԱԿԻՐՆԵՐՈՒ ԲԵՐԴԵՐ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐ

Հնագէտներու կողմէ քիչ անդամներ ուսումնասիրութեան նիւթ եղած՝ Հանրի - փօլ Էյտուի այս աշխատանքը կու գայ, իր ականատեսի նկարագրութիւններով, բազմաթիւ ճոխ լուսանկարներով, պատմական համառօտ ծանօթութիւններով, Լատին Խաչակիրներու ռազմական ճարտարապետութեան պատմութեան մէջ իր արժանի տեղն ունենալու:

Հարիւրի մօտ լուսանկարներ կը ներկայացնեն Մերձաւոր - Արեւելքի երբեմնի զանազան պետութիւններու հողամասերուն վրայ, ռազմական ճարտարապետութիւնը յատկանշող ամրոցներ, բերդաքաղաքներ, պարսպապատ քաղաքներ. վիթխարի շինութիւններ՝ կառուցուած արեւմտեան Լատին Խաչակիրներու կողմէ, որոնք Քրիստոսի Ս. Գերեզմանը մահմետականներու տիրապետութենէն ազատելու համար, ուր արշաւանքներու ձեւ նարկեցին 11 - 13-րդ դարերու ընթացքին, դէպի Մերձաւոր - Արեւելք:

Այս հսկայատեսիլ ամրութիւնները սըփռուած են 1000 քմ.ի վրայ, Փոքր Ասիայէն կարմիր ծով, մէջէն ըլլալով Թուրքիա, Լիբանան, Սուրիա, Իսրայէլ, Ցորդանան, մինչեւ Կիպրոս եւ Մորէա: Քանի մը գլուխներ յատկացուած են Կիլիկեան Հայաստանի ամրոցներուն, որոնք, կ'ըսէ հեղինակը, բազմաթիւ էին եւ պատկառելի. սակայն երկար ատեն, նոյնիսկ ներկայիս, դժուարամատչելի ըլլալով, բաւական չեն ճանչցուած:

Բազմաթիւ ճամբորդութիւններու ընթացքին, մեծ դժուարութիւններով, շատ անդամներ անմատչելի, երբեմն դժուարամատչելի բլուրներու եւ լեռներու գագաթին կամ կողին թառած կիսաւեր կամ կանգուն, բայց խրոխտ եւ վեհանիստ այս կառոյցներու տեսքը, հեղինակին հետ մեզ ալ կը յուզէ: Անոնց տիրանալու համար ի՛նչ արիւնալի դաժան ճակատամարտներ մղուեցան յատին, Փրանկ եւ մահմետական այլեւայլ ցեղերու միջեւ. բարգաւաճ հնամեայ կամ նորակառոյց քաղաքներ քանդուեցան, անոնց գանձերը կողոպտուեցան, անմեղ ժողովուրդներ տեղահանուեցան եւ ջարդուեցան, անթիւ երիտասարդ, կորովի, փառատենչ ուժեր զոհաբերուեցան:

Հեղինակը առարկայօրէն կը գատէ Փրանկներու անգութ, անմարդկային արարքները քաղաքներու գրաւման միջոցին, նաեւ մահմետականներու աներեւակայելի վայրագութիւնները եւ խժդուժութիւնները: Ցոյց կու տայ այս վերջիններուն ռազմական ուժեղ կազմակերպութիւնները, պաշարման եւ պաշտպանողական անոնց հարուստ զինամթերքը եւ այդ մարդին մէջ իրենց ունեցած յառաջադէմ դիտելիքները:

400 էջերէ բաղկացած այս հատորը բաժնուած է 21 գլուխներու, ուր կը խօսի միայն հարիւրի մօտ կարեւորագոյն բերդաքաղաքներու մասին: Իւրաքանչիւրը ունի անյիշատակ դարերէ ի վեր իր ողբերգական պատմութիւնը...: Այլազան ցեղերու վայրագ արշաւանքներուն յաջորդութիւնը, անոնց դիմագրաւելու համար պաշտպանողական ամրոցներու կառուցում եւ հնարամիտ հնարքներ. թշնամին կը քանդէ, կ'աւերէ անխնայ, յաղթական սուլթանը կը վերաշինէ, իր քանդածը կը վերանորոգէ: Այսպէս, մեր աչքին առջեւէն կ'անցնին արաբ, սելճուք, մոնկոլ, մամլուք սուլթաններ, էմիրներ և 11-րդ դարուն, ահա՛ Լատին Խաչակիրներ Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ, շրջապատուած մահմետականներէ, որոնց դէմ կըռուեցան Ս. Երկիրը ազատագրելու համար: Հիմնեցին պզտիկ լատին պետութիւններ, ինչպէս՝ Երուսաղէմի թագաւորութիւնը, Եդեսիոյ կոմսութիւնը, Տրիպոլիսի կոմսութիւնը, Անտիոքի իշխանութիւնը, որոնք սակայն կարճատեւ եղան եւ չքացան 13-րդ դարու վերջը:

Հեղինակը, հիմնուելով զանազան օտար պատմագէտներու թողած վկայութիւններուն վրայ, շատ անդամներ անոնցմէ մէջբերումներ կ'ընէ: Ոճը յստակ է, դիւրաւսհ. պատմական դէպքերը չեն խճողուած, դիւրահասկնալի են եւ կարուկ: Հանրամատչելի, օգտակար աշխատանք մը միանգամայն:

100-ի չափ լուսանկարներ կ'ամբողջացնեն բերդաքաղաքներու նկարագրութիւնները: Անոնց կ'ընկերանան քարտէսներ, յատակագծեր, Փրանկներու ոխերիմ թշնամի քանի մը մահմետական սուլթաններու կենսագրական գծեր, ժամանակագրական ցուցակ, մատենագրութիւն, ցանկը՝ յիշատակուած ամրոցներուն եւ տեղանուններուն:

Կիլիկեան Հայաստանի նուիրուած գլուխներուն անցնելէ առաջ, մատնանշենք արագօրէն, լատին Խաչակիրներու բարձրացուցած վիթխարի ամրոցները, անոնց գրաւած քաղաքները, մղած պատերազմները, հերոսութիւնները, յաղթանակները եւ պարտութիւնները՝ որոնց նուիրուած է այս աշխատանքը:

Առաջին երկու գլուխները կը պատմեն Անտիոքի եւ Երուսաղէմի նուաճումները:

Խաչակիրները Փոքր Ասիայէն (Անատոլու) անցնելով, առաջին անգամ հասան Անտիոք որ քրիստոնէական կրօնքի հոգեւորական բարձր կեդրոն մըն էր Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ: Քաղաքը տագնապալի անցեալ մը ունեցած էր. ահաւոր երկրաշարժ մը եւթ, Պարսիկները 6-րդ դարուն զայն աւերած էին: Սակայն Ցուստինիանոս կայսրը զայն ամրացուցած էր 12 քմ. երկար պարիսպով մը, ցցուած 360 աշտարակներով, ինչպէս կը վկայեն ժամանակագիրները: Այնուհետեւ Արաբները կը գրաւեն զայն. իրենց տիրապետութիւնը կը տեւէ երեք դար: 969-ին, դար մը եւթ Բիւզանդիոն կը վերագրաւէ եւ դար մը եւթ ալ Թուրք Սելճուքներուն ձեռքը կ'իյնայ եւ ահա այժմ կարգը Փրանկ Խաչակիրներունն էր, որոնք եօթամսեայ պաշարումէ մը վերջ, անհուն զոհողութիւններով, հազիւ կարողացան գրաւել, չնորհիւ մատնիչի մը օժանդակութեան, մարդկային եւ նիւթական անպատմելի, ահաւոր կորուստներ տալով:

Անտիոք 171 տարի պիտի մնայ լատին Ֆրանկներու տիրապետութեան տակ: 1268-ին Սուլթան Պայպար (2) քանի մը ապարդիւն փորձերէ յետոյ, վերջապէս կը գրաւէ քաղաքը, կոտորածի, աւերումի մատնելով զայն, սուրէ անցընելով անմեղ բնակիչները:

Անտիոք, Սուրիոյ ամէնէն կարեւոր քաղաքը, հարուստ էր բիւզանդական շրջանի եկեղեցիներով, ուրիշներ կառուցուած Ֆրանկներու, ինչպէս նաեւ Միաբանութենական զանազան հաստարակութիւններ: Ամէնէն կարեւորը Մայր եկեղեցին էր, ձօնուած Ս. Պետրոսին, ուր թաղուած էին Անտիոքի իշխանները եւ Հայրապետները:

19-րդ դարուն սկիզբը հսկայական պարիսպը քանդուեցաւ. անոր քարերը օգտագործուեցան զօրանոցներ եւ տուներ շինելու համար: Այս փառաւոր քաղաքէն չատ բան չէ մնացած այսօր: Միայն տըխուր խորհրդածութիւններ կը պատեն մեզ, երբ մանաւանդ կը դիտենք 18-րդ դարու ճանապարհորդ Լուի - Ֆրանսուա Գասասի թողած այնքան արժէքաւոր գրառումը, որ կը նկարագրէ Անտիոքի ծագրութիւնները: Ան 18-րդ դարուն այցելած է Արեւելք, հրատարակած է աշխատութիւն մը վաւերական տեղեկութիւններով, որոնք գաղափար մը կու տան Անտիոքի գեղատեսիլ տեսարաններուն եւ ճարտարապետութեան մասին:

Գալով Երուսաղէմի, Ֆրանկները տիրացան անոր 1099-ին, կատաղի կռիւներէ ետք:

Երկրին հզօր պարիսպները խոր փոսով մը բաժնուած կը պաշտպանէին քաղաքը: Լատինները ո՛չ մէկ նախապատրաստութիւն ունէին պաշարման դործողութիւններու համար. ո՛չ ռազմական գործիքներ, ո՛չ ալ մասնագէտներ: Բարեբախտաբար, իրենց օդնութեան հասաւ Ճէնուացի նաւատորմիղ մը, որ Եաֆայի նաւահանգիստը խարսխած էր: Երբ Խաչակիրները քաղաք մտան դժուարամարտ կռիւներէ ետք, Երուսաղէմ մատնուեցաւ աննախընթաց կողոպուտի, ջարդի, կոտորածի: Քաղաքը պիտի մնայ 88 տարի Ֆրանկներու ձեռքը: 1187-ին, Սուլթան Սալայէտտին (3) յաղթական քանի մը պատերազմներէ ետք Ֆրանկներու դէմ, պիտի դրաւէ անպաշտպան ամրոցներ, եւ պիտի յաջողի տիրանալ երկրին բանալիներուն:

Ֆրանկներու մեկնումը ողբերգական եղաւ: Դժբախտ ժողովուրդը սարսափելի տանջանքներու մատնուեցաւ: Քրիստոնէական գթութիւնը արդէն մոռցուած էր այդ ճգնաժամային պահուն...

Բազմաթիւ անդամներ վայրագ յարձակումներու ենթարկուած, կործանած, վերաշինուած, Երուսաղէմ զոհ եղած է յաջորդական գրաւումներու: Այսօրուան պարիսպները մահմետականներու շինածներն են: Սիւլէյման Սքանչելադործ, Թուրք սուլթանը, կարեւոր վերանորոգումներու ենթարկեց զայն վերջին անգամ:

Էյտու, 3-րդ գլխուն մէջ կը խօսի Եդեսիոյ կոմսութեան ամրոցներու եւ անոր պատմա - աշխարհագրական անցքերուն մասին:

Տրուած ըլլալով, որ քրիստոնէութեան առաջին դարերէն սկսեալ հայ ժողովուրդը մօտէն շփում ունեցած է Օսրոհէնի մայրաքաղաք Եդեսիոյ հետ, քիչ մը աւելի մօտէն թոյլ տանք մեզի հետեւիլ քաղաքական անցքերուն եւ արագ ակնարկ մը նետել այն ամրոցներուն, ուր Էյտու հայ շինարարական տաղանդին դրոշմը կը մատնանշէ:

Փոխադրուելով 11-րդ դար, վերին Եփրատի շրջակայքը որուն մաս կը կազմէր Եդեսիա քաղաքը, հոն կը գտնենք այդ շրջանին քաղաքական անիշխան վիճակ մը, ուր միասին կը բնակէին զանազան ժողովուրդները, մահմետականներ, քրիստոնեայ Սուրիացիներ եւ Հայեր:

Այս վերջինները Եփրատի շրջանի քանի մը քաղաքներու եւ ամրոցներու մէջ հաստատուած էին, կազմելով իշխանապետութիւն մը, մասամբ հպատակ մահմետական իշխաններուն, որուն մայրաքաղաքն էր Եդեսիա: Երբ իրենց իշխանապետը Թորոս կը սպաննուի 1098-ին, Թօսուէն տը Պուլոնը, Ա. Խաչակրութեան հրամանատարը, ինքզինքը կը հռչակէ Եդեսիոյ կոմս եւ այսպէս կը կազմուի Արեւելքի առաջին լատին պետութիւնը, որ կէս դար միայն դոյութիւն պիտի ունենար:

Եդեսիոյ կոմսութիւնը ճշմարիտ պետութիւն մը չէր, որոշ սահմաններով, կայուն վարչութեամբ, այլ կարդ մը աւատապետական կալուածատէրերու, մասնաւորապէս Հայերու, մերձաւոր կենակցութիւն մը: Ան Փրանքեւհայկական պետակցութիւն մըն էր, «Հայկական կոմսութիւն մը Ֆրանկներու վերակացութեան տակ»: Անոր հարաւային սահմանները ներկայ Թուրք-սուրիական սահմաններն էին. արեւելքէն կը յառաջանար դէպի Ուրֆա, հիւսիսէն՝ Մարաշ:

Ուրֆա, հին Եդեսիան, քառուղի մըն էր Փոքր Ասիոյ, Սուրիոյ եւ Միջագետքի միջեւ: Զանազան յաջորդական տիրապետութիւններէ ետք, ուր Հայերն ալ դեր մը ունեցան, 1144-ին Զէնկի (4), Մուսուլի եւ Հալէպի կառավարիչը զայն գըրաւեց, յետոյ զարձեալ Փրանկներու ձեռքն անցաւ եւ վերջապէս Նուրէտտին Զէնկիի (5) զաւակը զայն կործանեց, զարհուրելի կոտորածի մը մատնելով քաղաքը, որմէ չատ քիչեր ազատեցան: 1150-ին Եդեսիան աշխարհագրական քարտէսէն վերցուած էր:

Ցուստինիանոս կայսրը զայն վերածած էր հզօր բերդաքաղաքի մը, Անտիոքի նըմանզայն չրջապատելով 10 մ. բարձրութեամբ պարիսպներով եւ 145 աշտարակներով: Միջնաբերդը, որ այժմ քանդուած է, շատ ազդեցիկ տպաւորութիւն մը պէտք է թողած ըլլայ անցեալին, անջատուած վիթխարի փոսով մը, որ զայն կը կղզիացնէր չրջապատի լեռներէն:

Դժուար է կառուցումի չրջանները որոշել: Ցուստինիանոսի շինարարական աշխատանքներէն յետոյ, Հայերն ալ, ինչպէս նաեւ Փրանկները եւ Թուրքերը, մասնակցած են անոր վերաշինութեան: Արտաքին մուտքը պահպանող պատը, ուղղակի քառանկիւն բաժանումներով աշխատուած եւ չորս եղերքները նրբօրէն կերտուած, ապահովաբար հայկական ձեռագործ մը ըլլայ, կ'ըսէ Էյտու, նման Անավարզայի աշտարակին, որ կառուցուած է 1188-ին, Լեւոն Բ. Թագաւորին կողմէ: Հապա՞ ահաւոր, աքանչելի փոսը որ կ'երկարէր 500 մեթրի վրայ, թերեւս Բիւզանդացիներու կողմէ էր չինուած: Եդեսիոյ բերդաքաղաքը չատ քանդուած է. չինարարներուն խկութիւնը կը մնայ առեղծուածային:

Զէնկիի սպանումէն ետք, որ տեղի ունեցաւ 1146-ին, Հայերը դիմեցին Ժօսլէն Բ.-ին (6), քաղաքը վերագրաւելու համար, բայց Փրանկներու անհաչտ թշնամին Նուրէտտին, արիւնաքամ ըրաւ քաղաքը:

Եդեսիա չիսուն տարուան կեանք ունեցաւ: Միշել լը Սիրիէն ժամանակագիրը թողած է հետեւեալ տողերը. «Եդեսիա ամայի եւ անմարդաբնակ դարձաւ, զարհուրելի տեսիլ, ապականած իր գառակներուն դիակներովը. բնակավայր չնադայլերու»:

×

ԵԴԵՍԻՈՑ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ

ԹԻՒՐՔԷՍԼԻ

Եդեսիոյ անկումէն ետք, Ժօսլէն իր մայրաքաղաքը տեղափոխեց Թիւրքէսլի, որ Եդեսիոյ կոմսութեան աւատական մէկ կարեւոր բերդաքաղաքն էր: 1097-ին Փրանկները Հայերու օգնութեամբ առանց դժուարութեան գրաւած էին զայն եւ աւատական կալուածն էր եղած Ժօսլէն տը Գուրդընէյի ընտանիքին, որ պաշտպանեց զայն քաջաբար մահմետական հզօր ուժին դէմ: Իր յաջորդները թէեւ մեծ արիութեամբ պաշտպանեցին իրենց ամրոցը, սակայն չկրցան դիմագրաւել մահմետականներու հզօր ուժին դէմ: 1151-ին Նուրէտտին գրաւեց զայն, ամրացուց անոր պաշտպանողական մի - ջոցները, բայց աւելի ետք, սարսափելին սուլթան Պայպար զայն կործանեց:

Թիւրքէսէլ, Թէլ Պաշիր, այժմ Թիլլէսար Փալէսի, այսօր թրքական հողին վրայ կը գտնուի, Կազիանթէպի 30 քմ. հարաւը: Վիթխարի բերդաքաղաք մըն էր, որ կը տարածուէր 250 մ. երկարութեան վրայ եւ ունէր 75 մ. լայնք: Դժբախտաբար, հազիւ շինութեան քանի մը հետ-

●▶

●►

քեր մնացած են այդ հիանալի բերդաքաղաքէն, որ կէս դար գոյութիւն ունեցաւ:

Երկար ատենէ ի վեր, կ'ըսէ Էյտու, հայ ճարտարապետները իրենց ճարտարութիւնը ցոյց տուած էին ոչ միայն կրօնական յուշարձաններու, այլեւ ռազմական շէնքերու վրայ, եւ հարց կու տայ, Թիւրպէնէլը արդեօ՞ք Հայերու շինարարական տաղանդին մաս չէր կազմեր:

ՊԻՐԷՍԻԿ եւ ՌՈՒՄԳԱԼԷ

Եղեսիոյ կոմսութեան բերդաքաղաքները բազմաթիւ էին, ոմանք ծանօթ ըստ գրաւոր տեղեկութիւններու, բայց այժմ անյայտ, ուրիշներ այնքան աւերուած են որ անոնց անուն մը տալը դժուար է:

Եփրատի երկայնքին յիշենք Պիրէսիկ: 30 քմ. հիւսիսը կը գտնուի Ռումգալէ, Հայերու Հռոմկլան, որ Եփրատի արեւմտեան մէկ անկիւնադարձին է կանգնած. փոքր Ասիոյ միջնադարեան աւերակներու շատ գեղեցիկ տեսիլներէն մէկը. վայրը հոյակապ էր, ամրոցը կառուցած էր ժայռակոյտի մը վրայ, պատերը ցից երեք կողմէն եւ չորրորդ կողմը խորունկ փոս մը: Ամրոցին մուտքին յաջորդական դռներ՝ որոնցմէ առաջինը կը կրէ հայկական արձանագրութիւն մը:

Ռումգալէ 1116-ին գրաւուեցաւ Պոտուէնի կողմէ, բայց յաջորդները չկարենալով պաշտպանել բերդը, տուին Գրիգոր Գ. Պահլաւունի Հայրապետին, որ կարեւոր շինութիւններով ամրացուց զայն: Հայրապետները կրցին պահել բերդը մինչեւ 1292, Մեմլուքներու գրաւումը: Ռումգալէ այդ շրջանի ամէնէն ազդեցիկ ամրոցն էր, աչքառու՝ զինքը շրջապատող վայրի եւ վեհ բնութեամբ, նաեւ իր պաշտպանողական հզօր ամրութիւններով:

ՔԱՀԹԱ

Կը գտնուի 100 քմ. հեռաւորութեամբ, Ուրֆայի հիւսիսակողմը, Վերին Եփրատի շրջակայքը, Մալաթիոյ հիւսիս-արեւելեան կողմը, այն հողամասին վրայ, ուր կազմուած էր ժամանակին Գոմաժէնի թագաւորութիւնը եւ որուն փառքն էր Նեմրուտ Տաղը, իր հսկայ կիսանդրիներով:

Եղեսիոյ եւ Մալաթիոյ ճամբուն վրայ, միջնադարեան հայկական կարեւոր զինուորական մըն էր: Մահմետականները աւելի ուշ գրաւեցին զայն, մեծցուցին եւ կատարելագործեցին անոր պաշտպանողական միջոցները:

Ամրոցը կը բաժնուայ սրաձեւ ժայռի մը վրայ, 150 մ. բարձր, Քահթա Զայլ վրայ, որ խորունկ կիրճ մը կը ձեւացնէ հոն: Գահավէժ ժայռերը որ կը շրջապատեն, անմատչելի են. այդ քառասային ժայռերու վերեւ երկու բերդեր: Անդին կ'երկարի ուրիշ կատար մը, շատ նեղ շրջապատուած, տեղ-տեղ անդունդներով: Ի՛նչ ամրութիւն, գլխապտոյտ պատճառող: Էյտու կ'ըսէ, թէ կարելի չէ մերձենալ մը չընել Կիլիկիոյ Անավարզայի հայկական ամրոցին հետ, ուր նոյնքան նեղ եւ անմատչելի ապառաժի մը գագաթը ան հզօր պաշտպան մը կը հանդիսանար:

Իսկապէս ահաւոր եւ օրինակելի ամրոց մը, որուն պաշտպանողական պայմանները հիանալիօրէն յղացուած էին, ուր զինուորական ճարտարապետները նկատի առած էին հողմամասին անկանոնութիւնները եւ դժուարութիւնները՝ պատուար կանգնելու համար նետաձգութիւններու դէմ:

Քահթա նախապէս կառուցուած էր Հայերու կողմէ. աւելի ետքը Սելճուքները եւ Մեմլուքները կարեւոր աշխատանքներ ըրին եւ հպարտօրէն իրենց բազմաթիւ արձանագրութիւնները թողուցին հոն:

Ցաջորդական գլուխներու մէջ, Էյտու կը թուէ Յաչակիրներու հիմնած կարեւոր ամրոցները, ոմանք Միջերկրականի դէպ զածիծաղ ափերուն, ուրիշներ Անդրյորդանանեան հողամասերուն վրայ, որոնք կռուախնճոյր դարձան լատին Ֆրանկներու եւ մահմետականներու միջեւ տեղի ունեցած պատերազմներուն:

1291-ին, Ակրի ողբերգական դրաւումով, Ֆրանկները վերջնականապէս կը վտարուին Միջին-Արեւելքի ափերէն, բայց անոնց հանճարեղ ռազմական յղացումներուն մնացորդները կը կրեն իրենց հերոսական պայքարներուն դրոշմը, ինչպէս նաեւ վաղանցուկ, ապարդիւն զոհողութիւններուն մելամաղձոտ հրապոյրը:

Եօթը գլուխներու մէջ (13-էն 18), Էյտու մեզի կուտայ հետաքրքրական ծանօթութիւններ ամրոցներու, բերդաքաղաքներու, այլ ամրութիւններու կառուցման, անոնց կատարած դերին եւ յարակից շինութիւններու,- աշտարակներ, բուրգեր, փոսեր, մատուռներ - մասին: Բացատրութիւններ՝ միջնադարեան պատերազմներու ժամանակ զործածուած պաշտպանողական կամ յարձակման մեքենաներու եւ մանաւանդ այն հնարքներուն մասին, որոնք զործ դրուեցան լատին-ներու եւ մահմետականներու կողմէ: Քիչ-չենք անոնցմէ մէկ քանին..

Հրարձակ զործիքներ, խոյեր, պարսպնետեր, հրաձգութիւն, պաշարումի ամրոցներ, նետաձիգներ, զետնափոր զործիքներ, բաբաններ, չարժուն աշտարակներ (7):

Այս զործիքները բանեցնելու համար պէտք էր ունենալ միշտ ձեռքի տակ հարտարարուեստի մասնագէտներ, զործաւորներ: Մահմետականները շատ առաւելութիւններ ունէին Ֆրանկներու բազդատմամբ. անոնց զործիքները զերազոյն էին. անոնք շատ լաւ նետաձիգներ էին, նետերու հետ միասին կ'արձակէին հրկիզուած նիւթեր, ապտեղութիւններ, աղբակոյտեր, նոյնիսկ թունաւոր միջատներ:

Հեղինակը մեզի կը խօսի պատերազմներու ժամանակ զործադրուած անգութ, հրէշային արարքներու մասին, քրիստոնեաներու եւ մահմետականներու կողմէ, որոնք սարսուռ կը պատճառեն, զարհուրանքով կը պատեն մեզ:

Որո՞նք էին այս ամրոցներուն շինարարները. Ֆրանկնե՞րը, տեղացի քրիստոնեանե՞րը թէ մահմետականները: Պատասխանը կը մնայ անորոշ: Էյտու կ'ըսէ, թէ Հայերը մեծ դեր կատարած պէտք է ըլլան Ֆրանկներու ամրոցներու շինութեանց մէջ: Անոնք շինարարներու աւանդական համբաւ մը ունէին, որ միշտ փայլած էր: Գիտենք որ շատ մօտէն յարաբերութիւններ ունէին իրարու հետ. Փոքրիկ Հայաստանի ամրոցներուն մէջ կը գտնենք շինարարական մանրամասնութիւններ, որոնք Ֆրանկներու ամրոցները կը յիշեցնեն:

Կ'անդրադառնայ Սէն-Լուի թագաւորի, Ս. Երկրին մէջ անցուցած չորս տարիներուն: Թերեւս ան իրեն հետ բերած էր եւ կամ յետոյ բերել տուած էր Եւրոպայէն, շինուորական ճարտարապետներ, վարպետներ, վերակացուներ, քար տաշողներ: Անոնք բոլորը ենթադրութիւններ կը մնան, քանի որ, կ'ըսէ ան, պրաւոր վաւերական հաստատումներ չունինք:

Այս գլուխներուն մէջ կ'անդրադառնայ նաեւ լատիններու հզօր ամրոցներուն վաղանցուկ գոյութեան մասին. անոնք մէկը միւսին ետեւէն ինկան, իրրեւ թէ խուսափարեր շինուած ըլլային: Կը թուէ պատճառներէն մէկ քանին, բացատրութիւններ կու տայ բոլոր պաշտպանողական եւ յարձակման հնարքներուն մասին, որոնք զործադրուած էին Արեւելքի մէջ, մասնաւորապէս Յաչակիրներու շրջանին:

Քանի մը խօսք ալ փոխադարձ ազդեցութիւններու մասին:

Ֆրանկներու եւ մահմետականներու ճարտարապետութիւնները ունին որոշ նմանութիւններ իրարու հետ: Միջնադարեան Արեւելքի մէջ յաճախակի էին աշխարհակալական կռիւները, որոնց պաշտպանողական եւ պաշարման հնարքները ծանօթ էին հինէն ի վեր. հռնկէ անցած էին Ասորեստանցիները, Պարթեւները, Սասանեանները, Հռոմէացիները...: 11-րդ դարուն բիւզանդացի վեհապետները անանի բերդեր բարձրացուցած էին Սուրիոյ կռիւներուն ժամանակ: Երբ Յաչակիրները առաջին անգամ դէմ առ դէմ գտնուեցան Անտիոքի պատնէշներուն հետ, ապահովաբար ունեցան մեծութեան տեսիլքներ, որոնք Արեւելքը արթնցուց իրենց մէջ. ամրութեան արուեստը իր զագաթնակէտին հասած էր հոն:

Միւս կողմէ Հայերը կանուխէն հոչակ հանած էին որպէս անբաղդատելի վարպետներ բերդաշինութեան արուեստին մէջ: 19-րդ դարուն անոնք կատարած էին հիանալի մեծ պատնէշ մը, որ ունէր պաշտպանութեան զիտութեան կատարելագործուած հնարքները. ան ալիտի պաշտպաներ Բագրատունեաց մայրաքաղաքը, Անին: Լատիններու ժամանակէն տասնեակ մը տարիներ առաջ, Թուրքերու հալածանքներէն փախչելով, անոնք քաշուած էին Փոքր Ասիոյ հարաւը, մասնաւորապէս Տաւրոսի լեռներուն հարաւային մասերը, ուր բարձրացուցին բազմաթիւ ամրոցներ: Ակներեւ է որ Ֆրանկներու ամրոցները աւելի նմանութիւններ ունին հայկականներուն հետ, քան թէ բիւզանդական շինութիւններուն: Այս երկու քրիստոնեայ ժողովուրդները իրարու կապուած էին սերմ կապերով, հետեւաբար կարելի է երեւակայել որ Ֆրանկ պետերը դիմած ըլլան, գոնէ սկիզբները, հայ վարպետներու: Արեւելքի մէջ, ամէն պարագայի, կային մասնագէտներ եւ շատ կարող զործաւորներ եւ անհաւանական չէ որ փոխանակութիւններ տեղի ունեցած ըլլան:

Արեւելքը ազդա՞ծ է Արեւմուտքի ռազմական ճարտարապետութեան վրայ: Այդ մասին շատ է վիճուած: Առանց մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու, ըսենք որ, ըստ Էյտուի, մինչ որ Արեւելքը բերաւ Արեւմուտքին, այն է, որ ան ա՛լ աւելի թափ տուաւ զինուորական շինուածքներուն: Ֆրանկները մեծ փորձառութիւն ձեռք բերած էին պաշարման պատերազմներու մէջ, որոնք արձագանգ ունեցան անտարակոյս իրենց երկրին մէջ:

Ֆրանկները ժառանգորդները եղան հին ազգերու ստացուածքներուն, որոնք շատ աւելի զարգացած էին Արեւելքի մէջ: Բայց Արեւմուտքը ծանօթ էր հին ազբիւրներուն. կրնար ուղղակի դիմել անոնց, փոխանակ զանոնք առնելու Արեւելքէն:

×

ԿԻԼԻԿԻՈՑ ՓՈՔՐԻԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ԱՀԱԻՈՐ ՄԻՋՆԱԲԵՐԴԵՐ ՍԻՍ եւ ԱՆԱՎԱՐԶԱ.

Ահաւոր կ'որակէ Էյտու Սիսի եւ Անավարզայի միջնաբերդերը: Հետեւինք հեղինակին, ծանօթանալու համար Կիլիկիոյ Փոքրիկ Հայաստանի պատմական վերի-վայրումներուն եւ մօտէն ճանչնալու անոր վիթխարի կառոյցները:

Հայերը դէպի Արեւմուտք իրենց պաղթականութեան շրջանին կազմեցին Ս. Յաչակիրներու հետ պետականութիւն մը, որ եղեսիոյ կոմսութիւնը պիտի ըլլար եւ որ տեւեց միայն կէս դար: Այնուհետեւ, Հայերը Կիլիկիոյ Տաւրոսեան լեռներուն մէջ եւ Փոքր Ասիոյ ծովեզերեայ ափերուն հիմնեցին պետութիւն մը՝ որ պիտի կոչուի Փոքրիկ Հայաստան: Այն շրջապատուած էր հզօր կողմերէն մահմետականներով, որոնց դէմ պիտի մաքառի հերոսաբար: Աչխարհագրական դիրքը կը պարտադրէ որ ունենար ամրոցներ, բերդաքաղաքներ՝ պաշտպանելու համար Տաւրոսի լեռներու մէջ բացօթեայ հովիտները եւ ճամբաները, որոնք դիւրաբեկ էին թշնամիներու յարձակումներուն: Այդ ամրոցները պատսպարան էին, միեւնոյն ատեն դիտարան, լրտեսելու համար թշնամին:

Դժբախտաբար, յաճախակի պատերազմներու թոհուբոհին մէջ, չենք գտներ ո՛չ եկեղեցիի, ո՛չ վանքի, ո՛չ ալ Մայր եկեղեցիի հետքեր. թէեւ աւերակ, սակայն գոյութիւն ունին ռազմական ճարտարապետութեան կառոյցներ, թերեւս 100-ի մօտ: Անոնք Ֆրանկներու ամրոցներուն հետ չատ նմանութիւններ ունին. ռազմական ճարտարապետութեան մէջ, կ'ըսէ Էյտու, Հայերը անտարակոյս Ֆրանկներուն բերին օրինակներ եւ ըրին թելադրանքներ:

Ամրոցներու ամէնէն մեծ չինարարը եղաւ Լեւոն Բ., որ առաջինը ստացաւ Փոքր Հայաստանի թագը եւ եղաւ թագաւոր 1187-էն 1219:

Երկար ատեն Փոքր Հայաստանի ամրոցները չէին ճանչցուած, սակայն անցեալ դարուն, քանի մը ճամբորդներ, արեւելագէտներ, մանաւանդ՝ Վիկտոր Լանկլուա, փայլուն աշակերտ Շարթերու եւ արեւելեան լեզուներու դպրոցին, խորապէս ծանօթ հայ լեզուին, 28 տարեկանին կատարեց իր առաջին առաքելութիւնը Փոքր Հայաստանի մէջ: Ուրիշ մասնագէտներ, նախատեսելով Հայոց ամրոցներու կարեւորութիւնը, ինչպէս կ'ըսէ Թէլ, որուն առաջին մեծ աշխատութիւնը երեւցաւ 1879-ին, Յաչակիրներու ամրոցներուն մասին կ'ըսէ թէ առանց հայկական ամրոցներու ծանօթութեան, Յաչակիրներու ռազմագիտական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութիւնները անկատար պիտի ըլլային: 1976-ին, գերմանացի մասնագէտ Հ. Հելլենքէմբըրի համալի պիտական աշխատանքը լոյս տեսաւ, ուր կը խօսուի եւ յատակագիծները կու տայ հայկական ամրոցներուն (8):

Փ. Հայաստանի ամրոցներուն մէջ, Սիսի ամրոցը բացառիկ դեր մը կատարած է. Ատանայէն 79 քմ. հիւսիս-արեւելք, կը բարձրանայ Տաւրոսի մէկ ճղճային վրայ. իր հզօր պաշտպանողական ամրութիւններով զինքը անյաղթելի դարձուցած էին, սակայն, վերջ ի վերջոյ, տեղի տուաւ՝ մատնութեան եւ բարոյալքման հետեւանքով:

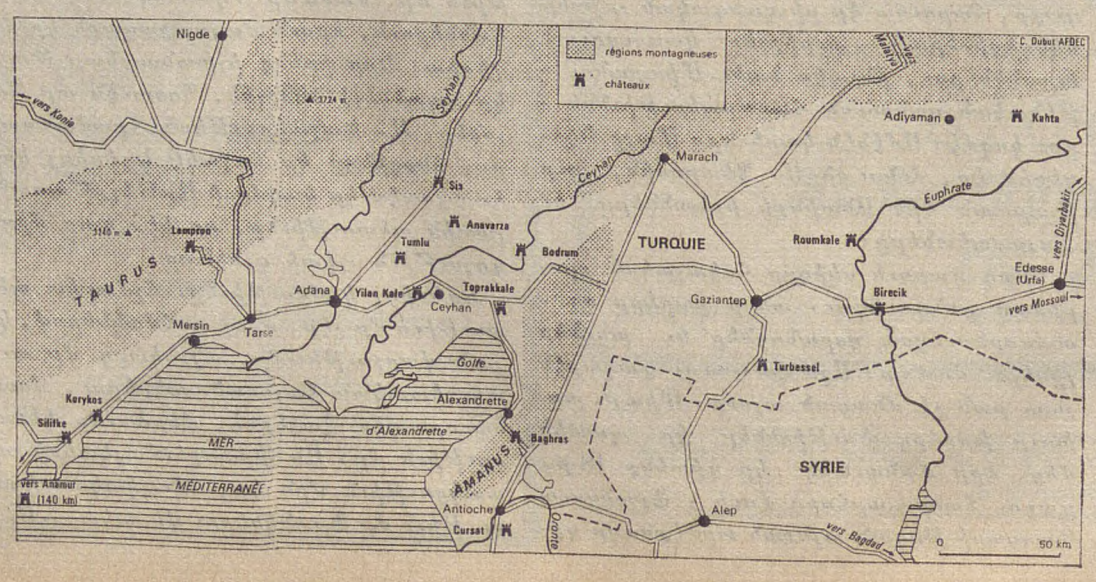
Ռազմական շատ կարեւոր դերք մը ունէր եւ հին ժամանակներէ ի վեր ցանկութեան առարկայ եղած էր դրացի ազգերու: Նախ կը յիշուին Բիւզանդացիները. 9-րդ դարուն մահմետականները կը դրաւեն. Աբբասեան խալիֆա Մութավաքիլ կարեւոր աշխատանքներ կ'ընէ, ապա, Բիւզանդացիները զայն կ'առնեն 962-ին. կը մնայ իրենց ձեռքը, մինչեւ Հայերու դրաւումը՝ 12-րդ դար: Հաւանական է որ, կ'ըսէ Էյտու, առաջին հայկական շինութիւնները սկսած ըլլան 12-րդ դարու վերջերը, երբ Լեւոն Բ. թագաւոր ձեռնադրուելէ ետք Տարսոնի մէջ, 1187-ին թողուց Անավարզան, որ իր նախորդներուն բնակավայրը էր եղած, եւ Սիսը իր մայրաքաղաքն ըրաւ:

1266-ին, Մեմլուքները աւերելով Կիլիկիան, կը հասնին Սիսի առջեւ: Բնակիչները կ'ապաստանին բերդաքաղաքին մէջ. բայց, կ'աւելցնէ ժամանակագիր մը, «քաղաքը եւ իր Մայր Եկեղեցին կրակի որուեցան, հին թագաւորներու եւ իշխաններու դերեզմանները բռնաբարուեցան, իրենց ոսկորները դուրս հանուեցան եւ այրուեցան, անոնց ածիւնները հովերուն յանձնուեցան»: Այսպէս ցիրուցան եղան Լեւոն Բ.ի նշխարները (1219ին մեռած), ան որ պիտի մնայ Փոքր Հայաստանի ամէնէն մեծ թագաւորը:

1292-ին Հայոց Պատրիարքարանը տեղափոխուեցաւ Սիս, ուր պիտի մնայ մինչեւ 19-րդ դար: Այս կրօնական եւ քաղաքական երկարատեւ վերապրումը կը բացատրուի դղեակին հզօրութեամբը եւ անոր անառնուաճելի ըլլալու հանգամանքովը:

1341-ին, Կիլիկիոյ թագաւորութիւնը անցաւ Ֆրանկներու տոհմին, որոնք կ'իշխէին Կիպրոսի մէջ: Լեւոն Ե. կը մեռնէր անժառանգ: Թագը անցաւ Լեւոն Զ.ին, որ խնամիական կապեր ունէր. զբաղեցաւ բարեարար քանի մը սիսի միայն կրեց թագաւորական թագը: Սիս սպառնալիքի տակ էր միշտ, բայց կը մնար կենդանի խորհրդանիշ մը, որ պաշտպանուած էր իր անյաղթելի ամրոցովը:

Մահմետական բանակներ, որոնք չէին կրնար առնել ամրոցը, կը յարձակին քաղաքին վրայ ու ամրողջապէս քարուքանդ կ'ընեն: Բերդաքաղաքը քանի մը օր դիմադրելէ ետք, Լեւոն Զ. յուսահատ, անձնատուր կ'ըլլայ, մանաւանդ որ նոյն ատեն տեղի կ'ունենան դաւաղրութիւններ:

redécouvrir Armen LUBIN

Au début de l'année 1983, va paraître chez l'éditeur Rougerie un important ensemble de textes poétiques d'Armen Lubin (1903 - 1974), sous le titre *Les logis provisoires*. On y trouvera des poèmes présents dans l'anthologie *Feux contre feux*, paru chez Grasset en 1968, ainsi que des extraits des recueils publiés chez Gallimard par Armen Lubin (*Le passager clandestin*, *Sainte Patience*, *Transfert nocturne* et *Les Hautes terrasses*). On y découvrira également d'interressants documents (des lettres de Lubin ou à Lubin, des études et hommages d'Arthur Adamov, Jules Supervielle et Madeleine Follain, et une importante bibliographie).

L'ouvrage portera le titre d'un des poèmes les plus importants d'Armen Lubin. Nous le proposons ici même à nos lecteurs, ainsi qu'un poème inédit, *Réfugiés en France*, qui ouvrira le recueil et qui a été certainement écrit en 1933 ou 1934.

Les logis provisoires sera accompagné d'une préface de Daniel Leuwers: «Le double exil d'Armen Lubin».

DANIEL LEUWERS

LES LOGIS PROVISOIRES

Au hasard des rues je retrouvais un hôtel
Et posais ma valise prolongée d'une ficelle:
Petit chien dont le maître est malheureux.

Et doucement éclairé par la fille ceinturée,
Par la grande boucle d'or de sa ceinture noire,
L'hôtel appelait ma valise, ni chien ni loup.

C'est surtout aux heures désolées du soir
Que j'hésitais devant mes logis provisoires,
Tous bâtis sur une terre plus ou moins légale.

C'est surtout à ce moment, entre chien et loup
Qu'au long des rues aux rampes incertaines
Les choses et leurs reflets nouaient des rapports.

Il en sortait des logis en pleine formation
Qui se défaisaient mais qui revivaient en moi
Avec vue sur la fortune et la tendresse,

Des logis que j'ornais, surveillais, traînais
D'une rue abolie vers une autre adresse
Avec toutes mes valises tenues en laisse.

REFUGIES EN FRANCE

Ça sent l'aubergine et le piment farçi
Ça sent la cuisine orientale et le phono turc.
Sur le palier une petite main mendie
Car le soir descend à Belleville, Belleville dans Paris.
Sous le porche, dans la rue, toute une colonie de gosses!
Seul le petit Acho sur le palier mendie
Dans cet hôtel plein d'Arméniens sortis on ne sait d'où
D'Arméniens sortis.....mettons des massacres.

Monta d'abord le socialiste baron Kissakian
Tourneur chez Citroën en attendant
Le grand jour où il pourra tuer des Turcs.
Ce sera devant la grande mosquée ou dedans
Autour des fontaines d'ablution ou des cyprès
Ça sera-t-ainsi en face du soleil ou dedans.
La petite main sur le palier mendie
Vers les pas lourds du baron Zaroyan
Qui met des gants noirs les dimanches matins
Qui suit les enterrements de première classe
En souvenir de ses trois filles et leurs sang,
Des ossements blanchis sous la rosée.
Furtivement il vient ensuite celui
Dont on se méfie comme d'un courant d'air,
Car il respire, il regarde, il existe!

Mais on sent qu'il aurait voulu faire autre chose.
Faire tout à fait autre chose dans l'espace
Dans la ligne principale de sa main.
Et puis encore ceux qui pareillement
Courbent leur échine sous la fatigue
S'effondrent sur le lit pareillement
Ont envie de pleurer mais qui sourient
Espérant encore de s'arranger avec la vie
A l'amiable.

Le cireur de parquet du sixième à droite
Caressa dans l'ombre la tête chère et pensive
Et de ses maigres doigts laissa tomber l'obole
Comme les autres.

Voici la récolte d'aujourd'hui!
Tous ces tickets de métro sont à lui!
A lui Acho — Et il y en a tant, tant!
Voici la Bourse, voici Clignancourt, voici Saint - Ouen.
L'aller - retour c'est le socialiste; quant à moi
Ce soir-là le cireur de parquet c'était moi
Assis près de l'enfant sur le lit en voyage
Près de l'enfant et sa transparence
Je trouvais la Direction,
Il naissait des Correspondances.

ARMEN LUBIN

հանդիպած էր Գահիրէ եւ հոն տեսած թաղաւորը, որ իրեն յանձնած էր Աբգարեան եւ Գասթիլլի ուղղուած նամակներ, որոնց շնորհիւ կրցաւ երթալ Փարիզ, ուր Շառլ Զ. իրեն թոշակ մը յատկացուց եւ բնակեցուց իր Թուր - Նէլ պալատին մէջ: Երբ մեռաւ, 1393-ին, մեծ պատիւներով թաղուեցաւ Սէն-Թէնեններու վանքին մէջ, Փարիզ: Իր ահիւնները Յեղափոխութեան տեն ցրուեցան, բայց իր շիրմաքարը պաշտպանուեցաւ եւ «վերանորոգման» շրջանին տեղափոխուեցաւ Սէն - Տընի, ուր կը մնայ:

Սխի ճարտարապետները մեծ վարպետութիւն ցոյց տուած են, տեղւոյն եւ եւրէկներուն համաձայն կառուցանելով ամրոցը եւ անոր պաշտպանողական մի - ջոցները՝ որոնք բազմապատկուած են: Շատ ազդեցիկ տպաւորութիւն մը կը ձգէ համալիրը՝ որ միւնոյն տեն կը հանդիսանայ հայկական բերդաշինութեան արւեստին եզակի մէկ վկայութիւնը:

Աշտարակները եւ միջնորմները բաւական լաւ վիճակի մէջ հասած են մեզի: Անոնց քարերու չարուածքը խնամքով եւ դերազանց որակով գործադրուած է, ինչ որ հայկական ճարտարապետութեան յատկանիշն է: Պատերը կը ներկայացնեն ուղղուկիկ քառակուսի բաժանումներ, եզերքները նրբօրէն կերտուած:

Բիւզանդական նախկին շրջաններէն ոչինչ մնացած է. թերեւս մահմետականներու կողմէ նորոգութիւններ եղած ըլլան, բայց կարեւորը Հայերուն գործն է: Բուրգ - աշտարակի սրահին մէկ պատին վրայ Հեթում թագաւորին անունով արձանագրութիւն մը կայ, որ կը վերաբերի թերեւս 13-րդ դարուն ամրոցի այս մասին վերանորոգութեան:

Կարելի չէ չվերակոչել Սխի մշտայոյզ կեանքին զանազան դրուագները, երբ մարդ ամրոցին աւերակներուն մէջ կը շրջագայի: Թագաւորներ ապրած են հոն, ոմանք բանտարկուած, նաեւ վերջին տարաբախտ թագաւորը, Լեւոն Զ., Կիլրոսի ֆրանկ Լուսինեան տոհմէն՝ որ քաջօրէն յօժարեցաւ բաժնել Հայերու դժբախտ ճակատագիրը:

Կը հետեւինք հեղինակին թափառումներուն, ամրոցին մէջ: Աւերակի խոշոր կոյտեր, հոս ու հոն անանցանելի բոյս - ուած խոռոչներ եւ վայրի բուսականութիւն մը՝ որուն քառսին մէջէն կը յառաջանանք ու կը բարձրանանք անդունդներով շրջապատուած գահավէժ ժայռին գագաթը, որ կը նեղնայ հետզհետէ եւ մեր աչքին առջեւ կը պարզուի, իր ամբողջ լայնքին վրայ տարածուած, հզօր աշտարակ բուրգին նման չինուածք մը եւ իշխանական բնակարան մը:

Կանգուն է դեռ հրաշալի լայն սրահ մը, խոշոր լուսաւորուած պատուհաններով, ուրկէ Տաւրոսեան լեռներու հմայիչ հեռապատկերը կը գծագրուի:

Այսպէս կը ծանօթանանք մեր նախնեաց յանդուգն, անվեհեր եւ խիզախ յղացումներուն եւ մեր սիրտը կը լեցուի յուզումով եւ երջանիկ սարսուռով:

ԱՆԱՎԱՐԶԱ

Ամէնէն քիչ ճանչցուած բերդաքաղաքներէն մէկը: 19-րդ դարուն քանի մը ճամբորդներ այցելած էին. Վիկտոր Լանկլուա 1852-ին քանի մը օր տեղւոյն վրայ ուսումնասիրութիւններ ըրած էր: Այս դարուն սկիզբը, մեծ արեւելագէտ եւ հնագէտ Կէրթրուտ Պէլ հետախուզումներ ըրաւ, մանաւորապէս ուսումնասիրելց ամրոցին շրջափակին մէջ Փոքր Հայաստանի թագաւորներու դամբան-մատուռը: Ցիսուն տարի ետք, ուրիշ անգլիացի մասնագէտ մը, Մայքըլ Կուզ, քանի մը շաբաթներ մնաց հոն. իր ուսումնասիրութիւններուն արդիւնքը երեւցաւ «Անաթոլեն սթատի»ի մէջ:

Անավարզա կը դնուի Ատանայէն 70 քմ. հարաւ:

Անավարզա անցեալի պատերազմներու հանդիպման վայր մը եղած է. Հռոմէացիները, Արաբները, յաճախակի երկրաշարժներ, բախումներ՝ Բիւզանդացիներու եւ մահմետականներու միջեւ, շատ անգամներ ամիսպատած՝ փոխած է իր տէրերը: Հարուն էլ Ռաշիտ եւ Մութավաքիլ Աբբասեան խալիֆաներն ալ աւելի զօրացուցին անոր ամրութիւնները: Հայ - բիւր տարի Բիւզանդացիներուն ձեռքը պիտի մնայ, բայց թուրք Սելճուքները զանոնք պիտի վռնտեն. 11-րդ դարուն է, որ Հայերը պիտի միջամտեն: 1100-ին, իրենց պետը, Թորոս Ա. պիտի ընտրէ Անավարզան իրեն մայրաքաղաք, սակայն Բիւզանդացիները զայն պիտի վերագրաւեն:

Անավարզան Փոքր Հայաստանի մայրաքաղաքը եղած է երեք քառորդ դար: 1177-ին, թագաւորական քաղաք կը յիշուի Սխը, Տաւրոսի լեռներուն մէջ, 30 քմ. հիւսիս: Թէեւ կորսնցուցած իր նախկին դերը, սակայն Անավարզան կը մնայ թագաւորութեան մէկ կարեւոր բերդաքաղաքը: Վերջին հարուածը պիտի տան Մեմլուքները: Սակայն ան Հայերուն կը պատկանէր մինչեւ 1375, այսինքն, մէկ դար ետք՝ Ֆրանկներու ասիական հողամասերէն վտարումէն: Մահմետականները չատ քիչ աշխատանք ըրին ամրոցին մէջ:

Թէեւ քաղաքը անյայտացաւ, սակայն ամրոցը լաւ պահպանուած է. շրջապատուած սարսափազդու անմատչելի խորխորատներով, ժայռերու ծամածուռ ելեւէջներու մէջ կորսուած կամ նոյնացած աներու մէջ կորսուած կամ նոյնացած անոնց հետ, տարապայման հզօր ամրոց մըն է, զուտ հայկական ձեռակերտ մը: Առաջին շրջապարիսպին մէջ սրտայոյզ յայտնութիւն մը... հազուագիւտ նշխար մը Փոքր Հայաստանի կրօնական ճարտարապետութենէն, եւ այնքա՜ն հազուագիւտ՝ կիլիկեան շրջանէն:

Փոքր Հայաստանի թագաւորներու մատուռ - դամբանն է այդ: Եռանաւ, համեստ չափերով չինուածիւն մը, որուն պատերը զարդարուած էին որմնանկարներ - րով. հայերէն մեծ արձանագրութիւն մը, մատուռին արտաքին երեսին: Վերջին դարուն դեռ գրեթէ ամբողջապէս պահպանուած՝ ան կը վերակոչէր յիշատակը Փոքր Հայաստանի առաջին տէրերուն:

Ցիշենք նաեւ այն հզօր եւ սքանչելի բուրգ - աշտարակը, զոր Հայերը կանգնած էին 12-րդ դարու վերջը եւ որուն մասին էյտու այսպէս կ'արտայայտուի.. խօսքը տանք իրեն. «Այս բուրգ - աշտարակը կ'ապացուցանէ որ Փոքր Հայաստանը պահած է լաւագոյն ճարտարապետական աւանդութիւնները, իր նախնիներէն մնացած: Ան լաւ դիմադրած է մարդոց, ժամանակի եւ երկրաշարժի ազէտներուն: Պերճաշուք կերպով կառուցուած, անիկա միեւնոյն տեն վճռական գործ մըն է, սխրագործութիւնը հայ իշխաններու՝ որոնց մայրաքաղաքն էր Անավարզան»:

Բուրգ - աշտարակին երեսին թանկագին արձանագրութիւն մը մեզի կու տայ նոյնքան թանկագին տեղեկութիւններ: Հազուագիւտ վաւերագիր մը կը հաստատէ բուրգին շինութեան տարին, 1187. մեզի կը տեղեկացնէ թէ Լեւոն Բ.ի օրով Փոքր Հայաստանը իր գագաթնակէտին հասած էր, իր հողերը կը տարածուէին Ամանու եւ Տաւրոսի լեռները, մինչեւ Անթալիա, Միջերկրականի ափին:

Կու տայ նաեւ չատ հետաքրքրական թեքնիք մանրամասնութիւններ՝ շինութեան մասին:

Լ Ա Մ Բ Ր Ո Ն

Տարսոնի հիւսիսակողմը, Տաւրոսի լեռնաշղթաներու մէկ կողին, լեռներու հրաշալի տեսարանի մը մէջ կը բարձրանայ հայկական ամրոցներուն ամէնէն կարեւորներէն մէկը:

Օշին, մեծ պարոն մը, 11-րդ դարու կէսին եկաւ հաստատուիլ այս վայրերուն մէջ, ուր աւելի եառքը իր յաջորդները Հայաստանի թագը պիտի կրէին:

Լեւոն Բ. մեռաւ առանց այր ժառանգորդի: Իր աղջիկը, Զապէլ, ամուսնացաւ Լամբրոնի ընտանիքէն Հեթումի հետ, որ գահ բարձրացաւ եւ թագաւորեց մինչեւ 1279, հիմնելով Հեթումեան հարստութիւնը, որ կը յաջորդէր Ռուբինեաններուն:

Հսկայ ժայռի մը գլխուն, խոէալ դիրք մը ունէր պաշտպանութեան համար. չուրջը ձիգ պատեր, ուղղահայեաց՝ գըլխապտոյտ պատճառելու աստիճան, որոնց վրայ ամրոցն էր կանգնած: Իրարու քով սրահներ, անթերի շինանիւթերով եւ աշխատանքով կանգուն տակաւին, որոնք մեզի հիացում կը պատճառեն: Հեթումեաններէն հայացում կը պատճառեն: Հեթումեաններէն հայացում կը պատճառեն: Հեթումեաններէն հայ

Գ.ի: Ինչ որ ալ ըլլայ, այս քանդակը կ'ապացուցանէ, որ Եըլանքալէն թագաւորական ամրոց մը եղած էր:

Դիւրութեամբ կարելի է պատըիլ ամրոցին մէջ եւ ուսումնասիրել գոյութիւն ունեցող չինութիւնները, որոնց մէջ փոքրիկ մատուռի մը աւերակները եւս:

ԹՕՓՐԱՔՔԱԼԷ

Ալեքսանդրէթի ծոցին մէջ, Ասանայի արեւելեան կողմը, երկու կարեւոր ճամբաններու հանդիպման վայրը:

Թօփրաքքալէի պատմութիւնը ապահովաբար հին է, տրուած ըլլալով որ հոն գտնուած են նախապատմական դարերէ մնացորդներ: Միջին դարերուն անվերջ կռիւներ Բիւզանդացիներու, Անթիոքի Ֆրանկներու, Հայերու եւ մահմետական - ներու միջեւ: Հայերը սակայն երկար ատեն եւ ժամանակ առ ժամանակ տիրացան անոր: Կարեւոր չինութիւնները մեծ մասամբ 13-րդ դարէն, անոնց կը վերաբերին: 1268-ին տեղի ունեցաւ Մեմլուքներու առաջին արշաւանքը, յաջողեցան առնել ամրոցը, բայց Հայերը վերագրաւեցին եւ վերջնականապէս կորսնցուցին 1337-ին:

Ամրոցը կը բարձրանայ որճաքարէ (պազալտ) ժայռի մը վրայ, ուրկէ անսահման տեսարան մը կը պարզուի: Ճատակագիծը բոլորաձեւ է՝ պահպանուած աշտարակներով, միջնորմներով եւ հողակոյտ զառիվայր պատուարներով. մեծ սրբահներ, որոնցմէ ոմանք թագաւորական բնակավայր եղած ըլլան թերեւս: Էյտու կ'ըսէ, թէ այս կիսաւեր չինութիւնները ճարտարապետական գլուխ - գործոցներ են. թերեւս մահմետականներու չինարարական հեռքեր ալ կան, այս հարցին մէջ, բայց Հայերու ձեռակերտն է, որ կ'իյնէ հոն: Թօփրաքքալէ սխուր տպաւորութիւն մը կը թողու, իր մութ գոյն որճաքարերու զանգուածով:

ԿՈՐԻԿՈՍ

Ատանայէն 125 քմ. արեւմտեան ծովափը, զեղեցիկ հայկական ամրոց մը՝ չինուած հին եւ վաղ քրիստոնէական շրջաններէ մնացած աւերակներու վրայ: 12-րդ դարուն կառուցուած է ան Ռուբինեան իշխաններու կողմէ, որոնցմէ ամէնէն անուանին, Օշին, մեռած է 1264-ին: Ամրոցը ապա անցաւ Փոքր Հայաստանի թագաւորներուն կալուածին մէջ, որ անոր տուին այժմու պատկերը:

Այս հողամասին վրայ կը տիրապետէր Թիւրքմաններու ցեղ մը՝ Քարամանիանները, որոնք ուզելով տիրանալ նաեւ Անատոլուի հարաւ սահմաններուն, կը կռուէին Թուրքերու, Մեմլուքներու, Կիպրոսի Ֆրանկներու եւ Հայերու դէմ: Այս վերջինները օգնութիւն խնդրեցին Կիպրոսի թագաւոր Փիէռ Ա. Լուսինեանէն, որ կրցաւ Քարամանիանները դուրս ընել եւ Կորիկոսը առնել:

Փիէռ Ա.ի քաջութիւնները փառաբանուած են նշանաւոր երաժիշտ Կիյոմ տը Մաշոյի կողմէ:

Կորիկոսը ընդարձակ բերդաքաղաք մըն էր, պաշտպանուած երկու համակեդրոն շրջապարիսպներով եւ երեք կողմէն շրջապատուած փոսերով:

Դժուար է շրջագայիլ ներսը, աւերակոյտերով եւ բուսականութեամբ խճողուած ըլլալուն: Ամրոցը կառուցուած էր հին շրջանի եւ բիւզանդական յուշարձաններու մնացորդներով: Կորիկոսի ամրոցը տեսակ մը թանկագին քարերու թանգարան մըն է: Հոս - հոն հռոմէական, հելլէնական քանդակուած մնացորդներ: Իր շրջապատին մէջ երեք մատուռներու աւերակներ, որոնք թերեւս հելլէնիստական Գ. - Դ. դարերէն ըլլան: Հաւանաբար եկեղեցիներու վերածուած են անոնք՝ 5-րդ դարուն:

Բերդաքաղաքէն 200 մ. հեռաւորութեամբ կղզեակի մը վրայ ուրիշ ամրոց մը, Ծովի ամրոց կոչուած. ան կը պաշտպանէր պզտիկ նաւահանգիստը՝ որ հիմա աւազապատ է եւ որ իտալացի վաճառականներու ժամադրավայրն էր: Այս ամրոցէն կանգուն է իր շրջափակը եւ աշտարակը: Արձանագրութիւն մը կ'ըսէ, թէ ան շինուած է Լեւոն Բ. հայ թագաւորին կողմէ:

ՍԻԼԻՖՔԷ

Կորիկոսի 25 քմ. արեւմտեան կողմը. Ֆրանկները զայն կոչած են Քամ Ալրէմոմ. կը բարձրանայ Սելեւկիոյ հին միջնաբերդի մը վրայ հիմնուած Մեծն Ալեքսանդրի տեղակալներէն մէկուն կողմէ:

Ծաղկեալ չքեղ քաղաք մըն էր, որ կըբնար մրցիլ Տարսոնի հետ. մնացած են քանի մը շինութիւններ: Բիւզանդացիներու եւ մահմետականներու միջեւ կատաղի ընդհարումներ եղած: Այս վերջինները չրջապատեցին զայն պատնէշով մը եւ հին միջնաբերդին վրայ բարձրացուցին ամրոցը: 12-րդ դարու վերջը Լեւոն Բ. տիրացաւ անոր, եւ որովհետեւ իր կալուածները չատ ընդարձակ էին, ասպնջական ասպետներու յանձնեց՝ տարեկան հողատուրքի մը փոխարէն:

Լեւոն Բ.ի աղջիկը, Զապէլ, թագուհի եղաւ 12 տարեկանին. չուզելով ամուսնանալ խնամապետին տղուն հետ, ապաստանեցաւ, 1225-ին, Սիլիֆքէ: Ասպնջականն ասպետներ ժողովուրդին յանձնեցին պզտիկ թագուհին, ինչպէս նաեւ ամրոցը, որուն մատակարարումը դժուար դարձած էր իրենց համար: Զապէլ պարտաւորուեցաւ ամուսնանալ Հեթումի հետ:

Գոնիայի Քարամանիանները վերագրաւեցին Սիլիֆքէն, 13-րդ դարուն՝ անարդ, խարդախ եւ խորամանկ միջոցներու դիմելով:

Հեռուէն, ամրոցը զեղեցիկ տեսք մը ունի, բլուրին կանոնաւոր կողերուն վրայ բարձրացած իր աշտարակներով, որմնամկներով, բայց ներսը քանդուած է եւ դժուար է յառաջանալ՝ կուտակուած քարակոյտերու, հոս - հոն բարձրացած բուսականութեան մը քաոսին մէջէն:

Մուտքի դրան վրայ հայերէն արձանագրութիւն մը կու տայ հայ իշխաններու անունները եւ թուական մը՝ 1236:

ԱՆԱՄՈՒՐԻ ԱՄՐՈՑԸ

Շինութիւնները զորս կը տեսնենք այսօր, գլխաւորապէս Թրքական են, բայց բերդ - ամրոցը հայկական ծագում ունի:

Կը գտնուի Անատոլուի հարաւային ծայրամասը՝ 89 քմ. Կիպրոսէն հեռու: Ամրոցը ծովափնեայ է. հեռուէն կ'երեւին բարձր աշտարակները՝ որոնք չատ լաւ պահուած են իրենց զագաթին առաստաւոր կտրուածքներով, եւ անսահման կը թուի ըլլալ՝ ծովափին փռուած իր լայն տարածքով:

1198-էն մնացած վաւերաթուղթ մը հայ պարոններու անունները կու տայ. կ'իմանանք թէ ան կը պատկանի Լեւոն Բ.ի մէկ քեռորդիին: Կիլիկիոյ Փոքր Հայաստանը այս թագաւորին օրով հասած էր մինչեւ Փոքր Ասիոյ հարաւակողմը:

Անամուրի ամրոցը ծովափնեայ ըլլալուն, իր լայն տարածքին՝ պաշտպանողական այլազան միջոցներ հնարք դրուած են: Ունի 36 աշտարակներ, պէս - պէս մակերեսներով, եռանկիւն, քառանկիւն, բոլորակ, բազմակողմանի՝ որոնք իրենց զագաթի առաստաւոր բացուածքներով նկարագրեղ տեսք մը կու տան: Ո՞վ է հղած ճարտարապետը, չենք գիտեր. ոմանք իտալական ազդեցութիւն մը կը տեսնեն. Միջերկրականի մէջ իտալական հանրապետութիւնները մեծ դեր կատարած են:

14-րդ դարուն Ֆրանկներու ձեռքն անցաւ ամրոցը, երբ Փիէռ Ա. Լուսինեան Կիպրոսի թագաւորը, առաւ Անթալիան եւ Անամուրը, բայց երկար չմնաց իր ձեռքը. 1373-ին ամրոցին քրիստոնեայ տէրերը ստիպուեցան թողուլ ու դաղթել: Թուրքերը զայն նորոգեցին. 19-րդ դարուն մզկիթ մը բարձրացուցին: Պահակազօրք մը կը պահէ զայն, ներկայիս:

Վերջին 20-րդ եւ 21-րդ դարերը նշանաւորուած են Կիպրոսի եւ Մօրէայի մէջ Ֆրանկներու կառուցած ամրութիւններ - րուն:

Ֆրանկներու Կիպրոսը հիմնուած է կիտը Լուսինեանի կողմէ, որ մեծ գումարի մը փոխարէն գնեց կղզին եւ այսպէս կազմըւեցաւ Կիպրոսի լատին պետութիւնը, որ ունեցաւ 18 թագաւորներ, որոնց երկուքը՝ թագուհիներ: Երբ 13-րդ դարու վերջը, Խաչակիրները վերջնականօրէն պիտի վտարուէին Ասիայէն, Լուսինեանները պիտի չարունակեն թագաւորել երկու դար Կիպրոսի մէջ, իրենց թագին վրայ աւելցնելով Երուսաղէմի եւ Հայաստանի խարուսիկ տիտղոսները:

Կրօնական յուշարձաններու կարգին, էյտու կը մատնանշէ Ֆրանկներու կառուցած կարեւոր ամրութիւնները եւ ամրոցները:

Դ. Խաչակրութիւնը նպատակ ունէր վերագրաւել Ս. Երկիրը, սակայն ճակատագիրը ուրիշ կերպ տնօրինեց:

Խաչակիրները, պէտք ունենալով վեհ - նետիկցիներու օգնութեան, պարտաւորուեցան քալել Բիւզանդիոնի վրայ. քաղաքը առին, ինչպէս նաեւ գրաւեցին հողեր՝ որոնք պիտի կոչուէին Արեւելքի Լատին Պետութիւն, որոնց չարքին Մօրէա եւ ամբողջ Պելոպոնէսը: Մօրէա Ֆրանկներու օրով փայլուն եւ խաղաղ շրջան մը ունեցաւ, բայց ամրոցները, զորս կառուցին Ֆրանկները, համեստ էին եւ չինանիւթերը՝ հասարակ: Էյտու կը մատնանշէ անոնցմէ մէկ քանին:

Կը վերջացնենք 400 էջնոց այս չահեկան աշխատասիրութիւնը: Մխրճուեցանք անոր ընթերցանութեանը մէջ եւ չկրցանք դոհանալ սովորական կարճ դրախօսականով մը:

Հեղինակը չատ մօտէն ծանօթ՝ յիշուած պատմական վայրերու ամէն մէկ քարին, հոն տեղի ունեցած անցեալի դժնդակ ողբերգական դէպքերուն, իր լայն զարգացումովը, վերլուծական անկողմնակալ դատումներովը թռիչք եւ հոգի տուած անցեալի այդ անվեհեր հերոսներու մարտընչումներուն, մղեց մեզ աւելի լայնացնելու մեր աշխատութեան դաշտը եւ «Ճառաջ»ի ընթերցողներուն ներկայացնելու հատորին բովանդակութեան կարեւորագոյն հատուածները:

Մեզի կը մնայ մեր սրտագին չնորհակալութիւնները եւ երաժշտական ըզգացումները յայտնել Պ. Հ. - Բ. Էյտուի, որ իր այս ընդարձակ աշխատասիրութեան մէջ յիշած է Կիլիկիոյ Փոքր Հայաստանը եւ քանիցս անդրադարձած՝ Հայերու ճարտարապետական բացառիկ ընդունակութեան: Անոնք, մեր նախնիներուն մէկ փոքր հատուածը, անջատուած Մայր Հայրենիքէն, եկած հաստատուած Տաւրոսի լեռներուն բարձունքին, հասած Միջերկրականի ափերուն, պայքարեցան, բարձրացուցին անառիկ ամրոցներ՝ պահպանելու համար հայկական փոքր թագաւորութիւնը, զայն չրջապատող թշնամիներու յարձակումներէն:

Անոնք օժանդակեցին լատին Խաչակիրներուն, առաջին օրերէն իսկ. չատ անդամներ օգնութեան հասան անոնց, պատերազմներ մղեցին յաճախ անոնց հետ եւ անոնց նման, սակայն անոնցմէ մօտաւորապէս դար մը վերջ պարտութեան մատնուեցան մահմետականներէն եւ անոնց նման անյայտացան Պատմութեան էջերէն:

(1) HENRI - PAUL EYDOUX;
« Les Châteaux du Soleil »
Forteresses et guerres des Croisés.
(Editions Perrin)

Թոռիս պալատին մէջ տեղի ունեցող Լ'Օրիան տէ Ռուազատ-ի ցուցահանդէսը

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ

ԱՐՇԻԼ ԿՈՐՔԻԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐԷՆ

«...Աբուհասը լեզու մըն է որուն պէտք է տիրապետել նախքան զայն փոխանցելը: Ինչ որ տեղի ունեցած է աբուհասին մէջ եւ ինչ որ կը պատահի ներկայիս կը նըմանի բառարանի մը, մարմին մը որուն պէտք է նոր բառեր եւ յղացքներ ու միտքեր աւելցնել աւելի լաւ հասկնալու համար ժամանակակից կեանքի նոր տուեալները: Սակայն աբուհասագէտը պէտք է նաեւ ունենայ միտքը՝ հասկնալու աբուհասի նոր ուժերը, նոր ուղիները...: Պատկերացուցէք աբուհասը որպէս նախադասութիւն մը: Պատկերացուցէք աբուհասագէտը որպէս այդ նախադասութիւնը դրողը, զայն յօրինողը: Աբուհասագէտը պէտք է ըմբռնէ նախադասութեան մը ընթացքը, գիտնայ ուր սկսիլ, ուր տեղաւորել իր բայերը եւ կարեւոր միտքերը, ուր կանգ առնելը: Ուստի եթէ աբուհասը նախադասութեան մը կամ նոյնիսկ պարբերութեան մը կը նմանի, այն ատեն աբուհասի մեծ դարաշրջանները կամ հատուածները անոր բայերն են զորս կը նմանցնեմ հոսանքի եւ չարժումի եւ կեանքի...: Ես կ'ուզեմ աւելցնել այդ բառարանին, այդ նախադասութեան, այդ պարբերութեան, աբուհասի այդ դերքին վրայ: Ես կ'ուզեմ նոր բառեր աւելցնել աբուհասի բառարանին: Իմ բառերս եւ պարբերութիւններս չե՞ն կրնար սատարել նոր պատուհաններ բանալու դէպի անհունութիւն, ուրիշներուն նպատակելու որ հասկնան»:

(Յունիս 25, 1945)

×

«Բայց սիրելի Վարդուհ, չաբաթուկէս առաջ, Շէրմընի իմ աբուհասանոցս, ինչքիքըքըի մէջ, կրակ առաւ, ծխնելոյղին պատճառաւ, եւ ամէն ինչ այրեցաւ: Չկարողացայ ոչ մէկ նկար եւ գծանկար փրկել: Ամբողջութիւնը, նոյնիսկ դիքերս, այրեցան եւ փոչիի վերածուեցան: Եւ ես պիտի նախընտրեմ այս արկածի մասին աւելի չգրել, ինչպէս չեմ ուզեր որ դուք անով մտահոգուիք: Մենք լաւ ենք: Եւ ես վերստին պիտի աշխատիմ...»:

(Փետրուար 5, 1946)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
7
MARDI
7 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2.50 Ֆ.

58ԴՊ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.319 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.319

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ բանակներու (ծով, ցամաք եւ օդ) սպայակոյտերու պետերը զաղտնի տեղեկագիրներ ղրկած են Պաշտպանութեան նախարար՝ Շ. Էռնիւի, ուր իրենց մտահոգութիւնը կը յայտնեն նախարարական նոր առաջադրանքներու առթիւ: Հակառակ իրենց զաղտնի բնոյթին, Մաքէն օրաթերթը կը հրապարակէ այս խնդիրը, որ ծագած է իրրեւ հետեւանք կառավարութեան նոր ծրագիրներուն, ըստ որոնց զալիք չորս տարիներու ընթացքին, բանակին պիւտճէն պիտի զեղչուի և ուրեմն նաև զինուորականներու թիւը: Ցամաքի բանակին սպայակոյտի պետը՝ զօր. Տըլօնէ դրած է այս առթիւ նախարարին, քանի ասիկա կը նշանակէ նուազ 30 հազար զինուորական ցամաքային բանակին մէջ, 5 հազար՝ ծովային եւ 7 հազար՝ օդային եւ 7 հազար ալ քաղաքային պաշտօններ, որոնք կը ջնջուին Պաշտպանութեան մարդին մէջ:

ՍՊԱՆԻԱ ուժ առ հարիւր արժեզրկեց փեսեթան: Ասիկա, ընկերվարական նոր կառավարութեան առաջին որոշումն է, բայց ընդդիմութիւնը անհրաժեշտ կը դտնէ, որ այս արժեզրկման ընկերանայ խոստակեցութեան ծրագիր մը:

ՍՈԼԹ ԼԷՃԸ ՍԻԹԻԻ հիւանդը՝ Պարնէ Քլարք, որ աշխարհի ուշադրութիւնը իր վրայ կեդրոնացուցած է այն վայրկեանէն, երբ տոքթ. Ուիլիըմ Տըվրայս արուեստական սիրտ մը զետեղեց իր կուրծքը, փոքր անհանգստութեան մը հետեւանքով, կրկին գործողութեան մը ենթարկուեցաւ: Բժիշկը կը յայտնէր սակայն, թէ անհանգստութիւնը չնչառական է եւ կապ չունի «նոր» սիրտին հետ: Քլարք, որ 61 տարեկան է, զոհացուցիչ վիճակ մը կը ներկայացնէր երկուշաբթի առաւօտ:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ոստիկանութիւնը ամէն օր քիչ մը աւելի կ'ընդլայնէ պուլկարական ցանցը եւ նոր մեղսակիցներ կը գտնէ Պապին մահափորձին խնդրին մէջ: Ասիկա կը հաստատէ այն տեսակէտը, թէ ահաբեկումը Պուլկարիա պատրաստուած է եւ Աղճա միայն գործադրող մը եղած է: Պուլկարիա, մէկ կողմէ, կը ձգտէր խոտալական այս մեղադրանքները, զորս վառ երեւակայութեան կը վերագրէ, միւս կողմէ, սակայն կ'առաջարկէ Իտալիոյ փոխանակել Անդրոնովը երկու Իտալացիներուն հետ (լրտեսութեան համար, բանտարկուած Պուլկարիա) ինչ որ Իտալիոյ Արտաքին Նախարարը մերժեց, բացարձակապէս:

Հ. Հ. Հ.ն իր հիմնադրութեան 6-րդ տարեդարձը տօնեց, Կիրակի օր, Վէնհէն եւ այս առթիւ ժաք Շիրաք ճառ մը խոսեցաւ, ուր չեշտեց ի մէջ այլոց.- «Ոչ՝ զաղափարական յեղափոխութիւն, ոչ վերականգնում, այլ՝ հանրապետական վերանորոգում»: Հ. Հ. Հ.ի նախագահը ըսաւ նաեւ թէ չի բաւեր ըսել թէ պէտք է չահիլ թաղապետական ընտրութիւնները, այլ պէտք է ամէն բան ընել չահելու համար:

ՌԵԿԱՆ լաւատես կը վերադառնայ լատին - Ամերիկա կատարած իր շրջագայութենէն: Միացեալ - Նահանգներու նախագահը չէ ազդուած իր «վրիպակ»ներէն, երբ օրինակ Պրազիլի մէջ, բաժակը բարձրացուց Պոլիվիոյ ժողովուրդին կենացը, ապա սխալը «սրբագրեց» յայտնելով թէ պատճառն այն էր որ Պոլիվիան իր յաջորդ հանգրուանն էր ... Մինչ Քոլոմպիա կ'երթար եւ Պոլիվիա ալ բնաւ երթալիք չունէր:

ՀԱՐԱՒ - ԱՓՐԻԿԵԻ բանաստեղծը՝ Պրէմըն Պրէյթընպաք որ դատապարտուած էր եւ բանտարկուած իր ընդդիմութեան համար Ափըրթհէյտին, եօթը տարի ետք ազատ արձակուեցաւ, չնորհիւ Ֆըրանսայի միջամտութեան: 43 տարեկան, Պրէյթընպաք Եւրոպա եկած է 20 տարեկանին, նկարչութեան եւ գրականութեան հետեւելու համար: 13 տարի Փարիզ կը մնայ եւ կ'ամուսնանայ վիէթնամուհիի հետ եւ միասին Հարաւ - Ափրիկէ կ'երթան 1973-ին, հոն կը կապուի սեւ ազգայնական շրջանակներուն հետ: 1975-ին երբ կեղծ անցագրով մը կը հասնի Եոհաննէսպուրկ, արդէն հետապնդուած է եւ ի վերջոյ ծուղակ մը կ'իյնայ ու կը ձերբակալուի: Դատավարութիւնը, սակայն, չատ յուսախաբ պիտի ընէ իր ընկերներն ու բարեկամները, քանի անճանաչելի է եւ կը ձեռնարկէ բուռն ինքնաքննադատութեան մը, նոյնիսկ ներողութիւն կը խնդրէ վարչապետ Վորսթըրի: Բայց եւ այնպէս 9 տարի բանտարկութեան կը դատապարտուի: 1977-ին, նոր «անակնկալ» մը, Պրէյթընպաք կ'ամբաստանուի փախուստի փորձի եւ ահաբեկչական դործունէութեան համար եւ կրկին կը դատուի: Կը թուի որ կրկին ծուղակ մը ինկած է, բայց ազատ կ'արձակուի, նամակ մը դրելէ ետք ոստիկանութեան պետին, ուր իր ծառայութիւնները կ'առաջարկէ իր ազատ արձակման փոխարէն: Առջի օր, Փարիզ հասաւ, ուր յայտարարեց թէ պաշտօնապէս տեղեակ չէ, որ Ֆրանսական միջամտութեան շնորհիւ արձակուած ըլլայ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՄՕՌՈՒԱ Լօռէն այցելեց եւ այս անգամ փորձեց առաջքն առնել նախորդ չաբթուան անախորժութեանց, երբ Տընէնի մէջ, կը հրաչակուէր երկաթագործներու կողմէ, բողոքի ինքնաբուխ ցոյցի մը ընթացքին: Փոն Թ'ա Մուսոնի մէջ Մօռուա չանգ թափեց որ փարատէ տիրող մտահոգութիւնները, բայց չատ չկրցաւ համոզել, հակառակ աշխատանք ստեղծելու կարգ մը խոստումներու:

ԿՈՍՏԻԱ ՍԼԱՎԻՆ 12 տարու զեր - ընդունակ մըն է, որ Ադրբէյճանի բժշկական համալսարանը մտած է, փայլուն կերպով վերջացնելէ ետք երկրորդական ուսումը:

ՊՈԼՍՈՑ կիւնայտըն թերթին հրատարակութիւնը և տարածումը արգիլուած է զինուորական հրամանատարութեան կողմէ, ցնոր անօրինութիւն: Հրամանատարութիւնը այս որոշումը հաղորդած է Պոլսոյ թերթերուն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹԱԼԱԹԻ ԱՅՐԻՆ ՅՈՒՇԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ

(Գ. եւ վերջ)

Փաչային նահատակուելէն վերջ մէկ տարի երկու ամիս Պէռլինի մէջ մնացի: կեանքիս ամէնէն տաժանելի, ամէնէն դըժընդակ տարիները այդ չրջանին ապրեցայ: 1922 Մայիսին, Պոլիս վերադարձիս բոլոր դռները երեսիս փակուեցան: Տակաւին չորս տարի առաջ, դէմս խոնարհողներ՝ հիմա գլուխին կը չրջէին, երբ գիս տեսնէին:

Թէեւ, ինձմով հետաքրքրուողներ ալ կային - սակայն ամէնքն ալ միեւնոյն նպատակը կը հետապնդէին: Վաղեմի վարչապետի մը կողակիցն էի, ամուսինս, կայսրութեան վերջին չրջանի տարեդրութեան մէջ իր կնիքը դրած էր եւ ես՝ որպէս անոր ամենամօտիկ անձը, կրնայի կարգ մը քաղաքական նպատակներու իրրեւ զործիք ծառայել:

Հայրիկէ հանըմ, 1927-ին, Պաֆրայի Համոի Պէյին հետ երկրորդ ամուսնութիւն մը կը կնքէ:

«Ամուսինս աշխարհի ամէնէն պատուական մարդոցմէ մէկն էր: Ո՛չ մէկ չանք խնայեց անցեալի տառապագին օրերս մոռցնել տալու համար: Ինծի հանդէպ միչտ հոգածու, բարեկիրթ եւ ազնիւ վերաբերում ցոյց տուաւ»:

ՓԱՇԱՑԻՆ ՈՍԿՈՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԲԵՐՈՒԻՆ

«1931-ին Գերմանիա զանուած տարիներուս, մեր ամենամօտիկ բարեկամներէն, նախկին Տօյչէ Զրամատան տնօրէնը, Ուասէրման՝ ինծի նամակ մը ուղարկեց: Ան կը տեղեկացնէր, որ գերմանօրէնքներու համաձայն, դիակ մը առանց թաղուելու ամէնէն չատ տասը տարի կը պահուէր: Այդ ժամանակամիջոցը լրանալու վրայ էր, ուստի պէտք էր որոշում տայ:

Տասը տարուան մէջ, ամէնէն մեծ փափաքս, փաչային ոսկորները Թուրքիա բերել էր: Նամակն ալ միասին առնելով՝ վարչապետ Շիւքրիւ Սարաչօղլուին դացի: Այս վերջինը, ամէն առիթով կը կրկնէր, թէ փաչան Սահմանադրութեան հռչակումէն առաջ իրեն մեծ օժանդակութիւններ ըրած էր: Հարցը պարզեցի. «Այս գործը իմ իրաւասութենէս վեր է, եկէք ձեզի Ամթաթիւրքին հետ տեսակցիլ տամ» ըսաւ:

Անդարա՝ Զանքայայի ապարանքը պացինք: Մուսթաֆա Քէմալի հետ չատ հին բարեկամութիւն ունէինք: Յատկապէս Առաջին Աչխարհամարտի տարիներուն, Մուսթաֆա Քէմալ, փաչային հետ տեսակցելու համար, յաճախ մեր տունը կ'այցելէր, մայրը, Զիւլէյխէ հանըմը, կեսուր մօրս հետ, տակաւին Սէլանիկի մէջ ծանօթացած էր եւ այդ բարեկամութիւնը Պոլսոյ մէջ եւս կը չարունակէր»:

Զանքայայի մէջ սկսած մեր տեսակցութիւնը այդ իրիկուն Թահսին Իւզէրի բնակարանին մէջ չարունակուեցաւ: Խորհրդակցութեան պահուն ներկայ էին նաեւ կարգ մը նախարարներ: Ամթաթիւրք, փաչային ոսկորներուն փոխադրութեան մասին երկար խորհրդածեց: Ես ըսի. «Փաչաս, Թալաթը ձեր խղճահարութեան կը կարօտի: Արիւնը այնտեղ թափեցաւ, սակայն արժանեցէք, որպէսզի մարմինը հայրենիք բերուի»:

Ամթաթիւրք հետեւեալը ըսաւ. «Գիտէք Հայրիէ հանըմ, Թալաթ փաչայի դէմ որեւէ թշնամութիւն չունիմ: Առաջին Աչխարհամարտի մեր մասնակցութեան մէջ զայն չանցաւոր չեմ նկատեր, պատերազմի մասնակցելու ստիպուած էինք: Անկախութեան պատերազմի միջոցին, մեզ կըրնակէն հարուածել չանացող փոքրամասնութիւնները փոխադրելու դործին մէջ փաչան մեզի մեծ օգտակարութիւններ մատուցանեց: Սակայն մարմնին փոխադրութիւնը սա պահուս մի՛ պահանջէք: Գերմանիոյ հետ այս նիւթին չուրջ պիտի տեսակցինք, արժանեցէք հիմա թաղուիլ, երբ որ ատենը զայ, ես անձամբ մարբիւնը բերել կուտամ»:

Սակայն այս խոստումով յարդելու համար կէսգիշեր բաւարար չեղաւ: Թալաթին ոսկորները հազիւ 1944-ին կրցանք հայրենիք փոխադրել:

ՅՈՒՂԱՐԿԱԿՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Հայրիկէ Թալաթ հանըմ, 1944 Փետրուար 25-ին կատարուած երկրորդ յուղարկաւորութեան արարողութեան մասին, հետեւեալը կը պատմէ.

«Այդ չրջանի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան վերանորդ Թէվֆիք Ռիւշթիւ Արասի նախաձեռնութեամբ մարմինը Պոլիս բերուեցաւ: Գիշեր մը Շիշլիի Ազողչապահական կեդրոնին մէջ մնալէ ետք զինուորական արարողութեամբ Հիւրրիյէթ Թէփէսիի մէջ պատրաստուած վայրը փոխադրել որոշուեցաւ: Փետրուար 25-ին. անակնկալ տեսարանի մը առջեւ զտնուեցանք: Շիշլիէն Թաքսիմ երկարող պողոտան հազարաւոր հոգիներու պոռչտուքներով կը թնդար: Բոլոր Պոլսեցիներն ու Համալսարանի երիտասարդութիւնը Փաչային հանդէպ, իրենց վերջին պարտականութիւնը մատուցանելու համար՝ փողոց խուժած էին:

Փաչան, 1918-ին ճակատագրական ճամբորդութեան մը ելած էր եւ ասիկա վերջացած էր մարմնին վերադարձովը...: Երբ դագաղը զինուորական սայլէն իջաւ եւ հողին յանձնուեցաւ, ա՛յդ պահուն միայն զգացի իր պարտականութիւնը կատարած մարդու մը հոգեկան ներքին անդորրութիւնը:

1911-ի Ցունուար ամսուան մէջ Մոտայի ապարանքին ընդարձակ սրահին մէջ իր «փաչա»յին հետ հանդիպում ունեցող եւ Նարոլէոնէն, Ժան տ'Արքէն եւ դասերէն խօսող երիտասարդուհին այսօր 90 տարեկան է: Ամէն տարի Մարտ 15-ին, Հայրիէյ Թալաթ, Հիւրրիյէթ Թէփէյի դերեզմանը կ'այցելէ եւ փաչային դերեզմանին վրայ փունջ մը ծաղիկ կը դնէ ու կ'աղօթէ հետեւեալը ըսելով. «Ոսկիներու մէջ ծնայ. ոսկեայ օրօրոցներու մէջ օրօրուեցայ, ոսկի աչխարհին մէջ մեծցայ, բայց ամէն ինչ խաւարեցաւ: Միմիայն Թալաթին սէրը, անոր դուրդուրանքը սրտիս մէջ յաւերժօրէն կը բոցավառի»:

Հ. ՄԱՆՈՒԷԼ ԵՐԿԱԹԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ԴԵԿՏ. 27-ԻՆ ՑԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ

Նոյեմբեր 29-ին Պոլսոյ Պաշարման Վիճակի Հրամանատարութեան թիւ մէկ ատեանին առջեւ, չարունակուեցաւ Հայր Մանուէլ Երկաթեանի դատավարութիւնը: Նախորդ դատավարութեան ընթացքին, Երկաթեանի կողմէ իբր վկայ ցոյց տրուած էր, 1979 թուականին Երուսաղէմի Թուրք հիւպատոսարանի փոխանորդի պաշտօնը վարող Իլքէր Գարաթայը: Դատավարութեան ընթացքին կարգացուեցաւ Գարաթայի վկայութիւնը: Վկայութեան մէջ Գարաթայ կ'ըսէ, թէ Երկաթեանը անծանօթ է իրեն, իր պաշտօնավարութեան չրջանին, Երուսաղէմի Դալբէվանքը չէ գացած եւ չէ կրցած հասկնալ, թէ ինք ինչո՞ւ որպէս պաշտպանութեան վկայ ցոյց կը տրուի:

Այս վկայութեան դիմաց, Երկաթեանի հարցուեցաւ, թէ ունէ՞ր որեւէ դիտողութիւն: Երկաթեան պատասխանեց, որ թերեւս այդ չրջանի հիւպատոսարանի պատասխանատուներուն անունները կրնայ չիսթած ըլլալ:

Իսկ Երկաթեանի պաշտպան փաստաբանը վկայութիւնը պահանջեց 1979-ին Երուսաղէմի հիւպատոս՝ Եուսուֆ Քաարի Տիճլէի:

Դատարանը մերժեց այս առաջարկը, յայտնելով որ Եուսուֆ Քաարի Տիճլէ ներկայիս Նարոլիի Ատաթ - Չիւլ - տոսի պաշտօնը կը վարէ եւ դժուար է անոր վկայութիւնը առնել: Այս պատճառաբանութեամբ մերժուեցաւ պաշտպան փաստաբանին առաջարկը:

Աւելի վերջ, զինուորական դատախազը վկայութիւնը առաջարկեց Երուսաղէմի Դալբէվանքին մէջ ուսանող Թրքահպատակ Իլհամ Զալըշըրը, որ նոր տարեյ արձակուրդին առթիւ Պոլիս պիտի գար: Դատարանը ասկէ զատ, Հայոց Պատրիարքարանի մէջոցաւ ապահովել փափաքած է Սիմոն Սիմոնեանի «Հայոց Պատմութիւն» երկասիրութիւնը:

Դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ Դեկտեմբեր 27-ին:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐ ՄԱԿԱՐԴԱԿ

Ցաճախ կը պատահի, որ պարագայական նիւթի մը շուրջ գրուած յօդուածի մը մէջ տեղ գտնեն, այս եւ այլ տուեալներու մատնանշումի համբով, որոշ շահեկան հատուածներ: Երեւան հրատարակուող Լրաբեր Հասարակական Գիտութիւններուն հանդէսին մեր ձեռքը հասած վերջին՝ Սեպտեմբերի թիւին մէջ, Գուրգէն Խաչատրեանի ՍՍՀՄ ժողովուրդներուն հոգեւոր միասնութիւնը խորագիրով զեկոյցը՝ չարադրուած Խորհ. Միութեան 60-ամեակի մօտակայ թուականին առթիւ, - 1922 Դեկտեմբեր 30, - կարգ մը տեղեկութիւններ կը բովանդակէ բարձրագոյն եւ միջնակարգ ուսում (*) ապահոված աշխատաւորներու համեմատութիւններուն մասին, Խորհ. Միութեան չարք մը Հանրապետութիւններուն մէջ:

Ցօդուածագիրը նախ դիտել կուտայ, թէ այլեւս յետամնաց ազգային ծայրամասեր գոյութիւն չունին: Ապա կը մատնանշէ օրինակները, ըսելով թէ անտեսութեան բնագաւառներու աշխատաւորներուն հազար հոգիէն 805-ը, միջին հաշուով, բարձրագոյն եւ միջնակարգ ուսում ունի Խորհ. Միութեան մէջ: Ուսանողութեան մէջ՝ Ռուսաստան, միշտ նոյն դիծով կը ներկայացնէ հազարէն 803, Ուկրանիա՝ 813, Ուզբեկիստան՝ 848, Վրաստան՝ 856, Հայաստան՝ 868: Կը թուէ նաեւ կարգ մը ինքնավար Հանրապետութիւններ, ինչպէս կոմ՝ 845, Թաթարական՝ 815, Չուվաշական՝ 814, Եակուտականի՝ 848:

Պատկերացումը ամբողջական ընդլայնով հանդերձ, կարելի կը դառնայ չարք մը հաստատումներ կատարել: Նախ այն, որ Խորհ. Միութեան միջինը կը ներկայացնէ 805: Ապա այն, որ Հայաստան խորհրդային ընդհ. միջինէն առաւել 63 կ'արձանագրէ: Նոյնպէս առաւել յօդուածագիրին մատնանշած Հանրապետութիւններէն՝ Միութենական թէ ինքնավար մը արդիւնք, կը գրաւէ առաջին դիրքը հասնելով 868-ի, Վրաստանի 856-ին կողքին: Ազրբէյճան իր նախկին 674-ով եւ վերջին մարդահամարի 832-ի չափանիշ ներով կը մնայ միշտ երրորդ դիրքին վրայ:

Կը հետեւի, ուրեմն, թէ խորհրդային նախաւերջին եւ վերջին մարդահամարներուն միջեւ երկարող ժամանակամիջոցին ընթացքին, Հայաստան կրթական մարզին ներս յատկանշական յառաջընթաց մը կ'արձանագրէ:

Ցօդուածագիրը խօսելով ազգային լեզուներուն մասին նկատել կուտայ, թէ խորհրդային վիճակագրութիւններուն վերկայութեամբ, միութենական թէ ինքնավար Հանրապետութիւններուն բնիկ տարրը կազմող ազգերուն 90-էն 99 առ հարիւրը իր լեզուն կը նկատէ մայրենին: Ապա իբրեւ օրինակ թուելով հայերէնը, կը գրէ. - Եթէ 1959 թ. ՍՍՀՄ-ում ապրող հայութեան 89,9 առ հարիւրն էր հայերէնը համարել իր մայրենի լեզուն, ապա 1979 թ. մարդահամարի տուեալներով՝ 90,7 առ հարիւրը»:

Հոս, այս պարագային, յօդուածագիրը պարզօրէն «դրչախաղ» մը կը կատարէ, իր տեսակէտը հաստատելու համար:

Արդարեւ, նկատի կ'առնէ 1959-ի եւ 1979-ի մարդահամարները, անտեսելով սոնց երկուքին միջեւ տեղի ունեցած 1970-ի մարդահամարը, որուն մատնանշումին պարագային այլ պատկեր կը պարզուի:

Ասոնք մարդահամարներու վիճակագրական տուեալներով: Խորհ. Միութեան սահմաններուն մէջ ապրող Հայերուն թիւը 1959-ին 2.787.000 կը ներկայացնէ: Ասոր մէջ հայերէնը մայրենի նկատողներուն տոկոսը, ինչպէս ճշդիւ կ'ըսէ հեղինակը, 89,9 կը պարզէ: Ցաջորդող 1970-ի մարդահամարին, որուն մատնանշումը չի կատարեր հեղինակը, Հայերուն թիւը Խորհ. Միութեան մէջ կը կազմէ 3.559.000, իսկ այս թիւին մէջ հայերէնը իրենց մայրենի լեզու նկատողներուն տոկոսը կը հաշուեն 91,4 տոկոս: 1979-ին, ինչպէս կը դրէ հեղինակը, հայերէնը իբրեւ մայրենի լեզու նկատողներուն տոկոսը կ'ըլլայ 90,7 առ հարիւր: Ուրեմն՝ 1970-էն 1979-ի միջեւ տոկոսը կը նուազի փոքր աստիճանով մը, այն է՝ 0,7:

Միւս կողմէ, զանց կ'առնէ այլ շատ կարեւոր կէտ մըն ալ: Ասիկա Խորհ. Միութեան Հայերու թիւին յաւելումն է 1970էն 1979-ին միջեւ, որ կը ներկայացնէ 1970-ի 3.559.000-ին տեղ 4.151.000, այլ խօսքով 592.000-ի աճ մը:

Ուրեմն, հակառակ 600.000-ի հասնող Հայերու թիւին յաւելումին 1970-էն մինչեւ 1979, Խորհ. Միութեան մէջ, մեր լեզուն իբրեւ մայրենի նկատողներուն տոկոսը կը նուազի եւ ոչ թէ կ'աւելնայ, ինչպէս կը փորձէ ցոյց տալ յօդուածագիրը:

Գուրգէն Խաչատրեան խօսելով ռուսերէնին մասին, Լենինի բնորոշումովն իսկ ռուսաց մեծ լեզուն, կը դրէ, թէ ներկայիս երկրի, այսինքն՝ բովանդակ Խորհ. Միութեան բնակչութեան 82 առ հարիւրը ազատօրէն տիրապետում է այդ լեզուին:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Խորհրդային վիճակագրական եւ այլ բնոյթի յօդուածներուն մէջ կը գրուի հետեւեալը. «Հազար զբաղեցուածից բարձրագոյն եւ միջնակարգ (լրիւ եւ ոչ լրիւ) կրթութիւն ունի»:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՅՈՅՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Հոմերոս, ապահովաբար, վերջինը չեղաւ, որ նկարագրեց օտար հորիզոններուն տակ թափառող Ցոյներու կեանքը: Ողիսեւսի օրինակին հետեւեցան շատ-շատեր, որոնք լքելով իրենց ոչ-հարուստ հայրենիքը՝ փառք եւ հարստութիւն փնտռեցին արտասահման: Ցոյները դաղութներ հաստատեցին Միջերկրականին չուրջը եւ Ազեքսանդր Մեծի բանակը հասաւ մինչեւ Ասիոյ անծանօթ անկիւնները:

Մինչ Ազեքսանդր, իր յաղթական արշաւանքներէն ետք Պարսկաստան եւ Փեն-ճապ, չյաջողեցաւ վերադառնալ իր հայրենիքը Մակեդոնիա, Ողիսեւս երկու տասնամեակ ետք վերջնապէս հաստատուեցաւ Իթակէի Իոնեան իր թագաւորութեան սահմանները: Նոյն հասարակաց դիծով, իրենց ներկայ պատմութեան մէջ, Ցոյները առաջին անգամն ըլլալով առաւել թիւով կը վերադառնան հայրենիք, քան թէ կը հեռանան անկէ:

Հայրենիք վերադառնալու ձգտումը միշտ ալ հիմնական մտահոգումը եղած է արտասահման գաղթած Ցոյներուն: Հայրենասիրութիւնը եւ այլ տրամադրութիւններ մնայուն կերպով տեղ գրաւած են սոնց մօտ: Բայց ներկայիս, այլ ազդակներ եւս իրենց դերը կը կատարեն. գլխաւորը կը մնայ այն, որ իրենց գաղթած երկիրներուն մէջ տնտեսական տագնապները ցայտուն կը դառնան, իսկ միւս կողմէ, Ցունաստան, յուսատու դրգռապատճառներ կը ստեղծէ:

Վասիլիոս Մասիոս, 56 տարեկան, ճաշարանատէր Նիւ-Եորքի մէջ, կը բացատրէ, թէ ինչո՞ւ քսան տարի աշխատելէ եւ ապրելէ ետք Միացեալ-Նահանգները, կ'ուզէ վերադառնալ իր ծննդավայրը: Երկիրէն հեռացայ, կ'ըսէ ան, 1950-ական թուականներուն, քաղաքացիական կռիւներուն աւարտին: Ծանր աշխատանքի լծուեցայ եւ բաւարար չափով գումար ապահովեցի եւ վերադառնալու համար: Կը սիրեմ Ամերիկան, սակայն միշտ կը ձգտիմ երկիր վերադառնալ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ նախ եւ առաջ Ցոյն եմ եւ կ'ուզեմ, որ զաւակներս ալ Ցոյն մեծնան: Հասկնալի է պատճառը: Զոքանչդ երբեք չես կրնար սիրել այնպէս, ինչպէս քու հարազատ մայրդ:

Ցոյներու թիւը աշխարհի մէջ 13.5 միլիոն է եւ, ըստ Ցունաստանի Արտաքին Նախարարութեան տուեալներուն, սոնց 4,5 միլիոնը կը բնակի Ցունաստանէն դուրս: Աւելի քան երեք միլիոն Միացեալ-Նահանգներ, կէս միլիոնը Աւստրալիա եւ 300.000-ն ալ Արեւմտեան Գերմանիա: Մնացեալը՝ այլ երկիրներ: Համայնավարներու պարտութենէն ետք, քաղաքացիական կռիւներուն, Արեւելեան Եւրոպա ապաստանած 60.000 Ցոյներուն կէսը, 1974-էն պայմօր եւ վերադարձած է: Աղին, վերջին հինգ տարիներուն, օտար երկիրներ աշխատող Ցոյներուն մէկ չորրորդը հայրենիք հաստատուած է:

Գաղթի չարժումը հակադարձ փուլի մէջ մտած է 1974-էն սկսեալ: Առաջին անգամն ըլլալով 1850-էն ի վեր, երբ վիճակագրութիւններու դրութեան սաղմերը դրուեցան, շատ աւելի թիւով Ցոյներ ներգաղթած են, քան թէ արտագաղթած: Անցեալ տարուան վիճակագրութիւնը դեռ աւարտած չէ: Սակայն, արտաքին նախարարութեան պաշտօնատարներէն մէկը դոհունակութեամբ դիտել կուտայ, թէ մէկ մեկնողին փոխարէն հինգ վերադարձող կայ:

Վատահ եմ, կ'ըսէ պաշտօնատարը, թէ այս չրջադարձը առաւել չափով կը չեշտուի յառաջիկայ տարիներուն: Այս եզրակացութեան պատճառը ոչ միայն երկիրին տնտեսական վիճակին բարելաւումն է, այլեւ Արեւմուտքին արձանագրած տնտեսական տագնապները: Անցեալին մեր ազգակիցները կը հրապուրուէին այս երկիրներով, այժմ՝ հակառակ պատկերը կը պարզուի:

Ասիկա յստակ է, ըստ Ցունաստանի Արտաքին նախարարութեան համապատասխան ճիւղին հայթայթած տուեալներուն: Այսպէս, 1965-ին 118.000 Ցոյներ այլ երկիրներու մէջ կը փնտռեն իրենց բախտը: Այս թիւին մէջ 12.000-ը Միացեալ-Նահանգներ: 1981-ին այս թիւը նուազելով կը հասնի երեք հազարի: Նոյն պատկերը նաեւ Աւստրալիոյ եւ Արեւմտեան Գերմանիոյ համար:

Աթէնքի Աւստրալիական դեսպանատան բանբերը կը թուէ թիւեր ըսելով, թէ անցեալ տարի միայն 1.300 Ցոյներ իր երկիրը հաստատուեցան, երբ ասիկա 1975ին 1.500 եղած էր:

Դաշնակցային Գերմանիոյ Աթէնքի դեսպանատան այլ պաշտօնատարի մը համաձայն, Գերմանիա աշխատանքի լծուած եւ հաստատուած Ցոյներուն թիւը 1974-ի չուրջ կէս միլիոնէն 300.000-ի իջած է: Պաշտօնատարին համաձայն, այս թիւը առաւել կամ նուազ չափով կայուն պիտի մնայ յառաջիկայ տարիներուն ընթացքին: Արեւմտեան Գերմանիա հաստատուած Ցոյներուն երկու-երրորդը տասը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑՎԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- ԵՆ -

Լախտի հարուածի նման ինկաւ այս նամակը երկու կիներուն վրայ. հիւանդներուն յատուկ ինքնամոլութեամբ Արշաւիր մերկապարանոց ու չեշտակի ներկայացուցած էր իր կացութիւնը. Թերեւս չափազանցելով զայն, ո՞վ գիտէ: Գոհարիկ հանըմ չմեեաւ կատարելապէս. արիւնը կը սառէր երակներուն մէջ, արցունքն ալ՝ աչքերուն խորը: Հիմակ միայն ան կը զգար վէրքին դժբախտութիւնը որ փլելու վրայ էր իր տունին, իր գլխուն վրայ ... Մինչ այդ, ան լիովին վերահաս չէր տակաւին աղէտին. Արշաւիրին հիւանդութիւնը կեանքին անհամ մէկ կատակն էր, որ վերջ պիտի գտնէր անպայման. էհ, հիւանդութիւնները մեզ համար են, կուգան ու կ'երթան. տլան երիտասարդ էր ու տոկուն, ու կասկած չկար որ պիտի դուրս գար ողջ-առողջ այս անախորժ պատահարէն ... Ոչ, բայց Փերինեանները, Ալպեանները ... տիտանեայ խրոխտիկի նման անկուտ-ցան այս անունները միամիտ հայուհիին երեւակայութեան վերեւ ... կարծէք ամնոյ ամբողջ ծանրութիւնը չոքաւ իր ուսերուն վրայ... մղձաւանջ մը պատեց այլեւս իր ցերեկը, իր գիշերը ... Հիմակ միայն հասկցաւ որ Արշաւիր իսկապէս լուրջ ու ապառնագին հիւանդութեան մը թաթին տակն էր ... Գրեթէ կը տեսնէր զայն, հիւանդութիւնը ... Գիշակեր անգղ մ'ըլլար կարծէք որ իր ճիրանները մխեր էր իր տղուն մսերուն մէջ ու կեռ կառչով կը պատռէր անոր թոքերն ու սիրտը ... «Քօռ ըլլամ, զաւակս ... կը մրմնջէր ու կ'ինչար, կ'ինչար, սեւ տագնապի մը խորը...

Նուարդ, նոյնքան տառապած, գիտցաւ սթափիլ ժամանակին: Ի՞նչ էր ըրածնին. ի՞նչ օգուտ վհատանքէն: Ո՞վ պիտի դիմար, Ո՞վ պիտի օգնէր իրենց, եթէ ինք խելքը գլուխը չհաւաքէր ու չջանար հակազդել ... Չէ՞ որ իրեն վրայ կանգնած էր տունը. ինք էր միակ նախախնամութիւնը սա խելակորոյս կնոջ, սա անգիտակից երախային, ու մանաւանդ հեռուն տատապող սա հիւանդին...

Ճամբուն մէջ որ մտած էր, ալ կրնա՞ր լքել, ետ դառնալ, ապաստանիլ անկիւն մը, ուր կարենար մնալ ինքն իր գլխուն, ինքնիրեն դիմաց, զերծ՝ ուրիշներու մասին խորհելու պատասխանատու հոգէն ... Ի՞նչ ձիւն բերիր, ի՞նչ կրակ բերիր գլխուդ, այ Նուարդ, դուն քու ձեռքովդ ... Բայց ուշ է ալ, սառիս կամ ճարճատիս անգամ, ան է ճամբադ, փոխելու հնարը չկայ...

- Մեծ է Աստուած, մայրիկ... - կ'ըսէ անիկա յուսակտուր մօրը, - դուռ մը եթէ գոցէ, ուրիշ մը կը բանայ, - կը շարունակէ առանց ինքն ալ համոզուած ըլլալու իր ըսածին, - անշուշտ բան մը կը խորհինք ... անշուշտ մեզի օգնող մը կ'ըլլայ...:

Օգնողը, միակ օգնողը կարի մեքենան է, ասեղն ու մատնոցը: Նուարդ չատ լաւ գիտէ: Որո՛ւ հասնի սակայն մեքենան, ո՞ր ծակը կարկէ սա միւնուճաթ ասեղը, երբ աշխարհը ժլատ կը զառնայ գործ տալու իրեն, մինչ ճամբուն վրայ կը տնկուին մէկէն երկու հրէշները, Փերենեանը ու Ալպեանը, անդրդուելի, սպառնացայտ, որոնք կը պահանջեն իրմէ Աբշաւիրը, չես գիտեր կլլելու, լափելո՞ւ համար, թէ ոչ փրկելու, ազատելու համար...

Ցուսահատ բայց հերոսական ճիգով Նուարդ անգամ մըն ալ կը փորձէ իր կարելին ընել: «Ինչ մը համբերութիւն, Արշաւի՛ր. սանկ ամիս մը, երկու ... նէ - ւարդ պիտի սեղմէ տան ծախսերը, պիտի թափ տայ կարին, քիչ մըն ալ խնայողութիւններէն ու ան պիտի հայթայթէ քեզ ճանապարհածախսդ երթալու, ուր որ պէտք է, ուր որ ապահով է փրկութիւնդ...»:

Այսպէս ալ կը հաղորդեն Արշաւիրին:

. . . . . .

1931-ին անգործութեան տագնապը ծայր տուած էր արդէն: Նուարդ ձեռքի տակ ունէր քանի մը տուներ, որոնցմէ միշտ կրցած էր գործ վերցնել: Ընդհանրապէս փանթալօն կարելն էր կիներուն զրաղումը. ինք սակայն հետամուտ եղած էր բաճկոն կարելու, լինչ որ աւելի հասոյթ կ'ապահովէր: Իր աշխատանքը մաքուր էր ու կոկիկ. խզճամիտ վերին աստիճանի, գործը կը հասցնէր ժամը-ժամուն, վայրկեանը-վայրկեանին: Գործ գտնելու դժուարութիւն չէր քաշած ինքը:

(Շար. 27)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՋԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

«Հայերգութիւն վրձինով եւ գրիչով»

Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու տպարանէն լոյս տեսած է Ջարեհ Մութաֆեանի «Հայերգութիւն վրձինով եւ գրիչով» գիրքը, յետ մահու: 260 էջերէ բաղկացած գեղեցիկ ու չքեղ հրատարակութիւն մը՝ որ կը բովանդակէ 82 նկարներու արտատպումներ, որոնց 72-ը գունաւոր, 24 յօդուածներ՝ Ֆրանսերէն թարգմանութիւններով: Յօդուածները վերջին 15 տարիներուն լոյս տեսած են «Ցարաւոյ»ի մէջ եւ որոնց Ֆրանսերէն թարգմանութեանց օժանդակած է Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան:

Ցարաջարանին մէջ Արմէն - Քլօտ Մութաֆեան, անդրադառնալով գիրքի հրատարակութեան տուն տուող դաղափարին, կը գրէ· «Ջարեհ Մութաֆեան 1970-ին կը հրատարակէր գիրքոյկ մը՝ որուն խորագիրն էր «Հայաստանի մէջ՝ վրձինով ու գրիչով», ուր կը համախմբէր իր անդրանիկ այցելութեան առթիւ հայրենիքի մասին գրած յօդուածները· հատորիկը զարդարած էր իր պաստառներուն քանի մը սեւ - ճերմակ փոքրադիր վերարտադրութիւններով: Մի եւնոյն գաղափարը վերջապէս կը ներկայացուի այժմ այս գիրքով, աւելի այլազան հանդերձանքի տակ»:

Աւելի քան վեց էջերու մէջ տրուած է Մութաֆեանի կենսագրականը, վերակազմուած՝ ականատեսներու վկայութիւններով: Ընդարձակ եւ կարելի ամբողջականութեամբ տրուած են նկարչին կեանքի ու գործունէութեան զանազան հանգրուանները, Եւրոպայի եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ կատարած ճամբորդութիւնները, բազմաթիւ ցուցահանդէսները, եւ այս՝ մինչեւ 1967, երբ իր անդրանիկ այցելութիւնը կուտայ Երեւան, ուր Մութաֆեան կը լեցուի նոր ապրումով ու նոր եռանդով: Մեծ ժողովրդականութեան կ'արժանանան իր գործերը: Նոյն տեսնն, արուեստագէտը այցելելով Հայաստանի զանազան քաղաքներն ու գիւղերը, դիտելով պատմական յուշարձաններն ու արուեստի նմոյշները, փարիզ վերադարձին գրիչով ու վրձինով կը վերարտադրէ հայրենիքէն իր ստացած տպաւորութիւնները՝ «Հայաստան» ենթախորագրին տակ, անդրադառնալով հայրենի յուշարձաններուն, պատմական վանքերուն, լեռներուն, բնութեան...

Մութաֆեանի ոճը նկարուն է եւ պատկերաւոր: Աբեմատահայերէն բարբառի ամբողջ հարստութիւնը կը ցոլանայ իր տողերուն մէջ: Իր նկարագրութիւնները ընդմէջէն ընթերցողին առջեւ կը պատկերանան խնդրոյ առարկայ նիւթերուն առթած տեսարանները: Ածականներու առատութիւնը զուգահեռ կ'ընթանայ, կարծէք, իր նկարներու դոյներուն հետ: 1971-ին երկրորդ արցելութիւն մը կուտար Հայաստան, ուրկէ վերադարձին բազմաթիւ ցուցահանդէսներ կը կազմակերպէր Ֆրանսա եւ Իտալիա: Առատօրէն արտադրեց իր կեանքի վերջին տասը տարիներուն: Մեռաւ 1980 Մայիս 11-ին:

Գիրքը բաժնուած է չորս գլուխներու՝ Ապրիլեան սերունդը, Մշակոյթը, Երեք ընկարիչներ եւ Հայաստանեան տեսարաններ, որոնց մէջ տրուած են Մութաֆեանի յօդուածներն ու անոնց Ֆրանսերէն թարգմանութիւնները, համապատասխան կտաւներու արտատպումներով: Առանձին բաժինով ներկայացուած են 19 դիմանկարներ:

Շնորհակալութեան բաժինէն կ'իմանանք, որ Հ. Բ. Ը. Մ. նիւթապէս օժանդակած է գիրքին հրատարակութեան:

Ջարեհ Մութաֆեանի գործերու յետմահու այս հրատարակութիւնը գեղեցիկ գործ մըն է արուեստագէտին յիշատակը յաւերժացնող:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԻՄԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԲՐԱՑՈՎԱՑԻ (Ռումանիա) «Քոնսթանթին Պրընքուշ» գեղարուեստական չքնաղ ստեղծագործութեան մէջ տեղի ունեցած է Յովհաննէս Փափազեանի նկարչական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են դիմանկարներ, բնանկարներ եւայլն:

×

ԱԹԻՆԻ մէջ, Նոյ. 8-ին, մեռած է ընկ. Սերգօ Մխիթարեան՝ 35 տարեկանին: Մնած էր Փիքա եւ աւարտած տեղւոյն նախակրթարանը: Անդամակցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի, ապա անցած Հ. Յ. Դ. շարքերը մեծ աշխատանք տանելով Գարէյի Հ. Յ. Դ. «Սարգարապատ» եւ Երիտասարդական «Հրայր Դժոխք» խումբերուն մէջ: Եղած է պաղութի գործօն անդամներէն մէկը: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է նոյն օրը՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուր դամբանական մը խօսած է ընկ. Շահան Ֆարաճեան:

×

ՀԵԼԻՈՊՕԼՍՕՑ Ֆրանսական Մշակոյթի կեդրոնին մէջ, Նոյ. 12-ին, «Հայաստանի միջնադարեան արուեստը» նիւթին շուրջ դասախօսութիւն մը տուած է փրոֆ. Արթակ Մխիթարեան (Պրիւսէլէն), որ առեղծ մը ի վեր Գահիրէ կը գտնուէր, եգիպտաբան ժան Փէռէնի եռահատոր «Եգիպտոսի քաղաքակրթութիւնը» աշխատութեան պատրաստութեան նպատակով:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԼԼԸՍԻ ռահվիրական բարձրագոյն խումբերու ախոյենութեան մըցաշարքին, Հոկտ. 31-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Քալիֆորնիոյ ներկայացուցիչ խումբին եւ Քալիֆորնիոյ ախոյեան «Մաքապի»ի հանդիպումը, ախոյեաններու ախոյեանի եւ բաժակի տիրանալու համար: Ի դէպ, Հ. Մ. Ը. Մ. ախոյեան էր բարձրագոյն լիկայի: Հակառակ երկուստեք թափուած ճիգերու, կարելի չէ եղած կոլ նշանակել եւ խաղը վերջ գտած է հաւասար արդիւնքով (0-0): Մրցումը կէս ժամ երկարաձգուած է եւ դարձեալ կարելի չէ եղած կոլ նշանակել: Ի վերջոյ 5-ական փենալթիներու ընթացքին, Հ. Մ. Ը. Մ. 3-ի դէմ 5 կոլ նշանակելով դարձած է ախոյեաններու ախոյեան եւ պատուոյ բաժակին տիրացող:

×

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտ. 26-ին, նշուած է Հայ Մշակոյթի Օրը, կազմակերպութեամբ «Ոսկի եւ Ալէք Փիլիպոս» վարժարանի: Բացումը կատարած է եւ յայտագիրը վարած Նաչիկ Արարատեան: Բանախօսած է Մուշեղ Վրդ. Մարտիրոսեան, անդրադառնալով հայ մշակոյթի արժէքին եւ հայ պիտերու գիւտին: Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն եաք հանդիսատեսութեան փակումը կատարած է Վաչէ Ա. քհնյ. Նազդաչեան:

Յաջորդ օր, նախակրթարանի բաժինն է որ տօնած է Հայ Մշակոյթի Օրը, նոյն եկեղեցւոյ մէջ: Բացումը կատարած է տնօրէնը՝ Յակոբ Յակոբեան, չեչտելով որ ժողովուրդները պահոզ ուժը մշակոյթն է: Խօսք առած են ուսուցչուհիներ՝ Սեդա Մանուկեան, տիկին Մարկոսեան եւ Անդինէ Մուրատեան, անդրադառնալով հայ լեզուին, ճարտարապետութեան եւ երաժշտութեան: Աչակերտներու կողմէ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ կարապետեան սրահին մէջ, Հոկտ. 28-ին, տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած Խրիմեան Հայրի - կի, կազմակերպութեամբ «Ոսկ եւ Ալէք Փիլիպոս» վարժարանի Տնողա - Ուսուցչական Մարմնին: Բացումը կատարած է Հայկուհի Սերոբեան: Ցայտագրին մասնակցած են Վարժարանի աշակերտները, ինչպէս նաեւ Արփինէ Փեհլիվանեան, որ իր աղջկան՝ Էլիզ Փեհլիվանեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ, մեկնաբանած է «Հայրիկ, Հայրիկ» եւ «Պաղ աղբիւրի մօտ» երգերը: Բանախօսած է Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ հովիւ Մուշեղ Վրդ. Մարտիրոսեան, անդրադառնալով Խրիմեանի կեանքին, գործին եւ գաղափարական աշխարհին:

×

ՀԵԼԻՈՊՕԼՍՕՑ (Գահիրէ) «Ցուսաբեր» ակումբի Գարագաշեան սրահին մէջ, Նոյ. 11-ին, տեղի ունեցած է պատանեկան արտասանական մրցում մը, մասնակցութեամբ 9 - 11 եւ 12 - 15 տարեկան աշակերտներու: Ներկայ եղած են վարժարաններու հոգաբարձուներ, տնօրէններ, ուսուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն մը: 9 - 11 տարեկան 18 մասնակցողներու պարտադիր բանաստեղծութիւնը եղած է Նաչիկ Դաշտենցի Հայերէնը, իսկ 12 - 15 տարեկան 19 մասնակցողներունը՝ Ցովհ. Շիրազի Հայերէնը: Ազատ ընտրութիւն - ները կատարուած են Սիամանթոյի, Զարենցի, Շիրազի, Թէքէեանի, Մ. Իշխանի, Ս. Կապուտիկեանի եւ Սարմենի բանաստեղծութիւններէն: Ցաւարտ մրցման խօսք առած է օրուան նախագահը՝ Կայծ Կոկանեան: Ապա, յանուն դատական կազմի՝ Կարօ Փօլատեան (Մարսէյլէն), դնահատանքի խօսք ուղղած է բոլոր արտասանողներուն, յայտարարելով նաեւ դափնեկիրներու անունները:

ՄԱՍ ՁՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

- Մի քանի ծերեր ճամբանները մնացին ու մեզի թոյլ չէին տար, որ օգնենք անոնց: Երբ ազատուեցանք, վերադարձին ուզեցինք գտնել ծերերը: Ճամբաներու վրայ տեսանք այդ ծերերուն դիակները: Ծանտարմները քարերով ջարդած էին անոնց գլուխները: Աղբեր Ջան, ես չգիտեմ էնքան վնասակար ճանաւարհ, որ ոճիրէն հաճոյք զգայ, ինչքան էս Թուրք միլլէթն է: Աղբերս, էս օրերուն միայն պիտի հանդիպէին մեր հազար տարու մեռելներուն ոսկորները, - խօսեցաւ կարնանէն եւ վերադարձողը իր կռնակի ծրարին կապերը ժրեցնելով: Առինչ գիւղի վարժապետն էր, որ արդէն ճամբու վրայ էր վերադառնալու գիւղ, հաւաքելու իր առիւծակերտները ու սորվեցնելու իմաստութիւնը Ա. Բ. Գ..ին...

Կիրոս, Վազգէնին հետ խօսք ըրած էր, որ պիտի ուզէր քաղաք հանդիպիլ, Վազգէնն ալ իր կարգին, «նոր գտնուած» Կիրոսը վտանգներէ հեռու պահելու համար, կանուխ քաղաք իջած էր կացութեան մասին ապահով ըլլալու համար որոշեան մասին ապահով ըլլալու համար որոշեան մասին ապահով ըլլալու համար որոշ

Այրի Տիկին Ստեփան Էլէիբեկօֆ, Տէր եւ Տիկին Ռաֆայէլ Հախնազարեան, Տէր եւ Տիկին Պերնար Փասքալ եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ մեծ - պապին՝

ՍՏԵՓԱՆ ԷԼԷԻԲԵԿՕՖԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 4-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Դեկտ. 8, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, 15 ռիւ Ժան - Կուժոն Փարիզ 8-րդ:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

11, Boulevard Suchet — 75016 Paris

ՎԵՐՍԱՑԻ.- Այրի Տիկին Վահրամ Եսայեան, Պ. Բաֆֆի Եսայեան, Օր. Հայկանոյշ Խոյեան, Այրի Տիկին Քերովբէ Եսայեան, Պ. Արթիւր Եսայեան եւ զաւակները, Օր. Էլիզապէթ Եսայեան, Օր. Ռոզ - Մարի Եսայեան, Եալնըզեան, Պալեան, Պէյլէրեան, Խոյեան եւ Էլմաս ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, տատրօջ, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՎԱՀՐԱՄ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 3-ին, 75 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երկուշաբթի, Դեկտ. 6-ին, տեղւոյն քաթեթրալը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Աչխատանքի իրաւունք ունեցող հայ երիտասարդ մը, ծանօթ քանի մը լեզուներու (անգլերէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն, պուլկարերէն, պարսկերէն), գործ կը փնտռէ: Հասցէ.- Ռուբէն Թէրզեան, 2 Ալլէ տը լ'Իւնիվերսիթէ, 92130 Իսի - լէ - Մուլիքօ:

Հեռաձայն՝ 644 - 87 - 48:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Հայկական Շրջան Թատերախումբը (Լիբանանէն)՝

Առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ կը ներկայացնէ՝

Տրակիկոմիքի եւ Ռիազանովի
«ԲԱՂՆԻՒՐ ԱՆՈՑՇ»
(կատակերգութիւն 2 արար)

Բեմադիր՝ Վաչէ Ասրունի:

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 15-ին:

Մուտք՝ 50 Ֆ.:

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Եկեղեցւոյս նախկին դպրապետ՝ Պ. Նշան Սեր - գոյեանի մահուան առթիւ, իր զաւակաց եւ ընտանեկան պարագաներուն: Այս տըխուր առիթով փոխան ծաղկեպսակի, կը նուիրէ 500 Ֆ. Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբին: (Առանալ «Յառաջ»էն):

×

Կապոյտ Ծաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Նաւոյեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց հօր՝ Պ. Նաւոյեանի մահուան առթիւ:

Ի ՆՊԱՍՏ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Շաբէ Թապիպեանի (ծննեալ՝ Փիլիկեան) հոգեհանգստեան առթիւ՝ կարօ Թապիպեան 100, Սարգիս Գոյումճեան, Բարիզ Արմաղանեան, Մարի Սաղրեան, Այրի Տիկին Տէրտէրեան, կարօ Յովսէփեան 50-ական Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Շաւիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Քիւչէկեանէ 100 Ֆ. իրենց հօր՝ Պաղտիկ Քիւչէեանի մահուան տարելիցին առթիւ: Յովսէփ Գոճակէօզեանի մահուան քառասունքին առթիւ 150 Ֆ. Օհաննեան ընտանիքէն եւ 50-ական Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Տէր – Վարդանեանէ, Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Տէր - Վարդանեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Կապի Մալիքեանէ: Աննիկ Պագրեեանի մահուան քառասունքին առթիւ 150 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Գալուստ Մինասեանէ:

POUR LES ETRENNES

Les Editions Astrid

ORGANISENT

UN MOIS DE VENTE «PORTE OUVERTE»

dans ses locaux:

47, RUE DE CLERY — 75002 PARIS — TEL.: 236. 91. 57

M°: Bonne Nouvelle, Sentier ou Strasbourg St. Denis

du Lundi au Samedi — de 9 h. à 18 h.

du 1er au 23 Décembre

LES OUVRAGES SERONT SIGNES PAR LES AUTEURS A LA DEMANDE

REMISES EXCEPTIONNELLES

nocturnes jusqu'à 22 h.

LES MERCREDIS 8, 15 ET 22 DECEMBRE

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Շաբէ Թապիպեան (ծննեալ՝ Փիլիկեան) հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճանիկեան կը նուիրեն 100 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, նոյնպէս Տէր եւ Տիկին Վրէժ Ելգովանեան կը նուիրեն 50 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Տիկին մը կը փնտռուի, որ ըթէքշաբթիէն Շաբաթ, ամբողջ օրը ըզբաղի նորածին երախայով մը, Փարիզի 10-րդ թաղամասը:

Հեռաձայնել՝
239 - 15 - 03

INCROYABLE

vente exceptionnelle aux particuliers

DE NOS MODELES DE HAUTE JOAILLERIE FRANÇAISE

(prix fabricant)

CROIX GREGORIENNE

modèle exclusif

PAVE Joaillier

G. OUZOUNIAN

Tél,: 274. 50. 25

3, Rue des Gravilliers

Métro: Arts et Métiers

75003 — Paris

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԻՒՔՍԱՖ
ԵՒ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԺԱՖ
կը կազմակերպեն շարք մը ներկայացումներ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի կարգ մը այլ քաղաքներուն մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄՈՅԹ

Նոր յայտագրով, ղեկավարութեամբ ՎԱՆՈՒՇ ԽԱՆԱՄԻՐԵԱՆԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23-ԷՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18

— 9 DECEMBRE; Jeudi; Bagneux (Théâtre Victor Hugo) — 20 h 45
— 10 DECEMBRE; Vendredi; Genève (Hilton) — 20 h 45
— 13 DECEMBRE; Lundi; Paris (Olympia) — 20 h 45
— 15 DECEMBRE; Mercredi; Orléans (Théâtre Municipal) — 20 h 45

Փարիզեան շրջանի տոմսերու համար դիմել.-

- ◯ F. N. A. C.
- ◯ Centre Culturel Arménien; 6, Cité du Wauxhall, 75010 Paris - Métro: République.
  du Lundi au Samedi, de 15h. à 20h. — Tél.: 208. 76. 49
- ◯ Եւ վաճառքի սովորական վայրեր:

PRIX DES PLACES VARIANT SELON LES GALAS: DE 40 à 120 F.

L'UCFAF ET LA JAF ORGANISENT

UN GRAND DINER

avec

LES ARTISTES DE L'ENSEMBLE NATIONAL DE DANSES D'ARMENIE

LE DIMANCHE, 12 DECEMBRE, A 19 H — AU RESTAURANT « LA CHEMINEE »

Au Bowling de Paris — Jardin d'Acclimatation — Bois de Boulogne

Avenue de Madrid — Porte Maillot

PARTICIPATION AUX FRAIS: 150 F.

Attention: la présence de 70 artistes limitant les places, il est prudent de réserver:

732. 17. 15 — 914. 12. 05 — après 20 h: 071.18.82

Possibilité de réservation aux représentations dans les Salles Pleyel, à Versailles, Enghien, Bagneux.

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱ ԿԸ ՅՈՒՅԶԱԴՐՈՒԻ

ՄԻՐՈՅ ԽՈՍՏՈՒՄԸ

Հայերէն խօսուն, ընտանեկան, սիրային, երգախառն, գունաւոր չարժանկար:

POUR LA PREMIERE FOIS A PARIS
film arménien — en couleur

PROMESSE D'AMOUR

- ◯ 18 DECEMBRE, SAMEDI, à 15 h.
- ◯ 18 DECEMBRE, SAMEDI, à 18 h.
- ◯ 19 DECEMBRE, DIMANCHE, à 18 h.
- ◯ 20 DECEMBRE, LUNDI, à 20 h.

AU STUDIO BERTRAND
29, Rue du Général Bertrand - 75007 Paris
Métro: Duroc

Pour les billets s'adresser:

— CABINET TERZIYAN;
21, Rue Lamartine — Paris 9e
— LIBRAIRIE PALOYAN;
9, Rue de Trévise — Paris 9e
— ALIMENTATION CHIRAG;
26, Rue de Trévise — Paris 9e
— ALIMENTATION ARARAT;
118 bis, Rue Etienne Dolet, Alfortville
— RESTAURANT SEVAN;
1, Bd. Carnot — Alfortville
— BOUCHERIE DE LA GARE;
65, Bd. Rodin — Issy-les-Moulineaux

ՏՏՏ
ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

Կապոյտ Ծաչի Իսիի մասնաճիւղը, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս այցելութիւն մը կազմակերպած է զոյգ հանգստեան տուները Մոնմորանսի եւ Վինտիլ, Կիրակի, Դեկտ. 12:

Այս առթիւ օթօբառ մը վարձուած ըլլալով, փափաքողներ կրնան ընկերանալ:

Օթօբառը կը մեկնի ժամը 13·15-ին 190 թիւ օթօպուսի կայարանը, Օփերթալ - Փերսի եւ 13·30-ին Փլաս Լէոն - Պլում, Իսի:

Ճշդապահ ըլլալ:

CENTRE CULTUREL NOURHAN FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux

VENDREDI, 10 DECEMBRE, A 21 H.

débat sur le thème:

« L'ORDINAIRE ET L'IMAGINAIRE DES ARMENIENS »

avec la participation de:

JEAN - PIERRE RICHARDOT

auteur d'«Arméniens, quoi qu'il en coûte»

SAMEDI, 18 DECEMBRE, A 20 H 30

SOIREE DE MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE ET ORIENTAL

Participation aux frais: 20 F. et 25 F.

Կ. Ս. Մ.

ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ

Ասանդական բաժակի օրը կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 12·30-ին՝

YAN'S CLUB
5, Avenue Reille — 75014 Paris

Սաներն ու համակիրները կը հրաւիրուին բաժակ բարձրացնել սիրելի վարժարանին եւ բոլոր կեդրոնականցիներուն յիշատակին եւ կենացը:

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝
Մուռան՝ 535 - 85 - 26:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի հայ սկաուտներու տարեկան հանդէսը՝

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 13-ԻՆ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
8
MERCREDI
8 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՀԱՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.320 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.320

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՊԱՅՔԱՐԸ

———×———

Անհատէ ազգ կեանքը պայքար է, գոյատեւումի տեւական պայքար: Կեանքը ամէնուրեք մրցարան մըն է: Ցաղթանակը կը պատկանի յարատեւ ճիգի եւ աչխատանքի ընդունակ մարդոց, ժողովուրդներուն: Տեղական պայմանները կրնան նպաստել, բայց եւ նաեւ կրնան չափազանց դժուարացնել:

Սփիւռքի տարածքին ցրուած հայ բեկորներուն պայքարը ուժերու վերադրյն պրկում պահանջող իսկական հերոսամարտ մըն է:

Սփիւռքը նոր երեւոյթ մը չէ մեր պատմութեան մէջ: Բայց նոր Սփիւռքը ցեղասպանութենէն եւ տարագրութիւններէն քամուած իր վախճանն եւ աւելի տարինեղու կեանքով, ամէն օր, աչխարհի բոլոր ծայրածութիւններուն վրայ, Աւարայրեան եւ Սարտարապատեան չունչով ճակատագրական պայքար կը մղէ, կանգնելով ամէն տեսակի թշնամի ուժերու եւ հարուածներու դէմ, եւ միշտ ըսելով «ես կենդանի եմ»: Զուրկ հարազատ երկրի, հողի ընծայած բարիքներէն, զուրկ տնտեսական, նիւթական այլազան ազդակներէ, Սփիւռքը դիմադրեց, տոկաց եւ կրցաւ հայակուռ ալիքներու եւ հայկորճան փոթորիկներու, յարձանքներու դէմ թիավարել հայապահպանումի եւ հայակերտումի նաւը, ստեղծելով ինքնուրոյն մշակոյթ, գրականութիւն, մամուլ, կառուցանելով եկեղեցի եւ դպրոց՝ որպէս բարձր եւ անառիկ բերդ հաւատքի եւ լեզուի, մնալով միշտ տէրը իր քաղաքական դատին, հետապնդելով իր արդար իրաւունքները:

Ճիշդ է որ Սփիւռքը ինքնանպատակ չէ: Ճիշդ է որ մեր վերջին եւ վերջնական հանդրուանը հայրենիքն է: Մինչ այդ Սփիւռքի ինքնապաշտպանութեան պայքարը կը շարունակուի, թէկուզ թէ նոյն զէնքերով, հին զէնքերով, բայց յաճախ պատուաբեր արդիւնքներով պսակուած: Ժորենացիի խօսքերը այսօր եւս կ'արժէ ուրուին.- «թէպէտ եմք ածու փոքր, սակայն բազում գործ արութեան գտանիմ գործեալ եւ ի մերում աշխարհիս...»:

Բայց մինչեւ ե՞րբ, եւ մինչեւ ո՞ւր:

Հայապահպանում, հայակերտում, քաղաքական դատ սերտօրէն իրարու կապուած ճակատներ են: Մէկ ճակատին վրայ պարտուիլ, միւսին վրայ յաղթել կարելի չէ: Հայը հայ կը մնայ իր դատին համար, եւ Հայ Դատը իր արդար լուծումը կը ստանայ Հայուն հայ մնալովը:

Սփիւռքի Հայութեան այս գոյամարտը պիտի չարունակուի մինչեւ յաղթանակ: Այս պայքարը Հայուն առօրեայ կեանքն է, կենդանութիւնն է, գոյութեան իմաստն է:

«Փոքր Ադուն» սփիւռքեան իր անհատաարար եւ դժուարին պայքարին մէջ, պէտք չէ մոռնայ ի՛ր իսկ պատմութիւնը: Իր կամքը պէտք չէ տկարութիւն ճանչնայ: Բազմաբիւր անգամներ իր հոգեվարքը ճանչցող այս ժողովուրդը կրցած է վերապրիլ, վերականգնիլ, պայքարիլ եւ վերստին տիրանալ իր իրաւունքներուն, վերստին ստեղծել սեփական հայրենիք, սեփական հողերու վրայ:

Սփիւռքը, տարիներու ընթացքին, ոչ միայն կուրծք տուաւ հարուածող ուժերուն եւ այլասերող ազդակներուն դէմ, այլեւ կառուցանեց իր իսկ ինքնապաշտպանութեան եղանակը:

Հայրենիքի համար աւիշ եւ նեցուկ եղող Սփիւռքը, նոյնիսկ եթէ այսօր իր բերդապահներուն թիւը կը նուազի հետզհետէ, պատմակիւռ վճռականութեամբ, ազգ. վերականգնումի զօրեղ գիտակցութեամբ պիտի տանի իրեն հետ ամբողջ ժողովուրդին պայքարը:

Կ. Ց.

ՊԱՐԱՋԱՆՈՎ ԵՒ «Լը Մաթէ»

———×———

Մաթէն, որ Նոյ. 25-ին կը յայտնէր թէ Պարաճանով կրկին զատապարտուած է («Յառաջ» Նոյ. 26), Երեքշաբթի Դեկ. 7-ին կրկին կ'անդրադառնայ այս հարցին, դրութեան կողքին հրատարակելով նաեւ բեմադիրին նկարը: Այս անգամ, թէեւ յապաղումով, կը հերքէ իր տուած լուրը («Յառաջ» Նոյ. 27/28-ի թիւով իսկ կը գրած էինք թէ Պարաճանով ազատ է, ըստ չարժանկարի վրացական պատուիրակութեան անդամներու, որոնք Փարիզ էին) ու հիմնուելով վրացական աղբիւրին վրայ, կ'աւելցնէ թէ Պարաճանով դատուած է ամիս մը առաջ, բայց ազատ արձակուած: Պարաճանով, նոյնիսկ Ֆիլմ մը կը դարձնէ՝ «Սուրամիի բերդը» գաղուած 19-րդ դարու վրացի դրագէտի մը՝ Զուխածէլի գործէն: Յօդուածագիրը կը դրէ նաեւ թէ Ֆրանսայի հայկ. այն չբերնականները, որոնք զօրավիզ են Պարաճանովի, գոհ են որ բեմադիրը ազատ է, բայց ծանօթ չըլլալով այս ազատ արձակման պատճառներուն, քիչ մը խառնված են: Լրագրողը կ'եզրակացնէ լա փալիսեան ճչմարտութեամբ մը, ըսելով թէ Պարաճանովի պարագան ցոյց կուտայ թէ որքան դժուար է գիտնալ թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Մորհ. Միութեան մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՄՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Խնիւ քննութիւն բացաւ, երեւան հանելու համար «փախուստա»ներու հեղինակները, որոնց շնորհիւ Լը Մաթէն, Երկուշաբթի օր օսկ, կը հրապարակէր գաղտնի բնոյթ ունեցող նամակներ, զորս երեք սպարապետերը ղրկած էին Նախարարին իրենց մտահոգութիւնները յայտնելու համար: Առաջին նամակին հեղինակն էր զօր. Տըլօնէ, ցամաքի բանակի սպայակոյտին պետը, միւս երկուքը կը կրեն ծովային եւ օդային ուժերու սպայակոյտերու պետերու սոորագրութիւնը: Նամակները գրուած են Հոկտեմբերի կիսուը եւ կը վերաբերին նախատեսուած ծրագիրներու, որոնք կը մտահոգեն Ֆրանսայի պաշտպանութեան պատասխանատուները ապագային համար: Այս հարցին կապակցութեամբ, կը բացատրուի նաեւ թէ այս նամակները «խորհրդապահ» մակագրութիւնն ունէին եւ ոչ՝ «խիստ գաղտնի» որ վերապահուած է պաշտպանութեան բուն գաղտնիքներուն:

ՍԱԳՐԱՑԻ ԵՒ ՇԱԹԻԼԱՑԻ գաղթակայաններու սպանդին մասին, նոր ծանրակշիռ տեղեկատուութիւն մը կատարած է իսրայէլացի լրագրող մը: Ամնոն Քափելիուք 116 էջնոց զրքոյկի մը մէջ, որ այս չաբթու լոյս տեսաւ, չի ծածկեր, ընդհակառակն, իսրայէլեան պատասխանատուութիւնը եւ 3000-էն 3500 կը հաշուէ զոհերու բուն թիւը: Ըստ իր քննութեան կասկած չկայ թէ ջարդողները Քաթայէպները եղած են: Միւս կողմէ արդէն, իսրայէլեան քննիչ յանձնախումբը հաստատեց թէ զնդ. Հատտատ գործ չէ ունեցած այդ խնդրին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Տավուտօղլուի զինուորական բանտին մէջ, պայթումի մը հետեւանքով 5 բանտարկեալ մեռած է եւ երկու ուրիշներ ալ վիրաւորուած են, Շաբաթ դիչեր: Ապահովութեան ուժերը սակայն ծեծած են այն լրագրողները, որոնք կը փորձէին վիրաւորներու նկարները քաշել եւ զինուորական իշխանութիւնները լուութիւն պարտադրած են դէպքին մասին:

ԱԼՔՕԼԻ եւ ծխախոտի վրայ տուրքը պիտի գործադրուի 1983-ի առաջին վեցամսեայն իսկ: Ծանօթ է, որ ընկերային ապահովութեան նախարարը՝ Փիէռ Պեռեկովուա այս մէջոցը գտած էր թերթեցնելու համար ընկերային ապահովութեան անուուկին բացը:

ԹՈՒՐՔ - ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄ

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻ ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Արտաքին նախարար Իլթէր Թիւրքմէնի եւ Մորհ. Միութեան Արտաքին նախարար Կրոմիքոյի գլխաւորութեամբ կազմուած պատուիրակութեան միջեւ տեղի ունեցող պաշտօնական տեսակցութիւնները վերջ գտան: Արտաքին նախարարը Թիւրքմէն, նախընթաց օր Մորհ. Միութեան նախագահ Թիքոնովի հետ ալ տեսակցութիւն մը ունեցաւ: Թիւրքմէն այցելութիւն տըւաւ նաեւ Լենինի դամբարանին եւ Անծանօթ Զինուոր գերեզմանատան եւ ծաղկեպսակներ զետեղեց:

Երկու օր տեւող պաշտօնական տեսակցութիւններու ընթացքին անդրադարձ առնուեցան Թուրքիոյ եւ Մորհ. Միութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութիւնները: Տեսակցութեան վերջաւորութեան որոշում տրուեցաւ, որ երկու երկիրները իրարու ներքին գործերուն մէջ չխառնուին: Հակառակ անոր որ Թուրքիա ՕԹԱՆ-ի համաձայնութեան, Մորհ. Միութիւնն ալ Վարչաւիոյ Ուխտին անդամակցող երկիրներ են, պիտի չարունակեն դրացնութեան սկզբունքներու հիման վրայ փոխադարձ լաւ յարաբերութիւններ մշակել: Թուրք, ինչպէս նաեւ խորհրդային դիւանագէտները կը յայտնեն, որ երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող յարաբերութիւնները մէջ վերանորոգում մը տեղի պիտի ունենայ եւ քաղաքական յարաբերութիւններու կայուն վիճակը վերստին պիտի տիրանայ:

Քաղաքական շրջանակներու մեկնաբանութեան համաձայն, Թիւրքմէնի Մոսկուա այցելութիւնը թէեւ երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող անլոյծ հարցերը ամբողջովին պիտի չլուծէ, սակայն միւս կողմէ մեզմացում մը պիտի նկատուի եւ այս տեսանկիւնէն, այցելութիւնը մեծապէս իր նպատակին ծառայած պիտի ըլլայ:

Արտաքին նախարար Իլթէր Թիւրքմէն տեսակցեցաւ նաեւ Խորհրդային Արտաքին Կոմիտէի Նախագահ Սքաչքով և Արտաքին Առեւտրական Գործերու նախարար Փանիքէի հետ եւ որոշում տրուեցաւ, որպէսզի երկու երկիրներու միջեւ տնտեսական եւ առեւտրական փոխ - յարաբերութիւններ մշակուին: Տեսակցութեան ընթացքին, Թիւրքմէն առաջարկեց, որ Թուրքիոյ Մորհ. Միութենէն առած 600 հազար քիլովաթ էնէրժին 1 միլիոն քիլովաթի բարձրանայ: Մորհ. Միութիւնը ընդունեցաւ այս առաջարկը: Սակայն ներկայիս գոյութիւն ունեցող ելեկտրական փոխանցումի գիծերը անբաւարար են: Այս մասին յառաջիկային տեսակցութիւններ տեղի պիտի ունենան:

Թիւրքմէնի Մոսկուա այցելութենէն առաջ կը սպասուէր, որ Մորհ. Միութիւնը որպէս օրակարգի նիւթ ներկայացնէ Թուրքիոյ և ՕԹԱՆ-ի գործակցութիւնը եւ Արեւելեան Միջոցուի մէջ օդակայանները ընդարձակելու ծրագիրը: Սակայն կրմիքօ այս մասին չանդրադարձաւ: Քաղաքական դէտեր ասոր պատճառաբանութիւնը երկու պարագաներու կը վերագրեն..

Առաջինը՝ Մորհ. Միութիւնը չի փափաքիր Թուրքիոյ հետ ձգտեալ յարաբերութիւններ ունենալ, իսկ երկրորդը՝ Թուրքիոյ այս օդակայանները բոլորովին ՕԹԱՆ-ի նպատակներու ուղղութեամբ պիտի գործածէ:

Ասոր փոխարէն Թուրքիան անհանգըստացնող գլխաւոր նիւթն էր ահաբեկչութեան դէպքերուն մէջ Մորհ. Միութեան դերդումի հարցը: Կը սպասուէր որ տեսակցութիւններու ընթացքին այս հարցերը բացորոշ կերպով պարզուէին: Սակայն Մորհ. Միութեան Արտաքին նախարարը յայտնեց, որ խորհրդային քաղաքականութիւնը ուրիշ երկիրներու ներքին գործերուն միջամուխ չըլլալու սկզբունքը որդեգրած է:

Տեսակցութիւններու ընթացքին միջազգային կացութիւնը արժեւորած ատեն, խնդրոյ նիւթ դարձաւ Աֆղանիստանի եւ Լեհաստանի զարգացումները, Միջին Արեւելքի խաղաղութեան ճիգերը, Թուրք եւ հելլէն յարաբերութիւններն ու Կիպրոսի հարցը:

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. - ՖՐԱՆՍ

ԵՐԵՔ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

———

Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի պասքէթ պոլի խումբը, հակառակ օրէ - օր բարելաւուած խաղարկութեան, վերջին երեք շաբաթներուն կորսնցուց երեք մրցումներ, ինքզինք մատնելով դժուար կացութեան մը: Այս երեք հանդիպումներէն երկուքը տեղի ունեցան մրցակիցներու, իսկ մէկը՝ իր դաշտին վրայ: Առաջին հանդիպումը ժանթիլիի հետ կորսնցուց 70 - 74 արդիւնքով, երկրորդը՝ Ֆոնթրնէ օ Ռոզի դէմ 62 - 68 եւ վերջապէս երրորդը՝ Օ. Փէ. 15-ի դէմ, 74 - 77 արդիւնքով:

Այս վերջին մրցումին (Դեկտ. 5) Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս դաշտ իջաւ Շանթ Ոսկերիչեան, Վարանդ Պաղտասարեան, Հրաչ Սիսեռեան (խմբապետ), Ստեփան Պաղըրէչեան եւ Միհրան Գաղանճեան հնդեակով: Խաղը սկսաւ գրոհներով եւ չնորհիւ Հրաչի ու Ստեփանի արձանագրած զեղեցիկ կէտերուն, ինչպէս նաեւ մարզիկներու թաֆթիֆին, 6-րդ վայրկեանին Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս հասաւ 10 կէտի առաւելութեան մը (16 - 6), 8-րդ վայրկեանին՝ 12 կէտի (22 - 10): Ապա, չորս սխալ գործած եւ հինգերորդով խաղէն դուրս դրուելու առաջքը առնելու նպատակով Հրաչ Սիսեռեան դաշտը կը թողուր, որու հետեւանքով տարբերութիւնը կը սկսէր հետզհետէ նուազիլ եւ Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս կիսախաղը կ'առարտէր 41 - 36 արդիւնքով:

Երկրորդ կիսախաղին մրցակիցները հակագրոհի անցնելով կարճ ժամանակուան մէջ ձեռք ձգեցին առաւելութիւնը: Այնուհետեւ խաղը ընթացաւ հաւասարակշռուած եւ լարուած մթնոլորտի մը մէջ: Կողմերէն ոչ ոք կը յաջողէր երկու կէտէ աւելի առաւելութիւն ձեռք ձգել: 8-րդ վայրկեանին 52 - 52, 12-րդ վայրկեանին՝ 60 - 60, 16-րդ վայրկեանին 68 - 68 արդիւնքները լարուածութիւնը կը հասցընէին իր գագաթնակէտին: Խաղի աւարտին մէկուկէս վայրկեան մնացած Ստեփան Պաղըրէչեան հինգ սխալով դուրս կ'ելլէր եւ զինք կը փոխարինէր Վիդէն Մազմանեան: Կէս վայրկեան ետք, հինգ սխալով դաշտը կը թողուր նաեւ Շանթ Ոսկերիչեան: Միհրան Գոլանեանի, Տիգրան Շահմիրեանի եւ Վարանդ Պաղտասարեանի վերջին ուժասպառ ջանքերը չկրցան դրական արդիւնք տալ եւ Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս երեք չաբթուան մէջ 3-րդ պարտութիւնը (74 - 77) արձանագրելով հեռացաւ դաշտէն:

Խաղէն ետք, իրաւարարները եկան անձամբ չնորհաւորելու հայ մարզիկները իրենց զեղեցիկ խաղարկութեան եւ դաշտին վրայ օրինակելի կեցուածքին համար, չանալով նոյն ատեն մխիթարել զիրենք:

«ԱՍՏՈՒԱԾ ՀԵՏԵՐՆԻԴ ԸԼԼԱՅ...»

ԳՐԵՑ՝ ՊՕՂՈՍ ԳՈՒԲԵԼԵԱՆ

Եթէ ուշադիր հետեւողականութեամբ դիտէք հայկական կեանքը, ձեր անմիջական շրջապատին մէջ ամէն օր, ամէն դասակարգէ դժգոհ Հայերու պիտի հանդիպիք որոնք օր մը հայութենէն անպայման հեռանալու սպառնալիքը դամոկլեան սուրի պէս հայ ժողովուրդի, իբրեւ ժողովուրդի գլխուն վերեւ կախուած կը պահեն:

Թէ ինչքա՞ն քրոնիկ դարձած է հեռանալու այս հիւանդութիւնը եւ անոնք որքա՞ն պիտի իրականացնեն իրենց սպառնալիքը, մեզի համար կատարեալ թնճուկ մը կը մնայ: Տակաւին, թէ ի՞նչ մեծ աղէտ կրնայ թափիլ հայութեան գլխուն, իրենց այդ չընչալից հեռացումով, այդ մէկուն եղրակացութիւնն ալ կը թողունք սիրելի ընթերցողին...

Սակայն նախ պէտք է պարզել, յատակ դարձնել թէ ինչո՞ւ այս «ընտրեալները» տեղի - անտեղի կը սպառնան բոլոր կապերը խզել իրենց մինուճար ժողովուրդին հետ:

Պատճառները կը թուին բազմաթիւ ըլլալ ... քանի մը սարէն - ձորէն փրցրած նմոյշներ տանք, մեր միտքը բացատրելու համար:

- Երբ ազգային ջոջ դարձած մեծահարուստ Հայ մը ճանճրոյթի նշաններ ցոյց կուտայ ժողովուրդին ամէնօրեայ ծափահարութիւններէն, ու փոփոխութեան համար (ինչ որ արդա՛ր է...) կը սպասէ որ հայ ժողովուրդը քիչիկ մը փոխէ իր ոճը, եւ սկսի չորս թաթերով ծափահարել վին ... եթէ զոհացում չտրուի իրեն, կը սպառնայ հեռանալ «սա ապերախտ հայութենէն»...

- Երբ «համաշխարհային ճանաչում» դառած «տաղանդաւո՛ր» հայ նկարիչ մը (որուն վեց տարու աղջիկս «ներկիչ» պիտի կոչէր իր բառամթերքով), չյաջողի իր նկարչական ցուցահանդէսին սպառել՝ աստղաբաշխական դումարներով ծանուցուած կտաւները, կը սպառնայ հեռանալ «արուեստ գնահատել չգիտցող» հայ ժողովուրդէն...

- Երբ ինքզինք Մարիօ Լանձայի կամ Մարիա Գալասի համահաւասար զգացող նորելուկ հայ երգիչը կամ երգչուհին, պարապ սրահի առջեւ կուտայ իր անչնորհ երգահանդէսը, կը սպառնայ օր մը անպայման հեռանալ՝ «դասական երաժշտութենէ պէխապար», «լուրջ արուեստ գնահատել չգիտցող» հայութենէն, օտարներուն հրամցնելու համար իր ձայնային լարերուն անսպառ գանձերը...

- Երբ «համաշխարհային բարձունքներու» հասած հայ բանաստեղծ մը, իր հոգեպաղաղ բարձունքներով ու հակառարած հայանպաստ գործերով սկսի ապմըկել, եւ երբ ընթերցող հասարակութիւնը այլեւս յոգնած անոր քմահաճոյքներուն սպասարկելէ, կամ իր երեսին չըպըրտուած սուտերը իւղի պէս կլլելէ, սկսի կասկածի ենթարկել անոր փչացնելը, այն ատեն մեր «սիրուած» բանաստեղծը կը սպառնայ հեռանալ իր «միջազգային արժէքները» գնահատել չիմացող հայութենէն...

- Երբ հայ վիրաբոյժը գաղիներկոսակը ճակտին, հռովմէացի յաղթական զօրավարի պէս մուտք գործէ՝ վիրաբոյժներով վխտացող սա գաղութէն ներս եւ իր երեւակայած, իրեն յարմար գտած ամպիոնը պարապ չգտնէ, ինքնասիրութիւնը վիրաւորուած, կը սպառնայ հեռանալ «անդրագէտ, խոպան» սա հասարակութենէն՝ հայութենէն...

- Վերջապէս, երբ անարիւն գրող մը թերթ հրատարակէ՝ իր տափակութիւնը հոն հնամաչ լաթի պէս փռելու համար, ու երբ իր թերթին մեծագումար յատկացումներ ստանալու երազանքը չիրականանայ, կը սպառնայ հեռանալ հայութենէն ու իր մաքին փայլատակումները օտարներուն չնորհել, ըսենք, չինարէն լեզուով թերթ մը սկսելու համար...

Կարելի է երկարել չարքը ըստ ճաշակի եւ նախասիրութիւններու...

Ընդունինք: - Հակառակ անոր որ կը սիրենք ամէն տեսակ բարեմասնութիւն - ներով ողողել մենք մեզ որպէս կուլտուրական ժողովուրդ, մեր հոգիներուն խորքը կը մնանք չարչի...

Այլապէս ինչպէ՞ս, ի՞նչ ձեւով բացատրել հայութենէ հեռանալու այս սպառնալիքները երբ փառքի, չահամոլական կամ աթոռապաշտական մեր ակնկալութիւնները չիրականանան:

Եթէ մեր հայկականութիւնը պայմանաւորուած պիտի ըլլայ միայն առանալու հոգեբանութեամբ, եթէ պիտի չարունակենք ապրիլ այն պատրանքով թէ մեր հայկականութեան փոխարէն հայ ժողովուրդը պարտաւորութիւններ ունի կատարելիք, կը հաւատանք, հեռեւեալը պէտք է ըլլայ հայ ժողովուրդի վճռական ու արդար պատասխանը.

- Աստուած հետերնիդ ըլլայ...

«Նոր Հայ», Հոկտ. 1982

ՍԱԿՈՒՏԱԿԱՆ

ԻՈՆԶՊԷՍ ԾՆՈՒՆԴ ԱՌԱՒ «ՓԱՅՏԷ ՆՇԱՆ»Ը

1907-ին Լորա Պէյտըն Փաուըլլի հիմնած սկաուտական շարժումը արագօրէն տարածուեցաւ աշխարհի չորս ծագերուն: Լաւ պատրաստուած, կարող խմբապետներու պակասը մղեց Պէյտըն Փաուըլը կազմակերպելու խմբապետներու պատրաստութեան համար մարզումի բանակում մը Լոնտոնի արուարձաններէն կիւլուըլ Փարքի մէջ, որ բանակումի համար ամէն յարմարութիւններով օժտուած, անտառածածկ, շատ դեղեցիկ հողամաս մըն էր՝ 12 հեկտար տարածութեամբ: Բանակումը սկսաւ 1919 Սեպտ. 9-ին:

Առաջին բանակումէն եաք սկովտիացի խմբապետ Տիւգուա Մաքլորէն գնեց Կիւլուըլ Փարքը եւ նուիրեց սկաուտութեան, որպէսզի հոն հաստատուի խմբապետներ պատրաստելու միջազգային կեդրոն մը: Կիւլուըլ Փարքի մէջ ներկայիս գոյութիւն ունի սկաուտական մեծագոյն եւ ամէնէն ճոխ գրադարանը: Ան վերածուած է կատարեալ «աշխատանոց»ի, ուր կը հաւաքուին տարբեր երկիրներէ սկաուտներ, իրենց նոր յղացումները, գործելակերպի նոր ոճերը գործնական փորձարկութեան ենթարկելու համար:

Փարքին մէջ ամող լիբանանեան Մայրին բոլորին ուշադրութիւնը կը գրաւէ: Իսկ սկաուտականօրէն կահաւորուած ճաշարանը ժամադրավայրն է ամէն ազգէ հազարաւոր սկաուտներու, որոնք կ'այցելեն սկաուտական այս կեդրոնը՝ ներշնչուելու և վերանորոգուելու իբրեւ սկաուտ: Կ. Փարքի կեդրոնէն սկաուտութիւնը ճիւղաւորուեցաւ եւ տարածուեցաւ աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ:

Կիւլուըլ Փարքին անունը սերտօրէն կապուած է Ուուտ Պաճին հետ: Արդարեւ հոն է որ ծնունդ առաւ Ուուտ Պաճը, որ սկաուտական կարեւորագոյն տիտղոսներէն մէկն է:

Պէյտըն Փաուըլի կազմակերպած դաստիարակչական առաջին բանակումը պըսակուեցաւ մեծ յաջողութեամբ: Վերջին դիչերը՝ հրաժեշտի խարոյկահանդէսին՝ Պէյտըն Փաուըլ տեսնելով ձեռք բերուած սքանչելի արդիւնքը, խօսեցաւ խանդավառ եւ քաջալերող փակման ճառը: Ներկայ ափրիկեցի խմբապետ մը՝ Զոլօ ծբաղող խարոյկէն վերցուց այրած երկու փայտիկներ եւ իբրեւ յուշանուէր մատոյց սկաուտութեան հիմնադիրին:

Ափրիկեցի սկաուտին խորհրդանշական արարքը իմաստաւորուեցաւ սկաուտութեան մէջ՝ դառնալով սկաուտական բարձրագոյն ուսում առացած խմբապետութեան վկայականը՝ Ուուտ Պաճ (փայտէ նշան) անունով: Արդարեւ, անկէ եաք Կիւլուըլ Փարքին մէջ կազմակերպուած խմբապետութեան պատրաստութեան դասընթացքներուն հետեւած ամէն սկաուտ առացաւ Ուուտ Պաճ վկայականը: Մինչեւ 1970, 400·000 սկաուտներ կիւլուըլ Փարքին մէջ ստացան «Փայտէ Նշան»: Ներկայացող թեկնածուներու թիւին տարուէ տարի յաւելումը ստիպեց Սկաուտական Համաշխարհային կեդրոնին, որ աւոնէ ազգային սկաուտական վերին մարմիններուն՝ կազմակերպելու «Փայտէ Նշան»ի դասընթացքներ եւ տալու համապատասխան վկայական:

Համաշխարհային Սկաուտական կեդրոնի արտօնութիւնը առիթ տուաւ բոլոր երկիրներու սկաուտական վերին մարմիններուն կազմակերպելու Ուուտ Պաճի դասընթացքներ, որ կը ղեկավարուի յատուկ դասախարակչական մարմնի մը կողմէ:

Ի՞նչ է Ուուտ Պաճը: Երեք հանդրուաններու բաժնուած սկաուտական պիտելիքներու ուսուցման բարձրագոյն դասընթացքն է, որուն կրնան հետեւիլ սկաուտական Ա. կարգի քննութիւններուն յաջողած սկաուտներ, որոնք պէտք է ամբողջացուցած ըլլան 16 տարիքը: Դասընթացքին հետեւողը թեկնածուն իբրեւ պարզ սկաուտ կը հետեւի բոլոր աշխատանքներուն: Անոր ունեցած առաիճանները ոչ մէկ նշանակութիւն ունին: Տարազին վրայ կը կրէ միայն Ա. կարգի նշանը:

Սկաուտական իւրաքանչիւր բաժանմունք (Գայլիկ, Արի եւ Երէց) ունի իրեն յատուկ «Փայտէ Նշան»ի դասընթացքներ: 16 տարեկան սկաուտը կրնայ հետեւիլ Գայլիկներու բաժնի դասընթացքներուն, 17 տարեկանը՝ Արիներուն եւ 18 տարեկանը՝ Երէցներուն:

Ուուտ Պաճի թեկնածուն առաջին հանդրուանին կը մասնակցի եւրոբեայ պատրաստական դասընթացքներու, ուր դասախօսութիւններ կը տրուին սկաուտութիւնը հետաքրքրող բոլոր հարցերու մասին:

Առաջին հանդրուանէն եաք, թեկնածուին առիթ կը տրուի մէկ տարի ուսումնասիրելու եւ խորացնելու իր սորված-ները:

Տարի մը եաք, երկրորդ հանդրուանին թեկնածուն կը մասնակցի վեցօրեայ բանակումի, ուր գործնական աշխատանքներով իրեն առիթ կը տրուի ցուցաբերելու իր կարողութիւնները: Ան ամէն օր պաշտօն մը պէտք է ստանձնէ: Իսկ վերջին օրը պէտք է միօրեայ արշաւ կամ բանակում կատարէ բանակավայրէն դուրս:

Կրկին մէկ տարի թեկնածուն իր բոլոր սորվածները պէտք է գործի վերածէ: Երրորդ հանդրուանը քննութեան չրջանն է: Անոր կը տրուի իր հետեւած ճիւղին յատուկ հարցարան, որուն պէտք է պատասխանէ գրաւոր: Նախորդ երկու հանդրուաններուն եւ ընդհանրապէս սկաուտական կեանքի տեւողութեան ձեռք բերած փորձառութեան վրայ հիմնուելով, թեկնածուն յատակօրէն պէտք է պարզէ իր մտածումները սկաուտական զանազան հարցերու մասին:

Երեք հանդրուաններուն տեսական եւ գործնական աշխատանքները յաջողապարտելէ եաք, թեկնածուն կը ստանայ Ուուտ Պաճը, որ կաչխի կապի վրայ ան-

(Շար. 28)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Ե. -

Բայց ահաւասիկ 931-ի չարաբաստիկ այդ ամրան սկսան կարգ մը մտահոգիչ նախանշաններ. գործը կը նուազէր. վճռումները կը կարճնային. վարպետները աւելի դժուարահաճ ու ժլատ կը դառնային ամէն տեսակէտով. Նուարդ կը ստիպուէր քանի մը դուռ զարնել բաւարար գործ գտնելու համար, ան ալ ոչ միշտ:

Թամփլի փողոցներէն մէկուն վրայ հրեայ տուն մը միշտ առատաձեռն գըտնուած էր իրեն նկատմամբ: Փաթրոնը չափահաս, մարմնեղ պարոն մըն էր, որ մանաւանդ փութկոտութիւն մը կը ցուցընէր ամէն անգամ երբ Նուարդ ներկայանար: Անոր հաճոյակատարութիւնը լըսելըծուն, անախորժ բան մ'ունէր, որ ներքնապէս կ'ընդվզեցնէր հայ աղջիկը. բայց ստիպուած էր հանդուրժել: Քանի գործի տագնապը աստակացաւ, հրեայ փաթրոնը սկսաւ սակարկութեան երկդիմի միջոցներու դիմել:

«Օրիորդ, - ըսաւ անիկա օր մը չողոմ շրթներով, - տալիք չատ դործ չունիմ ... պիտես թէ որքան թոյլ է հրապարակը ... Բայց քեզի պէս օրիորդ մըն ալ մերժել չեմ ուզեր ... ես քեզ միշտ տարբեր աչքով կը նայիմ, չե՞ս տեսներ ... մի - նակ թէ դուն ալ, ինչպէ՞ս ըսեմ ... չատ տաքսիրտ չես երեւար ... սանկ, փա - րիզցի միտինէթներուն նման ... ի՞նչ է խնդալ, ժպտիլ չգիտե՞ս...»:

Բաւական այսպէս ներսէն դուրսէն խօսելէ վերջ, յօժարեցաւ քանի մը կտոր տալ: Գործը պէտք էր վերադարձնել խանութ իրիկուն մը, ուշ ատեն ... ինք տրամադիր էր միշտ աղջիկը կառքով մինչեւ պանդոկ տանելու ...

Նուարդ ճնշուած տրամադրութեամբ բաժնուեցաւ անկէ. գործը չափազանց ծանր կը կշռէր իր թեւերուն. բան մը կառչած էր կոկորդին ու կ'արգիլէր ա - զատօրէն շնչելէ:

Ափսոս, չէր կարող մերժել. որոշուած օրը յարգեց ժամանդրութիւնը. Հրեայ գործատէրը մեծկակ ծրար մը պատրաստած էր իրեն. ու առաջարկեց Նուարդի իր կառքը բարձրանալ. ինք պիտի առաջնորդէր աղջիկը եւ ծրարը մինչեւ պանդոկը:

Նստած էին ուրեմն քով - քովի. Նուարդ առաջին անգամն էր որ անծանօթի մը հետ առանձին, նոյն բազմոցին վրայ քովքովի կը գտնուէր. սրտին արագ բաբախումը իր երակներէն կ'անցընէր անհանգըստութեան, երկիւղի, կասկածի ալիքներ. միտքը կծկատած անկիւն մը, ճիշդ իրեն նման, անկարող էր ըմբռնելու, տիրելու կացութեան ...

Թէեւ ուշ ժամ մըն էր. բայց պողոտաները կը յորդէին լուսացնցուղ կեանքով. մարդոց ներկայութիւնը իրենց չուրջ ապահովութիւն մը կուտար իրեն. իրեն այնպէս թուեցաւ թէ ճամբան կ'երկարաձըգուէր. ան չէր ճանչնար փողոցները, ուրկէ կ'անցնէին: Նուարդ զգաց միայն որ բազմութիւնը կը ցանցառնար. պատուհանին առջեւ երբեմն կը պարզուէր տարատեսիլ մը, զոր փախստական, հեռակայ լամբարներ կը խորացնէին, կը լայնցնէին:

- Ո՞ւր կ'երթաք այսպէս, պարոն, հարկադրուեցաւ հարցնել վերջապէս Նուարդ:

- Օդ առնելու, աղջիկս, պատասխանեց Հրեան շնական քրքիջով մը: Կառքին գնացքը դանդաղեցուց ու յանկարծ այլանդակ դէմքը մօտեցնելով աղջկան ականջուց.

- Զգիտե՞ս, մինչեւ, համբոյրի ժամն է ... սիրոյ ժամն է այլեւս:

Նուարդի մէջէն բոլոր պրկուած ուժե - րը, իր նողկանքը, իր զայրոյթը պոռթկացին մէկէն. իր ամբողջ ընդվզումը դրաւ ակնարկին մէջ, որ մուխին մէջ ստացաւ փայլը մերկ դաշոյնի մը:

- Կեցուր կառքդ, թող որ իջնեմ, բաւ հրամայական թափով:

Հրեան չէր սպասեր անպայման. հայ աղջկան արտայայտութեան ու ձայնին մէջ չեշտ մը կար, որ զինքը վարանեցուց. անիկա լ վիճակի էր ընելու ամէն խենթութիւն. անիկա վախցաւ. չէր կըրնար չհպատակիլ: Նուարդ թողուց ծրարը կառքին մէջ. գարշանքով գարկաւ դռնակը մարդուկին երեսին ու հեռացաւ:

Նուարդ մեթրոյին կայանը հարցուցած պահուն ըմբռնեց միայն որ կառքը զինքը բերած էր Փարիզի հիւսիսային ամրութիւններուն չրջափակէն դուրս. բաւական քալել պէտք եղաւ հասնելու համար մինչեւ Քլինեանքուռ:

«Սրիկա՛յ, սրիկա՛յ» կը մրմնջէր չարունակ: Ուրիչ բան չէր կարող խորհիլ. ոչ ալ ուրիչ բառ գտնել:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵՄԱՊԱՐԸ

Թուրհ. Հանրապետարանին մէջ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան «բեմապար» հատորին մէջ, արտասահմանի, Թուրհ. Միութեան միւս երկիրներու բեմապարի վարպետներու կողքին, կարեւոր տեղ տրուած է հայ արուեստագէտներու:

Այսպէս, Ծաղուածներէն մէկուն մէջ, նուիրուած՝ Սամուէլ Աբրահամեանի, ըսուած է, որ 28-ամեայ արուեստագէտը Սպենտիարեան թատրոնի անդամներէն է, կարեւոր դերեր ստանձնած է «Լորկիա - նա», «Անմահութիւն», «Գայեանէ», «Ըմպարտակ» բեմապարերու մէջ: Նշուած է, թէ նկարիչ Միհաս Աւետիսեան (1928 - 1975) Երեւանի թատրոնին մէջ ձեւաւորած է «Տիկնիկներու աշխարհում», «Մոխրոտը», «Երեք արմաւեն», «Երկնագոյն նոկտիւրն», «Հերոսական բալլադ», «Ախթամար», «Ուռենի», «Լոռեցի Սաքօն», «Անտունի», «Գայեանէ» բեմապարերու բեմադրութիւնները: Հորհըդային բեմապարի երիցագոյն դէմքերէն է Լեւոն Աւագով - Լեւոնով, որ ծնած է 1906-ին՝ Պաքու, ուր հանդէս եկած է կարգ մը ներկայացումներու մէջ: Ներկայիս նուիրուած է մանկավարժութեան: Իմբաւար Եդուարդ Հայրապետեանց (1923 - 1971) ծնած է Սամարղանդ (Տաճիկիստան), կրթութիւնը ստացած Տաշքենդ: Տեղւոյն թատրոնին մէջ ան դեկավարած է կարգ մը բեմապարերու ներկայացումներ եւ մանկակցած անոնց բեմադրութիւններուն: Ալեքսանդր Մարտիրոսեանց - Ալեքսանդրով (1891 - 1955) իր ծննդավայրը՝ Պետերբուրգի թատրոններու առաջնակարգ բեմապարողը եղած է, ապա վոխադրուած Ղազախիստան, ուր մեծ աշխատանք տարած է բեմապարի արուեստի զարգացման մարզին մէջ: Ան հիմնադիրն է Ալմա Աթայի պարարուեստի ուսումնարանին:

Հանրապետարանը կը գրէ, թէ Անուշաւան Տէր - Ղեւոնդեանի «Անահիտ» բեմապարը ստեղծուած է ըստ Ղազարոս Աղայեանի նոյնանուն հէքեաթին: Ներկայացուցած է 1940-ին Երեւանի թատրոնը: Գլխաւոր դերը ստանձնած է Լիւբով Վոյնովա - Շիկանեան: Իսկէդգար Յովհաննիսեանի «Անտունի» բեմապարը, որ նը - ւիրուած է կոմիտասի, բեմադրուած է 1969-ին՝ վարպետին ծննդեան հարիւրամեակի օրերուն: Ելենա Աբարատովա ծնած է Թիֆլիս, 1935 - 1960 թուականներուն համարուած է Երեւանի թատրոնի առաջնակարգ պարուհիներէն մէկը, կարգ մը գլխաւոր դերեր մարմնաւորած է «Սեւան», «Խանդութ», «Գայեանէ» եւ այլ բեմադրութիւններու մէջ, յետագային նաեւ մանկավարժական աշխատանքի նուիրուած: Իլիա Աբրատով (Եաղուբեան, 1894 - 1967) հանդէս եկած է իբրեւ պարող, պարուսոյց եւ նկարիչ: Պարարուեստի ասպարէզին մէջ մեծ ծառայութիւններ ունի ոչ միայն Հայաստան, այլեւ Ադրբեջան, Վրաստան, Հիւսիսային Օսեթիա, Ուզբեկիստան, Ուկրանիա: 1938 - 1958 թուականներուն մանկակի ընդհատումներով գլխաւոր դերեր ստանձնած է Երեւանի թատրոնի կարգ մը ներկայացումներու մէջ («Սեւան», «Երջանկութիւն», «Կարմիր կակաչ»): Էմին Արիս - տակէսեանի «Պրոմեթէոս» բեմապարը Երեւանի մէջ յաջողութեամբ բեմադրուելէ ետք, ներկայացուցած է Խարկով, Ֆրունզէ եւ Կատովիցէ (Լեհաստան), ուր կարճ ժապաւէնի ալ վերածուած է: Երկու մեծ յօդուածներ նուիրուած են «Հայկական բեմապար» եւ «Ալ. Սպենդիարեան Օփերա» տիտղոսներուն: Գրութիւններուն առընթեր տրուած են նկարներ զանազան բեմապարերու ներկացումներէ: Երկրորդ յօդուածի վերջաւորութեան տրուած է Օփերայի խաղացանկը՝ 1934-էն սկսեալ:

Գրիգոր Հախինեանի մէկ գործողութեամբ երեք բեմապարերը՝ Յովհաննէս Թումանեանի գործերու հիման վրայ, Երեւանի թատրոնը բեմադրած է 1966-ին: Իսկ Առնօ Բաբաջանեանի «Հերոսական բալլադ» դաշնակի քոնչերթոյի հիման վրայ գըրուած բեմապարը նոյն թատրոնին մէջ ներկայացուցած է 1964-ին: Սերգէյ Բալասանեան (1902 - 1982) ծնած է Աշխարհագրագէտ եւ հիմնադիրներէն է Տաճիկիստանի երաժշտական թատրոնի: Հորհ. Միութեան պետական մրցանակի արժանացած անոր «Լէյլի եւ Մէճնուն» բեմապարը յաջողութեամբ բեմադրուած է Մոսկուայի մեծ թատրոնին մէջ:

Երեւանի Ալ. Սպենդիարեան Օփերայի հիմնադիրներէն է Գէորգ Բուդաղեան (1899 - 1978): Ան հեղինակներէն մէկն է «Խանդութ» բեմապարի երաժշտութեան եւ բեմադրութեան: Հայկական բեմապարի արուեստի երէց վարպետներէն է (ներկայիս հանգստեան կոչուած) Լիւբով Վոյնովա - Շիկանեան: Արուեստագիտուհին Մոսկուա, Նովոսիբիրսկ, Սվերդլովսկ եւ Թիֆլիս աշխատելէ ետք՝ 1938-էն հաստատուած է Երեւան, ուր մարմնաւորած է կարգ մը հետաքրքրական կերպարներ՝ ազգային եւ դասական բեմադրութիւններու մէջ: 1957-էն ի վեր Երեւանի Օփերային մէջ կ'աշխատի ղեկավար Յակոբ Ոսկանեան, որ մասնակցած է կարգ մը բեմապարերու բեմադրութիւններուն: Երեւանի Օփերայի ծանօթ դէմքերէն Վիլէն Գալստեան ներկայացուցած է «Սասունցի Դաւիթ» օփերա - բեմապարէն տեսարան մը: Բարձր գնահատանքով նշուած են անոր մարմնաւորած կերպարները՝ «Ըմպարտակ», «Անտունի», «Պրոմեթէոս», «Ռոմէօ», «Բազիլ», «Ալբեր» բեմապարերու մէջ: Արուեստագէտը շրջած է Հորհ. Միութեան եւ արտասահմանի տասնեակ մը քաղաքներու մէջ եւ միջազգային մրցանակ չունի: 1939 - 1962 թուականներուն Երեւանի Օփերայի առաջնակարգ պարողներէն եղած է Ազատ Ղարիբեան, որ ներկայիս «Թաթուլ Ալիխանեան» երկրի - պարի համոյթի գլխաւոր պարուսոյցն է:

Արամ Խաչատրեանի «Գայեանէ» բեմապարը առաջին անգամ բեմադրած է Պերմի թատրոնին մէջ՝ Լենինգրադի Կիրովի թատերախումբը, 1942-ին: Այնուհետեւ այդ գործը ունեցած է տասը բեմադրութիւն՝ Մոսկուա, Լենինգրադ, Կիեւ, Երեւան, Վորոնեժ, Պերմ, Ռիգա: Առանձին յօդուածներ նուիրած են Կէորկի Գէորգեանցի, որ բացի Երեւանէն՝ հանդէս եկած է նաեւ Պաքուի եւ Սարատովի խումբերու հետ, Տաշքենդի եւ Ֆրունզէի թատրոններու մենապարող Հենրիխ Գոլովեանցի, Պաքուի Թատրոնէն՝ Հորհ. Միութեան պետական մրցանակի դափնեկիր Ռաֆայէլ Գրիգորեանի, Երեւանի Օփերայի ներկայի մենապարողներ Նադեժդա Դաւթեանի, Յովհաննէս Դիւանեանի, երաժիշտ Գրիգոր Եղիազարեանի, որուն բեմապարերը՝ «Անուրջներէ լիճը», «Արագիղեցիկ եւ Շամիրամ», «Սեւան», մեծ յաջողութեամբ կը բեմադրուին Երեւանի Օփերային մէջ:

Երեւանի Օփերային գլխաւոր դեկավարը՝ Արամ Քաթանեան, մասնակցած է տասէ աւելի բեմապարերու բեմադրութիւններու. իսկ Դաշնակցային Ռուսիոյ վաստակաւոր արուեստագէտ եւ Ադրբեջանի արուեստի վաստակաւոր մշակ Սարգիս Գէորգով (1886 - 1951) եռանդուն աշխատանք տարած է Ուկրանիա, Սարատով եւ Պաքու: Ան Պաքուի բեմապարի արուեստանոցի կազմակերպիչն ու հիմնադիրն է, որուն հիման վրայ ալ ստեղծուած է Պաքուի Բեմապարի Դպրոցը: Ծաղուածներ նուիրած են բեմապարի արուեստի ծանօթ մասնագէտ Սրբուհի Լիսիցեանի (1893 - 1979), արուեստագիտուհի Աննա Մարիկեանի, Մամսիմ Մարտիրոսեանի (Դաշնակցային Ռուսիա): Վերջինս եղած է նաեւ Երեւանի Օփերայի առաջնակարգ պարողներէն մէկը: 1971-ին ի վեր Մոսկուայի պարարուեստի ուսումնարանի դեղարուեստական դեկավարն է:

Հանրապետարանը յօդուածներ նուիրած է նաեւ կարգ մը ներկայացումներ ձեւաւորած նկարիչ Աշոտ Միրզոյեանի, պարուհի Նինա Միրիմանովայի, Երեւանի Օփերայի մենապարուհի Էլվիրա Մնացականեանի, հանգուցեալ արուեստագէտ Զարեհ Մուրադեանի: 1954-էն ի վեր Երեւանի Օփերայի ծանօթ պարուհիներէն է Բելա Յովնանեան, որ դասական եւ արդի ներկայացումներու մէջ յաջողութեամբ մարմնաւորած է զանազան կերպարներ՝ Խ. Միութեան քաղաքներու մէջ և արտասահմանի երկիրները: Ակնարկներ կան Երեւանի օփերայի դեկավար եւ կարգ մը բեմադրութիւններու ստեղծման մասնակից, փրոֆ. Կոնստանտին Սարաջեւի (1877 - 1954), Բելոռուսիայէն Վիկտոր Սարգսեանի, Հայաստանէն Սարգիս Սարգսեանի, Թերեզա Գրիգորեանի (ներկայիս՝ Երեւանի պարարուեստի ուսումնարանի տնօրէնուհի), Լիւդմիլա Սեմանովայի մասին:

Արամ Խաչատրեանի «Սպարտակ» բեմապարը առաջին անգամ բեմադրուած է 1956-ին՝ Լենինգրադ: Այնուհետեւ ներկայացուած է Մոսկուա, Ռիգա, Օդեսա, Դոնեցկ, Վիլնիւս, Կիեւ, Լվով, Խարկով, Սվերդլովսկ, Պաքու, Տաշքենդ, Աշխաբադ, Ֆրունզէ, Պերմ, Ուլան - Ուդէ, Չելեաբինսկ, Ալմա Աթա, Դնեպրոպետրովսկ: Արտասահմանի մէջ «Սպարտակ»ը ներկայացուած է Փրակա, Վարշաւա, Պուտափեշտ եւ Պեռլին: Իսկ Երեւանի մէջ զայն բեմադրած է Եւգենի Ջանդա: Ծաղուածներ նուիրուած են Ալ. Սպենդիարեանի, խմբավար Ռուբէն Ստեփանեանի, Թամարա Խանում - Պետրոսեանի, Կէորկի Ֆարմանեանցի, Վանուշ Խանա - միրեանի, որ ներկայիս գեղարուեստական դեկավարն է Հայաստանի պարի պետական համոյթի եւ Ռուդոլֆ Խառատեանի:

Արամ Խաչատրեանի նուիրուած յօդուածին մէջ առանձնաբար կը խօսուի անոր «Գայեանէ» եւ «Սպարտակ» բեմապարերուն մասին, որոնք մեծ դեր խաղացած են խորհրդային բեմապարի զարգացման մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՋԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

Այդ պահուն նկատեցին, որ ճիւաղ մը կուգայ իրենց կողմը:

- Ի՞նչ կայ Սարգիս, - հարցուց Մուրատ:

- Ինչ առաջ լուր եկաւ, որ Զարէն այս անգամ Նորչէն դիւղն է զարկեր:

- Վազգէն, ճանս, էդ կինը պիտի չդիմանակէ այդ ասպատակութիւնները, 200 կռուողները իր մօտ պահելու եւ ապրեցնելու համար: Նայէ, որ դուն ինքզ վտանգի մէջ չիյնաս տեսնես նետ մըն ալ քու սրտին կը զարնէ ... էդ ուժեղ կնոջ հետ միայն Մարտիկը կրցաւ խօսել, կոելով անոր մազերը ու մերկ, ծառին կապելով:

Վազգէն հեռացաւ ճիով երբ Կիրոս քաղքին ճամբան բռնեց իր հետ առնելով գինուոր մը:

Զարէն, այս անգամ բաւական հեռու - ները յայտնուած էր: Վազգէն այլեւս վճռական էր. լաւ տղաքներէ կազմուած խումբ մը ղրկել եւ կամ ինք անձամբ վրէժ կոխը Զարէի դէմ:

Քաղաքը մօտ մէկ ժամ հեռու էր Վազգէնի բանակատեղիէն: Կիրոս մտած էր գլխաւոր ճամբուն մէջ լայն ու փոշոտ, ուրկէ կարաւաններ մտած են քաղաք ու կարաւաններ ելած: Արդէն կ'երեւի քաղաքը ուրուային կերպարանքով ու դորշ: Կարծես մշուշէ կազմուած ըլլային եկեղեցւոյ զանգակատուններն ու մինարէթները: Նոյնպէս մշուշի մէջ կարծես, Կիրոսը: Նոյնպէս մշուշի մէջ կարծես տեսաւ բազմութիւն մը, որ կը քալէր յոգնած ու փոշոտ:

Կիրոս պահ մը մտածեց, որ ժանտարմներով քշուած, դուցէ հայ կարաւան մըն է որ փախստական, յաջողեր է գրաւուած սահմաններուն մէջ մտնել: Բայց անոնք քաղաքի վերեւէն կ'անցնէին: Դուցէ Թուրքեր են, որ ապստամբ բանակի սահմաններուն մէջէն կ'անցնին աւազակներու հանդիպելու համար: Չէ, քանի կը մօտենան աւելի որոշ կ'ըլլայ, որ Հայեր են եւ կան մի քանի էշաւորներ: Բա, չըլլայ ... քընծոր ... Բայց էս ո՞ր տեղէն ... ինչպէ՞ս ... Դուցէ նահանգութիւն ըլլայ եւ կամ տեսիլք, այ՝ էն մէկը գայեկ Նուրխանն է: Կարծես ան է, որ կ'առաջնորդէ կարաւանը ծրար մը չալակին ու հարսի մը ձեռքէն բռնած: Այն մէկը, էշի մը վրայ հեծած, ու չատ ծանրացած Սոման էր: Բայց ո՞ւր է եղոն, հիւանդ ամուսինը Սոմային: Այն մէկալը, Մղտեսի Ակոբն է: Ահա, Մանասէ Աստուրը իր ընտանիքով: Կիներ, աղջիկներ, փոքրիկներ: Կիրոս ճանչցաւ բոլորն ալ երբ աւելի մօտեցան: Փոշի իջած էր անոնց վրայ: Առաջին անգամ դայեկ Նուրխանն էր, որ կանգ առաւ երբ տեսաւ ճամբուն վրայ սպասող մէկը, իրենց կողմը կուգար: Ճանչցաւ ...

- Քա, Կիրոս, հողեմ գլուխդ, էս ո՞ր տեղէն: Նուրխանի այդ խօսքերուն մէջ փախաքշական բան մը կար: Երկար տաճեն էր, որ տեսած չէին, կարծես իրենց գիւղէն, իրենց ընտանիքի անդամներէն ըլլար: Նուրխան այդ պահուն ներած էր Կիրոսին: Կիրոսի ժպիտը, աւելի լաւ կակուղութիւն մը տուած էր կարծես:

Կիրոն է, Չէրչի Կիրոսը: Շատ ալ դիւրին չէր ճանչնալը որովհետեւ ինչ ալ հագնէր, անոր համար ծպտում էր կարծես: Բնաւ մէկ տեսակ հագուստի մէջ մնացած չէր Կիրոս: Ինչ ալ ընէր գլխարկը միշտ ալ մեծ էր ու ականջներուն կէսը կը ծածկէր: Մօտեցան Մղտեսի Ակոբը, Մանասէ Աստուրը իրենց հին կտակարանային դէմքերով ու դէմքերու խոր գծերով: Փոշի իջած էր նաեւ անոնց յօնքերուն, մուրուսներուն վրայ: Անոնց ձեռքերը ծանրացած էին աւետարաններու չափ: Կարծես Սի - նայէն էին անցեր ու անոնց աչքերուն մէջ կային խորութիւն ու տարածութիւն: Այդ տարածութեան մէջէն կ'ըսես, արտերուն մէջէն անցնող առու մըն էր մաքուր, որ լուռ խայտանք մը առած էր: Էս ո՞ր տեղէն Կիրոսը նորէն յայտնուած էր հրաշքի մը պէս: Հաւատացին, որ ան ամէն տեղ է, ամէնուն հետ: Կիրոսին հանդիպումը առիթ էր, որ պահ մը յոգնութիւն առնէին ու ճաշէին:

(Շար. 706)

Այրի Տիկին Աբաքի Պալեան, Տէր եւ Տիկին Սիրափ Պալեան եւ զաւակը Օննիկ (Ամերիկա), Պ. Գասպար Պալեան (Պէյրութ) եւ զաւակները (Գանատա), Տէր եւ Տիկին Ճորճ Արլօբեան, Այրի Տիկին Սաթենիկ Էմիրզայեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, հօրեղբօր եւ սանին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱԼԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 5-ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 10·30-ին
Eglise St. Augustin — Pavillon-sous-Bois
մարմինը կը փոխադրուի Պոնտիի գերեզմանատունը, Ավընիւ Ընրի - Պարպիւս:

Այրի Տիկին Մարգրիտ Յովհաննէսեան, Օր. Աղաւնի Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մինթանճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Նուպար Յովհաննէսեան եւ զաւակները, Տիկին Պերճուհի Պաղտասարեան եւ զաւակները, Տիկին Նազիկ Հիւտավերտեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Մինասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պալեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Պրուչեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ֆօվ եւ զաւակը, Տիկին Թէրզեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Մինթանճեան, Լը Ֆոռ, Կարապետեան, Մարտիկեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, տատրոջ, հօրեղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին, խնամիին եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 5-ին, 81 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 15·45-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Մարի Սէնէքճեան, Տէր եւ Տիկին Վարդեվառ Սէնէքճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ֆիլոր Սէնէքճեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, հօրեղբօր՝

ԽՈՐԷՆ ՍԷՆԷՔՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 4-ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 14-ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, 6 Ավընիւ Պուտկէն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քլամարի Ինթէռքոմիւնալ գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

DISQUE VOGUE
N° 524 013
ARA BARTEVIAN
MELODIES LYRIQUES ARMENIENNES
par
VERA HONORAT (de l'Opéra) — JANET MAFIAN (Ecole Normale de Musique)
Préface d'ALEXANDRE SIRANOSSIAN
Ուռենի - Իգմ - Արաբական սիրերգ - Նոյեմբեր
Սեւ աղջիկ եմ - Աշնանամուտ օրերը - Ես հրեշտակ չեմ տեսած
Մեղուն - Վանայ Ծովը - Գիշերային - Կոյրը
Գիւղիս ճամբան - Հունձ - Տերեւաթափ - Սիրոյ մասին - Ծիլ ու ծաղիկ
Stéréo 33 tours — en album de luxe
60 FRANCS — PORT EN SUS
En vente chez l'auteur:
14, RUE PETIT — 75019 PARIS — TEL.: 208. 99. 22
envoi contre remboursement

POUR LES ARMÉNIENS
PAR LES ARMÉNIENS
au profit de:
« RADIO ASK »
REVEILLON NOUVEL AN — LE 31 DECEMBRE
avec le chanteur
NORAIR
ET SON ORCHESTRE DE 7 MUSICIENS
— MENU : Saumon fumé — Hors d'œuvres — Dîner super — Vin et service compris
— PRIX: 250 F. par personne — Enfant demi tarif — 50 F. sans dîner après 23 h 30
LOTERIE VIDEO MAGNETOSCOPE
— PROGRAMME: Danses et chansons de tous les pays;
Disco-music moderne et arménienne, de 21 h. à l'aube.
COLLEGE SAMUEL - MOORAT — 26, Rue Troyon — 92310 SEVRES
Réservations: 878. 02. 99 (A.A.A.S.) — 501. 98. 89 (PARIS)

COLIS — CADEAUX
pour l'U.R.S.S.
Միևնոյնօրեայ ուղիղ Նուէր - Ծառայութեամբ ամսաթուի դէպի Խորհ. Միութիւն
ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — ՄԱՔՍ — ԼԻՍԱՆՍ — ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
կը վճարուին առաքման առեն: Ստացողը ոչինչ կը վճարէ երբ կը ստանայ
ՃՈՒԽ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՊՐԱՆՔԻ
Այրերու, կիներու թէ երախաներու համար:
Ծրարներու արտօնուած ծանրութիւն - 6-էն 10 ֆիլօ
SICOMEX
20, Rue Royale - 75008 Paris
Tél.: 260. 34. 33
Ouvert de 9h. à 12h. et de 14h. à 18h. Catalogue sur demande

Importateur exclusif
de mules d'appartement et de pantoufles
de GRECE
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
FOTIA
(marque dèposée, en cours)
pour tous renseignements :
FOTIA - diffusion
1, rue Ampère, 78140 VELIZY - tél. 635 15 95

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ - Այրի Տիկին Շաքէ Գրիգորեան, զաւակները Քաթիա, Տէր եւ Տիկին Ժաք Գրիգորեան եւ զաւակը, նաեւ Գրիգորեան, Մկրեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Դեկտեմբեր 12, Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Մայր Եկեղեցին (Փրատօ) իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝

ՎԱՀԱՄ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ինչպէս նաեւ Գրիգորեան եւ Մկրեան ընտանիքներուն համայն ննջեցեալց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առթիւ Այրի Տիկին Շաքէ Գրիգորեան իր ամուսնոյն յիշատակին 500 Ֆ. կը նուիրէ «Ծառաջ»ին:

ՎՐԻՊԱԿ

«Ծառաջ Մխոք եւ Արուեստ»ի, Տիկին Արշալոյս Ա. Խանտաճեանի, «Արեւի ամրոցները» յօդուածին մէջ, բ. էջ, գ. սիւնակ, ա. պարբերութիւնը պէտք է ըլլայ 4-րդ տողէն սկսեալ՝ «10-րդ դարուն ամբողջ կառուցած էին հիանալի մեծ պրիսպ մը» եւլն.:

AMICALE - ESSAYAN
REVEILLON FASTUEUX
Vendredi, 24 Décembre
de 20 h 30 à l'aube
DINER DE NOEL
CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
130 F. tout compris
RESERVATION INDISPENSABLE
AVANT LE 15 DECEMBRE
Téléphoner les matins, jusqu'à 10 h.
à 372. 04. 20
SPECIAL JEUNES
de 23 h. à l'aube
SOIREE DE DISCO
Entrée 30 F.
VENEZ NOMBREUX

ՍՅՈՒՆԻՔ

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

Կապոյտ Խաչէ Իսիի մասնաճիւղը, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս այցելութիւն մը կազմակերպած է զոյգ հանգստեան տուները Մոնմորանսի եւ Ան-տիյի, Կիրակի, Դեկտ. 12:

Այս առթիւ օթօքառ մը վարձուած ըլլալով, փափաքողներ կրնան ընկերանալ:

Օթօքառը կը մեկնի ժամը 13·15-ին 190 թիւ օթօսիւսի կայարանը, Օփիթալ-փերսի եւ 13·30-ին Փլաս Լէոն - Պլում, Իսի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Հայկական Շրջուն Թատերախումբը (Լիբանանէն)՝

Առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ կը ներկայացնէ՝

Տրակիւսիի եւ Ռիազուճոփի
«ԲԱՂՆԻՒՐԴ ԱՆՈՑՇ»
(կատակերգութիւն 2 արար)

Բեմադիր՝ Վաչէ Ասրունի:

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 15-ին:

Մուտք՝ 50 Ֆ.:

SPECIAL FETES
offrez l'or au prix de gros
en promotion :
CROIX ETCHMIADZINE
ALPHABET ARMENIEN

et aussi :
BAGUES - ALLIANCES
BRACELETS - CHAINES etc
DIAMANT - RUBIS
SAPHIR - ÉMERAUDE

Sté
Gaby
BIJOUX CRÉATEUR
G. AVEDISSIAN
Tél. 824 86 85
Mo Cadet, Montmartre
42, rue du Fg. Montmartre
75002 PARIS

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
9
JEUDI
9 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.321 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.321

ՔԱՅԻ ՄԸ ՏՐՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱ, Պալիքեսիրի մէկ փըպին դէմ կատարուած ահաբեկչական արարք մը, ամէնէն ահաւորներէն մէկը եղած է նման արարքներու: Ծայրէ - ծայր լեցուն եւ առաւելաբար անպիսպլ գինուորներու ժամադրավայրն եղող այս հաւաքատեղիին մէջ դրուած ռումբը պայթած է ժամը 23-ի չորըէ եւ հաշուեկշիռը չատ ծանր է՝ 16 մեռեալ, 66 վիրաւոր: Եղեռնափորձին տէր եղած է ԻՆԼՄ. (Իրլանտայի ազգային ազատագրութեան բանակ): Հակազդեցութիւնը չատ բուռն եղած է, Տիկին Թաչըը չմտած է, մինչ ուրիշներ անգութ ջարդի մասին կը խօսին:

ՖՐԱՆՍԱ. երկու միլիառ տոլար փոխ կ'առնէ Սաուտի Արաբիայէն, պաշտպանելու համար ֆրանքը եւ առաջքը առնելու երբորդ արժեզրկումի մը, թաղապետական ընտրութիւններէն առաջ:

«ՌԸՍԸԼ տաեան»ին մէկ քննիչ յանձնախումբին հաղորդած տեղեկագրին համաձայն, Սեպտ. 13-ին եւ 20-ին, 105 ոճրան դիւզացիներ ողջ - ողջ այրած են խորհ. բանակի կողմէ, քիմիական յատուկ թունաւոր բաղադրութեան մը մէջոցաւ: Յանձնախումբին անդամները կը հաստատեն թէ բազմաթիւ վկայութիւններ քաղած են այդ մասին, ըստ որոնց դիւղի մը (Քապուլէն 60 քիլոմեթր) բնակիչները ապաստանած էին ընդյատակեայ նկուղի մը մէջ, փրկուելու համար խորհրդային յարձակումներէն եւ Ռուսերը փակած են ելքերն, ինչ որ չորերու բարձրացում յառաջ բերած է, յետոյ զբաղատար կառքի մը միջոցաւ տեսակ մը դեղին կազ թափած են, ահաւոր պայթում մը ստեղծելով:

Ժ. Փ. ՔՈՒԻ հրաժարումը, Գործակցութեան պատուիրակ - նախարարի իր պաշտօնէն ստոյգ կը նկատուէր Զորեք - շաբթի առտու եւ կը կարծուէր թէ պաշտօնապէս կը յայտարարուի, Նախարապետ Մորհուրդի նիստէն անմիջապէս առք: Մամուլը շատ համաձայն չէ այս հրաժարման բուն պատճառին մասին, քանի որ Մաթէն կը խորագրէ թէ Քոթ «գլուխ կը ցցէ» մինչ՝ Լիպերասիոնի համար՝ ճամբու կը դրուի: Մէկ կէտ ճիշդ է սակայն, այն որ նախարարը այլեւս չուզեր ենթարկուիլ էլիզէի հրահանգներուն, ինչ կը վերաբերի իր վարելիք քաղաքականութեան Ափրիկէի հետ եւ չէր ծածկած ալ իր վրդովումը կառավարութեան կարգ մը որոշումներուն դէմ, ինչպէս Սեծու Թուրէին ընդունիլ կամ հիւլէական կայան մը ծախել Հարաւի Ափրիկէին: Քոթէ խնդրուեր է հրաժարիլ եւ Մատրիտ դեսպան երթալ, ինչ որ մերժեր է:

ԹԵՔՍԱՍի մէջ, առաջին անգամ ըլլալով մահապարտի մը վճիռը գործադրուեցաւ սրսկումով մը, ինչ որ 48 ժամէ բաւական աղմուկ հանած է աշխարհի զանազան կողմերը: Դատապարտեալը՝ սեւ մը, որ մեղսակիցով մը 26 տարու մարդ մը սպաննած էր, կառքը դողնալու համար, առաջինն է ուրեմն որ ենթարկուեցաւ «անոյշ մահուան» կիրակման այս դէպքութեան, որու դէմ են մանաւանդ բժշկական շրջանակները: Հիպոկրատի երդումը ոգեկոչելով, Ֆրանսայի բժիշկներն ալ կը յայտնեն թէ բժշկութիւնը եղած է դարմանելու համար եւ ոչ՝ մահ տալու: Փենթոթալի մեծ քանակի մը սրսկումէն եառք, մահապարտը ետքը վայրկեան դրած է մեռնելու համար:

ՓԱՐԻԶի աղբահաւաքներու գործադուլը սաստկացաւ եւ քաղաքապետութիւնը կը փորձէ միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի մայրաքաղաքը չթաղուի աղբերու տակ: Շարժումը՝ աշխատավարձի հետ չէ կապուած այլ Սի - ժէ - Թի-ն կ'ուզէ որ փոխադրութեան քառթը վճարուի, անոնց որոնք մեթրօն չսկսած գործի կ'երթան եւ ուրեմն իրաւունք չունին, կայ նաեւ «չարժուն ջոկատ»ներու մէջ աշխատող 250 հոգիի հարցը: Սենթիքաները կ'ուզեն որ անոնք մաս կազմեն արդէն դոյութիւն ունեցող խումբերուն:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՆՈՅ. 30 - ԴԵԿՏ. 2)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Հնդկաստան տեղի ունեցած միջազգային առեւտրական տօնավաճառին, խորհրդային տաղաւարի Հայաստանի բաժինը արժանացած է յատուկ ոսկէ մետալի: Տօնավաճառի կազմակերպիչներու կողմէ այդ ցուցադրութիւնը համարուած է լաւագոյններէն մէկը: Հայկական տաղաւարին մէջ ցուցանոյշներ ներկայացուցած են միութենական նշանակութիւն ունեցող 27 ձեռնարկութիւններ, Հայաստանի երկրորդ քաղաքը կը հանդիսանայ, որուն 27 ձեռնարկութիւնները կ'արտադրեն ճշդրիտ սարքեր եւ ինքնաշխատ տարրեր, քիմիական մթերքներ, զօդման սարքեր, հաստոցներ եւ այլ արտադրութիւններ:

×

ՂԱՐԱՓԻԼԻՍԱՅԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Կիրովականի մէջ կառուցուած «Բազում» բնակելի նոր թաղամասը զարձած է քաղաքի ամէնէն գեղեցիկ շրջաններէն մէկը: Շինարարները իսկապէս հէքեաթային անկիւն մը ընտրած են անոր համար: Գեղատեսիլ անտառապատ զօտիին մէջ բարձրացած են բազմայարկ թաղամասեր, ուր բնակարաններ տրամադրուած են 15 հազար հոգիի՝ քաղաքի իւրաքանչիւր տասներորդ բնակիչի: Կառուցուած են խանութներ, դպրոցներ, մսուրմանկապարտէզներ: «Բազում» թաղամասին մէջ պիտի չհաստատուին արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ. քաղաքին յարմար յատակագծումը կարելիութիւն կուտայ կարճ ճամբով զայն կապելու արդիւնաբերական հարաւային շրջանին հետ: Կիրովականը (նախկին Ղարաքիլիսան) արդիւնաբերական եւ մշակութային նը շանակութեամբ Հայաստանի երրորդ քաղաքը կը հանդիսանայ, որուն 27 ձեռնարկութիւնները կ'արտադրեն ճշդրիտ սարքեր եւ ինքնաշխատ տարրեր, քիմիական մթերքներ, զօդման սարքեր, հաստոցներ եւ այլ արտադրութիւններ:

×

ՇԷՑՔՍՓիրի ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄԸ ՄՈԼՏԱՒԻՈՅ ՄԷՋ, ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ՀՐ. ՂԱՓԼԱՆԵԱՆԻ

Մոլտաւիոյ մէջ ներկայացուած է Շէյքսփիրի «Մեծ աղմուկ ոչինչէ» կատակերգութիւնը, բեմադրութեամբ Հրաչեայ Ղափլանեանի, Հայաստանի եւ Մոլտաւիոյ թատրոններու համագործակցութեան շրջագիծին մէջ: Գալ տարի Մոլտաւիոյ դերասանները կը մասնակցին Շէյքսփիրեան համամիութենական փառատօնին, որ տեղի կ'ունենայ Երեւան:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՕՑՆԵՐԸ ԳՈՐԳԵՐՈՒՆ Վ.ՐԱՑ

Հին հայկական նախշերու մոթիվներ պատկերացուած են «Էրերունի» եւ «Իջեւան» ազգային գորգերու վրայ, որոնք աչքի կը զարնեն նաեւ Հայաստանի բոլոր գոյները պարունակող հարուստ երանգներով: Գորգերը՝ որոնք նախապէս ձեռքով կը հիւսուէին, ներկայիս արդիւնաբերական մեծ քանակութիւններով հրապարակ կ'իջնեն Իջեւանի գորգագործական ձեռնարկութենէն: Այդ արտադրութեան առաջին ներածողները զարձած են Չեխոսլովաքիոյ ձեռնարկութիւնները, այնուհետեւ հայկական մեքենագործ գործերը մեծ քանակութեամբ գնած են Հունգարիոյ առեւտրական կազմակերպութիւնները:

Գորգագործական արուեստը Հայաստանի մէջ դարաւոր պատմութիւն ունի: Հին անցեալին մեծ համբաւ կը վայելէին գորգագործ վարպետները: Բացի Իջեւանի ձեռնարկութենէն, Հայաստանի մէջ կը բանի «Հայգորգ» մասնագիտացած տուն - տեսութիւնը, որ մասնաճիւղեր ունի զանազաններու եւ գիւղերու մէջ: Ան կ'արտադրէ ինքնատիպ ձեռագործ գորգեր: Հայկական գորգերը փնտռուած են Մոլտաւիա, Լատվիա, Վրաստան, Բելոռուսիա եւ այլուր:

×

«ՀԱՅԱՐԴՆԱԽԱԳԻԾ» ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՑԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Հայաստանի արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու նախագծման առաջին հաստատութիւնը՝ «Հայարդնախագիծ» Հիմնարկը, բոլորած է յիսնամեայ բեղուն ու ճոխ ստեղծագործական ճամբայ մը: Անոր մասնագէտներու չանքերով ծնունդ առած են էլեկտրամեքենաշինական գործատան, կիրովականի քիմիական մանր թելի գործատան, Երեւանի կաուչուկի գործատան, Հրազդանի մեծ կամուրջի նախագիծերը: Ազգային ճարտարապետութեան գոհարներ դարձած են Երեւանի Մատենադարանի, կուսակցութեան կեդրոնական եւ Երեւանի կոմիտէներու, Ստեփան Շահումեան քաղաքային լուսաւորութեան տան չէնքերը: Այդ հիմնարկին մէջ նախագծուած է Դ. Սունդուկեան թատրոնի չէնքը, ճարտ. Ռազմիկ Ալավերդեանի կողմէ: Ճարտ. Ռաֆայէլ Իսրայելեան հոն է, որ նախագծած է «Արարատ» գինիի մառանները, Աղուերանի առուղջարանը, Սարղարապատի համադրոյթը: Իր յիսնամեակին առթիւ Հիմնարկը պարգեւատրուած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պատուոյ գիրով, իսկ հաստատութեան խումբ մը աշխատակիցներ արժանացած են վաստակաւոր ճարտարապետի, վաստակաւոր շինարարի կոչումներու, ինչպէս նաեւ պարգեւատրուած են Գերագոյն Խորհուրդի պատուոյ գիրով:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՐԵԼ - ԿԱՐԴԱԼ ԳԻՏՆԱԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գրել կարդալու սերտահար ուրիշներ ալ ինծի պէս կ'ընե՞ն արդեօք պարբերաբար: Ես աչքերս երբեմն կը սեւեռեմ գիս ամէն կողմէ շրջապատող գիրքերուս վրայ, կամ կը չոյեմ դրասեղանիս վրայ հանգչող գիրքերէս մէկը, ու կը խորհիմ.

- Ի՞նչ կը պատահէր եթէ կարդալ - գրել չգիտնայի:

Շատ պարզ, սակայն չատ անսովոր հարցում մը:

Կարելի՞ բան է: Կարելի՞ է որ լուսաւորութեան սա շրջանին անգրագէտ մը - նացած ըլլայինք: Հաւանաբար անկարելի է: Բայց չարժե՞ր անգամ մը հարց տալ. ի՞նչ կը պատահէր եթէ այդպէս մնացած ըլլայինք, եթէ գրել - կարդալ սորված չըլլայինք:

Մենք կ'ապրինք այնպիսի միջավայրի մը մէջ, այնպիսի ընկերութեան մը մէջ, որ մեզի կը թուի թէ այլեւս անկարելի է որ մենք եւ մեր նմանները անգրագէտ մըննան: Անգրագէտներ կան, բայց մեզմէ հեռու շրջանակներու մէջ: Մենք փրկուած ենք: Փրկուած են նաեւ մեր զաւակները: Մոր տափաւութեան դարը անցած է: Տղէտները չախչախիչ փոքրամասնութեան մէջ են: Մեր շուրջիններուն մէջ չատ դժուար է գրել - կարդալ չգիտցող մարդ գտնել: Փողոցը, օթօպուսին մէջ, հանրային վայրերու մէջ եթէ ձեր շուրջը նայիք, ամէն մարդ կը կարդայ. գոնէ լրագիր մը կը կարդայ, գոնէ շարժանկարի մը պատին պատկերները կը կարդայ, գոնէ օթօպուսի մը ցուցատախտակը, փողոցի մը անունը կը կարդայ:

Կը նայիմ այս բոլորին ու չեմ կրնար երբեմն ես ինծի արդիլել միամտօրէն հարցընելէ.

- Ի՞նչ կը պատահէր, եթէ գրել - կարդալ սորված չըլլայի:

Մարդ մը մէկ անգամէն չի կրնար պատկերացնել այս միամիտ հարցումին ահաւոր պատասխանը: Ի՞նչ կը պատահէր: Չեմ գիտեր: Հաւանաբար կը նստէի արեւի կիզիչ ճառագայթներուն տակ եւ առջեւս ճեփճերմակ, չողչողուն, արեւահամ խաւար մը, անթափանց ու անխորտակելի խաւար մը կը տեսնէի: Շողչողուն ու արեւահամ խաւար կ'ըլլա՞յ: Կ'ըլլայ: Եւ թէ ինչպէս: Այնպիսի խաւար մը որ ինքզինք չի մատներ, ինքզինք ցոյց չի տար: Այնպիսի մթութիւն մը, որուն թանձրութեան մէջ մութն անգամ չի տեսնըլեր: Կրնամ երեւակայել այս խաւարին ահազնութիւնը: Բայց նորէն ալ չեմ գիտեր թէ ի՞նչ կը պատահէր, եթէ, ո՛վ գիտէ զէպքերու ինչպիսի բերումով մը, գրել - կարդալ սորված չըլլայի:

Ճեռոյ սակայն ես ինծի սպէս կ'ը - սեմ. անգրագէտները, իրաւ, այդքան քի՞չ են մեր շուրջը: Գրել - կարդալ գիտցողները իրապէս այդքան չա՞տ:

Գրել - կարդալու ալ տեսակներ չկա՞ն արդեօք: Ամէն գրել - կարդալ անպայման գրել - կարդա՞լ կը նշանակէ:

Ու այսպէս, աչքերս սեւեռելով գիս շրջապատող գիրքերուս, կամ չոյելով գըրասեղանիս վրայ հանգչող գիրքի մը էջերը, ես ինծի կը հարցնեմ.

Ի՞նչ կը պատահէր եթէ գրել - կարդալը այսքան չսիրէի:

Ի՞նչ կը պատահէր, եթէ գրել - կարդալ գիտնալով հանդերձ, տասը տարուան մէջ մէկ գիրք անգամ չկարդայի:

Ի՞նչ կը պատահէր, եթէ օտարներու գրած - կարդացածէն բան մը չհասկը - նայի:

Ի՞նչ կը պատահէր մանաւանդ, եթէ հարազատ լեզուով գրել - կարդալ չկարենայի:

×

Կենագիս մէջ քանի - քանի անգամներ ես գիս խեղճ ու ճղճիմ արարած մը նը - կատեցի, երբ տեսայ որ դիմացս խումբ մը մարդիկ կը ճառուղէին ինծի անծանօթ լեզուով:

Քանի - քանի անգամներ ես գիս տպէտ ու անխելք մէկը նկատեցի, երբ տեսայ որ դիմացս խումբ մը մարդիկ կը խօսէին այնպիսի գիտութիւններէ, որոնցմէ ես բան չէի հասկնար:

Քանի - քանի անգամներ, երբ կը դիտէի բժիշկի մը հիւանդ քննելը, ոսկերիչի մը աշխատիլը, հաշուակալի մը տեղրակ բռնելը, էլեկտրադործի մը գործիք նորոգելը, ես ինծի՝ ըսի որ անուս, անճարակ ու անպէտ արարած մըն եմ:

Բայց քանի - քանի անգամներ ես գիս թշուառներու մեծագոյնը նկատեցի, երբ տեսայ որ քիչեր միայն գիս կը հասկը - նային իմ հարազատ լեզուիս մէջ:

Ամէն անգամուն ալ սակայն մխիթարութիւն մը գտայ գրել - կարդալ գիտնալու անդրադարձումիս մէջ: Հարց տուի, միշտ հարց տուի, թէ ի՞նչ կը պատահէր եթէ այդ ալ չգիտնայի: Չկրցայ թէեւ յստակ պատասխանը գտնել այս հարցումին, բայց գիտցայ պատկերացընել մէկ բան. եթէ գրել - կարդալ չգիտնայի, այսպիսի հարցում մը անգամ պիտի չկարենայի ուղղել ես ինծի:

Ռ. Հ.

ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄՈՒՏՔԸ ԵՐԵՒԱՆ

Երեւանի Ալեքսանդր Միասնիքեան հանրային դպրոցարանի հազուագիւտ դրակատուներու բաժնին մէջ երկիւղածութեամբ կը պահպանուի դրքոյկ մը, որուն կողքին կը կարդանք՝ «Թռչնիկ. Զանազան բանաստեղծութիւններ եւ ամենանոր երգեր. աշխատասիրութիւն Էմինայ Տէր-Գրիգորեանց»:

Ասիկա Երեւան հրատարակուած առաջին գիրքն է: Լոյս տեսած է 1876-ին պարոն Զաքարիայի նոր հիմնուած տպարանին մէջ: Զաքարիա որպէս տպարանատէրը կը ներկայանայ մէ՛րթ Գէորգեան, մէ՛րթ Յակոբեան մականուններով: Կարեւորը, ի հարկէ, այն է՝ որ ան երեւանեան տպագրութեան ահռելիքրան էր, հրատարակչութեան սկիզբը գնողը այս քաղաքին մէջ:

Այսպէս, Երեւանի մէջ տպագրութիւնը մուտք գործեց հայկական տպագրութեան հիմնադրութենէն 364 տարի ետք, իսկ Հայաստանի մէջ առաջին տպարանի հիմնադրութենէն 105 տարի ետք: Այսպիսի մեծ ուշացումով է, որ Երեւան մասնակից դարձաւ մեսրոպատառ դիրքի բազմացումին ու տարածման գործին՝ բայց եւ հայկական տպագրութեան բոլոր կեդրոններէն առաջ անցնելու հեռանկարով:

Էմին Տէր-Գրիգորեան Երեւանի մշակութային եռանդուն դէմքերէն էր, բանաստեղծ, թատերագիր, քննադատ: «Թռչնիկ»ը իր բանաստեղծութիւններու առաջին հատոր ածոն է, որ դարձաւ նաեւ երեւանեան տպագրութիւններու երախայրիքը: Ան 120 էջնոց փոքրադիր գրքոյկ մըն է: Բանաստեղծութիւններէ զատ, հոն տեղ գտած են հայկական նոր խազագրութիւններով ներկայացուած երգեր, որոնք Էմին Տէր-Գրիգորեանի քանի մը բանաստեղծութիւններու ձայնագրութիւններն են՝ կատարուած երգահաններ Սամսոն Խաչատրեանի եւ Անտոնիկ Ջիվանեանի կողմէ:

Թռչնիկ վերնագիրը հեղինակը ընտրած է նկատի ունենալով, որ իր այդ անդրանիկ հատոր ածոն իբրեւ թռչնիկ պիտի երգէ հայ ընթերցողներու ուսերուն մէջ: Գրքոյկի առաջին բանաստեղծութիւնը կը կոչուի «Իմ Թռչնիկ»: Տեսնենք, թէ ինչպէս տպագրուած է Երեւանի մէջ առաջին չափածոյ երկը.

Ահա եկաւ իմ թռչնիկ,
Ձեզ մօտ երգեր երգելու
Եւ մի բանի ճիշդ անցքեր
Հանդարտ, հեզիկ պատմելու:

Թէպէտ գիտեմ սրտաճմլում
Շատ թերութիւն կը գտնէք,
Բայց յուսով եմ, ժպտալով՝
Ներողամիտ կը լինէք:

Ողջոյն տուէք ուրեմն
Այս նորաեկ թռչնիկին
Եւ փափաքով լսեցէք
Սորա մեղմիկ երգերին:

Երեւանցիները, իսկապէս, ներողամիտ եղան ու փափաքով ալ լսեցին իրենց քաղաքին մէջ աշխարհ եկած առաջին այդ թռչնիկը, բայց Թիֆլիսի «Մշակ»ը անողոք գտնուեցաւ: Այդ հանրածանօթ թերթի նոյն թուականի 16-րդ թիւին մէջ Ս. Զիլինսկի սառոյցպրուտեամբ «Թռչնիկ»ի դէմ դրախօսական մը լոյս տեսաւ: Եւ ահա Զաքարիա Գէորգեանի տպարանը նոյն՝ 1876 թուականին, լոյս կ'ընծայէ երեւանեան երկրորդ դիրքը, որուն հեղինակը դարձեալ Է. Տէր-Գրիգորեանն է: Ան պատասխանած էր «Մշակ»ի քննադատին. Տէր-Գրիգորեանի այս մէկ գրքոյկն ալ կը կոչուի «Կրիտիկա եւ նրա վրայ ունեցած մեզնից շատերի հասկացողութիւնը», այլեւ պատասխան «Թռչնիկ»ի: «Կրիտիկա»ն եւս, ինչպէս նաեւ «Թռչնիկ»ը ներկայիս հազուագիւտ հրատարակութիւն մըն է, հանրային գրադարանի թանկագին գանձերէն: Հոն հեղինակը մանրամասն կը բացատրէ, թէ ինչ է քննադատութիւնը՝ կրիտիկան, անոր ծագումը, դերը եւայլն, ապա կը պատասխանէ իր քննադատին եւ կը մերժէ անոր գրախօսականը:

1880-ին կը սկսի լոյս տեսնել Երեւանի առաջին պարբերականը՝ «Պսակ» լրագիրը, որուն խմբագիր-հրատարակիչն էր Վասակ Բաբաջանեան: «Պսակ»ը նոյնպէս կը տպագրուէր Երեւանի տակաւին միակ տպարանին մէջ, որ արդէն կը կոչուէր՝ «Զ. Գէորգեան եւ ընկերութեան տպարան»: Այդ «ընկերութեան»ը Էմին Տէր-Գրիգորեանն էր, որ Զաքարիայի հետ դարձած էր տպարանի ընկերակից: Այս տպարանին մէջ 1879-ին լոյս կը տեսնէ Պաքուէն Երեւան եկած Խորէն Ստեփանեանի «Հայկական աշխարհ» թափառական հանդէսի վերջին թիւը:

Կարճ ժամանակուան մէջ Վասակ Բաբաջանեան կը հիմնէ իր սեփական տպարանը եւ «Պսակ»ը կը շարունակէ լոյս տեսնել Երեւանի այդ երկրորդ տպարանը: Իսկ առաջինը 1880-ի կէսերէն ամբողջովին կը մնայ Էմին Տէր-Գրիգորեանի տնօրինութեան՝ մեծ մասամբ հրատարակելով իր տնօրէնին գործերը:

Երեւանի առաջին տպարանը իր գոյութիւնը պահպանեց մինչեւ 1910 թուականը:

Ռ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՆԻՍ («Յառաջ»).- Հայաստանի Պետական Պարախումբին ներկայացումը Թէաթրը տը Վերտիւր, քաղաքին կեդրոնը, Փարիզի, Նոյեմբեր 28-ին, առիթ հանդիսացաւ ուելի եւ ոչ պակաս երկու հաղար հանդիսականներու.- մէկ շատ կարեւոր մասով օտարներ.- որպէսզի բառին իսկական առումով գնահատեն մասնագիտական բարձր մակարդակի հասած խումբի մը այլազան ընոյթի պարերուն ցուցադրութիւնները: Նիսի եւ շրջակայքի հայկական միութիւններուն նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած այս զեղարուեստական ցերեկոյթին ներկայ գտնուեցան պաշտօնական անձնաւորութիւններ.- Նիսի երեսփոխան - քաղաքապետ՝ Ժ. Մէտեսէնի ներկայացուցիչը՝ փոխ - քաղաքապետ Ռ. Փիէթրիւչի, ծերակուտական՝ Ֆ. Փալմերօ, նախկին նախարար՝ Ֆ. Ի. քար, նախկին երեսփոխաններ՝ մեթր Տիմա - Լէյրօլ եւ Պ. Քարէսա, երեսփոխան՝ Հ. Քոլոնա եւ ուրիշներ:

Ֆրանսերէն եւ հայերէն Անտրէ Սէթեան եւ Յարութիւն Իպէճեան բացումը կատարելով պարզեցին խումբին եւ անոր զեկավար Վանուշ Ղանամիրեանի արձանագրած յաջողութիւնները Հայաստան եւ խորհրդային այլ Հանրապետութիւններ, ինչպէս նաեւ արտասահմանի զանազան կեդրոնները:

Արեւելեան նուագարաններէն զուռնա - չի գիլ, սուր ձայներանգներուն հնչեղութեամբ եւ դհոլներուն զարկերուն կորուկ թափահարումներով բեմին վրայ յայտնուեցան երկար չարք կազմած երիտասարդ պարողները, որոնք տեսակ մը կուռ, պինդ, սեղմ «մարմին» ներկայացնելով, իրենց յաճախակի ժիր թափերով, ոստումներով, կռուփներու պըրկումներով, կրնկահարումներով եւ ոտնահարումներով Բերդի մը կառոյցը մարմնացուցին: Առաջնորդին ձեռքի թաշկինակին ելեւէջները կարծես մարտական դրօշի մը շողշողուն պատկերացումը պարզեցին հանդիսականներուն աչքին առջեւ:

Զանգեզուր եւ այլ որակումներով ներկայացուած աղջկանց խմբապարերուն մէջ երկար, սեւ վարսերը՝ հիւսուած գլուխին ի վար, պարուհիներուն դունագեղ տարազները ներդաշնակ համադրութիւն մը կազմեցին մարմիններու թեթեւ բեկբեկումներուն, ձեռքերու ոլորապտոյտ շարժումներուն եւ մատներու համաչափ ու ճկուն «խաղերուն» հետ: Շարքերը հանդարտ գնացքներով հեզահամբոյր պատկերներու համադրութիւններ դարձան:

Ըսինք, թէ յայտագիրը պէսպիսուն էր, քանի պարերը.- մենապար ու խմբապար, երկսեռ կամ ոչ.- այլազան ընոյթի էին՝ Հայաստանի զաւառներէն տարածուելով մինչեւ Թիֆլիս, հայկական երբեմնի կինոօներու շրջանակները: Կարելի չէ, անշուշտ, թղթակցութեան մը նեղ սիւնակներուն մէջ կեդրոնանալ բոլորին վրայ, մատնանշել մանրամասնութիւններն ու յատկանիշները իւրաքանչիւր պարին, ինչպէս, օրինակ պահպոյրութեան պարին, Զանգեզուրցի հարսնցուին, Ղարաբաղի եղնիկներուն, Ուղտասարին, Շալախոյին, Կարսաւանին, քանի մը կատակախառն պատկերներուն, այնքան առնական Սուրերու պարին եւայլն:

Ցամենայն դէպս, իւրաքանչիւրն իր առանձնայատկութեամբ, ընդհանրապէս բոլորն ալ յատկանշուեցան, առաւել թէ նուազ չափով, վերեւ յիշուած իւրայատկութիւններով:

Կարելի չէ նաեւ յիշատակել բոլոր մենակատարներուն անունները, ամէն մէկը լինքնատիպ իր հոգեխառնութեան եւ մասնագիտական մակարդակով, ինչպէս Այտոյ Յարութիւնեան, որուն մենապարերն իսկապէս յայտնութիւններ դարձան:

Պարախումբին նուագով ընկերակցեցաւ, յաջող ներդաշնակութեամբ գլխաւորաբար արեւելեան նուագարաններով կազմուած նուագախումբը: Նուագածուներէն ոմանք՝ Վ. Յարութիւնեան, Ս. Սահակեան դուդուկի - սրինգի իրենց առանձին ելոյթներով առաւել համայք ստեղծեցին սրահին մէջ:

Պարզ է, որ պարուսոյցը՝ պալետմայէսար Վանուշ Ղանամիրեան, տարիներու տքնաջան աշխատանքով յաջողած է օրէ օր աւելի կատարելագործել խումբին պարարուեստին մակարդակը, զայն դարձնելով համաճոյլ ամբողջութիւն մը, մանաւանդ ուրեմն՝ թէքնիքի բարձրը աստիճանով: Պալետմայէսարը ունի տարօրինակ փորձառութիւնը, որովհետեւ երկար տարիներ Երեւանի եւ այլ բեմերու վրայ մարմնացուցած է դասական նախատուած բեմապարերու տիպարներ՝ Արմէն, Դաւիթ, Բակուր, Սպարտակ: Կազմակերպած է նաեւ պարային ներկայացումներ:

Հոս առիթն է արձարծելու կարգ մը տեսակէտներ հայկական պարարուեստին մեկնաբանութեան մասին, որովհետեւ առանձ ուղղակի կապ ունին Հայկական Պետական Պարախումբին հետ: Հայաստանի մէջ հարցին ծանօթ մասնագէտներէն ոմանց կարծիքով հայկական պարերը պէտք է ներկայացնել իրենց ազգագրական շրջանակին մէջ՝ նախնականը նկատելով հարազատ արտայայտութիւնը ժողովուրդի մը հոգեբանական - ծիսակատարական տրամադրութիւններուն՝ պարզելով որոշ շրջապատի մը մէջ ապրող հատկանիշներուն եւ ըմբռնումներուն իմաստալիքներուն եւ ըմբռնումներուն իմաստալիքներուն եւ ըմբռնումներուն իմաստալիք

մթոքը կը մնայ հետեւեալը. - Հայկական պարը կոմիտասեան սկզբունքներով պէտք է մաքրել իր անհարազատ տարրերէն՝ կուտակուած դարերու ընթացքին զուբսի ազդեցութեան տակ: Որպէսզի անիկա՝ հայկ. պարը ի յայտ գայ իր այլապէս ինքնատիպ դեղեցկութեամբ: Մէկ խօսքով՝ չփոխել զայն, այլ պարզապէս յղկել եւ զարգացնել, երեւան հանելով եւ ցայտուն դարձնելով պարերուն ազգային հիմնատարրերը: Այս ըմբռնումը կը տարածուի թէ՛ պարերուն, թէ՛ պարեղանակներուն, թէ՛ զգեստաւորումներուն, ինչպէս նաեւ նուագարաններուն վրայ:

Այս տեսակէտը հիմնաւորելով կը տեսնուի թէ, Պետական Պարախումբին ներկայացուցած բազմաթիւ պարերը օտարամուտ տարրեր կը կրեն. նոյնը կարգ մը զգեստաւորումներուն, պարեղանակներուն եւ նուագարաններուն մէջ, այս վերջիններուն մէջ, օրինակ քլարինէթին ու ձեռնադաշնակը, աւելի ծանօթ աքորտէօն անունով: Դեռ չենք մանրամասներ Սլաւ, Կովկասեան եւ այլ պարերու իւրայատուկ ձեւերուն մուտքին մասին, որոնք պարերու ընթացքին: Անուանի պալետմայհատրը, լատ երեւոյթին, պարերուն բեմականացման ճամբուն վրայ ընդհանրապէս կը հետեւի Մուսեյեւի «պլրոցին», յաճախ ազդագրականը վերածելով շռայլ: Այս քանի մը տողերը գրուեցան, իբրեւ խորհրդածութեանց նիւթ:

Փոխ - քաղաքապետ Ռ. Փիէթրիւչի չընորհակալութիւն յայտնելէ եաք խումբին նիս այցելութեան առթիւ, ինչպէր Գանճանակեանի ձեռամբ ընդհ. ղեկավար Գէորգ Աատուրեանի յանձնեց Նիս քաղաքի Պատուոյ շքանշանը, իսկ այս վերջինն ալ Հայոց Այբուբենը պատկերացնող յուշանուէրը:

Ներկայացումէն եաք հացկերոյթ մը տեղի ունեցաւ Հիլթ պանդոկին ճաշասրահին մէջ, երեք հարիւրի հասնող ներկաներու, առաւել նաեւ պարախումբին անդամներուն մասնակցութեամբ: Գադութին նախաձեռնող եւ կազմակերպող բոլոր միութիւններուն անունով Ժ. Միքիճեան ողջունեց Հայաստանի Պետական Պարախումբին այցը Նիս: Շրջանիս հպետուր հովիւը՝ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան, ընդգծեց կարեւորութիւնը Հայաստան - Սփիւռք մշակութային կապերուն. չեշտեց, թէ այդ կապերը պէտք է առաւել չափով զարգանան: Պարախումբին ընդհանուր ղեկավարը Գէորգ Աատուրեան չնորհակալութիւն յայտնեց դաղութին ցոյց տուած ջերմ ընդունելութեան համար:

Նիսի Հայ Մշակոյթի Ակումբի երիտասարդ նուագախումբը մտերմիկ մթնոլորտ մը ստեղծեց իր երգ - երաժշտութեամբ:

Կիրակի, Նոյեմբեր 28-ին, շրջանիս հայութիւնը ապրեցաւ հայկական ժամերու տպաւորութեամբ՝ ջերմ, խանդավառ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇՐՋՈՒՆ ԹԱՏԵՐԱԽՕՒՄԲԻ ՇՐՋԱԳԱՅԹԻՒՆԸ ՓՐԱՆՍԱ

Հին ժամանակներէ ի վեր թատրոնը ծառայած է եւ մարդոց զուարճութեան ու ժամանցին եւ սատարած է ժողովուրդի բարոյական եւ մտաւոր զարգացման:

Բեմը մեծաչնորհալ վայր է պատմական, ընկերային, քաղաքական, բարոյական հարցեր ներկայացնելու եւ վերլուծելու, սկզբունքներ առաջարկելու, մարդկային յառաջդիմութեան նշանակետեր ճշդելու:

Եթէ Հայոց մէջ թատրոնը դոյութիւն ունեցած է Տիգրանէն ի վեր, այսօրուան սակայն բացատրուած իմաստով թատերդութիւնը յայտնուած է հայ հասարակութեան մէջ 18-րդ դարուն, Մխիթարեան Հայրերու նախաձեռնութեամբ: 1753-ին է որ առաջին անգամ թատրոնի տեւական չարժում մը սկսած է Վենետիկ: Թատերական դրականութիւնը մեծապէս նպաստած է հայ ժողովուրդին մէջ արթնցնելու ազգային գիտակցութիւնը, ոգին, կրօնական համայնքի կացութենէն ազգային հասարակականութեան փոխադրելու գործին:

Այլ խօսքով, թատրոնը դպրոց մըն է կեանքի, թէ մշակոյթի, թէ ընկերային մարզերուն մէջ: Բայց հայ թատրոնը առաւել, ազգային ծառայութիւն մըն է: Այսպէս է որ կը հասկնայ Վաչէ Ամրունի՝ Հայկական Շրջուն թատերախումբի ղեկավարը, բեմադիր եւ դերասան:

Վաչէ Ամրունի կանուխէն նետուած է թատերական ասպարէզին մէջ: Ծնած է Պէյրութ 1949-ին, բայց երկար տարիներ ապրած է Հալէպ, ուր մասնակցած է թատերական կեանքին ղեկավարելով խումբեր: 1969-ին, կարճ ժամանակի մը համար անցած է Վենետիկ յաճախելու համար Գեղարուեստից Կամառը, եւ ապա մեկնած է Հայաստան, ուր վեց տարի ուսանած է գեղարուեստա - թատերական դպրոցը, շրջանաւարտ ըլլալով 1976-ին: Իր բուն թատերական ասպարէզը կը սկսի այդ թուականին, Լիբանանի մէջ: Իր բեմադրութիւններն են՝ «Մոզերու երկրը» պազտեթիւնը» Օ. Հէնրիի, 1977-ին. «Ստախօս կ'ուզուի» հեղինակ՝ Փրաֆաս, Վահրամ Փափազեանի թատերախումբի հետ. «Հէ՛յ, ով կայ այնտեղ», Ու. Սարոյեանի, Հայկազեան Ուսանողական թատերախումբին հետ, փորձառական թատերախումբին հետ, 1978-ին. նոյն տարին եւ նոյն թատերախումբին հետ կը ներկայացնէ «Վիշապ»ը հեղինակ՝ Եւգէնի Շվարց. 1979-ին Ժորժ Զամմիի (արաբերէնէ լեզուով) «Ա՛խ, իմ քաղաք». 1980-ին «Մեծապատիւ Մուրացկանները» Յակոբ Պարոնեանի. 1981-ին Վաչէ Ամրունի կը դառնայ ղեկավարը եւ բեմադիրը Հայկական Շրջուն թատերախումբին, որ յաջորդաբար կը ներկայացնէ «Կար ու Չկար» հէքեաթ - թատերախաղը, Վահէ Քաջայի «Գիշատիչնեւրու Խրախճանքը» եւ երկու ռուս հեղինակներու՝ Պրակինակիի եւ Ռիազանովի «Բաղնիքդ անոյշ» գործը: Այս կատակերգութիւնն է որ Վաչէ Ամրունի սլիտի ներկայացնէ Դեկտեմբերին Փրանսայի հայաշատ կեդրոնները:

Մարսէյլի մէջ, Դեկտեմբեր 12-ին է որ Հայկական Շրջուն թատերախումբը ելոյթ պիտի ունենայ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Նիւթը առնուած է առօրեայ կեանքէն: Ընտանիքներու մէջեւ կը պատահին թիւրիմացութիւններ, որոնք կը ստեղծեն ծիծաղաշարժ վիճակներ: կը մասնակցին այս թատերախաղին՝ Վաչէ Ամրունի որպէս բեմադիր եւ դերասան, Լանա Ամրունի Քոչարեան, որ շրջանաւարտ է Հայաստանի դեղարուեստա - թատերական դպրոցէն եւ մասնակցած եւ Հայաստանի եւ Լիբանանի մէջ մեծ թիւով ներկայացումներու, Մանուէլ Մարգարեան՝ որ դերեր ստանձնած է Պէյրութի հայ թատերախումբերու մէջ 1968-է ի վեր, Աատուր Սոլաքեան՝ նոյնպէս յայտնի դերասան, Յակոբ Զոպան - եան լիբանահայ դերասան: Թատերախումբին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Փրանսահայ կարգ մը դերասաններ եւ թատերասէրներ:

Ինչո՞ւ Շրջուն թատերախումբ անունը. հայ ժողովուրդի աշխարհագրական ցրուածութիւնը խնդիր ըլլալով, խումբին նպատակն է շրջագայիլ երկրէ - երկիր, քաղաքէ - քաղաք, ուր կան Հայեր եւ անոնց հաղորդակից ընել թատերական մշակոյթին, մատուցանել բեմական արուեստի բոյրն ու հրապոյրը, ցոյց տալ ներկայացումներ որոնք ըլլան եւ պրպուիչ ու զուարճալի, եւ՛ ուսանելի ու դաստիարակիչ: Այս ձգտումներով է որ թատերախումբը ճամբայ ելած է:

Հայկական Շրջուն թատերախումբը առաջին անգամ է որ կուգայ Փրանսա: Անկասկած չատ - չատեր պիտի փութան իր ներկայացումներուն, նամանաւանդ որ քանի մը տարիներէ ի վեր թափուր է հայ բեմը Փրանսայի մէջ:

Ուստի, բարի գալուստ կը մաղթենք, Հայկական Շրջուն թատերախումբին եւ կը սպասենք իր ելոյթներուն:

ԿԱՐՕ ՑՈՎԱՍԻՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԼԻՆՏԻԳԼԻ մէջ, Հոկտ. 29 - 30-ին, դումարուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Ազգ. երեսփոխանական Ժողովը, երեք հանդրուաններով եւ դռնբաց: Օրակարգի միակ նիւթը եղած է՝ վերամշակուած Կոնստանդրութեան քննութիւն եւ հաստատում: Բացումը կատարած է առաջնորդը՝ Եփրեմ եպիսկ. Թապագեան: Իրաւասու ձայնով ժողովը ներկայացնող եկեղեցական եւ աշխարհական 40 երեսփոխաններէն ներկայ եղած են 29 հոգի: Նախ քան օրակարգի քննարկումը, առաջարկուած է Ազգ. երեսփոխանական ժողովին կողմէ բողոքի հեռագիր ղրկել Մխիթարեան - Նահանգնեղրու Նախաձեռնութեան, Քալիֆորնիոյ նահանգապետին եւ քաղաքապետին, հինգ հայ երիտասարդներու ձերբակալութեան առթիւ: Առաջարկը ընդունուած է: Ժողովը տարիներու հոլովոյթին հետ ձեռք բերուած փորձառութիւններէն մեկնելով եւ նկատի ունենալով ծխականներու թիւին չատելումը, ազգապատական կալուածներու եւ կրթական հաստատութիւններու ցանցին հետզհետէ ընդլայնումը, նաեւ տեղական պայմաններուն չհակադրուելու թելադրանքը, անհրաժեշտ նկատած էր վերամշակել կանոնագրութիւնը եւ այդ աշխատանքը կատարելու համար նախապէս ընտրած էր Յանձնախումբ մը: Ցիւեալ Յանձնախումբին կողմէ ղեկուցումով մը Յակոբ Մելքոնեան յայտնած է, թէ կանոնագրութիւնը վերամշակուած է նկատի ունենալով երեսփոխաններու առաջարկներն ու թելադրանքները: Կարգ մը յօդուածներ, կարծիքներու լայն փոխանակութիւններէ եաք, ենթարկուած են ճշդումներու, յապաւումներու, չատ - լումներու կամ հիմնական բարեփոխումներու: Ապա, առաջարկուած է խիստ ղիտողութիւն արձանագրել բացակայ երեսփոխաններու մասին եւ դիտողութիւնը դրաւոր տեղեկացնել բացակայողներուն: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդը:

ՁԱՅՆԵՐ՝ ՎԻԵՆԷՆ

Վիէնի Հայ Ազգային Միութեան ժողովը դումարուեցաւ Կիրակի, Նոյ. 28-ին:

Նախագահը՝ Աւագ Լուսարեւեան, բացումը կատարելով առաջարկեց ներկաներուն մէկ վայրկեան յատնկայա յարգել յիշատակը անոնց՝ որոնք վեց տասնամեակ առաջ եկան Վիէն իբրեւ տարագիր, իրենց ընթացիկ գործերուն առընթեր ծառայելով գաղութի ազգային կեանքին, եւ որ այսօր առ յաւէտ բաժնուած էին մեզմէ:

Ժողովի դիւանի նախագահ ընտրուեցաւ Աատուր Ոտիկեան, որ յաջող կերպով վարեց իր պաշտօնը: Գանձապահ Յովսէփ Դանիէլեան կատարեց Միութեան նիւթական հաշուետուութիւնը:

Արման Ուլուսուզեան ղրուատեց բոլոր այն հայրենակիցները (329 հոգի), որոնց նուէրներով Վիէնի մէջ կարելի եղաւ բարձրացնել Եղեռնի Յուշարձանը:

Տեղի ունեցաւ կարծիքներու փոխանակութիւն մը, որու ընթացքին չեշտը ղրուեցաւ եկեղեցիի մը կառուցման անհրաժեշտութեան վրայ:

Նոր վարչութեան ընտրութիւնը յետաձգուեցաւ Յունուարին:

ՄԱՄԲՐԷ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՋԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԶՈՐՐՈՐԴ

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Է

- Դուք պէտք է այսօր վազդէնին հիւրը ըլլաք: Այդ էն գետի ափն է բանակատեղին, - խօսեցաւ կիրոս, - նայէ, Միքաք, տղաս, եթէ վազդէնը հոն չէ, կը խօսիս էն վարպետին. կ'ըսես, որ, էս երեկոյ Վարդաձորցիները մեզի հիւր են:

Եւ որովհետեւ կիրոսը ամէն տեղ է, սկսան հարցումներ ընել վարդաձորի մասին: Լեռնէն դէպի տարածուած դաշտերուն կը նայէին: Կրնային տեսնել տուներու բուխերիկները ու այրուած եկեղեցին: Անոնք իմացեր էին, որ Վարդաձորը ապստամբ բանակի դրաւած տարածքներու մէջ է արդէն:

- Անչուշտ, անչուշտ, հիմա ո՛չ Պէքքէրի գիւղը կայ եւ ոչ իսկ Շէյխ Հաճին գիւղը: Իմացայ, որ Շէյխ Հաճինի թուրքերը տունով տեղով գաղթեր են երբ Մ. գիւղացի Հեթումը իր ընկերներով երկու անգամ Շէյխ Հաճինի վրայ յարձակած է իր ջարդուած ծնողքին ու գիւղացիներուն վրէժը առնելու համար: Իսկ Իսկ - լիէն, կայ Զարէն, որ Սէլիմ պինպաշիէն բաժնուած, էս կողմերը ապստամբութեան սկսած է:

- Ի՞նչ ըսեմ, աղբերս, սեւ խըչիմի գայ էդ ֆածը, - անիծեց կին մը:

- Ինչպէս կը տեսնեմ, չատ ալ հեռու չէ էդ խըչիմը, քուրիկ: Իսկ Զրավանին բան պատահած չէ:

Կիրոս ազգականներ չատ չունէր: Իրեն այնպէս կը թուէր, թէ վարդաձորցիները բոլորն ազգական են իրեն. հնուց կը ճանչնար: Ան չուտով պիտի վերադառնար քաղաքէն զրոյց ընելու համար անոնց հետ:

- Հա, ոեւէ մէկերնիդ գիտէ՞ք Նաւոյին տեղը, - հարցուց կիրոս:

- Զգիտենք, չգիտենք, զրոյց կայ, որ դացեր քիւրտ կնկայ մը եւ զաւակներուն հոգ կը տանի: Պէյքէ տէ կարգուէր է:

×

Զիւներն հալած էին, հեղեղներն անցած, աշխարհէն ու մարդոցմէն մոռցած այն գիւղին մէջ, ուր կը մնային զաչեկ Նուրխանը, փեսայ Դանէլը ու հարս Սուլթանը: Գիւղը ձիւնի ծանրութեան տակ կորսուած էր. զայլերը գիւղին մէջ մտած, ձիւնները կը փորփրէին ու կը յափշտակէին չուները: Չէրչի Դանէլ եւ հարս Սուլթան կենդանիներու չունչին, Թրիքի դալին հետ խառնուած մարմինները երանաւէտ տաքութիւն մը ապրեցան, մինչեւ բացուեցան ախոռներու ճզացող դռները եւ արդէն արեւը տան սէմին՝ իրենց կը սպասէր:

Գիւղին ծոյլերը հատ - հատ սկսած էին շարուիլ պատերուն տակ, ու դառները դարունի ցատկով առաջին ծիլերուն կը վազէին:

Կէսօր մըն էր, երբ կարճահասակ կիրոնաւորը, երդ մը ձգած, սկսաւ դէպի իրենց կրօնական անծանօթ ծէսը կատարելու երբ տեսան, հեռուէն, ձիաւոր մը փրթած՝ դէպի գիւղ կուգար:

Գիւղացիներու մէջ տարիքաւորներն անգամ չէին յիշեր նման անցորդ մը, որ մտած ըլլար իրենց գիւղը: Տարիներ, չատ տարիներ առաջ, հեղ մը միայն Թուրք հարուստ պէյ մը որսորդութեան համար, գեղի վերեւէն անցած էր իր ծառայով ու բազէով: Եւ այդ՝ գեղին համար արդէն թուական էր դարձէր:

Ձիաւորը յոգնած ու քրտնած ձիով կանգ առաւ հրապարակը, ձիուն համար ուտելիք ճարելու: Ձիաւորը կ'ուզէր հանդիստ տալ նաեւ իր ձիուն, որ փըրփուր ու քրտինք կորած էր: Գիւղացիները հաւաքուեցան անոր չուրջ: Ոեւէ օտարական, անոնց համար հէքեաթի աշխարհէն կուգար իսկ այս մէկին աչքերուն մէջ կարծես ժաժք կար:

- Հայ է, էրմէն ձիաւոր ...

Վրայ հասան դայեկ Նուրխան, Չէրչի Դանէլ եւ հարս Սուլթան:

- Ի՞նչ կայ աղբերս, էս ի՞նչ վաղք է, - հարցուց դայեկ Նուրխան:

- Որ էսպէս քչես, տեսնես կը ճաթի էս հայվանը, - խօսեցաւ Դանէլը, արդէն քրտինք բռնած ձիուն ակնարկելով, իսկ հարս Սուլթան, թէլիկ մէլիկ նայեցաւ հայ ձիաւորին:

(Շար. 707)

Արխ Գարաեան, Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Գարաեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Թիրայր Գարաեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ազնիւ Քիւլէրճեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Վահէ Սիմոնեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Տիրան Ծովհաննէսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ծովհաննէսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Անդրանիկ Պօյաճեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, եղբօր կնոջ, եղբօր - աղջկան, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ՄԱՐԻ ԳԱՐԱԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 7-ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Ծուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 10, ժամը 10·30-ին Իսի-լ Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, 6 Ավընիւ Պուրկէն եւ մարմինը կ'ամփոփուի Իսի-լ գերեզմանատունը, ուր տը լ'Էկալիթէ, իր ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մասնաւոր մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՑԱՌԱՋ»-ս Մեր ցաւակցութիւնները Պ· Արխ Գարաեանի եւ ընտանիքին:

×

Այս տխուր առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ըլլան- Արխ Գարաեան «Ցառաջ»ի բարգաւաճման համար 200 Ֆ·: Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Թօփալեան փոխան ծաղկեպսակի «Ցառաջ»ի բարգաւաճման համար 100 Ֆ· եւ 400 Ֆ· Կապոյտ Ֆաչի Օգափոխութեան կայանին (առանձ «Ցառաջ»էն):

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue St. Bazile — Marseille

Հայկական Շրջուն Թատերախումբը (Լիբանանէն)՝

Առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ կը ներկայացնէ՝

Տրակինճսիի եւ Ռիազանոֆի
«ԲԱՂՆԻՔԻ ԱՆՈՑՇ»
(կատակերգութիւն 2 արար)

Բեմադիր՝ Վաչէ Ամրունի:

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 15-ին: Մուտք՝ 50 Ֆ·:

Ա Յ Ց

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

Կապոյտ Ֆաչի Իսի մասնաճիւղը, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս այցելութիւն մը կազմակերպած է զոյգ հանգստեան տուները Մոնմորանսի եւ Անտիյի, Կիրակի, Դեկտ· 12:

Այս առթիւ օթօքառ մը վարձուած ըլլալով, փափաքողները կրնան ընկերանալ:

Օթօքառը կը մեկնի ժամը 13·15-ին 190 թիւ օթօպիւսի կայարանը, Օփէթալ - Փերսի եւ 13·30-ին Փլաս Լէոն - Պլում, Իսի:

THEATRE MUNICIPAL
25, Avenue Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

LES ASSOCIATIONS
RELIGIEUSE, CULTURELLE, SPORTIVE, ARMENIENNES
D'ISSY - LES - MOULINEAUX

présentent

MARDI, 14 DECEMBRE, A 20 H 30

L'ENSEMBLE NATIONAL DE DANSES D'ARMÉNIE

Direction artistique: VANOUCHE KHANAMIRIAN

Réservation: ASSOCIATION SPORTIVE ARMENIENNE
26, Rue de l'Egalité — 92130 Issy-les-Moulineaux

Permanence téléphonique: les Lundis à partir de 19 h 30

ՊԱՍՔԷԹ ՊՈՒԼ

Հ· Մ· Ը· Մ· - Ֆրանսի երթի վերջին մրցումը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Դեկտ· 12, ժամը 16·30-ին, Պանեէօյի խումբին դէմ, Փիմնազ Թանտուի մէջ, 9 ռիւ Թանտու, Փարիզ 19-րդ, մէթրօ՝ Լօմիէռ:

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
26, Rue Troyon — Sèvres

ՏՕՆԱԿԱՏՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 17-էն սկսեալ:

CENTRE CULTUREL NOURHAN FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux

VENDREDI, 10 DECEMBRE, A 21 H.

débat sur le thème:
« L'ORDINAIRE ET L'IMAGINAIRE DES ARMENIENS »

avec la participation de:
JEAN - PIERRE RICHARDOT
auteur d'«Arméniens, quoi qu'il en coûte»

SAMEDI, 18 DECEMBRE, A 20 H 30

SOIREE DE MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE ET ORIENTAL

Participation aux frais: 20 F. et 25 F.

NOUVEAUX SALONS

un cadre prestigieux
pour tous les budgets

MARIAGES - RECEPTIONS - MANIFESTATIONS DIVERSES
64, ROUTE DE VERSAILLES - LOUVECIENNES - **TEL. : 969.94.53**

ՃՇԴՈՒՄ

Գէորգ Ծովհաննէսեանի մահազդին մէջ («Ցառաջ», Դեկտ· 8), Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մինթանճեանէն ետք՝ պէտք է ըլլայ- Տիկին Սիրանոյշ Ծովհաննէսեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շահան քհնյ· Տէտէեան, Երջկի եւ զիսաբէթ Տէտէեան, Պօղոս Տէտէեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գիլիբեան եւ զաւակը (Մխայեալ - Նահանջները), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հանէսեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Մանուկ Նալպանեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Ստեփան Աւաքեան եւ զաւակը շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռաձրով, նամակով, մամուլով ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց աներջօր՝ Հօր եւ մեծ - Հօր՝ Եղիազար Գիլիբեանի մահուան առթիւ:

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթ· Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց Թեմերուն եւ օրհնութիւն ցեղասպանութեան նուիրուած յուշարձանին, եկեղեցւոյ բակը: Աւարտուելէն ետք՝ հոգեհանգիստ:

CENTRE SOCIAL LA MARTINE
Boulevard du Bosphore, St. Antoine, Palanque
MARSEILLE

ՆՈՒԷՐ

Որբէ մը «Ցառաջ - Ազգ»ին 500 Ֆ· (առանձ «Ցառաջ»էն) եւ 100 Ֆ· «Ցառաջ»ին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕՁԱՄ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

ՄՈՆԹ - ՔԱՐԼՕ

P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.

Ամէն կիրակի իրիկուն
ժամը 8·30-ին

×

ECOUTEZ TOUS LES DIMANCHES

EMISSION ARMÉNIENNE
POUR L'EUROPE (Bilingue)

— à 20 H. 30 —

MONTE - CARLO
P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.
B. P. 141 Monte - Carlo, MONACO

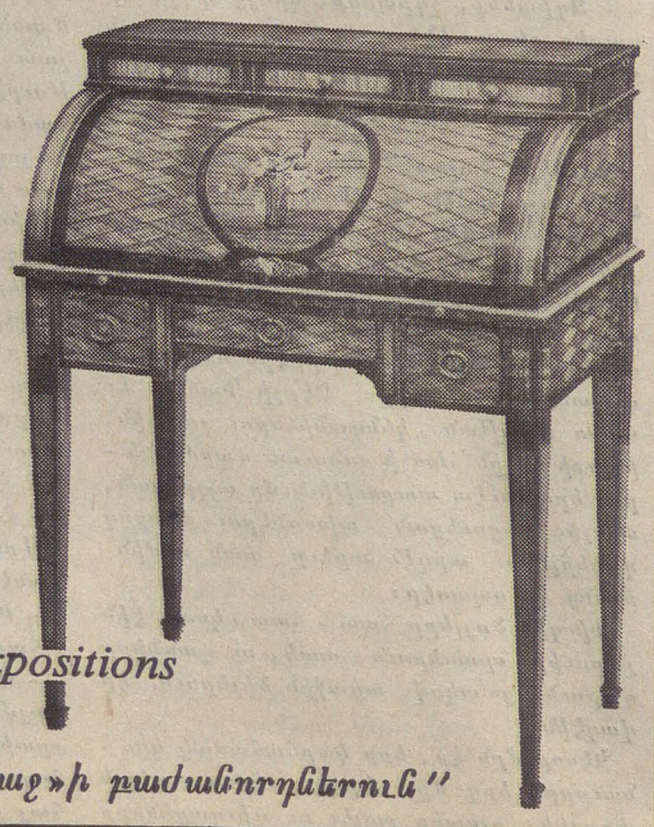
ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՆՈՒԱՐԴ ՊԱՊՈՒԽԵԱՆ
Իր դործերը կը յանձդարէ՝
67, Avenue Sadi - Carnot
DRANCY
Շաբթու մէջ ժամը 16-էն 20, բայց ի Շաբաթ եւ Կիրակի, մինչեւ Դեկտ· 30:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

visitez
une des plus belles expositions
de France

"Բացառիկ գեղ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"

INCROYABLE

vente exceptionnelle
aux particuliers
DE NOS MODELES DE HAUTE JOAILLERIE FRANÇAISE
(prix fabricant)

CROIX GREGORIENNE

modèle exclusif

PAVE *Joaillier*

G. OUZOUNIAN

Tél.: 274. 50. 25
Métro: Arts et Métiers

3, Rue des Gravilliers
75003 — Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
10
VENDREDI
10 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատ: 2.50 Ֆ.

58ԴԻ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.322 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.322

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱ

ՓՐԻՓՈՄՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

C. G. T. կը հաստատէ
C. G. C. կը յառաջդիմէ

ՔՈՒ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ՝
ՆՈՒԶԻ ԵՒ ՊԸՆՈՒԱ

Ձեռնպահներու թիւը աւելի մեծ եղած է այս անգամ, քան 1979-ին, մանաւանդ գործադուլութեան կողմէ, ուր համեմատութիւնը 52% եղած է մօտաւորապէս եւ աւելի քան 40% աշխատաւորներու կողմէ:

Արդիւնքները խօսուն են եւ պատկերն են ալրող մթնոլորտին: Ինչպէս կը նախատեսուէր, աշխատաւորական կողմը մեծ պարտեալն է՝ Աշխատանքի ընդհ. Համադաշնակցութիւնը (Սէ - ժէ - Թէ), որ 1979-ի 42%-էն կ'իջնէ 36,8 առ հարիւրի, մնալով հանդերձ գլուխը միւս սենտիքաներուն բաղդատմամբ: Մեծ յաղթողն է քարտերու համադաշնակցութիւնը որ 9,64%-ով 4,44 կէտ կը շահի: Միւս - ները տեղքայլ կ'ընեն, ինչպէս է. - Մէռի Սէ - էֆ Տէ - Թէ-ն - 23,5 առ հարիւրով, Բանուորական Ուժը՝ 17,70%-ով: Սէ - ժէ - Թէ-ի ակնկալուած նահանջը զանազան պատճառներ ունի, անկասկած, եւ ոչ միայն այն միակը՝ զոր կուտան ոմանք, գլուխն ըլլալով Քրազուքի, թէ սենտիքան ճայն կորսնցուց, որովհետեւ չատ մեզմ մնաց իշխանութեան նկատմամբ եւ այդ դժգոհութիւնն է զոր քուէարկող աշխատաւորները արտայայտեցին: Ափսոս սակայն չի բաւեր որպէս բացատրութիւն եւ պէտք չէ անտեսել թէ զեր կրնան խաղացած ըլլալ նաեւ սենտիքային ծայրայեղ քաղաքականացումը եւ գաղջ դիրքը Լեհաստանի դէպքերուն առթիւ: Արդարեւ երբ չանտեսուի այս քաղաքականացումը, քուէներու բացակայութիւնը կրնայ նկատուիլ տրամաբանական հետեւանքը համամնաւար կուսակցութեան կրած պարտութեան երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Խմոն Մէռի յայտերը՝ զդալի յառաջխաղացում մը արձանագրելու, ի զերեւ ելան, բայց կը պահէ իր դիրքը քանի 1979-ի 23,2-էն կ'անցնի 23,5-ի: Մեծ չահողն է քարտերու ընկերակցութիւնը:

Գործադուլութեան կողմը, կը նահանջէ Ֆրանսական Գործադուլութեան Ազգ. Որհուրդը (Սէ - էն - փէ - էֆ)ի նպաստ փոքր եւ մինչեւ ճարտարարուեստի ազգ. սենտիքային (Սէ - էն - փէ - էմ - ի) որ 1979-ի 2%-էն կը հասնի 15%-ի:

Ցիշենք որ, եթէ հարկ է, փրիւոմ - ները դատարաններ են, բաղկացած հասասար համեմատութեամբ բանուորներէ եւ գործատէրերէ, որոնց դերն է դատը տեսնել գործատէր - աշխատաւոր որեւէ տարակարծութեան: Բառը՝ Փռիւ տ'հոմ, իմաստուն մարդ, նախապէս արի կըտ - րիճ (փռէօ) կը նշանակէ: Այս դատարանները հիմնուած են Նափոլէոնի կողմէ, 1806-ին, մեռաքատգործներու ճնշումին տակ, Պուրկուէն - ժալիէօի մէջ: Նախապէս, կազմակերպչական կանոնները կը պտնուէին 1806 Մարտ 18-ի օրէնքին մէջ, բայց անկէ ի վեր քանիցս բարեփոխուած են, վերջաւորաբար 1907-ին եւ միայն 1924-ին է, որ աշխատանքի Օրինագիրքին մէջ տեղ գտած են:

×

Թէեւ Նախարարաց Խորհուրդի նիստին չէ խօսուած այդ մասին, բայց ինչպէս կը սպասուէր, ժ. փ. Քոթ «ազատ արձակուած» է Գործակցութեան նախարարպատուիրակի իր պաշտօնէն: Ռոքար - տիէն, ինչպէս ծանօթ է, Քոթ չատ զգալիարապաշտ կը նկատուի ափրիկեան քաղաքականութեան իր տեսակէտներով, մինչ Էլիզէ լրատես է: Քոթ, ինչպէս դըրած էինք երէկ, մերժած է Մաորիսի դեսպանի պաշտօնը:

Մէկը զնաց, եկան երկու հոգի, քանի Օգոստոսէն ի վեր Ֆրանչեսքիի ենթանախարարութիւնը՝ տարեցներու, տէր չունէր: Ուրեմն Քոթի տեղ եկաւ, Միթերանի մօտիկ անձ մը, Քրիստիան Նուէլի, 43 տարեկան, իսկ տարեցներով զբաղելու կանչուեցաւ Տանիէլ Պընուա, 74 տարեկան, Նըվէդի երեսփոխան - քաղաքապետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌՔԵՐՈՒ ԱՐԱԳՈՒԹԻՒՆԸ պիտի սահմանափակուի անձրեւոտ օրերը, Յունուար 1-էն սկսեալ: Կառուղիներու վրայ՝ 110 փոխանակ 130-ի եւ ճամբաներու վրայ 80 փոխանակ 90-ի:

ՌԵԿԸՆ կարեւոր պարտութիւն մը կրեց Ներկայացուցչական Ժողովին մէջ, ուր մեծամասնութիւնը մերժեց ԷՄ - ԻՔՍ հրթիռներու առաջին վարկերը: 176-ի դէմ 245 ձայնով է որ Ժողովը մերժեց 998 միլիոն տոլար յատկացնել միջցամաքային 5 առաջին հրթիռներուն ինչ որ «մեծ սխալ մը», որակուեցաւ Նախագահ Ռեկընի կողմէ: Երկարատեն է, որ օրէնսդրական կանը չէր ընդդիմացած գործադիրին, զինուրական մարզին մէջ եւ պատահածը ծանր է նախագահին անձնական վարկին համար ալ: Մօսկուա «ծանր հարուած Ռեկընի զինապաշտ ծրագիրներուն համար» որակեց ամերիկեան Ժողովին քուէարկութիւնը, անտեսելով անշուշտ, թէ գոնէ կարելի է ժողովրդավար վարչակարգի մը առաւելութիւնը տեսնել, մինչ Խորհ. Միութեան մէջ կարծիք առնելու պէտք չկայ Եւրոպայի սրտին վրայ հսկայ զինամթերք պահելու համար:

ԵԱՐԶԻ (Պէյրութի հարաւ - արեւելեան արուարձան) մէջ բախում պատահած է իսրայելեան ուժերու եւ լիբանանեան բանակի միջեւ: 2 լիբանանցի զինուոր մեռած է եւ մէկ իսրայելացի: Այս բախումը առաջինն է իր տեսակին մէջ:

ԱՆԳԱՐԱՑԻ զինուորական ատեանը անդամ մը եւս դատապարտեց բեմադիր Եըլմազ Կիւնէյը, համայնավար քարոզչութեան համար, եօթն ու կէս տարուան բանտարկութեան: Ի բացակայութեան տրուած այս վճիռը Եղ-ի հեղինակին դէմ կը վերաբերի 1978-ին հրատարակուած յօդուածի մը: 1974-ին ալ 18 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր մարդասպանութեան համար, վախած ու Եւրոպա ապաստանած էր: Վերջերս հպատակութենէն ալ զրկուեցաւ:

ԱԼՔՈԼԻ - ԾԽԱԽՈՏԻ վրայ որոշուած տուրքը, գոցելու (?) համար Ընկերային Ապահովութեան բացը պիտի գործադրուի Ապրիլ 1-էն սկսեալ: Կը թուի թէ կատակ չէ եւ Պեռեկովուա համոզուած է որ այս ձեւով կը հաւասարակշռէ Սեֆիւ-ի բացը եւ առաջքը կ'առնէ ալքոլամոլութեան: Թէեւ հիւանդանոցները լեցնող ալքոլամոլ հիւանդները քոնեակով կամ ուիսքիով չէ որ կը զինուին այլ պարզապէս հասարակ զինիով...:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ մէջ (Լիբանանի հիւսիսը) տասը հոգի մեռած է թակարդուած կառքի մը պայթումէն, ընկերվարական - յառաջդիմական կուսակցութեան կեդրոնատեղիին առջեւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼՈՒՆԱՓԱՌՔ

Երբ փարիզ կը գտնուէի վերջին անգամ, ուզեցի անպայման անգամ մը անցնիլ Թրօքատէրոյէն: Այս նշանաւոր հրապարակին վրայի պատշգամին մօտեցայ, հոնկէ նայեցայ դէպի վար ու դիտեցի համայնապատկերը, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս ըրած էի փարիզի առաջին այցելութեանս, մօտաւորապէս քսանըհինգ տարի առաջ:

Գիտէի, որ բան մը չէր փոխուած այդ հրապարակին վրայ, կամ թերեւս քիչ բան: Հիմնականը չէր կրնար փոխուած ըլլալ: Գիտէի, որ հոնկէ եթէ վար նայիչէի, դեղեցիկ ծաղիկներով զարդարուն պարտէզ մը պիտի երկարէր աչքերուս առջեւ: Ցետոյ պիտի տեսնէի Սէն գետը, ու քիչ անդին պիտի բարձրանար էյֆէլի աշտարակը, գինքը չրջապատող կանան - չութիւններու մէջտեղ: Ու եթէ աչքերս քիչ մըն ալ դէպի հեռու դարձնէի, այնատեն պիտի տեսնէի Զինուորական Դըպրոցին հսկայ չէնքը:

Ամէն ինչ աչքերուս առջեւ յստակ էր, բայց դարձեալ տեսնել ուզեցի ու գացի: Անցայ «Մարդուն Թանգարան»ին քովէն, ու իջայ դէպի պատշգամ: Մօտեցայ մինչեւ պատշգամին ծայրը: Ահաւոր հով մը կը փչէր այդ պահուն ու յիշեցի որ առաջին այցելութեանս ալ այդ հովը անհանդիստ ըրած էր զիս: Ցիշեցի, որովհետեւ հոն առնուած լուսանկարներուս մէջ, մազերս խառնուած էին հովին ազդեցութենէն: Հիմա չատ քիչ մազ մնացած էր գլխուս վրայ, բայց նորէն ալ հովը կը խաղցնէր զանոնք:

Մօտեցայ պատշգամին ծայրամասին ու փնտռեցի ճիշդ այն կէտը, ուրկէ դէպի վար նայած էի առաջին այցելութեանս: Գտայ, այդ կէտը: Վստահ եմ չէի սխալած: Ճիշդ հոսկէ, այս մարմարին վրայ կոխելով է որ էյֆէլի աշտարակին նայած էի քսանըհինգ տարի առաջ, խանդավառութեամբ եւ զբօսաշրջիկի միամիտ երջանկութեամբ: Եւ մարմարը նոյն մարմարն էր, ինչպէս աշտարակը նոյն աշտարակն էր: Աշտարակէն ալ առաջ, պարտէզներէն ու Զինուորական Դպրոցէն ալ առաջ նայեցայ այդ մարմարին, քարի կտորին: Ես ինծի ըսի. ահաւասիկ ճիշդ սա կէտին վրայ կոխած եմ ասկէ քսանըհինգ տարի առաջ: Հետք մը մնացա՞ծ է: Ինչ հետք: Ոչինչ: Այդ օրէն ասդին ով գիտէ քանի հարիւր հազար հոգի եկաւ ու կոխեց ճիշդ նոյն կէտին վրայ, նայեցաւ դէպի վար ու լուսանկարեց ուրախութեան բացագանչութիւններ արձակելով: Ինձմէ առաջ ալ արդէն, ո՛վ գիտէ քանի միլիոն հոգի եկած ու կանգնած էր հոն: Ոչ մէկ հետք այդ բոլորէն: Մարմարը կուրծք տուեր էր անհամար կօշիկներու ներքաններուն, առանց դրոշմուելու անոնցմէ: Եթէ դրոշմ մը, հետք մնացած է հոն ինձմէ, աւիւնս մտքիս մէջ է, յիշողութեանս մէջ է միայն:

Կանգնեցայ ուրեմն ճիշդ նոյն մարմարին վրայ ու հոնկէ կրկին դիտեցի համայնապատկերը: Դիտեցի ու աքանչելի տպաւորութիւն մը, գոհունակութիւն մը ունեցայ: Այս տպաւորութիւնը կուգար ոչ թէ ինծի ծանօթ այդ համայնապատկերը դիտելէ, այլ կուգար զայն «կրկին» դիտելէ: Կը հասկնայի որ իրարմէ չատ տարբեր բաներ էին «դիտելն» ու «կրկին դիտել»ը: Երկրորդը իր չէշտը կը դնէր, ո՛չ թէ դիտել բառին, այլ կրկին բառին վրայ: Ու ես առաջին այցելութեանս ընթացքին էյֆէլի աշտարակին մէջ եթէ միայն էյֆէլի աշտարակ մը տեսած էի, երկրորդ այցելութեանս ընթացքին անոր նայելով կը տեսնէի ոչ այնքան էյֆէլի աշտարակը, որքան քսանըհինգ տարի առաջուան իմ պատկերս, հոն այդպէս կանգնած խանդավառ ու երազներով լեցուն...:

×

Մարդուն հոգիին խորը գաղտնի տեն -

ՄԱՀ

ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ

ԾԱՏՈՒՐ ԱՂԱՅԵԱՆԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Դեկտ. 5-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ երեւանի մէջ մեռած է ակադ. Ծատուր Պաւելի Աղայեան: Ծնած էր 1912-ին Աղբրեջանի Զագլիկ (Փիփ) գիւղը: Նախակրթութիւնը ստանալէ ետք կիրովաբադի մանկավարժական ուսումնարանին մէջ՝ 1930 - 1932 պաշտօնավարած է Շամխորի չրջանի հայկական գիւղերը: Տարի մը ետք մտած է Մոսկուայի պատմա - փիլիսոփայական Հիմնարկը, զոր աւարտած է 1937-ին: 1941 - 1948 դասախօսած է Աղբրեջանի պետական համալսարանը, ապա փոխադրուելով Հայաստան՝ պաշտօնի կոչուած է Երեւանի Պատմութեան Հիմնարկին մէջ: Ծատուր Աղայեան 1950-ին ընտրուած է Հայաստանի Ակադեմիայի թղթակից - անդամ, իսկ 1968-ին՝ ակադեմական: 1968-էն ի վեր կը վարէր Ակադեմիայի հանրային գիտութիւններու բաժնի քարտուղարի պաշտօնը: Ակադ. Ծատուր Աղայեան հեղինակն է տասնեակ մը մենագրութիւններու եւ բազմաթիւ գիտական այլ աշխատութիւններու, որոնք նուիրուած են հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարի պատմութեան, Անդրկովկասի, ինչպէս նաեւ հայ եւ ռուս ժողովուրդներու դարաւոր կապերուն, Հայաստանի եւ Անդրկովկասի համայնավար կազմակերպութիւններու հարցերու ուսումնասիրութեան: «Հայ ժողովուրդի պատմութիւն» բազմահատոր աշխատութեան 7-րդ հատորի պատասխանատու խմբագիրն է, իսկ 5-րդ հատորի՝ խմբագիրներէն մէկը: Եղած է հայ ժողովուրդի պատմութեան պզրոցական դասագիրքերու հեղինակներէն մէկը, ինչպէս նաեւ փաստաթուղթերու եւ նիւթերու բազմաթիւ հաւաքածոներ կազմող խումբերու ղեկավար: Բազմիցս մասնակցած է մի - ջազգային գիտական ժողովներու եւ հաւաքոյթներու, որոնց ընթացքին ներկայացուցած է խորհրդային պատմագիտութեան նուաճումները: Իր ղեկավարութեամբ 40 ուսանողներ պաշտպանած են տոքթորայի իրենց աւարտաճառերը:

չանք մը կայ պարբերաբար հին ապրումներու ու դրուագներու վերադառնալու: Դէպի անցեալ ուխտագնացութիւն մըն է այս, որմէ զերծ չի կրնար մնալ ոչ մէկ մահկանացու, որքան ալ կոշտ ու կոպիտ կազմուածք ունեցած ըլլայ բնութեամբ: Ճիշդ է որ ոմանց մօտ կը տեսնուի անցեալին նայիլէ, անցեալը պարբերաբար յիշելէ խորշանք մը, տհաճութիւն մը, բայց աւիւնս օրէնքը չի խախտեր, ընդհակառակն կը հաստատէ: Խորշանքն ու տհաճութիւնը կուգայ ոչ թէ անցեալը մոռնալու փափաքէն, այլ անցեալի վերյիշումին պատճառած տրտմութենէն: Անցեալի վերյիշումը միշտ տխուր է նոյնիսկ եթէ վերյիշումը կը վերաբերի մեր կեանքին ամէնէն երջանիկ վայրկեանին: Բայց մենք պէտք ունինք այդ վերյիշումին: Մեր հոգին մեր ձեռքէն կը բռնէ ու կը տանի դէպի մեր կեանքին ամէնէն երջանիկ վայրկեանին: Բայց մենք պէտք ունինք այդ վերյիշումին: Մեր հոգին մեր ձեռքէն կը բռնէ ու կը տանի դէպի մեր անցեալի վայրերը, ճիշդ այնպէս ինչպէս մեր հայրը մեր ձեռքէն կը բռնէր ու մեզ լունափառք կը տանէր երբ երախայ էինք: Մեր անցեալը մեր Լունափառքն է: Գուցե նաեւոր պզպզուն լոյսեր կը վառին, կը մարին հոն ու մենք անպայման տարին անգամ մը քանի մը թղթադրամ պիտի նետենք անոր մուտքի դրան քով նատած տոմսակավաճառին առջեւ:

Ռ. Հ.

ՊԱՅԱՆ 68-Ի ՀԵՏՔԵՐՈՎ...

Գրքից՝ ՆՈՑԵՑ ՁԻՓՈՒՆԻ

Ես ինքս էլ ականատես եղա այդ ողբերգական իրադարձություններին, որոնք ցնցեցին ամբողջ աշխարհը։ Ես այդ ժամանակ ընդամենը 20 տարեկան երիտասարդ էի։ Ֆրանսիայի մայրաքաղաքում էի ապրում և ուսանում։ Ինչպես ամբողջ աշխարհում, այնպես էլ Ֆրանսիայում ուսանողությունը ակտիվ մասնակցություն էր ունենում հասարակական կյանքին։ Ուսանողական կազմակերպությունները հանդես էին գալիս տարբեր ելույթներով, հանրահավաքներով, ցույցերով։ Ուսանողությունը ակտիվ մասնակցություն էր ունենում նաև քաղաքական կյանքին։ Ֆրանսիայի ուսանողությունը ձախ ուժերի կողմնակիցն էր։ Ես ևս ակտիվ մասնակցություն էի ունենում ուսանողական կյանքին։ Ես ձախ ուժերի կողմնակիցն էի։ Ես ձախ ուժերի կողմնակիցն էի։ Ես ձախ ուժերի կողմնակիցն էի

նրան ... Մի քիչ չափազանցելով կարելի է ասել որ մեր յարաբերութիւնները վերածուում են «թրոք»ի (փոխանակութիւն)...

Արտասահմանից տանում են «ապրանքներ» եւ «կապիտալիստական կեանքի պատկերները» ու հայրենիքից «վերցնում» ենք հայրենասիրական տպաւորութիւններ եւ յուզումներ ... Ու վերադառնալիս ի վիճակի ենք որոշ ժամանակի համար (կամ երբեմն մի անգամ ընդմիշտ) ամբացած համարել մեր «հայապահպանումը», հաշուի առնելով նաեւ որ՝ «Հայաստանը կայ» ու եթէ յանկարծ կարօտի պահանջը վերսկսի՝ ապա Հայաստանի մեր հայրենակիցները միշտ պատրաստ են մեզ ընդունելու՝ նոյն ջերմութեամբ...

Այս անհատապարակչուած յարաբերութիւնները զգալի եղան, ինձ համար, այս վերջին ճամբորդութեանս ընթացքին, երբ տեսայ որ Հայաստանում կայ մի երիտասարդութիւն, որը աւելի կարօտն ունի յոյսի եւ «թթուածինի»՝ քան «ճինդ»երի կամ «դիսկօ» ձայնապնակների...

Հարկաւոր է նրանց հանդիպել, զրուցել, ծանօթանալ որպէսզի զգան որ մենք էլ ունենք որոշ «իդէալներ»: Այսպիսով պիտի կարելի լինի նրանց հետ միասին խորացնել ու իմաստաւորել մեր «Սփիւռքահայի ժամանակաւոր ինքնութիւնը»...

Այս անմիջական հանդիպումները եւ փոխադարձ անդրադարձումները չեն պատկանում մի բարձր «աէօրիայի» կամ մի որեւէ դաղափարաբանութեան, այլ պարզապէս արտայայտում են որոշ հոդեկան եւ մանաւանդ համերաշխութեան մի պահանջ: Ու այս պահանջից են զարգանում անխուսափելիօրէն, զանազան մօտեցումները, կարծիքները, ձեռնարկները որոնց հարկաւոր է խանդավառութիւն: Հէնց այդ խանդավառութիւնն է որ ներկայացնում է երիտասարդութեան խակ - կան ուժը:

Առանց այդ ուժին դաղափարները մարում են եւ «աէօրիաներն» ու սիստեմները «դանդաղ են քայլում»՝ էներկիայի պակասից...

Զկայ պոռթկում առանց բարիքի...

Ա. Ջ.

(*) «Փորձ տարա - գրութեան», Յ. Ֆիւրֆեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՄԿ, պաշտօնական ամսագիր Կաթողիկոսութեան Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Թիւ 4, Ապրիլ 1982, Թիւ 5 - 6 - 7 Մայիս - Յունիս - Յուլիս 1982, Անթիլիաս, Լիբանան:

ԵԳԻՊՏՈՍ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Ֆրանսայի Նախագահին այցելութիւնը Եգիպտոս, առիթ կը հանդիսանայ անդրադառնայ Եգիպտոսի վերաբերող կարգ մը հիմնական հարցերուն:

Ամերիկեան օրաթերթերէն «Հերըլտ»ի համար կասկած չկար այն մասին, թէ Սատաթի սպանութենէն աւելի քան տարի մը ետք, այս վերջինին կչիռը կը շարունակէ ազդեցիկ մնալ երկիրին մէջ: Վերջին հաշուով, կը չեշտէր թերթը, նոր նախագահը արտաքին եւ ներքին քաղաքականութիւններուն մէջ կը հետեւի իր նախորդին ուղեգիծին, մանաւանդ՝ բար, Եգիպտոս - Իսրայէլ յարաբերութիւններուն եւ պաղեստինեան խնդիրներուն ուղղութեամբ: Միւս կողմէ սակայն, Սատաթ իր յաջորդին «ժառանգ» կը ձգէր անտեսական ծանր կացութիւն մը, թերթին ըսելով՝ քառասնից վիճակ մը:

Մուպարաքի մեծագոյն արժանիքն այն կ'ըլլայ, որ ան կը յաջողի իր նախագահութեան առաջին տարեշրջանը բոլորել երկրին պարզեւելով կայուն գոյավիճակ մը: Սատաթի ընդդիմադիրներէն պատասխանատուի մը մատնանշումով, Եգիպտոս Նասըրի եւ Սատաթի օրերուն կ'ունենայ զերիչխան դէմքեր՝ տիրական երկրին ներքին եւ արտաքին կեանքին բոլոր երեսներուն վրայ: Իսկ այժմ, կ'աւելցնէ նոյն պատասխանատուն, մեր տրամադրութեան տակ կը դտնուի ոչ միայն յամառ աշխատող, այլեւ խոհուն նախագահ մը:

Մուպարաք, համաձայն դէտերուն, գործնական նկատումներով հակոտնեայ ձեւով կը չարժի իր պաշտօնին մէջ, բաղդատմամբ իր նախորդին: Նախ ապատ կ'արձակէ նախկին նախագահին օրերուն ձերբակալուած ընդդիմադիր տարրերը՝ ձախակողմեան եւ աջակողմեան: Վերջ դնել կուտայ նաեւ ասոնց բանտերները հանդիսացող թերթերու հրատարակութեանց դէմ վճռուած արգելքին: Աւելին՝ կը ձգտի այլախոհներուն կարծիքներն ու տեսակէտները ունենալ, խորհրդակցութեանց ճամբով, իր վարած արտաքին թէ ներքին քաղաքական հարցերուն լուծումին ընթացքին:

Եգիպտոսի յարաբերութիւնները Իսրայէլի հետ կը բարդացնէ, առնուազն՝ չի հետեւիր Սատաթի ամէն գնով համակերպումի դործելակերպին: Ադին՝ կը փորձէ սերտացնել Գահիրէի կապերը Արաբ Պետութիւններուն հետ: Աւելի չի նշանակեր անշուշտ, ինչպէս դիտել կուտայ Եգիպտոսի Արտաքին փոխ - նախարարը Օսման Էլ - Պազ, որ Մուպարաք կը հրաժարի իր նախորդին ուղեգիծէն: Միայն թէ՝ Գահիրէի արտաքին քաղաքականութիւնը այլեւս «ո՛չ կը սկսի, ո՛չ ալ վերջ կը դնէ բացառաբար Իսրայէլով»: Ուրեմն, նոր նախագահին արտաքին քաղաքականութիւնը կը դառնայ առաւել առարկայական, դործնական:

Մուպարաքի համար հիմնական մտահոգութիւնը կը ներկայացնէ իր երկրին անտեսութիւնը, որ ժիգոյն պատկեր կը պարզէ: Քարիւղի, Սինայի անապատ, եւ զբօսաշրջիկութեան եկամտաբեր աղբիւրները ցած աստիճանի վրայ կը մնան: Միւս կողմէ, արտասահման աշխատող Եգիպտացիներուն երկիր առաքած տարադրամը կը նուազի: Աղդին, դիւանագիտականութիւնը, իր արեւելեան կենցաղով եւ հոգեբանութեամբ, միշտ իր անցեալին անբաւարար պատկերը կը պարզէ:

Որպէսզի միջին, աւելին՝ աղքատ դասակարգերը կարելիութիւն ունենան ապահովելու ապրուստին նուազագոյնը, նախագահը, հարկադրաբար, կը պահպանէ պետական յատկացումներու դրութիւնը, դլխաւորաբար ուտեստեղէնի կարեւոր մարդին մէջ, ինչպէս, օրինակ, բրինձը, չաքարը, ձէթը եւայլն: Որպէսզի ասոնք պահպանեն իրենց մատչելի նկատուած դիները:

Ի՞նչ կրնայ ըլլալ Եգիպտոսի այժմու նախագահին յառաջիկայ տարիներուն ուղեգիծը՝ ներքին թէ արտաքին քաղաքականութիւններուն ուղղութեամբ: Այս հարցումը հրապարակ կը դնէ ներկայ կառավարութեան ընդդիմադիրներէն պարբերաբար մը: Եւ պատասխանն ալ կուտայ ան անմիջապէս ընդդծելով.- Հետեւիլ Սատաթի հիմնական քաղաքականութեան, անշուշտ, նկատի առնելով օրուան պայմաններն ու կացութիւնները, յատկապէս Մերձ. Արեւելքի նոր իրադարձութիւնները, օրինակ՝ Լիբանան, զարկ տալ ջերմջազօտիին խաղաղութեան պահպանումին նպաստող բոլոր միջոցներուն, խօսիլ աւելի արդարային ձգտումներուն մասին, դլխաւորաբար արծարծելով պաղեստինեան հարցը եւ ասոր լուծումին եղանակները, պայմանները եւ, վերջապէս, զարդացնել ազատ տնտեսութեան դրութիւնը Արեւմուտքի հակող քաղաքականութեան դործադրութեամբ:

Սակայն, Մուպարաք պէտք է արագ չարժի, յատկապէս ներքին կեանքին մէջ բարելաւելով երկրին բնակչութեան մեծամասնութեան պահանջները: Ժամանակը խստապահանջ է. որեւէ տատամսում, թերացում կամ ուշացում կրնայ իր բացասական անդրադարձները ունենալ նախագահին ապագային վրայ:

Թ. Ա. Թ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ գացած են (Նոյ. 12-ին) Հայաստանէն խումբ մը արուեստագէտներ, գլխաւորութեամբ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահի տեղակալ Կարլէն Մելքայէլեանի: Երեկոյեան, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Պէնկլեան սրահին մէջ տեղի ունեցած ընդունելութիւն մը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Միութեան առենապետը՝ Յովսէփ Եուսէֆեան: Իր կարգին՝ Կարլէն Միքայէլեան, խօսք առնելով անդրադարձած է Հայրենիք - Սփիւռք յարաբերութիւններուն, յայտնելով որ «Հայաստան ուշադրութեամբ կը հետեւի ընսփիւռքի իր ազգակիցներու հայապահպանման ճիգերուն եւ երկուքը մէկզմէկու լրացուցիչ մասը կը կազմեն»: Յաջորդ օրերուն հայրենի հիւրերը այցելած են Մարի Մանուկեան վարժարան, Հաճըն Տուն, Արժանթինի Հայ Մշակոյթի Տուն, Պաքչէճեան վարժարան եւայլն.:

Նոյ. 15-ին, տեղի ունեցած է արուեստագէտներուն անդրանիկ երեկոյթը, որու ընթացքին հանդէս եկած են դաշնակահար Կարինէ Օհանեան, երգչուհի Մելանիա Աբովեան, ջութակահար Հրաչեայ Ճարութիւնեան, դուդուկահար Սարօ Դանիէլեան եւ ճազի երգիչ Կէորկի Մինասեան: Ցայտագիրը բաղկացած է առաւելապէս հայ երաժիշտներու գործերէ՝ Կոմիտաս, Խաչատուրեան, Բաբաջանեան, Ալէմշահ, ինչպէս նաեւ Շուիէն, Փուչինի, Սարազատ:

✕

ԿԼԷՆՏԷԼԻ (Լոս Անճըլըս) Ս. Աստուածածին վարժարանին մէջ տօնուած է Հայ Մշակոյթի Օրը, ամբողջ ամիս մը: Դասախօսութեամբ մը տոքթ. Գառնիկ Գալատեան չեշտած է հայ միջնադարեան գրականութեան միջազգային արժէքը: Երաժշտութեան ուսուցիչ Հովիկ Գասպարեան ցուցադրած է լուսապատկերներ հայկական վանքերէ եւ յուշարձաններէ: Հէթանոսական շրջանի հայ մշակոյթը ներկայացուցած է Մաղիկ Գիւրջեան: Հայկական թատրոնի երկհազարամեայ պատմութիւնը ներկայացուցած է Մաչէկ Աբրահամեան, չեշտելով նաեւ թատրոնի դաստիարակչական դերը: Դասախօսութիւն մը տուած է «Նոր Հայ» շաբաթաթերթի խմբագիր Սարգիս Մաճառեան, նիւթ ունենալով «Հայ մամուլ»ը: Քրիստոնէութեան եւ հայ մշակոյթի աղերսներու մասին խօսած է Աննուշեան Ա. քհնյ. Արթինեան: Կրօնական երգերով հանդէս եկած է Անի Դեմիրճեան: Ծօսք առած է Պօղոս Գիւրէլեան, որմէ պատմըւածք մը կարդացած է Լեւոն Գասպարեան: ԺԹ. - Ի. դարերու հայ երաժշտութեան մասին դասախօսած է Հովիկ Գասպարեան: Նոյն առեն ունկնդրուած են հայ երաժիշտներէն գործեր:

ՍՊԻՏԱԿ ՋԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՋՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

- Ես ի՞նչ վտանգ մէջ ինկած էի, որ չգիտէի, չգիտէի: Հայոց աշխարհի երախան օրօրոցէն գիտէ իր խելացի աչքերով, թէ ի՞նչ կը կատարուի: Ինտեղ կռիւ կայ, բոց, արիւն, երկաթ: Իոլորը, բոլորը կռուի ելած են մեր պապերու աշխարհէն թուրքը քշելու: Ճամբայ ելած եմ լուրը հասցնելու Մուշ, Կարմիր Սերոբին, թէ ապատամբներու բանակը արդէն Վան մըտաւ: Կռիւ, ճամբաներուն, քաղաքներուն, գիւղերուն մէջ: Կռիւ, տանիքներուն, արտերուն վրայ: Ես պէտք է հասնիմ չուտով: Ա՛յ ինչպէ՛ս վրդոված է ձին: Որ գարին կտրէ, չուտով ճամբայ պիտի ելլեմ որ Մուշը չուշանայ պայթեցնել կըռիւը... Դայեկ Նուրխանին ու փեսայ Դանէլին էսպէս թուեցաւ, որ Հայոց աշխարհը ծովի պէս փրփրէր ալիք է բըռնէր: Հողին տակ խոշորցած սերմերն են որ կը պայթին ռումբերու ուժով:

- Դանէլ, տղա հաւաքէ տեսնամ: Ինտեղ ազդը կռուի մէջ է, մենք խաղար չենք: Եւ ի՞նչ մեծ ժամք բռնած է Հայոց աշխարհը որ հայ ձիաւոր մը, աշխարհէն, մարդոցմէն մոռցուած էդ գեղին մէջէն կ'անցնի, խօսեցաւ դայեկ Նուրխան:

- Աղբերս, հիմա ո՞ւր է Կարմիր Սերոբը, - հարցուց դայեկ Նուրխան, որ կը ճանչնար Կարմիր Սերոբը: Վարդաճորի լերան խմբապետներէն էր, որ բնաւ չէր մօտենար բնակիչներուն:

- Մինչեւ հասնելս, պէտք է կռուի մէջ ըլլայ: 4000 հայ զինուորներով Մուշի վրայ պիտի քալեն: Պէտք է երթամ, պէտք է հասնիմ:

Ձին գարին հազիւ կտրած արդէն անցած էր սրարշաւ, մինչ դայեկ Նուրխան փեսայ Դանէլ ու հարս Սուլթան ծրարները կը կապէին այդ օր ճամբայ ելլելու համար:

Ինչպէ՛ս, ինչպէս չպիտէին երբ էնտեղ ազդը կռուի մէջ է:

Այդ անապատային սահմաններէն հազիւ դուրս ելած էին, զգացին, որ իրաւ գետինը կը չարժի իրենց ոտքերուն տակ: Արտերուն մէջ, ճամբաներուն վրայ ձիերու վազք, հեռաւոր հրդեհ ու ժողովուրդ մը ճամբաներուն վրայ:

Անոնք երկու օր քալած էին զղոյշ ճամբաներէ. Դանէլի դիտցած ճամբաներէն: Տեսած էին դիակներ, ճամբաներու եւ քարերու վրայ: Անտարակոյս, կռուի բռնակ անցած էր այդ տեղերէն: Անոնք արդէն մտած էին ապատամբ բանակի սահմաններէն ներս:

Փեսայ Դանէլ արձանագրուեցաւ Կարմիր Սերոբի բանակին մէջ ու մտաւ զինուրական մարզանքի:

Հարս Սուլթան, մի քանի կաթիլ արցունք թափեց չատ զղջալուկ որ մարդ չիմանայ երբ բաժնուեցաւ Դանէլը ու ինք, դայեկ Նուրխանի հետ, աշխատանքի մտաւ բանակին համար լուացք ընելու, հաց պատրաստելու, կար - կարկատուք ընելու:

Մուշի ապատամբ բանակները, արդէն միացած էին Վանի կռուողներուն: Դայեկ Նուրխան, խոշոր պղինձէ մը մօտ կեցած ու քրտնած, հարիսա կը խառնէր երկար թիւրիով, տեսաւ Վարդաճորցի Մանասէ Աստուրին կինը, վառօն, պատակէն ջուր կը կրէր:

- Աղջի վառօ, վառօ, - ձայն ձգեց Նուրխան ու ձեռքին թիւրիը ուրիչի մը յանձնելով վազեց: Ան էր, ան, Աստուրին կինը:

Անոնք կարօտով իրարու մօտ եկան:

- Ես ո՞ւր էք, վառօ, գեղացիի մը հէնրէթը կը քաշեմ: Ես ո՞ր տեղէն: Ո՞ւր է մարդդ: Ուրիշ Վարդաճորցիներ կա՞ն:

Իրարու հետեւէն թափուած հարցումներն, դժուար թէ հասնէր վառօն: Ըսաւ, որ էս կողմերը արդէն 20 տնուորներ կան. որ էն կողմ քալես, կը հանդիպիս: Երեսուն տնուոր ալ Տափրկի ու Գելեդուչանի մէջ կան: Մանան Խաթունը, վրայ դլխոց, իր աղջիկը Տափրկցի Նահարին տղուն տոնացուց: Ինտեղ ալ կը մըտնայ: Կապուտ Գեւորին հարսը ճամբան տղայ զաւակ մը ունեցաւ, իսկ Փրոտ Մինասը էն մօտի դիւղերէ մէկու մէջ, Բոզոքականաց Ժողովարանին ժամկոչ եղած է: Մարուքին աղջիկը...

(Շար. 708)

Այրի Տիկին Ազնիվ Գարաեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Տաքէսեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Փափազեան (Ամժանթին), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սերոբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հայկ Վարդապետեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Շաքէ Անթոյեան եւ զաւակները (Ամժանթին), Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Սէնթոնեան եւ զաւակները (Թէքսաս), Տէր եւ Տիկին Լուսէր Զաքարեան եւ զաւակները (Թէքսաս), խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, հօրաքրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ՄԱԹԻԼՏ ՏԱՒԻՍԵԱՆԻ
նախկին տնօրէնուհի
Հալէպի Հայկազեան Վարժարանի

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 6, երկուշաբթի օր:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Դեկտեմբեր 13, երկուշաբթի, ժամը 15·45–ին ժան - Կուժոնի Ս· Յովհ· Մկ· կըրթիչ Եկեղեցին, ուրկէ հանդուցեալին մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Յաւակնութիւնք Եկեղեցին:

Ընտանիքին վախճանին համաձայն, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ ընել ուսումնական հաստատութեանց եւ ծաղկեպսակ չղրկել:

×

Այս առթիւ հանդուցեալին ընտանիքը նուիրատուութիւններ կ'ընէ՝ Մարսէյլի նորակառոյց Համազգային վարժարանին, Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին ու «Յառաջ» օրաթերթին, (տանալ «Յառաջ»էն):

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Աչի Պօմոնի մասնաճիւղը խորին յաւակնութիւններ կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Արսլանեանի եւ զաւակներուն ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաններուն իրենց քրոջ, տալոջ եւ հօրաքրոջ Տիկին Սիրուհի Շիշմանեանի (ծնեալ՝ Աբալաեան) մահուան առթիւ:

VIER 1983·24 JANVIER 1983·24 JANVIER 1983·24 JANVIER 1983·24 JAI

à L'OLYMPIA

sous le parrainage du Collège Arménien Samuel-Moorat

VICKEN

accompagné à la guitare et vocalement par Simon, Varouj, Philippe
et l'orchestre de PATRICE PEYRIERAS
Piano – Violoncelle – Flûte – Contrebasse - Harpe – Percussions

L'ensemble de danse folklorique

NAÏRI

avec la participation de la Chorale du Collège

Lundi 24 janvier 1983 à 20 h 45
(les portes seront fermées dès le début du récital)

UNE SOIRÉE A NE PAS MANQUER, RÉSERVEZ DÈS A PRÉSENT

Points de vente:
Paris — l'OLYMPIA
— FNAC
— PALOUYAN - 9, rue de Trévise, Paris 9e - Tél. : 523.24.97
— Restaurant EREVAN - 26, rue Bergère, Paris 9e - Tél. : 770.85.81
Alfortville — VIDEO SON (Harout) - 49, rue Victor-Hugo, 94 Alfortville - Tél. : 375.26.89
Asnières — Alimentation VAROUJ - 49, Grand-Rue Charles-de-Gaulle, 92 Asnières - Tél. : 793.64.02
Clamart, Issy-les-Moulineaux — TELECONDORCET - 175, av. Jean-Jaurès, 92 Clamart - Tél. : 642.56.17
Sarcelles, Arnouville — Alim. Gén. NIGOGHOSSIAN - 121, av. Henri-Barbusse, 95 Arnouville-les-Gonesse - Tél. : 985.04.46
Chaville — Cordonnerie RAFFI - 30, rue Carnot, 92 Chaville - Tél. : 750.60.73

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ· Ղազար Ահարոնեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Համազասպ Վարդանեան, Էքմէքճեան ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, Լիոնի Ս· Յակոբ Եկեղեցին՝

ՏԻԿԻՆ ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Վարդանեան)
եւ
ԵՐՈՒԱՆԴ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի պիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

DINER DE
GALA DANSANT

organisé par:
LE COMITE UGAB DE LYON
sous la Présidence: de
NAPOLEON BULLUKIAN
Président du Comité Régional de France de l'UGAB

LE SAMEDI, 11 DECEMBRE, A 20 H 30
dans les salons de
L'HOTEL HOLIDAY - INN
Porte de Lyon-Dardilly

avec la participation du chanteur:
VARTKES VARTANIAN

Participation aux frais: 180 F.
Renseignements: Tél.: (7) 823. 68. 71

ՍԱՄՈՒԷԼ–ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — Sèvres

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 17-ին սկսեալ:

ՕՐՀՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ

—×—

Պէյրութի Շրջան Թատերախումբին Լիոնի ներկայացումը (Ուրբաթ իրիկուն, Դեկտեմբեր 10) նախատեսուած Սիկալ սրահը, տեղափոխուած է 6-րդ քաղաքապետարանի սրահը, ռիւ Պոսիւէ, Սիկալէն քանի մը հարիւր մեթր անդին:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ ՄԱՐՍԷՅԼ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթ· Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց

Բացում եւ օրհնութիւն ցեղասպանութեան նուիրուած յուշարձանին, եկեղեցւոյ բակը: Արարողութենէն ետք ճաշ՝

CENTRE SOCIAL LA MARTINE
Boulevard du Bosphore, St. Antoine, Palanque
MARSEILLE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԿԱՐԵՒՈՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՔՈՂՈՐ ՏԱՐԱԿԻ ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՐ ԵՒ ԽՄԻՉՔՆԵՐ

CENTRORIENT

Արեւելեան հայկական եւ քողոր տարակի
ուտելիքներ եւ խմիչքներ
ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ — ԱՌԱՔՈՒՄ ՏՈՒՆԵՐԸ

Alimentation Générale Produits d'Orient

Prix intéressants — livraison à domicile sur simple appel téléphonique.

178, Rue Paul Vaillant Couturier - 94140 ALFORTVILLE ☎ 375.16.97

COMME CHAQUE ANNEE

du 26 Décembre au 2 Janvier
CAMP D'HIVER DE BELLEFONTAINE

Inscriptions / Renseignements: Ohan TOUFANIAN
jusqu'au 23 Décembre 588.63.80 (de 19 h. à 20 h.) — à partir du 24 Décembre (16)84.33.05.61
Inscription: 100 F. — Prix de la journée: 70 F. — Age minimum: 18 ans.
UN DEPART COLLECTIF SERA ORGANISE EN AUTOCAR
(prix en supplément)

GALERIE ALEPH

Directrice: Helena Leneman

38, Rue de l'Université — 75007 Paris — Tél.: 261.29.05 - 255.37.36
(Métro: Bac — Parking: Rue du Bac)

ALECIAN

PEINTURES — AQUARELLES — DESSINS RECENTS

EXPOSITION DU 23 NOVEMBRE AU 18 DECEMBRE

Ouverture tous les jours de 14 h 30 à 19 h. (et sur rendez-vous) sauf Dimanche et Lundi.

THEATRE MUNICIPAL
25, Avenue Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

LES ASSOCIATIONS
RELIGIEUSE, CULTURELLE, SPORTIVE, ARMENIENNES
D'ISSY - LES - MOULINEAUX

présentent

MARDI, 14 DECEMBRE, A 20 H 30

L'ENSEMBLE NATIONAL
DE DANSES D'ARMÉNIE

Direction artistique: VANOUCHE KHANAMIRIAN

Réservation: ASSOCIATION SPORTIVE ARMENIENNE
26, Rue de l'Egalité — 92130 Issy-les-Moulineaux

Permanence téléphonique: les Lundis à partir de 19 h 30

DISQUE VOGUE

N° 524 013

ARA BARTEVIAN

MELODIES LYRIQUES ARMENIENNES

par

VERA HONORAT (de l'Opéra) — JANET MAFIAN (Ecole Normale de Musique)

Préface d'ALEXANDRE SIRANOSSIAN

Ուռենի - Իղձ - Արաբական սիրերգ - Նոյեմբեր
Սեւ աղբիկ եմ - Աշնանամուտ օրերը - Ես հրեշտակ չեմ տեսած
Մեղուն - վանայ Ծովը - Գիշերային - Կոյրը
Գիւղիս ճամբան - Հունձք - Տերեւաթափ - Սիրոյ մասին - Ծիլ ու ծաղիկ

Stéréo 33 tours — en album de luxe
60 FRANCS — PORT EN SUS
En vente chez l'auteur:
14, RUE PETIT — 75019 PARIS — TEL.: 208. 99. 22
envoi contre remboursement

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
11 - 12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2.50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.323 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.323

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԻՆ ԴԷՄ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵՑԻՆ

Իտալական հեռատեսիլը հաղորդած է Հինգշաբթի օր, թէ պուլկարական իշխանութիւնները ձերբակալած են Պէքիր Զելենք, Թուրք մը, որ տարիներէ ի վեր փառաւոր կեանք մը կը վարէ հոն: Ըստ ոմանց Զուլիցերիոյ էպտօ պարբերականին Զելենք 1976-էն ի վեր մասնագիտացած էր զուլիցերական ժամացոյցներու ներածման մէջ, զէպի Թուրքիա: Մարդը, այդ թուականէն ի վեր, ժամացոյց եւ զէնք կը ներածէ եղեր Թուրքիա, հոն-կէ ալ թմրեցուցիչ կ'արտածէ եւ այդ ձեւով բաւական տարագրեմ ապահոված է Պուլկարիոյ: Ըստ նոյն աղբիւրին, սա - կայն, Զելենք այս առուծախը յանկարծ դադրեցուցեր է, Պիէննի մէջ ալ, ուր էր իր ընկերութեան կեդրոնատեղին ձգած է ութ միլիոն զուլիցերական ֆրանքի պարտք մը: Հետզհետէ հետքը գտնուեր է Պուլ - կարիա, Լոնտոն, Միլնիկ, կրկին Զուի - ցերիա կեղծ ինքնութեան տակ: Զելենք բուն կազմակերպիչը կը նկատուի Պապին դէմ մահափորձին, ինք է որ յայողցու - ցեր է Աղճայի փախուստը բանտէն եւ Հռոմ երթալը: Ինք է որ այդ «գոր - ծին» համար երեք միլիոն գերմանա - կան մարքի «աշխատավարձ» մը խոս - տացեր է: Պուլկարները կը յայտարարեն թէ Պէքիր Զելենքի ձերբակալութիւնը կատարուած է այն ամբաստանութեան վը - րայ, որ մասնակցած է մահափորձին: կը մնայ սակայն հարց մը՝ Պուլկարները իտալիոյ պիտի յանձնե՞ն Թուրքը կամ փոխանակել պիտի ուզե՞ն պուլկար Անդոնովի հետ:

Որքան ալ գաղտնապահ ուզէ ըլլալ իտալական ոստիկանութիւնը այս «պուլ - կարական ցանց»ին մասին, կը թուի որ Անդոնովի դէմ ամբաստանութիւնները մարմին կ'առնեն: Այս վերջինը դեսպա - նատան արկղակալ՝ Այվազովի հետ ըն - կերացեր է Աղճայի մինչեւ Ս. Պետրոսի հրապարակը, երկու օր յաջորդաբար մանրակրկիտ կերպով պատրաստելու հա - մար մահափորձը: Մայիս 13-ին, մահա - փորձին օրը, կրկին ընկերացեր են, թէեւ ճամբան Այվազով տունը հանդիպեր է, պզտիկ պայուսակ մը առնելու համար, երկու ատրճանակով եւ մէկ ձեռնառում - բով: Պուլկարական իշխանութիւնները, որոնք չեն ուզեր որեւէ մեղսակցութիւն ընդունիլ, մուխ կէտեր կը մատնանշեն իտալացիներուն յայտնութիւններուն մէջ: Օրինակ, կ'ըսեն ի՞նչպէս կը հաղորդակ - ցէին երկու Պուլկարներն եւ Թուրքը քա - նի որ ոչ մէկ հասարակաց լեզու ունին կամ եթէ յանցաւոր էին, ինչո՞ւ այդքան ատեն Հռոմ կը մնային, երբ օրէ - օր «պուլկարական հետք»ը երեւան կ'ելլէր: Բայց եւ այնպէս իտալական ոստիկանու - թիւնը Աղճայի խոստովանութիւններէն զատ ալ, բաւական փաստեր ունի Պուլ - կարներուն դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐՀՐԴԱՑԻՆ կառավարութեան եւ կուսակցական մեքենային մէջ, փոփո - խութիւններ կատարուած են: Այսպէս՝ Մէթրով պաշտօնանկ եղած է գիւղատըն - տեսական չինութեան նախարարութենէն եւ գինքը փոխարինած է Դանիլենկօ, որ այդ պաշտօնը կը վարէր Բելօռուսիա: Միւս կողմէ Բորիս Ստուկալին կեդր. կո - միտէի քարոզչական ճիւղին պետ նշա - նակուած է փոխարինելով Տիմժելնիկո - վը: Անդրօրով երկաթուղիի նոր նախա - րար մըն ալ նշանակած է:

ՀԱՐԱՒ - ԱՓՐԻԿԵԱՆ ուժերը խուժում մը կատարած են Լեզոթոյի մայրաքա - ղաք՝ Մազերիւ եւ սպաննած «Ափրիկեան Ազգ. Քոնկրէս»ի 30 անդամներ եւ 7 բնա - կիչներ ալ մեռած են բախումներու ըն - թացքին: Այդ չարժումը հակակեղախըտ - րական է (անթի - ափըրթհէյտ) եւ ըստ Փրեթորիայի, անոնք յարձակումներ կը պատրաստէին: Լեզոթօ, մինչեւ 1966 Պէչուանալանտ կը կոչուէր եւ անգլիական հոգատարութիւն կը վայելէր: Մէկուկէս միլիոն բնակիչ ունի եւ ոչ մէկ ցեղային հարց ունի: Ամբողջովին Հարաւ-Ափրի - կէի մէջն է, ինչ որ զինքը տեսակ մը պա - տանդ պետութեան վերածած է:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ (Լիբանան) մէջ հրադա - դար մը հռչակուած է, ծանր բախումնե - րէ ետք, սուրիամիտ եւ հակասուրիամիտ - ներու միջեւ: Երկու օրուան մէջ 14 մեռ - եալ եւ 80 վիրաւոր կար: Մեռեալներուն մէջ չորս սուրիացի զինուոր կայ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

ԱԹՈՌԱԿԻՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ
ԺԸՆԵԻԷՆ ՊԷՅՐՈՒԹ
ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԻ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռակից - Կա - թողիկոսը՝ Գարեգին Բ. քանի մը օր է ժընեւ կը գտնուէր, ուր Դեկտ. 3-էն 7, մասնակցած է եկեղեցիներու Համաշ - խարհային Խորհուրդի դիւանին հերթա - կան նիստին:

Գարեգին Բ. Ուրբաթ առաւու (Դեկտ. 10) Պէյրութ վերադարձաւ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՑԻՈՂ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6)

ԼԵՆԻՆԳՐԱԴՑԻ ԳՐՈՂԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Երեւանի Նկարիչներու Միութեան Տու - նը տեղի ունեցած է հանդիպում մը լե - նինգրադցի գրող Անդրէյ Բիտովի հետ, որուն «Հայաստանի դասերը» խորագրով ճամբորդական նոթերը կը համարուին Հայաստանի, անոր պատմութեան նուիր - ուած լաւագոյն գործերէն մէկը: Հանդի - պումի ընթացքին խօսք առած են Հրանտ Մաթեւոսեան եւ Լեւոն Մկրտչեան, գըր - ւատեղով Բիտովի գրական գործունէու - թիւնը: Հուսկ, հիւրը խօսած է իր գոր - ծերու, ծրագիրներու, Հայաստանի գրող - ներու եւ արուեստագէտներու, ինչպէս նաեւ անոնցմէ ստացած տպաւորութիւն - ներու մասին:

×

ՆՈՐ ՏԻՍԿԷՆ ԱՆԻՄԷՆԵՐ

Բեմադիր Արման Մանարեան հայկական հին հէքեաթի մը նիւթով պատրաստած է նոր տիպէն աւիմէ մը, որ կը կոչուի «Հէք - եաթ հայելիի մասին»: Պատրաստութեան մէջ են նաեւ երեք այլ շարժանկարներ՝ «Բնութեան պահակը», «Աղուէսապիրք» եւ «Հնարագէտ գորտիկը»: Հայաստանի մէջ տիպէն աւիմէ պատրաստողները յաճախ կը դիմեն բանահիւսութեան, միջնադար - եան եւ ժամանակակից գրական գործե - րուն: Վերջին տարիներուն համամիութե - նական մրցումներուն պարգեւատրուած են «Քաջ Նազար», «Որսորդները», «Լինում է չի լինում, մի ոզնի է լինում», «Երաժըշ - տութիւն» եւ այլ ժապաւէններ: Ներկայիս այդ սեռի վարպետները մոսկուացի իրենց արուեստակիցներուն հետ կը պատրաստը - ւին (քանի մը շաբթով) շարժանկարի վե - րածել «Սասունցի Դաւիթ» ժողովրդական դիւցազնավէպը:

ՕՒՇԱՏԵՍՏ

ԱՆՏԻՊ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Տարիներ առաջ կը յիշեմ որ մեր հրա - տարակիչ ընկերներէն մէկը, ո՛վ գիտէ որ պարբերաթերթին կամ օրաթերթին հա - մար մեզմէ անտիպ ստեղծագործութիւն մը խնդրած էր:

- Անտիպ չունինք, պատասխանեցին մեր բանաստեղծ ընկերները:

- Անտիպ կ'ուզեմ, յամառեցաւ հրա - տարակիչը:

- Ինչո՞ւ անպայման անտիպ, հարցու - ցի կէս - լուրջ, կէս - կատակ: Ինչո՞ւ կը յամառիս անպայման անտիպ գործեր ձեռք բերելու: Մեր ափիւռքահայ գրա - կանութեան մէջ ամէն տպուած գործ քիչ մըն ալ անտիպ կը նկատուի: Քանի՞ հոգի կարդացած է որ զայն: Մանաւանդ եթէ հրատարակութեան թուականին վրայէն ալ քանի մը տարի անցած է:

Խնդացինք ու անցանք:

Բնականաբար մեր ընկերները նորէն ալ ճիգ մը ըրին ու մէկ - մէկ անտիպ ստեղ - ծագործութիւն կրցան յանձնել հրատա - րակիչին: Հրատարակիչը զանոնք հրա - տարակեց մեծ հպարտութեամբ: Եւ թէ - րեւս զանոնք չկարդացող առաջին անձն ալ ինք եղաւ...:

Կարելի՞ է որ չցաւինք հրատարակուած անհամար գլուխ - գործոցներու վրայ, որոնք հրատարակուած ըլլալով հանդերձ կը մնան ա՛յնքան անծանօթ, որքան պիտի մնային եթէ լոյս տեսած չըլլային: Սփիւռքահայ գրականութեան համար ի՛նչ անխմաստ մսխում է, ի՛նչ լիւքս է միշտ փնտռել անտիպը, եւ կռնակ դարձնել նա - խապէս տպուածին: Ամէնէն չոգայ մե - ծահարուստ անգամ իր հազուստը մէկ անգամ հագնելով փողոց չի նետեր: Իսկ մենք մէկ անգամ կը հրատարակենք ու անկէ վերջ զայն չենք ուզեր ուրիշ անգամ մըն ալ գործածել: Կարծես թէ այդ միակ հրատարակութեամբ, աշխարհի բոլոր ըն - թերցողները, կարդացած պիտի ըլլան զայն եւ անմիջապէս պիտի ճանչնան, եթէ մէկոց մը վերջ երկրորդ հեղ մըն ալ հան - դիպին անոր:

Ես, դարձեալ կ'ըսեմ լուրջ, կէս կատակ, կ'ըսեմ որ մեր գրողներն ու բանաստեղծ - ները իրենց գործերը իրարու ետեւէ քանի մը անգամ հրատարակելու են որոշ ժա - մանակամիջոցներով: Ինչպէս որ ուսու - ցիչները իրենց աշակերտներուն քան մը տարիներէ կը յաջողին զայն անհամար անգամներ կրկնել տալով կամ կարդացը - նելով, մեր գրողներն ալ իրենց գործերը հանրութեան թող ծանօթացնեն զանոնք, քանի մը անգամ կարդացնելով: Ընթեր - ցող մը, բանաստեղծութիւն մը հինգ - վեց անգամ կարդալէ ետք վերջապէս ըս - կսիզբէն, կամ մէջտեղէն, կամ պոչէն բան մը մխրքը պիտի պահէ ու եօթներորդ ան - գամ մըն ալ եթէ անոր հանդիպի, պիտի ըսէ ինքնիրեն: «Կարծեմ ես ասոր նման բան մը կարդացած էի»:

Մեր արձակագիրներէն մէկը, տարիներ առաջ յառաջացեալ տարիքի մէջ յոռի ու հիւանդագին սովորութիւն մը որդեգրեց ու սկսաւ հին հրատարակութիւնները խառնշտկելով ասոր - անոր գրութիւննե - րը իբր իբր մեզի հրամցնել: Անկարող մէկը չէր, բայց հիւանդ էր իր միտքը: Ամբողջ տարի մը խաղի եկանք ու չնըչ - մարեցինք այդ տխուր «բանադրութիւ - նը»: Բաւական ժամանակ վերջ մէկ հոգի միայն անդրադարձաւ դէպքին: Ան ալ անդրադարձաւ, որովհետեւ «գողցուած գրութիւնը իրեն կը պատկանէր»:

Մորհիլ որ ամբողջ տարի մը, ներառ - եալ մենք՝ հրատարակիչներս, չկրցանք անդրադառնալ որ այդ գրութիւնները ո՛չ միայն նախապէս հրատարակուած էին, այլ նաեւ կը պատկանէին ուրիշի:

Տխմարի տեղ դնել չեմ ուզեր ընթեր - ցողները: Հեռո՞ւ ինձմէ այսպիսի մտա - ծում մը: Միայն կ'ըսեմ՝ որ մեր յիշո - ղութիւնը շատ տկար է, կը կարդանք ու կը մոռնանք: Կամ պարզապէս, չենք կարդար: Եւ քանի որ չենք կարդար, տպուածն ու անտիպն իրարու կը հա - ւասարին:

Ուրեմն մեր հրատարակիչները, փո - խանակ անտիպ գործեր փնտռելու, թող փնտռեն տպուած ու չկարդացուած գոր - ծեր:

Այս վերջինները այնքան շատ են, որ եթէ ծայրէն սկսինք, Սփիւռքահայ գը - րականութիւնը հարիւր տարուան նոր կեանք մը կը շահի: Մենք ալ զարմանքով կը տեսնենք որ հարիւր տարի, յիսուն տարի, քսան տարի առաջ հրատարակ - ուած գործերը ոչինչ կորնցուցած են ի - րենց թարմութենէն, ինչ որ կը փաստէ թէ լաւ պահուած են պահածոյի իրենց տուփերուն մէջ:

Ռ. Հ.

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ Կ'ԱՐԳԻԼԷ

ՅՈՒՂԱՐԿԱԽՈՐՈՒԹԵՆԷՆ
Ե Ւ
ՊՍԱԿԷՆ ԱՌԱՋ
ՕՏԱՐ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ ՆՈՒԱԳԵԼ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Շնորհք Արք. Գալուստեան, շրջաբերականով մը, ուղղուած՝ եկեղեցիներու Քահանանե - րուն, Թաղական Խորհուրդներուն, Դպրոց - րաց Դասերու տնօրէն Խորհուրդներուն, հաղորդած է կրօնական Ժողովի Նոյ. 18ի որոշումները, որոնք կը վերաբերին նախ - քան յուղարկաւորութեան եւ Պսակի ար - րարողութիւնները օտար երաժշտական գործերու մեկնաբանութեան արգիլքին:

Արդարեւ, Շնորհք Պատրիարք դիտել կուտայ, թէ «կարգ մը երգչախումբեր եւ ենթա - երգչախումբեր եկեղեցւոյ մէջ, առանց մեր դիտութեան եւ արտօնու - թեան, նախքան յուղարկաւորութեան ար - րարողութիւնը սկսած են նուագել Շոփէնի մահերգը եւ կամ ըստ հաճոյս մահերգա - նման եղանակներ, անախորժ ձայնակցու - թիւններով, որոնք ոչ մէկ կերպով հաշտ են մեր եկեղեցւոյ կրօնաբոյր մթնոլոր - տին եւ ոչ ալ մեր կրօնական երգերու եղանակներուն: Ասոնք յաճախ փոխանակ մեր սգաւոր հաւատացեալներուն մխիթա - րութիւն առթելու կը վիրաւորեն եւ կը պղտորեն անոնց կրօնական զգացումնե - րը: Յուղարկաւորութիւններէն առաջ որեւէ բան նուագել օրէնք չէ. բայց եթէ կ'ուզուի անպատճառ բան մը նուագել, մենք կը թելադրենք երգահան Տիգրան Չուհաճեանի կողմէ յօրինուած եւ երջան - կայիշատակ Ներսէս Պատրիարք Վարժա - պետեանի յիշատակին ձօնուած «Մահա - նուագ»ը, որ մատչելի՝ ամէն անոնց, ո - րոնք կը փափաքին հանել տալ անոր լու - սապատճէնը»:

Ապա, Պատրիարքը անդրադառնալով երկրորդ կէտին կը նշէ. «Հարանեաց ա - րարողութիւնը սկսելէ առաջ կը նուագուի իբր թէ հարանեական քայլերգ մը: Այս ալ համաձայն չէ մեր եկեղեցիի խնկա - բոյր մթնոլորտին եւ յաճախ անախորժ կը հնչէ հաւատացեալներու ականջնե - րուն»: Հետեւաբար Շնորհք Պատրիարք կը չեշտէ. «Կ'արգիլենք նաեւ առանց մեր գիտութեան եւ արտօնութեան ներմուծ - ուած գրեթէ աշխարհիկ այս նորութիւնը մեր եկեղեցիներուն մէջ: Այս պարագա - յին ալ Պսակի արարողութիւնը կանխող որեւէ նուագ հնչեցնելու սովորութիւնը չունինք. բայց եթէ նուագի մը փափաքը կայ մենք կը թելադրենք «Ուրախ լեր սուրբ եկեղեցի» շարականին ծանրագոյն չափով նուագումը, որ թէ իր մէջ իմաստ մը կը ցոլացնէ Պսակադրութեան Նոր - հուրդին հետ կապուած եւ թէ հաճելի կը հնչէ ունկնդիրներուն»:

ԿԻՆԵՐԸ, ԿՐԿԻՆ ԿԻՆԵՐԸ, ԴԱՐՋԵԱԼ ԿԻՆԵՐԸ

Կը կարծէինք, թէ մոռցած ենք, բայց յանկարծ, որոշ կացութիւն մը կը պարտադրէ, որ յիշողութեան մակերեսին գայ աշակերտական գրասեղաններուն առջեւ մեր մէկ սորվածը: Առիթը այս անգամ կուգան կիները, անոնց չահերը պաշտպանելու ելած են նախարարութիւն մը, ընկերակցութիւններ, յանձնախումբեր, անհատներ:

Բոլորս ալ տեղեակ ենք, թէ աշխարհի վրայ կիները մեծամասնութիւն կը կազմեն: Ջնչին տոկոսով մը, բայց չէ՞, որ իսկական ժողովրդավարութիւններուն մէջ, ընտրութիւնները կը չահուին այդ չնչին տոկոսին տարբերութեամբ:

Ուրե՞մն... : Ուրեմն կիներուն իրաւունքները անտեսուած են, անոնք առաւել կ'աշխատին քան այրերը, աւելի անդորձ կը հաշուեն քան այրերը, կը չահաշահուին, զէշ կը վճարուին, զոհն են բոլոր ժամանակներու մեծագոյն անարդարութեան:

Ուրե՞մն... : Ուրեմն պէտք է այլեւս վերջ տալ այս կացութեան, պէտք է պաշտպանել կիներու անփոխարինելի իրաւունքները, տալ անոնց պաշտօններու հասնելու բոլոր միջոցները, օգնել անոնց, որ վերագտնեն իրենց արժանապատուութիւնը:

Ի՞նչպէս սակայն: Շատ պարզ է: Օրէնքի ուժով: Արդէն մօտ են թաղապետական ընտրութիւնները, հետեւաբար առիթ է, որ քուէարկուի օրէնք մը, որուն համաձայն պարտադրուի կուսակցութիւններուն, որ կազմուած ցանկերուն մէջ որոշ սեռէ մարդոց համեմատութիւնը չանցնի 75 առ հարիւրը:

Կնոջական իրաւունքներու պաշտպանութեան նախարարուհին, յօդուածի մը մէջ, կը նշէ, թէ իրենց չրջանը ատարող թաղապետական խորհուրդներու մէջ, լատպոյն պարագային, կնոջական ներկայութեան համեմատութիւնը չանցնիր ինը առ հարիւրը: Մինչ այդ, պէտք է ըլլայ աւելի քան չիսուն, նկատի առած կիներու ընդհանուր թիւը: Այո, աւելի՛ քան չիսուն, բայց կիները առայժմ կը զոհանան քան եւ հինգ առ հարիւրով: Առայժմ բացատրութիւնը չի չիշատակուիր այս մասին յօդուածներուն մէջ, բայց ո՞ր ինքնավարութիւն պահանջող ապստամբները կը խոստովանին, թէ իրենց վերջնական նպատակը անկախութիւնն է: Վերջապէս թաքթիք պէտք է ունենալ:

- Ոչ, - կ'ըսէ Սահմանադրական Խորհուրդը, - կարելի չէ նման օրէնք քուէարկել, որովհետեւ անիկա դէմ պիտի ըլլայ Մարդկային Իրաւանց յայտարարութեան սկզբունքներուն...

Ու հաւարը կը փրթի: Մինչեւ ե՞րբ մարդիկն են որ պիտի զեկավարեն սա մոլորակը, մինչեւ ե՞րբ կնոջ մարմինը վաճառքի ապրանք պիտի ըլլայ, մինչեւ ե՞րբ ծեծ ուտող կիներ պիտի գտնուին, մինչեւ ե՞րբ կիներ պիտի բռնաբարուին, մինչեւ ե՞րբ կիներ յարձակումի պիտի ենթարկուին...: Ինչ որ կը պատրուակէ Սահմանադրական Խորհուրդը, անընդունելի է, ցոլացումն է մարդոցմով տնօրինուած աշխարհի մը փտածութեան: Կնատեացութեան:

Նման կացութեան մը մէջ է որ յիշողութեանս եկաւ դպրոցական օրերէն ուղեղիս մէջ, «գրանցուած» քերթուածի մը երկու տողերը.

«Եթէ դուն մայր ըլլայիր, փոխանակ հայր ըլլալու,
Արդեօք աշխարհ չէ՞ր թաւալեր առանց արցունքի մը լալու»:

Ասոնք Սիպիլ Ասատուրոյ է որ կ'ուղղէ ու հարցը կը բարձրացնէ մինչեւ երկինք՝ զայն ամբաստանելով որպէս բոլոր արատաւորութիւններուն պատճառը:

Դժգոհ են կիները, դժգոհ եղած են միշտ ու դժգոհ պիտի ըլլան միշտ, նոյնիսկ, երբ կը նկատենք, որ ամբողջ աշխարհը իրենցմով կը կառավարուի: Ամբողջ կեանքի մը մէջ նկատած ենք, որ իրենք է, որ կը քաշեն թելերը, կարդացած ենք, որ բոլոր մեծ մարդոց եաեւ միշտ ալ կիին մը գտնուած է, թէ «մարդն է որ կ'առաջարկէ, կինն է որ կը սահմանէ, կ'որոշէ, կը յօժարի»: Շեղոքէ լա ֆամ-ը աշխարհի ամէնէն ընթացիկ, աւորական, հասարակ տեղիք ասութիւնը եղած է, բայց չէ կորսնցուցած իր բովանդակութիւնը, իր այժմէականութիւնը: Ահագին արիւն թափուած է կիներուն համար, պատերազմներ մղուած, կեանքեր զոհաբերուած: Բայց ըստ երեւոյթին, այս բոլորը չեն զոհացներ զիրենք: Կը կարծեն, թէ օրէնքը կրնայ փոխել բնութեան հաստատածը: Իրենք զիրենք այնքան ուժեղ կը զգան անոնք, որ կարողութիւնը ունին նոյնիսկ փոխելու եղանակներուն դրուածքը:

Այսօր քսան եւ հինգ առ հարիւր, վաղը չիսուն առ հարիւր, ապա նոր առաջարկ մը՝ վերցնելու չիմար այս համեմատութեան խնդիրը, որովհետեւ մարդիկ հաւասար կը ծնին ու ունին տեղ հասնելու համահաւասար միջոցներ:

Ու ահա ուրիչ գայթակղութիւն մը, որ նոյր կը բերէ կիներու թեզին: Նանսիի մէջ, երիտասարդ կին մը գործէ կ'արձակուի կրծկալ չգործածելուն համար: Երբ այրերն են դատախազները, դատաւորները, ազատութիւնները այսպէ՞ս կը կաչկանդուին: «Եթէ դուն մայր ըլլայիր, փոխանակ հայր ըլլալու...»: Հարց է, թէ ամէն աղջիկ կրնա՞յ մայր ըլլալ, նոյնիսկ եթէ աշխարհին տայ տասնեակ զաւակներ: Ի՞նչ է Սիպիլի մտապատկերը Ասատուածուհիին մասին:

Անգլիական առածը կ'ըսէ, թէ կարելի չէ կարկանդակը ուտել ու չարունակել ունենալ զայն: Կիները կը գանգատին, թէ իրենք կ'աշխատին այրերէն աւելի, զործատեղին ապա տունը: Բայց ո՞ր այրը սոիպեց իր կողակիցը աշխատելու:

Ցստակ է, թէ որոշ բաներ կիները չատ աւելի լաւ կ'ընեն քան այրերը: Անոնք ունին յատկութիւններ, բնազդներու արդիւնք, որոնք կը չարունակեն ապշանքի մատնել այրերը, ինչո՞ւ ոչ, նաեւ կիները: Իսկ ե՞րբ պիտի վերջ գտնէ փոխանցման սա չրջանը, զոր ապրելու պարտադրուութիւնը ունինք գիտակցութեան հասնելու մեր տարիքէն ի վեր: Ամէն բան յեղաշրջուած կը ներկայանայ: Կը նկատենք, որ ամէն օր այրերու վերապահուած նոր կալուածներ կը մտնեն կիներու ատիրապետութեան տակ ու ամուսնական երդիքներուն մէջ այրերուն ապրած սարսափը մթնոլորտի մասին մանրամասները անդուլ կը բազմանան: Փողոցներու մէջ ծխող կիներ կան, նոյնիսկ գինովներ: Մինչեւ ո՞ւր...

«Սահման քաղաց, զէնն իւրեանց» բուած է:

Թերեւս այս բոլոր ըսուածները միզոժինիի արդիւնք են: Տակաւին Տալաս-ի վերջնագոյն թերթօնին, հօր՝ ձօքի խօսքը ուղղուած կրտսեր զաւկին՝ Պօպիի, կը հնչէ ականջներուս մէջ. «Պէտք է պիտնաս, թէ ոչ ոք կրնայ քեզի հեղինակութիւն կամ իշխանութիւն տալ: Ատիկա կ'առնուի, չի տրուիր»:

Երբ կիները մեծամասնութիւն են, ինչպէ՞ս կը պատահի, որ ընտրութիւններու ներկայացող կիներ կը ձախողին, պարզապէս չեն ընտրուիր: Կինը վստահութի՞ւն չունի ուրիչ կնոջ վրայ: Եթէ կիներուն արդիւնաւէտ օգտագործել, չըսելու համար չահագործել կամ չարաչահիլ, իրենց ֆիզիքական չնորհները, ո՞ր կինը ուրիչ կնոջ մը պիտի տայ իր քուէն:

Ժիզել Հալիմի կ'ըսէ, թէ Սահմանադրական Խորհուրդին բացատրութիւնները կամ մեկնաբանութիւնները թարթիւֆեան են ու Շուազիքը պիտի չարունակէ պայքարը, պիտի դիմէ Մարդկային Իրաւանց Ցանձնախումբին եւրոպական մակարդակի վրայ:

Կիներուն կը մնայ պահանջել, բայց թէ համեմատութիւններ պարտադրել՝ ո՛չ թէ օրինաւոր, այլ ապօրինի պիտի նկատուի: Պէտք է պահանջել, առանց բնաւ մոռնալու անորոշութեան յանձնուած նորածինները:

«Կնոջ մը սիրտը ճիւնի կը նմանի, անդամ մը որ ապտոտի, ա՛լ ցեխի կը վերածուի», կ'ըսեն Իտալացիները: Բայց ի՞նչ կապ այս առածին եւ կնոջ իրաւունքներուն միջեւ: Ի՞նչ զառանցանք է սա:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հիմնադրութեան յիսնամեակը նչուեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 14-ին: Պատարագեց եւ քարոզեց Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան: Ներկայ էին քոյր եկեղեցիներու, հայրենակցական եւ զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Պատարագի երգեցողութիւնը մեկնաբանեց եկեղեցւոյ երեսփոխ հոգինոց երգչախումբը, գեկավարութեամբ՝ Փիւլիպ Երզմազեանի:

Յատուկ պատարագի, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ մը: Սեղանը վարեց Աշիկ Երզմազեան: Թագաւոր Խորհուրդին կողմէ խօսք առնելով Ալեքսան Պապայեան անդրադարձաւ եկեղեցւոյ հիմնադրութեան եւ անոր յիսնամեայ գերին՝ գաղութին մէջ: Յիչեցնելէ ետք բոլոր անոնք՝ կազմակերպութիւն թէ անհատ, որոնք լծակից եւ գոհողութիւններով կատարած եւ պահպանած են եկեղեցին, Ալեքսան Պապայեան անդրադարձաւ Թագաւոր Խորհուրդի աշխատանքներուն: Հուսկ, չնորհակալութեան խօսքեր ուղղեց Կաթողիկոսական Աթոռի Պօմոնի մասնաճիւղի անդամուհիներուն, որոնք պատրաստած էին օրուան ճաշերը, ինչպէս նաեւ երգչախումբին՝ գեղարուեստական բաժնին համար:

Ապա, Մակար քհնյ. Նաճարեան՝ եկեղեցւոյ հովիւը, համառօտ ակնարկ մը նետելէ ետք 20-ական թուականներուն տարաղիր Հայերու Ցրանուա հաստատման եւ առաջին իսկ օրերէն եկեղեցի կառուցանելու անոնց ջանքերուն վրայ, չեչտեց եկեղեցւոյ դերը գարերու ընթացքին, առաւելաբար ծանրանալով հարաւային Ցրանսայի մէջ անոր գիրքին վրայ: Իր խօսքի վերջաւորութեան Մակար քհնյ. չնորհակալութիւններ յայտնեց «Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, որ երկար տարիներ անչահախնդրութեամբ եւ ձեռներէց ոգիով կը վարէ այս գաղութին ազգային եւ կրօնական բոլոր գործերը», ինչպէս նաեւ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի, որ «իր ներկայութեամբ, պատարագով ու բանին կենաց քարոզով այսօրուան հանդիսութեան մասնաւոր փայլ մը տուաւ, մխիթարեց մեզ ու հաստատը զօրացուց մեր սրտերուն մէջ»:

Ապա խօսք առին զանազան ներկայացուցիչներ եւ երգերով ու արտասանութիւններով համեմատած մթնոլորտի մը մէջ եղան սրտաբուխ նուէրներ եկեղեցւոյ ի նպաստ:

Փակման խօսքը արտասանեց Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- ե. -

Արշաւիրին հանդէպ սէրի զգացումէն աւելի կարծես դաւթի զգացումն էր կը որ կը գերակշռէր իր մէջ ... Երեք էակներու հանդէպ հովանաւորի իր գերն էր որ այլեւս անպիտակցաբար տուն կուտար իր բոլոր որոշումներուն. ի՞նչ պիտի ըլլային անոնք առանց իր հոգածութեան:

Այս զգացական հաշուեկշիռէն ան կըրցաւ դուրս բերել ոչ միայն չքմեղանք մը, այլեւ սփոփանք մը...

Եթէ տակաւին սէրն ըլլար իր քայլերուն ու չարժումներուն միակ դրդապատճառը, ան պատասխանատու պիտի մնար միշտ իր սիրած էակին հանդէպ. որովհետեւ սէրը չի պիջիր բնաւ. սէրը եսականօրէն ի՛ուզէ մաքուր մնալ ... քանի որ դաւճան է որ պինդը պէտք է վարէ, ան կը չքմեղացնէ իր ակամայ մոլորանքը, իր վրիպանքը, եթէ ասիկա պիտի ծառայէ թարմ կնոջ մը մտերմութեամբ: Ամառանութեան մասին չէր խորհեր սակայն. դէթ առ այժմ. կ'ուզէր կայուն եւ լաւագոյն դիրք մը ստեղծել իրեն. իրրեւ ամուսնութեան ամէնէն ամուր երաշխիքը: Բայց մինչ այդ, չէր կրնար քաղաքավին անտեսել կնոջ մը ներկայութիւնը իր կեանքին մէջ. ի պատիւ իրեն հարկ է ըսել թէ էգի ախորժակը խաթարած չէր բնաւ իր մօտ, եւ ֆիզիքական ըլլալու չափ, ան թերեւս անկէ աւելի զգայական նուրբ միտումներու հետ կը չփոթուէր: Եթէ Ֆատաւորապէս հետապնդած էր Նըւարդը, պատճառը այն է որ կը գնահատէր այն վիթխարի անջրպետը, որ զայն կը բաժնէր չպարուն, դիւրամատչելի աղջկներէ. փողոցային կիներ՞ը, անոնցմէ պարզապէս ֆիզիքական խորշանք կը ըզգար Արտաչէս:

Անիկա Նուարդը առաջնորդեց ճաշարան մը. մաքուր, ներկայանալի սրահ մը, ուր ամէն ինչ ճաշակի, ու ժուժկալ պերճանքի ճաշակը կուտար: Սեղանները եղած էին կարծէք ժամադրուած զոյգերուն համար. գոգաւորիկ, մեկուսի, ինքնամփոփ. պզտիկ լամբար մը կը լուսաւորէր սպիտակ սփռոցը, ընտիր սպասները. յախճապակեայ անօթի մը մէջ մեխակներ սեզանին կուտային քնարական քաղցրութիւն մը:

Արտաչէս Նուարդի հանդէպ եղաւ չափազանց զգոյշ ու հոգածու. առանց ցուցամոլութեան, չանաց որ այս ընթրիքէն անիկա պահէ բացառիկ եւ հաճելի յիշատակ մը: Նուարդ դրեթէ զարմանքով որ դերձակին մէջ իր ճանչցածէն ու իր ենթադրածէն չատ աւելի փափկանատ, դուրդուրալից էակ մը կայ ... Վստահութեան, ապահովութեան զգացում մը ներսաւաստիճանաբար փարատելու չեռին իր վախերը...

Որոշ, զգուչաւոր մտերմութիւն մը հաստատուեցաւ անոնց միջեւ. խօսեցան իրենց երկիրի ճաշերէն, բարքերէն: Անցեալի զեղեցիկ օրերէն:

Նուարդ թոյլատրեց որ թեւանցուկ երթան չարժանկարի սրահ մը Պելվիլի չէրջանակէն հեռու, չճանչցուելու պիտառութեամբ:

Լոթիի ծանօթ վէպէն - «Իսլանդալի ձկնորսը» - առնուած ֆիլմը կը խաղացէր տեղ մը. Նուարդ փափաքեցաւ գայն տեսնել, ընկերուհի մը ժամանակին յանձնարարած էր գայն իրեն:

(Շար. 31)

- Դատա՛, Դատա՛, Աստո՛ւած, - ծոցը դարձավ ու ետ դարձավ Ղևոնդ Վարդապետը:

Ու նորից ծնկի իջավ ու սկսեց աղերսել Տիրոջ առաջ:

Ղևոնդ Վարդապետը ոտքի կանգնեց ու ինքնամոռաց նայեց Տիրոջ պատկերին: Ի՞նչ, դեռ ինչ-որ բան կա՞ մնացել խնդրելու: Ոչինչ, ոչինչ: Ամեն ինչ տրված է նրան: Ինչո՞ւ է նա ուրեմն այդքան տագնապում: Ինչո՞ւ է նրա հոգին անհանգիստ: Ինչո՞ւ է նա ուզում ինչ-որ բան ասել Տիրոջը, ինչ-որ բան խնդրել

ԼԻՈՆ - ՏԱՔՍԻ - ՍԷՆ - ՇԱՄՕՆ .. Այբի Տիկին Անդրանիկ Օպոզեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Տըլէ եւ աղջիկները՝ Պեռնէնս եւ Կառանս, Օրիորդ Ժընըվիէվ Օպոզեան եւ Օպոզեան, Պապեան, Ամլանեան, Գեսպէրիքեան, Տէր - Ցակոբեան, Շիմշիրեան, Կարապետեան, Տըլէ ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՕՊՈԶԵԱՆԻ
chevalier de l'ordre du mérite

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 8-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Դեկտ. 13, ժամը 14·15-ին Լիոնի Ս. Ցակոբ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Քիւսէի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

×

Ընտանիքը ցաւակցական այցելութիւն չընդունիր եւ կանխաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք կը մասնակցին իր սուգին:

Այբի Տիկին Արսինէ Գարաեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Տաքէսեան, Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Փափազեան (Արժանթին), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սերոբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հայկ Վարդապետեան եւ զաւակները, Այբի Տիկին Շաքէ Անթոյեան եւ զաւակները (Արժանթին), Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Սէնթոնեան եւ զաւակները (Թէքսաս), Տէր եւ Տիկին Լուտէր Զաքուրեան եւ զաւակները (Թէքսաս), խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, հօրաքրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ՄԱԹԻԼՏ ՏԱՒԻՍԵԱՆԻ
նախկին տնօրէնուհի
Հալէպի Հայկազեան վարժարանի

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 6, երկուշաբթի օր:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Դեկտեմբեր 13, երկուշաբթի, ժամը 15·45-ին Ժան - Կուժոնի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ հանդուցեալին մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Ցաւակցութիւնք եկեղեցին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ - Այբի Տիկին Մելինէ Պօղոսեան իր ամուսնոյն Միհրան Պօղոսեանի մահուան տարելիցին առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընէ - 200 Ֆ. Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, 100-ական Ամենիա թերթին, Ռատիօ - Կազէլին եւ 150 Ս. Թարգմանչաց (Փրատօ) Մայր Եկեղեցւոյ նորոգութեան (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

Վօքլիւզէն Պ. Եալընքըլըճեան նոյն տխուր առթիւ, Միհրան Պօղոսեանի եւ Պօղոսեան ընտանիքի բոլոր ննջեցեալոց յիշատակին 150 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

×

Պ. Հայկազ Զօրեան իր կնոջ՝ եւս Զօրեանի մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ 100 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ի բարեգործութեան:

THEATRE MUNICIPAL
25, Avenue Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

LES ASSOCIATIONS
RELIGIEUSE, CULTURELLE, SPORTIVE, ARMENIENNES
D'ISSY - LES - MOULINEAUX

présentent

MARDI, 14 DECEMBRE, A 20 H 30

L'ENSEMBLE NATIONAL DE DANSES D'ARMÉNIE

Direction artistique: VANOUCHE KHANAMIRIAN

Réservation: ASSOCIATION SPORTIVE ARMENIENNE
26, Rue de l'Egalité — 92130 Issy-les-Moulineaux

Permanence téléphonique: les Lundis à partir de 19 h 30: 736. 19. 77

U. J. A. D'ALFORTVILLE

PRESENTE

NOEL ARMENIEN

LE SAMEDI ,8 JANVIER, A 21 H.

Salle des Fêtes Voltaire —Rue Voltaire

animé par:

ARMENIAN SUNSHINE'S

Aris Laskaris et ses bouzoukis

MARTEN YORGANTZ dans son nouvel album

ambiance

Réservation: SIMONIAN

375 20 91

COLIS — CADEAUX pour l'U.R.S.S.

Մեհեաշլեուռնի ուղիղ նուէր - Ծրարներու առաքման դէպի Խորհ. Միութիւն

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — ՄԱԹՍ — ԼԻՍԱՆՍ — ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

կը վճարուին առաքմանատեն: Ստացողը ոչինչ կը վճարէ երբ կը ստանայ

ՃՈՒԽ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՊՐԱՆՔԻ
Այբերու, կիներու եւ երախաներու համար:

Ծրարներու արտօնուած ծանրութիւն - 6-էն 10 Քիլօ

SICOMEX
20, Rue Royale - 75008 Paris
Tél.: 260. 34. 33

Ouvert de 9h. à 12h. et de 14h. à 18h. *Catalogue sur demande*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սեպտեմբեր ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի Դեկտեմբեր 12, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ժամը 11-ին՝

Այբի Տիկին ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՍԵՊԵՈՍԵԱՆի
(ծնեալ՝ Թիւթիւնճեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԼԼԼԱԼՈՎ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻ

ՍԻՐՈՑ ԽՈՍՏՈՒՄԸ

Հայերէն խօսուն, ընտանեկան, սիրային, երգախառն, դուռնատուր չարժանկար:

POUR LA PREMIERE FOIS A PARIS
film arménien — en couleur

PROMESSE D'AMOUR

- ◯ **18 DECEMBRE, SAMEDI, à 15 h.**
- ◯ **18 DECEMBRE, SAMEDI, à 18 h.**
- ◯ **19 DECEMBRE, DIMANCHE, à 18 h.**
- ◯ **20 DECEMBRE, LUNDI, à 20 h.**

AU STUDIO BERTRAND
29, Rue du Général Bertrand - 75007 Paris
Métro: Duroc

Pour les billets s'adresser:
— **CABINET TERZIYAN;**
21, Rue Lamartine — Paris 9e
— **LIBRAIRIE PALOYAN;**
9, Rue de Trévise — Paris 9e
— **ALIMENTATION CHIRAG;**
26, Rue de Trévise — Paris 9e
— **ALIMENTATION ARARAT;**
118 bis, Rue Etienne Dolet, Alfortville
— **RESTAURANT SEVAN;**
1, Bd. Carnot — Alfortville
— **BOUCHERIE DE LA GARE;**
65, Bd. Rodin — Issy-les-Moulineaux

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE
Région Lyonnaise
Tous les Dimanches — de 10h. à midi
Sur FM. 89.50 Mghz.

PROGRAMME
DIMANCHE, 12 DECEMBRE

— Editorial,
L'affaire Kazandjian à Jerusalem.
Interview: Vatché Adrouni
(Théâtre Ambulant de Beyrouth)
— Informations en langues française et arménienne,
— Informations sportives,

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

SPECIAL FETES

offrez l'or au prix de gros

en promotion :

CROIX ETCHMIADZINE
ALPHABET ARMENIEN

et aussi :
BAGUES - ALLIANCES
BRACELETS - CHAINES etc
DIAMANT - RUBIS
SAPHIR - ÉMERAUDE

Sté
Gaby
BIJOUX CRÉATEUR
G. AVEDISSIAN

Tél. **824 86 85**
M° **Cadet, Montmartre**

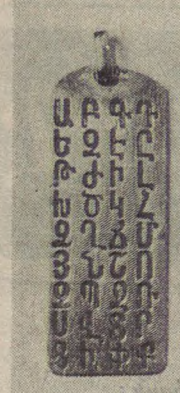
42, rue du Fg. Montmartre
75002 PARIS

SEVAN BIJOUX

ARTISAN - FABRICANT

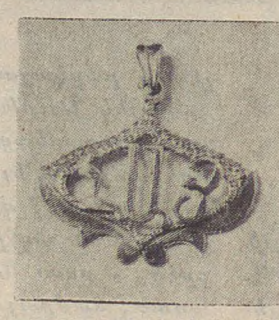
toutes réparations et transformations

pièces sur commandes

1425 F.

BAGUES
BRACELETS

580 F.

550 F.

925 F.

CHAINES
ALLIANCES

TOROS

127, Rue Etienne Dolet - Alfortville
OUVERT LE DIMANCHE MATIN
Tél.: 893. 91. 43

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
14
MARDI
14 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԻՍՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.324 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.324

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹԱԼԱԹ, ԿՐԿԻՆ ԹԱԼԱԹ

Թուրք թերթերը ինչ - ինչ՝ պատճառներով, շատ կը զբաղին վերջերս Թալաթով: Կը թուի թէ ջանիճ կը թափուի ետեւ «լոյս» (թրքական անշուշտ...) սփռելու Իթթիհատ եւ Թերաքիի եւ անոր գլխաւոր դէմքերէն՝ Թալաթի երբեմնի գործունէութեան վրայ եւ այդ ճամբով նաեւ անդրադառնալու պատմական շրջանի մը ծանօթ դէպքերուն:

Միլլիյէթ-էն ետք ուր Թալաթի կինը կը պատմէր իր յուշերը («*Ճառաջ*» Դեկտ. 3, 4 եւ 7), այս անգամ *Թէրճիւմանն* է, ուր պատմաբան ձէմալ Դուբայի խմբագրութեամբ լոյս կը տեսնէ յօդուածաշարք մը խորագրուած.. «Թալաթ Փաշայի օտար երկիրներու յիշատակները»:

14 Յունուար 1920

Երէկ Պրօնզար Փաշան այցելած էր մեզի: Հակառակ չատ խիստ օդին ես կը պատրաստուէի դուրս ելլել:

Նախ օդէն ջուրէն սկսանք խօսիլ: Ինչպէս էնվեր միշտ կը յիշէր, Պրօնզար Փաշա, անկեղծ, արտակից բարեկամ էր Թուրքերուն եւ հաւատարիմ ու արժէքաւոր գինուոր մըն էր: Մեր բանակին դէպքաւոր հրամանատարութեան սպարապետութեան պաշտօնն ալ կատարած ըլլալուն պատճառաւ, մօտէն ծանօթ էր մեր ինդիրներուն:

Ես զգացի թէ ան կարեւոր բան մը բացայայտելու դժուարութեան մէկ էր: Ատենն ալ բաւական անցած ըլլալուն առաջարկեցի մէկուն մը դուրս ելլել: Շփոթեցաւ ու մերժեց առաջարկս.

- Ո՛չ, ո՛չ, դուք ալ տունը մնացէք:

Լսաւ ու նիւթին անցաւ.

- Տեղեկացայ թէ հայ ֆոմիքաճիները ձեզի եւ Գերմանիոյ մէջ գտնուող ձեր ընկերները սպաննելու պատրաստութիւն ներ կը տեսնեն: Լրատուութեան բուն աղբիւրին անծանօթ եմ տակաւին: Սակայն, յայտնի է որ այս ծրագիրը պատրաստած պէտք է ըլլայ մեր «հասարակաց թշնամի»ին կողմէ: Գերմանիոյ ներկայ ներքին վիճակն ալ ծանօթ է ձեզի: Շատ ցաւալի պարագայ մըն է ան ձեզի համար, ձեզի պէս մեր Պետութեան հետ ճակատագրական կապ հաստատող երկրի մը պետական դէմքերը անպայման ապահովութեան տակ պահելու ստիպողութիւնը: Բայց ի՞նչ ընել որ իրականութիւն է այս պարագան: Շատ կ'աղաչեմ յարգելի Փաշաս, խոհեմութիւնը ձեռքէ մի թողուր: Առանձին ու յանախ փողոց մի ելլէք եւ անդէն մի ըլլաք»:

Թէեւ ցարդ այսպիսի յստակ տեղեկութիւն մը չէր ստացած, սակայն խոստովանիմ որ նման հաւանութեան մը մասին խորհած էի միշտ: Բայց ի՞նչպիսի կան խոհիմ մը կարելի էր խորհիլ: Ոչ միայն Հայերը եւ այլազգիները, նոյն իսկ մեր ցեղակիցներուն մէջ իսկ շինծու ըսբռնաներու եւ թշնամական քարոզչութիւններու ազդեցութեան տակ գտնուող շատեր կային: Ու մենք զրկուած էինք նոյնիսկ կարգ մը իրականութիւններ մէջտեղ դնելէ:

Զօրավար Պրօնզար, երբ «Գերմանիոյ ներկայ ներքին վիճակն ալ ծանօթ է» կ'ըսէր, զգացնել կ'ուզէր, թէ պատերազմի աւարտին, երբ Հայզէր Վիլհէլմ Հոլլանդա ապաստանեցաւ ու անկեալ գինուորական կառավարութեան տեղ Սպարտակիստները իշխանութեան եկան, Բոլշեւիկ Ռուսիոյ մէկ պատահածին նման, անոնք ալ չեղեալ կը նկատէին բոլոր տեսակի նախկին համաձայնութիւնները: Ցայտնի կ'ըլլար, թէ Օսմանեան եւ Գերման համաձայնութիւնն ալ ջնջուած ըլլով, համաձայնաւոր կարգ ու սարքի համակիր Սպարտակիստները իրենց նախկին պետական դէմքերուն նման, մեզ ալ «պատերազմի յանցապարտ» պիտի նկատէին ու մեր ճակատագրին հետ առանձին ու անպաշտպան պիտի թողէին մեզ: Արդարեւ, ամենապարզ հարցերու մէջ իսկ այս կարծր իրականութիւններուն հետ դէմ - դէմի կը մնայինք յաճախ:

Բայց ի՞նչ կրնայինք ընել:

Կատարեալ պաղարիւնութեամբ դիմատրեցի ըսուածները եւ պատասխանեցի.

- Ինչպէս պիտէք, մենք Թուրքերս, մեր կրօնին ալ թելադրութիւններուն հետեւելով ճակատագրին կը հաւատանք: Ինչ որ գրուած է մեր ճակտին վրայ, պիտի պատահի անխուսափելիօրէն: Անշուշտ թէ ուշադրութեամբ պիտի չարժինք միշտ: Մօտ օրէն կը յուսամ այցելութեան դալ ձեր մօտ:

Զօրավարը, որ տակաւին քիչ մը առաջ, թելադրած էր որ եթէ պարտաւորուած չըլլամ, երբեք առանձին փողոց չելլեմ, դառն քմծիծաղով մը ըսաւ.

«Տեսէք յարգելի Փաշաս, հապա առանձին դուրս պիտի չելլէ՞ք: Ինդրեմ դուք մ'այցելէք ինծի, ես կուգամ ձեզ տեսնելու:

Ուրեմն, ինծի այս ըսածներով, յայտնի կ'ըլլար թէ բաւական մտահոգ վիճակ մը ունէր ան:

Յարմար տեսայ, այս մասին բան մը չբսել կնոջս, որ այդ պահուն Միթհատ Շիւքրիւի կողակցին՝ Համիճէ հանըմի այցելութեան գացած էր ու արդէն ինքն ալ բաւական մտահոգ էր կարգ մը պատճառներով:

Պրօնզար Փաշայի մեկնումէն անմիջապէս վերս ես ալ դուրս ելայ: Օդը չատ պաղ էր: Բայց հակառակ ասոր, ինծի չատ սիրելի Ունքէր տէն Լինկէն պողոտայի թմբլիներուն տակ երկար պտոյտ մը կատարեցի: Տուն վերադարձիս կինս Հայրիւյէ արդէն եկած էր ու անմիջապէս հարցուց.

- Փաշա, ո՞վ էր արդեօք մեզի այցելող հիւրը:

Ձեռքովը սիկառի մնացորդները ցոյց կուտար: Իր այս անմեղ հետաքրքրութիւններուն վարժուած էի:

Ըսի, թէ Պրօնզար Փաշան էր եկողը եւ անոր հետ պարզ ու սովորական խօսակցութիւններ կատարած էինք:

ԳԱՆՁԱՊԱՀ ՆԻՀԱՏԻ ՆՈՐ ԼՈՒՐԵՐԸ

15 Յունուար 1920

Գիշերը, երկար ատեն խորհեցայ թէ արդեօք այդ լուրին մասին պէ՞տք էր տեղեկութիւն տայի ընկերներուս՝ ձեմալ Ազմիի եւ Պահաէտտին Շաքիրի: Տօքթ. Նազըմ Զուհտերիա, իսկ Սէլանիկի երեսփոխան Նէսիմ Մազլհմ գացած էին քանի մը օրուան համար: Նազըմին վերադարձին սպասել խորհեցայ, այդ լուրը հրապարակելու համար:

Պրօնզար փաշա, ո՞ր երկրին մասին կ'ուզէր ակնարկել, իր «հասարակաց թշնամի» խօսքով: Ռուսիա՞ն, թէ Անգլիան: Չէր լուսաբանած այս պարագան: Թերեւս չէր կրցած լուսաբանել: Երկրորդը աւելի հաւանական էր: Այս պարագային մահափորձի ծրագրին մասին պէտք էր ստոյգ տեղեկութիւն ունենար: Ինչ որ անշուշտ պիտի յայտնէր ինծի:

Ո՞վ կրնար ըլլալ:

Ռուսիոյ մէջ իշխանութիւնը փոխուած, Ցարը տապալած ու Բոլշեւիկները գործի գլուխ եկած էին: Բայց Մոսկովիներու թրքական քաղաքականութիւնը անփոփոխ կը մնար անշուշտ: Ինչպէս յայտնի է Աբեւելեան Նահանգներու մէջ հայկական ոճրաշիջումը դէպքերը, ռուսական զբաղումի շուքին ներքեւ տեղի ունեցած էին:

Անգլիացիներն ալ նման պատրաստութենէ մը բոլորովին հեռու տեսնել դըժուար էր անշուշտ:

Այսօր գանձապահ Նիհատը վերադարձաւ Պոլսէն եւ ան ալ նման լուրմը բերաց Թալաթ Փէմալէն: Անմիջապէս հրահանգեցի, որ առանց Նազըմի վերադարձին սպասելու այս լուրը հաղորդէ ձէմալ Ազմիի եւ Տօքթ. Պահաէտտին Շաքիրի: Այսպէսով հակառակ պիտի ըլլայի նաեւ անոնց այդ մասին որոշումը եւ խորհուրդները:

Նիհատ իր հետ բերած էր Պոլսոյ կարգ մը թերթերը. ինչպէս նաեւ Սվասի մէջ, Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ պատրաստուած «Իրատէի - Միլլիյէ» (Ազգային կամք) անուն թերթին մէկ քանի հին թիւերը:

Պոլսոյ մէջ գտնուողները մեծամասնութեամբ եւ անըմբռնելի ծայրայեղութեամբ մը կը յարձակէին Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի վրայ: Պէտք է խոստովանիմ որ կատարուած ամբաստանութիւններէն սոսկանք գիս շատ տխրեցուցին:

ՍՈՒԼԹԱՆԸ ԻՐ ՓԵՍԻՆ ԿԸ ՅԱՆՁՆԷր ԵՐԿԻՐԸ

Եպարքոս Իզզէթ Փաշայի արդէն իսկ նամակ մը ղրկած էի, Պոլսէն բաժնուելէ առաջ, որուն մէջ կ'ընդունէի որ պատասխանատու էի անկողմնակալ դատարանի մը առջեւ ելլել ու քաւել յանցանքներուս պատիժը, եթէ ունիմ:

Իզզէթ Փաշա այս նամակիս սպասուած պատասխանը տուաւ, իր մօտիկ բարեկամներէն Լազիստանի (Բիզէ) նախկին երեսփոխան Սիւլէյման Սուտի Պէյի միջոցաւ:

Իբրեւ «Նախկին եպարքոս» ստորագրած էր ան իր նամակը, որուն թուականը, երբ աւելի յետոյ լրատու կեդրոններուն տուած իր հրաժարականին թուականին հետ բաղդատեցի, հակցայ որ Փաշան նախապէս արդէն որոշած էր հրաժարիլ իր այդ պաշտօնէն: Ցայտնի կ'ըլլար, թէ Պոլսոյ մէջ կարեւոր խընդիրներ կը պատահէին Պալատին եւ կառավարութեան միջեւ:

Սիրտս ճմռտեցաւ պահ մը: Ուրեմն Սուլթանը վերջապէս երկիրը յանձնած էր իր փեսին՝ Տամատ Ֆէրիտ Փաշայի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱ

ԱԶԳԱՅՆԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

ՏՐԼՈՒՈՒ ԲԱՌԵՐԸ ԶԻ ԾԱՄԾԱՄԵՐ

*Ընկերվարականները ֆոլոֆ մը, ինչպէս մկրտուած են հիմա ժողովներն ու հաւաքոյթները, ունէին չաբաթավերջին ազդայնացումներու մասին եւ մինչ կը սպասուէր որ Հանդիպումը սահմանափակուի մտքերու փոխանակութեամբ մը, ելմտական նախարարին ելոյթը բաւական ցնցեց ժողովականներն ու մաս - մասնիկները: Արդարեւ ժաք Տըլոր բառերը չծամեց եւ տնտեսութեան դաս ալ տուաւ: Դլխաւոր հարցը կը վերաբերէր «Ձեռնարկներու Ազգ. Դրամատան» մը (Պանկ Նասիոնալ տ'Ընվէսթիսըման) ստեղծման, որու բացարձակապէս դէմ է Տըլոր: Այս դրամատան կոչումը պիտի ըլլայ դրամ հայթայթել հանրային հաստատութեանց եւ այդ առընչութեամբ միակը ըլլալ: Տըլորի դիրքը յստակ է, ներկայ բոլոր միջոցները կան դրամ հայթայթելու համար հանրային հաստատութեանց եւ ուրեմն բնաւ հարկ չկայ ստեղծելու այդ «դեր - դրամատունը», ընդհակառակն նման հաստատութիւն մը ալ աւելի պիտի բարդացնէ, արդէն բարդ կառոյցը: Ընկերվարական այս ծրագրին գլխաւոր «կնքահայրն» է, այսօր (անցեալին՝ 1977-ին դաշտիարը մէջտեղ դրած էր Ժ. Աթալի) Ժ. Փ. Շեվէնըման, Ճարտարարուեստի եւ Հետազօտութեան նախարար, մնաց որ նման դրամատան մը ստեղծումը մաս կը կազմէ ընկերվարական ծրագրին: Բայց տարբեր բան է ծրագիրներ մշակել եւ խոստումներ ընել, երբ կուսակցութիւն մը ընդդիմութեան մէջ է, տարբեր բան է դիտակցիլ թէ ի՞նչ կարելի է եւ ի՞նչ կարելի չէ, երբ այդ ընդդիմութիւնը գործի գլուխ է, այսինքն պատասխանատու, եւ պարտաւոր է իրատես ըլլալ: Այս է Տըլորի տեսակէտը, երբ կ'ըսէ՝ «Դադրինք փոքրիկ հանճարեղ հնարիչներ խաղալէ» ու կ'աւելցնէ.- «Քանի տարի է որ կը խորհրդածուի կառավարական կառոյցներուն վրայ, վերջ ի վերջոյ Տնտեսութեան եւ Ելմտական նախարարութեան տկարացումն է: Հաւատացէ՛ք, եթէ քաւէր որ կարացնել այդ նախարարութիւնը - ոչ՝ նախարարը, ատիկա արդէն եղած է - յաջողցնելու համար Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը եւ անոր ճարտարարուեստական վերելքը, այն ատեն՝ անմիջապէս ըսէ՛ք»: Նախարարին դառնութեամբ լեցուն այս ելոյթը, տեսակ մը վերջնադիր ալ է, քանի ընկերվարական նախարարները չեն ներեր ալ իրենց պաշտօնակիցին, որ ժողովրդականութիւն վայելող հազուագիւտ նախարար է եւ ջանք կը թափուի, որ բաժնէ միւսներուն անժողովրդականութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լեհաստանի զինուորական պետը՝ զօրավարուզելսկի, պատերազմական վիճակի հռչակման Ա. տարեդարձին նախօրեակին, կիրակի իրիկուն ճառ մը խօսեցաւ եւ անորոշ խոստումներ ըրաւ, ինչ կը վերաբերի պատերազմական վիճակին վերացման: Ժորհրդարանն է որ հարցը լուծած է քննել: Փարուզելսկի կ'ընդունի որ այդ առընչութեամբ, պայմանները դոյացած են, բայց ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրաւ գործատուներու «ապազինուրակահացման» մասին կամ ընդհ. ներման: Միւս կողմէ, այս նոյն տարեդարձին առթիւ, Վալեզա նամակ մը գրած է իրեն, ուր կարգ մը դիմումներ կ'ընէ, ինչպէս ընդհ. ներում դատապարտուած անձերուն համար, վերադարձ իրենց աշխատանքին գլուխը՝ պաշտօնազրկուած բանուորներուն եւայլն, եւայլն:

Իտալիան իշխանութիւնները այլեւս բոլորովին համոզուած են «պուլկարական ցանց»ին պատասխանատուութեան Պապին դէմ մահափորձին մէջ: Կծիկի օրէ - օր կը քակուի եւ լրտեսա - ոստիկանական վէպ մը կը գրուի մամուլին մէջ, թերթօնի ձեւով: Լիպերասիոն, Շաբաթ օր, այս հարցին կապակցութեամբ տեսակցութիւն մը հրատարակած էր Հիւրրիյէթ-ի աշխատակիցներէն Ուզուր Մումճուի հետ, որ 1975-էն ի վեր չէ դադրած խօսելէ Պուլկարիոյ մասին, որպէս «մաքսանենգ պետութիւն» մը, որ աչք կը դոցէ զէնքի եւ թմրեցուցիչի թրաֆիքին վրայ: Ըստ այդ Թուրքին, Զեյնէնքի կինը հայ է, նաեւ ընկերը՝ Սամիր Սրիս անուն մէկը, որ կը վարէ եղեր Ցիւրիխի Նովա պանդոկը: Եթէ այս հարցին մասին բոլոր դրուածներուն դոնէ մէկ մասը կը համապատասխանէ իրականութեան, կը պարզուի ուրեմն որ երբ դրամ կայ, ոչ ոք կը խրտչի - «ընկերվարական» թէ «ֆաշիստ» - գործակցելէ մէկը միւսին հետ եւ ծրագրելու ահաբեկչական արարքներն ալ, որոնց բուն հեղինակը, կարենալ ճշդելու համար, պէտք է դուշակ ըլլալ...:

Américomanie

Կէսօրէ վերջերու հեռատեսիլի լաւագոյն իրազործումներէն է, սովորաբար ժողովրդային կարծիքներու յատկացուած Այսօր՝ կեանքը հաղորդումը: Երկուշաբթի օրեր, իրական վայելք է հեռեւիլ զրաւէր կիններու նոր գիրքերը վերլուծելու ու քննադատելու հմտութեանց: Որքան ալ երբեմն գովեստներ ըլլան, կիները մարդոց պէս փափկանկատ չեն իրենց «ամուսիններու» հանդէպ: Պէտք է տեսնել թէ անոնք ի՛նչպիսի անգթութեամբ, անիերող եւ անողոքաբար «կը փետեն» նոր հրատարակութիւններու հեղինակներու մազերը...:

Սակայն ըլլա՛յ Պեռնար Փիվոյի, ըլլա՛յ Պեռնար Էթիէնի չահեկան հաղորդումները միշտ չեն մնար իրենց կոչումին հաւատարիմ, կը խարդախուին երբեմն, կը մատնուին ձախողութեան: Պատասխանատու այդ անձերը իրբեւ զարգացած մարդ, ունին արմատացած կարծիքներ, նախապաշարմունքներ, նախապատուութիւններ: Հիմնական նշանակութիւն ունեցող կամ քաղաքական նիւթերու ընտրութեան պարագային, անոնց հիւրերն են, ընդհանրապէս, իրենց տեսակէտը բաժնող երեք կամ չորս հեղինակ, որոնց կը հակադրուի մի՛ակ ընդդիմադիր մը, որպէսզի «մեծամասնութեան» ձայներու աղմուկին մէջ խեղդուի մէկ հոգիի ձայնը, նիւթին զարգացումը ընթանայ միակողմանի: Վերջին խօսքն ալ կը տրուի «նախապատուութեան» մաս կազմող անձի, որպէսզի վիճաբանութիւնները հասնին նախագծուած եզրակացութեան: Արդի՞նքը: Վիժած մանուկ մը...:

Այս տեսակ վախճան ունեցաւ Անտրէ Վեյրէի Նոյեմբեր 18-ի Ամերիքոմանի նիւթը «Դատաւոր էք» կեղծուած ենթավերնագիրով, քանի դատաւոր չկար, այլ միայն Ամերիկայի սիրով տոչորուող «փաստաբաններ»:

Պիտի քննուէր՝ Ֆրանսայի վրայ կատարուած բազմաճիւղ եւ բազմակողմանի ամերիկեան արշաւին հետեւանքը: Դատաւորներն էին՝ ժողովուրդը ներկայացնող, ինքզինքին բացատրելու անկարող երկու ապիկար կիներ, որոնցմէ մէկուն միա՛կ փաստն էր. «օտար բառերու այնպիսի անհրաժեշտական գործածութիւն կայ, որ կարզացած Ֆրանսերէնս չեմ հասկնար»: Զկրցաւ ուրիշ միտք արտայայտել: Երկրորդը՝ բաներ մը կմկմաց, առանց գիտնալու թէ ի՛նչ կ՚ուզէր:

Հրապարակը կը մնար, ուրեմն, Ամերիկայի հետ պիզնէս ընող՝ առեւտրականի մը. Նիւ Եորքի պլուզ - ճինով հպարտ՝ ուսանողի մը. ռոֆէն - ռոլի կրակով հըրդեհուած, անունը ամերիկեանի վերածած Ֆրանսացիի մը: Անոնք ազատ թռիչք տըւին իրենց ոգեւորութեան, դովաբանութեան եւ փառաբանեցին «Ազատ Ատուած» Ամերիկան ... «վտանգ չկայ Ֆրանսայի համպուրկէրի, ֆոխա - ֆոլայի, փասթ - փուտի արագահարուածներուն տակ:

Ֆրանսացի մանուկը, պատանին եւ երիտասարդը չեն դաստիարակուիր քոմիւնալներու եւ լիսէներու նստարաններու վրայ. չեն անանիր «Սիւր լը փոն տ՚Աւինիոն»ով, «Լը շա Պոթէ»ով, Շանթալ Կայայով, Տորոթէով, այլ Ռոբ Էնտ Ռոլով, Լէ զ՚անճֆան տիւ ռոճով, Փլաթիճ 45-ով, Կոլտարաճով, Սիւփէր Ճիմիով: Կը դառնայ Ֆրանսացի՝ ամերիկեան աննդառութեամբ ու հոգիով:

Կը կթի, կը նուագէ, կ՚ընդլուզի Ֆըրանսա. կը դրաւուի ներսէն՝ Ֆիլմով, ուտելիքով, խմիչքով, երգով, պարով. կը ստանայ գաղութի դիմագիծ ... Արդեօք «աստղ մը ե՞ւս պիտի աւելնա՛յ ամերիկեան գրօշակի վրայ» ... Չէ՞ որ փեթրոլն ալ Ֆրանքը վերածած է տոլարի մանրուքին...:

Ահազանգ փրցնող բերաններ ե՛ղան թէեւ, բայց հինգ վայրկեանէն նուագեցան ահազանգին արձագանգները: Բարեբախտաբար Միթերան կը հսկէ այս վաչխառու գործառնութեանց...:

Քանի մը օր առաջ է որ ռըփորթաժ մը ցոյց կուտար Պելվիլ Թաղամասի ողբերգութիւնը, ուրկէ «վռնտուած» է Ֆրանսացին, դարձած «բոյն՝ ամէն տեսակ թմրեցուցիչի վաճառքի»՝ հիանալի՛ մէջոցներով, ինչպէս տեղի կ՚ունենայ Հարլէմի փողոցներուն մէջ:

Կը կարծո՞ւի թէ տելեճիճեաւնը միայն բնակարանի անյարմարութեան եւ գործազրկութեան ծնունդ է: Ալ Քափոնի, Լիւքի Լիւչիանոյի, Ֆրանք Նիքիի փոքրերի սեղաններուն վրայ ցուցադրած միլիոնները, ճանճ սպանելու դիւրութեամբ կատարած խողխողումները կամ քաու-պօյներու ձեռքերու մէջ վարպետօրէն ճօճուղ ատրճանակները չե՞ն չյաջուցած գողութիւններու եւ սպանութիւններու հեղինակները:

Վերոյիշեալ սխրագործութիւննե՛րը կը կատարուին մեթոտիկ, սիսթեմաթիք եղանակով, որուն դաշնաւորումը յանձնուած է նիւ - եորքեան խմբավարին եւ ժիւէնեան դրամագլուխին ու մեքենայութեանց, որպէսզի Շանէլ եւ Տիոր դառնան պլուզ - ճինի մասնաճիւղ, անոր կամակատարը:

Ինչո՞ւ յուզել այս հարցերը:

«Պապէն աւելի պապական» չե՛նք. բայց Ֆրանսացիին չափ՝ Ֆրանսացի եւ կը կրկնենք պելվիլցի Ֆրանսացիին խօսքը. «ժամանակին, հոս հաստատուած Հայերը, Ճոյները, Հրեաները ձուլուած տեղացիին, տուած են եւ կուտան Ֆրանսայի իրենց ամբողջ կարողութիւնը»:

«Ձուլուած» եւ «տուած» ենք, որովհետեւ Ֆրանսա մեր երկիրն է եւ անոր կուրծքին մխուած դաշոյնը կ՚արիւնէ մեր ալ սիրտը: Որովհետեւ Մոնթենեյի, Վոլթէռի, Քամիւիի, Էլիւառի փառքը պըզծողը, կը պղծէ մե՛ր ալ հոգին:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՀԱՐ. ԱՓՐԻԿԷ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՑԵՂԱՅԻՆ ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Տօնական Սօլ, Հարաւի Ափրիկէի Հանրապետութեան դեսպանն էր Միացեալ Նահանգներուն մօտ, հինգ տարիներ չարուչառ: Վերջնական մեկնումէն առաջ նա. մակ մը կը յղէ «Նիւ Եորք Թայմզ» օրաթերթին խմբագրութեան, ըսելով, թէ այս վերջինը սխալ մեկնաբանութեամբ «ցեղասպանութեամբ կ՚օրակէ իր երկիրը: Կ՚ըսէ, իր գրութեան մէջ. - Կը մեկնիմ Միացեալ Նահանգներէն սիրոյ եւ յարգանքի զգացումներով հանդէպ անոր կառավարութեան եւ ժողովուրդին: Սակայն, դժբախտաբար, հոս թէ այլուր ցեղասպանութիւններ ի յայտ կուգան այս կամ այն ձեւին տակ: Հոլոքոսթը Միացեալ Նահանգներուն մասին է. - ցեղասպանութիւնը նրբին է, բազդատմամբ մեր երկիրին: Այսուհանդերձ, իմ տպաւորութիւնս է, որ ասիկա նուազ վիրաւորական չէ: Ամերիկացիք, որ դասեր կուտան ուրիշ երկիրներուն ըսելով, թէ, ի՛նչ ձեւով պէտք է չարժին իրենց ներքին կեանքին մէջ, լաւ կ՚ընեն, եթէ համեստ ըլլան եւ իրենց բազմաթիւ սխալները սրբագրեն»:

Ամերիկացի լրագրող Ա. Լէուիս, նոյն թերթին մէջ պատասխանելով այս նամակին, կ՚ընդունի, թէ Ամերիկայի մէջ եւս ցեղային խարականութեան ոգին կը տիրէ: Կ՚ըսէ, թէ ասոր համոզուելու համար կը բաւէ հարցնել ոեւէ Սեւամորթի, Միացեալ Նահանգներուն մէջ: Կ՚աւելցնէ, թէ Ամերիկացիք այս ուղղութեամբ խորհուրդ տալու, այն ալ բարձրաղաղակ, իրաւունք չունին այլ երկիրներուն ուղղութեամբ: Սակայն հիմնական հարցն այն է, որ հոն՝ Հարաւի Ափրիկէի մէջ, ցեղային խտրականութիւնը օրինականացած է, մաս կը կազմէ պետական դրութեան:

Արդարև, դիտել կուտայ ան, թէ Հարաւի Ափրիկէի Հանրապետութեան մէջ ներքին քաղաքական դրութիւնը այնպէս ձեւաւորուած է, որ թմակէսութեան 75 տոկոսը. - անոնք, որոնք Սեւամորթ են. - ոչ մէկ իշխանութիւն ունին, եթէ կ՚ուզէք ձայն, պետական կարգ ու սարքին մէջ: Օրինակ, Սեւամորթերը քուէարկելու իրաւունք չունին, կէտ մը, որ դժուար թմբըռնելի կը մնայ Ամերիկացիներուն համար, նոյնիսկ, եթէ ասոնց անցեալի պատմութիւնը նկատի առնուի:

Հար. Ափրիկէի մէջ Սեւամորթները իրաւունք չունին մնայուն կայք հաստատելու «Սպիտակամորթներու» չրջադօրիին մէջ՝ 87 տոկոսը երկիրին տարածութեան: Օրինազանցները օրէնքով կը վտարուին եւ կը պատժուին, եթէ նման փորձեր կատարեն: Ամէնէն զարհուրելին այն է, որ սեւամորթ համայնքներ ամբողջովին կը

«ՑԱՌԱԶ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Ե. -

Նիւթը յափշտակեց զինքը անմիջապէս. տարաշխարհիկ բնանկարներ թացուեցան իրականութենէն չշմած իր կարօտախտին առջեւ. պրըթանեական խիստ ու խրոխտ ծովախումբը՝ որ կը չնչէ ովկիանի հեւքը, ու կը լուացուի փոթորիկներու աղի քրտինքով ու արցունքով. պարզ, ինքնամուխ, անմատոյց էակներ, որ իրարկներու նման կը ցցուին կեանքի ալիքներուն դէմ, ինչպիսին էր ձկնորս Եանը, ինչ կը խորհի, ինչ կը զգայ՝ ոչ ոք կրնայ գուշակել ... Լուռ, բարի ու ցաւագին կիներ՝ որպիսին են ծերուկ Իվոնը ու մատաղատի Կօն...

Ու այս համր հոգիներուն մէջ հասունցող սիրոյ մը պատմութիւնը...

Ու բաժանումներ ... ճկնորաներ՝ որ կը մեկնին ու ամիսներով կը թափառին հիւսիսի զրուժան մատախուղներուն մէջ ... մայրեր, նշանածներ ու կիներ՝ որ կառուցիներուն ափին, խաչքարերու ստորոտը կ՚աղօթեն բացականերուն համար, որոնք երբեմն պիտի չգան բնաջնջուելու...

Ու տարիներու արահետին վրայ ապագայ սէրը, որ կ՚ապրի թերեւս խուսափուկ ակնարկի մը, կիսատ մնացած բառի մը, միակ համբոյրի մը յիշատակով...

Նուարդ այլեւս նոյնացած է այդ բնատհմիկ էակներուն հետ. այդ աշխարհը, որքա՞ն կը պատչաճի իր ներքին տեսիլքներուն. ան կարծես կը ճանչնայ մարդիկ. կ՚ըմբռնէ, կը գուշակէ զանոնք, որպէս թէ իր հոգիին ընտանիքէն ըլլային անոնք: Անիկա անգիտակցաբար թեքուած է դէպի Արտաշէսը, որուն ափին մէջ Նուարդի ձեռքը կը դողդողայ թըրտինքի նման. Արտաշէս որքան պիտի ուզէր սեղմել այդ ձեռքը չրթունքին ու յետոյ, ինչո՞ւ չէ, իր կուրծքին վրայ տաքցնել, իր թեւերով պարուրել սա չքնաղ, երկչոտ էակը ... Պիտի կարենա՞յ դիմադրել փորձութեան:

Վարպետչուին վրայ կը թաւալի սակայն Եանի ու Կոյի համբ, համբերատար սիրոյ առասը. պիրար կը տեսնեն ու չեն տեսներ. Եան պիտի զիջանի՞ իր սիրտը բանալու ... ու բաժանում ... ու մեկնումներ ... Վարպետչուին վրայէն կը սահին տարիներ:

Ու վերջապէս ահա Եան ու Կօ ամուսնացած ... Վեց օր միասին ... ու կրկին բաժանում ... Ամիսներ կ՚անցնին ... ձկնորսական նաւերու վերադարձի ժամանակն է ... կիները ծովափին կը սպասեն: Հոն են Իվօն՝ Եանի մայրը ու Կօն ... ու նաւերը կ՚երեւին մի առ մի ... ամէն օր մի քանի հատ ... Ծովափին կիներու չարանը կը նօսրանայ, կը պակսի ... Քիչեր կը մնան ու անոնց կարդին Իվօն եւ Կօն...

Նուարդ սարսռագին, ինքն ալ ակնդէտ կը սպասէ Եանի վերադարձին. կը դողդղայ Կոյի հետ ... երբ պիտի հասնի Եանի նաւը...

Ամբան սրտառուչ է Նուարդի յուզումը. այնքան քրոջական: Արտաշէս պէտք կը զգայ կարծէք զայն պաշտպանելու ճակատագրական աղէտի մը դէմ. Արտաշէս սրտապին մղումով կը զրկէ Նուարդի լրտյները ու անոր ձեռքը կը սեղմէ իր չըբթունքին ... Նուարդ այնքան բացակայ է...

Ու ծովափին վրայ կը քաշուին կիները ... ու կը մնան ահաւասիկ մինակ երկուքը, Իվօն, Կօն ... Եանի նաւը պիտի ուչանայ ընդմիջա ... ու այլեւս չպիտի վերադառնայ. ովկիանը լափած է զայն ...

Բայց Կօն, վեց օրուան երջանկութեան յիշատակը սրտին, պիտի սպասէ իր Եանին. մտածումը յառած միշտ անոր, հաւատարիմ ցմահ անոր յիշատակին: Այդպէս է սէրը, կեանքէն աւելի հզօր, հզօր մահէն ալ աւելի...

Այն առեն յանկարծ Նուարդ կը յիշէ Արշաւիրը, իր Եանը ... Ո՜հ, ինչպէ՛ս թէ զադրած է ինք սիրելէ զայն, ինչպէս խաբած է ինքզինքը ... Բայց ոչ, Արշաւիրը եղած է ու կը մնայ իր միակ սէրը ... Այդ սէրը միշտ հոն է, միշտ մոմմոքուն, որով լեցուած կը մնայ միշտ իր հոգին, որով յագեցած է իր էութիւնը ... կըրնա՞յ մէթէ պարտուիլ երբեւիցէ այդ միակ, այդ վերջնական սէրէն...

«Ո՜հ Կօ, Կօ ... քոյրս, իմ ալ Եանս մըներացած է ծովամոյն հեռուն ... ցաւի մը ալիքները պարուրած են զայն, ու կը պըկուին, կը սեղմուին անխնայ անոր կոկորդին շուրջը ... իմ ալ Եանս պիտի զոյն պայքար մը կ՚ապրի տառապանքին, մահուան դէմ ... Թերեւս անոյա՛, հեռուն՝ պինքը, միակ սիրոզներէն ... Քեզի պէս եւ ալ ահա կը սպասեմ ափին ... ու պէս պիտի սպասեմ ... միշտ քեզի պէս պիտի սպասեմ ... միշտ նաւու...»:

Ցեղակարծօրէն Նուարդ կը ցնցուի. իր իրանին շուրջ կը զգայ Արտաշէսի սեղմ բազուկը. անոր չունչը կը զգուէ իր երեսը. իր ձեռքը անձնատուր անոր համբոյրին...

(Շար. 32)

տարաշրջանին: Երեք միլիոն Սեւամորթներ մինչեւ այսօր անակնկալ որոշումներով արմատախիլ եղած են իրենց բնակած վայրերէն՝ ուղարկուելով հեռաւոր շրջաններ, առանց աշխատանք ճարելու կամ վերադառնալու իրաւունքով զբաղելու կարելիութիւնն ունենալու, նախօրօք:

Տարաբնութիւններուն սահմանուած վայրերը պետութեան կողմէ կը նկատուին սոսկ ցեղապրական «հայրենիք»ները: Ընդհանրապէս անմշակ հողեր են՝ լքուած յետամնաց վիճակի մէջ: Կառավարութեան առաջադրութիւնն է, որ այդ շրջանները կրնան օր մը օրանց անկախ դառնալ եւ հոն հաստատուածները ալ տեղւոյն քաղաքացիները, թէեւ Սեւամորթներուն մեծամասնութիւնը կը նախընտրէ Հարաւի Ափրիկէի քաղաքացի մնալ:

Բռնադատեալ կերպով պարտադրուած այս «ցեղապրական բնակավայրեր»էն ոմանք արդէն անկախ հռչակուած են: Որեւէ պետութիւն չի ճանչնար զանոնք, մերժած վայրերէն՝ ուղարկուելով հեռաւոր շրջաններ, առանց աշխատանք ճարելու կամ վերադառնալու իրաւունքով զբաղելու կարելիութիւնն ունենալու, նախօրօք:

Տարաբնութիւններուն սահմանուած վայրերը պետութեան կողմէ կը նկատուին սոսկ ցեղապրական «հայրենիք»ները: Ընդհանրապէս անմշակ հողեր են՝ լքուած յետամնաց վիճակի մէջ: Կառավարութեան առաջադրութիւնն է, որ այդ շրջանները կրնան օր մը օրանց անկախ դառնալ եւ հոն հաստատուածները ալ տեղւոյն քաղաքացիները, թէեւ Սեւամորթներուն մեծամասնութիւնը կը նախընտրէ Հարաւի Ափրիկէի քաղաքացի մնալ:

Բռնադատեալ կերպով պարտադրուած այս «ցեղապրական բնակավայրեր»էն ոմանք արդէն անկախ հռչակուած են: Որեւէ պետութիւն չի ճանչնար զանոնք, մերժած է Պետութիւն կոչուելու իրաւունքը, մերժած է նաեւ ազգային դրօշակ ունենալու իրաւունքը: Անոնք ոչ միայն կը կոչուին Փրետորիայի:

Նման գոյավիճակ իր անդրադարձը կ'ունենայ երկիրին վրայ: Այն է՝ օրէնքը: Այսինքն՝ մերժողները, նամանաւանդ միլիոնանոց կարգադրութիւնները դատապարտողները կը պատժուին օրէնքին սահմաններուն մէջ:

Լարվածը ապա վկայութեանց հիման վրայ կը ներկայացնէ չարչարանքներու կերպերը բանտերուն եւ արդելափակոցներուն մէջ: Երեւակայելի եւ անհերեւակայելի միջոցներ կը գործադրուին ապահովութեան ուժերուն կողմէ, օրինակ, եղերական հոսանքներու սիրտամոլ խախտել ենթականերուն ջղային դրութիւնը եւայլն:

Նախկին դեսպանը իր նամակին մէջ դիտել կուտայ, թէ ցեղային խորհրդանշութեան քաղաքականութեան գործադրութեան մէջ բարելաւումներ կ'արձանագրուին: Որոշ իմաստով ճիշդ է, քանի վարչապետը Պոթօ կը ծրագրէ քաղաքացիական որոշ իրաւասութիւններ շնորհել փոքրամասնութիւն կազմող Ասիացիներուն եւ խառնածիններուն: Սակայն, ծրագիրը իրականացուելու պարագային եւս եղածը հիմնական փոփոխութեան չենթարկեր երկիրին ցեղային խորհրդանշութեան օրէնքին հիմունքները:

Հիմնական փոփոխութիւնները, ուրեմն, բարեփոխումները, կրնան ցայտուն եւ մեղմացնել, երբ վերջ կը տրուի պարտադիր եւ զանգուածային տեղափոխութիւններուն, երբ ոստիկանութիւնը իրաւունք չունենար ճերմակներուն սահմանուած շրջագօտիներէն դուրս վռնտել Սեւամորթները: Եւ, վերջապէս, երբ այս վերջիններն ալ Սպիտակամորթներուն նման քաղաքացիական բոլոր իրաւասութիւնները կը վայելեն:

Թ. Ա. Թ.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻ

ԳԱՌԶՈՒ

ԼՕԶԱՆԻ ՄԷՋ

———×———

Հինգշաբթի, Դեկտ. 2-ին, նկարիչին ներկայութեամբ, բացումը կատարուեցաւ Գառզուի մէկ կարեւոր ցուցահանդէսին, Լօզանի Փօլ Վալոթոն սրահներուն մէջ:

Արուեստասէր հասարակութիւնը բազմաւիկ վայելքը ունէր դիտելու աւելի քան 80 գործեր, որոնց մէջ՝ 13 իւղաներկ, 12 ջրաներկ, 14 գծագրութիւն եւ զօրացած գծագրութիւն եւ 50 վիմագրութիւն:

Դժուար է, եթէ ոչ անկարելի նոր որակումներ գտնել Գառզուի նման արուեստագէտի մը մասին, որ տասնեակ տարիներէ ի վեր, տիրական դէմք մը դարձած է նկարչութեան մէջ եւ կը վայելէ միջազգային արդար համբաւ մը: Երազն ու աննիւթականի աշխարհը ճոխացած ճարտարապետական կառոյցներու, ստեղծած են այն եզակի ոճը, որ իւրայատուկ է Գառզուի: Դեռ կան գոյները, Գառզուի գոյները, զորս կարելի չէ բաղդատել իսկ: Արուեստի աշխարհին մէջ այլեւս կան գոյներ, որոնք կը կրեն իր դրոշմը, Գառզուի կարմիրը, Գառզուի նարնջագոյնը, Գառզուի դեղինը ... Ցուցահանդէսը կը վայելէր Պեռնի Ֆրանսայի դէսպանին բարձր հովանաւորութիւնը եւ փոքրիկ քաթալոկը քանի մը դեղեցիկ վերարտադրութիւններով, կը բովանդակէր նաեւ ակադեմական Մարսէլ Պրիոնի յառաջաբանը:

×

Միացեալ - Նահանգներու Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամը լոյս ընծայած է Գրիգոր Քէօսէեանի հեղինակութեամբ հատոր մը, նուիրուած Գառզուի, որու խորագիրն է «Գառզու, մոգական աշխարհի մը նկարիչը»: Հայերէն բնագրին կ'ընկերանայ անգլերէն թարգմանութիւնը, զոր կատարած է Արա Գալայճեան: 272 էջերէ բաղկացած այս հատորը, ունի նաեւ շուրջ 100 նկարներ, որոնց 35-ը՝ գունատիպ:

Գրիգոր Քէօսէեան լաւագոյնս կը ներկայացնէ Գառզուն՝ մարդը, արուեստագէտը ու իր գործը, այդ գրութենէն հատուածներ լոյս տեսած են, առենին, «Յառաջ Միտհ եւ Արուեստ»ի մէջ: Կարեւոր հատոր մը, նկարիչը ներկայացնելու համար իր հայրենակիցներուն: Նախընտրելի պիտի եղած ըլլար, թերեւս, որ հատորը իր չափերով, այնքան նման չըլլար բաթալոկներու չափերուն, աւելի մօտաւոր գրքի ֆորմատի եւ գունատիպ նկարներու վերարտադրութիւնն ալ աւելի հարազատ ըլլար: Բայց եւ այնպէս չահեկան գործ մը, որու հրատարակութիւնը անհրաժեշտ էր:

Ա. Մ.

ՄԵՐ ՀԻՆԱՒՈՒՐՑ ԶՐՈՑՑՆԵՐԷՆ

———×———

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻՆ ՈՒ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՁԻՆ

Հնդկաստանի թագաւորը թռչուն մը ունէր, որ հաւկիթի փոխարէն մարգարիտ կ'ածէր: Ցունաց արքան կը լսէ այդ մասին եւ կ'ուզէ ունենալ այդ թռչունը: Անմիջապէս սուրհանդակ կը ղրկէ Հընդկաստան եւ կը խնդրէ այդ թռչունը իրեն տալ: Հնդկաստանի թագաւորը իր կարգին լսած էր Ցունաց արքային ճիրան մասին, որ, ինչպէս կ'ըսէին, թռչունէն առած կը սլանար: Ան ալ կը խնդրէ Ցունաց արքային իրեն տալ այդ նժոյգը: Երկուքին համար ալ դժուար էր միմեանց խնդրանքը կատարել, բայց կը համաձայնին:

Եւ ահա, երբ զարմանալի թռչունը Ցունաստան կը բերուի, միւս թռչուններուն պէս կը սկսի սովորական հաւկիթ ածել: Նժոյգն ալ, Հնդկաստան հասնելով, ոչ միայն կը կորնչնէ իր արագութիւնը, այլեւ կը սկսի կաղալ:

Թագաւորները կը կարծեն, թէ խաբած են զիրար եւ կը վերադարձնեն իրենց տարածները:

Վերադառնալով իրենց հայրենի երկիրները, թէ՛ թռչունը եւ թէ՛ նժոյգը կը վերադառնեն իրենց նախկին յատկութիւնները:

Այդպէս է, ամէն բան իր հարազատ հողին վրայ զարմանալի է ու զօրաւոր:

×

ՍՐԱՄԻՏ ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

Թագաւորին կ'ըսեն, թէ քաղաքին մէջ օտարական մը յայտնուած է, որ դէմքով չար եւ նման է իրեն: Թագաւորը կը հրամայէ օտարականը պալատ բերել:

- Քու մայրդ, արդեօք, իմ հօր թագաւորութեան օրօք եկա՞ծ է այս քաղաքը, - կը հարցնէ թագաւորը:

Օտարականը կը պատասխանէ.

- Ո՛չ, թագաւոր, բնաւ չէ եկած: Հայրը ես է, որ բազմիցս եկած է այս քաղաքը:

×

ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԵՒ ՏՈՒՆԿԵՐԸ

Թագաւոր մը կ'որոշէ իր պալատին դիմաց չքեղ պարտէզ մը շինել: Ուստի, կը հրամայէ ընաիր տունկեր բերել:

Հրամանը անմիջապէս կը կատարուի:

Բայց առաւօտեան, երբ թագաւորը պատուհանէն կը նայի իր նորաստեղծ պարտէզին, կը տեսնէ որ բոլոր տունկերը անհետացած են:

Կը հրամայէ նորերը բերել ու տնկել:

Յաջորդ առաւօտ տունկերը դարձեալ անհետացած էին:

- Շրջակայ շէնքերու դիւղացիները գիշերով կուգան ու կը գողնան, - կ'ըսեն թագաւորին պահակները:

- Եւ ի՞նչ կ'ընեն անոնք այդ տունկերը, - կը հարցնէ թագաւորը:

- Կը տնկեն իրենց տուներուն մօտ, իրենց հողերուն մէջ:

Այս լսելով թագաւորը չատ կ'ուրախանայ, կը հրամայէ առաւօրէն տունկեր բերել ու երբ գիւղացիները գան գողնալու, չտեսնել ձեւանալ:

Կարճ ժամանակուան մէջ երկիրը ծառատունկերով կը զարդարուի եւ առատութիւն կ'ըլլայ:

ԳՂՂՈՒԹՔ ԳՂՂՈՒԹ

Անթիլիասի կաթողիկոսարան այցելած է (Նոյ. 19-ին) Պապական Նուիրակը՝ Անճելոնի Եպիսկոպոս, որ Պապին ողջոյնները փոխանցելէ եւոք զոյգ Հայրապետներուն՝ իր պաշտօնավարութեան սկիզբին, ամբողջական պատրաստակամութիւն յայտնած է գործակցելու Լիբանանի միութեան համար տարուած ջանքերուն: Նուիրակը գնահատած է Հայութեան նպաստը Լիբանանի վերականգնումի աշխատանքներուն: Իրենց կարգին, Խորէն Ա. եւ Գարեգին Բ. չնորհաւորելով Նուիրակը՝ իր պաշտօնի առանձման առիթով, յայտնած են, թէ իրենք միշտ չատագով եղած են եկեղեցիներու գործակցութեան եւ գործնապէս կը գնահատեն այդ ուղղութեամբ եւ Լիբանանի օրինական իշխանութեան զօրացման գծով տարուած ու տարուելիք բոլոր աշխատանքները:

×

Պիցբուրկի Հայկազեան Գոլէժի «Մուկար» չէնքի սրահին մէջ, Նոյ. 18-ին, տեղի ունեցած է Գրիգոր Պըլտեանի «Տեղաշրջութիւն քանդուող քաղաքի մը համար» գործին նուիրուած երեկոյթ մը, որուն ներկայ եղած է հեղինակը: Իւրացումը կատարելով ուսանողներէն ներկայացուցիչ մը անդրադարձած է Պըլտեանի ուսման եւ աշխատանքներուն: Ա պ ա վէց ուսանողներ կատարած են ընթերցումը Պըլտեանի յատուկ ոճով գրուած գործին, որմէ ետք հեղինակը, ընթերցողները եւ ներկաները ունեցած են զրոյցի պահ մը:

×

Պոլսոյ մէջ, Նոյ. 22ին մեռած է Շահան Գարագաշ: Եղած է գրեթէ բոլոր թաղերու սատարող, մանաւանդ թաղին աղքատներուն, որ ամէն ամիս կանոնաւորաբար անձամբ եւ կամ փոխանորդի մը միջոցաւ՝ կը հոգար անոնց բոլոր կարիքները: Ողբացեալը ծածուկ բարեբար մը հանդիսացած է նաեւ կրթական, բարեսիրական եւ մշակութային բոլոր ձեռնարկներուն: Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է Նոյ. 23-ին, Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցին, ուր դամբանականով մը Շահան Եպիսկ. Սվաճեան վեր առած է Շահան Գարագաշի բարեսիրական ոգին:

- կը հարցնէ թագաւորը:

- Կը տնկեն իրենց տուներուն մօտ, իրենց հողերուն մէջ:

Այս լսելով թագաւորը չատ կ'ուրախանայ, կը հրամայէ առաւօրէն տունկեր բերել ու երբ գիւղացիները գան գողնալու, չտեսնել ձեւանալ:

Կարճ ժամանակուան մէջ երկիրը ծառատունկերով կը զարդարուի եւ առատութիւն կ'ըլլայ:

ՄԱՍ ԶՈՐԲՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

Եղօն մեռաւ: Աստուած ողորմի հոգուն եւ սակայն չուքի մը պէս երկարող ու ոտքերուն փաթթուող բան մը մնաց անոր հիւանդ գոյութենէն: Զղիաես, ինչպէս կատմուեցաւ այդ ոսկրոտ կերպարանքով ու փսփսուքի ձայն ունեցող չուքը: Դաւիթ Նուրխանին բոլոր մեղքերուն վրայ հատ մըն ալ աւելցաւ: Որքան վրայ հատ մըն ալ աւելցաւ: Որպէս թէ Սոմային ամուսինը, Եղօն մեռպէս թէ Սոմային ամուսինը, Եղօն մեռաւ, չընողը դաւիթ Նուրխանն է եղեր: Որպէս թէ, Եղոյին ուժեղ փակուած ափին մէջ, Նուրխանին կոճակը գտած են եղեր...

Այդ օր Դանէլը հասած էր բանակէն, Սուլթանը, ճամբելու: Այո, այո, ան վարդաճոր պիտի իջնէր երբ կռիւը պարէր:

Վարդաճորցիները յոգնած ու փոշոտ անցած էին չատ ճամբաներէ, երբ հանդիպեցան Զէրզի Կիրոսին, Պիթլիսի մօտ:

×

Իրիկնադէմ էր: Կիրոս վերադարձաւ քաղաքէն գլուխն աւելի ծանրացուցած, ուր մտածումները հրմշտուկով կը շարժէին: Կարինէն տակաւին լուր եկած չէր այդ երեկոյ, թէեւ, այդքան չուտ չէր ակնկալեր: Իր մտածումներու արագութեան մէջ էր, որ դուրսի աշխարհը այնքան դանդաղ կ'երեւէր: Էն առաջ, պէտք է կազմել Հաճի Մուսայի ու Մուրատի բանակները Մինջագէքին համար խափանելու համար նաեւ, էն կողմէն եկող ոեւէ վտանգ: Վազգէնը բանակատեղին չէր: Ըսին, որ ան, անձամբ խումբի գլուխ անցած, լեռներուն մէջ, Զարէին հետքը կը փնտռէ եւ գուցէ չի վերադառնայ այդ գիշեր:

Կիրոս այդ մտածումներուն մէջ էր երբ զգաց, որ այդ օր, չատ հաճելի բան մը պատահած է, կանուչ ու գով: Հա, ո՞ւր են վարդաճորցիները· չըլլա՞յ չարունակեցին իրենց ճամբան: Երբ հարցուց առաջին գինուորին, ըսաւ, որ Ազրակցի - ները երբ իմացան, որ վարդաճորցիները եկած են, եկան ու իրենց գիւղը հիւր տարին:

Լուրը անցած էր հովերուն հետ, ծառերուն մէջէն, որ Վարդաճորցիներ եկած են բանակատեղին ու ճամբորդ են:

- Հա, էն գեղացիներն են, որ լերան վրայ կռիւ տարին:

- Անոնք, որ Սպիտակ Ձիաւորին հետ եղած են:

- Որ Սպիտակ Ձիաւորը պաշտպանած է զանոնք իր երկու թեւերով:

- Որ, Զէյնապն ալ էնոնց հետ լերան վրայ է եղած:

Վարդաճորի գիւղացիները կարծես գիշերային բնակիչներն ըլլային լեռներուն, այդ օր վար իջած են: Անոնք գործ ունեցած են Սպիտակ Ձիաւորին հետ, գուցէ գործ ունեցած են նաեւ Աստուծոյ հետ, որովհետեւ այդ լեռներէն վեր Աստուածն է միայն:

Ազրակցիները երբ իմացան, եկան, առաջ - փառաջ, իրենց հիւր տարին Վարդաճորի գիւղացիները ու մեծով պզտիկով անոնց կարիքներուն հասան:

- Ղուրպան եղնեմ քո աչքերուդ որ Սպիտակ Ձիաւորն է տեսեր, - կը խօսէր կին մը, հացին ծրարը քակելով: Թոնիրէն նոր ելած հաց էր, ու բարկ հոտին մէջ կար բարութիւն ու խաղաղութիւն:

Կիրոս կ'ուզէր այդ երեկոյ Վարդաճորցիներուն հետ կեանքի չքնաղ մը վերցնել, լեցուն ու իրական, որ կարծես ապրած էին դարեր առաջ, ուր կար Մարտիկը:

Կիրոս երբ մօտեցաւ, տեսաւ գետափին՝ երկու գիւղացիները արդէն հէքեաթի աշխարհի մէջ մտած էին: Առաջին անգամ զգաց ծառերուն հոտը: Կար լուսնկան ոսկի ու խաղաղ սահանքը գետին:

Կը պատմէին Վարդաճորի գիւղացիները ու Ազրակցիներուն այնպէս կը թուէր, որ անոնք եկած են հին դարերէն ու կը պատմեն քաջ Վարդանի կռիւը, որպէս ականատեսի:

(Շար. 710)

Այրի Տիկին Ազնիւ Զագալեան, Այրի Տիկին Սաթենիկ Մարկոսեան ինչպէս նաեւ Զագալեան, Պառաւեան, Շահանեան եւ Ներսէսեան (Պոլիս) ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, տատին՝

ՄԻՆԱՍ ԶԱԳԱԼԵԱՆԻ

(Բուն անունով՝ Յովակիմ Թումասեան, Բաբերդցի)

մահը որ պատահեցաւ՝ 92 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Դեկտ. 15-ին, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Այս տխուր առթիւ, Այրի Տիկին Սաթենիկ Մարկոսեան 250-ական Ֆ. կը նուիրէ Ալֆորվիլի Հայ Մշակ. Տան եւ «Ծառայ»ին, եւ Պ. Յարութիւն Զագալեան 500 Ֆ. Ս. Մեսրոպ կրթարանին (առանձ «Ծառայ»էն)։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գորգիկեան իրենց հօր՝ Պօղոս Գորգիկեանի յիշատակին կը նուիրեն 500-ական Ֆ. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան (առանձ «Ծառայ»էն) եւ «Ծառայ»ին։

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Պուլվար Օսսոյի Հայոց Եկեղեցւոյ պաշտպան Ս. Յակոբ Մծբնացիի տօնին առթիւ հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ Պատարագի Մատաղօրհնութիւն կը կատարուի, Կիրակի, Դեկտեմբեր 19-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՇԱՆ ՔՀՆԳ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԼՒ. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՐՄՆԷՑԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սրբոյն Յակոբայ Մծբնայ հայրապետի տօնին առիթով, Դեկտ. 19, հանդիսաւոր Պատարագ։

Կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

որ կը քարոզէ օրուան տօնին եւ խոր - հուրդին մասին։

Ցետ Պատարագի եւ կրօնական արարողութեանց, կազմակերպուած է forբէյլ մը եկեղեցւոյ կից Արծրուն Զրբաչեան սրահին մէջ, որու ընթացքին Յակոբ Եպիսկոպոս պիտի ընդունի իր անուան տօնին առիթով չնորհաւորութիւնները ու մաղթանքները՝ հոգեւորական դասուն, վարչութեանց ներկայացուցիչներուն, ազգայիններուն եւ բարեպաշտ հաւատացեալներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մաթիլտ Տաճէսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն. - Տէր եւ Տիկին Տիլանեան 1000 Ֆ. Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին, Տէր եւ Տիկին Գլակ Ղազարեան եւ Պ. Ստեփան Իյնէճեան 1000-ական Ֆ. Կեդրոնական Սանուց Միութեան ուսանողներու կրթաթոշակի Ֆոնտին (առանձ «Ծառայ»էն)։

LOTO

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կազմակերպած է Լօթօ-ի խաղ մը, Շաբաթ, Դեկտ. 18, ժամը 20·30-ին Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Հիւսիսեան սրբահներուն մէջ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի, Կիրակի, Դեկտ. 19, ժամը 15-ին, Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան մէջ։

Կարեւոր օրակարգ։

PASSEZ VOS REVEILLONS

DE NOEL ET DU JOUR DE L'AN

AU RESTAURANT

EREVAN

avec

VICKEN

accompagné par ses guitaristes

MENU DE NOEL
(220 F. service compris)

* Apéritif
* Grand choix d'hors d'œuvre froid
* Grand choix d'hors d'œuvre chaud
* BAR A LA SAUCE MAYONNAISE
* FEUILLETEE AUX FRUITS DE MER
* DINDE FARCIE A L'ARMENIENNE
* Dessert
* Café
* Vins - blanc - rosé - rouge à volonté
* CHAMPAGNE (Mum cordon rouge)

MENU DU JOUR DE L'AN
(250 F. service compris)

* Apéritif
* Grand choix d'hors d'œuvre froid
* Grand choix d'hors d'œuvre chaud
* SAUMON FUME
* COQUILLE ST. JACQUES A LA CREME
* AGNEAU FARCI
* Dessert
* Café
* Vins - blanc - rosé - rouge à volonté
* CHAMPAGNE (Mum cordon rouge)

ET POUR REPARTIR DU BON PIED, NOUS TERMINERONS PAR
LES TRIPES A L'ORIENTALE

26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

TÉL. 770. 85. 81

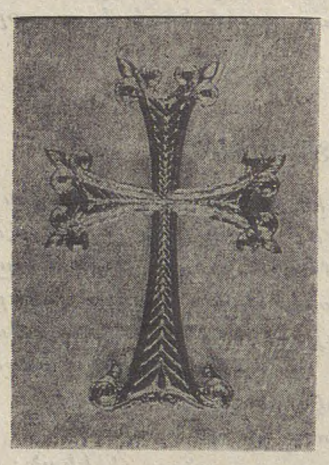
IL EST PRUDENT DE RESERVER: TEL. 770. 85. 81

INCROYABLE

vente exceptionnelle aux particuliers

DE NOS MODELES DE HAUTE JOAILLERIE FRANÇAISE

(prix fabricant)

CROIX GREGORIENNE

modèle exclusif

PAVE *Joaillier*

G. OUZOUNIAN

Tél,: 274. 50. 25

Métro: Arts et Métiers

3, Rue des Gravilliers

75003 — Paris

A L'OCCASION
DU NOUVEL AN ET DU NOEL ARMENIEN

L'ASSOCIATION SPORTIVE HOMENETMEN - FRANCE
sera heureuse de vous accueillir avec le chanteur international

ADISS HARMANDIAN

AU RESTAURANT LA CAPPADOCE
67 bis, Quai Blanqui — 94140 Alfortville
LE VENDREDI, 14 JANVIER, A PARTIR DE 20 H.

Les billets sont vendus chez:
ALIMENTATION CHIRAG; 26, Rue de Trévise — 75009 Paris

THEATRE MUNICIPAL
25, Avenue Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

LES ASSOCIATIONS
RELIGIEUSE, CULTURELLE, SPORTIVE, ARMENIENNES
D'ISSY - LES - MOULINEAUX

présentent

MARDI, 14 DECEMBRE, A 20 H 30

L'ENSEMBLE NATIONAL DE DANSES D'ARMÉNIE

Direction artistique: VANOUCHE KHANAMIRIAN

Réservation: ASSOCIATION SPORTIVE ARMENIENNE
26, Rue de l'Egalité — 92130 Issy-les-Moulineaux

Permanence téléphonique: les Lundis à partir de 19 h 30: 736. 19. 77

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Դեկտ. 19-ին, Ս. Յակոբայ տօնին եւ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՉԱՓՈՐԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն, պատարագի երգե - ցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ կռ. միտաս երգչախումբը՝ դեկավարութեամբ Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ ժամը 5-ին եկեղեցւոյ մէջ կը խօսուի հետեւեալ նիւթերու մասին։ - Ս. Յակոբայ կեանքը, եւ գործը։ - Էքիւմենիք ոգին հայ եկեղեցւոյ մէջ։ - Կրօնական հնազոյն տօնի մը այժմէականութիւնը։

Այս առթիւ եկեղեցւոյ կոմիտաս երգչախումբը կրօնական երգերու դեղեցիկ ուրացայ։

Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի յարգոյ հասարակութիւնը։

VIENNE

Vendredi, 17 Décembre, à 20 h 30
Salle de réunion: Hôtel de la Poste
LE COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise

UNE CONFÉRENCE - DÉBAT

sur le thème:
PASSE ET AVENIR
DES ARMENIENS EN DIASPORA
avec la participation de:
PASCAL TCHAKMAKIAN
Auteur du: «Crépuscule des anges»

SOUTENANCE DE THESE DE 3ème CYCLE
l'Arménie Soviétique
depuis la mort de Staline
par CLAIRE MOURADIAN
Le Jeudi, 16 Décembre, à 15 h.
A L'INSTITUT D'ETUDES SLAVES
9, Rue Michelet — 75006 Paris
(Salle des Conférences)
Jury: H. Carrère d'Encausse, R. Portal
M. Ferro, A. Ter - Minassian

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris
Jeudi, 16 Décembre, à 20 h 45
Conférencier:
Prof. GERARD DEDEYAN
« LES ARMENIENS
DANS L'EMPIRE BYZANTIN »
Un repas, pour ceux qui le souhaitent, sera servi à 19 h 30. Participation 50 F.
S'inscrire: 326. 50. 43

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

COMME CHAQUE ANNEE

du 26 Décembre au 2 Janvier

CAMP D'HIVER DE BELLEFONTAINE

Inscriptions / Renseignements: Ohan TOUFANIAN
jusqu'au 23 Décembre 588.63.80 (de 19 h. à 20 h.) — à partir du 24 Décembre (16)84.33.05.61
Inscription: 100 F. — Prix de la journée: 70 F. — Age minimum: 18 ans.
UN DEPART COLLECTIF SERA ORGANISE EN AUTOCAR
(prix en supplément)

POUR LES ETRENNES

Les Editions Astrid
ORGANISENT
UN MOIS DE VENTE « PORTE OUVERTE »

dans ses locaux:
47, RUE DE CLERY — 75002 PARIS — TEL.: 236. 91. 57
M°: Bonne Nouvelle, Sentier ou Strasbourg St. Denis
du Lundi au Samedi — de 9 h. à 18 h.
du 1er au 23 Décembre
LES OUVRAGES SERONT SIGNES PAR LES AUTEURS A LA DEMANDE
REMISES EXCEPTIONNELLES

nocturnes jusqu'à 22 h.
LES MERCREDIS 8, 15 ET 22 DECEMBRE

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
15
MERCREDI
15 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2.50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.325 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.325

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹԱԼԱԹ. ԿՐԿԻՆ ԹԱԼԱԹ

ՃԷմալ Քուրթայ «Երեք փաշաներուն Թալաթ Փաշան» խորագրին տակ սապէս կը ներկայացնէ Թալաթի կենսագրականը՝-

Օգոստոս 27, 1874 թուականին Էսիր-նէի մէջ ծնաւ: Հայրը, ներկայիս Պուլկարիոյ սահմանին մէջ գտնուող Քըրճա-ալի գիւղաքաղաքին միւսթաֆիֆ (հարցապնդման դատաւոր) Ահմէտ Վասըֆ էֆէնտին, իսկ մայրը Հիւրմիւզ հանըմն էր:

Իր նախնական ու միջնակարգ ուսումը ստացաւ Էսիր-նէի մէջ: Աւելի վերջ երկու տարի կարզաց Հրեաներու Ալիանս Իզրայէլիթ մանուսըր վարժարանին մէջ, ուր դասաւանդութիւնները Ֆրանսերէն կը կատարուէին: Այս վճարովի ուսումը շարունակելու նիւթական դժուարութիւններ ունենալուն, առաջին դասարաններու աշակերտներու թրքերէնի ուսուցչութեան փոխարէն միայն կրցաւ հետեւիլ բարձր դասարաններու Ֆրանսերէնի դասերուն:

Ցետոյ Սելանիկի Իրաւաբանական վարժարան յաճախել սկսաւ: Իսկ դիչերնէրը, հեռագրատան մէջ նախ միջոց մը ձրի, աւելի վերջ ալ 5 մէճիտիյէ (1 ոսկի) ամսականով սկսաւ աշխատիլ:

17 տարեկանին ծանօթացաւ նշանաւոր Հաֆըզ Իպրահիմ էֆէնտիի, որ աւելի վերջ Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի մեծ օժանդակութիւններ կատարած է իր նիւթական եւ այլ հնարաւորութիւններով: Անոր միջոցաւ նետուեցաւ քաղաքական կեանքի մէջ, ձերբակալուեցաւ ու երեք տարի բանտարկութեան եւ հսկողութեան տակ գտնուելու դատապարտուեցաւ: Այս միջոցին է որ իրեն հետ միասին դատապարտութիւն կրող Հաֆըզ Իպրահիմ էֆէնտիէն արաբերէն եւ նոյնպէս տարբեր յանցանքի մը բանտարկուած մակեդոնացի փաստաբան Թէոդոր Վլահոմէն ալ յունարէն եւ պուլկարերէն սորվեցաւ:

1903-ին ներումէն օգտուեցաւ ու Սելանիկ - Մանաստըր գիծի Թղթատարական պաշտօնեայ եղաւ: Այլեւս, Մակեդոնիոյ մէջ կազմաւորման շրջանին գտնուող ու այն առեն տակաւին Թէրաքքիի վէ Իթթիհատ անունը կրող գաղտնի միութեան մէջ գործօն երիտասարդներէն մին պարձած էր: Նոյն տարուան վերջաւորութեան Սելանիկի Թղթատարական Կեդրոնի գլխաւոր քարտուղարը եղաւ: Հոս է որ ճանչցաւ Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի ապագայ Ընդհանուր Քարտուղար Միթհատ Շիւքրիւն (Պլեւնա), որ փարիզի մէջ Ժէօն Թիւրք (Երիտ - Թուրք) կազմակերպութեան հիմնադիրներէն Ահմէտ Րըզա, Տոքթ. Նազըմ եւ Խմբակին հետ ծանօթանալէ յետոյ Սելանիկ վերադարձած էր: Թալաթ նոյնպէս այդ միջոցին ծանօթացաւ ապագայ Իզմիրի կուսակալ եւ Ընդհանուր Կեդրոնի անդամ Րահմի (Ատլան), Բ. Սահմանադրութեան շրջանի առաջին գահլիճին Սրտադրութեան Նախարար Մանեասի զաւակ Րէֆիք Պէյերուն հետ:

Թալաթն է որ քով - քովի բերաւ այդ անձերը եւ կազմակերպութեան մը կորիզը կազմեց: Իր յիշատակներուն մէջ, կազմակերպութեան ընդլայնումին, զարգացումին եւ յաջողութեան հասնելու ելեւոյթը կը ներկայացնէ հետեւեալ պատճառաբանութեամբ:

«Ուրեմն, երկիրը պէտք ունի եղեր, կարօտը կը հաշէ եղեր»: Մինչդեռ, ինչպէս չատեր կը վկայեն, այդ բոլորին մէջ մեծ եղած է իր կազմակերպչական կարողութիւնները եւ վստահութիւն ներչնչող անհատականութիւնը:

Կազմակերպութիւնը, որուն անունը այլեւս Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի էր, մինչեւ 1907-ի վերջաւորութեան լրացուցած էր իր բոլոր պարտականութիւնները: Կրկին ձերբակալուեցաւ: Իր դատավարութեան ընթացքին, Յուլիս 23, 1908-ին երբ հռչակուեցաւ Բ. Սահմանադրութիւնը, Թալաթ, այլեւս Իթթիհատ վէ Թէրաքքիի միակ առաջնորդը կը նկատուէր: Իրրեւ էմիրնէի ներկայացուցիչ Երեւելիներու Ժողովի մտաւ, կարգով՝ փոխ - նախագահ, Ներքին Գործոց նախարար, Փօսթ - հեռագրական նախարար, կրկին Ներքին նախարար դարձաւ, իսկ Սայիտ Հալիմ Փաշայի հրաժարումով 1916-ին Սատրազամ (վարչապետ) եղաւ:

Մինչեւ Նոյեմբեր 3, 1918 թուականը, այսինքն իր երկրէն հեռանալու օրը մնաց այդ պաշտօնին վրայ: Ներքին Գործոց նախարար եղած միջոցին՝ Մարտ 10, 1911-ին ամուսնացաւ Հայրիյէ հանըմի հետ:

Թալաթ Փաշա 37, իսկ Հայրիյէ հանըմ 19 տարեկան էին այն առեն: Հայրիյէ հանըմ հետեւեալը կը պատմէ՝-

- Այն առեն անիկա Ներքին Գործոց նախարար, իսկ ես Նօթր Տամ տը Սիոնի աշակերտուհի էի: Ընճմէտտին Մօլլա Պէյի ընտանիքը զիս տեսեր ու հաւներ են: Բայց, ուզեր է հասկնալ նաեւ, թէ եկամուտի մը աչ՞ր եմ արդեօք:

Ես քաղաքական կեանքի մարդ եմ, ըսեր է: Ցայտնի չըլլար թէ ո՞ւր տեղ եւ ե՞րբ կը մեռնիմ: Ուստի, հինգ - տասը ոսկիի եկամուտ մը եթէ ունեցած ըլլայ, աչքս ետեւս չի մնար:

Իրաւունք ունի եղեր, ձեռքը անցած միլիոններէն ոչինչ մնաց իրեն: Իր ամենաերջանիկ օրերը դեռ աչքիս առջեւն է: Երբ Զանգեզուրի յաղթանակը լսեցինք, ուրախութենէն ինքզինքը կորսնցուցած էր.

«Ախ Հայրիյէ, պիտի տեսնես, Թուրք մեծ պետութիւն մը պիտի հիմնուի» կ'ըսէր:

Իսկ ամենաերջար օրն ալ Պալքանեան պատերազմի ընթացքին, Խորհրդի ան - կումին օրն էր: Այն օրը, առաջին անգամ տեսայ անոր արցունքները: «Եթէ Խորհրդին ետ չառնենք, Աստուած ալ իմ հոգիս թող առնէ», ըսաւ:

Ցետոյ, Էնվէր Փաշան, որ Ֆրանսական հիւանդանոցին մէջ պառկած էր կուրացրիլ պատճառաւ, ձի նստեցուց եւ Խորհրդ ղրկեց:

Թալաթ Փաշա, 1908 - 1918-ի շրջանին, իր կարող անհատականութեամբ, շատ կարճ ընդհատումներէ դուրս, միւս երկու զինուորական փաշաներ՝ Էնվէր եւ Ճէմալ միասին երկրին ճակատագրին տիրեց: Իր անհատական առանձնայատկութիւններով, կազմակերպչական կարողութիւններով եւ ժողովուրդի մարդ ըլլալու հանդամանքով իր ժամանակին գլխաւոր դէմքը դարձած էր:

Ա. Համաշխարհային պատերազմի պարտութենէն յետոյ երեք փաշաներն ալ նոյն դերման ընդծովեայով հեռացան երկրէն: Էնվէր եւ Ճէմալ փաշաները Թերմանիայէն Ռուսիա գացին:

Էնվէր Փաշա գաղտնօրէն Մոսկուայէն Պուխարա անցած եւ Ռուսիոյ դէմ ձեռնարկուած ըմբոստութեան գլուխը անցած էր: Հոն նահատակուեցաւ: Ճէմալ Փաշա, Աֆղանիստանի բանակը կազմաւորել սկսաւ, սակայն ռուս եւ անգլիական հակազդ ազդեցութեամբ ստիպուեցաւ բաժնուիլ Քաբիլէ եւ Թիֆլիսի մէջ Հայերու մէկ մահափորձին զոհ գնաց:

Թալաթ Փաշա քնաւ չէր բաժնուած Պերլինէն: Մարտ 15, 1921, Երեքշաբթի օր, ժամը 10·45-ին հայ ձախակողմեան անիշխանական Սողոմոն Թէհլիրեանի կողմէ սպաննուած առեն, տակաւին քառասուն եօթը տարեկան էր:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԻԹՐՈՑԻՆ Օլնէ - Սու - Պուայի գործատան մէջ կացութիւնը բաւական ծանր է եւ նոր անօրէնը կը սպառնար փակել եթէ նոյն ընթացքը չարունակուէր: Արդարեւ ոչ միայն կառքերու օրական արտադրութիւնը 830-էն իջած է 750-ի, այլեւ այնքան թերիներ ունին կառքերը, որ հարկ է որակաւոր բանուորներ բերել վերաքննելու համար տարուած աշխատանքները: Հոս, մեծամասնութիւն է այլեւս Սէ - Ժէ - Թէ-ն եւ բանուորնե - րուն, մեծ մասամբ գաղթած, միջոցաւ սենտիքային յետին նպատակն է ազգայնացման տանիլ Սիթրոյէնն ալ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԻՋ ներկայիս 4 միլիոն 200 հազար օտարական կայ, որոնց՝ մէկ միլիոն 800 հազարը կ'աշխատին, 800 հազարը՝ անգրագէտ են եւ չատ դէչ պայմաններու մէջ կ'ապրին: Ամէնէն մեծ թիւը կը կազմեն Փորթուկալցիները՝ 859·438, ապա՝ Իտալացի՝ 452·035, Սպանացի՝ 412·542, աւելի նոր եւ աւելի հեռուէն՝ Ալժերացի եւ Մարոքցի 442,472, Թունուզցի՝ 193·203, Թուրք՝ 118·073:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ Խորհրդարանին պիւտճէի յանձնախումբը որոշած է 413 միլիոն մարքի օգնութիւն մը կատարել Թուրքիոյ, հակառակ Պրիւսէլի յանձնախումբին որոշումին՝ պահպանել արգելքը, այդ երկրին մէջ գործուած բռնաբարումներուն համար մարդկային իրաւանց:

ՋԱՃԻՐԻ (նախկին Ֆոնկո) ղեկավարը՝ զօր. Մոպութու, որ քսան տարի է կը վարէ երկրին ճակատագիրը, միակ կուսակցութեան կողմէ, ինքզինքը մառեչալ հռչակել տուաւ: Ափրիկեցի նախորդ մառեչալը՝ Պոքասան էր, որ անկէ ետք ալ կայսր դարձաւ եւ ի՛նչ գահակալութիւն կազմակերպեց...:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ նախարարը՝ Ռ. Պաէնթէռ ներկայացուցած է այն միջոցները զորս ձեռք կ'առնէ «բարելաւելու համար բանտերու կեանքը»: Նոր ծրագրին համաձայն, արգելափակ - ւածներուն համար, պիտի դիւրացուին այցելութիւնները, վերցուին այցելուն բանտարկեալէն բաժնող արգելքը, հեռաձայնի հաղորդումները պիտի ընդլայնուին, բանտային համազգեստը կը վերնայ, երկար պատիժներու դատապարտուածները կարելիութիւն պիտի ունենան իրենց ֆիլիկը կահաւորելու եւլն. եւլն.: Կարգ մը միջոցներ ալ ձեռք առնուած են բանտերու պաշտօնէութեան համար: Ընդհանրապէս Պաէնթէռ չատ ժողովրդական նախարար մը չէ, կը մեղադրուի որ աւելի կը մտահոգուի գողերու եւ ոճրագործներու հանգիստով քան Ֆրանսացիներուն ապահովութիւնով, բայց եւ այնպէս վճռած է չարունակել: Լիպե - րասիոնի հետ (Դեկտ. 14) ունեցած իր հարցազրոյցին մէջ կը բացատրէ թէ «պէտք է այնպէս ընել որ բանտարկեալները բանտէն չելլեն աւելի դէշ, քան երբ մտած են», ուրեմն լաւագոյն պայմաններ ստեղծել: Նախարարը Շուէտ ալ պիտի երթայ մօտէն ուսումնասիրելու համար տեղւոյն կարգադրութիւնները, ինչպէս սեռային յարաբերութեանց կարելիութիւն ալեւլն. եւլն.: Որքան ալ տրամաբանական ըլլայ բանտերը «մարդկայնացնելու» գաղափարը (թէեւ հոս ալ հարկ է զանազանութիւն մը դնել զատապարտեալներուն մէջ) հաւանաբար ան - հրաժեշտ չէ որ շատ «քաղաքական» նկարագիր ստանան, ժամանակաշրջանի մը մէջ, ուր բերա ուժը այնքան տարածուած է եւ վայրագ յարձակումներն ալ այնքան «մարդկային» բնոյթ չունին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ Ա Հ

ԼԷՕՆԻԴ ՀՈՒՐՈՒՆՑԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Նոյ. 26-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ մեռած է Լէոնիդ Հուրունց (Լէոնիդ Կարապետի Աւանէսով): Ծնած էր 1913ին՝ Նորաչէն (ներկայիս՝ Մարտունի շրջանը): Միջնակարգ ուսումը առած է Պագուս, ապա աւարտած է Աղրբէջանի պետական համալսարանը՝ վկայուելով պատմութեան լսարանէն: Բ. Աշխարհամարտէն ետք մինչեւ 1949 աշխատած է Պագուի ձայնասփիւռի կայանը, ապա փոխադրուած Երեւան: 1949 - 1952 պաշտօնավարած է «Կոմունիստ» թերթի խմբագրութեան մէջ: Հուրունցի առաջին պատմուածքը լոյս տեսած է 1931-ին, Մոսկուայի «Ծօսում է ՍՍՀՄ-»ը ամսաթերթին մէջ: Իր գործերէն յիշենք՝ «Ղարաբաղեան պոէմը», «Բարձր լեռներ», «Իմ օջախի քարերը», «Աղմուկում է Որոտանը», «Ծեր կաղնու հէքեաթները», «Իմ սիրելի Շուշիքենդ» վէպերն ու վիպակները, որոնցմէ մէկ քանին թարգմանուած է Մոր. Միութեան ժողովուրդներու լեզուներով:

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ եւ Կիրակի, Ընկերվարականները «խօսքի նստան» կառավարութեան անդամներու հետ ազգայնացումներու միչտ բեղուն նիւթին չուրջ:

Երկուշաբթի, բոլոր լիսէներու Ֆրանսան կ'ընդհատէ իր դասաւանդութիւնները: Ուսուցիչ, աշակերտութիւն եւ ծնողք խօսեցան ուսուցման վրայ, նիւթ մը՝ հարուստ եւ յաւիտենական:

Երեքշաբթի, 15-էն 20 հազար գործատէրեր իրենց հաստատութիւններուն պատուէրները թողած՝ Գործադուրութեան Ազգային Ընդհանուր Ժողովին մէջ կը վիճէին...

Տեղ մը, ուրեմն, Ֆրանսայի արտադրութիւնը իրապէս անապահ է: Մե՛ղք որ խօսքը չենք կրնար արտածել:

ՊՐԻՒՆՕ ՖՐԱՓՓԱ.

Լը Մոնտ

ՋՕՐ. ԷՎՐԻՆ Ծայրագոյն - Արեւելք մեկնած է, առջի օր: Ցաջորդաբար պիտի այցելէ Զինաստան, Ինտոնէզիա, Հարաւային Քորէա եւ Պանկլատէշ, «զարգացընելու համար տնտեսական յարաբերութիւնները»:

ԹՈՒՐՔԻԱ յատուկ տուրք մը դրած է Եւրոպայի Հասարակապետութենէն նեռածուած կարգ մը ապրանքներու վրայ: 15 առ հարիւր է դրուած տուրքը 45 տեսակ նիւթերու վրայ, գլխաւորաբար երկաթագործական: Թուրքիա բուռն կերպով կը բողոքէ Հասարակապետութեան դրած սեզմումներուն դէմ թրքական թիչերքերուն վրայ:

ԵՐԼՄԱՋ ԿԻՒՆԷՑ ծագումով քիւրտ թուրք բեմադիրը, որու Եոլ-ը պարգեւատրուեցաւ Քաննի փառատօնին, նոր ֆիլմ մը դարձուցած է Ֆրանսա՝ «Պատը» անունով: Նիւթը կը վերաբերի բանտի մէջ ապստամբութեան: Լիպերասիոնին տուած տեսակցութեան մը ընթացքին, կ'ըսէ, կ'ըսէ թէ ֆիլմին մէջ կը պատմէ իրական դէպքեր, որոնք Անդրայի բանտը անցած - դարձած են 75-ի վերջ եւ 76-ի սկիզբը, «այդ մասին վէպ մը գրած էի, կ'ըսէ, մարդոց վրայ, որոնք բանտին մէջ կ'ապստամբին վատարան մը, պատուհանի ապակի, պատուհան, հաց ձեռք ձգելու համար: Դէպքերը հարազատ են: Բայց քիչ մը մեղմացուցի իրականութիւնը, որովհետեւ եթէ բերքական բանտային աշխարհը, ներկայացումներ, այնպէս ինչպէս որ է, մարդիկ կրնան խորհիլ որ անհաւատալի է կամ երեւակայութեան պտուղը...»:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

Բ. ՍԱՐԿԻՍՈՎԻ ԱՐԾԱՐԾԱԾ ՀԱՐՑԵՐԸ

Խորհ. Միութեան «Տասներորդ գումարման Գերագոյն Սովետի եօթներորդ նստաշրջանը», Նոյ. 23 - 24-ին, օրակարգի վեց հարց ունեցած է: Երկրորդը կապ ունեցած է 1982-ի ծրագիրներուն իրագործումին ակնկալուած արդիւնքներուն, ինչպէս նաեւ յառաջիկայ տարուան ծրագիրներուն սահմանումին հետ:

Պետալպանի նախագահը Ն. Բայբակով երկար զեկուցումով մը յատկապէս անդրադարձած է 1983-ի պետական առաջադրումներուն վրայ:

Արդիւնաբերութեան մասին խօսելով յայտարարած է, թէ տարի ամբ, անցեալ տարուան համեմատութեամբ, ուրիշ խօսքով ընթացիկ տարեշրջանին բաղդատմամբ պիտի կազմէ 3,2 տոկոս: Զեկուցաբերը, միաժամանակ, հաւաստիացուցած է, թէ արդիւնաբերութեան Բ. ճիւղին, այլ խօսքով թեթեւ ճարտարարուեստին եւ, հետեւաբար, ժողովուրդին առօրեային հետ կապուած արտադրութիւնները, միայն 1982-ի բաղդատմամբ, պիտի կազմէ 3,5, իսկ Ա. ճիւղինը՝ ծանր ճարտարարուեստ, 3,1 տոկոս: Ցաւելով մի երեք տոկոսներն ալ, երբ համեմատութեան կը դնենք ներկայ՝ 11-րդ Հնգամեակին համար առաջադրուած սահմանումներուն հետ, կը տեսնենք, թէ բոլորն ալ նուազումներ կ'արձանագրեն: Արդարեւ, ըստ Հնգամեակին ծրագիրներուն, համապատասխան կարգով առնուազ պէտք է ներկայացնէին 4,7 ընդհ. արդիւնաբերութեան մէջ, իսկ 5 եւ 4,6 տոկոս Բ. եւ Ա. ճիւղերուն ուղղութեամբ:

Գիւղատնտեսութեան համախառն, ուրիշ խօսքով բոլոր տեսակի արտադրութիւններուն ածը 10,5 տոկոս սահմանած է, երբ Հնգամեակին ծրագիրով տարեկան միջինը պէտք է ըլլար 13 տոկոս:

Բանուորներու եւ պաշտօնեաներու ամսական միջին աշխատավարձը կը նախատեսէ հասցնել 180,4 ռուբլիի, իսկ կոլտնտեսականներունը 130 ռուբլիի: Ուրեմն ընթացիկ տարուան բաղդատմամբ, համապատասխան կարգով 1,9 եւ 2,1 տոկոսի յաւելում կ'ապահովէ: Ասոնք ընթացիկ տարեշրջանին նուազ կը մնան, քանի ըստ Պետպլանի յայտարարութեան ասոնց աճերը առաջին դասին համար կը կազմեն 2,6, իսկ երկրորդ դասին համար 4 տոկոս:

Աճի նոյն նուազումի պատկերները կը պարզուին այլ ճիւղերու մէջ եւս, ինչպէս, օրինակ, կենցաղի սպասարկութիւնը, առօրեայ սպառումներուն ծառայող ապրանքներու արտադրութիւնները, բը նախկինութեան անձ - գլուխ հաշուով բաժին ներկայացնող ռեալ եկամուտները եւայլն:

Իրաց այս պատկերին մէջ, դժուար թէ իրագործուին 11-րդ Հնգամեակին ծրագիրներուն մէկ կարեւոր մասերը:

Ասոր գլխաւոր պատճառը պէտք է վերագրել 1981 - 82-ի առաջադրութիւններուն թերակատարումները: Առնուազն ասոնց հիմնական դիծերով:

Արդէն Ն. Բայբակով յատակ ըսած է, թէ «էկոնոմիկայի աճի տեմպերի վրայ անդրադառնում են գիւղատնտեսական մթերքերի թերահաւաքումը, սեւ մետալուրգիայի, քիմիական, անտառային, ցելիւլոզի - թղթի արդիւնաբերութեան եւ շաքմ մը այլ ճիւղերի ետ մնալը»: Աւելցուցած է, թէ երկաթուղին ապրանքներու, հիմնական հում նիւթերու փոխադրութիւնները թերակատարած է, պատճառ դառնալով տնտեսական կապերու եւ բնականոն աշխատանքներու խախտումներու: Այդին, համաճայն զեկուցաբերին, անբաւարար չափով ապահովուած են աշխատանքներուն արտադրազականութեան աճերը: Անհրաժեշտ ատիճանով չեն իրագործուած նիւթական ազբիւրներու, վառելանիւթերու խնայողութիւնները, նոր սարքերու, մեքենաներու եւ, ընդհանրապէս, քեմիզացիոյի նոր միջոցներուն արմատացումը տնտեսութեան մէջ:

Միւս կողմէ, շինարարութիւնը, ըստ առաջնոյն, ժամանակին հետ քայլ չէ նուածծ: այս գետնին վրայ «չեն պահպանում նորմատիւային ժամկէտները: Բարձր է օբիկտների կառուցման արժէքը, մեծ է անաւարտ շինարարութեան ծաւալը» եւայլն:

Ն. Բայբակով ընդունած է, թէ գիւղատնտեսական եւ այլ բնոյթի արտադրութիւններ պակսած են չուկաներուն մէջ, ոչ միայն ասոնց սահմանափակ արտադրութիւններուն պատճառով, այլեւ, որովհետեւ, առեւտրական ճիւղի բազմաթիւ կազմակերպութիւններ եւ ձեռնարկութիւններ նկատի չեն առած ժողովուրդին օրուան պահանջները, որուն հետեւանքով «յաճախ ստեղծւում է ոչնչով չարդարացուած դեֆիցիտ»:

Ազգութիւններու խորհուրդին խօսք առած եւ Հայաստանի համար կարեւոր նկատուած քանի մը հարցեր արծարծած է Բ. Սարկիսով, իբրեւ Սեւանի ընտրական շրջանի, օկրուգ, ինչպէս կ'ըսեն հոն, երեսփոխան:

Խօսելով Հայաստանի վերջին տարիներու արձանագրած յաջողութիւններուն մասին, երեսփոխանը ըսած է, թէ ասոնք դեռ աւելի բարձր աստիճանի կրնային հասնիլ, եթէ որոշ թերիներ ակնյայտնի չդառնային: Զանոնք սրբագրելու եւ հարցերը լուծելու համար Հանրապետութիւնը «զգում է ՍՍՀՄ Պետպլանի եւ ՍՍՀՄ որոշ մինիստրութիւնների ակտիվ օգնութեան կարիքը»:

Լուծման կարօտ խնդիրներէն գլխաւորն այն է, թէ մինչ Հայաստանի մէջ աշխատող ձեռքերու լայն հնարաւորութիւններ կան, ինչպէս նաեւ արտադրութեանց նոյնպէս լայն կարելիութիւններ, անդին «մի ամբողջ շարք խոշոր ձեռնարկութիւններ մնացել են թերբեռնուած, որի խօսքով կարելի է զանոնք ընդարձակել իրենց ծաւալով եւ տարողութեամբ: Թերբեռնուածներուն շարքին յիշատակած է հետեւեալ ճիւղերը. - էլեկտրական - թեքնիք արդիւնաբերութիւնը, հաստոց - ներու եւ գործիքներու, սարքերու, ինքնաշխատ մեքենաներու կիբեռկումին ընդլայնումը, շինարարութիւն, ճամբաներու եւ առողջապահական ուղիներու և կեդրոններու զարգացումին ծառայող արտադրութիւններու իրականացումը եւայլն: Ընդգծած է, թէ պետպլանի նախատեսած եւ առաջադրած ծրագիրները յառաջիկայ տարուան համար, չեն համապատասխանները Հայաստանի կարելիութիւններուն: Արդարեւ, ինչպէս յիշուած է երեսփոխանը, 1963-ի ծրագիրը, ասով նախատեսուած ածը «մէկ ու կէս անգամ պակաս է վերջին վեց տարուում Հանրապետութիւնում ձեռք բերուած միջին ածից»: Այս երեւոյթը նաեւ իր բացատական անդրադարձը կ'ունենայ ընկերային հարցերու լուծումին վրայ:

Բ. Սարկիսով խնդրած է, որ Խորհ. Միութեան Պետպլանը, վերոյիշեալ ճիւղերու նախարարութիւնները խորհրդակցաբար Հայաստանի կառավարութեան հետ աւելցնեն ասոնց ածին տոկոսները՝ հարկ եղած միջոցներու ապահովումով, ոչ միայն 1983-ին, այլեւ յետագայ տարիներուն համար:

Երկրորդ հարցը, նոյնպէս կարեւոր, առաւելաբար կապ ունեցած է շինարարութեան բնագաւառին հետ: Հայաստանի ձեռնարկութիւններուն մեծ մասը կը գլխաւորի միութենական եւ միութենական - Հանրապետութեան նախարարութիւններուն ենթակայութեան սահմաններուն մէջ: Բանուորներուն զերակշիռ մասը կ'աշխատի նման ձեռնարկութիւններուն մէջ: Արդ, գործնական գետնի վրայ նը կատուած է, որ ծրագիրներու մշակումին, բարեփոխումներուն եւ այլ կարգադրութիւններու ընթացքին նկատի չեն առնուած գոնէ անհրաժեշտ չափով, ասոնց անհրաժեշտ ընկերային հարցերը: Առաջին առթիւ հարցը կը վերաբերի բնակարաններու, նախադպրոցական հիմնարկութիւններու, այսինքն՝ մանկամսուր - մանկապարտէզ, բազմատեսակ հիւանդութիւններու հիւանդանոցներու չինութեանց: Օրինակ, մանկամսուր - մանկապարտէզները կ'ապահովեն բնակչութեան այդ տարիքի մանուկներուն եւ երախաներուն պահանջին ընդամէնը 18 - 19 տոկոսը: Երեսփոխանը յիշատակած է Լենինականի քաղաքին օրինակը, ուր գոյութիւն ունին կեդրոնին յանձնաձումին ենթակայ չատ ձեռնարկութիւններ: Արդ, տասը տարի առաջ ասոնց կողմէ կառուցուած են 50·000 քառակուսի մեթր բնակարան, իսկ անցեալ տարի ասոր հինգ անգամ նուազը, ուրեմն՝ ընդամէնը տասը հազար քառակուսի մեթր:

Այս պարագային եւս, Բ. Սարկիսով *խնդրած է Խորհ. Միութեան համապատասխան նախարարութիւններէն, որպէսզի կարելիութեան սահմաններուն մէջ չտկեն «իրադրութիւնը եկող տարի, իսկ յետագայ տարիներին ուժեղացնել ուշադրութիւնը Հայկական ՍՍՀ-ի տերիտորիայում տեղաբաշխուած իրենց ձեռնարկութիւնների սոցիալական զարգացման գործի նկատմամբ»:*

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ 12 ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐԷՆ

ՃՈՑՍ ԵՂԻՍԵԱՆԻ

ՇԱՀԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱԻԱՌՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

—×—

Ծանօթ է, որ այս ամառ Միացեալ Նահանգներէն 12 Հայեր զբօսապատշգամ մը կատարելէ ետք Արեւմտահայաստանի մէջ, վերադարձի իրենց ճամբուն վրայ՝ Պոլսոյ մէջ զբաւուած էին աւանց լուսապատկերներու եւ նկարներու ֆիլմերը: Արդարեւ, հայ զբօսաշրջիկները երեք շաբաթ շրջելով հայկական գաւառները՝ նկարած էին պատմական վայրեր, յուշարձաններ եւ գանազան հետաքրքրական տեսարաններ: Զբօսաշրջիկներուն մէջ միակ բախտաւորը եղած է Տիթրոյթէն Ճոյս Եղիսեան, բժշկութեան ուսանողուհի Ուէյն համալսարանը: Իր այս «բախտաւորութիւնը» պէտք է վերագրել ճարպիկութեան, որովհետեւ երբ իրմէ կը պահանջուին ֆիլմերը, ան առանց վրանումի կը բանայ լուսանկարչական մեքենան եւ ֆիլմը հանելով կը յանձնէ ոստիկանին: Ճոյս Եղիսեան, չի բանար իր պայուսակը, իսկ ոստիկանն ալ առանց անդրադառնալու որ ան կրնայ այլ ֆիլմեր ալ ունենալ պայուսակին մէջ, կ'անցնի յաջորդին...

Յուսրը, կարգ մը այլ դժուարութիւններու հանդիպելէ ետք, կը վերադառնար Միացեալ - Նահանգներ: Արեւմտեան Հայաստան կատարած իր արկածալից շրջապտոյտին մասին Օր. Եղիսեան զատախօսութիւն մը տուած է Տիթրոյթի մէջ, Թէքէեան Մշակ. Միութեան կազմակերպութեամբ, ցոյց տալով նոյն առեն բազմաթիւ լուսապատկերներ: Հետաքրքրական եւ չահեկան եղած է ուսանողուհիին զատախօսութիւնը: Ցիշած է, թէ խումբով այցելած են Պոլսոյ Պատրիարքարանը եւ այլ եկեղեցիներ, որոնք հնութիւն «կը բուրեն», որովհետեւ Պետութիւնը արգիլած է Հայոց նորոգել իրենց եկեղեցիները, դպրոցներն ու ազգային հաստատութիւնները: Եղիսեան նշած է, որ Կեսարիոյ մէջ կ'ապրին 9 հայ ընտանիքներ, որոնք հայերէն չեն գիտեր: Հայոց եկեղեցին մարգարանի վերածուած է, որու խորանին վրայ գծուած է ըմբշամարտիկի մը նկարը: Մալաթիոյ եկեղեցիներէն մէկը մզկիթի վերածուած է, իսկ ուրիշ մը ախոռի, որու պեհինը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- ԲԻ -

Ինչպէ՞ս տակաւին ... մինչէ՞ կարելի է իր այս տկարութիւնը, երբ իր միակ սէրը, իր «Եան»ը հոն հեռուն, այդ պահուն թերեւս կը զարմուհի յուսահատութ, գինքը խեղդող ցաւի մը պատուհանեռուն մէջէն ... Մինչէ՞ ինք կոյսի մը հաւատարմութիւնն իսկ պիտի չունենայ...

Արցունքի վիճակուի հեղեղ մը կը պոռթկայ յանկարծ իր կուրծքէն. ինքզինքը, նուաստացած կը զգայ. թանկագին արբութիւն մը պղծած, զրժած ըլլալու վիշտը անակնկալ սլաքի մը նման կը խոցոտէ սիրտը: Այլեւս չի կրնար մը նալ, ոչ ալ ուրիշ բան խորհիլ: Ինքզինքը կը ձերբազատէ Արտաշէսի բազուկէն. կոպտօրէն եւս կը հրէ անոր աջը. վեր կը ցատքէ տեղէն, ու արտասուահեղձ, հեկեկալէն դուրս կը խոյանայ...

Արտաշէս հազիւ կը յաջողի դուրս հասնիլ եւեւէն.

- Օրիորդ Նուարդ ... Բայց ... ի՞նչ պատահեցաւ ... կ'աղաչեմ ... ինչո՞ւ այդ փախուստդ...

Արտաշէս կը չանայ բռնել անոր թեւէն. բայց Նուարդ ա՛լ ինքզինքին տէրը չէ. կը թօթուէ, կը թափահարէ իր բազուկը ...

- Թողուցէ՛ք զիս, ի սէր Աստուծոյ ... խնայեցէք ինծի ... չեմ կարող ... չեմ կարող ...

Ու կը փախի արտորանքով. կը թողու Արտաշէսը չուարած, մինակ մնալին վրայ, որ պահ մը կը նայի, լսապատնրուս լուսաստուերին մէջէն սահող, պզտիկցող աղջկան եւեւէն, առանց կարենալ ըմբռնելու գայն:

Երկար ծառուղին Նուարդի կ'երեւի օտարօտի համբոյր մը նման. հոն պողոտայինի խորը, ցաւադին աշխարհ մը կը սկսի. ծովամոյն մարդիկ, ճղնաժամերու մէջ թալկող հիւանդները, անյոյս սպասող աղջիկներ հոն խառնուած իրարու, կը կազմեն կեանքի տարտամ խորքը, որ գինքը ծծել, ընկղմել կ'ուզէ. անխուսափելի ճակատագրին հրաւէրն է կուգայ այդ խորքէն դէպի իրեն...

«Ահա կուգամ, ով անյայտ քո՛յր.՝ կո ... ով վշտի քոյրեր ... կուգամ ես ալ ձեզի հետ սպասելու, ձեզի հետ բաժնելու որբ սիրոյ սեւ հացը...»:

. . . . . .

Ցաջորդ օրերուն սակայն Նուարդ դէմ - դիմաց գտնուեցաւ անկարեկիր, չոր իրականութեան մը հետ: Իր խնայողութիւնները սպառած էին բոլորովին, Արշաւիրի բացառիկ ծախսերուն պատճառաւ: Ինք խզած էր յարաբերութիւնը Արտաշէսի հետ, որ վերջին պատեհութիւնն էր դէշ - ազէկ գործ մը ապահովելու ...

Եւ այժմ ... ի՞նչ ընել. ինչպէ՞ս հասնիլ տան պէտքերուն. ինչպէ՞ս հոգալ մանաւանդ Արշաւիրի, Թող փոխադրութեան, գէթ ընթացիկ օթեւանումի ծախսերը:

Կը մնար վերջին, հերոսական միջոցը միայն. Ծախել այն մի քանի համեստ զարդեղէնները, որ Նուարդ իր լայն օրերուն ինքզինքին թոյլ տուած էր գնելու. Թեւի արծաթեայ ժամացոյց մը. զոյգ մը օղ. նրբաւարտ մանեակ մը եւ այլն:

Ի՞նչ կրնային բերել այս քանի մը անշուք գոհարեղէնները, երբ տիպլոզաբար վաճառքի կը հանուին: Նուարդ այլեւս ի վիճակի չէր դատելու ու խորհելու. ալիքներուն մէջ տապլտկող յոգնած լուզորդին նման ան անմիջական ապառնագին ներկայէն անդին չէր կրնար տեսնել ամենեւին. միտքը տարտամ, այլեւս դէպքերուն վրայ ազդելու ամէն հնարաւորութենէ զրկուած էր. կը գործէր բոպէի թելադրութեան տակ, խելակորոյս մը զումներով:

Այդ վաճառումներէն գոյացած գումարով կրցան մէկ երկու չաբաթ քարշ տալ այդ ճամբուն մէջ գնաց նաեւ պզտիկ գորգ մը, որ Գոհարիկ հանըմ միասին պարտցուցած էր կայանէ - կայան, քաղաք - քաղաք:

Սեպտեմբերի վերջերը, Շաբաթ օր մը անոնք ստացան չափազանց ստիպողական նամակ մը. Վանէն, Արշաւիրի բնական ապաքինարանի տնօրէնի կողմէն կուգար: կարճ ու մերկ քանի մը տողով այդ նամակը կը պարզէր չարաշուք իրականութիւն մը. իրենց հիւանդի վիճակը ծանրացած էր վերջին օրերը. բժշկական տեղեկագիրը, որ կ'ընկերանար նամակին, անոր չուտափոյթ տեղափոխութիւնը կը յանձնարարէր դէպի հիւանդանոց մը կամ համապատասխան հաստատութիւն մը. հետեւաբար տնօրէնը չեշտակի կ'առաջարկէր կամ անճամբ երթալ տէր ըլլալ հիւանդին, կամ անյապաղ ուղարկել բաւարար գումար մը, անհրաժեշտ կարգադրութիւնները ընել տալու համար: Այլապէս տնօրէնութիւնը կը մերժէր որեւէ պատասխանատուութիւն: Ներփակ դրուած էր տակաւին անխուսափելի ծախսերու նախահաշիւ մը:

(Շար. 33)

ԵՎՍԵՎՑ ԿՈՏՎԱԾՈ

= ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ =

ՍԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՎԱԾՔ

ՎԱՀԱԳՆԻ ՈՒԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

Վ Ա Հ Ա Գ Ն Ի

- Մյրօրո բարի, Եղ ձեր իրավունքն, պարոն Ալեքսանդր Եղոյան, ես ձեզ եմ գալիս եւ ոչինչ։ Ես ձեզ եմ գալիս, որ ասեմ, որ ես ձեզ սիրում եմ, ինչպես հարսնացուն է սիրում իր փեսացուին։ Ես ձեզ եմ գալիս, որ ասեմ, որ ես ձեզ եմ գալիս, որ ասեմ, որ ես ձեզ եմ գալիս, որ ասեմ, որ

Տէր եւ Տիկին Արամ Կորկորեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Ֆօվիլ, Տէր եւ Տիկին Փիէր Լըփաժ, Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Դաւիթօղլու, Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Դաւիթօղլու, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Անտոնեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, մօրաքրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ԱՅԲԻ ՏԻԿԻՆ ՄԻՆԱՍ ՊՈՇՆԱՔԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Մարիամ Դաւիթեան)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտ. 12-ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտ. 16, ժամը 14·15-ին Անթիլիաի Եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈՓԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շահան քհնյ. Տէտէեան, երէցկին եղբայրէն Տէտէեան, Պօղոս Տէտէեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գիզիրեան եւ զաւակը (Միացեալ - Նահանգներ), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հանէսեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Մանուկ Նալպանեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Ստեփան Առաքելեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Դեկտ. 19, Մարսէյլ - Սէն - Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին իրենց հօր եւ մեծհօր՝

ԵՂԻԱԶԱՐ ԳԻԶԻՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՊԱՏԱՐԱԳ ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ, պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18, ժամը 10·30-ին:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Զուլհակեան ընտանիքը կը նուիրէ 500-ական Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, Աղքատախնամին եւ «Ծառաջ»ին, իրենց քրոջ եւ մօրաքրոջ Ագապի Հայրապետեանի մահուան առթիւ (առանձնալ «Ծառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այբի Տիկին Վարդուհի Ուշաղլեան իր դասընկերուհի՝ Օր. Մաթիլտ Տաֆէսեանի ցաւալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի՝ 100 Ֆ. կը նուիրէ «Ծառաջ»ին:

VIENNE
Vendredi, 17 Décembre, à 20 h 30
Salle de réunion: Hôtel de la Poste
LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise
UNE CONFÉRENCE - DÉBAT
sur le thème:
PASSE ET AVENIR DES ARMENIENS EN DIASPORA
avec la participation de:
PASCAL TCHAKMAKIAN
Auteur du: «Crépuscule des anges»

LOTO
ՎԱԼԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կազմակերպած է լօթօ-ի խաղ մը, Շաբաթ, Դեկտ. 18, ժամը 20·30-ին Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Հիւսիսեան սրբահներուն մէջ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Ուրբաթ 9-ին, ժամը 15-էն սկսեալ:

à Marseille
la photo couleur
en 1h chez Quetzal
le plaisir immédiat
189, rue de Rome 13006 Marseille
à deux pas de la place Castellane
ouvert de 9h30 à 19h30 du lundi au samedi
gérant : Jean-Pierre Bodossian.
Offre de lancement
-30%
sur présentation de ce coupon
30% de réduction
sur le tirage d'une
pellicule couleur 24 poses
offre valable jusqu'au 31.1.83
QUETZAL

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville
organise
UN CONCERT DE MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE
par
JEAN - ETIENNE AKIAN
au santour
(premier concert)
LE SAMEDI, 18 DECEMBRE, A 21 H.
participation aux frais
Ce concert est placé également dans le cadre du programme de sensibilisation au Festival de Musique d'Alfortville-Printemps 83

M. C. A.
17, RUE BLEUE — 75009 PARIS
A l'occasion de la rénovation de ses locaux
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS
vous invite
Le Dimanche, 19 Décembre, à partir de 17 h.
à son
COCKTAIL D'INAUGURATION

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
26, Rue Troyon — Sèvres

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 17-էն սկսեալ:

ՄՆՈՒՆԴԻ

ԼԱՒ ՆՈՒԻՐ ՄԸ

ՎԻԳԷՆ... ԵՐԱԶ

Նոր սալը (տիսք) կարելի է դանել հայկ. սովորական հասցէներուն կամ ապսպրել՝, հեռաձայնելով՝

ՎԻԳԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

200 - 17 - 29

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ Տիկին մը կը փնտռուի, որ ըլլայ շաբաթ, ամբողջ օրը ըզբաղի նորածին երախայով մը, Փարիզի 10-րդ թաղամասը:

Հեռաձայնել՝
239 - 15 - 03

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris
Jeudi, 16 Décembre, à 20 h 45
Conférencier:
Prof. GERARD DEDEYAN
« LES ARMENIENS DANS L'EMPIRE BYZANTIN »
Un repas, pour ceux qui le souhaitent,sera servi à 19h 30. Participation 50 F.
S'inscrire: 326. 50. 43

POUR LES ARMÉNIENS PAR LES ARMÉNIENS

au profit de:

« RADIO ASK »

REVEILLON NOUVEL AN — LE 31 DECEMBRE
avec le chanteur
NORAIR
ET SON ORCHESTRE DE 7 MUSICIENS
— MENU : Saumon fumé — Hors d'œuvres — Dîner super — Vin et service compris
— PRIX : 250 F. par personne — Enfant demi tarif — 50 F. sans dîner après 23 h 30
LOTERIE VIDEO MAGNETOSCOPE
— PROGRAMME: Danses et chansons de tous les pays;
Disco-music moderne et arménienne, de 21 h. à l'aube.
COLLEGE SAMUEL - MOORAT — 26, Rue Troyon — 92310 SEVRES
Réservations: 878. 02. 99 (A.A.A.S.) — 501. 98. 89 (PARIS)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Արիս Գարաեան, Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Գարաեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Թիրայր Գարաեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ազնիւ Քիւէրճեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Վահէ Սիմոնեան եւ զաւակները, Այբի Տիկին Տիրան Ճուվհաննէսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ճուվհաննէսեան եւ զաւակները, Այբի Տիկին Անդրանիկ Պօյաճեան եւ զաւակները եւ բոլոր պարագաները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց՝ որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով եւ նուէրներով, մանաւանդ եղան իրենց սուգին, իրենց կնոջ, եղբօր կնոջ, եղբօր ազգկան, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ՄԱՐԻ ԳԱՐԱԵԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց եղբօր յարութիւն Պալեանի կսկծալի մահուան առթիւ «Ծառաջ»ին կը նուիրեն.. Տէր եւ Տիկին Սրապ Պալեան 250, Պ. Գասպար Պալեան 200, Տիկին Հայկանուշ Մարտիրոսեան, եւ Տիկին Եպրաքսի Զաքմաքեան 100-ական Ֆ.:

Վահրամ Եսայեանի մահուան առթիւ, Տիկին Հ. Եալնըզեան (Մէզոն - Լաֆիթ) 500-ական Ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին եւ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (առանձնալ «Ծառաջ»էն):

Ս. ՃՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 18, տօն է Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուդէի Ձգնաւորին եւ Մելիտոսի Եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, փարիզի Ս. Ճուվհ.. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին՝ պատարագ կը մատուցուի:

×

ԼՈ. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սրբոյն Յակոբայ Մծբնայ հայրապետի տօնին առթիւ, Դեկտ. 19, հանդիսաւոր Պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
որ կը քարոզէ օրուան տօնին եւ խորհուրդին մասին:

Ցետ Պատարագի եւ կրօնական արարողութեանց, կազմակերպուած է foſթէյլ մը եկեղեցւոյ վից Արծրուն Ջրբաչեան սրահին մէջ, որու ընթացքին Յակոբ եպիսկոպոս պիտի ընդունի իր անուան տօնին առիթով չնորհաւորութիւնները ու մաղթանքները՝ հոգեւորական դասուն, վարչութեանց ներկայացուցիչներուն, ազգայիններուն եւ բարեպաշտ հաւատացեալներուն:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Դեկտ. 19-ին, Ս. Յակոբայ տօնին եւ Եկեղեցւոյս անուանակոչութեան առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՓԱՐԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն, պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ ժամը 6ին 4-ին եկեղեցւոյ մէջ կը խօսուի հետեւեալ նիւթերու մասին: - Ս. Յակոբայ կեանքը, եւ գործը: - Էքիւմէնիք ոգին հայ եկեղեցւոյ մէջ: - Կրօնական հնագոյն տօնի մը այժմէականութիւնը:

Այս առթիւ եկեղեցւոյ կոմիտաս երգչախումբը կրօնական երգերու գեղարուեստական յայտագրով մը հանդէս կուգայ:

×

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Պուլվար Օսոյի Հայոց եկեղեցւոյ պաշտպան Ս. Յակոբ Մծբնացիի տօնին առթիւ հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ Պատարագի Մատաղօրհնութիւն կը կատարուի, կիրակի, Դեկտեմբեր 19-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՇԱՆ ՔՀՆՑ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի, կիրակի, Դեկտ. 19, ժամը 15-ին, Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան մէջ:

Կարեւոր օրակարգ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
16
JEUDI
16 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ԱՐՄԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատ: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.326 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.326

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Կարկառուն դրիչ մը ափիւռքեան եւ, յատկապէս, անոր Ֆրանսահայ մեր հատուածին մէջ:

Անցրպետի մը գրաւումը *քերթուած* - ներու շարքով, 1928-ին, ան արդէն հիմը դրաւ ձեւով մը նոր միջավայրին յարմարող եւ ժամանակին հետ քայլ նետող քերթողական արուեստի մը: Առաջին օրէն իսկ ան հեռու մնաց մինչեւ իր չըրջանը - եւ, ինչո՞ւ խուսափիլ ըսելէ, թէ անկէ եառք եւս որոշ չրջանակի մը համար - Սփիւռքի մեր բանաստեղծութեան ընդհանրապէս ընդհանուր յատկանիշը կազմող Երկիրին մարզուն, անոր չառաւիղներուն այնքան կրկնած եւ այլեւս հետեւակի դեր կատարող, տափակ, ծանծաղուտ ոլորտներէն:

Ըսել կ'ուզենք, թէ ան կեանքը ըմբռնեց ճաշակով եւ ապրուած լարերով: Չսիրեց հին յանկերգներուն եռքերը, այլ խօսքով, միայն իրենց յուշերուն, գանգուածներուն տրամադրութիւններուն ապաւինած յուզումներն ու խոհերը:

Արեւելքէն Արեւմուտք նետուած, հոգմայրիւ զարձած էութեան մը փնտռտուքն ու սահմանումը փորձեց կատարել: Հոգեկան եւ իմացական ներքին եւ արտաքին երակներու ցայտուն զուգորդութեամբ, ան Հայ քերթողին արձանագրած Մակընթացութիւնները ու տեղատուութիւնները կազապարեց, զանոնք զարձնելով բառնախուն սիրտի եւ, յատկապէս, խորհրդածող միտքի հարազատ արտայայտութիւններ:

Միջերկրականը՝ հինի եւ նորի, անցեալի եւ ներկայի, երբեմնի միջավայրի եւ նոր հանդրուաններու միաձոյլ ներկայութիւն մը պարզեցին անոր մօտ: Այլ խօսքով՝ ենթահողը, իր հարուստ արմատներով, անցեալի իր չքեղ ցոլացումներով պատուաստեց - եւ, հոս, այս կէտին մէջ մնաց անոր հիմնական արժանիքը - նոր հորիզոններու տեսիլք - ներով:

Ժամանակը՝ անցեալ թէ ներկայ, անոր համար զարձաւ չարունակական պատմութիւն մը: Անջատումը նկատեց ոչ - առարկայական, տեսակ մը մնայուն երեւոյթ, այլ ամբողջացում, համադրութեան իմաստով:

Ուրեմն չանտեսեց իր հարազատ արմատները՝ առընթեր նոր չրջանակներուն, չրջապատներուն: Այլ սակայն չազատեց զանոնք նոր հովերուն, փոթորիկներուն եւ նաւակը՝ երեւոյթ ալիքներու խաղերուն հետ:

Հաստատեց բացայայտ իրողութիւն մը: Այն թէ ծառը կը բեղնաւորուի իր արմատներով, նաեւ կը ճիւղաւորուի, նոր ուիշ եւ կենդանութիւն կը ստանայ չըննորհիւ նոր պատուաստաններուն:

Ն. Սարաֆեանի գլխաւոր յատկանիշն այն եղաւ, որ ան ապրեցաւ իր զգայական եւ իմացական լարերով Հայ մարդուն Սփիւռքի տռամը: Այլ սակայն միշտ գիտակցելով իր կոչումին, որ կը չինէ եւ տեւական կերպով կը վերանորոգուի:

Այս սահմաններուն մէջ, բանաստեղծին - գրողին լեզուն պարզեց խնամք, սլացք եւ թեւաւորում: Բծախնդիր եւ դժուարահաճ դիրքորոշումով մը:

Ահա թէ ինչո՛ւ զայն կոչեցինք կարկառուն դրիչ:

Ժ. Մ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ֆրանսացի մեծ թէ փոքր ձեռնարկութեանց 25 հազար վարիչներ (այսինքն՝ ոչ գործատէր անպայման, այլ՝ շէֆ տ'աճքրըփրիզ ինչպէս կը նախընտրեն ներկայացնել իրենք զիրենք) հաւաքուած էինք Վիլըփինթ եւ բաւական դրական առաջարկներ ալ ներկայացուցին: Գործատիրութիւնը չատ կը մեղադրուէր վերջերս որ ողբուկոծի յանձնուած է եւ ուրեմն ուզեց այլ դիմագիծ մը պարզել: Ցիշուեցաւ անուշա Ժօրէսի վերլուծումը (Տէվիէշ տը Թուլուզ, 1890 Մայիս 28)·· «Կը զեկավարէ ան՝ որ կը վտանգէ ինչ որ զեկավարուածները չեն ուզեր վտանգել: Պետ է ան՝ որ ուրիշներուն ապահովութիւն կը չնորհէ իրեն վերապահելով վտանգները: Ձեռնարկութեան համար՝ քաջութիւնը, ձեռնարկութեան ոգին է եւ մերժումը Պետութեան դիմելու····: Իրականին մէջ գործատիրութիւնը ըրած է, նախանձելի վիճակ մը չէ»: Ուրեմն գործատէրերը տեսակ մը ուխտ ներկայացուցին կառավարութեան. - յարգել տալ իրաւունքն ու օրէնքը, ազատել հաստատութիւնները անդամալուծող պարտադրանքներէն եւ զօրակոչի ենթարկուիլ գործազրկութեան դէմ աշխատանք ստեղծելով 600 հազար երիտասարդներու: Կը կարծուէր որ իշխանութիւնները անտարբեր պիտի չմնան այս ձայնին, նոր զարկ մը տալու համար Ֆրանսական տնտեսութեան:

Միացեալ - Նահանգներուն արտաքին նախարարը՝ Շուլց Փարիզէն անցաւ եւ ընդունուեցաւ Նախագահ Միթերանի կողմէ: Այս վերջինը համամիտ է ամերիկեան տեսակէտին, ինչ կը վերաբերի փերշիինգներու զետեղման Եւրոպա, այսինքն՝ չհաստատել նման հրթիռներ պայմանաւորհ. Միութիւնը վերցնէ իր հաստատած 300 «ԷՍ - ԷՍ 20» հրթիռները: Առայժմ Մոսկուա կ'առաջարկէ կէսը վերցնել, ինչ որ Ռեկընի համար դրական է բայց ոչ համապատասխան ակնկալուածին: Տնտեսական դետինի վրայ, սակայն, Միթերան դէմ է «տնտեսական ՕԹԱՆ-ի մը»: Շուլցի համար, ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսա ամուր զինակից մըն է, որ իր անկախութեան բծախնդիր է:

Լիբանանեան մահմետական ձախի պարագլուխը, որ Փարիզ է, ամբաստանեց Իսրայէլն ու քաթայէպները, որ փորձած են զինքը մէջտեղէն վերցնել (վերջերս մահափորձէ մը ազատեցաւ, արեւմտեան - Պէյրութ): Ճումպլաթ ըսաւ թէ փաստ չունի, բայց համոզուած է որ այդպէս է:

Փարիզի Աղբահաւաքներու գործադուլը վերջ գտաւ, բանթողները մասամբ գոհացում առած ըլլալով: Քաղաքապետարանը պարգեւի փոքր յաւելում մը չընորհեց: Այս պարգեւը «առաւօտեան պարտադրանք»ի, 8,3% կ'ըլլայ Նոյեմբերի եւ Դեկտեմբերի համար եւ 15%-ի կը վերժեւորուի Ցունուար 1-էն:

Շուլց Ուաչինկթըն վերադարձին յայտնած է Նախագահ Ռեկընի թէ Պապը գաղտնարար ըսած է իրեն որ համոզուած է թէ ԽՍ - կէ - Պի-ն եւ ուրեմն՝ ներկայ ղեկավարը Անդրոպով հեղինակած են իրեն դէմ եղած մահափորձը: Այս առթիւ կը խօսուի նամակի մը մասին, զոր Պապը Բրեժնեւին ղրկած կ'ըլլայ եւ ուր կը յայտնէ թէ իր հայրենիքը կը վերադառնայ եթէ խորհրդային զօրքը Լեհաստան մտնէ: Այս նամակը ղրկուած կ'ըլլայ 1980-ի վերջերը:

Մարի - Ֆրանս կարօ նախկին խորհրդատուն Ժ. Փոնպիտուի եւ ինք ալ Թեհնածու նախագահութեան 1981-ին, «Աչխարհաքաղաքական Միջազգային Հիմնարկ» մը հաստատեց առջի օր եւ որու գլխաւոր նպատակն է, արեւմտեան դիմակցութիւնները արթնցնել խորհրդային ամբողջատիրութեան վտանգներուն դէմ: Մ. Ֆ. կառո ընդունուեցաւ ալ Նախագահ Միթերանի կողմէ, բայց ճշդեց թէ ոչ նախապար է ոչ ալ նախապար կ'ըլլայ օր մը եւ ոչինչ կ'ակնկալէ իշխանութենէն:

ՇԱՒԱՐՇԻ ԳՐՐԴԸ

. . . . . .

Պատռե՛նք, պատռե՛նք գիրքերը մեր ցնորաբեր ու փրփրուն,
Անոնք զոր կոյր, ցնդած մտքեր կտակեցին,
Անոնք որ սուրբ, արդարադատ մեծութենէն երկնային,
Կամ երկրային եղբայրական նուիրումէն կը ճառեն:
Անոնք որ նոր եւ ամէն օր դեռ կը գրուին՝ տափակ ու փուճ,
Կուկուճեանի օրէն աւանդ ու չրտած մելանիներով:
Մենք պէտք ունինք հացի, հողի, հպարտութեան, ազատութեան,
Աշխատանքին գեղեցկութեան ու սրբութեան,
Ինչ որ մեզի պէտք է տային ու չտուին:
Պատռե՛նք, պատռե՛նք գիրքերը ծեր, ցնորական,
Եւ բանանք մեր ճշմարտութեան գիրքը զոր մենք դեռ չենք բացեր:
- Մարդն է միակ, եւ միակ է ան ամէն տեղ:
Եւ ո՛չ մէկ մարդ կը սիրէ իր անձին նման իր դրացին:
Եւ ան որ «ՏԷ՛ր» կ'ըսէ, կ'ուզէ փրկութիւնն իր բշուառ անձին:
Եւ ան որ «սէր» կ'ըսէ կնոջ՝ ինքզինքն է միշտ որ կը սիրէ···»
Դարերն ի վեր եկեր ենք մենք
Որ տեսնենք մեծ կեղծիքը այս էսպահաններք երկիրներուն,
Որ կը կոչուին գենք, մեբեճայ, երկինք ու ծով ցնցող ական,
Քարիւղ ու ռումբ հիւլէական:
Եկեր ենք մենք որ տեսնենք մարդն իր երկրին մէջ բշուառ ու մերկ:
Եկեր ենք մենք որ տեսնենք մարդն համայնական, անասնային:
Եւ այս տգեղ, այս խելագար դարը տեսնենք,
Մենք գուշակենք գալիքը սեւ անասնակերպ գալիք մարդուն:
Երկրէ երկիր թափառական՝ բանուոր ու որբ՝
Եկեր ենք մենք որ տէր դառնանք այս մեծ գիրքին ճշմարտութեան,
Շրջեր ենք մենք ու տառապեր՝
Որ աշխարհի սրտէն առնենք խորհուրդն այս թանկ:
Պատռե՛նք, պատռե՛նք գիրքերը մեր երազային,
Եւ մենք բանանք անոնց առջեւ որ պիտի գան ու մեզ տանին
Այս գիրքը մեր·
- Երկիրը մեր, սերունդ սերունդ՝ զայն կը յիշենք,
Հողերը մեր արգասաբեր, լեռները մեր, գետերը մեր:
Եւ անոնք մեր հոգիին մէջ եղան որպէս անմահական յուշ,
Երազ՝ որ մեզ յուզեցին միշտ, երազ ու վիշտ:
Երբ զայն գրկենք, երկիրը մեր, պիտի գտնենք մենք անձը մեր:
Պէտք է գտնենք մեր անձը մենք, մեր անձին մէջ՝ պապերը մեր···
Ցեղն է միակ եւ ո՛չ մէկ ցեղ կրնայ սիրել իր դրացին սահմանակից:
Եւ երբ սիրէ, տկար է ան եւ կամ յիմար,
Եւ երբ սիրուի, կը սիրուի իր ուժին համար
Եւ իր առած վախին համար, իր հանքերուն համար հարուստ,
Եւ կամ անոր համար որ ան կը տոկայ միշտ գոհաբերման,
Կը տանի լուծ, զրկանք ու կից:
Երկիրը մեր՝ համածայն մեր մեռելներուն վերջին կամքին՝
Որոնց խարուած ու սթափած սրտէն ֆոմուած
Լոյսն է այս գիրքն իմաստութեան:
Անոնց յուզուած ոսկորներուն քորր ծուծն է ան:
Երկիրը մեր եւ ցեղը մեր:

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի պասքէթպոլի խումբը, Կիբահի, Դեկտ. 12-ին, փառաւոր յաղթանակով մը աւարտեց երթի մըցաշարքը, 103 - 60 արդիւնքով չախչախիչ պարտութեան մատնելով Պանեէոյի խումբը:

Երեք չաբաթ, 3 - 4 կէտի տարբերութեամբ յաջորդական պարտութիւններէ ետք Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի տղաքը դաչտիկան էին յաղթելու վճռականութեամբ: Առաջին հնգեակը բաղկացած էր՝ Տիդրան Շահմիրեանէ, Միհրան Գազանճեանէ, Ստեփան Պազըրճլեանէ, Վարանդ Պաղտասարեանէ եւ Հրաչ Սիսեռեանէ, որոնք առաջին իսկ վայրկեաններէն արձանագրուած քանի մը հաւասարութիւններէ ետք (4 - 4, 8 - 8, 12 - 12), սկսան տիրել դաշտին եւ դեղեցիկ ու արագ խաղարկութեամբ տարբերութիւնը հասցուցին 18 կէտի, առաջին կիսախաղի վերջաւորութեան (52 - 34): Հայ տղաքը երկրորդ կիսախաղին տիրապետեցին դաշտին, ուրկէ հեռացան փառաւոր յաղթանակով մը (103 - 60) եւ չուրջ 30 համակիրներու ծափերուն տակ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Րդ. ԳԱԶԱՃԵԱՆ ԿՐՆԱՑ ՁԱՐՏԱՓՈՒԻԼ

Իսրայէլի Ներքին նախարարը՝ Եոսէֆ Պուրգ յայտարարած է թէ տրամադիր է վերաքննելու իր նախարարութեան արտաքսման որոշումը Գարեգին Ա.րք.ի նկատմամբ: Ծանօթ է որ Նոյեմբերի ընկիզբը, իսրայէլեան իշխանութիւնները տեղեկացուցած էին Ս. Ցակոբայ վանքին լուսարարապետին, որ պէտք է մեկնի երկրէն եւ բնակութեան արտօնութիւնը պիտի չնորոգուի: Այդ որոշման ստեղծած իրարանցումը ծանօթ է, մինչեւ իսկ քրիստոնեայ երեք յարանուանութեանց միացեալ սպառնալիքը Ս. վայրերու փակման վերաբերեալ Ծնունդի նախօրեակին: Ցարդ, Իսրայէլի Ներքին նախարարութիւնը չատ բացատրութիւն չէր տար այդ որոշման մասին, բայց անցեալ Ուրբաթ, նախարարը յայտներ է այդ վճիռին ջնջումը պահանջող, հայ եկեղեցւոյ պատասխանատուներէն մէկուն, որ վերաքննութիւն պիտի կատարուի (Ֆիկարօ, Դեկտ. 15):

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 10-ԱՄԵԱԿԻՆ

ՔԵՆԷ ԱՒԵԼԻ Կ'ԱՐԺԷ

- Քենէ՛ աւելի կ'արժէ, ըսաւ ձայնը այս առաւօտ նորէն, երբ ելած՝ կը սպասէի լոյսին:

Եկած էր այդ լոյսը, բայց տխուր էր կոյրի մը նայուածքին պէս: Կաղանդի նետուած ծառեր կ'երկարէին փողոցին աղբամաններէն դուրս: Տղեկ մը, որ դէպրոց կ'երթար, կեցած՝ կը նայէր ապշութեամբ՝ անոնցմէ մէկուն: Աղքատ էր, եւ չէր զգար ծունկէն վար կախուած դուլպան: Եղեւինը՝ թարմ ու կանանչ տակաւին; բայց աւելորդ այլեւս, արհամարհուած՝ կը փայլէր, կը պոռար նետուած ոստրէներուն, ոսկորներուն, մոխիրներուն եւ քուրջերուն մէջէն: Նաւրինջի կեղեւներ, կոտրած պնակներ եւ հրեշտակային փետուրներ կային աղբամանին չուրջ, մայթին վրայ: Կար երջանիկ օրեր մաղթող դուռնուր նկար մը՝ սալարկներուն վրայէն սահող ջուրին մէջ՝ որ կը տանէր կտորները նամակի մը՝ որոնք իրար կը փնտռէին: Կը չորար երկինք մը՝ արհեստա կացինի փայլով:

Այս էր կեանքը՝ ցուրտ եւ անապատ գիշերէ մը վերջ, որուն խաղաղութիւնն ու լռութիւնը բերած էին վախ եւ վհատութիւն, քաշած՝ արմատները սրտին: Այս էր կեանքը, կը պակսէր մեռելակառքը՝ որ ղէմ առ ղէմ կուգայ երբեմն աղբահաւաք կառքին հետ: Կաղանդը թշուառութիւն մըն էր արդէն՝ բոլոր սուտերուն պէս, վառելէ վերջ պահ մը յոյսի, սիրոյ եւ բարութեան մոմեր մեր մէջ: Ուրախութիւն չկայ առանց տխրութեան:

Բայց չկայ նաեւ տխրութիւն՝ առանց ուրախութեան:

Ցուսախաբութիւնները կը տանին մեզ դէպի յոյս: Կը յամառինք ապրիլ: Պայքարի կորով կուտայ վհատութիւնը մեզի: Կը դանենք զեղեցկութիւններ: Կը սիրենք կեանքը՝ երբ գիտենք նոյնիսկ թէ ամէն ինչ սին է եւ պատրաստ: Կ'ուզենք ապրիլ բարի: Կարելի չէ: Կը չարունակենք ապրիլ, զսպելով մեր զղջումները: Գիտենք թէ աղբերը կ'երթան զտարան, կը դառնան թուղթ, կերպաս եւ ջերմութիւն՝ տունէ-տուն: Քաղցր յուշերու եւ երդերու կը վերածուին երազներն ու աչքերը անցեալին որ նետուեցան պատրանաթափ: Գիտենք թէ մաշած, խթթարուած մարդը ծնունդ կուտայ մաքուր եւ անմեղ մանուկներու: Եւ չենք վարանիր համբուրել նոյնիսկ երախան որ կուգայ պոռնիկին արգանդէն: Կայ յարատեւ վերանորոգում մը: Կայ դանդաղ այլ զգալի բարեփոխութիւն մը՝ աշխարհի վրայ: Կայ զանձերու, փորձառութեան եւ ատանդութեանց փոխանակութիւն մը սեռրունդէ-սերունդ:

Գրեցի օր մը թէ կարելի է քալել այբուբենով: Կը ստեղծագործենք: Եւ քաղցրութիւն մըն է այդ այբուբենը: Ու ճիշդ զգտայ մերթ խօսքը՝ օտար գրողին՝ որ կ'ըսէր թէ զօրաւորները կրնան ապրիլ արմատախիլ եւ աւելի ուժովնալ՝ թափառելով երկրէ-երկիր: Այդ գրողը իր հայրենիքը ունէր անչուշտ եւ չէր դիտեր գրկանքն ու վնասը հողէ եւ ժողովուրդէ զուրկ գրողին: Բայց չէր սխալեր: Մեծ-ցանք, ամեցանք վնասներով եւ գրկանքներով:

Կը յիշեմ այս բոլորը զարձեալ այս առաւօտ: Խանդի աղբիւրներ են: Բայց աչքերս կը մնան սեւեռած՝ աղբամանին, ծառին ու տղեկին վրայ՝ որ կը յուզէ դիս իր պզտիկ բռամբերով, առաջին հիասթափութիւններով:

Եւ ձայնը կը կրկնէ.
- Քենէ աւելի կ'արժէ...

Եւ կը փորձեմ ըմբռնել այս խօսքը՝ որ յուսատու կը թուի ինծի, փրկարար ընկերկելով հանդերձ դիս: Վասնզի կը յիշեմ այդ բոլորը եւ խաղաղած չեմ տակաւին, կը սպասեմ աւելիին:

Կ'ըմբռնեմ: Կայ բան մը՝ մենէ աւելի մեծ՝ մեր անհատականութենէն անդին: Կը տեսնեմ զայն ամէն անհատի եաին՝ որպէս անցեալէն եկող եւ դէպի ապագան քալող անյայտ եւ անապատ զօրութիւն մը, հաւաքական անձնականութիւն մը՝ յաւիտենական: Ցխուր, լուռ, զալարուն, այլ անխորտակելի ուժ մը՝ որ կը խորտակէ իր վրայ ծանրացող չիրմաքարերը, կը քալէ չարունակ: Բան մը՝ որ մեծցաւ միշտ ամէն անգամ որ աշխարհը ճանկ մը զարկաւ մեր սրտին, երբ հալածեցին, չարդեցին ու հովերուն տուին մեզ: Զօրացաւ եւ կարծրացաւ՝ երբ արհամարհեցին մեզ՝ օտարութեան մէջ: Բարձրացաւ իր անունդը առնելով ցաւէն, զրկանքէն ու հայրենիքի կարօտէն: Սեռդ-ենք ինքզինք: Բան մը՝ որ մոռցնել կուտայ մեզի ճղճիմութիւններն ու ոխերը մեր չուրջի, նախանձն ու մաղձը, չարութիւնն ու հալածող յաւակնութիւնները: Կը տեսնենք կերտողներ ամէն կողմ՝ Ատլանտեանի ափերուն վրայ, հայրենի հողին վրայ, աշխարհի բոլոր ծագերուն վրայ: Սիրելի կը դառնան մեզի դիւղացին ու բանուորը, առեւտրականն ու կղերականը, հաւասար քերթողին, բոլորն ալ միեւնոյն կրակէն, միեւնոյն կամքէն: Բան մը որ չէ մեռած եւ չի մեռնիր այլեւս երբեք: Ունի իր մշակոյթը, լեզուն, գրականութիւնը, երաժշտութիւնը եւ այս բոլորին նուիրուած խանդավառ հոգիները: Ունի ապրելու յամառ կամքը՝ այն զոր փաստեց իր անձնուէր հերոսներով, պանդուխտներով, բանուորներով եւ առեւտրականներով, կղերականներով եւ գրողներով: Չէ մեռած եւ չի մեռնիր այլեւս երբեք: Ունի հայրենիք մը եւ ունի վրէժն ու յաղթելու կորովը վառ պահող ցաւը կորսուած հողին որ կ'արիւնի դեռ Թշնամիին թաթերուն տակ:

Ազգային ոգին:

Այսպէս կուգայ վայրկեան մը՝ երբ ճերմակի կը վերածուին բոլոր հակասական գոյները: Կը ժպտիս: Կը մոռնաս անձնականը: Մեծութիւն, սրբութիւն եւ գեղեցկութիւն կը տեսնես: Կը դառնաս բարախոզ սիրտը ամբողջ ցեղին: Անոր մէջ ես եւ քու մէջդ է ան, ժողովուրդը, իր մեռելներով եւ ողջերով, դարաւոր ցաւերով եւ յոյսերով: Լուսեղէն հոսանք մըն է, կազմուած բոլոր հոգիներէն բխող լոյսերով, լաւագոյն առաքինութիւններով, կը տանի քեզ, կը բարձրացնէ: Կը չրջէ ու կը սրբագրէ դէմքիդ գիծերը, անոնք որ կուգան յոգնութենէն կամ դառնութենէն: Սրբագրուած ու մաքրուած կը տեսնես դէմքերը, անոնք որ կը խառնվեն քեզ՝ իրենց խենչութեամբ եւ անբանութեամբ:

Լոյս մըն է որ քենէ կը բխի եւ որ սակայն կուգայ դարերու խորէն: Կ'ուզես անոր մեծութիւնը: Պատրաստ ես գոհուելու անոր: Կը լսես.

- Քենէ աւելի կ'արժէ:

Կուգայ, կը տխրեցնէ քեզ: Բայց պէտք ունիս այդ տխրութեան ըլլալու համար իրապէս ուրախ: Լոյսերուն լոյսն է այդ յուզումը, երբ կը հասնիս անոր, աւելի վառ եւ չքեղ՝ քան ամէնէն ճոխ ծառը կաղանդի: Վսեմ ես երբ արցունքով կ'երդես հայրենական զուարթ երգը: Հռոմանոս բարախոս, ոսկիներու տէր, եւ աղքատ կը զգաս քեզ՝ մոգերուն պէս՝ անոր, առաջնորդ այդ դիսաւորին ներքեւ:

Կուգայ երբ սեզան, ծառ ու հաց չունի: Կ'ուրախացնէ քեզ: Բոլոր ճոխութիւններէն վեր է ան եւ չատ աւելի չքեղ եւ հարազատ է մէջդ՝ երբ տառապանք, ցաւ եւ հալածանք տեսար միայն: Պէտք ունիս այդ ուրախութեան՝ որպէսզի տխրութիւնդ պայթի լուսավառ յոյսերով:

Կուգայ, կը զարձնէ քեզ քենէ աւելի բան մը: Կը բանաս դռներդ՝ իրենցմէ աւելի բան մը տեսնելով եկողներուն մէջ: Պարտական ես՝ անոր, վաճառական, բանուոր: Պարտական ես՝ գրող: Անոր կը պարտիս ինչ որ կը բխի մէջէդ եւ արժէք չունիս առանց անոր: Գոհունակութիւն չունիս:

Անչուշտ, վաճառական, բանուոր, մըտաւորական, կը խորհիս մերթ թէ հայրենիքդ հոն է ուր հացդ կը գտնես, կըրնաս ապրիլ առանց այդ ոգիին: Բայց ինչ ես առանց անոր՝ փառքին ու ոսկիներու կատարին վրայ իսկ, օտար եւ անծանօթ բազմութիւններուն մէջ: Կէսիդ կէսը ... երբ այդպէս կը մտածես եւ կ'ուրանաս քեզ:

- Քենէ աւելի կ'արժէ...

Կրկնէ, որպէսզի աւելի բարձր հնչէ այդ ձայնը, որովհետեւ անկէ կախում ունիս ըլլալու համար քենէ վեր, քենէ աւելի:

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Յունուար 15, 1950

«Յառաջ»

ՊՐԱԶԻԼԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԱՅՍՕՐ

ՏՈՒՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀԱԶԻԻ ՀԱՐԻՒՐԻՆ ՀԻՆԳ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍՈՒԻ

Հայեր Պրազիլ գաղթել սկսած են անցեալ դարուն վերջաւորութեան: Սակայն, խմբական ու կարեւոր թիւով գաղթականներու գալը տեղի ունեցած է Կիլիկիոյ պարպումէն եաք:

Անոնք, այսօր, կայք հաստատած են գլխաւորաբար Սան Փաւլօ նահանգին եւ յատկապէս անոր մայրաքաղաքին (որ նոյնպէս Սան Փաւլօ կը կոչուի) մէջ: Կան չուրջ հարիւր հայ ընտանիքներ Ռիոյի, մօտ քսանհինգ՝ Մաթօ Կրոսոյի, քանի մը ընտանիքներ Փորթօ Ալեկրի եւ այլ քաղաքներու մէջ:

Հայութեան ներկայ թիւը չուրջ քսան հազար կը նկատուի: Առնցմէ մէկ մասը հակառակ իր կրած ազգանունին, ինքզինք կը նկատէ պարզապէս պրազիլացի եւ երբեմն ալ՝ ծագումով Հայ: Ցաճախած ենք ու կը լսենք. «Հայրս Հայ էր», «Մեծ հայրս Հայ էր». եւ՝ Պրազիլացի:

Սան Փաւլօ քաղաքի մեր գաղութը, ուր կը գտնուի հայութեան առաւել մեծամասնութիւնը, բաւական լաւ կազմակերպուած է:

Հայկական կեանքը առաւելաբար կը կեդրոնանայ եկեղեցիներու չուրջ:

Կրօնական երեք հայ յարանուանութիւնները ունին իրենց սեփական եկեղեցիները, չատ մօտիկ իրարու, դրեթէ նոյն պողոտային վրայ եւ «Արմենիա Հրապարակ»ին չուրջ, ուր կը գտնուի Ապրիլեան Նահատակներու Ցուշարձանը: Հայկական ոճով կառուցուած եւ զեղեցիկ որմնանկարներով զարդարուած հայ Առաքելական եկեղեցին նուիրուած է Ս. Գէորգին:

Աւելի պարզ, բայց հայկական ուխտակիւն կամարակապ խորանով հայ Կաթողիկէ եկեղեցին նուիրուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին:

Երրորդ եկեղեցին, նոյնպէս պարզ, բայց կոկիկ եւ հաճելի հայկական դիծերով, կը պատկանի հայ Աւետարանական համայնքին:

Հայ Առաքելականները ունին երկրորդ եկեղեցի մը, Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ, Օզասքօ քաղաքին մէջ, որ քսան քիլոմեթր հեռու է Սան Փաւլոյէն:

Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգեւոր պետն է՝ Տաթեւ Ծ. վրդ. Ղարիպեան: Իր երկու օգնականներն են՝ Աստուածատուր Ա. քհնյ. Գասապեան եւ Բարգէն քհնյ. Մանուէլեան:

Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ հոգեւոր պետն է Նշան Ծ. վարդապետ Քէհէեան: Ռիօ քաղաքի մէջ կը պաշտօնավարէ Գաբրիէլ Ծ. վրդ. Շատարեան:

Հայ Աւետարանական համայնքը երկու

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Ե. -

Նամակը երկնային պատուհասի մը նման ինկաւ երկու կիներուն վրայ: Ոչ միայն մայրը, այլ Նուարդ անգամ կորսընցուցին ամէն ուժ, հակազդելու ամէն կարողութիւն: Ինչ կրնային ընել այլեւս, եթէ՛ ոչ պլուխ ծռել այդ հարուածին առջեւ եւ սպասել դատաստանին: Լքել ինքզինքին ու լքել իրենց հիւանդը Աստծոյ բարեկամեցողութեան, իրենց բոլոր միջոցները սպառած էին վերջնականապէս. ու անմիջական օժանդակութիւն գտնելու ոչ մէկ հնար կար:

Ինչքա՛ն անցան այդ չարաշուք Շաբաթ օրուան ժամերը, լեզուներն բռնուած, հառաչներ արձակելէ զատ, բառ մը արտասանելու իսկ անզօր էին. ի՞նչ կրնային խօսիլ արդէն. իրենց կացութեան մէջ ամէն խորհրդածութիւն ունայն կը թուէր ու անտեղի. սասանահար միջատներու նման իրենց հողին անդամալոյծ, դրեթէ մահամերձ եղած էր. աչքերնին իսկ ցամքեցան արտասուելէ. օրը իրիկուն եղաւ առանց իրենց մասնակցութեան:

Իրիկուան դէմ Նուարդ սթափեցաւ. իր բարոյալքուած էութեան խորը յուսակտուր ու զերազոյն որոշում մը պոռթկացած էր յանկարծ, ինչպէս մռայլ ջահ մը որ կը սկսի բոցավառիլ մէկէն բաւիղի մը խորը: Կարելի՞ էր անճնասուր ըլլալ առանց խաղին մէջ նետելու վերջին բախտաթոյրը, որ կը մնար իրեն տակաւին. այդ զոհաբերութեան ճամբուն վրայ, անձեռնմխելի ոչինչ պիտի պահէր ինքզինքին համար, քանի որ այդպէս տնօրինեց Աստուած...

Վարանումի անագորոյն տարաժամէ մը վերջ, Նուարդ ոտքի ցատքեց. պահ մը կանգ առաւ, վախնալով ինքզինքէն, իր որոշումէն. բայց անմիջապէս ձեռքի կըտրուկ, չոր չարժումով մը կարծէք վարագոյր մը քաշեց ամէն երկմտանքի, խըղճահարութեան վրայ. կամուրջ մը փլաւ իր մէջ, իր եւ իր անցեալին միջեւ...

- Մայր, այս իրիկուն դուրս պիտի ելնեմ ... կարելի է գամ, կարելի է չգամ ... սպասելու հարկ չկայ ... Գիտցիր: մայր, որ աս ալ Արշաւիրին համար է ... Թող տէրը տեսնէ ու դատէ ինչպէս որ կ'ուզէ...

Նուարդ հագուեցաւ, վրան - գլուխը չտկեց, չնայեց իր արդուզարդին տալ դըրաւչութիւն մը ու դուրս ելաւ, երբ մութը կոխած էր արդէն:

Աթոռ ու ջզայնոտ ան կ'աճապարէր. կը խուսափէր խորհելէ ու ինքզինքին հետ վիճելէ. կը վախնար թէ մի գուցէ ոեւէ մտածում կրնայ գալ եւ փչրել իր թափը. սառն ջուրի մէջ նետուիլ ուզող լուղորդի նման, ան արագալով հանդերձ, բըռնաճիգ ալացքով առաջ կը խոյանար:

Քառորդ ժամ վերջ կանգ առած էր դերձակ Աբրահէմի բնակարանի դրանը: Այո, անիկա սենեակն էր. հաւանաբար կը պատրաստուէր դուրս ելնելու:

Նուարդ ներս մտաւ. դուռը փակեց եւ պահ մը կոթնեցաւ պատին, աչքերը փակ, զսպելու համար սիրտը, որ կը փորձէր փախիլ: Աբրահէս յանկարծակիի եկած, չհաւատալով աչքին, անշարժ կեցեր էր տեղը ու կը նայէր աղջկան:

Անցաւ լռութեան երկար պահ մը, ուր իւրաքանչիւրը ի զուր կը փնտռէր մտածումներու խառնիճաղանճի մը մէջէն բառի մը ծայրը գտնելու:

- Ի՞նչ բանի համար ... ի՞նչ փնտռելու եկար սենեակս, Օր. Նուարդ ... Ըսաւ վերջապէս Աբրահէս:

- Եկայ ներողութիւն խնդրելու, Պ. Աբրահէս, պատասխանեց Նուարդ կոկորդին մէջ խեղդուող ձայնով մը. - քայլ մ'առաջ անցաւ, ու հառաչեաւ, ընչակատուր չարունակեց. - Անցեալները, կոչտ վարուեցայ ձեզ հանդէպ ... Թերեւս վիրաւորեցի ... կ'ընդունիմ ... ներողութիւն ... ներեցէք տկարութիւնս ...

- Բայց զարմանալիս միշտ բաց էր ձեր առջեւ ... կրնայիք հոն գալ, տեսնուիլ ... կրնայիք խօսիլ գործի մասին ... վերջապէս ... ի՞նչ հարկ հոս գալ, հոս, իմ մտանակի սենեակս ... ամուրի մարդու մը սենեակը ... դուք որ, Օր. Նուարդ, այնքան պատշաճութիւններ խորհող աղջիկ մըն էք...

- Ո՛հ, այո՛ ... Պ. Աբրահէս ... պիտեմ ... կը զղջամ ... բայց ինչպէ՞ս խօսիմ ... գործի մասին չէ այնքան ... ձեզ համար ... այո՛, ձեզ համար...

Նուարդ կը չհկնի. կը չփէ ճակատը. բայց կը համարձակի քալել ու մօտենալ տղամարդուն.

- Ինչպէ՞ս ... արդեօք սխա՞լ կ'ըմբռնամ ... ի՞նձ համար ... անճնասիս ի՞նձ համար ...

- Բայց այո՛, Պ. Աբրահէս, կը չարունակէ Նուարդ:

Անոնք կեցած են իրարու մօտ. Նուարդի վրայ կը դպցուի կարծէք տարօրէն պահանջ մը ապրուստանելու, մէկուն կառչելու, կռնուան մը գտնելու. անիկա այնքան տրամադիր է յուղնած գլուխը հանգչեցնելու ամուր ուսի մը:

(Շար. 34)

ՅԱՍՎԱԾ ԿՈՏՎԱԾՈ

= ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ =

ՍԻՐԵԼԻ ԿԻՆՈՍ

ՎԱՅԱՀԱՅԱՑ ՈՒՄ ՅՈՒՐԱՔԱՆՉՅՈՒՐ

«Սիրելի կինոս,

Ես դիմում եմ քեզ՝ որպես հին ընկերուհի՝ խնդրելով ինձ տալ հետևյալ տեղեկությունները։ Ինչպե՞ս կարող եմ ձեռք բերել ինձ հետաքրքրող ֆիլմը։ Ինչպե՞ս կարող եմ ստանալ ֆիլմի կրկնօրինակը։ Ինչպե՞ս կարող եմ ֆիլմը ցուցադրել մեր գյուղում

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ապրի Տիկին Արշալոյս Քըխեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Քըխեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Արտաւազդ Քըխեան եւ զաւակները, Պ. Յրընէ Թորոսեան եւ Տիկինը՝ Ծնեալ Քըխեան եւ զաւակները եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Դեկտ. 19, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ԼԵՒՈՆ ՔԸԽԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՓԱՐԻԶ - Տիկին Ատրիէնն Սահաթճեան, Տէր եւ Տիկին Մաքս Սահաթճեան, Տէր եւ Տիկին Թիրայր Դատուրեան, ազգականներն ու խնամիները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան զոյգ պաշտօնները կը կատարուին Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ (Փրատօ) եւ Փարիզի Ս. Ցովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ խնամիին՝

ՅԱԿՈԲ ՍԱՀԱԹՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ (մեռած Մարսէյլ, Նոյեմբեր 6-ին, 75 տարեկանին):

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ֆաքիրեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Դեկտ. 19, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին՝ իրենց ծնողքներուն՝

ՅԱԿՈԲԻ ԵՒ ՍՐԲՈՒՀԻ
ԱԲԻԿԻ ԵՒ ԳԱՃԵԱՆԻ

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻի, ՍՕՖԻԿԻ, ԵՒԳԻՆԻ, ԵՐՈՒԱՆԴԻ, ՍԱԹԵՆԻԿԻ եւ համայն ծանկէօղեան եւ ծանեան գերդաստանի հարազատներուն, եւ այս առթիւ իրենց յիշատակներուն 500 Ֆ. նուիրած են Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց ազնիւ հայրենակից Ցովակիմ Չագալեանի (Բաքերզցի) մահուան առթիւ Տիկին եւ Օր. Իփգրանեան 200 Ֆ. կը նուիրեն Ս. Մեսրոպ Կրթարանին (առանձնակի «Ծառայ»էն) եւ 100 Ֆ. «Ծառայ»ին):

×

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Կէօրիւբ, փոխան ծաղկեպսակի Մաքիլտ Տաֆէեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն 100 Ֆ. Համազգային դպրոցին (Մարսէյլ) եւ 50 Ֆ. «Ծառայ»ին (առանձնակի «Ծառայ»էն):

×

Զուլալ Գազանճեան փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆ. կը նուիրէ Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Մաքիլտ Տաֆէեանի մահուան առթիւ (առանձնակի «Ծառայ»էն):

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — Sèvres

ՏՕՆԱԾԱՌ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 17-էն սկսեալ:

Վարժարանին քառաձայն երգչախումբ (ծնունդի եւ ազգ. երգեր), ղեկավարութեամբ՝

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԼՐԿԵԱՆԻ

Արտասանութիւններ վարժարանի աշակերտներուն կողմէ:

ՄԱՐԹԻՆ ԵՈՐԿԱՆՑ

ընկերակցութեամբ վարժարանի երգչախումբին, ծանօթ երգերով՝

ՑՈՎՍԷՓ

իր մենապարերով՝

ՆՈՐԱՑՐ

աշուղական երգերով՝

Անակնկալներ՝

մանկապարտէզի աշակերտներուն կողմէ՝

ՎԻԳԷՆ

ազգ. երգերով:

Կազմող պապան նուէրներով:

Հուսկ՝ ՆԱԻԱՍԱՐԴ պարախումբը:

Սեղանները ապահովել՝

Հեռ. - 534 - 68 - 28

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

REVEILLONS

NOEL - ST. SYLVESTRE

LA CAPPADOCE

AVEC SON ORCHESTRE

ET

au piano ARSEN

chanteur tzigane MINAS

groupe de danse FOLKLORIQUE

danse orientale avec AIDA

Harris Lascaris

SURPRISE

5 JANVIER 1983

NOEL ARMENIENNE

ANIMÉE PAR LE CÉLÈBRE CHANTEUR

Adiss Harmandian

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

RESERVATION

tél. 375.05.30

UGAB - Jeunes

présente

Vendredi, 17 Décembre, à 20 h 30

RETROSPECTIVE
DE LA CAMPAGNE 1982
de
L'ORGANISATION TERRE ET CULTURE
Cilicie, Kessab et sa région
projections, commentaires et débats

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
Tél.: 227. 12. 26
— entrée libre —

ART ARMENIEN

INITIATION A L'ART ARMENIEN

(Architecture / Sculpture / Peinture)

du 4e au 16e siècles

Cours par le Dr. M. THIERRY

Université de Paris III, I.N.A.L.C.O.
Centre Universitaire Dauphine

à partir du 16 Décembre, tous les 15 jours, les Jeudis, de 14 h. à 16 h.

AVEC PROJECTION ET DIAPOSITIVES

DISQUE VOGUE

N° 524 013

ARA BARTEVIAN

MELODIES LYRIQUES ARMENIENNES

par

VERA HONORAT (de l'Opéra)

JANET MAFIAN (Ecole Normale de Musique)

Préface d'ALEXANDRE SIRANOSSIAN

Ուռենի - Իղձ - Արտրակաւ սիրերգ - Նոյեմբեր
Սեւ աչիկ եմ - Աշճաճամուտ օրերը - Ես հրեշտակ չեմ տեսած
Մեղուն - Վաճայ Ծովը - Դիշերայիւն - Կոյրը
Գիւղիս ճամբան - Հուճմ - Տերեւաթափ - Սիրոյ մասին - Ծիլ ու ծաղիկ

Stéréo 33 tours — en album de luxe

60 FRANCS — PORT EN SUS

En vente chez l'auteur:

14, RUE PETIT — 75019 PARIS — TEL.: 208. 99. 22

envoi contre remboursement

Importateur exclusif

de mules d'appartement et de pantoufles de GRECE

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻԻՆ

FOTIA

(marque dèposée, en cours)

pour tous renseignements :

FOTIA - *diffusion*

1, rue Ampère, 78140 VELIZY - tél. 635 15 95

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Նաւոյեան ընտանիքները, ինչպէս նաեւ Քէչէչեան, Տէր - Սարգիսեան, Մերճճանեան, Տէրմանճեան, Աբրահամեան ընտանիքները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխանակ ծաղիկի նուէրներով, անճամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ ՆԱՒՈՑԵԱՆի

մահուան առթիւ:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԸ ՑՈՒՅԱԴՐՈՒԻ

ՍԻՐՈՑ ԽՈՍՏՈՒՄԸ

Հայերէն խօսուն, ընտանեկան, սիրային, երգախառն, դունաւոր չարժանկար:

POUR LA PREMIERE FOIS A PARIS
film arménien — en couleur

PROMESSE D'AMOUR

- 18 DECEMBRE, SAMEDI, à 15 h.
- 18 DECEMBRE, SAMEDI, à 18 h.
- 19 DECEMBRE, DIMANCHE, à 18 h.
- 20 DECEMBRE, LUNDI, à 20 h.

AU STUDIO BERTRAND
29, Rue du Général Bertrand - 75007 Paris
Métro: Duroc

Pour les billets s'adresser:
— CABINET TERZIYAN;
21, Rue Lamartine — Paris 9e
— LIBRAIRIE PALOYAN;
9, Rue de Trévise — Paris 9e
— ALIMENTATION CHIRAG;
26, Rue de Trévise — Paris 9e
— ALIMENTATION ARARAT;
118 bis, Rue Etienne Dolet, Alfortville
— RESTAURANT SEVAN;
1, Bd. Carnot — Alfortville
— BOUCHERIE DE LA GARE;
65, Bd. Rodin — Issy-les-Moulineaux

ՊԱՏԱՐԱԳ
ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻի
ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ, պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18, ժամը 10·30-ին:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆԱ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

CENTRE CULTUREL NOURHAN FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux

SAMEDI, 18 DECEMBRE, A 20 H 30

SOIREE DE MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE ET ORIENTAL

Participation aux frais: 20 F. et 25 F.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉի Ալֆորվիլի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի, Կիրակի, Դեկտ. 19, ժամը 15-ին, Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան մէջ:

Կարեւոր օրակարգ:

M. C. A.

17, RUE BLEUE — 75009 PARIS

A l'occasion de la rénovation de ses locaux

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS
vous invite

Le Dimanche, 19 Décembre, à partir de 17 h.
à son

COCKTAIL D'INAUGURATION

L A
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville
organise
UN CONCERT
DE MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE
par
JEAN - ETIENNE AKIAN
au santour
(premier concert)
LE SAMEDI, 18 DECEMBRE, A 21 H.
participation aux frais

Ce concert est placé également dans le cadre du programme de sensibilisation au Festival de Musique d'Alfortville-Printemps 83

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
17
VENDREDI
17 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.327 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.327

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳՈՆԷ ՄՏԱԾՈՒՄ ՄԸ

1982-ը կը հասնի իր վախճանին:

Արդէն օդին մէջ կայ տօնական օրերու քաղցրութիւն մը, ուրախութիւն մը: Ցանութիներու ցուցափեղկերը զարդարած են ամէն տեսակի չլացուցիչ ապրանքներով՝ որոնք կը յագեցնեն ճաշակներ, աչքեր եւ առամոքներ: Սակայն, ամանոց համար - եւ քիչ չեն անոնք - տօնական այս օրերը առաւել եւս կը չեչտեն իրենց թշուառութիւնը, խեղճութիւնը, առանձնութիւնը, յուսահատութիւնը:

Թերաճ եւ Երրորդ Աշխարհի բառած երկիրներուն մէջ տարուան բոլոր օրերը իրարու կը նմանին՝ իրենց միօրինակութեան մէջ տխուր եւ աննպատակ: Մանուկներուն համար չկայ Դեկտեմբեր 25 կամ Յունուար 1: Այլ կայ առօրեայ ըսպառումը ափ մը կերակուրի, ումպ մը ջուրի, անհրաժեշտ խնամքի, անդամանելի դեղի:

Այս իրականութիւնը մարդիկ չեն ուզեր տեսնել, նոյնիսկ զիմանալ: Մարդկային ցեղը ինքզինքը կ'ուրանայ, կը ժխտէ: Հակառակ մեր օրերուն հազարդակցութիւններու արձանագրած յառաջդիմութիւններուն, մարդիկ զիրար կա'ն - դիտանան եւ կ'ապրին իրենց պատեանին մէջ քաշուած, անտարբեր իրենց նմանին ապրած ողբերգութեան:

Այս ողբերգութիւնը պատկերացնելու համար կարելի է իրագործել չարժանկարի ժապաւէն մը. ամէնէն սոսկալին, սարսափեցուցիչը, զարհուրելին: Լուսարձակումի առաջին երկվայրկեանին կմախացած, հիւանդոտ մանուկի մը մահը, երկու երկվայրկեան յետոյ այլ մանուկի մը մահը եւ այսպէս երկու ժաման մէջ, ժապաւէնի առաջին պատկերէն մինչեւ վերջինը, ականատես կրնանք ըլլալ, մեծ պատառի վրայ, եւ եթէ ուզենք դունաւոր, երեք հազար վեց հարիւր մանուկներու մահուան: Անտանելի պիտի ըլլար անշուշտ: Ոչ ոք պիտի կարենայ մինչեւ վերջաւորութիւնը դիտել այս ողջակէզը, եւ սակայն նման ժապաւէն մը «փիէսիոն» պիտի չըլլար, այլ պիտի ըլլար ամէնէն դաժան իրականութիւնը բեմադրող ժապաւէն մը, որովհետեւ աշխարհի վրայ ամէն երկու երկվայրկեան մանուկ մը կը մեռնի: Այո, աւա՛ղ, իւնիւէֆի տարեկան վերջին տեղեկագրի տուած անհերքելի թիւն է ասիկա: Նոյն տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ 1982-ին, աշխարհ եկող հարիւր քսան հինգ միլիոն նորածիններէն՝ տասնըեօթը միլիոնը պիտի մեռնի հինգ տարեկանէն առաջ, պարզապէս՝ որովհետեւ մանուկի մը դինը գերնահատուած է հարիւր տոլարի եւ համաշխարհային հաւաքականութիւնը չատ բարձր կը նկատէ այդ գինը: Միայն սոսկում կը պատճառէ նման թիւ մը եւ նման հատատում մը: Այլ թիւ մը եւս: 1981-ին երրորդ Աշխարհի մէջ ամէն օր մահացած են քառասուն հազար մանուկ:

Արդ, ինչպէ՞ս բացատրել մեհեանները լռութիւնը այս երականութեան առջեւ որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ պատմութեան ամենամեծ ցեղասպանութիւնը:

Շատ դիւրին է մեղադրել, կամ ափսոսալ, այս երկիրներու կլիմայական անբնպատ պայմանները, հիւանդութիւններն ու համաճարակները, աննդառութեան անբաւարարութիւնը կամ այլ զադակներ: Ո՛չ, մեհեանները կը լռեն՝ ըրովհետեւ, ի վերջոյ մեր անտարբերութեամբ բոլորս ալ հեղինակներն ենք նման զարհուրելի ժապաւէնի մը՝ զոր չենք ուզեր դիտել:

Քանի լռութիւնը կեանքի օրէնք ըրած ենք, գոնէ տօնական այս օրերուն մեր մտածումները երթան այն մանուկներուն՝ որոնց ծնունդը ժպիտով մը անգամ պիտի չդուսաւորուի:

Կ. Ց.

ԼԻՈՆԻ «ՍԻՊԻՍԹ»Ը, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ԿԱԶԱՌԱԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

—×—

Ատենին արձագանգ հանդիսացած էինք լիոնցի Լիւսիէն Ռըզուլի ոդիսականին, երբ անցեալ Օգոստոսին իր ընտանիքին հետ (կինը Հայ է) արձակուրդի էր Պոլիս եւ վերջին պահուն կը ձերբակալուէր, դիշերով, իր կառքին անթէնին եւ հոն գտնուող նաեւ կատարելագործուած սիթեզըն պէնտի մը համար, այս վերջինը կարծել տալով թէ լրտեսութիւն կ'ընէ: Ընտանիքը կը վերադառնար, բայց ինք անկէ ի վեր պարտադիր բնակութեան դատապարտուած էր մինչեւ դատավարութիւնը: Հիմա, վերադարձած է ու թերթերուն կը պատմէ Թրքական «իր տպաւորութիւններն» ու ազատ վերադառնալուն բուն պայմանները: Երբ կը ձերբակալուի, զինուորական մը սակայն կը հաստատէ թէ գործիքին յաճախանքները չեն համապատասխաններ զինուորական կամ ոստիկանական յաճախանքներու ու Ռըզուլ կը յանձնուի քաղաքային իշխանութեանց: Կը պատմէ Ֆրանսական հիւպատոսարանը իր այցելութիւնները եւ օրերը իրիկուն ընելու տանջանքը, սպասելով դատավարութեան: Կը ծանօթանայ այն բոլոր վայրերուն, սրճարան, պազար ուր մէկ վայրկեանէն կրնաս անցագիր մը, կին մը, կամ հաշիշ գտնել: Հոկտեմբերին նորէն դատարանին առջեւ է, յոյս ունի թէ պիտի դատուի: Կարելի է ազատ կ'արձակուի, բայց նախապէս պէտք է ունեցած գործիքը քննել տալ փորձագէտի մը: Առտու մը փաստաբանը կուգայ ու կ'ըսէ իրեն որ ամբողջ երկրին մէջ մէկ հատ փորձագէտ չկայ քննելու համար նման գործիք մը: Նոյեմբեր 23-ին, Ռըզուլ կրկին դատաւորներուն առջեւն է, դատը անդամ մը եւս կը յետաձգուի, այս անգամ Դեկտեմբեր 15-ին: Ի վերջոյ բոլորին համբերութիւնը կը հատնի տեղւոյն վրայ թէ Լիոն: Ռըզուլ մէկ կողմ դրած է կնոջը ղրկած դրամը, կը վճռէ կողմնակի միջոցներու դիմել: Մէկը կը գտնէ եւ 35 հազար Ֆ. կաշառք կուտայ եւ նոյն իրիկունն իսկ ճամբայ կ'ելլէ ու ազատ կը հասնի Լիոն:

Կը կարծուի որ Դեկտ. 15-ին Թուրքիոյ դատաւորները զինքը դատապարտած են ի բացակայութեան, ինչպէս եղաւ Տուրի երեսփոխանին համար, որ կ'ամբաստանուէր զորգի մը դողութեամբ: Դատաւորները, Ֆրանսացի երեսփոխանին մեկնելէն եօք (կեզծ անցագրով) 10 օրուան դատապարտեցին միայն, որպէսզի մարդը զղջայ մսխած դրամին համար...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լիբանանի համար նոր առաջարկներ ըրած են Ամերիկացիք, իրենց յատուկ բանագնացին՝ Մօրիս Տրափէրի միջոցաւ, որ ծրագիր մը ներկայացուցած է նախագահ Ամին Ճեմայէլի: Իրրեւ առաջին հանդրուան՝ մասնակի կերպով կը քաշուին իսրայէլեան, սուրիական եւ պաղեստինեան ուժերը, յետագային ամբողջովին քաշուելու համար: Պէյրութէն, Ամերիկացին երեւաղէմ գացած է լիբանանեան պատասխանը փոխանցելու համար: Այս առաջին քայլէն եօք է, որ կըսկսին սկսիլ բուն բանակցութիւնները:

ԱՐԵՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ մէջ հակամերիկեան ահաբեկումները կը բազմանան: Տարւոյն սկիզբէն ի վեր, սոսկայի թիւը 59-ի հասած է:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ (Լիբանան) մէջ «անմիջական եւ վերջնական» նոր հրադադար մը ստորագրուած է: Այս կարգադրութիւնը կը նախատեսէ զէնքերը ժողվել, ապահովութեան ատանձնումը լիբանանեան ուժերու կողմէ կատարել տալ եւ հաշտարար մարմնի մը կազմութիւնը:

ՊԱՐՆԷ ՔԼԱՐՔ, մարդը որ արուեստական սիրտով մը կը փորձեն ապրեցնել եւ ամէն օր կ'ենթարկեն նոր գործողութիւններու եւ նոր չարչարանքներու, տագնապալի կացութեան մէջ էր Հինգշաբթի օր: Երրորդ գործողութենէ մը եօք, թոքաբորբէ կը տառապէր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ԴԵԿՏ. 7/13)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍԻՆ ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ

Երեւանի բեմադիրներէն Ռուբէն Գէորգեանց Ֆրանսահայ գաղութի կեանքին նուիրուած փաստանկար մը պատրաստած է եւ կոչած «Բարեկամութիւն»: Ժապաւէնը առաջին գործը կը հանդիսանայ ըստ փիւռքի հայ գաղութներու մասին: Հայաստանի չարժարուեստագէտները այս տարի կը դիմեն զանազան նիւթերու: Շարժանկարներով կը ներկայացնեն Հայաստանի նուաճումները՝ գիւտութեան եւ մշակոյթի կալուածներէ ներս, արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու չինարարութիւնը եւ այլն: Աշակերտներու համար կը պատրաստուին Սայաթ Նովայի եւ Կոմիտասի կեանքին ու գործին նուիրուած ժապաւէնները: Կարգ մը չարժանկարներ կը նուիրուին հայ մարզիկներու յաջողութիւններուն, նկարիչ Վրոյր Գալըստեանի գործերուն եւ այլ նիւթերու:

×

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՕՐԵՐ»Ը ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ ԵՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Վրաստանի Պետական Շարժանկարի եւ Հայաստանի Շարժարուեստագէտներու Միութեան կազմակերպութեամբ Թիֆլիս տեղի ունեցած «Հայկական չարժանկարի օրեր»ը վերջ գտած են «Լիրիկական քայլերգ» դեղարուեստական չարժանկարի անդրանիկ ցուցադրութեամբ (բեմադիրները՝ Լ. Իսահակեան եւ Ա. Այվազեան): Բազմաթիւ ժապաւէններու ցուցադրութեան առընթեր տեղի ունեցած են նաեւ հանդիպումներ հանդիսականներու, վրացի արուեստակիցներու, արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու, գիւղատնտեսութեան աշխատաւորներու եւ ուսանողական երիտասարդութեան հետ:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԵՐԸ ՀՈՒՆԳԱՐԵՐԷՆ ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ

Պուտափեշտի «Եւրոպա» հրատարակչականի «Ժամանակակից դրաղարան» մատենաշարէն լոյս տեսած է հայկական ժամանակակից թատերախաղերէն հատընտրանոյ մը՝ «Ամէնէն տխուր մարդը» խորագրով: Գիրքին մէջ տեղ գտած են Պերճ Զէյթունցեանի նոյնանուն թատերախաղը, Սաղաթել Ցարուխիւնեանի «Դատաստը» եւ Ժորա Ցարուխիւնեանի «Ծաչմերուկ»ը: Ի դէպ, «Ծաչմերուկ»ը ծանօթ է հունգար հանդիսականներուն, որոնք երեք տարի առաջ դնահատած էին անոր բեմադրութիւնը Դեոր քաղաքին մէջ: Հատընտրանոյի վերջաւորութեան՝ թարգմանիչ Ժուժաննա Նեմէչ, ի մէջ այլոց գրած է, թէ հայկական թատրոնի եւ թատերգութեան պատմութիւնը գրեթէ տարեկից է հայ ժողովուրդի դարաւոր դիմագրութեան եւ թէ հայկական թատերգութիւնները մեր օրերուն իրենց պատուոյ տեղը կը գրաւեն խորհրդային թատերգութեան մէջ:

ՏԽՐՈՒՆԻ ԺԻՐԱՅՐ ՓԱԼԱՄՈՒՏԵԱՆ

Նոր ցաւով խմացանք թէ Երկուշաբթի օր, Դեկտ. 13-ին, Ուաշինկթընի հիւանդանոցը, ուր փոխադրուած էր, քանի մը օր առաջ թոքերու բորբոքումի հետեւանքով, իր մահկանացուն կնքած է ընկ. Ժիրայր Փալամուտեան:

Ճակատագրական զուգադիպութեամբ մը, մեր այս նոյն թիւին 3-րդ էջի Գաղութէ - Գաղութ բաժնին մէջ, արձագանգ կը հանդիսանայինք իր ցուցահանդէսին, որ տեղի ունեցաւ Նոյ. 4-էն - 14, Նիւ - Եորք, իր ներկայութեամբ:

Աւելի քան ամիս մը առաջ է, որ Ժիրայր Փալամուտեան Միացեալ - Նահանգներ մեկնած էր ցուցահանդէսներ տալու համար եւ նախքան Լոս - Անճըլըս երթալը, անցեալ չաբթու Ուաշինկթընի կը հանդիպէր: Հոն է որ թոքային էօտէմի մը պատճառով կը փոխադրուէր տեղւոյն հիւանդանոցին յատուկ խնամքներու բաժինը, ուրկէ կ'ելլէր սակայն կիրակի, վիճակը բարելաւուած նկատուելով, բայց յաջորդ օրը՝ Երկուշաբթի զոհ կ'երթար նոր բարդութիւններու:

Ծնած Ատանա, 1913-ին, Ժիրայր Փալամուտեան կանուխէն կը փոխադրուէր Եգիպտոս եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ կ'անցընէր առաջին տարիները: Հոն, կը յաճախէր Գեղարուեստից վարժարանը, կ'աշակերտէր Մանավեանի եւ Տէմիրճեանի, նախքան Գահիրէ անցնիլն ուր եւս կը հետեւէր Գեղարուեստից վարժարանի դասընթացքներու:

1945-էն ետք է որ կուգար ու կը հաստատուէր Փարիզ: Ոչ միայն խառնուած - քով, այլեւ տեսքով ալ, Ժիրայր Փալամուտեան արուեստագէտ էր: Ով որ զինքը տեսնէր, անմիջապէս կրնար գուշակել թէ նկարիչ է, Մոնմարթրի հին արուեստագէտներու հարազատ ընտանիքէն ելած, իր լայն փողկապներով: Կատարելագործելէ ետք իր արուեստը Փարիզի մէջ, տասնեակ տարիներու ընթացքին բազմաթիւ ցուցահանդէսներ տուած է Ֆրանսա, Պարսկաստան, Ամերիկա:

Կանուխէն մտած է Հ. Ց. Դ. շարքերը, պատանեկութեան եւ երիտասարդութեան իր տարիները անցուցած է Գահիրէ, Օհանէսեաններու, Նազարեանցներու եւ Նաւասարդեաններու շունչին տակ: Փարիզի մէջ ալ վարած է պատասխանատու պաշտօններ, որպէս անդամ արեւմտեան - Եւրոպայի կեդր. Կոմիտէի, մասնակցած է Հ. Ց. Դ. ընդհ. ժողովներու: Հրապարակային իր վերջին ելոյթը կ'ունենար, ուրիշ մահուան մը տխուր առթիւ, երբ յանուն Հ. Ց. Դ. կեդր. Կոմիտէի Իվրիի գերեզմանատունը դամբանական մը կը խօսէր Պօղոս Գորգիկեանի դագաղին առջեւ:

Նկարչական իր արուեստին մասին խօսիլը կը վերաբերի մասնագէտներու: Քանի մը օրէն կը հրատարակենք չահեկան հարցազրոյց մը, որ կատարուած է իրեն հետ, Ամերիկա, Նիւ - Եորքի իր ցուցահանդէսի նախօրեակին: Մինչ այդ, յիշենք թէ բնանկարներու կողքին, Ժիրայր Փալամուտեան ունէր նաեւ յաջող դիմանկարներ՝ Դրօ, Սողոմոն Թէհլիրեան, Շաւարշ Մխաքեան: Այս վերջինը՝ գծուած յետ մահու Շ.ի վերջին նկարէն, ան ալ քաշուած իր կողմէ, այնքան հարազատ է, որ տարիներէ ի վեր մշտական դնահատանքին կ'արժանանայ խմբագրատան բոլոր այցելուներուն:

Ժ. Փալամուտեանի մահը կ'ողբան այսօր, իր բոլոր այն ընկերները, ինչպէս՝ մենք, որոնք իր մէջ սիրած ու դնահատած են ջերմ, ընկերական եւ անշահախնդիր նկարագիրը:

Թուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Պոսթըն, Շաբաթ առաւօտ:

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ ՃԳՆԱԺԱՄԻ ՄԸ ԱՌՋԵԻ

(ՅԱՊԱՂԱԾ ՈՂՔԵՐԸ ԻՄԱՍՏ ՋՈՒՆԻՆ)

ԽՄԲ. - «ՅԱՌԱՋ»Ի. - Որեա՞ն ալ ուզենք վաճել յառեւտեսութիւնը, պարզուած տըխուր պատկերը մեզ կը մղէ - առնուազն - դառն իրատեսութեան մը: Սփիւռքի հայ մամուլը, օրէ - օր կը նահանջէ: Օրինակները՝ խօսուն են: Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան օրգան՝ Պայքար, օրաթերթէ կը վերածուի շաբաթաթերթի, Պուէրէշի «Նոր կեանք»ը շաբաթաթերթէ կը վերածուի ամսաթերթի, բազմաթիւ այլ թերթեր կը վերածուին երկլեզուեան, հայերէնի կողքին էջեր լեցնելով՝ սպանիերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն, պուլկարերէն, հոլանտերէն, իտալերէն, գերմաներէն եւայլն, եւայլն, օր մըն ալ արդեօ՞ք բոլորովին ջնջելու համար հայերէնը:

Սփիւռքի հայ մամուլին տագնապները բազմատեսակ են՝ ոմանք ընթերցողի պակաս, ուրիշներ՝ խմբագրի, ոմանք՝ գրաշարի, ուրիշներ՝ նիւթականի: Այս վերջին տագնապն է զոր կը մատնանշէ Պոսթընի մեր պաշտօնակիցը՝ «Հայրենիք»: Ուրեմն առաջին սուր նիւթական տագնապը (*Պայքարէն ետք՝ Հայրենիք*) կը ծնի ոչ միայն Սփիւռքի ամէնէն հարուստ գաղութին մէջ, որ սովորութիւն ունի «հասնելու» ուրիշ գաղութներու, այլեւ երկրի մը մէջ, ուր վերջին տարիներուն գաղթած են շուրջ 150 հազար Հայեր *հայախօս* գաղութներէ (Պարսկաստան, Լիբանան, եւայլն): Յաջորդաբար՝ «*Հայրենիք*»ի խմբագրականները:

Նորութիւն մը արձանագրած պիտի չըլլանք, եթէ ըսենք թէ Հայ Մամուլը անձկութեան մատնուած է ամէնուրեք, Հայկական Սփիւռքի բոլոր ծագերուն վրայ:

Մեր թերթերը, ծննդեան իրենց եր - կունքով իսկ, տնտեսական տագնապներ եւ հանրային անբաւարար ընկալումի սահմանուած հաստատութիւններ եղած են դրեթէ 190-ամեայ իրենց կեանքի պատմութեան մէջ, որովհետեւ սկիզբ առած ու ապրած են սեփական պետութենէ, հայրենի բնակութենէ եւ կեանքի բնականոն պայմաններէ զուրկ ազգային ենթահողերու վրայ:

Նորութիւնը՝ դոյութիւն ունեցող անձկութիւններու տարողութեան և բնոյթին, հետզհետէ ցգնաժամային ծաւալ ստացող տագնապներու վերահաս վտանգին մէջ է, իր հետեւանք մասնաւորաբար վերջին երեսնամեակի (1950 - 1980-ական թուականներու) այն նոր իրավիճակին, երեւոյթներուն եւ փոփոխութեանց՝ որոնց ենթարկուեցաւ Սփիւռքեան հայ կեանքը, իր հին թէ նոր գաղութային գօտիներ:

1930 - 1980 կիսադարեան շրջանի արտառհմանեան հայ մամուլի առօրեայ թէ պարբերական հրատարակութեանց վարչական - խմբագրական դժուարութիւններուն ծանօթ ոեւէ անձ, երբ կը փորձէ 1930-ի եւ 1980-ի յատուկ անձկութեանց տարբերութիւնը բաղդատական եզրի բերել ու միակ բառով մը բնութագրել անոնց տարողութիւնը, 1930-ի անձկութիւնները առ առաւելն պիտի արտայայտէ «տագնապ»ով իսկ 1980-ի համայնապատկերը՝ «ցգնաժամ»ով:

Առարկայացնելու համար մօտաւոր անցեալի ու ներկայի մասին այս երկու հաստատումները, նկատել տանք առանց խորանալու՝ որ մինչեւ 1940-ական թուականներ մեր թերթերը պիւտճէական անհատապարակչութեան հետեւանք նիւթատնտեսական անբաւարարութենէ կը տառապէին առաւելապէս: Անթերի հրատարակութիւններ չէին, որակապէս անխոցելի ըլլալու յատկանիշ մը չէին փայփայեր, հրապարակագրային թէ տեղեկատուական առումով ներթրոջելի մակարդակի մը վրայ չէին գտնուեր հատնօրէն. սակայն, յարաբերաբար իրենց կարելիութիւններուն ու ներազդային այն պայմաններուն որոնց մէջ ձեւ կը առնար առօրեայ հայ թերթին դիմագիծը, կ'արժեւորէին իրենց դերակատարութիւնը՝ իբրեւ հանրային առաքելութեան կոչուած հաստատութիւններ: - Եթէ նիւթապէս ինքնաբաւ եղած ըլլային, անխուսափելի տկարութիւններէ եւ թերացումներէ չառեր չէին պատահեր:

Ներկայիս պարզուող ճգնաժամային կացութեան մէջ դեր ունին ո՛չ միայն «աւանդական» այդ անձկութիւններու - որոնք ճնշիչ ու խեղդիչ համեմատութիւններու հասած են մասնաւորաբար արեւմտեան երկիրներու մէջ հրատարակուող մեր թերթերուն համար - այլև քաղաքակրթական, կենցաղային, աշխարհագրային ու ընկերային ազդակներ. ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ, լրատու գործակալութիւններ, օտարախօսութիւն, համօյասիրութեան հոսանք, հրատարակչական ձեռնարկներու համար անհրաժեշտ նիւթական ծանր պահանջներ, եւայլն:

Իրբեւ ազգային ծառայութեան կոչուած նախաձեռնութիւններ, արտասահմանի մէջ ներկայիս հրատարակուող 12 օրաթերթերու 9-ը կուսակցական պաշտօնաթերթեր են, - 6-ը Դաշնակցական, 2-ը Ռամկավար Ազատական, 1-ը Հնչակեան: Փարիզի «Ցառաջ»ը անհատական նախաձեռնութեամբ կը հրատարակուի 1925-էն ի վեր, իսկ Պոլսոյ «Մարմարա» եւ «Ժամանակ»ը՝ նոյնպէս անձնական թերթեր: Եթէ նոյնիսկ երկուքը կամ երեքը ինքնաբաւ են այսօր, մնացեալ վեցը «արիւնահոսութեան» մատնուելու վտանգին են - թակայ են: Կ'ապրին ու կը տեւեն զանոնք հրատարակող կազմակերպութեանց զոհողութեան, ինչպէս նաեւ չարքային - ներու եւ համակիր բարեկամներու նուիրատուութեանց չնորհիւ:

Կ'ուզենք ըսել թէ Հայ Մամուլը անշահաբեր հաստատութիւն է իբրեւ նախաձեռնութիւն, ու իր առաքելութեամբ՝ հանրային ծառայութեան կոչուած դաղափարական - ընկերային գործօն է:

Եթէ մեր ժողովուրդի գոյատեւման եւ ազգային դաստիարակութեան հարցը արժանի ուշադրութեան առարկայ է գաղութային գօտիներու մէջ, ապա ուրեմն իրաւունք ունինք ակնկալելու որ մէն մի չրջան գուրգուրայ իր օրաթերթերուն (ինչպէս նաեւ պարբերականներուն) վրայ, նիւթական առաւելագոյն ձեռնտուութեամբ անվտանգ պահէ զանոնք, վարժարաններու եւ եկեղեցիներու կողքին՝ անվերապահ աջակցութիւն ընծայէ իր Մամուլին եւ Մշակոյթին:

Տարեվերջի օրեր են ու հայ անհատը ամէնէն աւելի այս օրերուն է որ անհատական, ընտանեկան ու ազգային մտահոգութիւններու հանդէպ զգայուն կը դառնայ: - Պահը յարմար կը նկատենք կեդրոնանալու «Հայրենիք»ներու անխտիր հրատարակութեան հարցը ինչպէս նաեւ ներկայ պայմաններու մէջ այդ նպատակով իրագործելի կարգ մը որոշումներ նիւթ դարձնել հրապարակային խորհրդածութեանց, խմբագրական պարբերական ակնարկներով:

Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէն եւ Նախարարներու Խորհուրդը, ուրեմն՝ կառավարութիւնը, տպագրական աշխատանքներուն մէջ բարելաւումներ նկատած են յատուկ քննութեան մը ընթացքին:

Ընդունելով հանդերձ արձանագրուած որոշ յաջողութիւնները, կեդր. Կոմիտէն եւ կառավարութիւնը այնուամենայնիւ լուրջ թերիներ մատնանշած են: Մասնաւորաբար նկատի առած են այժմու պահանջները եւ ասոնց հիման վրայ դադաղ դրած են ժամանակին հետ քայլ նետող յառաջդիմութիւնները:

Զանազան թերութիւններուն կարգին նախ ընդգծած են, թէ ցայսօր վերջ չէն դրած ծրագիրներով չնախատեսուած կոմպնակի դիրքերուն հրատարակութիւնները: Ապա՝ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք չեն առնուած, որպէսզի Հրատպետկոմը, այլ խօսքով՝ հրատարակութեանց պետական կոմիտէն, իր տրամադրութեան տակ գտնուած միջոցները լիուլի օգտագործէ: Տպագրական մարմիններն ու տպարանները չարունակած են աշխատիլ անյարմար չէնքերու մէջ: Թեքնիք դեռնի վրայ ասոնք արդիական սարքերէ, մեքենաներէ զուրկ մնացած են:

Շատ կարեւոր նկատած են տպարանները մասնագէտներով ապահովելու անհրաժեշտութիւնը: Աշխատանքներու ոչ գոհացուցիչ կազմակերպումին, բնականոն պայմաններու, ինչպէս նաեւ մանկապարտէզներու, մշակոյթի եւ կենցաղի սպասարկութիւններու պակասին հետեւանքով մասնագէտներուն հոսունութիւնը - աշխատանքէ հեռանալ - մեծ համեմատութիւններու հասած է:

Կեդր. Կոմիտէն եւ կառավարութիւնը լուրջ թերութիւններ մատնանշած են գիրքերու վաճառումին, ներկայացուած պահանջները գոհացնելու մարզերուն մէջ: Նկատել տուած են, թէ գոյութիւն չունին պահեստներու ճիւղեր. միւս կողմէ, փոխադրութեան եւ այլ գործնական միջոցներու անկազմակերպ աշխատանքին հետեւանքով, տպագրուած նիւթերու, չարուած գիրքերու եւ հրատարակութիւններու զգալի կորուստներ տեղի ունեցած են:

Նման եւ ասոնց կարգին այլ թերութիւններուն վերջ տալու համար, որոշած են նախ բարձրացնել հրատարակութիւններուն որակը, ապա՝ լրիւ կերպով օգտագործել գոյութիւն ունեցած կարելիութիւնները. լուրջ ուշադրութիւն դարձնել օֆսէթ տպագրութեան, նկարաչարի յետագայ զարգացումին ուղղութեամբ՝ ինքնաշխատ սարքերու լայն օգտագործումով:

Անհրաժեշտութիւն համարած է տպագրական աշխատանքներուն մէջ: Զարկ տալ որակեալ մասնագէտներու պատրաստութեան գործին, բարելաւել աշխատանքին պայմանները: Ընդլայնել գիրքերու պահեստներուն սահմանուած տարածութիւնները: 1984-էն 1986 նախագծել եւ կառուցանել 80 բնակարաններ բովանդակող չէնք մը՝ տպարանի աշխատողներուն յատկացուելու նպատակով: Ցաջորդ տարեշրջանէն սկսեալ գործնական միջոցներ ձեռք առնել տպագրական բոլոր ճիւղերուն յարմար մասնագէտներ պատրաստելու համար: Այս նպատակին իրագործումին համար յատուկ մասնագիտական վարժարան մը հիմնել: Հայաստանի բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթական նախարարութեան պարտականութիւն յանձնուած է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնել գիրքերը ձեւաւորող նկարիչներու որակեալ մասնագէտներու պատրաստութեան համար: 1984-էն 1985 առաւել նիւթական յատկացումներ կատարել բարելաւելու մտադրութեամբ տպագրութեան թեքնիքը՝ նոր, արդիական սարքերու, մեքենաներու միջոցաւ: Յատկացումները չարունակել յառաջիկայ՝ 12-րդ Հնգամեակի տարիներուն եւս:

Կեդր. Կոմիտէն եւ կառավարութիւնը կարգ մը այլ միջոցներ եւս սահմանած են բարելաւելու, կատարելագործելու համար «պոլիգրաֆիայի ու գրքի առեւտրի նիւթատեխնիկական բազան», բարձրը մակարդակի հասցնել տպագրութեան որակը, վերջապէս գոհացուցիչ պայմաններ ստեղծել այս ճիւղին աշխատաւորներուն թէ՛ աշխատանքին, թէ՛ կենցաղին մէջ:

Ժ. Մ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- ԲԻ -

- ... Ձեզ համար. կը մրմնջէ հեզօրէն. կը յիշէ՞ք չարժանկարի դիշերը ... դուք այնքա՜ն սրտագին եղաք ինձ հանդէպ ... այնքան մտերմութիւն ցոյց տուիք ... մի գուցէ կը խաբուիմ ... Թերեւս սը - խալ կը մեկնեմ զձեզ ... բայց այն դի - շերուան յիշատակն է որ զիս բերաւ հոս ...

Գրեթէ ակամայ Նուարդի գլուխը կը հակի, կը ծանրանայ Արտաշէսի կուրծքին:

- Բայց, աղջիկս ... կը զգա՞ս թէ նեղոզութիւն խնդրելու այս դիմումիդ մէջ որքան առաջ կ'երթաս ... կը զգա՞ս թէ որքա՜ն իրաւունք կուտաս ինձ Թերեւս սխալ մեկնելու անկեղծութիւնդ ... ու Թերեւս չահագործելու միամտութիւնդ ... ոհ, կարելի չէ, Նուարդ, առանց վտանգի անցնիլ պատշաճութեան որոշ սահմաններ ... Վերջապէս, կ'ոգեկոչես իրիկուն մը, ուր դուն նախ այնքան մեզմ եղար ու բարեհամբոյր, եւ յետոյ, չգիտեմ ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ, այնքան բիրտ, խեղ ու ըմբոստ եղար ... Ո՞ր Նուարդին վստահիմ ... ո՞րն է որ եկած է ինձ այս իրիկուն այցելութեան ...

- Կը զգամ, Պ. Արտաշէս իմ որոշումիս, իմ քայլիս ամբողջ ծանրութիւնը... Բայց ես գառնալու մասին չեմ խորհիր ... կրնաք վստահ ըլլալ ... ամէն ազատութիւն ունիք դուք ... հակիցէք զիս, ինչպէս որ կը փափաքիք ... մի՛ հարցընէք ինչո՞ւն կամ ինչպէ՞սը, կը խընդրեմ ... եկած եմ ձեզ համար. կ'ըսեմ ամբողջ մտածումս ... Իրաւունք ունիք. հարկ է զիս տրամադիր կարծելու ամէն զոհողութեան, որ այս դիմումս ենթադրել կուտայ ... այս իրիկուն զգեցած եմ ինքզինքիս պատկանելէ ... կրնաք ձերը նկատել ... Պ. Արտաշէս ... եթէ կը փափաքիք :

Ու Նուարդի էութեան ու ձայնին մէջ կար արդարեւ անձնատուութեան յուզիչ ճակատագրականութիւն մը: Իր գլուխը, իր իրանը լինկած էին վերջնականապէս Արտաշէսի կուրծքին վրայ:

Տզամարդը չփոթահար, դեռ կը տատամսէր հակինալու, բացատրելու աղջկան անսպասելի ու ինքնամատոյց այդ այցը. լռութեամբ կ'ըմբռշխնէր սակայն անոր մարմինէն արտաշնչուող երիտասարդ բոյրը ու գգլուխին որ կը խըռովէին իր զգայարանքները ... Ան այլեւս չկրցաւ չսեղմել այդ դողահար իրանը, իր կուրծքին վրայ. Վիրաւոր թռչունի նման աղջիկը կը սարսռար իր գրկին մէջ, լեցուն կարծէք անհնար սարսափով մը, բայց տրամադիր՝ կծկուելու, անփոխուելու դինք պարուրող թեւերու, շրթներու ներքեւ, կորսուելու աստղճան:

Սենեակը լեցուն էր գիշերով:

- Ուրեմն, տրամադի՞ր ես այս գիշեր միասին անցընելու, հարցուց Արտաշէս:

- Ինչպէս կը փափաքիս ... կը մեկնիմ անմիջապէս, եթէ ուզե՛ս ...

- Երթա՞նք կրկին շարժանկարի մը...

- Ոհ, ոչ ... երբեք տրամադիր չեմ ... այս իրիկուն խնայեցէք ինձ այդ հաճոյքը ... կը նախընտրեմ հոս մնալ ... եթէ ձեզ ձանձրոյթ չի պատճառեր ներկայութիւնս...

Արտաշէս տարօրինակ կը գտնէր իրապէս Նուարդի վարմունքը. բայց ի՞նչ հարկ խորհրդածել. րոպէն կը ներկայանար հեշտալի, խռովիչ. մեղքի ու փորձութեան նման. ոչինչ կրնար գտնել դատապարտելի իր վրայ. իրեն կը մնար կարկառել ձեռքը ու ճաշակել արգիլուած պտուղը Բարիի ու Չարի գիտութեան:

Արտաշէս թէյ պատրաստեց. գլուխ - գլխի ընթրեցին. բայց անհնար եղաւ ըստեղծել մտերմական, անվերապահ մըթնոլորտ մը. խօսակցութիւնը կը թուլնար, ու կը մնար առկախ: Արտաշէս տարուած էր խորհելու որ Նուարդ անպայման պատճառ մ'ունէր մինչեւ այդ աստիճան իր հպարտութիւնէն, իր պատուազգածութիւնէն հրաժարելու համար ... Ոհ, շատ լաւ գիտէր թէ Թուրկիկ ու Թերեւս իր ժամանցի մը փափաքը չէր ամենեւին որ Նուարդի պէս աղջիկ մը կրնար առաջնորդել մինչեւ իր դուռը, ոչ ալ իր հանդէպ զգացուած ոեւէ նախապատրաստութիւն ... Ինք աղջկան աչքին մէկն էր հազարէն, մի ոմն տղամարդ, ամէնուն պէս կասկածելի, Թերեւսաբարոյ՝ ինչպէս շատերը, իրենց ծանրագլուխ երեւոյթին հակառակ:

(Շար. 35)

ԱՓՐԻԿԷ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑՈՒՄ

Տանամեակները չարունակ սերունդներ Զիմպապուէի մէջ, նախկին Ռոտեզիա, զարթօնական տարիքէն իսկ կը սորվէին, թէ իրենց երկրին պատմութիւնը հիմնականին մէջ կը սկսի 1855-ին, երբ ըսկոտացի հետախոյզ Տէյվիտ Լիվինկսթըն, Զամպէզի մեծ ջրվէժներուն հան-դիպելով, զանոնք կ'անուանէ Վիքթորիա Թագուհիին անունով։

Այժմ, երկու եւ կէս տարիներու ան-կախութենէն ետք, Զիմպապուէ նոր անցեալ մը կ'ուզէ վերակենդանացնել, իբրեւ պատմութիւն։ Արդէն նոր բովանդակութեամբ տարրական դասարաններու դա-սագիրքեր հրապարակ կը գրուին եւ, մէս կողմէ, նորեր կը պատրաստուին բարձրագոյն կարգերուն համար։

Ընդհանուր ձգտումը կը մնայ նոյնը, ցոյց տալ, թէ սեւամորթ տեղացիները պատմութեան լուսանցքին վրայ չեն մնացած, այլ, ընդհակառակն, իրենք եւս պատմութիւն կերտողներ եղած են։

Շատ լաւ կը սերտեմ Եգիպտոսի անցեալը, կ'ըսէ Զիմպապուէի Համալսարանի դասախօս մը։ Ցիչելով, իր ուսանողութեան տարիները կ'աւելցնէ, թէ մինչ կը սորվէինք պատմութիւնները հին Յունաստանի, Հռոմէական կայսրութեան, ինչպէս նաեւ Միջին դարերուն եւ Վերածնունդին։ Ապա մեզի կը ներկայացուէին անգլիացի աշխարհախոյզներու յայտնութիւնները ափրիկեան հողամասերուն մասին։ Առանձ կը կազմէին մեր մօտաւոր անցեալին պատմութեան էջերը։ Կը դասաւորակուիմ այս ուղղութեամբ, այսինքն այն թէ՝ Ափրիկէի Եւրոպացիներուն պատմութիւնը միակն էր, ճիշդը անիկա էր, իսկ անկէ առաջ պարզապէս խաւար կը տիրէր այս ցամաքամասին վրայ։

Միայն իր աւարտաճառին պատրաստութեան ժամանակ է, որ չնորհիւ Լոնտոնի կարգ մը պատմաբաններուն, կ'ըմբռնէ, թէ իր երկիրը անցեալ մը ունեցած է Եւրոպացիներուն մուտքէն առաջ։ Այժմ կ'աշխատի զայն հետազօտել, ուսմնասիրել։

Ափրիկեցի դասախօս - պատմաբանը կ'ընդգծէ. - Մեր անցեալը կապ ունի ափրիկեան թագաւորութիւններուն հետ. ասոնք կը զարդանան եւ ապա անկում կ'ապրին նախագաղթաւորութեան օրերուն։ Այս թագաւորութիւններէն մէկը իր ծաղկումը կ'ապահովէ ԺԴ. դարուն Զիմպապուէի մէջ։ Շօշափելի տուեալներ պիտի ունենանք այս ուղղութեամբ, իբրեւ ապացոյց։ Ասոնցմէ են երկաթագարէ կառոյցներուն աւերակները, որոնք, բաց Եւրոպացի պատմաբաններուն եւ ասոնց հետեւութեամբ դասախօսներուն, չին-ուած են Փիւնիկեցիներու կամ ալ Արաբներու կողմէ։ Տրուած պատճառաբանութիւնը հետեւեալն էր. - այս կառոյցնե-րը այնքան բարդ եւ կատարելագործը-ած են, որ միայն ծաղկուն քաղաքակրթութիւն եւ, հետեւաբար, ճարտարապետութիւն ունեցած երկիրներ ի վիճակի էին զանոնք կառուցանելու։

Այդարեւ, փաստօրէն, մինչեւ անկախութիւն, ոչ մէկ դասագիրք ենթադրել իսկ կուտար, թէ հնագիտական այս կառոյցները կրնան չինուած ըլլալ Մեծ Զիմպապուէի չինարարներուն կողմէ, այսինքն՝ երկրին այժմու բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմող Շոնա լեզուն խօսող նախահայրերուն ձեռքով։

Բայց ամէնէն աւելի դաղթատիրութեան ժամանակաշրջանին բնութագրութեան ընթացքին է, որ պատմութիւնը դիմիվայր կը շրջուի նոր դասագիրքերուն մէջ։

Տէյվիտ Լիվինկսթըն աննշան տեղ կը գրաւէ, անդին Սեսիլ Ռոոս, կայսրութեան հիմնադիրը, որուն անունով չըր-ջանը Ռոտեզիա կը մկրտուի, աշխարհակալութեան մարմնացումը կը պարզէ։ Ճերմակներուն ժամանումն ու հաստատումը այլեւս դրական երեւոյթ չորակ-ուիր, երեւոյթ մը, որ իրեն հետ կը բե-րէ ժամանակակից թեքնոլոժին, գրաճա-նաչումն ու քրիստոնէութիւնը։ Նոր դա-սագիրքերուն մէջ առաւել չափով չեշտը կը գրուի սեւամորթ աշխատաւորներուն չահագործումին, ցեղային խտրականու-թեան եւ հողերու իւրացումին վրայ։

Տարբերութիւնը նախկին եւ ներկայ դասագիրքերուն մէջ չատ ցայտուն կը գտնայ պատմութեան մէկ փուլին կա-պակցութեամբ՝ 1896-ի Շոնաներու ըմ-բոստութեան սպիտակամորթներու դէմ։ Նախկինին մէջ կ'ըսուէր, թէ Ափրիկեցիք յուսահատ դարձած են ապստամբութեան ճախողութեամբ եւ հրաժարելով իրենց նախնիքներուն կրօնքէն՝ քրիստոնէու-թեան յարեցան։ Նորին մէջ՝ նախնիքնե-րուն ոգին մարմնացնող երկու հրահրիչ-ները տուեալ ապստամբութեան, որոնք ճախողութենէն ետք դնդակահարուեցան, հերոսներ կ'անուանուին։ Որովհետեւ «ա-ռաջին Զիմպուէնկան» կամ՝ ըմբոստու-թիւնը կազմակերպեցին։ «Երկրորդ Զի-մպուէնկան» կը նկատուի վերջին ժամա-նակաշրջանի ազատագրական պայքարը սպիտակ գաղթատէրերուն դէմ։

Թ. Ա. Թ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼՈՍ ԱՆՃԷԼԷՍԻ «Ուիլշըը Իպէլ» սրահին մէջ, Նոյ. 7-ին, տօնուած է խմբավար Արա Մանասի երեսնամեայ յորելեանը, կազմակերպութեամբ Համազգա-յինի տեղւոյն մասնաճիւղին։ Արա Մա-նաչ իր երաժշտական ուսումը առած է Պուքրէշի մէջ եւ բեղուն գործունէու-թիւն մը ունեցած հոն։ 1966-ին Լոս Անճելըսս հաստատուելով, նոյն եռանդով չարունակած է երաժշտական իր գոր-ծունէութիւնը «Մեսրոպեան» եւ «Ռոզ եւ Ալէք Փիլիպոս» վարժարաններու մէջ, դասաւանդելով եւ տարեկան համերգներ կազմակերպելով երկսեռ երգչախումբով։ Սիրողներու այդ երգչախումբը կոչուած է նախ «Բաֆֆի», ապա՝ «Գուսան» եւ ի վերջոյ միանալով Հայ Երիտասարդաց Միութեան երգչախումբին՝ դարձած է Լոս Անճելըսի Համազգայինի պաշտօնա-կան երգչախումբը։ Աւելի քան 70 հոգի-նոց իր երգչախումբով բազմաթիւ հա-մերգներ տուած է Լոս Անճելըսս, Ֆրէզնօ եւ այլուր։ Հանդիսութեան բացումը կա-տարած եւ յայտադիրը վարած է Ռիթա Որբերեան։ Թեմին առաջնորդը կարգա-ցած է Գարեգին Բ. Ամոռակից կաթողի-կոսի կոնդակը։ Զանազան ուղերձներով պրուատած է խմբավարին աշխատանքը՝ երգչախումբը կանգուն պահելու համար։ Մշակոյթի եւ արուեստի կարեւորու-թեան անդրադարձած է Բիւզանդ Կոան-եան։ Ապա երգչախումբը, սենեկային նը-ուագախումբի մը ընկերակցութեամբ, մեկ-նարանած է Ա. Սաթեանէ, Բ. Կանաչ-եանէ, Կոմիտասէ, Հ. Գրիգոր Հէպոյ-եանէ եւ խմբավար Արա Մանաչէ երգեր։ Մեներգներով հանդէս եկած են Արփինէ Փեհլիվանեան, Արա Կիրակոսեան եւ Ցա-կոր Թոփուզեան։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ազգ. Առաջնորդարանի (Կիլիկեան Թեմ) դահլիճին մէջ, Նոյ. 4 - 14, տեղի ունեցած է Ֆրանսահայ նը-կարիչ Ժիլբայր Փալամուտեանի ցուցա-հանդէսը։ Բացումը կատարուած է Հիւ-սիսային Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի եւ Քանատայի Առաջնորդութեան Տիկ-նանց Միութեան կազմակերպած ընդու-նելութեամբ, որու ընթացքին խօսք առ-նելով Առաջնորդը՝ Մեսրոպ Եպիսկ. Աչ-ճեան, դրուատած է Փալամուտեանի նուրբ արուեստը։ Ֆրանսայի Նիւ Եորքի փոխ - հիւպատոսը՝ Ռեմոն Վիտալ, ուր-ուագծած է Փալամուտեանի կեանքի ուղին եւ իրագործումները, չեշտելով անոր գոր-ծին մէջ յատկանշական ներկայութիւնը բնութեան։

ԳԱՀԻՐԻի մէջ, Նոյ. 24-ին, մեռած է տիրամայր Լիւսի Զինչինեան, որուն գա-ւակն է Եգիպտոսի Հայոց առաջնորդ Զա-ւէն Արքեպիսկոպոս։ Ցուղարկաւորու-թիւնը կատարուած է Նոյ. 26-ին, Ս. Գը-իգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուր ներ-կայ եղած են նաեւ հայ կաթողիկէ, ղըպ-տի, ասորի, յոյն - կաթողիկէ եւ յոյն - ուղղափառ եկեղեցիներէ հոգեւորական-ներ։ Դամբանականներ խօսած են Նարեկ քհնյ. Ֆըրընճեան, տօքթ. Սուրէն Պայ-րամեան, Մկրտիչ Անդրանիկ, ղպտի եկե-ղեցւոյ ներկայացուցիչը, Վահագն Տե-փոյեան եւ Կայծ Կոկանեան։ Ի նշան սու-գի, «Ցուսաբեր» ակումբները երեք օր փակ մնացած են։

ԼՈՍ ՎԷՐՆԻ Ամերիկահայ Միջազգային Գո-լէֆին 10·000 տոլար նուիրելով Սուրէն Սարոյեան (Սան-Ֆրանսիսքօ), հաստատած է Սուրէն և Նէոմա Սարոյեան Հիմնադրա-մը», որ պիտի գործածուի կրթաթոշակի կարօտ որակաւոր ուսանողներու փոխա-տրութեան ձեւին տակ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 1981-Ի ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան 1981-ի մրցանակներու դափնեկիրները են.-

Բանաստեղծութիւն Մարօ Մարգարեան՝ «Նուիրումներ» հատորին համար։

Արձակագիրը Նարայր Ադալեան՝ «Մենախօսութեան ժամեր» պատմուածքներու հատորին համար։

Հրապարակագիրը Զօրի Բալայեան՝ «Օ-ջախ» գիրքի համար։

Թարգմանիչ Սուրէն Խաչատրեան՝ «Վ. Ռասփութինի «Ապրիր եւ յիշիր» վէպի թարգմանութեան համար։

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՄԱՆ ԱՌԹԻՒ ՄԵԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի «Լենին» չքանչանով պարգե-ւատրուելուն առթիւ, մեծ հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է մայրաքաղաքի Լե-նին հրապարակին վրայ։ Ներկայ եղած են Հայաստանի կուսակցական եւ պետա-կան աւագանին եւ հոծ բազմութիւն մը։ Բացումը կատարած է կուսակցութեան Երեւանի կոմիտէի Ա. քարտուղարը՝ Լ. Ներսիսեան։ Խօսք առած են Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կո-միտէի Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիր-ճեան, «Նայիրիտ» ձեռնարկութենէն Ս. Պետրոսեան, Ակադեմիայի նախագահ Վիկտոր Համբարձումեան, Շահումեան տնտեսութենէն Ա. Սահակեան, զօրավար Ս. Մարտիրոսեան եւ ուսանողուհի Ա. Ցարութիւնեան անդրադառնալով Երեւա-նի նուաճումներուն։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԻ ՀԻՄՆԱՐԿԻ 25-ԱՄԵԱԿԸ

Հայաստանի նախագիծի մեծ կեդրոն-ներէն մէկը՝ պետական շինարարութեան նախագիծի Հիմնարկը բոլորած է իր 25-ամեակը։ Հոն է, որ կը մշակուին քաղաք-ներու, շրջանային կեդրոններու մեծ մասի դիմաւոր յատակագծերը, կարեւոր բազ-մաթիւ շէնքերու եւ համադրոյթներու շինարարութեան նախագիծերը։ Հիմնար-կի մասնագէտներու յղացումներով ծը-նունդ առած են «Հրազդան» մարզադաշ-տը, «Ռոսիա» շարժանկարի սրահը, երի-տասարդութեան պալատի, «Զուարթնոց» օդանաւակայանի շէնքերը, Բիւրականի աստղադիտարանի կառոյցները, ճարտա-րապետական այլ շէնքեր, որոնք կը զար-դարեն Հայաստանի բնակավայրերը։ Հիմնարկի չանքերով պատրաստուած են 32 միլիոն քառակուսի մեթր ընդհանուր տարածութեամբ բնակելի տուներու, մեծ թիւով ուսումնական հաստատութիւննե-րու եւ առողջարաններու, այլեւայլ կա-ռոյցներու նախագիծեր։

ՍՊԻՏԱԿ ՉԻՄԱԽՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՁՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

Այդ երեկոյ նաեւ, Կիրոս, առանց հան-գիստ տալու, ճամբայ հանեց խեղճ Մէվլօն. երկար նամակ մը հազուստին 40 կարկատաններէն մէկուն մէջ պահելով։ Գրեց, որ թրքական բանակը կը նահան-ջէ ճակատներէ եւ շատ չէ, մի քանի չա-բաթէն ափը կը դառնանք ընդհանուր կա-ցութեան։ Որ, Թուրքերը բաւարար զօրք չունին կատեցնելու համար մեր արշաւը։ Տեղ - տեղ, ամբոխային է աւելի վտան-գաւոր եւ այդ՝ տեւական ուժ չէ։ Պիթ-լիսի մեր տղաքները կրցած են յարձակիլ բանտին վրայ ու ազատել բանտարկեալ-ները։ Սահիպ փաչան, արդէն նեղն ին-կած, ինքզինք յանձներ է ու այժմ ար-դեն ափ է։ Սահիպը խոստովաներ է նաեւ, որ Հրամանատարութիւնը ստիպուած է ետ կանչել Սուրիոյ ճակատէն իր զօրքերուն մեծ մասը, որպէսզի Պիթլիսի եւ Մուշի ճակատներուն վրայ տանի կռիւները կը տանին։ Մէկ ճակատը հասած է մինչեւ Գարաքիլիսէ, միանա-լու Խեչոյին, որ Դիադինի մէջ է։ Միւս ճակատը մօտեցած է Երզնկային, միա-նալու Տէրսիմի եւ Եփրեմի ուժերուն։

Ես կը տեղեկագրեմ այս բոլորը, որ աչքդ եռեւ չըլլայ։ Եթէ ուեւէ աեղն որո-չէք Հաճի Մուսային հետ Միջագետքի վրայ քալել։ Մեր խոստացած 2000 զին-ուորը ունիք այդտեղ։ Ուրեմն յաջողու-թիւն։ Շուտով կը սպասեմ Մոկացի Վաղ-գէնին, 500 հայ զինուորները ճամբայ հանելու համար։ Այդ զինուորներուն հետ կը ղրկենք մի քանի տղաքներ Տիգրա-նակերտի հեռագրատեղերը կարգի դը-նելու։

Ես կ'աճապարէի հանիլ էրզրում Մի-ջագետքի հարցին համար, որովհետեւ մեր կռիւներու, ընդհանուր կացութեան տեղ-եակ չէի։ Էհ, քանի որ կարգադրուեցաւ ես կրնամ ուշ հասնել տօքթ. Նայիրեա-նին եւ Վարդանին։ Պիտի անցնիմ Մուշ, Վան։ Աչխատանքներ չատ կան։ Կ'ուզեմ հանդիպիլ Խնուսի ճակատը ու յետոյ Դիադին։ Մինչ այդ՝ գիծը միացած կ'ըլ-լայ։ «Սալամ» Հաճի Մուսային։ Արտակը չատ սիրեցի, մեր լաւ տղաքներէն է։ Կը յուսամ լաւ է նաեւ քաղաքագլուխ Տիգ-րանեանը...

Սիրով՝ ԿԻՐՈՍ

Այդ երեկոյ, Կիրոս մէկը ղրկեց Սու-րէնին եռեւ։ Դուրսը ծանր մթութիւն մը կար ու ամպոտ էր։ Աստեն - աստեն հորի-զոնի վրայ կայծակի խաղեր կային։ Մի-ջոցին մէջ հողի ու անձրեւի բարկ բուր-մունք մը բռնած էր։ Վազգէնը տակաւին վերադարձած չէր իսկ Կիրոս վրանին տակ կարմրաւուն ճրագի լոյսով, սեղանին վը-րայ դրուած քարտէսին վրայ ծռած էր, երբ ներս մտաւ Սուրէնը։

- Եկա՞ր, տղաս, ի՞նչ վիճակի մէջ են հեռագրագծերդ։

- Ողջ են Վանի եւ Էրզրումի գծերը։ Առայժմ երկու ճակատներն ալ, ըսել կ'ու-զեմ Խնուսի եւ Դիադինի ճակատներուն վրայ փոփոխութիւն չկայ։ Տօքթ. Նա-յիրեանին ձեր ուղարկած հեռագրին պա-տասխանը տակաւին ստացած չենք։ Փոր-ձեր կ'ըլլան կապուելու Խարբերդի, Տիգ-րանակերտի, մինչեւ Սեբաստիոյ հետ եւ սակայն գծերը մեռած են։

- Հա, Սուրէն տղաս, Վազգէնին հետ խօսեր եմ արդէն եւ այսօր ալ գրեցի Մուրատին։ Շուտով 500 հայ զինուորներ ճամբայ պիտի հանենք դէպի Տիգրանա-կերտ։ Կ'ուզեմ, որ դուն ալ հեռերնին երթաս գուցէ կարենաս չտկել այնտեղի հեռագրական հաղորդակցութիւնը։

- Անշուշտ, Պարոն Կիրոս։

- Կիրոս ըսէ, տղաս. Զէրչի Կիրոս։

(Շար. 713)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ· - Ֆելիփ եւ Նուպար Փա - փազեան եղբայրները եւ իրենց քոյրերը՝ Անահիտ եւ Աստղիկ Ս· Յակոբի տօնին առիթով հոգեհանգստեան պաշտօն կա - տարել կուտան իրենց հօր՝

ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

յիշատակին, ինչպէս նաեւ իրենց մօր՝

ՍԻՐԱՆՈՑՇ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Թէրզեան)

մեծ - մօր

ՏԻՐՈՒՀԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

հօրեղբայրներուն՝

ԵՂԻՇԷ եւ ԿԱՐՊԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

հօրաքրոջ՝

ԱՆԻԶԱ ՏԷՐՎԷՆԵԱՆԻ

զարմիկներուն՝

ՄԻՇԷԼ ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

եւ՝

ԻԿՈՐ ՊՈՐԶԻԿԻ

նաեւ՝

Թէրզեան, Փափազեան, Մխաքաեան, Փե - զիք, Խաչատուրեան, Տէրվէնեան եւ Պորզիճ *ընտանիքներու ննջեցեալ յիշա - տակին, Կիրակի, Դեկտեմբեր 19, Մար - սէյլի Ս· Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ (Փրատօ)։*

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշա - տակը յարգողներուն։

———×———

Այրի Տիկին Արշալոյս Քըխեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Քըխեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տոքթ· Արտաւազդ Քըխ - եան եւ զաւակները, Պ· Ռըպէր Թորոսեան եւ Տիկինը՝ ծնեալ Քըխեան եւ զաւակ - ները եւ բոլոր պարագաները կը ծանու - ցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Դեկտ· 19, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց ա - մուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ԼԵՒՈՆ ՔԸԽԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

M. C. A.

17, RUE BLEUE — 75009 PARIS

A l'occasion de la rénovation de ses locaux

LA MAISON

DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS

vous invite

Le Dimanche, 19 Décembre, à partir de 17 h.

à son

COCKTAIL D'INAUGURATION

UGAB - Jeunes

présente

Vendredi, 17 Décembre, à 20 h 30

RETROSPECTIVE

DE LA CAMPAGNE 1982

de

L'ORGANISATION TERRE ET CULTURE

Cilicie, Kessab et sa région

projections, commentaires et débats

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Tél.: 227. 12. 26

— entrée libre —

COMME CHAQUE ANNEE

du 26 Décembre au 2 Janvier

CAMP D'HIVER DE BELLEFONTAINE

Inscriptions / Renseignements: Ohan TOUFANIAN

jusqu'au 23 Décembre 588.63.80 (de 19 h. à 20 h.) — à partir du 24 Décembre (16)84.33.05.61

Inscription: 100 F. — Prix de la journée: 70 F. — Age minimum: 18 ans.

UN DEPART COLLECTIF SERA ORGANISE EN AUTOCAR

(prix en supplément)

SPECIAL FETES

offrez l'or au prix de gros

en promotion :

CROIX ETCHMIADZINE

ALPHABET ARMENIEN

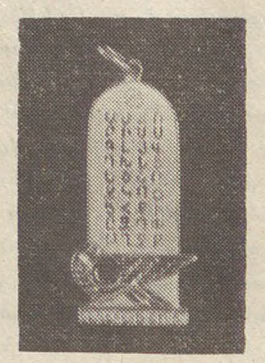
et aussi :

BAGUES - ALLIANCES

BRACELETS - CHAINES etc

DIAMANT - RUBIS

SAPHIR - ÉMERAUDE

Sté

Gaby

BIJOUX CRÉATEUR

G. AVEDISSIAN

Tél. 824 86 85

Mo Cadet, Montmartre

42, rue du Fg. Montmartre

75002 PARIS

PASSEZ VOS REVEILLONS

DE NOEL ET DU JOUR DE L'AN

AU RESTAURANT

EREVAN

avec

VICKEN

accompagné par ses guitaristes

MENU DE NOEL

(220 F. service compris)

* Apéritif
* Grand choix d'hors d'œuvre froid
* Grand choix d'hors d'œuvre chaud
* BAR A LA SAUCE MAYONNAISE
* FEUILLETEE AUX FRUITS DE MER
* DINDE FARCIE A L'ARMENIENNE
* Dessert
* Café
* Vins - blanc - rosé - rouge à volonté
* CHAMPAGNE (Mum cordon rouge)

MENU DU JOUR DE L'AN

(250 F. service compris)

* Apéritif
* Grand choix d'hors d'œuvre froid
* Grand choix d'hors d'œuvre chaud
* SAUMON FUME
* COQUILLE ST. JACQUES A LA CREME
* AGNEAU FARCI
* Dessert
* Café
* Vins - blanc - rosé - rouge à volonté
* CHAMPAGNE (Mum cordon rouge)

ET POUR REPARTIR DU BON PIED, NOUS TERMINERONS PAR

LES TRIPES A L'ORIENTALE

26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

TÉL. 770. 85. 81

IL EST PRUDENT DE RESERVER: TEL. 770. 85. 81

Imprimé sur les Presses

du Journal «Haratch»

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ծաչի Լիոնի մասնաճիւղի մա - նուկներու օրը կը տօնուի Կիրակի, Յունուար 9-ին։

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

ԻՍԻՒ ՄԷՋ

Կիրակի, Դեկտ· 19-ին ժամը 11·30-ին Իսի - լէ - Մուլինոյի քաղաքապետը՝ Անարէ Սանթինի պաշտօնական բացումը կը կատարէ Ֆրանքօ-Հայկական բարե - կամութեան ճօնուած յուշարձանին։ Նախ - քան այս արարողութիւնը, պատարագ կը մատուցուի Ս· Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, ժամը 9-ին եւ 10·30-ին ալ Թափօրը կ'ուղղուի դէպի յուշարձանին վայրը։

Կ. Ս. Մ.

Կեդրոնական Անուշ Միութեան Թամ - պոլայի չահոզ Թիւն էր՝

1 3 5 3

AMICALE - ESSAYAN

REVEILLON FASTUEUX

Vendredi, 24 Décembre

de 20 h 30 à l'aube

DINER DE NOEL

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

130 F. tout compris

RESERVATION INDISPENSABLE

AVANT LE 21 DECEMBRE

Téléphoner les matins, jusqu'à 10 h.

à 372. 04. 20

SPECIAL JEUNES

de 23 h. à l'aube

SOIREE DE DISCO

Entrée 30 F.

VENEZ NOMBREUX

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE

Région Lyonnaise

Tous les Dimanches — de 10h. à midi

Sur FM. 89.50 Mghz.

PROGRAMME

DU DIMANCHE, 19 DECEMBRE

— Editorial,

La JAF et le problème arménien.

— Informations en langues française et arménienne,

— Informations sportives,

— En direct avec: VAHE MURADIAN;

rédacteur-en-chef de «FRANCE - ARMENIE»

Participez à la discussion, en téléphonant au:

825. 69. 21

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ԳԵՂԵՑԻԿ ՆՈՒԷՐ ՄԸ՝

ՀԱՅԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՎՐԶԻՆՈՎ ԵՒ ԳՐԻԶՈՎ

Զարեհ Մուրաֆեան

Շքեղ հատոր մը, 24 հայերէն յօդ - ուածներով եւ իրենց Թարգմանու - Թիւնով· 82 նկարներ, 72-ը գունաւոր

CHANT D'ARMENIE

Z. Mutafian

———×———

200 F.

LIBRAIRIE SAMUELIAN

51, Rue Monsieur Le Prince — 75006 Paris

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers

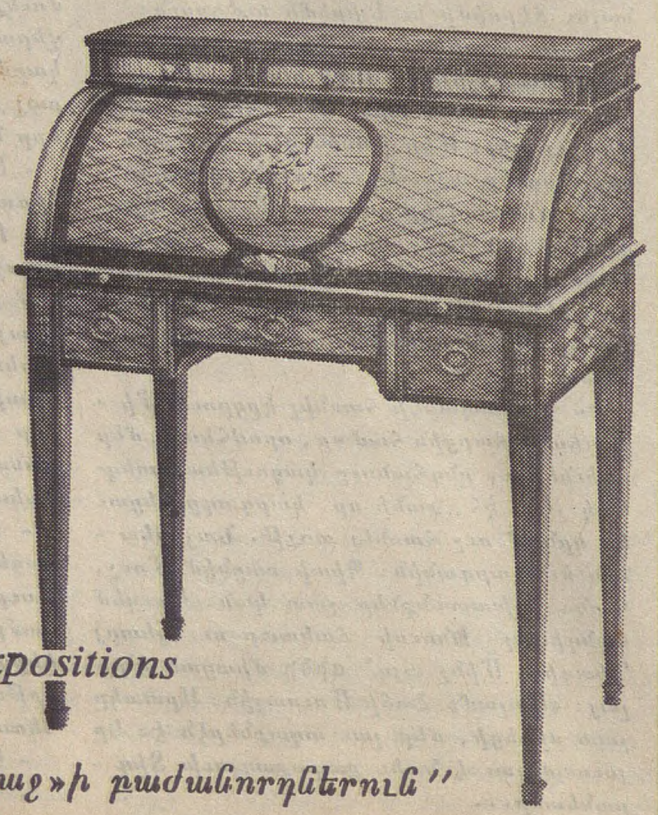
présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles

à 20km de Marseille

tél. (42) 89.27.47

ouvert le dimanche après-midi

visitez

une des plus belles expositions

de France

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ

CENTRORIENT

Արեւելեան հագուստեղէն եւ քողոր տեսակի ուտելիքներ եւ ըմպելիներ

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ — ԱՌԱՔՈՒՄ ՏՈՒՆԵՐԸ

Alimentation Générale Produits d'Orient

Prix intéressants — livraison à domicile sur simple appel téléphonique

178, Rue Paul Vaillant Couturier - 94140 ALFORTVILLE ☎ 375.16.97

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
18 - 19
SAMEDI-DIMANCHE
18-19 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.328 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.328

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԴԵԿՏ. 10/13)

«ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ» ԳԻՐՔԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

«Հայաստան» հրատարակչականը երեսուն հազար տպաքանակով ռուսերէն լոյս ընծայած է «Հայերու ցեղասպանութիւնը Օսմանեան կայսրութեան մէջ» վաստակաւոր թուղթերու եւ նկարներու ստուար հատորը, որ 1966-ին Հայաստանի Ակադեմիայի լոյս ընծայած նոյն գիրքի երկրորդ, ամբողջացուած հրատարակութիւնն է: Գիրքը, որ հրատարակուած է ակադ. Մկրտիչ Ներսիսեանի խմբագրութեամբ, կը բովանդակէ քանի մը հազար փաստաթուղթ՝ Սուլթան Ապտիւլ Համիտի եւ Երիտասարդ Թուրքերու օրօք Հայերու դէմ գործադրուած ցեղասպանութեան վերաբերող: Այդ նիւթերը հաւաքած եւ դիրքի համար ընտրած են Մ. Ներսիսեան եւ Ռուբէն Սահակեան: Հատորին մէջ առնուած են հայկական, ռուսական, արաբական, գերմանական, ֆրանսական, ամերիկեան եւ այլ աղբիւրներէ ընտրուած փաստաթուղթեր, որոնց կարեւոր մասը կը կազմեն զանազան դիւանները մէջ գտնուող հիւպատոսներու, դեսպաններու, նախարարներու, բարձրաստիճան պաշտօնատարներու, զանազան Պետութիւններու ղեկավարներու եւ անդամներու զեկուցումները, պաշտօնական դրութիւններ եւ նամակներ, ինչպէս նաեւ՝ Թուրքիոյ մէջ Հայերու զանգուածային բնաջնջման վերաբերեալ հռետորականութեան ներկայացուցիչներ ու վկայութիւններ: Մեծ արժէք ներկայացնող այդ փաստաթուղթերը ստոյգ եւ յստակ պատկերացում կուտան հայ ժողովուրդի մեծ ողբերգութեան մասին:

Անդրադառնալով գիրքին մէջ առնուած որոշ նիւթերու, Մ. Ներսիսեան յառաջաբանին մէջ կը նշէ, որ անոնք ճիշդ պատկերացում չեն տար Մեծ Եղեռնի մասին, ցեղասպանութեան հանդէպ հեղինակներու ունեցած ենթակայական վերաբերումին պատճառով, կարգ մը նիւթեր ալ կրնան ընթերցողին մէջ այն կարծիքը ստեղծել, թէ թուրք կառավարութեան բարբարոս արարքներուն Հայերը արժանի դիմադրութիւն ցոյց չեն տուած: Հակառակ ծանրը կացութեան եւ ուժերու անհաւասարութեան, Հայերը բազմիցս զէն ի ձեռին դէմ ելած են համիտեան եւ երիտթուրքական դահիճներուն, խիզախօրէն կըռուած յանուն իրենց ազգային արժանապատուութեան, ֆիզիքական գոյութեան:

Սակայն անօգնական ժողովուրդի հերոսական ինքնապաշտպանութիւնը չատ մը պարագաներու մէջ ձախողութեան մատնուած է: Հայերը զէնք չեն ունեցած, զաւառները իրարմէ կտրուած են, մարտունակ այր մարդոց մեծ մասը նախօրօք զօրակոչուած եւ նենգութեամբ կոտորուած է Թուրքերու կողմէ:

Հայկական ցեղասպանութեան մասին ծաւալուն գրականութիւն ստեղծուած է, կը գրէ Մ. Ներսիսեան: Անոնք գիտական աշխատութիւններ են, ակնարկներ, յուշեր, յօդուածներ, նիւթերու հաւաքածոներ: Ցեղասպանութեան մասին գրած են Ռուսիոյ, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Միացեալ Նահանգներու, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Զուիցերիոյ եւ այլ երկիրներու ծանօթ պատմաբաններ, հրապարակագիրներ, դիւրողներ, դիւտութեան եւ մշակոյթի դէմքեր. գրած են արիւնալի դէպքերու ականատեսները, այդ կարգին՝ Հայեր, Յոյներ, Արաբներ, Քիւրտեր եւ Թուրքեր: Շատ գրուած է մանաւանդ 1965 եւ 1975 թուականներուն, երբ նշուած են Ա-

բեմատահայութեան 1915-ի զանգուածային եւ բարբարոս ոչնչացման 50 եւ 60 - ամեակները: Այդ հրապարակումներու հեղինակները ցաւումնալից կը դատապարտեն Սուլթան Համիտի, Երիտ Թուրքերու եւ անոնց համախոհներու արիւնալի արարքները: Ցիշատակութեան արժանի է, որ 1965-ին Հելսինքիի մէջ տեղի ունեցած խաղաղութեան համաշխարհային համագումարը եւս դատապարտեց Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը: Ներկայիս դժուար է գտնել գրադէտ մարդ մը, որ տեղեակ չըլլայ հայ ժողովուրդի մեծ ողբերգութեան: Սակայն, կը նշէ Մ. Ներսիսեան, երեւոյթ մը զարմանալի է. արդի Թուրքիոյ պաշտօնական չատ մը անձնաւորութիւններ եւ «մտաւոր աշխատանքի» ներկայացուցիչներ, աններելի կերպով շրջելով պատմական ճշմարտութիւնը, կ'ուզեն ժխտել հայկական ցեղասպանութիւնը Օսմանեան կայսրութեան մէջ: Ի զուր ճիգեր: Կեղծիքը չափազանց կոշտ է ու անխմաստ: Պատմութեան կեղծարարները ներկայ հաւաքածոյի անհերքելի փաստաթուղթերուն առջեւ ոչինչ ունին ըսելիք:

Ցառաջաբանի վերջաւորութեան Մ. Ներսիսեան կը նշէ, որ Հայերու կոտորածը, ինչպէս ծանօթ է, 1918 թուակառնով չէ աւարտած, ան շարունակուած է յետագայ տարիներուն: 1919 - 1922 թուականներուն թրքական զօրքերը եւ զանազան աւազակախումբեր արեւելեան եւ արեւմտեան Հայաստանի մէջ, Թուրքիոյ կեդրոնական մասերը, Կիլիկիա, Իզմիր եւ այլ վայրեր Հայերու զանգուածային կոտորած կազմակերպած են: Սակայն այդ շրջանի ողբերգական դէպքերը լաւ չեն լուսաբանուած: Մեկնելով այս իրողութենէն, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Հիմնարկի աշխատակիցներու խումբ մը արդէն իսկ տպագրութեան կը պատրաստէ հաւաքածոյ մը 1919 - 1922 թուականներու Հայերու կոտորածի մասին, որ փաստորէն ներկայ գիրքի շարունակութիւնը կը դառնայ:

«Հայերու ցեղասպանութիւնը Օսմանեան կայսրութեան մէջ» գիրքին երկրորդ հրատարակութիւնը հարստացած է կարգ մը նոր փաստաթուղթերով, որոնք կը վերաբերին 1918-ին՝ Երիտթուրքերու Անդրկովկաս կատարած արշաւանքին եւ անոր հետեւանքով Հայերու նոր կոտորածին: Աւելցուած են Տրապիզոնի եւ Խարբերդի նահանգներուն մէջ տեղի ունեցած Երիտթուրքերու դատավարութիւններու նիւթեր, ինչպէս նաեւ փաստաթուղթեր՝ որոնք կը ներկայացնեն ռուս մտաւորականներու բողոքը ի պաշտպանութիւն Հայ ժողովուրդի: Նոր նիւթեր կան Անդրանիկի մասին:

Գիրքին տասը լեզուներով ընդարձակ մատենագիտութեան մէջ, որուն կազմութեան մասնակցած է հատորին ծանօթագրութիւններուն հեղինակը՝ Ռուբէն Սահակեան, նշուած են Հայերու ցեղասպանութեան վերաբերեալ մինչեւ 1980 Նորհ. Միութեան եւ արտասահմանի մէջ լոյս տեսած նոր հրատարակութիւնները:

×

ԲԱԼԿԱՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Բալկար (Կովկաս) բանաստեղծ Կայսին Կուլիեւ ընդարձակ աշխատութիւն մը եւս նուիրած է Կոմիտասի քանի մը տարի առաջ իր գրած պոէմը տպագրուած էր «Զնամիա» («Դրօշ») խորհրդային հանդէսին մէջ. աւելի եառք ան տեղ գտած էր բանաստեղծին հաւաքածոյին մէջ, որ հրատարակուած էր ռուսերէն: Կայսին Կուլիեւ յաճախ կը դիմէ հայկական թեմային, որ հետեւողականօրէն կ'արտայայտուի իր գործերուն մէջ: Ան գրած է Հայաստանի մասին բանաստեղծութիւններու շարք մը, ուր տեղ գտած են Մարտիրոս Սարեանի, Նահապետ Քուչակի, Սիլվա Կապուտիկեանի նուիրուած արտառուչ էսէներ: Հարցազրոյցներէն մէկուն ընթացքին բալկար բանաստեղծը ըսած է. «Ես աղքատ կ'ըլլայի առանց հայկական մեծ բանաստեղծութեան՝ առանց Նարեկացիի իմաստուն մտորումներուն եւ Քուչակի խորաթափանց բանաստեղծութիւններուն, առանց Սեւակ Իսահակեանի, որուն քնարերգութեան մէջ կայ օրօրոցային պարզ երգի վեհութիւն եւ ժողովրդական դիւցազնավէպի խորութիւն: Իսահակեան այն բանաստեղծներէն էր, որոնք միս կը փրկէին կեանքիս ծանր օրերուն: Ես չատ բան կը պարտիմ հայ մշակոյթին, որ նոյնքան հին եւ իմաստուն է, որքան նոյնինքն Հայոց երկիրը, որ անցած է բոլոր փորձութիւններու միջէն, կանգուն մնացած բոլոր փոթորիկներու դէմ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՕՂՈՎ

ՎԱԼԵԶԱ չկրցաւ խօսիլ այն ճառը, որ լոյս տեսաւ Ուրբաթ արեւմտեան մամուլին մէջ: Հինգշաբթի առաւօտ իսկ, զինեալ ուժերը կը ներկայանային իր բնակարանը եւ կ'առնէին կը տանէին Սոլիտառիթէի հիմնադիրը, որմէ լուր չկար ամբողջ օրը: Իրիկունը սակայն, կը հաստատուէր թէ 9 ժամ եառք, տուն բերուած է: Տրուած բացատրութիւնն այն էր, որ Վալեզա կը հարցաքննուէր սենտիքային դանձին վերաբերեալ հարցերու մասին, քանի որ չէր պատասխանած իրեն եղած հրաւէրին: Վերադարձին, Վալեզա կ'ըսէր լրագրողներու թէ ձերբակալութեան նոր ձեւի մը ծանօթացած է՝ ամբողջ օրը կառքով պտըտցուցած են զինքը: Ամէն պարագայի մէջ, առաջքն առնուած է այն հրապարակային ցոյցին, որ նախատեսուած էր Կտանկի մէջ, ոգեկոչելու համար 1970 Դեկտեմբերի արիւնալի դէպքերը: Պատրաստած ճառին մէջ, Վալեզա պիտի ըսէր, ի մէջ այլոց.- «Ի՞նչ կրնամ ըսել որպէս նախագահ այս մեծ սենտիքային, որ փաստօրէն գոյութիւն չունի: Գոյութիւն ունի մեր ներսը, գոյութիւն ունի նոյնիսկ անոնց մէջ, որոնք ուրացան զայն»: Վալեզա կ'անդրադառնայ նաեւ յուսախաբութեանց ոչ միայն հիներուն, այլեւ զալիք սերունդին, որ յոյս ունէր տարբեր պայմաններու մէջ ապրելու:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, իրարու յաջորդող (Մաթիէնէն եառք՝ Ֆրանս - Սուար) հանրային կարծիքի քննութիւնները կը հաստատեն թէ Նախագահ Միթերան ժողովրդականութեան զգալի նուազում մը կ'արձանագրէ: Գոհերուն համեմատութիւնը 43-էն 37%-ի իջած է, գժգոհներունը՝ 46%-ի բարձրացած: Ֆրանս - Էնթէռէն քաղաքականագէտի մը վերլուծման համաձայն այս պատկերը համապատասխան է այն յոյսերուն որոնք ծնան Մայիս 81-ին, ապա վերադարձան այն համոզման թէ ձախը մատակարարել չի գիտեր եւ ասիկա անցեալին ալ այդպէս էր, ու չի չակուիր:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ նախագահը՝ Շատլի Պենձեհտ Փարիզ հասաւ Ուրբաթ օր, եւ ընդունուեցաւ Նախագահ Միթերանի կողմէ: Առաջին այցելութիւնն է Ալժերիոյ պետական գեկավարի մը եւ տեսակցութիւնը կը ձգտի մեղմացնել կամ հարթել այն տարակարծութիւնները, որոնք կան երկու երկիրներու միջեւ, ի մէջ այլոց ալժերացի աշխատաւորներուն պատճառով և սահմանադրութենէն ետ մղուող Ալժերացիներուն: Ծանօթ է, որ 1982 Մայիսէն ի վեր Ֆրանսա եկող Ալժերացին պէտք է վկայական մը ներկայացնէ, ուր ճշդուած ըլլայ թէ ուր պիտի բնակի (ազգականի կամ բարեկամի տուն) վերադարձի տոմսակէն զատ:

ՔԼԱՐԱ ՄԱԼՐՕ, գրագիտուհի, որ առաջին կինը եղած է Անտրէ Մալրոյի եւ հետը ապրած է 20 տարի, մեռաւ 85 տարեկանին: Բաժանումին ատեն, Մալրօ ըսած էր իրեն «կրնաք անունս պահել, արժանի եղաք ատոր»:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մէջ չուրջ հարիւր հազար ընդդիմադիրներ ցոյց կատարած են պահանջելով որ իշխանութիւնը դադրի զինուորական ըլլալէ: Փոքր բախումներ պատահած են, մէկ երիտասարդ մեռած է եւ 10 - 15 վիրաւոր ալ կայ:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ (Լիբանան) հրադադարը խախտած է եւ նոր բախումներ պատահած են: Երկու մեռեալ եւ վեց վիրաւոր կան:

ԺԻՐԱՅՐԸ

×

Եպիսկոպոսէն Փարիզ եկած էր նկարչական իր արուեստը կատարելագործելու: Ըսելու ձեւ մըն է, քանի որ արդէն հասուն, կազմուած նկարիչ մըն էր եւ աւելի Փարիզի մթնոլորտին պէտք ունէր՝ քան ակադեմիաներու չոր դասընթացքներուն: Փարիզ գալուս, առաջին անձն էր զոր տեսայ. եւ մտերմութիւնը եղաւ փոխադարձ, անմիջական: Երեսուն տարի չարունակ մնաց նոյն ժիրայրը՝ իր արտաքինով, կենցաղով թէ համոզումներով: Վրձինը ձեռքին, չրթներէն միշտ անբաժան սիկարէթը եւ դէմքին անփոյթ, աշխարհին հոգս ըսող ժպիտը, - մտատիպար՝ նուիրագործուած արթխուին: Նոյն նուիրականութիւնը իր համոզումներուն մէջ եւս, այն աստիճան որ անոնք կը վերածուէին մտասեւեռումի, դաւանանքի, անփոփոխ, անարգադրելի օրէնքի, այնպէս որ չատ անգամ, չատ նիւթերու չուրջ համաձայն չենք եղած. այս մէկը սակայն երբեք արգելք չէ եղած որ մնանք մտերիմներ՝ աւելի՛ քան երբեք:

Տաք, աւելի քան հաղորդական սիրտ մը ունէր ժիրայր, զոր լայն բացած էր հանդէպ իր բարեկամներուն: Այդ սիրտին պատճառով սիրած էինք, նոյնիսկ «կը փնտռէինք» իր «տարօրինակութիւնները»: Կը սիրէր կեանքը եւ զայն կ'ապրէր բուռն, լիովին:

Դաշնակցական էր ժիրայր՝ ուղնուծուծո՛վ: Կ'ըսեն թէ վկայուած էր Վահան Նաւասարդեանի դպրոցէն: Կը խորհիմ, սակայն, թէ ինչպէս նկարիչ, դաշնակցական եւս դարձած էր՝ ինքնազարգացումով: Կուսակցականի իր համոզումները, իր կեանքն ու գործունէութիւնը արտասիքն էին իր միայն ապրումներուն, իր զգացումներուն:

Աւելի քան մարդկային, երբեմն նոյնիսկ փխրուն ըլլալու չափ մանկունակ, բայց իրապէ՛ս տարօրինակ էր ժիրայր: Ժիրայրը որ չկայ այլեւս, որ պիտի պակսի ամէնուս՝ առյաւէ՛տ: Դժբախտ ժիրայրը որ իր լայնաբաց, խօսուն աչքերը գոցեց իր սիրած Փարիզէն իսկ հեռու:

Երեսուն տարի միասին ապրեցանք: Ներսը կամ դուրսը, բայց նո՛յն ընտանիքին մէջ: Եթէ ոչ համախոհ, բայց՝ սըրտակի՛ց: Մի՛շտ հաղորդակից. ինչպէս հիմա՝ այս արցունքներով:

Ա.ՌԱՔԻՆ

«ԲԱՑ ԽՕՍԻՄՔ ԵՒ ՈՋ ԱՄԱՋԵՄՔ»

(ՀԱՑ ԹԵՐԹԸ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆ Է ՀԱՑՈՒՆ)

Ատենը եկած կը նկատենք մեր խօսքը ուղղելու Ամերիկահայութեան, - մասնաւորաբար ընթերցողներու, ընկերներու, բարեկամ - համակիրներու այն զանգուածին՝ որ կը հաւատայ թէ Հայ Թերթին ներկայութիւնը եւ ծառայութիւնը տարածիւռ հայ ժողովուրդի ազգային գոյատեւման գաղին համար կենսական կարեւորութիւն ունի, - ու կ'ըսենք.

Ձեր հայրերն ու մայրերը, 1890-ական թուականներու թրքական հալածանքնե - րէն ու 1915-ի աղէտէն ճողոպրած, 82 տարի առաջ այս ափերուն վրայ չունէ ու կեանք տուին «Հայրենիք»ին եւ ապրե - ցուցին զայն մինչեւ այսօր՝ իբրեւ հոգեկան կամրջումի, հայրենիք - ափիւռք կապի եւ ազգային - գաղափարական դաս - տիարակութեան բեմ մը:

Ամերիկեան գործատուներու մէջ աշ - խատանքի լծուած պանդուխտներն էին ա - նոնք. հոս ու հոն տարապարհակ բանուորութեամբ իրենց օրապահիկը ապահովող խոնարհ մարդիկ, մեծ մասով կիսագրագէտ բայց ազգային իրենց պատականելիութեամբ հպարտ Հայեր՝ որոնք Գրքին, Թերթին, հայ լեզուի ու մշակոյթի բոլոր արտայայտութիւններուն մէջ ջարդուկո - տոր մեր ժողովուրդի միութեան եւ վե - րապրումի երաշխիքը կը գտնէին, - հե - տեւաբար՝ հազիւ առօրեայ իրենց ապ - րուստին բաւարար չաբաթական վոխտ վաստակներէ մաս ու բաժին կը յատկացընէին արտասահմանեան հայ վարժա - րաններու, որբախնամ հաստատութիւն - ներու, համազգային հանգանակային ձեռնարկներու, եւ այլ նուիրաբերութեանց կարգին՝ նաե'ւ «Հայրենիք»ին Հայ Թերթին ու Հայ Գրքին ընդհանրապէս:

Ձենք ուզեր ծանրանալ անցնող ութսունէ աւելի տարիներու զոհաբերական ոգին վրայ 1890 - 1920 եւ 1920 - 1950 երեսնամեայ երկու դլխաւոր շրջաններուն ապրող երկու կամ երեք սերունդներուն: Սակայն կ'ուզենք հաստատել թէ չատո՛նց ուծացած եւ անդիմագիծ Հայերու լոկ թուական համրանքի մը վերածուած կ'ըլլայինք այսօր, եթէ անոնք, - ձեր հայրերն ու մեծ հայրերը,-բնազդական իրենց իմաստութեամբ ու հայրենասիրական խոր դիտակցութեամբ, ծնունդ ու կեանք տուած չըլլային ամերիկահայ իրակա - նութեան մէջ անցնող մօտ հարիւր տա - րիներու ընթացքին իրագործուած նախաձեռնութիւններու. եկեղեցիներու, չա - բաթօրեայ դասընթացքներու, վարժա - րաններու, հայ կեդրոններու, հրատա - րակչական հաստատութիւններու, հազա - րաւոր հայալեզու գիրքերու, թերթերու եւ պարբերականներու, կազմակերպա - կան եւ մշակութենական կորիզներու...

Կը կեդրոնանանք անոնցմէ միայն «Հայրենիք» հաստատութեան եւ իր հին թէ նոր հրատարակութեանց վրայ. հայալե - զու թէ անգլերէն հազարաւոր գիրքերուն, պարբերականներուն, չաբաթաթերթե - րուն ու օրաթերթին վրայ, ու կ'ըսենք.

1950 - 1980, վերջին երեսնամեայ ժա - մանակաշրջանին, ներազգային թէ յարաբերական կեանքի նոր ու նորագոյն պայմաններուն աննպաստ դասաւորումով, սակայն առաւելաբար հրատարակչական, դաստիարակչական, ազգային - գաղա - փարական եւ քաղաքական - կազմակեր - պական գործունէութեանց համար անհրաժեշտ տնտեսական աղբիւրներու ան - բաւարարութեան հետեւանքով՝ մասյ հեռանկարներ կ'ուրուագծուին Ամերիկահայութեան ազգային գոյատեւման պայ - քարի ճակատներուն վրայ: Տարուէ - տարի ճնշիչ համեմատութիւն ստացող սղութիւնը՝ յատկապէս տպագրական - մեքենական եւ խմբագրական - հրատարակչական մարզերու մէջ, կրնայ չնչահեղձու - թեան վտանգ ստեղծել մեզի համար, եթէ արտակարգ միջոցներու չդիմենք այդ վտանգը խափանելու, եւ, ինչ որ բախտորոշ նշանակութիւն ունի, եթէ ընթերցողներ, ընկերներ, բարեկամ - համակիրներ ու բովանդակ ժողովուրդը դրապէս չըն - դառաջեն ազդու աջակցութեան մեր կոչերուն՝ որոնք մօտերս պիտի ուղղուին իրենց, մասնաւոր նամակներով:

Նկատել կուտայինք երէկուան մեր թիւով թէ Հայ Մամուլը ճգնաժամի մը առջեւ կը գտնուի:

Ձենք գիտեր թէ ուրիշներ ի՞նչ կը մտածեն եւ ի՞նչ միջոցներու կրնան դի - մել, դիմակալելու համար ուրուագրած - տող վտանգը. բայց մենք կ'ուզենք հաւատալ թէ վճռական խօսքը եւ գործնական վերաբերումը հանրութենէն պէտք է գայ, որովհետեւ «Հայրենիք»ներու իսկական տէրը հայ ժողովուրդն է ի վերջոյ:

Հայ Թերթը արժանապատուութի՛ւնն է Հայուն, ու «Հայրենիք»ի վարչական թէ խմբագրական պատասխանատու մարմինները ... ամչնալու որեւէ պատճառ չեն տեսներ 83-ամեայ հայ Թերթի մը տրուական անձկութիւնները պարզելու քայլին մէջ, իրենց այս դիմումին միացընելով այն երաշխիքը թէ զոհաբերութեան պատրաստակամութիւնը եղած է հայ խմբագրի նուիրումին դլխաւոր յատկանիշը ու այսուհետեւ եւս կոչուած է մնալու ամէնօրեայ ընկերը մտքի ու դրչի իր աշխատանքին:

Աւելին ըսելու առիթ պիտի ունենանք տակաւին:

Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի

ՀԱՆՐԱՑԻՆ ԳԱՆՁԸ

———×———

Անկասկած, բոլորս ալ որոշ գաղափար մը ունինք պետութեան եւ մանաւանդ հանրային հաստատութիւններու չռայլութեան մասին, իմացած ենք թէ ինչպիսի անփութութեամբ կը գամեն հանրային գանձը, ժողովուրդին դրամը: Հանրային հաշուեքննութեան ատեանի տարեկան հրատարակութեան հարիւրաւոր էջերը լեցուն են զանազան մսխումներու, արժէքի անպարկեշտ քննադատութիւններու, անկանոնութիւններու, եւ նոյն իսկ պարզ դրամաշրջիկութիւններու նկարագրութեամբ: Այս ուղղութեամբ, Զայն - Հեռատեսիլ հանրային հաստատութիւնը կարելի է օրինակ բերել, հասկնալու համար թէ ի՞նչ ըսել է դրամը պատուհանէն նետել ասացուածքը:

Զայն - Հեռատեսիլ վերակազմութիւնը տասնեակ տարիներու յանկերդ դարձած է, նախագահները կ'անցնին, տնօրէնները կ'անցնին, բարի սովորութիւնները կը մնան, ամէն նորեկ իրեն հետ կը բերէ իր բարեկամը, իր բարեկամին բարեկամը, եւ այսպէս չարունակաբար. պաշտօնէութեան թիւը կը բազմապատկուի, նոր - նոր դրասենեակներ կը ստեղծուին, մէկը միւսէն անպէտ, մէկը միւսէն ճոռոմ մականուններով, հսկայական գումարներ կը վճարուին այս կամ այն վրտէթին 15 կամ 20 վայրկեանի համար:

Անհեռատես կամ անփոյթ տնօրէնութեան կատարած մսխումները թ ո ւ ել ճանճրացուցիչ պիտի ըլլար, նշենք այս մէկը որ կը գայ կ'անցնի բոլորը եւ Անթէնն 2 է, որ մրցանիշը կը կոտրէ. ինչպէս ըսինք, դրասենեակները տարուէ - տարի կը բազմանան, նախկին չէնքը նեղ կուգայ, պէտք է լայննալ, եւ որովհետեւ այս պարոնները համեստ թաղերու մէջ աշխատիլ անպատուութիւն կը սեպեն, Փարիզի ամենաուշ թաղերէն Ավրնիւ - Մօնթէյնը, հսկայ ապարանք մը կը վարձեն տարեկան 27 միլիոն ֆրանքի, այո՛ տարին 2 միլիառ 700 միլիոն անթիմ. տարի մը կայ որ այս չէնքը վարձուած է, եւ մինչեւ այսօր բոլորովին պարապ կը մնայ, որովհետեւ քաղաքապետարանը վերանորոգման արտօնութիւն չի տար՝ թաղին եւ չէնքին ներկայ տեսքը անապարտ պահելու տիպման պատճառով. ուրեմն, ահա տարի մը ամբողջ որ Անթէն 2, ամսական 225 միլիոն անթիմ կը վճարէ վասն ոչինչի, եւ այս վիճակը կրնայ չարունակուիլ դեռ երկար ժամանակ, բայց որո՞ւ հոգը, ազգին դրամն է:

Գալով Թէ - էֆ - 1-ի, 1981 Մայիսէն ասդին, պաշտօնէութիւնը 29%-ի յաւելում մը կ'արձանագրէ եւ այսօր կը հասնի 1600 մնայուն թոշակաւորի, որոնց 196-ը լրագրողներ. այս վերջիններէն մէկուն համաձայն լրագրողներու այս զանգուածին 20% է որ լրջօրէն կ'աշխատի, սա եթէ նոյն իսկ դառնացած եւ սրտցաւ լրագրողի մը չափազանցութիւնը ըլլայ, չատ դիւրութեամբ կարելի է հաստատել թէ Թէ - էֆ - 1-ի խմբագրական մարմնին կէսը անպէտ է, ինչպէս նաեւ, Անթէն 2-ի 190 լրագրողներու նոյն տոկոսը: Էֆ - էՌ - 3-ի խմբագրական մարմինը բաղդատաբար համեստ է, բայց հոս ալ 1982-ի սկզբնաւորութեան՝ վարիչ մարմնին թիւը 40-էն հասաւ 75 հոգիի: Այս հարիւրաւոր լրագրողները չկարծէք թէ հասարակ թուղթ մրոտողներ են, Անթէն 2-ի 190 լրագրողներու 30-ը խմբագրապետեր են, մինչ Թէ - էֆ-ի 196 խմբագիրներու 16-ը միայն, անշուշտ ատոնց վրայ պէտք է աւելցնել չարան - չարան կցորդներ եւ փոքրը պետերը: Այս անպէտ պաշտօնեաներու ներկայութիւնը արդարացնելու համար, ընդհանուր տնօրէնութիւնը ստիպուած է նոր տիպարոններ ստեղծել, այս պէս մին տնօրէնին կցորդն է, ըսենք զարուեստական ճիւղին համար, ուրիշ մը, այս կցորդին կցորդն է այս կամ այն մասնագիտութեան համար, ուրիշներ, տիպարոններ ունին որոնց համար պաշտօն պոյութիւն չունի. այս տիպարոսաւորներէն մին կը խոստովանի թէ 1981 Մայիսէն մինչեւ այսօր, չի գիտեր թէ ինչ կը նշանակէ իր տիպարոսը եւ ի՛նչ է իր պաշտօնը...: Անշուշտ այս բոլորը իշխանական ամսամուճարներ կը ստանան կանոնաւորաբար, աշխատին կամ ոչ, արտադրեն կամ ոչ, ամսամուճարներ, որոնք երազել կուտան խեղճ ամիթաբէն եւ ուսուցիչներն զատ, վրոթֆէսէօրն ու ճարտարապետը և նոյն իսկ բժիշկը, երեւակայեցէք որ, այս կցորդներն ու խմբագրապետերը ամսական երկուք ու կէս միլիոն անթիմ կը գանձեն, իսկ փոքր պետերն ու կցորդները մօտաւորապէս երկու միլիոն, քսան յաւատեղեակ երեսփոխանի մը հաւաստումին, Թէ - էֆ - 1, տարին մէկ ու կէս միլիառ անթիմ կը մսխէ անպէտ պաշտօնեաներ վճարելով, եւ այսպէս քիչ մը ամէն տեղ բոլոր ազգային հաստատութիւններու մէջ, ազգին դրամն է, որո՞ւ հոգը:

Պիտի հարցնէք, ինչո՞ւ այս անպէտները չեն ճամբուիր, որովհետեւ նախ, այս մարդիկը պաշտօնազրկել չատ տուղի կը նստի, պէտք է ամէն մէկուն իր աստիճանին համապատասխան վնասուց հատուցում վճարել, թերեւս կը յիշէք էլ - քսպաշի պաշտօնազրկման հատուցումը, աւելի քան հարիւր միլիոն, ուրեմն անմիջական կերպով միլիառներ պէտք է ճարել, եւ յետոյ քաղաքական նկատումները ալ կան, լաւ է փոթորիկ չյարուցանել ... նախընտրելի է զանոնք պահպանութիւններու մէջ զետեղել եւ սպասել, ի վերջոյ ազգին դրամը որո՞ւ համար է եթէ ո՛չ իր արժանի զաւակներուն ... Այսպէս այս պարոններն ու տիկինները ամիսներ, նոյնիսկ տարիներ կը սպասեն այս ոսկեայ պահարաններուն մէջ, եւ օր մըն ալ յանկարծ երեւան կ'ելլեն, այս անգամ տարբեր յայտագրի մէջ, կը զարմանանք, անունը կը փնտռենք, այո կը ճանչնանք, նոյն ինքն է որ ժամանակին ամէն օր մեր տունը կ'այցելէր, բայց ո՞ւր էր մինչեւ հիմա. չէիք գիտեր թէ այդ պարոնը կամ տիկինը, ոսկեայ պահարանին մէջ բազմած իշխանական աշխատավարձ կը ստանար, ազգին դրամէն, մեր դրամէն:

Գ. Տ.

«ԾԱՒԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Ե. -

- Օր. Նուարդ ... ինձ կը թուի որ քանդուն պատճառ մ'ունիս հոս գալու, պատճառ մը, զոր ինձ յայտնելու համար թերեւս առիթ մը կը փնտռես ... Ով գիտէ, թերեւս քու գերագոյն զոհաբերութեամբ կը խորհիս իրաւունք մը ստեղծել ինձ հանդէպ, ու ինձ պարտադրել բարոյապէս մէկ փափաքդ, զոր կը քաշուիս յայտնելէ ... Բայց երկդիմի ու ծածուկ խաղերէն չեմ ախորժիր ... Միշտ անկեղծութիւնը, բացախոսութիւնը ամենակարճ ճանապարհը նկատած եմ գիրար հասկնալու ... կը խորհիմ, ուրեմն, Օր. Նէ - ւարդ, չարունակենք մեր խաղը, բայց թուղթերնիս բա՛ց, ափերնիս բա՛ց...

- Լէհ, ուրեմն, իրաւունք ունիք, Պ. Արտաշէս ... կը հասկնամ ձեզ ... թէեւ ձեզ հանդիպ լաւագոյն տրամադրութիւնը ունիմ, բայց հասկնալի է, չէ՞, թէ ատիկա բաւական չէր որ համարձակէի ձեր սեմէն ներս անցնիլ ... Ո՛չ, ո՛չ, ամենեւին...

Նուարդ խոր չունչ մը քաշեց. աչքերը գետին յառած, կանգ առաւ երկար պահ մը: Սենեակին լռութեան մէջ ժամացոյցին թիքթաքը կը կաթկթէր յստակ ու տեւական. Նուարդի կը թուէր թէ անիկա չափ կը պահէ իր սրտի ուժգին զարկերուն:

- Այո, Պ. Արտաշէս ... դժուարին, չափազանց դժուարին կացութեան մը առջեւ կը գտնուիմ ... կացութիւն մը որ ինձ յաղթեց, զիս փշրեց վերջնականապէս ... ու խնդիրը այն է որ ստուժողը ես չեմ այնքան որքան ուրիշ երեք էակներ, ծերունի մայր մը, իր հիւանդ տղան ու անմեղ թոռնիկ մը, որոնց ճակատագիրը ինձմէ կախում ունի...

Ու Նուարդ ալ սկսաւ պատմել. ան դուրս պոռթկաց իր ամբողջ անձկութիւնը, իր յուզումը. բառերը կը խուժէին, կը ժայթքէին տեղատարափ հեղեղի նըմման. հազիւ կրնար զսպել արցունքը, որ մերթ ընդ մերթ կը փղձկէր աչքերէն ու կը խեղդէր պատմութիւնը...

Ան խօսեցաւ երկար. աստիճանաբար իր յուզումը հանդարտեցաւ ու ան պարզ, յստակ ու մերկ կրցաւ ներկայացնել բոլոր այն դրուագները, այն իրերայաջորդ փուլերը, որոնք կամաց - կամաց իր շուրջը թնճկուած, ու զինքը ու իրեն հետ թշուառ ընտանիք մը լերած ճգած էին անելի մը մէջ...

- Ահա ուրեմն յուսահատական մեր վիճակը ... Մեր հիւանդը խոշոր զոհողութիւններ կը պահանջէ որպէսզի կարենայ յաջող վայր մը փոխադրուիլ, դարմանուիլ ... այլապէս եղերական պիտի ըլլայ իր վախճանը, ու անխուսափելի... իսկ մենք միջոց չունինք իրեն ապահովելու նուազագոյնը անդամ ... կանխիկ դանձած ու իրեն ղրկած ենք արդէն քանի մը ամսուան նպաստը ... այդ կողմէն բան մը յուսալ անկարելի է ...իսկ մենք, ես՝ անպարծ, անզօր, չարաթներէ ի վեր ... Ջլիկ մը վատառկը որ կրնամ ապահովել չի բաւեր իսկ մեր երեքին, պըզտիկին անհրաժեշտ պէտքերուն ... Ոչ խնայողութիւն մնաց, ոչ ալ ծախելիք ոեւէ իր ... Ու այս ամէնուն վրայ այսօրուան հեռապիրը ... որ մահացու հարուած մ'եղաւ մեզ համար ... Երեւակայեցէք, Պ. Արտաշէս, պիտնալ թէ մեր հիւանդը հեռուն կը տատասի, տատնապներու մէջ կը հիւծի ու մեղմէ մխայն բան մը կը սպասէ, մինչդեռ մենք անզօր, անճար, բան մը ընելու միջոց չունինք... ափին վրայ կեցած ըլլաս, ու տեսնես սիրելիդ որ ինկած է ծովուն բաց, որ ի գործ կը լողայ, ծովամոյն կ'ըլլայ, կը խեղդուի, ու դուն տեսնես ատիկա ու օգնելու անկարող ըլլաս ... ան քեզի կանչէ, քու անունդ տայ, ու դուն լսես ու չկրնաս հասնիլ, փրկել զայն ... Ահա մեր այսօրուան վիճակը, Պ. Արտաշէս...

Արտաշէս ընկղմանած էր թիկնաթոռին մէջ, կը ծխէր. աչքերը կիսախուփ, պարուրուած՝ իր ծուխով, կը նայէր գետին անթարթ, լըսօրէն աղջկան ու ոչինչ չէր ըսեր:

Ու այս անել, այս ծանր ճգնաժամին առջեւ ի՛նձ է որ կ'իյնայ խորհիլ, ճար մը գտնել, ի՛նձ, միայն ի՛նձ ... Բայց ալ անզօր եմ ... այլեւս միջոցներս սպառեցան ... քամուեցայ ... Փիւիքապէս, բառդապէս ... Մէկը չունիմ որ ինծի խորհուրդ մը տայ. օգնութիւն մը ընէ... Իմ այս ուժաթափ, յուսահատ դրութեանս մէջ չկայ մէկը, վստահելի մէկը, որուն կարենամ կռթնիլ, իրմէ քիչ մը ախտիանք, դէթ քաջալերական քանի մը բառ լսանալ ... մինակ եմ, բոլորովին մինակ, ուրար ... ալ բերս տանելու կարողութիւն չունիմ ... ու այս մտածումը միս բոլորովին կը խեղդեցնէ...

(Շար. 36)

ՀԱՅՏՆԻ ԶՈՀԱՆՈՑ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԷՋԵՐԸ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԷՋԵՐԸ

Հայրենիքի պատմության կարևոր էջերը

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԷՋԵՐԸ

ՏԻԿԻՆ ԱԶԱՏՈՒՀԻ ԳԱՄԵՍՆԻ
(ծնեալ՝ Գիւրճեան)

զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իր մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 15-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ, Դեկտ. 18, ժամը 8·45-ին Մեզոն - Ալֆորի Նոթր - Տամ եկեղեցին, ռիւ Սեսիլ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Forum Ararad

sur RADIO - LIBRE - PARIS — 98 Mhz.

— **DIMANCHE; de 10 h. à 12 h.:**
DIMANCHE, 19 DECEMBRE
Entrevue avec Claire Mouradian sur «L'Arménie Soviétique, depuis la mort de Staline».

— **MARDI; de 20 h 15 à 21 h.:**
Chronique arménienne.

— **JEUDI; de 21 h 30 à 22 h.:**
Nor - Seround.

— **VENDREDI; de 12 h à 13 h.:**
Chronique arménienne — Alfortville.

AMICALE - ESSAYAN
REVEILLON FASTUEUX
Vendredi, 24 Décembre
de 20 h 30 à l'aube

DINER DE NOEL

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
130 F. tout compris
RESERVATION INDISPENSABLE AVANT LE 21 DECEMBRE
Téléphoner les matins, jusqu'à 10 h.

372. 04. 20

SPECIAL JEUNES

de 23 h. à l'aube
SOIREE DE DISCO
Entrée 30 F.
VENEZ NOMBREUX

U. J. A. D'ALFORTVILLE

PRESENTE

NOEL ARMENIEN

LE SAMEDI ,8 JANVIER, A 21 H.

Salle des Fêtes Voltaire —Rue Voltaire

animé par:

ARMENIAN SUNSHINE'S

Aris Laskaris et ses bouzoukis

MARTEN YORGANTZ dans son nouvel album

ambiance

Réservation: SIMONIAN

375 20 91

INCROYABLE

vente exceptionnelle aux particuliers

DE NOS MODELES DE HAUTE JOAILLERIE FRANÇAISE

(prix fabricant)

CROIX GREGORIENNE

modèle exclusif

PAVE *Joaillier*

G. OUZOUNIAN

Tél,: 274. 50. 25

Métro: Arts et Métiers

3, Rue des Gravilliers

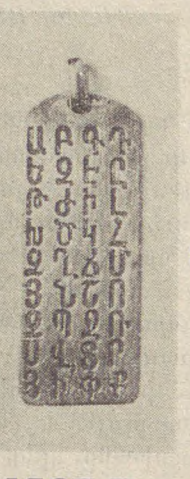
75003 — Paris

SEVAN BIJOUX

ARTISAN - FABRICANT

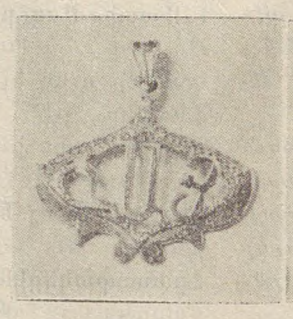
toutes réparations et transformations

pièces sur commandes

1425 F.

BAGUES
BRACELETS

580 F.

550 F.

925 F.

CHAINES
ALLIANCES

TOROS

127, Rue Etienne Dolet - Alfortville
OUVERT LE DIMANCHE MATIN
Tél.: 893. 91. 43

POUR LES ARMÉNIENS PAR LES ARMÉNIENS

au profit de:

« RADIO ASK »

REVEILLON NOUVEL AN — LE 31 DECEMBRE
avec le chanteur

NORAIR
ET SON ORCHESTRE DE 7 MUSICIENS

— PROGRAMME: Noraïr, la chanteuse Virginie Kekedjian (imitation de France Gall) le chanteur Coco Krikorian, le clarinettiste Sarkis Yanikian (de Valence)
— MENU : Saumon fumé — Hors d'œuvres — Dîner super — Vin et service compris
— PRIX: 250 F. par personne — Enfant demi tarif — 50 F. sans dîner après 23 h 30
LOTERIE VIDEO MAGNETOSCOPE
COLLEGE SAMUEL - MOORAT — 26, Rue Troyon — 92310 SEVRES
Réservations: 878. 02. 99 (A.A.A.S.) — 501. 98. 89 (PARIS)

COLIS — CADEAUX pour l'U.R.S.S.

Մեւնաչնորհի ունիւիֆ Նուէր - Ծրարներու առաքման դէպի Խորհ. Միութիւն

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ -- ՄԱՔՍ -- ԼԻՍԱՆՍ -- ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
կը վճարուին առաքմանատեն: Առաջողը ոչինչ կը վճարէ երբ կը ստանայ
ՃՈՒԽ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՊՐԱՆՔԻ
Այբերու, կիներու թէ երախաներու համար:
Ծրարներու արտօնուած ծանրութիւն·· 6-էն 10 Քիլօ

SICOMEX

20, Rue Royale - 75008 Paris

Tél.: 260. 34. 33

Ouvert de 9h. à 12h. et de 14h. à 18h. ***Catalogue sur demande***

à Marseille la photo couleur en 1h chez Quetzal

le plaisir immédiat

rue de Rome 13006 Marseille

ouvert de 9 h 30 à 19 h 30 du lundi au samedi

gérant : Jean-Pierre Bodossian.

189, rue
à deux pas de la place Castellane

offre de lancement

-30%

sur présentation de ce coupon
30 % de réduction
sur le tirage d'une
pellicule couleur 24 poses

offre valable jusqu'au 31.1.83

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
21
MARDI
21 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.329 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE No 15.329

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՐՈՂՈՎ

ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ԿԻԼԻԻՄԵԱՆ եւ Շառլ - Անթուան Սանսոնեթթի, որոնք ձերբա - կալուած էին Կանեըիի վիլլային մէջ պա - տահած պայթումէն ետք, ազատ արձակ - ուեցան դատական հսկողութեան տակ, սա - կայն: Արկածալի այդ պայթումին զոհ գացած էր Փիէր Կիւլիւմեան, 23 տարե - կան, որու ձեռքը պայթած էր ռումբը: Ոստիկանութիւնը խուզարկած էր վիլլան եւ թուղթեր գտած Օրլի խումբին վերա - բերեալ, որ Յուլիս 20-ին եւ 24-ին տէր եղած էր երկու եղեռնափոթձերու, Սէն Միշելի հրապարակի մէկ սրճարանին՝ Սէն - Սէվըրէնի դէմ, միւսն ալ՝ Փրայ Սէն - Ժերմէն: Կիւլիւմեանի եւ Սանսո - նեթթիի փաստաբանները են՝ մէթթր Ժեր - մէնն Սենեչալ եւ Փաթրիք Տէվէճեան:

ՅՈՐՀՐԴԱՑԻՆ Ներքին ապահովութեան մէջ բաւական փոփոխութիւններ կատար - ած են, որոնք կը չեշտեն, ըստ մասնա - գէտներու «Բրեժնեւականներու» պար - տութիւնը: ԲՄ - կէ - Պէ-ի գլուխը Ջեր - բիկով, 59 տարեկան, կը փոխարինէ Ֆէ - դօրչուկը: Ներքին նոր նախարարն է՝ Ֆէդօրչուկ, որ ԲՄ - կէ - Պէ-էն ետք, այս պաշտօնին կը կոչուի, որ Յորհ. Միութեան համար նուազ կարեւոր է: Ուկրայնացի է, ծնած 1918-ին, Ուկրա - նոյ ապահովութեան գլուխն էր նախքան ԲՄ - կէ - Պէ-ի գլուխը գալը փոխարի - նելու համար Անդրոբովը: Ներքին նա - խարարութենէն հեռացուեցան Շեւչեռ - կով, նաեւ Ուկրանացի, որ տարիներէ ի վեր այդ պաշտօնին գլուխն էր:

ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ տեղական ընտրութիւն - ները խիստ ազդարարութիւն մը կարելի է նկատել քրիստոնեայ - դեմոկրատ Հէլ - մութ Քոհլի համար: Արդարեւ Շմիթթի կուսակցութիւնը սոցիալ - դեմոկրատնե - րը բացարձակ մեծամասնութիւն մը ապա - հովեցին ձայներու 51%-ը առնելով, մինչ քրիստոնեաները հազիւ 38 առ հարիւր կը ստանան: Երեսփոխանական ընտրութիւն - ներէն քանի մը ամիս առաջ (Քոհլ, լինք որոշեց կանխահաս ընտրութիւններ) այս արդիւնքը կրնայ մտահոգել Շմիթթի յա - ջորդը:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ նախարարապետը հրա - ժարեցաւ, իր կուսակցութեան կրած պար - տութենէն չաքաթ մը եռք, թաղապետա - կան ընտրութիւններուն, որոնց գլխաւոր յաղթականն էր Մարիօ Սոարէսի ընկեր - վարական կուսակցութիւնը: Սահեղծուած կացութիւնը բաւական չփոթ է:

ՋԻԻՆ - ՓՈՒՐԻԿ, ողողում գետերու յորդումէ ետք, աղետալի կացութիւն մը ստեղծեցին Ֆրանսայի բազմաթիւ շրջան - ներու մէջ: Փարիզ իսկ գետակից ճամ - բաները փակուեցան: Հիւսիսային ծովուն մէջ ալ երկու փեռիներ բա - խում ունեցած են եւ հակառակ թռան - ներու եւ դանիական նաւու մը բերած օգնութեան, տասնեակներ ծովն լինած են: Առայժմ հաշուեկշիռի մը համա - ձայն, 6 մեռեալ կայ, բայց նաեւ անհե - տացածներ:

ՔՐԵԹԻԵԼԻ Անրի Մոնտոր հիւանդանո - ցին մէջ, Նոյ. 14-ին վիրաբ. Քաշըռա սրտի պատուաստ մը կատարած է, 19 տարեկան երիտասարդի մը սիրտը պատ - ուաստելով 60նոց մարդու մը: Յարդ գաղտ - նի պահուած էր այս գործողութիւնը, ուր առայժմ անգամ ըլլալով, գործածուած է նաեւ ամերիկեան գեղ մը, որու պաշ - տօնն է առաջքն առնել օտար մարմին մը «մերժելու» անպատեհութեան, որ յաճախ կը պատահի նման պատուաստներու ա - տեն:

ՍՈՖԻԱՑի մէջ Պէգքիր Ջելենք մամուլի ասուլիս մը տուած է, պնդելով թէ չի ճանչնար այն մարդը, որ ուզած է Պապն սպաննել: Տրամադիր է Հռոմ ալ երթալ եւ դատաւոր Մարթելլայի ներկայա - նալու եթէ, անշուշտ, պուլկար իշխա - նութիւնները թոյլ տան եւ Իտալիա ալ ապահովութիւն տայ թէ պիտի չձերբա - կալէ զինքը: Ներկայիս պուլկար իշխա - նութեանց հսկողութեան տակ է:

ԼԷՈՆԻԴ ՔՈԿԱՆ աշխարհահռչակ ջու - թակահարը յանկարծամահ ե ղ ա ծ է, 58 տարեկանին Մոսկուայի մէջ: 1951-ին Էլիզապէթ թագուհիի ձմինեկիր էր: Իր կնոջ, որ քոյրն էր Էմիլ Կիլելսի, մահը չատ ազդած էր իր վրայ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԵԹՐՈՅԻՆ մէջ նոր ոճիր մը, երրորդը մէկ ամսուան մէջ, պատահե - ցաւ առջի օր, երբ դինով մը հրելով դի - ծերուն վրայ նետած է ճամբորդ մը, կա - խախտելին եկած պահուն, Փոն - Նէօֆ: Այս յօրինուածքի դէպքերը վախի փսիխոզ մը ստեղծած են մեթրօ գործածողներուն մօտ, որքան ալ անօրինութիւնը ուղէ հա - մոզել թէ հակառակ այս դէպքերուն, փա - րիզի մեթրօն աշխարհի ամէնէն ապա - հովն է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ Ա Հ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ

«Գրական Թերթ»ի Դեկտ. 3-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ մեռած է հէքեաթագիր Անդրանիկ Ծովհաննէսի Ղուկասեան: Ծնած էր 1902-ին՝ Տարօնի Վարդօ գաւառի Բասկան գիւղը: Եղեռնի նախաձիրներէն մազապուրծ ազատած, ան դեգերած է երկրէ - երկիր, բանուորու - թիւն ըրած Քաւալայի (Ծունաստան) ծը - խախոտի գործատունը եւ 1925-ին ներ - գաղթած Հայաստան: Բ. Աչխարհամար - տէն ետք հետեւած է ուսման եւ աւար - տած է Լենինականի մանկավարժական հիմնարկի պատմութեան ճիւղը: Այնու - հետեւ նուիրուած է գրականութեան: Անդրանիկ Ղուկասեան ղեկավարած է Գրողներու Միութեան Լենինականի բա - ժանմունքը: Լոյս ընծայած է «Հէքեաթ - ներ», «Փերի աղջիկը», «Հայրենի աւան - դավէպեր», «Կեանքի էջեր» հատոր - ները:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓրԷՍ Դեկտ. 14 - 16)

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Լեւոն Զաւուշ - եանի դիմաւորութեամբ պատուիրակու - թիւն մը գացած է Հունգարիա եւ երգա - հանդէս ու նուագահանդէսներ տուած Պուտափեշտ, Պեչի եւ Սեգեդ քաղաքնե - րու մէջ: Լեւոն Զաւուշեանի, Վահրամ Բաբայեանի, Արամ Սաթեանի, Երուանդ Երկանեանի եւ այլոց գործերը մեկնա - բանած են թաւջութակահար Վահրամ Սարաջեան, դաշնակահարուհի Անահիտ Ներսիսեան, Արաքսիա Դաւթեան, ջու - թակահար Սուրէն Հախնազարեան: Ցայ - տագիրներուն մասնակցած է նաեւ Երե - ւանի պետական երաժշտանոցի ուսանո - ղական երգչախումբը՝ Լ. Աւետեանցի գեկավարութեամբ: Հայ երաժիշտներն ու արուեստագէտները հանդիպում ու - նեցած են հունգար երաժիշտներու հետ: Այս վերջիններու Միութեան նախագա - հը՝ Միկլոշ Կոչար, խօսք առնելով գնը - ւատած է հայ երաժիշտներու գործերը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՀԱԲԵԿՋՈՒԹԻՒՆԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ ԾՈՎԱԿԱԼԻՆ

Օր չկայ որ Հայերու վերաբերեալ գր - ութիւն մը լոյս չտեսնէ թուրբերէն այս կամ այն թերթին մէջ: Յաճախ, եթէ ոչ միշտ, կրկնութիւններով լեցուն եւ ոչ ալ միշտ շատ լուրջ անշուշտ: Երբեմն սակայն, գրողին հանգամանքը, ինչպէս հոս նախկին ծովակալ՝ Սէզգայի Օրհունք, տարբեր դիմագիծ կուտայ գր - ութեան: Յօդուածագլխրը լոյս տեսած է «Մէյտան» ամսաթերթին Դեկտեմբերի թիւին մէջ: Յօդուածագիրը բաղաքական եւ ընկերային հարցերու ալ մասնագէտ կը նկատուի:

Միջազգային ահաբեկչութեան Թուր - քիոյ դէմ գործող թեւը, հայկական ահա - բեկչութիւնն է: Այս չարժումը, չուրջ՝ դարէ մը ի վեր խեղաթիւրուած չինծու պատմութեան մը արդիւնքն է, որուն քա - րոզչութիւնը միակողմանի ձեւով մը կա - տարուած է մինչեւ այսօր:

Պատմութիւնը կերտող մարդոց կարգ մը խօսքերը, առածներու չափ զօրաւոր կ'ըլլան:

Աթաթիւրք կ'ըսէ՝՝

«Պատմութիւն դրելը, այդ պատմու - թիւնը կերտելու չափ կարեւոր է: Երբ, այդ դրողը, հաւատարիմ չի մնար կեր - տողին, օր մը անփոփոխելի իրականու - թիւնը կը զարմացնէ մարդկութիւնը»:

Այսպէս են նաեւ միակողմանի գրուած հայկական պատմութիւնները: Երբ Թուր - քիոյ Հանրապետութեան շրջանին անց - եալի քինախնդրութիւններն ու դժգոհան - քը չգրգռելու համար, Թուրքերը առա - ւելագոյն զգուշութիւնը ցոյց տուին Հայ - կական Հարցին մօտենալու մասին, Արեւ - մըտեան աշխարհը սակայն չարունակեց այդ քինախնդրութիւնը հրահրել հազա - րաւոր սխալ եւ չինծու դիրքեր հրատա - րակելով:

Հայկական ահաբեկչութեան 1975-էն սկսեալ ծրագրուած եւ կազմակերպուած ձեւ մը ստանալը, Թուրքիոյ զինակից եր - կիրներու մէջ օրէ - օր զօրանալը եւ ա - նոնց օժանդակութեան արժանանալը, Ա - րեւելեան Պլօքի մեղի դէմ խաղերուն չա - հեկան մէկ օրինակը կը հանդիսանայ:

Հայերը կը պնդեն, որ 1915-ին Օսման - եանները մէկ ու կէս միլիոն Հայեր ջար - դած են կանխամտածուած ու ծրագրուած ձեւով եւ Արեւելեան Անատոլուի մեծ մա - սը կը պատկանի ուղղակի Հայերու:

Հայերը կ'ուզեն, որ Ցեղասպանութիւնը ընդունուի, ներողութիւն խնդրուի, հա - տուցում տրուի եւ Արեւելեան Անատոլուի վեց նահանգները յանձնուին Հայերուն:

Այս պատմական սխալանքը, ամէն բա - նէ առաջ մեր զինակից Պետութիւնները իրարու մէջ պէտք է կարգադրեն եւ ճըշ - դեն: Ամէն մարդ չատ լաւ պէտք է գիտ - նայ, թէ ամէն բանէ առաջ այս պըն - դումները պատմական ոչ մէկ հիմ ունին:

Այն տեսնողը կարգ մը չրջանակներ, որոնք կը ջանային տապալել Օսմանեան Պետութիւնը, կրնան իրբեւ քարոզչու - թեան նիւթ գործածած ըլլալ այս հար - ցը: Այս չրջանակները այսօր Թուրքիոյ բարեկամ եւ զինակիցներն են, ուստի ա - նոնք բարոյական եւ գիտական պարտա - ւորութիւններ պէտք է ունենան այս սը - խալը ճշդելու համար:

Իսկ այս գործին միակ ճամբան, ճըշ - մարիտ պատմութիւնը եւ այդ պատմու - թեան ցաւալի եւ տխուր դէպքերը լաւ հասկնալն է:

ԽՈՐՀ. ՌՈՒՍԻՈՅ ՀՈՂԱՑԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Ա. Համաչխարհային պատերազմէն ա - ռաջ եւ վերջը, ինչպէս կը պնդեն, կա - ռավարութեան կամ Ներքին նախարար Թալաթ Փաշայի կողմէ ծրագրուած ցե - ղասպանութեան որոշում եւ հրահանգ մը գոյութիւն չունի: Այս պարագան պատ - մականօրէն եւ պաշտօնապէս ստոյգ է: Օսմանեան Պետութեան արձանագրու - թիւններուն կամ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի արշիւներուն մէջ այս պարա - գան հաստատող պաշտօնագրի մը կարելի չէ եղած հանդիպիլ: 1918-ին երբ Պոլիսը գրաւուեցաւ, օտար Պետութիւնները այդ հարցին վերաբերեալ փաստաթուղթերը չատ փնտռած են, բայց կարելի չէ եղած բան մը գտնել: Նոյնպէս, այդ յանցանքի ամբաստանութիւններով բազմաթիւ պե - տական մարդիկ Մալթա կղզին աքսոր - ուած, բայց որեւէ արդիւնք կարելի չէ ե - ղած ձեռք ձգել:

Իսկ հողային պահանջներն ալ 1921 Թր - ւականին նախ ՄՈՍԿՈՒԱՑ-ի եւ յետոյ ԿՈՒՐՍ-ի համաձայնութիւններով օրինա - պէս լուծուած եւ փակուած է: Ցետոյ հո - ղային պահանջ մը ընելու համար, նախ պէտք է այդ հողերուն վրայ բնակչու - թեան մեծամասնութիւն ունենալ: Մինչ - դեռ Օսմանեան Պետութեան որեւէ մէկ չրջանին խնդրոյ առարկայ այդ հողերուն վրայ, Հայերը միչին հաշուով հարիւրին 15-էն աւելի բնակչութեան մը տէր չեն եղած: Իսկ այսօր դաղթի հետեւանքով այդ հողերուն վրայ ոչ մէկ Հայ կ'ապրի:

Այս պնդումին քաղաքական մէկ երեսը հետաքրքրական է: 1945ին, երբ Սովետնե - րու հետ զինակից էինք, որքան զարմա - նալի է որ Երեւանի ձայնասփիւռը Թուր - քիոյ դէմ խիստ քարոզչութեան մը սկը - ուած է եւ էջմիածնի կաթողիկոսութիւնն ալ հրաւէր ուղղած է աշխարհի ամբողջ Հայութեան, որպէսզի դայ հաստատուիլ Թուրքերէն առնուելիք հողերուն վրայ:

1946-ին Յորհ. Միութիւնը իր կեդ - ուածքը պաշտօնապէս յստակած ու այդ թուականէն վերջ ալ հողային պահանջ - ները խնդրոյ նիւթ չեն եղած:

Ներկայիս, այդ հողային պահանջները կը կրկնուին հայ ահաբեկիչներու կողմէ: Իսկ 1980-ի այդ խնդրին ձեւ մըն ալ տըր - ուած եւ ԱՍԱԼԱ յայտնած է որ Թուրքիա - յէն առնուելիք հողերը պիտի միացուին Խորհ. Հայաստանի:

(Շար. 1)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ինչպէս կը տեսնուի, քանի մը չաբաթէ, «Յառաջ»ի 4-րդ էջը խճողուած է ծանու - ցումներով, տօնական օրերու հետեւան - քով:

Այդ պատճառաւ, բնականաբար, յետա - ձգած ենք չաբաթներէ ի վեր մեր քովը դիզուած շնորհակալիքներու եւ նը - ւէրներու ցանկերու հրատարակութիւնը: Կը խորհինք սկսիլ անոնց հրատարակու - թիւնը Յունուար 10-էն եռք, մաս - մաս: Ուրեմն կը խնդրուի քիչ մը համբերել:

Միւս կողմէ, «Յառաջ»ի վարչութիւնը դիւրացնելու համար նուիրատուներու, կազմակերպութեանց, եկեղեցիներու եւ դանազան հաստատութեանց գործը, նը - ւէրներու փոխանցման յաւելեալ աչխա - տանք մը կը ստանձնէ: Բայց «Յառաջ» Քէս տ'Էփարնէի դեր ալ չի կրնար կա - տարել, կը խնդրուի նուէր ստացող հաս - տատութիւններէն չուշացնել գանձում - ները:

Շնորհակալութեամբ

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

1983-Ի ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ

Հայաստանի «Տասներորդ գումարման Գերագոյն Սովետի վեցերորդ նստաշրջանը», Դեկտեմբեր 2 - 3, հիմնական օրակարգ ունեցած է 1983-ի տնտեսութեան ծրագիրին ներկայացումը, Պետական ծրագիրներու նախագահ Հրանդ Սաղոյեանի կողմէ:

Հակառակ այն հաստատումին, թէ յառաջիկայ տարուան ծրագիրները նախատեսուած են, ինչպէս նաեւ սահմանուած ներկայ՝ 11-րդ Հնգամեակի առաջադրութիւններուն հիման վրայ, նոյնիսկ ոմանք աւելի բարձր աստիճանով, Հայաստանի Պետպլանին նախագահին պարզած թիւերն եւ աճի տոկոսները՝ հիմնական գիծերով, ետ կը մնան այդ խոստումէն:

Այսպէս, արդիւնաբերութեան Ա. եւ Բ. ճիւղերը կը նախատեսուին աւելցնել 1982-ին բաղդատմամբ 3,3 եւ 4,4 տոկոսներով, (*) երբ Հնգամեակին սահմանումներով ասոնք պէտք է կազմէին 4,9 եւ 5,2: Ազգային եկամուտը 4,7-ի տեղ պիտի ապահովէ 4,2 տոկոսի յաւելում: Բնակչութեան անձ գլուխ բաժին ներկայացնող եկամուտը 3,4-ի տեղ 2,8: Գիւղատնտեսութեան տարեկան միջին աճը մէկ տոկոսի նուազում, 11-ին փոխարէն պարզելով 10 տոկոս: Բնակչութեան կեանքի ապահովութեան ոլորտը չատ աւելի նուազ 9,6-ի տեղ 6,3 եւայլն:

Բանուորներուն եւ պաշտօնեաներուն միջին աշխատավարձքը յաջորդ տարեշրջանի աւարտին պիտի հասնի չուրջ 171 ռուբլիի, այլ խօսքով 1,1 տոկոսի յաւելում պիտի կրէ 1982-ին բաղդատմամբ: Գալով կոլտնտեսականներուն, անոնց 1,8 տոկոսի բարձրացումով պիտի կազմէ 145,5 ռուբլի: Հոս նկատելի կը մնան երկու կէտեր: Առաջին, միջին աշխատավարձքերը չեն դադացներ ժողովուրդին առօրեայ պահանջները: Երկրորդ, գիւղատնտեսութեան մարզին մէջ աշխատողներուն տահմանուած յաւելեալ աշխատավարձքով, փորձ կը կատարուի տարիներու ընթացքին դեռ չիրագործուած նպատակի մը իրականացումը աստիճանաբար գործադրել, այն է՝ բանուորին, պաշտօնեային եւ գիւղացիին ամասկան եկամուտները հաւասար աստիճանի վրայ դնել:

Բնակարաններու շինարարութեան թիւը կը ծաւալի, քանի 1983-ին համար կը նախատեսուի, ըստ Հայաստանի Պետպլանի նախագահին, կառուցանել 1.163.000 քառ. մեթր բնակելի տարածութեամբ չէնքեր: Աւելի կարելիութիւն պիտի ընծայէ բարելաւելու աւելի քան 95.000 հոգիի բնակարաններուն պայմանները:

Քիմիական եւ քարիւղ - քիմիական արդիւնաբերութեան ծաւալը 6,4 տոկոս համեմատութեամբ պիտի նուազի, որովհետեւ, պետական մարմիններուն գլխաւոր մտահոգութիւնը կը մնայ բնութեան ապականացումին դէմ կատարուող պայքարը: Որով, որոշ գործատուներ կը փակուին, իսկ որոշ գործատուներուն արտադրութիւնները կը սահմանափակուին: Տրուած որոշումը հասկնալի եւ, հետեւաբար, գնահատելի է:

Անդին զարկ կը տրուի մեքենաշինութեան արտադրութեան՝ 8,8 տոկոսի յաւելումով: Այս դրական երեւոյթին զարգացումին համար կը նախատեսուի արտադրութեանց առաւել կատարելագործումը, ինքնաշխատ սարքերուն նոյնպէս առաւել օգտագործումը եւ, մանաւանդ, արտադրութեանց որակին բարձրացումը: Նաեւ որոշ ճիւղերու զարգացումը՝ ռատիօ - թեքնիք եւայլն:

Կազի մատակարարումով կ'ապահովուին 13.000 յաւելեալ բնակարաններ:

Կը նախատեսուի 1983-ին արտադրել 13,6 միլիառ քիլովաթ - ժամ էլեկտրաւժ, 2,7 տոկոսի յաւելում մը արձանագրելով 1982-ին բաղդատմամբ: Այսուհանդերձ, 1981-ի պաշտօնական վիճակագրութիւնը ցոյց կուտար 14 միլիառ քիլովաթ - ժամ, նոյնիսկ քիչ մը աւելի: Ուրեմն՝ էլեկտրաւժի արտադրութիւնը կը նուազի այդ թուականին համեմատ (ընթացիկ տարւանը դեռ չէ հրապարակուած):

Կը նախատեսուի կառուցանել 13.000 նստարաններով նախակրթարաններ: Ճեռքէթիկ բաժիններուն համար կը նախատեսուի ունենալ մօտաւորապէս 566.000 աշակերտ: Նախադպրոցական հիմնարկութիւնները՝ մանկամատուր - մանկապարտէզ՝ 154.000 մանուկ եւ երախայ:

Բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները, ըստ ծրագիրին, կ'ընդունին չուրջ 12.000, իսկ միջնակարգ - մասնագիտական ուսումնարանները՝ մօտաւորապէս 17.000 ուսանողներ:

Հիւանդանոցներու մահճակալներու թիւը կ'աւելնայ 440 տեղով, ինչ որ քիչ է, երբ նկատի առնենք, թէ այս գետնին վրայ Հայաստան փայլուն պատկեր չի պարզեր Խորհ. Միութեան մէջ, թէեւ բժիշկներու թիւով ասիկա կը մնայ այլապէս յատկանշական:

Բնութեան անաղարտ պահպանումին հարցը, ինչպէս այլ երկիրներու մէջ, կը մնայ օրուան հրատապ, գլխաւոր խնդիրը: Այս ուղղութեամբ աշխատանքները կը շարունակուին: Քիմիական եւ քարիւղ - քիմիական արտադրութեան ծաւալնեռուն կրճատումին առընթեր, ճիդ կը տարուի այլ ուղղութիւններով եւս: Օրինակ, Սեւանի ջուրին մակարդակը նախկինին հաւասարացնելու, - մօտաւորապէս, - նպատակով աշխատանքներ կը կատարուին Որոտան գետին ջուրերուն մէկ մասը Արփիի ճամբով դէպի Սեւան մղելէ:

Այս աշխատանքները չատ կարեւոր են եւ կը կարօտին նիւթական ու թեքնիք լայն միջոցներու:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Սով. Հայաստան օրաթերթի 1983-ի ծրագիրներուն պաշտօնական ցուցակին մէջ նշդուած է, թէ արդիւնաբերութեան աճը պիտի կազմէ 3,3 տոկոս 1982-ի բաղդատմամբ: Ասոր մէջ Ա. ճիւղինը, ծանր ճարտարարուեստինը 2,7 տոկոս, Բ. ճիւղինը՝ 4,4: Արդ, փոփոխութիւն մը կատարուած է Պետպլանի նախագահին սահմանումներուն մէջ, բանի ան Ա. ճիւղին համար սահմանած էր, ինչպէս գրած ենք, 3,3 տոկոս: Բ. ճիւղինը կը մնայ՝ անփոփոխ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Պատանեկան անցեալի կրթական ապրումները առաւել չափով անկորնչելի յուշերով զրոյմուած են, ծննդավայրերէն հեռու, գաղթօճախներու մէջ:

Այսպէս աշխարհացրիւ կեդրոնականցիներու համար աւանդութիւն է զարձած, ճաշասեղաններու չուրջ բաժակ բարձրացընել հին սաներու կենացը:

Դեկտեմբերի երկրորդ կիրակին ենթ'ց ակումբի ճաշասրահը, իր երկու յարկերով ոտնակոխ օրուան մը բնոյթը կը պարզէր: Սաներ եւ համակիրներ, էսթեանցիներ, վարչական ամբողջ կազմով, ժամադրուած էին: Ճաշուն վարչութեան՝ նախագահ Ա. Մանուկեան բարի գալստեան խանդավառ խօսքերով, նախ վայրկեանի լռութիւն խնդրեց ներկաներէն, անդարձ բաժնուող ուսուցիչ եւ սաներու յիշատակին, ապա բաժակ բարձրացուց աշխարհացրիւ կեդրոնականցիներու կենացը:

Խաեանի ներկայացուցիչը, նոյն տարին 1913-ի հնագոյն կեդրոնականցի, չեշտեց թէ, իր միութիւնը ուզած է պահել հայկականութիւնը, օժանդակելով հայ վարժարաններու, եւ նոր տարուան առթիւ իր ոտնաձառի հասոյթը պիտի յատկացնէ՝ «Ռատիօ - Ազգ»ին:

Մ.Հրան Անտոնեան իր գուարթախոհութեամբ եւ պատմութիւններով ոգեւորեց սեղանակիցները, ու անդրադարձաւ ուսանողներու կրթաթոշակի վիճակահանութեան հարցին. Ինքնաշարժը չահող Տիկինը հինգ հազար Ֆ.ի նուիրատուութիւն մը ըրաւ:

Գեղարուեստից բաժինը ապահովեց ծանօթ երգիչ՝ Վիգէն, ընկերակցութեամբ՝ իր կիթառիստին:

Օրուան խօսքը ըրաւ, Խաեանի պատուոյ նախագահուհի՝ Օր. Հ. Գալուստեան, որ ըսաւ. - «Դեկտեմբերի երկրորդ կիրակին մեզի համար աւանդական թէ ուական մը դարձած է. Ֆրանսահայեր սիրով կը սպասեն կարօտով հաւաքուելու այս ջերմ մթնոլորտին մէջ, վերապրելու այն օրերը, ուր կեդրոնականը առօրեայ մեր կեանքի մէկ մասը կը կազմէր:

Արդարեւ՝ Պոլսոյ մէջ, կեդրոնականը, Խաեանը եւ Մխիթարեանը, իրենց Սանուց Միութիւններով մեր մշակոյթի եւ ընկերային կեանքի ցայտուն բեւեռներն էին, որոնց չուրջ կը ծաւալէր մեր կեանքը, իրենց որակաւոր գեղարուեստական ելոյթներով: Այժմ մենք հեռու ենք մեր ծննդավայրէն, մեր երբեմնի չէն ոստանէն. սակայն մեր մէջ կ'ապրի նոյն եռանդը, մեր մշակոյթին ծառայելու տենչը, որ մեզ ուսուցին մեր անմոռանալի կրթարանները:

Այսօր Գանատա, Միացեալ - Նահանգներու մէջ կը գործեն բազմաթիւ պոլսահայ միութիւններ, արդիւնաւոր կերպով. անոնք կը ներկայացնեն համերաշխութեան գեղեցիկ պատկեր մը: Այս պահուս եկած եմ հոգւով, մարմնով խօսելու յանուն Էսթեանի, նոյնքան սակայն հարազատ զգալով կեդրոնականի համար: Անոնք համայնքներու մէջ կը տարածեն նոր գաղափար մը՝ միասնականութեան գաղափարը: Բոլոր Հայերը, առանց խտրութեան պէտք է միանան ազգային մեծ իդէալներու չուրջ, ու՝ գործակցին միմիանց հետ:

Այս յուսադրիչ գիտակցութեամբ այսօր հաւաքուած ենք բաժակ բարձրացնել մեր փառահեղ կեդրոնականի յաւերժացման ու համայն աշխարհի մէջ իր ճառագայթումի տեւականացման համար: Կեցցէ կեդրոնականը:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

ԳՕՂՈՒԹԻՒՆ ԳՕՂՈՒԹԻՒՆ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ (Պոլիս) Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ, Նոյ. 21-ին, նշուած է Գալֆայեան Որբանոցի 116-րդ տարեդարձը, նախագահութեամբ Շնորհք Պատրիարքի: Պատարագած է Մեսրոպ արզ. Մուրթաֆեան: Քարոզած է Շնորհք Պատրիարք, չեշտելով Գալֆայեան Որբանոցի դերը Պոլսոյ հայ լուսաւորութեան մէջ եւ դերասաելով նորոդ հանդուցեալ Մայր Աթոռակ Մխիթարեանի վաստակը հաստատութենէն ներս: Ցաւարտ կրօնական արարողութեանց, յարակից Ներսէսեան. Երմոնեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ սարքուած է սիրոյ սեղան մը, զոր վարած է Յակոբ Սվասլեան: Որբանոցի խնամակալութեան ատենապետը՝ Կարպիս Ուզունեան կարդացած է հաստատութեան տարեկան տեղեկագիրը, որմէ կը պարզուի, որ Գալֆայեանի պիւտճէն 10 միլիոն թրք. ոսկի է: Գեղարուեստական յայտագրի մը դործադրութենէն ետք վիակման իր խօսքին մէջ Շնորհք Պատրիարք ըսած է. «Հոգ չէ թէ այսօր այս հաստատութիւնը տկարացած է իր ուժերէն, բայց ունի Ինամակալութիւն մը որ կը չարունակէ արիաբար իրեն վստահուած այս հաստատութիւնը վարել ու բարգաւաճեցնել: Անցեալին մէջ անձնազոհ հոգիներ եկան ու չարունակեցին այս հաստատութեան գոյութիւնը: Այսօր քիչ մը կղզիացած են, բայց պատրաստ են ամէն տեսակ պարտականութիւն առնձնել...»:

«ԾԱՌԱՉ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Ե. -

Նուարդ փղձկեցաւ ... դէմքը ափին մէջ ծածկած էր. բուռն, անզսպելի հեկեկանքը կը ցնցէր իր ամբողջ էութիւնը:

Արտաշէս կը չարունակէր նայիլ, լուռ, գրեթէ անկարեկիր լրջութեամբ...

- ... Ու խորհեցայ ... Պ. Արտաշէս ... չարունակեց Նուարդ սրբելով աչքերը... Խորհեցայ որ թերեւս կրնաք հասկնալ զիս ... ու թերեւս ունէ կերպով ինձ օգտակար ըլլալ ... Ոհ, կը պաղատիմ, Պ. Արտաշէս ... Երեւակայեցէք երիտասարդի մը կեանքը որ կրնայ խամրիլ ... գերազդոյն յոյսով մըն է որ հոս եկած եմ ... Զիս նկատի մի ունենաք ... Խորհեցէք թէ ոչինչ կայ իմ մէջ որ կրնայ արժէք ունենալ ... Տուէք զիս հովին ... Փրկեցէք միայն երիտասարդին կեանքը ... ատոր փոխարէն իրաւունք ունիք նրժարին մէջ նետելու ինձմէ ամէն ինչ որ ունիմ ... ու ինչ որ կը ցանկաք ...

Երկար լռութիւն մը. Նուարդ կը վախնար վեր նայելէ. ի՞նչ կրնային խօսիլ Արտաշէսի աչքերը ... Բառը որ պիտի ըսէր անիկա, բախտորոշ միակ բառը պիտի ըլլար, որ իրեն հետ պիտի բերէր փրկութիւնը, կամ կորուստը...

- Ափսոս, Օր. Նուարդ ... պատասխանեց վերջապէս անիկա. ձեր ենթադրութիւններուն մէջ նուաստացուցիչ դեր մըն է որ վերապահեր էք ինձ ... աւելի ծանր չէիք կրնար վիրաւորել զիս...

Նուարդ գլուխը վեր առաւ, չկարենալով հասկնալ:

- Խորհեցաք ուրեմն որ ձեր վիճակը ըմբռնելու չափ խղճմտանք կը պակսի՞ միթէ իմ մէջ ... դուք ձեր մարմնի խայծո՞վ ուրեմն կը կարծէք շլացնել զիս, ու սրտիս ու քսակիս բերանը բանալ տալ ...Ձեր աչքերուն ուրեմն այնքան ստորին ու զռեհիկ էակ մը նկատուած եմ ... ընդհակառակը, Օր. Նուարդ ... ի՞նչ ըրած եմ այս տպաւորութիւնը ձգած ըլլալու համար ձեր վրայ ... Եթէ երբեք թոյլ տուած եմ երբեմն ինքզինքիս ազատօրէն ու մտերմօրէն ձեզ հետ տեսնուելու, կը կարծէք ուրեմն որ զձեզ վաղանցուկ ու ռամիկ ժամանցի առարկայ մը նկատելու չափ անօպայ էա՞կ մըն եմ միթէ ... ձեր վրայ ձեր մարմինը միայն տեսնելու չափ կոյր ու կարճատե՞ս եմ արդեօք ... Ձիս որո՞ւ տեղ դրած էք, Օր. Նուարդ...

Նուարդ չփոթահար, պատասխան չէր կարող գտնել:

- Կ'ընդունիմ, չարունակեց անիկա. չափազանց անառանելի ու ծանրակչիռ վիճակի մը մատնուած էք ... բայց այս բոպէիս ոչինչ կրնամ խոստանալ. ոչ մէկ յոյս ներշնչել ... Թող որ այդ նիւթին վրայ խօսելու տեղը հոս չէ ... Երկուշաբթի կրնաք ներկայանալ աշխատանոցս, ուր կրնանք խորհրդակցիլ ... ու կարծեմ մեր տեսակցութիւնը կրնանք փակուած նկատել ... Այն չափանիշներով որ զիս դնահատած էք, այն յետին նկատումներով որ հոս եկած էք, իրաւունք չէք կրնար ունենալ ապաւէնու, որ աւելի երկարաձգեմ հիւրասիրութիւնս... դուռս բաց է, ազնիւ օրիորդ, առ այժմ կրնաք մեկնիլ...

Արտաշէս չիտկուեցաւ, դիմեց դրան կողմը, ու զայն կռնակի վրայ բացաւ:

Նուարդ բոլորովին չփոթահար, գրեթէ խելակորոյս, անակնկալի եկած, տատամսելով ոտքի ելաւ: Բայց դուռը իրեն կը սպասէր: Դողդոջուն քայլերով ուղղուեցաւ դէպի մեկնումի ճամբան: Արտաշէսի առջեւէն անցած պահուն, պահ մը աչքին զարկաւ անոր տժգոյն ու լուրջ դիմանկարը. անոր չեշտ ու պայծառ մէկ ակնարկին մէջ Նուարդ տեսաւ հոգիի մը տարօրէն ու խորասոյզ հեռապատկերը. չկրցաւ քայլը նետել առաջ, դէպի դուրս. ինկաւ Արտաշէսի կուրծքին:

- Ներեցէք, Պ. Արտաշէս, ներեցէք...

Աչքերը գոց, գլուխը հանդչեցուցած անոր սրտին, ձայնը կերկերուն, Նուարդ հազիւ կրցաւ ըսել տակաւին.

- Ոհ, յոգնած եմ, Պ. Արտաշէս ... խըղնայեցէք ... դթացէք ինծի ... չեմ կարող ... չեմ կարող ... կը վախնամ դուրս ելնելէ ... ինչպէ՞ս տուն գառնամ ... ձեռնունայն ... Առէք զիս ... պահեցէք զիս ... հանդչեցուցէք գլուխս...

Արտաշէս կուրծքին վրայ կը զգար ալէկան պրկումը. անոր չունչը, գաղջ ու թարմ, կը չոյէր իր դէմքը: Մազերը թափած էին իր ուսին: Հոգին հպարտ էր Արտաշէսի, բայց ինչպէ՞ս չյօժարիլ սա երիտասարդ մարմինէն ծորած հեշտանքին...

Արտաշէս փակեց դուռը եւ ըսաւ.

- Քունդ է այս գիշեր սենեակս, աղջիկս ... Քեզի կը տրամադրեմ ինչ որ կայ ... նոյնիսկ անկողինս ... ամուրիի անկողինս ... եթէ կը գիջիս ...

(Շար. 37)

ԱՅՍՕՐՎԱ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑ ՈՒՄԻՑ ՀԱՅՐԻՆ

Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆ

ՀԱՅՐԻԿ. - Ես ուրախ եմ, որ դուք ինձ հարցազրույց եք տալիս։ Ես ուզում եմ ձեզ հարցնել, թե ինչպես եք դուք վերաբերվում ձեր հայրենիքի ներկա ղեկավարությանը։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - Ես ուրախ եմ, որ ինձ հարցազրույց եք տալիս։ Ես ուզում եմ ասել, որ ես ամբողջովին համակրում եմ հայրենիքի ներկա ղեկավարությանը։ Ես կարծում եմ, որ նրանք ամեն ինչ անում են հանուն հայրենիքի

Այրի Տիկին Մարտիրոս Հապէչեան, Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Նէմրօէք եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակ Պետրոս - եան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Հապէչեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Գեղամ Ամիրխանեան, Պ. Մկրտիչ Եսայեան, Այրի Տիկին Համեստուհի Եսայեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, եղբօր, քեռայրին եւ աղգականին՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՀԱՊԷՇԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Քլամար, Դեկտ. 17-ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Դեկտ. 21, ժամը 10·30-ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի Ֆոմիւնալ գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Ըստ ողբացեալին փափաքին ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, նախընտրաբար փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ բարեսիրական կազմակերպութեանց:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԻԼԼԷՕՐՊԱՆ. - Տէր եւ Տիկին Դ. փ. Մուրատեան իրենց հօրեղբօր մահուան 7-րդ տարելիցին, ինչպէս նաեւ իր պատուական փեսայի Սարաֆեանի վաղամեռիկ մահուան առթիվ (Տէթրօյթ) կը նուիրեն 200 Ֆ. յուշտ անշէջ «Յառաջ»ի բարեգործութեան:

×

Այրի Տիկին Ոսկի Կիւլէզեան 300 Ֆ. կը նուիրէ Ռատիօ - Ազգային Տիկին Նըւարդ Լեւոնեանի մահուան առթիւ եւ 300 Ֆ. կապ. Խաչի Սէն - Շամոնի մասնաճիւղին Տիկին Հրանոյշ Կայեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Վահրամ Եսայեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Աթմաճեան 200 Ֆ. կը նուիրեն Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ին, նոյն տխուր առթիւ Տիկին Գարակէօզեան 100 Ֆ. Իսիի Եկեղեցին (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը, խոր կսկիծով տեղեկացաւ արուեստագէտ եւ նկարիչ Փիրայր Փալամուտեանի մահուան, որ պատահած է Ուաշինկթըն (Միացեալ - Նահանգներ) իր ցուցահանդէսը չրջապտոյտին ժամանակ:

Ան չերմ կերպով քաջալերած էր երգչախումբիս բոլոր ձեռնարկները, գործակցած անոր երգահանդէսներուն (Մարսէյլ, Լիոն - Ալֆորվիլ) եւ երգապնակներու պատրաստութեան:

Այս առթիւ, Ս. Կ.ը իր խոր ցաւը կը յայտնէ ողբացեալին սիրելիներուն (Պոսթըն - Ամերիկա) եւ բարեկամներուն:

U. G. A. B.

Sous le Haut Patronage de Monseigneur SEROPE MANOUKIAN
Délégué pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens

et la Présidence d'Honneur de Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
Président d'Honneur de l'U.G.A.B. - France

et la Présidence effective de Madame HRIPSIME JANSEM

LA SECTION DES DAMES DE L'U.G.A.B. DE PARIS VOUS INVITE AU

DINER TRADITIONNEL

qu'elle organise à l'occasion du NOEL ARMENIEN
LE SAMEDI, 8 JANVIER, A 20 H 30 PRECISES
au Centre Culturel Alex Manoogian — 118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
FRAIS DE PARTICIPATION: 200 F.
Réservez s.v.p. avant le 3 Janvier, par téléphone: 520. 03. 18
par courrier: U.G.A.B.: 11, Square Alboni — 75016 Paris

LA CROIX BLEUE ARMENIENNE SECTION DE ST. JEROME
organise

LE REVEILLON DU JOUR DE L'AN

VENDREDI, 31 DECEMBRE, A PARTIR DE 20 H 30
Dans la Salle Vaspouragan
Maison de la Jeunesse et de la Culture Arménienne
12 - 14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille
AMBIANCE ARMENIENNE — STEREO
Réservations: 66. 28. 33 — 66. 08. 03 — 66. 55. 91

DISQUE VOGUE
N° 524 013
ARA BARTEVIAN
MELODIES LYRIQUES ARMENIENNES
par
VERA HONORAT (de l'Opéra)
JANET MAFIAN (Ecole Normale de Musique)
Préface d'ALEXANDRE SIRANOSSIAN
Ուռենի - Իղձ - Արաբական սիրերգ - Նոյեմբեր
Սեւ աղջիկ եմ - Աշնանամուտ օրերը - Ես հրեշտակ չեմ տեսած
Մեղուն - Վանայ Ծովը - Փիշերայիս - Կոյրը
Գիւղիս ճամբան - Հունձք - Տերեւաթափ - Սիրոյ մասին - Ծիլ ու ծաղիկ
Stéréo 33 tours — en album de luxe
60 FRANCS — PORT EN SUS
En vente chez l'auteur:
14, RUE PETIT — 75019 PARIS — TEL.: 208. 99. 22
envoi contre remboursement

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ
ԾՆՈՒՆԴԻ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտ. 24, Ճրագալոյց ծննդեան: Ժամը 17-ին, երեկոյեան ժամերգութիւն, Ժամը 18-ին Հանդիսաւոր պատարագ:

ՇԱԲԱԹ, Ծնունդ, Հայրապետական պատարագ:

RECHERCHONS
EMPLOYE (ES, EES) DE RESTAURANT
avec connaissance
de cuisine arménienne
TELEPHONER:
271. 14. 77

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑԻ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 24 Ուրբաթ օրը ժամը 19-ին Ճրագալոյցի Ս. Պատարագ Վիէնի Ս. Թէոտոր Եկեղեցին: Նախապէս Զորեքշաբթի, Յունուար 5, Ճրագալոյցի Աստուածայայտնութեան եւ Մկրտութեան, Յիսուսի Քրիստոսի:

AMICALE - ESSAYAN
REVEILLON FASTUEUX
Vendredi, 24 Décembre
de 20 h 30 à l'aube
DINER DE NOEL
CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
130 F. tout compris
RESERVATION INDISPENSABLE
AVANT LE 21 DECEMBRE
Téléphoner les matins, jusqu'à 10 h.
372. 04. 20
×
SPECIAL JEUNES
de 23 h. à l'aube
SOIREE DE DISCO
Entrée 30 F.
VENEZ NOMBREUX

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ. - Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է Տէր եւ Տիկին Ղ. Ղազարեանէ 100 Ֆ. ընկերուհի Պերճուհի Ահարոնեանի եւ Տիկին Հռիփսիմէ Կէնճեանի յիշատակին համար: Պ. Գրիգոր Պապիկեանէ 50 Ֆ. Յարութիւն Տէր - Պաղտասարեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի մանուկներու օրը կը տօնուի Կիրակի, Յունուար 9-ին:

PASSEZ VOS REVEILLONS
DE NOEL ET DU JOUR DE L'AN
AU RESTAURANT
EREVAN
avec
VICKEN
accompagné par ses guitaristes

MENU DE NOEL
(220 F. service compris)
* Apéritif
* Grand choix d'hors d'œuvre froid
* Grand choix d'hors d'œuvre chaud
* BAR A LA SAUCE MAYONNAISE
* FEUILLETEE AUX FRUITS DE MER
* DINDE FARCIE A L'ARMENIENNE
* Dessert
* Café
* Vins - blanc - rosé - rouge à volonté
* CHAMPAGNE (Mum cordon rouge)

MENU DU JOUR DE L'AN
(250 F. service compris)
* Apéritif
* Grand choix d'hors d'œuvre froid
* Grand choix d'hors d'œuvre chaud
* SAUMON FUME
* COQUILLE ST. JACQUES A LA CREME
* AGNEAU FARCI
* Dessert
* Café
* Vins - blanc - rosé - rouge à volonté
* CHAMPAGNE (Mum cordon rouge)

ET POUR REPARTIR DU BON PIED, NOUS TERMINERONS PAR
LES TRIPES A L'ORIENTALE
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81
IL EST PRUDENT DE RESERVER: TEL. 770. 85. 81

REVEILLONS
NOEL - ST. SYLVESTRE
LA CAPPADOCE
AVEC SON ORCHESTRE
ET
au piano ARSEN
chanteur tzigane MINAS
groupe de danse FOLKLORIQUE
danse orientale avec AIDA
Harris Lascaris
SURPRISE
5 JANVIER 1983
NOEL ARMENIENNE
ANIMÉE PAR LE CELÈBRE CHANTEUR
Adiss Harmandian
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
RESERVATION
tél. 375.05.30

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅՐԱՏ

ՀԱՅՐԱՏ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատ: 2.50 Ֆ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
22
MERCREDI
22 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.330

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE No 15.330

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՋԱՏ ՈՒՄՄԱՆ առընչութեամբ, Լուսաւորութեան նախարարը՝ Ալէն Սավա-ռի, ի վերջոյ պարզեց իր ծրագիրները, առաջարկներով, որոնք բաւական անորոշ երեւոյթի մը տակ, որոշ նպատակներ կը հետապնդէն: Նախարարին առաջարկներուն յատակութեան պակասը նպատակաւոր է, անշուշտ, քանի ոչ ոք լաւ կը հասկնայ ըսուածը եւ ըստ կողմի, կը մեկնաբանուի տարբեր ձեւով: Ամէն պարագայի մէջ, ազատ ուսման բաժնի ներմուծումը հանրային բաժնին մէջ եւ «զուգահեռական քարտէս»ի մը ստեղծումը վերջ կը դնէ ընտրութեան ազատութեան: Ազատ ուսման կողմնակիցները ընկերվարականացման հեռանկարներ կը տեսնեն նախարարին ծրագիրներուն մէջ: Ճիշդ է որ Ֆրանսայի ժողովուրդին մեծամասնութիւնը ազատ ուսման կողմնակից է, մէկն ըլլալով ձախ քուէարկող, համեստ ընտանիքները, որուան ընդհանրապէս այն կարծիքը կայ թէ ուսումին որակը աւելի բարձր է ազատ դպրոցներուն մէջ: Պէտք է սակայն ընդունիլ թէ ինչ որ կը նախատեսուի ազատ ուսման համար, որոշ չափով նախատեսուած էր ձախի ծրագրին մէջ: Երեքշաբթի առտուան օրաթերթերու խորագրերը կը պարզեն հակազդեցութեանց պատկերը. - Մաթէն՝ խաղաղութեան ծրագիրը, Ֆիգարօ՝ խեղդուած ազատ դպրոցը, Քոթիտիէն՝ ազատ դպրոցը ջնջուած, Լիպերասիօն՝ խառն դպրոցը (այսինքն՝ ազատն ու հանրային խառնուած), բաւական չէզոք խորագիր մը ունի Իւմանիթէ, որու համար արդէն երկրորդական բնոյթ ունի հարցը, քանի առաջին լուրը չէ եւ անկիւն մը, կը խորագրէ՝ անհատական դպրոցը՝ բանակցութիւններ Ճոսնուարին:

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ» համայնավար պաշտօնաթերթը, շատ մտահոգ է լրատուութեան ազատութեան մասին եւ երեքշաբթի առտու կը խորագրէ.- «Թունաւորման և խեղաթիւրումին դիմաց՝ պահանջել լրատուութեան ազատութիւնը»: Նման պահանջ մը ալ աւելի «համ» ունի անշուշտ կուսակցական այնպիսի թերթի մը մէջ, ուր միայն համայնավարներուն գործին եկած լուրերը կը տրուին: Բայց զարմանալու բան չկայ, քանի Մոսկուայի մէջ ալ, կեդր. Կոմիտէի առաջին կցորդը յայտարարած է թէ Խորհ. Միութեան 60-ամեակին առիթիւ ներում չի կրնար չնորհուիլ, որովհետեւ Խորհ. Միութեան մէջ «fաղաfական բանտարկեալ չկայ»...:

ՎԵՆԵՑՈՒԵԼԱՑԻ մէջ, Կիրակի օր Լեռւցման կեդրոնին արկածալի պայթումը (Թաքաօ) ահաւոր աղէտ մը ստեղծած է: Աւելի քան հարիւր մեռեալ կայ, որոնց մէջ 54 հրշէջ եւ աւելի քան 1000 վիրաւոր, քառասուն հազար հոգի ալ տեղահանուած են:

ՊԱՊԻՆ մահափորձին կապակցութեամբ, տարակարծութիւններ կան, ինչ կը վերաբերի պուլկարական ցանցին: Ըստ նիւ - Եորք Թայմզ-ի, իսրայէլեան եւ արեմտեան - գերման գաղտնի ապատեղեկութիւնները թերահաւատ են պուլկար ցանցի մը գոյութեան նկատմամբ: Իտալիոյ Ներքին նախարարը տարբեր տեսակէտ ունի եւ յայտարարած է թէ «Անդրնովի ձերբակալութիւնը, Սքրիչչիոլոյի խոստովանութիւնները, Թուէնթէ երեւան հանուած զէնքի միջազգային առուծախը երկինքէն չինկան...»:

ԱՐԹԻՒՐ ՌԻՒՊԼՆԵԱՆ մեռաւ ԺԵ - նեւ, ուր կ'ապրէր վերջին տարիները: 95 տարեկան, լեհ - հրեայ այս աշխարհահռչակ դաշնակահարը իր առաջին նուագահանդէսը տուած է Պերլին, 13 տարեկանին: Մինչեւ վերջին տարիները կը նուագէր եւ պահած էր մտքի պայծառութիւնը: Մահացաւ կը նկատուէր մահացող Շուիէնի:

ԵՐԵՔ ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ օդահէնները, որոնք Նոյեմբեր 7-ին Ա.Յէրոֆլոթի օդանաւ մը իր ճամբէն չեղել տուած էին եւ Թուրքիա առաջնորդած, ազատ արձակուեցան Թրքական զինուորական տանային կողմէ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԱՀԱԲԵԿՈՒԹԻՒՆԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ ԾՈՎԱԿԱԼԻՆ

ՍԵՋԱՅԻ ՕՐՔՈՒՆԹԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ «ՄԷՑՏԱՆ»Ի ՄԷՋ

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Ի՞ՆՉ Է

Թուրք - ռուս պատերազմէն յետոյ, երբ Թուրքիա պարտուեցաւ եւ իր արեւելեան հողերէն մէկ մասը ռուսական գրաւման տակ մնաց, 1890-էն 1915-ի չրջանին, հայ հրոսախումբեր սկսան կարգ մը ահաբեկչական չարժումներ կատարել, որպէսզի Եւրոպայի ուշադրութիւնը գրաւեն եւ ազդեն Օսմանեան կառավարութեան վրայ:

Այս միջոցին անոնք Պետութեան դէմ դլուխ բարձրացուցած, ապստամբութիւններու ձեռնարկած, դիւղերը հրկիզած, բոլոր դիւղացիները տանջած, զինուորական կայաններ գրաւելով զինուորները սպաննած են:

Պոլսոյ մէջ ալ նոյն նպատակով ցոյցեր կատարած են Բարձրագոյն Դրան առջեւ, Օսմանեան դրամատունը գրաւած են զինեալ չարձակումներով եւ ռումբերով, Սուլթանին դէմ մահափորձի ձեռնարկած են, երբ ան Ուրբաթի նամազի մը կ'երթար Եըլտըզի պալատին մէջ:

Գումգափուի Պատրիարքարանէն դէպի Բարձրագոյն Դուռ կատարուած սպառնական ցնցագի մը ընթացքին, երբ այդ չարժումին պարագլուխ Հայերէն ոմանք, ապահովութեան ուժերու կողմէ ձերբակալուեցան, այդ Թուականը՝ 24 Ապրիլ, Հայոց կողմէ կը նկատուի հայկական ցեղասպանութեան եւ յիշատակի օր:

Պետութիւնը քանի կը չանար այս ապըստամբութիւնները զսպել եւ ապստամբողները աքսորել, անոնք արտաքին աչխարհի առջեւ այս երեւոյթը կը չանային ներկայացնել իբրեւ թրքական բարբարոսութիւն եւ հայկական ցեղասպանութիւն:

1914-ի Օգոստոսին, երբ Ա. Համաչխարհային պատերազմը սկսաւ, հայ հրոսախումբերը կրկին այրեցին իսլամ դիւղերը, որոնց բնակչութեան մաս կազմող այրերը արդէն ճակատ մեկնած էին, սպանութիւններ կատարեցին, դաղթի պատրաստեցին մնացեալները եւ վտանգեցին ռազմամթերքի երթուղին:

Այս պայմաններուն մէջ, Օսմանեան կառավարութիւնը, այլեւս համոզուած ըլլալով որ պիտի չկարենայ զսպել այս ապստամբութիւնները, աւելի ճիշդ ըսելու համար, այս ներքին պատերազմը, պատերազմի սկսելէ իսկ առաջ, ստիպուեցաւ պատերազմի չրջաններուն մօտ գտնուող Հայերը բռնագաղթի մը ենթարկել:

Օսմանեան Պետութիւնը, հակառակ իր մէջը գտնուած շատ դժուար պայմաններուն, շատ արդար վերաբերում ունեցած է գաղթի ենթարկուած Հայերուն, որոնք արժանի ալ չէին այս բանին:

Բայց, աքսորի այս օրերուն ճամբաներու պակասը, բազմաթիւ փոխանցիկ հիւանդութիւններու համաճարակը, անօթութիւն, չոգնութիւն եւ լեռնցի հրոսախումբերու չարձակումները պատճառ եղան որ գաղթող կարաւանները մեծ կորուստներ կրեն: Այս պարագան միայն Հայերու յատուկ չէր բնականաբար, նոյն պայմաններուն մէջ ապրող Իսլամներն ալ նոյն պայմաններուն մէջ եղան:

Ռուսական բանակներու առաջխաղացումի ժամանակ, 1877-էն 1920-ի չրջանին Հայ հրոսախումբերը առնուազն 600.000 Թուրք եւ իսլամ սպաննած են:

Պէտք չէ՞ արդեօք հարցնել Արեւմտեան աչխարհին, որ մարդկային իրաւունքներու համար չատ բծախնդիր կը չարժի, թէ նոյն պայմաններուն մէջ չատ ծանր կորուստներ տուող Թուրք եւ միւս իսլամ ընտանիքներու այս ցաւալի վիճակին մասին ինչո՞ւ չեն խորհիր երբեք:

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՈՐՍ ԿԱՆՏԵՍԷ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

Ա. Համաչխարհային պատերազմի ընկզմնական օրերուն, ամբողջ Անատոլուի մէջ հազիւ 1.295.000 Հայեր կ'ապրէին: Օսմանեան Պետութեան մարդահամարի արձանագրութիւնները եւ անձնագրային կարգադրութիւնները չատ կանոնաւոր են, այս կերպով ճշդուած բնակչութեան թիւերու վիճակագրութիւնները իրական վիճակին չատ մօտ պէտք է եղած ըլլան: Ուրեմն պատերազմի ընթացքին պատահած կորուստները, կարելի չէ իբրեւ ցեղասպանութիւն ընդունիլ:

Այսպիսի պնդում կատարողներ ստիպուած են ապացուցանել զայն: Պետութիւնը տրուած հրամանով ոչ Հայեր եւ ոչ ալ ուրիչ որեւէ ցեղ մը ոչնչացուցած է:

Իսկ բռնագաղթը երբեք կարելի չէ իբրեւ ցեղասպանութիւն նկատել, այլ Պետութեան արդար մէկ իրաւունքը ըլլալով պէտք է ընդունիլ: Նոյնպէս պէտք չէ մոռնալ որ մինչեւ 1915 եկող խաղաղ կամ պայքարի աւելի քան քանի տարիներու ընթացքին իսլամ դիւղերու վրայ Հայերուն կատարած յարձակումներուն հետեւանքով, իսլամ ժողովուրդն ալ զինուած էր եւ ինքզինքը զինեալ յարձակումներու դէմ պաչտպանելու պատրաստուած: Ուստի, արդէն գոյութիւն ունեցող քինախընդրութիւնն ու ատելութիւնը պատճառ դարձան որ այդ երկու հաւաքականութեան պատկանող մարդիկ զիրար ըսպաննեն:

Այս կացութիւնը մինչեւ 1914 կարելի է նկատել ներքին պատերազմ մը: Բայց ան 1914-ին Թշնամիի հետ համագործակցութեան, Հայրենիքի դէմ դաւաճանութեան փոխակերպուած է: Աչխարհի վրայ, որեւէ երկրի մը մէջ, Պետութիւնը կըռնակէն հարուածող հայրենակիցներու դէմ առնուած կանխամիջոցներու ցեղասպանութիւն անունը չէ տրուած: Բռնագաղթը, ապստամբութիւններուն բերած բնական մէկ վախճանն է:

Կառավարութիւնը տեսնելով որ կարդ մը միջոցներու դիմելու ստիպողութեան մասին Հայոց Պատրիարքին, երեսփոխաններուն եւ ծերակուտականներուն ազդարարութիւններ կատարուած ըլլալով հանդերձ, Հայերը տակաւին կը չարունակեն Իսլամներու ապանութիւնները եւ կարելի չըլլար որեւէ արդիւնք ձեռք ձգել 24 Ապրիլ 1915-ին հայ կազմակերպութիւնները կը փակուին եւ անոնց վարիչներէն 233 հոգի կը ձերբակալուին:

Արտասահմանի Հայերուն, ամէն տարի յիչատակած այս «Ցեղասպանութեան Տարեդարձը» 24 Ապրիլին այդ 233 հոգիին ձերբակալութեան Թուականն է:

Աչխարհի ո՞ր անկիւնին մէջ տեսնուած է, որ երբ պատերազմի մը ընթացքին, Պետութեան դաւաճանողներ կը ձերբակալուին եւ կը պատժուին, օրինապահ ցեղասպանութիւն նկատուի այդ պարագան:

Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներու Մորհրդարանին մէջ ամէն տարի այդ Թուականի յիչատակութեան առիթ խօսող քաղաքական դէմքերու, այդպիսի պարզ իրականութեան մը իսկ անծանօթ ըլլալու կացութիւնը իսկապէս տխուր երեւոյթ մըն է:

Այդ ցեղասպանութեան պնդումներուն մէջ, չաճախ կորուստներու չատ փոխուած Թուականներ առաջ կը քչուին: Ասոնք ոչ մէկ կարեւորութիւն ունին: Կարեւորութիւնը այն է որ ցեղասպանութիւն մը տեղի ունեցա՞ծ է, Թէ ո՛չ:

Զոհերու Թիւը 100.000 ըլլայ կամ 1.5 միլիոն, Թէ ցեղասպանութիւն մը կատարուած է, անոր օրինական նկարագիրը կարելի չէ Թուանչաններով փոխել՝ ծանրացնել կամ Թեթեւցնել:

Հոս, անհրաժեչտ եղողը, Պետութեան դէմ ոչ մէկ չանցանք գործող անմեղ մարդոց, ցեղի մը Պետութեան հրամանով

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՑՈՒՅՑ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԴԵԿՏ. 14 - 16)

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐՍԿԵՐԷՆ ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ

1972-ին Երեւանի պետական համալսարանի հրատարակչականը լոյս ընծայեց «Հայ ժողովուրդի պատմութիւն» գիրքը, որ այդ պատմութիւնը հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը մէկ հատորի մէջ ամփոփելու անդրանիկ փորձն էր: Հեղինակներու խումբը (ակադեմականներ Սուրէն Երեմեան, Մկրտիչ Ներսիսեան, Թղթակից - անդամ Գագիկ Սարգսեան, պատմաբաններ Աչոտ Աբրահամեան, Կոնստանտին Խուդավերդեան եւ Թադէոս Յակոբեան), ակադ. Մկրտիչ Ներսիսեանի խմբագրութեամբ պատրաստած է չահեկան եւ ուչագրաւ աչխատութիւն մը, ուր մատչելի ձեւով լուսաբանուած են Հայ ժողովուրդի պատմութեան կարեւոր էջերն ու դրուագները: Հայ ժողովուրդի ամփոփ ու ամբողջական պատմութիւնը մէկ գիրքով ներկայացնելու անհրաժեչտութիւնը չատոնց կը զգացուէր եւ, ինչպէս նչուած է խմբագրականին մէջ, «այսպիսի աչխատութեան կարիք ունեն բոլոր նրանք, ովքեր ցանկանում են ծանօթանալ Հայրենի երկրի պատմութեան, բայց հնարաւորութիւն չունեն խորանալու գիտական ծաւալուն ուսումնասիրութիւնների մէջ: Ներկայ հատորը նպատակ ունի բաւարարել ընթերցող լայն չրջանների այդ պահանջը»: Նման աչխատութեան պահանջը նկատելի էր նաեւ ռուսերէն եւ այլ լեզուներով: Այդ մտահոգութեամբ է, որ հեղինակները ձեռնարկած են գրքի ռուսերէն թարգմանութեան, որ կարդ մը բարեփոխումներով, եւ ամբողջացումներով լոյս տեսաւ 1980-ին: Պէտք է նչել, որ գիրքին ռուսերէն թարգմանութիւնը միայն մասամբ կրնայ գոհացնել հայ ժողովուրդի պատմութեան նկատմամբ ցուցաբերուած հետաքրքրութիւնը արտասահմանի մէջ, յատկապէս այն երկիրները՝ որոնց ժողովուրդներու պատմութիւնը ընթացած է Հայերու հետ եւ կողք - կողքի, եւ որոնց պատմական ճակատագիրը ընդհանուր գիծերով կապած է հայ ժողովուրդի պատմական բախտին հետ: Այդպէս է, օրինակ, Պարսիկներու, Արաբներու, Հռոմէացիներու, Յոյներու եւ այլ ժողովուրդներու պատմութիւնը:

ոչնչացուած ըլլալու պարագային ստուգումն է: Օսմանեան Պետութեան ճակատին այդպիսի արատ մը գոյութիւն չէ ունեցած:

Թուրքիոյ համար սակայն, բուն նեղացուցիչ պարագան այն է, որ Արեւմտեան աչխարհը չամառօրէն չուզեր ծանօթանալ իրականութիւններու:

Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի մէջ, կարգ մը քաղաքական ու պետական դէմքեր, իրենց ընտրական չրջաններուն մէջ գտնելով Հայերու քուէները ապահովելու համար երբ կ'ուրանան պատմութիւնը եւ հակաթուրք քարոզչութեան մը մասնակցին, կացութիւնը աւելի ծանր բնոյթ մը կը ստանայ:

Այս պատճառաւ, ամէն բանէ առաջ անդամներու միջեւ, պատմական իրականութիւնները ճչդելու չուրջ հասարակաց տեղեկութիւններ պէտք է գոյութիւն ունեցած ըլլան:

Ինչպէս կը տեսնուի հայկական ահաբեկչութիւններու առիթով, երբ այսպէս անտեղի ու անհիմն քաջալերութիւն կը չարունակուին տակաւին, չատ դժուար պիտի ըլլայ համաձայնութիւններու իրագործութեան եւ Թէ իրարու հաւատալու մասին խորհիլ:

(Շար. 2)

«ՅՈՒՆԱՍ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԱՆՎԱՆ
ՊՈՍՏՈՏՊՈՒ

Ամենայն հոգի

Ամիսներ առաջ Ղազանչեցի Ավետիսը հիվանդացավ: Ի սկզբանե ոչ ոք չէր կասկածում, որ հիվանդությունը այդքան ծանր է: Ավետիսը ինքն էլ չէր կասկածում: Ուստի ամեն առավոտ, երբ ընկերները գալիս էին նրան տեսնելու, նա ասում էր.

- Ես հիմա լավ եմ զգում, ուրեմն ինչո՞ւ պիտի հիվանդանոց գնամ: Ինչո՞ւ պիտի ինձ ստիպեք, որ գնամ: Ես ինչ-որ դեղահատեր եմ խմում, ինչ-որ ներարկումներ եմ անում, ինչ-որ ասում են, որ անեմ, անում եմ, ուրեմն ինչո՞ւ պիտի հիվանդանոց գնամ:

Ընկերները համոզում էին նրան, որ հիվանդանոցում ավելի լավ կլինի, ավելի հարմար կլինի, ավելի հանգիստ կլինի, ավելի հեշտ կլինի, ավելի արագ կլինի, ավելի հաճելի կլինի, ավելի ապահով կլինի, ավելի վստահ կլինի, ավելի ճիշտ կլինի, ավելի ուղիղ կլինի, ավելի ճշգրիտ կլինի, ավելի ստույգ կլինի, ավելի անկասկած կլինի, ավելի անվրեպ կլինի, ավելի անսխալական կլինի, ավելի անսայթաք կլինի, ավելի անսայթաքելի կլինի, ավելի անսայթաքական կլինի, ավելի անսայթաքելական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն ճիշտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն ճշգրիտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն ստույգ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անկասկած կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անվրեպ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսխալական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճիշտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճշգրիտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ստույգ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անկասկած կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անվրեպ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսխալական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճիշտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճշգրիտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ստույգ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անկասկած կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անվրեպ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսխալական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճիշտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճշգրիտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ստույգ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անկասկած կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անվրեպ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսխալական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճիշտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճշգրիտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ստույգ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անկասկած կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անվրեպ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսխալական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճիշտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճշգրիտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ստույգ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անկասկած կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անվրեպ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսխալական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճիշտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճշգրիտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ստույգ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անկասկած կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անվրեպ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսխալական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճիշտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճշգրիտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ստույգ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անկասկած կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անվրեպ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսխալական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճիշտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճշգրիտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ստույգ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անկասկած կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անվրեպ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսխալական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելական կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճիշտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ճշգրիտ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն ստույգ կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անսայթաքելականորեն անկասկած կլինի, ավելի անսայթաքելականորեն

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ
ՆՇԱՆ ՍԵՐԳՈՑԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—×—

Բոլորս կ'ողբանք ծանօթ վաստակաւոր երաժշտագէտ եւ ղեկավար Նշան Սերգոյեանի կորուստը:

Մանկութենէն ի վեր ծառայելով աւելի քան ութսուն տարի ի սպաս հայ եկեղեցւոյ՝ իբրեւ անխոնջ եւ համեստ ծառայ՝ որպէս ղեկավար, ձայնագրագէտ եւ մեներգիչ:

Իր կեանքին ամբողջ տեւողութեան՝ հայ եկեղեցին եղած է իր միակ նպատակէտը: Յարատեւ մտահոգութեամբ կրօնական երգեցողութեան ներդաշնակ գործնաւորումը եւ կատարեալ մեկնաբանութիւնը՝ միակ զբաղումը եղած է, եւ կը ձգտէր միշտ այդ ուղղութեամբ:

Ծնած էր 1889 Ապրիլ 25-ին, Կ. Պոլսոյ Գումգափու թաղամասը: Աշակերտելով Գրիգոր Մխիթարեանի՝ տասն եւ մէկ տարեկանին կը սկսի մեներգել՝ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: 1912-ին Կոմիտաս Վարդապետի եւ Էկաւ Մանասի դաշնաւորումի դասերէն օգտուելով քառաձայն հեղինակեց «Ով դերահրաշ ծաղիկ» թափօրի շարականը: 1915-ին Մայր Եկեղեցւոյ մէջ դպրապետ կը նշանակուի:

1921 Յունիս 24-ին՝ կը վարձատրուի վկայագրով մը կրօնական իշխանութենէն՝ Կ. Պոլսոյ Պատրիարք Զաւէն Արք. եպիսկոպոսէն:

1931-ին Փարիզ, Նշան Սերգոյեան ձայնագրեց Ս. Պատարագը քառաձայն՝ իր հեղինակութեամբ եւ դաշնաւորումով: Ջոջ չարականագէտ:

1951-էն սկսեալ դրի առած է չարականներու փունջեր՝ եւրոպական ձայնագրութիւնով՝ կարենալ աւելի դիւրաւ դասաւանդելու՝ բայց ցարդ անտիպ մնացած նիւթական պատճառաւ:

Նշան Սերգոյեան՝ որպէս մեներգիչ՝ արձանագրած ունի բազմաթիւ կրօնական սալեր:

1949-ին Մխիթար Աբբահօր յիշատակի տօնակատարութեան հանդէսին Փարիզի Նօթր Տամ եկեղեցւոյն մէջ Նշան Սերգոյեան ղեկավարեց՝ Սիփան Կոմիտաս երգչախումբը միացած Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին՝ ութսունհինգ երգիչներով, Ս. Պատարագի երգեցողութիւնը երկու առիթներով՝ եւ արժանացած, ժողովրդապետ Քիլէրճեան վարդապետի միջոցաւ Ֆրանսացի եպիսկոպոսներու կողմէ հիացման արտայայտութիւններուն՝ մեր երգեցողութեանց գաղնաւորումի մասին:

Նշան Սերգոյեան չափազանց բծախնդիր էր չափերու դրութեան՝ Մէթրոնոմի:

Ցաւէտ ողբացեալ անզուգական Կոմիտասն Վարդապետին աշակերտած՝ եւ անոր ձայնագրութեան գաղնաւորումի ճախրութիւնը ըմբռնելէ վերջ՝ չափազանց դժուարահաճ էր երաժշտական մարզին մէջ:

Անհրաժեշտ է նաեւ նկատի առնել երաժշտական կետադրութիւնը՝ որ պարտէ դրական կէտադրութեան հետեւիլ՝ ինչպէս «Ովսաննա ի Բարձունս» երգել եւ ոչ «Ովսաննաի Բարձունս»:

1980-ին դադրեցաւ ամէն պաշտօնէ՝ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ, ինչպէս Շատուիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ յիսունը եօթը տարի ծառայելէ վերջ:

Կենսագրականը աւելի լրիւ իր ատենին տուած եմ մամուլով:

Մօտ երկու տարի իր սենեակին մէջ առանձնացած՝ խոկաց ի տես մեր ժողովուրդի անտարբերութեան՝ փոխան իր վաստակաւոր նուիրումին՝ ի սպաս մեր Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյն:

Սրտի անհուն ցնծութեամբ տօնեցինք իր յոբելենական հանդիսութիւնը՝ արժանավայել կերպով, անցեալ Ապրիլ 25-ին:

Սակայն դժբախտաբար անցեալ ամառան արձակուրդի շրջանին, իր առողջութիւնը վատթարացաւ՝ միաժամանակ ուղեղային թեթեւ խանգարումը՝ որ արդէն կանխաւ ունէր:

Մահացաւ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 19-ին:

Ողբացեալը յաճախ կ'ըսէր ... Եկեղեցւոյ ծառայելը չի բաւեր միայն, այլ միաժամանակ պէտք է ծառայող պատրաստել՝ կարենալ մեր եկեղեցիներուն ապագայի դոյութիւնը ապահովելու: Ահաւասիկ իր ջերմ եւ մշտական ձգտումը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 23-ին, Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Հոգեւոր իշխանութիւնը՝ իր լրիւ կազմով ներկայ էր դիխաւորութեամբ՝ Գիւտ Եպիսկ. Նազդաշեանի՝ ինչպէս եւ բազմաթիւ դպիրներու՝ որոնք եկած էին շրջապատելու վաստակաւոր երաժշտագէտին դագաղը՝ ի յարգանս իր երկարատեւ տարիներու եկեղեցւոյ ծառայութեան:

Դամբանական մը խօսեցաւ Գիւտ Եպիսկ. Նազդաշեան: Դամբանականներ եւս խօսեցան Պ. Արա Պարթեւեան եւ Սերովբէ Սերովբեան:

Մեր բոլորիս համար իր յիշատակը պիտի մնայ՝ յաւերժ անմահ, անեղծ եւ անմոռանալի:

ՍԵՐՈՎԲԷ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Բարսեղ Թուղլաճեանի գիրքը Պալեան Գերդաստանի մասին

—×—

Պոլսոյ մէջ լոյս տեսած է Բարսեղ Թուղլաճեանի ստուար աշխատութիւնը՝ «Օսմանեան Ճարտարապետութեան մէջ արեւմտահայնացումի շրջանը եւ Պալեան ընտանիքը» խորագրով: 350 մեծադիր էջերէ բաղկացած գիրքը կը բովանդակէ նաեւ չուրջ հարիւր սեւ - ճերմակ եւ գունաւոր նկարներ: Հեղինակը տուած է Պալեան ճարտարապետներու ծանօթ ընտանիքի պատմութիւնը, որ տեւած է 125 տարի՝ Ժէ. դարու երկրորդ կէսէն մինչեւ ԺԹ. դարու վերջաւորութիւնը: Կեանքի տարբեր տեղեկութիւններ տուած է Գրիգոր, Սեներիմ, Կարապետ Ամիրա Պալեանի, Նիկողոս Պէյ, Յակոբ Պէյ, Կարապետ Պէյ Պալեանի եւ այլոց մասին: Պալեան ճարտարապետները մեծ հռչակ վայելած են Թրքական արքունիքին մէջ, կառուցանելով Պոլսոյ եւ այլ վայրերու մէջ պալատներ, գօրանոցներ, հայկական եկեղեցիներ, մզկիթներ, դպրոցներ, հիւանդանոցներ եւայլն, որոնցմէ համաշխարհային համբաւ ունին Տոլմապահչէի առաջապելական պալատը, Այնալըղաւուզ ապարանքը, Պէշիկթաշի պալատը, Գումգափուի Մայր Եկեղեցին, Պէշիկթաշի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, Սկիւտարի վարժարանը եւ շատ ուրիշներ: Այդ կառոյցներու լուսանկարները մեծ մասամբ տեղ գտած են գիրքին մէջ:

×

Բարսեղ Թուղլաճեան ծնած է Պոլիս: Աւարտած է Կիպրոսի Մելքոնեան վարժարանը, ապա Միջին Արեւելքի Լեզուաբանական Լսարանը: Դասախօսած է անգլերէն եւ Ֆրանսերէն՝ Անդարայի ինենեւրալական եւ բժշկական ակադեմիայի մէջ, Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանը եւ ուսումնական այլ հաստատութիւններու մէջ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԳԱՒՈՒՒՃԵԱՆ-ԱՅՎԱԶԵԱՆ
ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Համոզքով կը հաղորդենք թէ եղիշէ Այվազեան, հանգուցեալ կնոջը «Էլիզ Գաւվազեան - Այվազեանի գրական մրցանակ» մը հաստատելու փափաքը, իրագործելու համար 30 հազար ֆրանքի կտակ մը ըրած է: Սոյն գումարը իր կազմած կտակի հինգ հոգինոց յանձնախումբին, հետեւեալ անդամներուն.- Եղիշէ Այվազեանի, Տիգրան Պալեանի, Վահան Նաւասարդեանի, Արա Տէյիրմէնճեանի ներկայութեամբ եւ Դեկտեմբեր 6, 1982, երկուշաբթի օր Փարիզի Աղբատանոցի ընկերակցութեան նախագահութեան յանձնած է փոխան ատացագրի:

Կտակին եւ մրցումին պայմանները ըստորեւ արձանագրուած են.-

1.- Մրցանակը պիտի կոչուի՝ Էլիզ Գաւուֆեան, - Այվազեան գրական մրցանակ:

2.- Առաջին տարուան գրական մրցումին իրաւունք ունին մասնակցելու, Փը - րատարնակ այն հայ գրողները, որոնք (Յուլիս 1, 1978 թուական) նուազագոյն հինգ տարիէ ի վեր Ֆրանսա կը բնակին:

3.- Մրցումին մասնակցութեան համար, պայման է գործին հայերէն գրուած ըլլալը:

4.- Այս պայմանները լրացնող գրողներ, իրաւունք ունին, 1980, 1971, 1982 թուականներուն, իրենց հրատարակած, գրական որեւէ սեռի պատկանող ինքնատիպ հատորները եւ կամ այս ժամանակամիջոցին, պարբերականներուն, մամուլին մէջ լոյս տեսնող նմանօրինակ գործերը ներկայացնել:

5.- Մրցումին մասնակիցները, պարտաւոր են այսօրինակ գիրքերէն, կամ մամուլին մէջ երեւցող իրենց ստեղծագործութիւններէն երկուական օրինակ ղրկել մինչեւ 1983 Մայիս 31 թուականը:

6.- Դատական կազմը, որուն մասնակիցներուն անունները, անջատաբար պիտի յայտարարուի յառաջիկային, պիտի ճշդէ առաջին հանդիսացող գրողը:

7.- Մրցումին արդիւնքը պիտի հաղորդուի, 1984-ի սկիզբները, գրողներու ընկերակցութեան տարեկան հաւաքոյթին եւ մամուլի միջոցաւ:

8.- Առաջին հանդիսացողը պիտի ստանայ երեք հազար ֆրանքի նուէր մը:

9.- Կտակին տեւողութիւնն է առայժմ տասը տարի:

10.- Գրքերու եւ կտրոններու առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէին.

BALYAN DIKRAN
c/o Société des Gens
des Lettres Arméniennes
139, Rue Gabriel Péri — Bat. B. 2
93200 Saint-Denis — France

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱԽՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԶՈՐԲՈՐԴ
ԳԱՐՈՒՆ Է

- Կարինի Զինուորական Մորհուրդը կարեւոր նկատած է, առայժմ 3000 Թրքական զինուորները այդ ճակատին վրայ զբաղեցնելը, երբ այդ կողմի հայ բնակչութիւնը արդէնհեղափոխուած են ապըստամբ բանակի դրաւած հողերուն վրայ:

- Եթէ այդ է Զինուորական Մորհուրդի որոշումը մեզիկը մնայ՝ չատ չէ երկու օրէն, կարեւոր ուժով մը ճամբայ իյնալ դէպի Դիադին, չուտով միանալու համար Վարդանի բանակին:

«Վազգէն, ճանս, քու բանակիդ մէջ, ես որպէս կռուող ալ կրնամ օգտակար ըլլալ, - խօսեցաւ Կիրոս, իր հաշուոյն կատակ մը աւելցնելու համար: «Դուն չդիտես, որ ես ալ մի քանի կռիւներու մէջ եղած եմ եւ կրցած եմ էս անտէր գլուխս պահել ուսերուս վրայ: Վերջապէս վազգէն, մի մոռնար, որ Սպիտակ Ջիաւորի հետ կողք - կողքի կռուած եմ Շեյխ Ձէյալի դէմ»:

- Դուն կրնաս էդ ձեւ խօսել Կիրոս, բայց ես գիտեմ, որ իմ բանակը աւելի ապահով է եթէ միասին համբայ ելլենք: Բայց մենք պէտք է սպասենք հեռագրի, - խօսեցաւ Վազգէն, երբ արդէն Կիրոսի վրայ եկած էր յոգնած յորանջում մը ու կը պատրաստուէր քնանալու:

- Տեսնենք, Վազգէն, վաղն արեւը ինչ նոր բան կը բերէ մեզի, - խօսեցաւ Կիրոս, երբ մարեցաւ գիշերուայ վերջին ճրագը վրաններուն: Դուրսը կար թանձր ըռգը վրաններուն ու թաց մթութիւն մը ու գետի պղպղուն մուխի չափ լուռ սահանքը: Տեղ - տեղ կը տեսնուէին պահակներու սիլուէթները, հրացանները ուսերուն:

Ցաջորդ առաւօտ, մատղաշ, կարմրաւուն լոյսերն արեւին, հասած էին վրաններուն: Հեռաւոր գիւղերու շուներուն բութ ու խուլ հաչոցները կուգային խառնըւելու բանակատեղի ձիերու խրխինջներուն՝ պղինձի պէս հնչեղ: Բանակատեղին՝ կար առաւօտեան շարժումը: «Բարի լոյս»ին՝ երեսները լուալու համար պին - ուորները գետեզերք կը քալէին: Մի քանի զինուորներ, կ'օճառէին իրենց գլուխները: Շարժումին հետ կար արեւագալի աղօթքներու մրմունջները: Եւ արդէն գիւղէն վար իջած ծերացած քահանան, առաւօտեան ժամերգութիւնը կը կատարէր իր կերկեր ձայնով: Կար ժամատարներու բազմութիւն մը, երեսները՝ նոր ցաթած արեւին: Այդ բազմութեան մէջ էր Կիրոսը, աղօթքի կեցած: Ան, նման խորհրդաւոր պահերուն կը զգանար ջերմ հաւատացեալ, իր հօրենական տունէն, ճեմարանէն, հայ ժողովուրդի տառապանքէն ու տոկունութիւնէն ջերմացած ու խառնուած հայրենի աւերակներուն ու մեռելներուն հետ: Մտքով, ափսոսի պէս կը չարչր արագ մի քանի գրաբար աղօթքներ: Այդքան միայն:

- Հըմ, ան է, Սուրէնը, որ ճամբէն կը վազցնէր իր ձին: Աղօթքին մէջ նկատեց Կիրոս ու կամաց մը հեռացաւ: Անատակտիկ նոր հեռագիր ստացած է:

Կիրոս հասաւ Վազգէնի վրանը ուր իրեն կ'սպասէին: Հեռագիրը կարինէն էր, տոքթ. Նայիրեանի կողմէն ղրկուած:

«Ապստամբ բանակի արեւմտեան թեւը, զնդապետ Աստուածատրեանի ղեկավարութեամբ, այսօր մտաւ Էրզնկա, իսկ մէկ թեւը, Լեւոն պէկի առաջնորդութեամբ, Բաղիր տաղով, հասած է Տէրթիմ, ուր դիմաւորած են մերիները:

Արեւելեան ճակատի թեւը, Վարդանի ղեկավարութեամբ չուտով կը միանայ Խէչոյին, Դիադինի մէջ, քալելու պէպլի Սրարատեան դաշտը եւ Պայազիտ: Ճիշդ ատենն է, եւ լաւ կարդադրուած է Հաճի Մուսային ու Մուրատի ուժերուն դէպի Մշոյ ազեաք քալելը: Վերջերս լուր առինք, ուղղակի Խալիլէն, որ 6000 լաւ կռուողներ բաւական են Հաճի Մուսայի ղեկավարութեամբ դրաւելու Մշոյ ազեաքը: Հոն ապահոված է նաեւ մի քանի տեղական աշրեթներ եւ արդէն Մուսուլի մը ծրագիրը կը կազմուի: Եւ լաւ է, որ վակուումի այդ հաշիւները, քանի եւրոպական ազդերը մէջտեղ չեն մտած, դադրեցնելու թուրք եւ պալքան պատերազմը, վրկելու համար Թուրքիան: Պալիսը, հեռագրհետ կը պարպուի:

(Շար. 716)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Յովհաննէս Չալլագեան, Տիկին Նազելի Զառայեան (ծնեալ՝ Չալլագեան), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Չալլագեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռաձայնով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, յաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՈՎՍԱՆՆԱ ՉԱԼԼԱԳԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ կէօլոյեան, Եոզկատ)

մահուան առթիւ :

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԻԼ. - Րաֆֆի Սոլաքեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր մեծ - հօր՝ Խորէն Համբարձումեանի :

ՃՐԱԳԱԼՈՅԹԻ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ՎԻՆԻ ՄԻՋ

Դեկտեմբեր 24 Ուրբաթ օրը ժամը 19-ին Ճրագալոյցի Ս. Պատարագ Վինիի Ս. Թէոդոր Եկեղեցին : Նմանապէս Զորեք - շաբթի, Յունուար 5, Ճրագալոյցի Աստուածայայտնութեան եւ Մկրտութեան, Ցիսուսի Ջրհատոսի :

ՆՈՒԻՐՆԵՐ

Տիկին Ա. Յարութիւնեան ի յիշատակ իր ամուսնոյն երուանդ Յարութիւնեանի եւ իր ապաքինման հետեւեալ նուէրները կ'ընէ .- 200-ական Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վրժ.ին, Դպրոցասէր վրժ.ին եւ Որբերու օգն. մարմնին, 100-ական կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչին, Փարիզի Մշակ. Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) և «Յառաջ»ին :

ՇԱՀԱՆ

ՄՍՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ԹԻՒ 15

ԱՀԱՆՁԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

Հանիքս տպուած, միշտ՝ սպառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80 Ֆ
Գիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

LE GROUPE AVEDIS AHARONIAN DU NOR-SEROUND DE PARIS
VOUS INVITE AU

RÉVEILLON DE LA SAINT-SYLVESTRE

à la Maison de la Culture Arménienne de Paris — 17, Rue Bleue — 75009 Paris
LE 31 DECEMBRE — DE 21 H 30 A L'AUBE
AMBIANCE ASSUREE — REPAS ARMENIEN
Réservation: JEAN; Tél.: 782. 43. 94 — à partir de 14 h.

A L'OCCASION
DU NOUVEL AN ET DU NOEL ARMENIEN
L'ASSOCIATION SPORTIVE HOMENETMEN - FRANCE
sera heureuse de vous accueillir avec le chanteur international

ADISS HARMANDIAN

AU RESTAURANT LA CAPPADOCE
67 bis, Quai Blanqui — 94140 Alfortville
LE VENDREDI, 14 JANVIER, A PARTIR DE 20 H.
Les billets sont vendus chez:
ALIMENTATION CHIRAG; 26, Rue de Trévise — 75009 Paris

REVEILLON
DE LA SAINT - SYLVESTRE
VENDREDI, 31 DECEMBRE, DE 21 H A L'AUBE
Organisé par l'ACAL, l'UCAV et la CROIX-BLEUE ARMENIENNE
Dans la Salle des Fêtes de Saint - Maurice de Beynost
ambiance arménienne assurée — nombre des places limité
RESERVATIONS: Tél.: 858. 92. 51 — 233. 72. 45 — 860. 47. 18
Prix 200 F. (menu avec apéritifs, vin et champagne compris)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Րաֆֆի Սոլաքեան 100-ական Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր մեծ մայրիկին՝ Թագուհի Համբարձումեանի եւ Սաթենիկ Համբարձումեանի յիշատակին :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՊՈԼԻՆ .- Առաքել Առաքելեան 180 Ֆ. :
ՎԱԼԱՆՍ .- Տիկին Ազնիւ Տօնիկեան 60 :
ՄԻՕՏԻՕՆ .- Պենկեան ընտանիք 60 Ֆ. :

COMME CHAQUE ANNEE
du 26 Décembre au 2 Janvier
CAMP D'HIVER DE BELLEFONTAINE
Inscriptions / Renseignements: Ohan TOUFANIAN
jusqu'au 23 Décembre 588.63.80 (de 19 h. à 20 h.) — à partir du 24 Décembre (16)84.33.05.61
Inscription: 100 F. — Prix de la journée: 70 F. — Age minimum: 18 ans.
UN DEPART COLLECTIF SERA ORGANISE EN AUTOCAR
(prix en supplément)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի հայ ակաւտներու տարեկան հանդէսը՝

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 13-ին :

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 25-ին, ժամն է Սրբոյն Ստեփաննոսի նախասարկաւագին եւ առաջին Մարտիրոսին :

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին Պատարագ կը մատուցուի եւ կ'ոգեկոչուի քրիստոնէական եկեղեցւոյ Առաջին Սարկաւագին նուիրումի, բարութեան եւ մարտիրոսութեան ոգին :

Պատարագը քառաձայն կ'երգուի Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ :

Ճաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյն Ծառայած հանգուցեալ Սարկաւագներուն եւ Դպիրներուն համար :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԾՆՈՒՆԴԻ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտ. 24, Ճրագալոյց Ծընընդեան : Ժամը 17-ին, երեկոյեան ժամերգութիւն, ժամը 18-ին հանդիսաւոր պատարագ :

ՇԱԲԱԹ, Ծնունդ, հայրապետական պատարագ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մարտիրոս Հապէչեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Մելքոն Պետրոսեան (Անթոնիէն) 100 Ֆ. Իսիի եկեղեցիին եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ին :

Տէր եւ Տիկին Վահան Պետրոսեան 100 Իսիի Եկեղեցիին, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պետեան 100 Ֆ. Իսիի Եկեղեցիին, Տէր եւ Տիկին Ժաք Պետրոսեան 100 Ֆ. կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին :

ԾՆՈՒՆԴԻ
ԼԱՒ ՆՈՒԻՐ ՄԸ
ՎԻԳԷՆ... ՒՐԱՋ
Նոր սալը (տիսք) կարելի է գտնել հայկ. սովորական հացէներուն կամ ապսպրել՝, հեռաձայնելով՝
ՎԻԳԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ
200 - 17 - 29

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ
ԳԵՂԵՑԻԿ ՆՈՒԻՐ ՄԸ՝
ՀԱՅԵՐԳՈՒԹԻՒՆ
ՎՐՋԻՆՈՎ ԵՒ ԳՐԻՋՈՎ
Զարեհ Մուրատեան
Շքեղ հատոր մը, 24 հայերէն յօդուածներով եւ իրենց թարգմանութիւնով. 82 նկարներ, 72-ը գունաւոր
CHANT D'ARMENIE
Z. Mutafian
200 F.
LIBRAIRIE SAMUELIAN
51, Rue Monsieur Le Prince — 75006 Paris

Importateur exclusif
de mules d'appartement et de pantoufles
de GRECE
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
FOTIA
(marque dèposée, en cours)
pour tous renseignements :
FOTIA - *diffusion*
1, rue Ampère, 78140 VELIZY - tél. 635 15 95

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
23
JEUDI
23 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.331 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.331

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԴՐՈՒՈՎ առաջարկները ըրաւ արեւմտեան պետութեանց Խորհ. Միութեան 60-ամեակին առթիւ: Կ'ուզէ որ 25% զեղչուին միջցամաքային հրթիռները եւ ռմբակիր օդանաւները եւ եթէ Եւրոպա հրաժարի ամերիկեան փերշինկներէն, ինք ալ տրամադիր է այնքան հրթիռ պահել Եւրոպայի դէմ՝ որքան Անգլիա եւ Ֆրանսա ունին: Նման խօսքեր նեզը կը դնեն անուշակ Ֆրանսա եւ Անգլիա, որոնք երբեք չեն ուզած որ իրենց հիւլէական ուժերը նկատի առնուին Եւրոպայի ռազմավարական հաւասարակշռութեան մէջ: Մնաց որ երբեք կարելի չէ հասկնալ խորհրդային ղեկավարի մը ճառին բուն նպատակը: Երբեմն միայն քարոզչական ներքին սպառումի կը ծառայեն, բայց նաեւ անկարելի չէ որ փորձ մը ըլլայ պառակտելու արեւմտեան ճակատը եւ կեր տալու Եւրոպայի «խաղաղասիրաց» շարժումներուն: Անգլիա եւ Ֆրանսա արդէն «ո՛չ» ըսին այս «կեղծ հաւասարակշռութեան»:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ կաթողիկէ ուսուցման պատասխանատուները բացարձակապէս մերժեցին բանակցութեան նստիլ նախարարին առաջարկներուն հիման վրայ: Պատրաստ են սակայն հակառաջարկներ ներկայացնելու:

ՎԱԹՈՒՆԱՄԵԱԿԸ զոր կը ոտնէ Մոսկուայէն «խորհրդային ընկերվարական Հանրապետութեանց Միութիւնն է» որ հիմնուեցաւ 1922 Դեկտեմբեր 30-ին, բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն հինգ տարի յետոյ: 60 տարի առաջ, վեց Հանրապետութիւններ, մէկը միւսէն եռք համայնավար դարձան, - Ռուսաստան, Ուկրայինա, Բելոռուսիա, Վրաստան, Ադրբէյճան եւ Հայաստան: Այս տարեդարձն է որ հանդիսաւորապէս ոտնուեցաւ Կրեմլինի մէջ, Դեկտեմբեր 21-ին:

ԱԼՒՑԻ (Լիբանան) մէջ պատահած բուռն բախումները քաթայէպներու եւ ձումպլաթի յառաջդիմականներուն մէջ 19 մեռեալ պատճառած են, որոնց մէջ վեց լիբանանցի զինուորական: Իսրայելեան բանակին պարտադրած հրադադարը որոշ հանդարտութիւն բերած էր երեքշաբթի օր, բայց Պէյրութ - Դամասկոս միջազգային կառուցին չատ ապահով չի թուիր տակաւին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ համայնավար պաշտօնաթերթէն եռք, Փարիզի խորհ. դեսպանատունն է, որ բողոքի նամակ մը ղրկած է Ֆրանսական հեռատեսիլի երեք կայաններու տնօրէններուն, անընդունելի գրաւելով լրատուութիւնը Խորհ. Միութեան մասին: Պէտք է որ, կ'ըսէ նամակը այդ առընչութեամբ կայանները Թասի մեկնաբանութիւնը տան: Մոսկուայէն ալ արդէն, խորհրդային ԹԱՍ գործակալութիւնը միացած է երէկ չարախօսութեան եւ խիստ կերպով կը քննադատէ Ֆրանսական ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը, որոնք «դէպքերու խեղաթիւրումի եւ ժողովուրդին ապուշացման արշաւի մը ձեռնարկած են»: Ինչպէս ըսինք արդէն, երբ Խորհ. Միութիւնը կայ եւ Մառչէի կուսակցութիւնը, Անգլիացիք պէտք է համոզուին որ իւմուռի գեանի վրայ առաջինները չեն կրնար ըլլալ...:

ԾԽԱԽՈՏԸ, գլանիկ եւ ծխիկ 5,2% յաւելում պիտի կրէ Յունուար 24-ին: Այսպէս՝ Կօլուազը 3,80էն 4 Ֆ.ի կ'անցնի, ժիթանները 4,90էն 5,10, Ռուայալը 6,10-էն 6,40, Մալպորօն 7-էն 7,35: Այս յաւելումը կապ չունի այն տուրք - յաւելումին հետ, որ Ապրիլ 1-էն պիտի կրեն ծխախոտ եւ 25 աստիճանէն վեր ալքոլները, մեղմացնելու համար ընկերային ապահովութեան բացը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՀԱԲԵԿՋՈՒԹԻՒՆԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ ԾՈՎԱԿԱԼԻՆ

ՍԵԶԱՑԻ ՕՐՔՈՒՆԹԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ «ՄԷՑՏԱՆ»Ի ՄԷՋ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ԻՆՉԵՐ ԿԱՐԵԼԻ Է ԸՆԵԼ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՀԱԲԵԿՋՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ա. - Միջազգային ահաբեկչութիւնը պէտք է նկատել իբրեւ ՕԹԱՆ-ի անդամ պետութիւններու գոյութեան ուղղուած սպառնալիք եւ հասարակայ լուրջ միջոցներ ձեռք առնելու վճռականութեան մէջ ըլլալ:

Բ. - Այս վճռականութիւնը օրինական փաստաթուղթերով ճշդել, վաւերացնել, կիրարկել ու ասոր զուգահեռ իրաքեան չիւր երկրի օրէնքներու եւ դատական կոնվոգրութիւններուն մէջ փոփոխութիւններ ներմուծել:

Գ. - ՕԹԱՆի-ի անդամ երկիրներու մէջեւ, ահաբեկչութեան դէմ պայքարի համար լրաքաղաքութեան, կազմակերպութեան միջոցներու եւ ոստմավարութեան հասարակաց սերտ ու մտերիմ համագործակցական դետին մը պատրաստել:

Դ. - Ապահովութեան ուժերէն անջատ, հակ-ահաբեկչական կազմակերպութիւն մը հիմնել եւ հասարակաց գործողութիւններ կատարելու ժամանակ ամէն տեսակ օրինական դիւրութիւններ ընծայել իրարու:

Ե. - ՕԹԱՆ-ի չրջագիծին մէջ կատարուած ահաբեկչութեան դէմ պայքարի առիթով, չթոյլատրել որ որեւէ ահաբեկիչ կարենայ պատսպարուիլ ՕԹԱՆ-ի անդամ երկրի մը մէջ: Այլ անոր վերադարձը ապահովել եւ կամ տեղւոյն վրայ կատարել դատավարութիւնը եւ պատժել:

Զ. - Իրարու հետ չչփոթել զաղափարական նպատակներով կատարուած ահաբեկչութիւնները եւ քաղաքական անհամաձայնութիւններու հետեւանքով կատարուած քաղաքական ապաստանութեան իրաւունքները:

Է. - Նուազագոյն, ՕԹԱՆ-ի անդամ երկրի մը մէջ կազմակերպուելով ՕԹԱՆ-ի ուրիշ անդամ պետութեան մը բարեկամ ներկայացուցիչ, գործի մարդ, բանուոր կամ հաստատութեան մը դէմ կատարուած ահաբեկչական չարժումները քաջալերելու եւ գովելու ամէն տեսակ յայտարարութիւն եւ հարաստարակութենէ եւ ահաբեկչութիւնը ընդունիլ իբրեւ հասարակաց վտանգ մը:

Ը. - Պատժական օրէնքներու մէջ փոփոխութիւններ կատարելով որոշ յանցաւորներու համար, հասարակաց որոշ ծանրը պատիժներ տնօրինել:

Վերոյիշեալ կամ ասոնց աւելցուելիք ուրիչ որոշումով եւ միջոցներով, անտարակոյս ահաբեկչական չարժումները պիտի նուազին ու հետզհետէ կարելի պիտի ըլլայ զանոնք կանխել:

Կը կարծենք որ ՕԹԱՆ այս մասին, իր աշխատանքի սահմանին մէջ ընելիք բաւական երկար աշխատանք պէտք է ունենայ:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Տակաւին, մեր ձեռքերուն մէջ միջազգային ահաբեկչութեան նահանջը ապացուցանող ոչ մէկ փաստ ունինք: Ընդհակառակն, ապաբեկչական յուցապիծը, որ 1980 Յունուարի սկիզբներուն իր գագաթնակէտին հասած էր, կը չարունակէ բարձրանալ:

Այս համաձայնութեան ծիրին մէջ, կարգ մը մտայնութիւններ եւ չարժուձեւեր, պէտք չէ ազատ իշխանութիւնները վտանգելու բնոյթ մը ստանան:

Թուրքիոյ մէջ, ահաբեկչութեան դէմ թոյլատուութիւնը, ձախ կամ աջ անիշխանականութեան պաշտպանութիւնը կամ այդ կողմերէն մին իրաւացի, միւսը յանցաւոր տեսնելու պարագան, իշխանութեան մէջ ծայրայեղ տարակարծութիւններու գոյութիւնը միշտ զինուորական միջամտութիւն մը հրաւիրած է, հակառակ որ բանակը միշտ դէմ է այսպիսի միջամտութիւններու:

Ֆրանսայի մէջ ահաբեկչութեան մասին ցոյց տրուած թոյլատուութիւնը միշտ աւելցուցած է ահաբեկիչներու անհատնում պահանջները, քաղութիւնը եւ ասոր պատիժը քաշած է Փարիզի ժողովուրդը:

Իտալիոյ մէջ, տեւական կառավարական տագնապներ, ահաբեկիչներու համար միշտ հակակշռ հեռու գործունէութիւն ցոյց տալու հնարաւորութիւններ չնորհած են:

Իսկ ՕԹԱՆ-ի սահմանին դուրս գտնուող Շուէտ, 1970-ի մկլտեղերէն սկսեալ օտար զինուորական վախատականներու, թմրեցուցիչի մաքսանենգներու եւ ահաբեկիչներու դրախտ մը գարձած էր: Բայց այսօր այդ թոյլատուութիւններուն եւ քաղաքական մթնոլորտին ստեղծած տուր Աբովեանի գործը չարունակողը՝ անհամեմատ աւելի դժուար պայմաններու մէջ:

Գարեգին եպիսկ. Սրուանձտեանց Արեւմտեան Հայաստանի մէջ վարած է կարգ մը գաւառներու առաջնորդի, տեղապահի, քարոզիչի, նուիրակի, վանահօր եւ վանահայրութեան փոխանորդի, պարբերականի խմբագրի եւ փոխ - խմբագրի, ուսուցիչի եւ ուսուցչապետի պաշտօններ: Աչխատութեան մէջ յատուկ տեղ ունին նաեւ պատմական յուշարձաններու՝ վանքերու, եկեղեցիներու, հեթանոսական չրջանէն մնացած մեհենական տաճարներու աւերակներու, չիրմաքարերու նկարագրութիւնները: Մեծ արժէք կը ներկայացնեն Սրուանձտեանցի կազմած վիճակագրութիւնները, զորս ան կատարած է չրջապտոյտներու ընթացքին եւ այլ առիթներով ամբողջացուցած է զանոնք: Անոնց մէկ մասը, որ կը հրապարակուի առաջին անգամ, յայտնաբերած է Երեւանի Եղիչէ Չարենց թանգարանին մէջ:

×

ՆՈՐ ԹԱՏՐՈՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութեան «Կամերային Թատրոն»ի անդրանիկ թատերաչրջանի բացումը կատարուած է «Սովորական ներկայացում» թատերախաղով: Թատրոնին տնօրէնն ու գլխաւոր բեմադիրը՝ Սրա Երնջակեան այս առթիւ ըսած է, թէ թատրոնը կը ձգտի հանդիսականը դարձնել ներկայացման անմիջական մասնակիցը: Խաղացանկին մէջ համադրելով երաժշտութեան, պարկանութեան, թատերգութեան եւ չարժանկարի երկերը, պատասխանատուներու նպատակն է այդ տեսանկիւնէն տեսնել ժամանակակից մարդը, անոր վարքագիծը կեանքի անակնկալ վիճակներու մէջ: Թատրոնի ներկայ խաղացանկին մէջ առնուած են «Պարոնայք, ապրենք ու զուարճանանք», «Քաջ Նազար պլանտագենետ», «Աղջկայ եւ արքայազնի հէքեաթը» եւ այլ թատերախաղեր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԴԵԿՏ. 14 - 20)

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ Բ. ՀԱՏՈՐԸ ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչականը աւարտած է Գարեգին Եպիսկ. Սրուանձտեանցի գրական ժառանգութեան հրատարակութիւնը: Լոյս տեսած է հայագէտ - բանասէրի գործերուն երկրորդ հատորը: Գիտցը՝ որ տպագրուած է Հնագիտութեան եւ Աղգագրութեան Հիմնարկի նախաձեռնութեամբ, կը բովանդակէ զանազան նիւթեր: Անոնց մեծ մասը, հեղինակի ողջութեան, լոյս տեսած է ժամանակի պարբերականներուն, յատկապէս «Արծուի վասպուրական» ամսաթերթին եւ «Արծուիկ Տարօնոյ» չաբաթաթերթին մէջ: Մատենագիտական հազուագիւտ նմոյշներ ներկայացնող այդ նիւթերը կը պատկերացնեն Արեւմտեան Հայաստանի ԺԹ. դարու երկրորդ կէսի տնտեսական ու քաղաքական կացութիւնը, աչխարհագրական պատկերը, ազգագրութիւնը, հնախօսութիւնը, հայ ժողովուրդի մչակութային կեանքը, հեղինակին մանկավարժական հայեացքները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ գաւառներու վիճակագրական հարուստ նիւթեր: Ինչպէս յառաջաբանին մէջ կը նչեն բանասէրներ Վարդ Բդոյեան եւ Լիմմա Կոստանդեան, առանձին խումբ կը կազմեն ժողովուրդի լուսաւորութեան հարցերու նուիրուած յօդուածները, որոնք կը վկայեն, թէ ինչպէս հեղինակը՝ անձնական թէ գրական - հանրային գործունէութեան մէջ, անդուլ պայքար մղած է դարաւոր նիրհի եւ հալածանքներու մէջ տառապող ժողովուրդը ազգային գարթօնքի եւ ինքնագիտակցութեան կոչելու ուղղութեամբ: Գարեգին Սրուանձտեանց կը հանդիսանայ ԺԹ. դարու երկրորդ կէսի արեւմտահայ ամէնէն անուանի լուսաւորիչներէն մէկը, Խաչատուր Աբովեանի գործը չարունակողը՝ անհամեմատ աւելի դժուար պայմաններու մէջ:

Գարեգին եպիսկ. Սրուանձտեանց Արեւմտեան Հայաստանի մէջ վարած է կարգ մը գաւառներու առաջնորդի, տեղապահի, քարոզիչի, նուիրակի, վանահօր եւ վանահայրութեան փոխանորդի, պարբերականի խմբագրի եւ փոխ - խմբագրի, ուսուցիչի եւ ուսուցչապետի պաշտօններ: Աչխատութեան մէջ յատուկ տեղ ունին նաեւ պատմական յուշարձաններու՝ վանքերու, եկեղեցիներու, հեթանոսական չրջանէն մնացած մեհենական տաճարներու աւերակներու, չիրմաքարերու նկարագրութիւնները: Մեծ արժէք կը ներկայացնեն Սրուանձտեանցի կազմած վիճակագրութիւնները, զորս ան կատարած է չրջապտոյտներու ընթացքին եւ այլ առիթներով ամբողջացուցած է զանոնք: Անոնց մէկ մասը, որ կը հրապարակուի առաջին անգամ, յայտնաբերած է Երեւանի Եղիչէ Չարենց թանգարանին մէջ:

1980 Յունուարի սկիզբներուն իր գագաթնակէտին հասած էր, կը չարունակէ բարձրանալ:

Այս համաձայնութեան ծիրին մէջ, կարգ մը մտայնութիւններ եւ չարժուձեւեր, պէտք չէ ազատ իշխանութիւնները վտանգելու բնոյթ մը ստանան:

Թուրքիոյ մէջ, ահաբեկչութեան դէմ թոյլատուութիւնը, ձախ կամ աջ անիշխանականութեան պաշտպանութիւնը կամ այդ կողմերէն մին իրաւացի, միւսը յանցաւոր տեսնելու պարագան, իշխանութեան մէջ ծայրայեղ տարակարծութիւններու գոյութիւնը միշտ զինուորական միջամտութիւն մը հրաւիրած է, հակառակ որ բանակը միշտ դէմ է այսպիսի միջամտութիւններու:

Ֆրանսայի մէջ ահաբեկչութեան մասին ցոյց տրուած թոյլատուութիւնը միշտ աւելցուցած է ահաբեկիչներու անհատնում պահանջները, քաղութիւնը եւ ասոր պատիժը քաշած է Փարիզի ժողովուրդը:

Իտալիոյ մէջ, տեւական կառավարական տագնապներ, ահաբեկիչներու համար միշտ հակակշռ հեռու գործունէութիւն ցոյց տալու հնարաւորութիւններ չնորհած են:

Իսկ ՕԹԱՆ-ի սահմանին դուրս գտնուող Շուէտ, 1970-ի մկլտեղերէն սկսեալ օտար զինուորական վախատականներու, թմրեցուցիչի մաքսանենգներու եւ ահաբեկիչներու դրախտ մը գարձած էր: Բայց այսօր այդ թոյլատուութիւններուն եւ քաղաքական մթնոլորտին ստեղծած տուր Աբովեանի գործը չարունակողը՝ անհամեմատ աւելի դժուար պայմաններու մէջ:

Գարեգին եպիսկ. Սրուանձտեանց Արեւմտեան Հայաստանի մէջ վարած է կարգ մը գաւառներու առաջնորդի, տեղապահի, քարոզիչի, նուիրակի, վանահօր եւ վանահայրութեան փոխանորդի, պարբերականի խմբագրի եւ փոխ - խմբագրի, ուսուցիչի եւ ուսուցչապետի պաշտօններ: Աչխատութեան մէջ յատուկ տեղ ունին նաեւ պատմական յուշարձաններու՝ վանքերու, եկեղեցիներու, հեթանոսական չրջանէն մնացած մեհենական տաճարներու աւերակներու, չիրմաքարերու նկարագրութիւնները: Մեծ արժէք կը ներկայացնեն Սրուանձտեանցի կազմած վիճակագրութիւնները, զորս ան կատարած է չրջապտոյտներու ընթացքին եւ այլ առիթներով ամբողջացուցած է զանոնք: Անոնց մէկ մասը, որ կը հրապարակուի առաջին անգամ, յայտնաբերած է Երեւանի Եղիչէ Չարենց թանգարանին մէջ:

ՅԱՒԵՐՆ է որ կը քաչէ Շուէտի ժողովուրդը:

Ուրեմն, կը տեսնուի որ մեր սահմաններուն մէջ, համաձայնութեան անդամ երկիրներու միջեւ, թէ առանձին - առանձին եւ թէ հ ա ւ ա ք ա բ ա ր պէտք է որ այլեւս կարգադրութիւններու ձեռնարկուի: Այս պարագան անհրաժեշտ կը դարձնէ աւելի լուրջ համագործակցութիւն մը եւ աւելի աչքառու միջոցառումներու չղթայ մը:

Իրրեւ սկզբունք ճիշդ է որ սաստկութիւնը սաստկութիւն կը հրաւիրէ: Բայց սկարութիւնը եւ թոյլատուութիւնն ալ երբեք չէ կրցած կանխել այս սաստկութիւնը եւ ճիշդ հակառակը զայն քաջալերած եւ ուժեղացուցած է:

Իշխանութիւններէն կը սպասուի, որ անոնք ոչ թէ սաստկութիւն բերեն իրենց հետ, այլ անոնցմէ որ մէկն ալ գործի գլուխ անցնի պէտք է ահաբեկչութեան դէմ կիրարկէ Պետութեան հեղինակութիւնը առանց որեւէ խորութեան:

Եթէ, ահաբեկիչներու դէմ, մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան պատճառաւ մեղմ վերաբերում կամ կարգ մը թոյլատուութիւններ ցոյց տրուին, այս պարագան խաղաղութիւն եւ ապահովութիւն ցանկացող ժողովրդային զանգուածներու ազատութեան եւ իրաւունքներուն բռնակալներու յանձնումը կը նշանակէ:

Երբ արեւմտեան աչխարհը այս կէտին հասնի այլեւս ոչ մէկ ուժ կրնայ զայն փրկել ահաբեկչութեան եւ անոնց եռեւ գտնուող ուժերու տիրապետութենէն:

ՀԱՍԱՐԱԿ ՄԱՐԴՈՒ ԿԵՐՊԱՐԸ ԶԻՖԹԷ-ՍԱՐԱՖԻՆՈՐԱՎԷՊԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Դարուս սկիզբը արեւմտահայ գրողները առաւելաբար կը զարգացնէին արձակի փոքր ձեւը՝ նորավէպը: Անհրաժեշտ էր ոչ միայն յաղթահարել օտար ազդեցութիւնները, այլեւ ստեղծել խորապէս ազգային, հայ իրականութիւնը պատկերացնող արուեստի իսկական գործեր:

Վրթանէս Փափազեանի պատկերաւոր արտայայտութեամբ, Զիֆթէ - Սարաֆ «իր ցնցող գրելակերպով, նիւթի յանդուգն պատկերացումներով եւ զուլայական բնապաշտութեամբ երեւան եկաւ գրական ասպարէզին մէջ, գոնէ մեծ ընդունելութիւն, մանաւանդ, որ առաջին գրուածքներն իսկ ունէին գրաւելու անդիմադրելի հրապոյրը»:

Գրողը ստեղծագործութեան գլխաւոր նիւթ դարձուց մարդկային վէհ ու անշահախնդիր սէրը, ճակատագրային տրամները, հոգեկան խորունկ ապրումները՝ կերտուած ընկերային հէնքի վրայ:

Հեղինակին կարծիքով մարդկային արժանիքներ ու զեղեցիկ յատկութիւնները միտումդը անպայման պէտք է թափանցէ հասարակ մարդոց արհեստաւորի, ձկնորսի, բանուորի, ուսանողի, լուացարարուհիի խրճիթը:

Հարկ չկայ ձգտելու դէպի եթերային, մշուշոտը, ստեղծելու համար երեւակայական նիւթեր, մտացածին հերոսներ: Կեանքի փաստերը ինքնին յաճախ շատ աւելի խօսուն են ու տպաւորիչ: Եւ շատ յաճախ հարքաշ աշխատաւորական խրճիթներու մէջ կը փթթի նուիրական սէրը («Աղքատիկ կինը», 1908):

Այր մարդը պարզ արհեստաւոր է, որ «առտուները մութինուլուան մեկնած է եւ իրիկուան չմթնած՝ չի վերադառնար»: Իսկ կինը ... «Օ՛հ, այդ կինը, աղքատիկ, աշխատասէր, պարկեշտ այդ կինը: Առանց դուռ ու դաղար առնելու կրակ կը չինէ, կերակուրը վրայ կը դնէ, կար կը կարէ եւ դրեթէ միշտ լուացք կ'ընէ, կը լուայ, կրակի պէս կը չարունակէ իր գործը, առանց վայրկեան մը հանգիստ առնելու, մեղուի մը պէս ժիր մտնայ ու կ'ելլայ իր աշխատութեան անչուք փեթակին մէջ, միշտ ժպիտ մը ունենալով իր կորովի, բայց անհնամ դէմքին վրայ»:

Աղքատիկ կինը չի նախանձիր, նոյնիսկ չի նկատեր հանդէսներէ, թատրոններէ վերադարձող՝ ադամանդներով ու մետաքսներով պճնուած կանայք: Իրեն համար չեն նորաձեւութիւնը, արտաքին փայլն ու սեթեւեթը, անոնցմէ միշտ անբաժան են սիրաբանութիւններն ու դաւաճանութիւնը, դրամի համար ինքնավաճառութիւնը ու կեղծիքը, ոճիրները: Կինը երջանիկ է իր ամուսնոյն անխօս սիրով, նուիրումով, իր առողջ զաւակներով, աղքատիկ բայց ներդաշնակ կեանքով: «Երանի՛ իրեն», - կ'եզրափակէ հեղինակը:

Զիֆթէ - Սարաֆի հերոսները մեծ մասամբ հասարակութենէն հեռացած, կեանքի դժնդակ պայմաններուն կերպով մը յարմարած, իրենց դժբախտութեան մէջ կծկուած մարդիկ են, որոնք, սակայն, կը ապահան յարմար պահու՝ պոռթկալու իրենց զգացումներու անզուսպ հեղեղը:

Դարաչրջանի ընկերային յարաբերութիւնները Զիֆթէ - Սարաֆ կը պատկերացնէ սիրոյ լայն խորքի վրայ, ուր հոգեբանօրէն եւ իրապաշտ գոյներով կը նկարագրուին ձերբազատումի ձգտող սիրոյ զանգերը: Ընկերային աննպաստ պայմանները բացատրաբար կ'ազդեն իսկական սիրոյ, ներդաշնակ ընտանիքի ու մարդկային անխառն երջանկութեան ձգտող հերոսներու զգացումներուն վրայ:

Դիմելով իր պատանի, անանուն հերոսին, հեղինակը կը զգուշացնէ իսկական սիրոյ պատճառած բերկրանքի եւ միեւնոյն ժամանակ տանջալի ցաւերու, անոր հասնելու դժուարութեան մասին:

«Դուն, ո՛վ տղայ, պիտի կառչիս մնատ միակ ծաղկի մը վրայ, քու կեանքիդ մէջ, որ զուցէ դժկամութեամբ ու դաժանօրէն պիտի զոցէ իր բաժակը քու չրթունքիդ առջեւ, կամ զուցէ հակառակ պարագային երջանիկ երկվայրկեանի մը վերջը, պիտի դրկուի իր հիւթէն զոր ալ պիտի չկրնայ մատռուակել քեզ, կամ զուցէ կանուխէն պիտի խամրի տօթագին չունչի մը եւ դուն անմխիթար ու սգաւոր պիտի մնաս անոր չորցած ցօղունին վրայ»:

Ճանչնալով հանդերձ կանխահաս տառապանքը, կեանքի խորհուրդն ու դառնութիւնները, Զիֆթէ - Սարաֆի հերոսները կը ձգտին յաղթահարել արգելքները, չապրիլ պարապ ու անիմաստ կեանք մը, թէկուզ եւ կարճ ակնթարթի մը՝ երջանկանալ բոցեղէն սիրով, վառիլ անոր այրող հնոցին մէջ:

Անմխիթար վիճակի մէջ է «Նորավէպի նիւթ» (1912) Նորավէպի հերոսուհի Տիկին Էլիզ Փեռուրեան: Դժբախտ է այն պատճառով, որ ամուսինը տարեց վաճառական Փեռուրեան, իր հոգւոյն մէջ սիրոյ նշոյլ իսկ չունի կնոջ նկատմամբ:

Հեղինակը դառնօրէն կը նշէ, թէ նորավէպի փոխարէն ամբողջ վէպի մը նիւթ տուած է իրեն կնոջ անպատուղ, ապերջանիկ կեանքի տխուր պատմութիւնը: Էլիզ կը նմանի կեանքի ալիքներու վրայ տատրուերող կարապի, որ կը ձգտի գըտնել իր սիրելի կողակիցը, սակայն այդպէս կ'օրօրուի մինակ ու յուսալով կը սպասէ ապարդիւն:

Վաճառական Փեռուրեանի անասնական եսասիրութեան եւ Էլիզի հոգեկան ճգնաժամին հեղինակը կը հակադրէ կարճ, բայց իսկական սիրով երջանկացած ու հանգամանքներու դժբախտ բերումով յուսէ զրկուած սիրահարներու տխուր պատմութիւնը («Բաժանումի գիշերը» - 1911): Նոյն հոգեկան անձկութեան դատապարտուած է Տիկին Տատրակեան. տարեց ամուսին, ընտանեկան պաղ յարաբերութիւններ եւ զաւակի բացակայութիւն:

Պատահական հանդիպում մը կը ծնի երանելի սէրը:

Անոնք կ'երազեն՝ թաղուած բնութեան, մաքի ու մարմնի զեղեցկութիւններու մէջ: Կը հետեւի անխուսափելի բաժանում. պիտի վերադառնար կնոջ ամուսինը, իսկ երիտասարդը պիտի երթար Մանչեսթըը: Սիրահարները բաժանումի գիշերը կ'անցընեն այն պանդոկին մէջ, «ուր առաջին անգամ սէր երդեր էինք միասին»: Իրարու փարած կը նային մթընշաղին մէջ սուզուած ծովու դոյնե-ր-ուն, երբ ... ծովուն վրայ կը յայտնուի դազաղակիր նաւ մը: «Մեռել մըն էր, որ մօտակայ եկեղեցին կը փոխադրեն իրիկունով»: Ու կը սկսի հսկումը: Ամբողջ գիշերը սիրահարները մոմերու լոյսին տակ կը դիտեն ստուերներու «հոլպայնական մեռելապարը»: «Երկուքս ալ կը զգայինք, որ մեր կեանքին, երիտասարդութեան, սիրոյն ամէնէն հաճելի, ամէնէն ցանկալի ու անփոխարինելի մէկ շրջանին՝ մահուան պաշտօնն էր, որ եկած էինք կատարելու հոդ, այդ գիշեր»:

Զկայ կատարեալ ու յարատեւ երջանկութիւն: Կը խեղանդամուի մարդկային հոգին, անիմաստ է բռնութեան ու ահաբեկչութեան պայմաններու մէջ յոյսով ու հաւատքով փարիլ սիրոյն: Բռնութիւնը կ'ընդհատէ սիրոյ թռիչքը եւ թեւերը կտրած թռչունի նման՝ վար կը նետէ զիրենք երազներու անհուն, անամպ երկինքին:

«Խենթութիւն» (1921) նորավէպին մէջ հեղինակը կերտած է քնարական հերոսներ, որոնք սիրոյ մէջ կը կեդրոնացնեն կեանքի իմաստը եւ ի վերջոյ կը դատապարտուին հոգեկան առանձնութեան: Կը խեղանդամուի մարդկային հոգին. ինչո՛ւ կեանքը նկատի չառներ մարդոց ազնիւ զգացումները, չի նպաստեր անոնց երջանկութեան: Հանգամանքները կը հեռացընեն սիրող սիրտերը, բայց եւ աւելի կը բորբոքեն իրարու ձգտող սրտերու հուրը:

Հեռաւոր Ամերիկայի մէջ ամուսնացած Էլիզ Սուրէնեանի հոգւոյն մէջ տակաւին անջնջելի մնացած է դրացի տղուն պատկերը: Խենթութիւն էր անսէր ամուսնութիւնը: Ամէնէն մեծ խենթութիւնը այն կ'ըլլար, որ սիրահարները իրարու դիրկ նետուէին՝ առանց հաշուի առնելու չըրջապատի պայմանները:

Սակայն, ինչ որ բնական է երկու սիրահարներու համար, չրջապատի աչքին խենթութիւն կը թուի: Զիֆթէ - Սարաֆի հերոսները միշտ չէ, որ կանգ կ'առնեն հանրային արգելքներու առջեւ: Անոնք ո՛ւր որ ապրին, ինչ ազգի ալ պատկանին, կը նմանին իրարու իրենց կատարած խենթութեամբ, քանի որ մուրացկաններ ըլլալէ կը գերազանցեն խենթ սիրոյ գիրկը նետուիլ:

Այս իմաստով չատ ինքնատիպ է կըրողի «Փարիզեան տառմներ» շարքը, ուր տեղ գտած են «Մորկին մէջ» (1903, նուիրուած՝ Զ. Եսայեանի), «Մահաթոյր համբոյր» (1906) եւ քազմաթիւ այլ պատկերներ, որոնք համակուած են խորունկ ողբերգութեամբ: Ոտնակոխ եղած իրաւունքներ, հոգեկան ապրումներու անկեղծութիւն, կորսուած սէր, չիրականացած երազներ, ահա հերոսներու կեանքի նկարագիրը: Ալէ՛ անկէ վհատցնող, կեանքը լեցնող վհատ սէրը եւ կը խորտակես, կը սպաննես զանոնք:

Շատեր կը սիրաբանին այրի տիկին Օկիւսթինի հետ, մինչդեռ պանդոկի սպասուհի Էթիէն Իւպէռ կը սիրէ ինքնամոռաց սիրով: Ոչ մէկ պատիժ ու փորձանք արգիլք կ'ըլլայ սպասուհուրն. ներքին գեր յառաջ կը մղէ եւ կը պահէ ողբերգութիւնը: Էթիէն Իւպէռ կը սպաննէ Օկիւսթինը՝ լսելով անոր արհամարհական մերժումը, յուսահատութեան պահու մը: Գրկելով սիրած էակի արնաթաթախ մարմինը, «զսպուած սէրէն խելայեզած, հոգիին բովանդակ խանդովը սեղմելով զայն իր կուրծքին վրայ, դառնապոյն, արնաթաթախ ու մահաթոյր համբոյրով մը կը կնքէ անոր բերանը»:

Վրայ հասնող ոստիկանները կը լսեն ցնորուածի հանդարտ ձայնը. «Հիմա կ'խեցէք դիս, եթէ կ'ուզէք...»:

Սիրոյ մարդկային մաքուր զգացումներու եւ պժգալի իրականութեան զոհերն են Էթիէն Իւպէռ ու Օկիւսթին Վէլիսէք, Փրանկալ («Փրանկալը», 1925). Օքել ա'Ամերիքի զոհերը, Փօլ եւ Մարի («Մորկին մէջ») ու Սէնի օձապալար հոսանքին գերի դարձած դիակներու կոյտերը՝ «լըքուած ու անպաշտպան հեզ այդ մարմինները»:

Իրականութեան ահեղ օրէնքներու հանդէպ իրենց բողոքի ձայնը կը բարձրացընեն Զիֆթէ - Սարաֆի երիտասարդ հերոսները: Գրողը յատուկ ուժով մը չեչուած է դրամի, հարստութեան ուժը, մարդկային անհատական զգացումներու յատկութիւնները: Դառն հեգնանք մը կայ անոր կերտած կերպարներու չրթներուն. «Վար անցնի կեանքը անսէր ու դաժան եւ ապրի սէրը»: Իսկ եթէ ոչ, թող իրենց մոխիրները իրարու խառնուին միեւնոյն սափորի մէջ:

Երջանկութեան, ներդաշնակ կեանքի ձգտող մարդը պէտք է յարմարի հասարակութեան օրէնքներուն, զրկուի մարդկային արժանիքներէ: Այսպէս մարդը կը կորսնցնէ սիրոյ կարելիութիւնը, հոսկէ ալ հոգեկան աղքատացման նիւթը՝ որպէս երջանկութեան անուրջներու դաժան փոխհատուցում: Քաղքենի հասարակարգի մէջ առանձնութիւնը կը դառնայ մարդու բնական վիճակ: Այդ աշխարհի արհեստը առանձնութենէ դուրս ելլելու միջոցը կը փնտռէ սիրոյ մէջ: Սակայն, այր մարդը, սիրելով դրամի առիւծի բաժնին, իրեն կ'ենթարկէր նաեւ կինը՝ անոր վրայ նայելով իբրեւ սեփականութիւն, իր, կահոյք, խամաճիկ: Կանանց կը մնար երբեք չդադրող պայքարը իրենց ինքնութեան համար:

Ահա այս հիմնական գաղափարներուն շուրջ կը դառնայ Զիֆթէ - Սարաֆի ստեղծագործութիւնը: Ան կը ներկայացնէ ոչ միայն հասարակական ամբողջական պատկերներ, այլեւ կը ներթափանցէ մարդկային հոգիի խորերը, կը վերլուծէ անոնց ներաշխարհը, կը ցուցադրէ անոնց ներքին պայքարները, կը ներկայացնէ անոնց ներքին յաղթանակներն ու պարտութիւնները:

Զիֆթէ - Սարաֆի հերոսները ոչ միայն կը մտածեն, այլեւ կը զգան, կ'ապրին, կը տառապին, կը սիրեն, կ'ատեն, կը կռուին, կը մեռնին: Անոնք կենդանի մարդիկ են, որոնք կ'ապրին մեր կողքին, մեր շուրջը, մեր մէջ:

Զիֆթէ - Սարաֆ ունի նաեւ ուրիշ գրական արժանիքներ: Ան ունի ինքնատիպ ոճ մը, որ կը տարբերի ուրիշ գրողներու ոճերէն: Ան ունի իր ինքնատիպ լեզուն, որ կը տարբերի ուրիշ գրողներու լեզուներէն: Ան ունի իր ինքնատիպ պատկերները, որ կը տարբերին ուրիշ գրողներու պատկերներէն

ՅԱՍՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՏԱԿՈՒՄ

ՆԱՏԱՍԱՆԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՆԴԵՍԱՅԻՆ ԽՄԲԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՆԴԵՍԱՅԻՆ ԽՄԲԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՆԴԵՍԱՅԻՆ ԽՄԲԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նաւոյեան ընտանիքները ինչպէս նաեւ Քէչիշեան, Տէր - Սարգիսեան, Մերճանեան, Տէրմանճեան, Աբրահամեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Դեկտեմբեր 26-ին, Սէն-Մորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՆԱՒՈՑԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Հաճի Յովսէփ Սահակեան Յովհ. Գոճապըլըճեանի յիշատակին 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Թիթրայր Փալամուտեանի մահուան առթիւ, Պ. Կարօ Գորգիկեան 150 Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Մշակ. Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 150 Ֆ. «Յառաջ»ին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻՋ

Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 25-ին, ծանն է Սրբոյն Ստեփաննոսի նախասարկաւագին եւ առաջին Մարտիրոսին։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին Պատարագ կը մատուցուի եւ կ'ոգեկոչուի քրիստոնէական եկեղեցւոյ Առաջին Սարկաւագին նուիրումի, բարութեան եւ մարտիրոսութեան ոգին։

Պատարագը քառաձայն կ'երգուի Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ։

Ճաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյն ծառայած հանգուցեալ Սարկաւագներուն եւ Դպիրներուն համար։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՑ

ԾՆՈՒՆԴ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտ. 24, Ճրագալոյց Ծընընդեան։ Ժամը 17-ին, երեկոյեան ժամերգութիւն, ժամը 18-ին հանդիսաւոր պատարագ։

ՇԱԲԱԹ, Ծնունդ, հայրապետական պատարագ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25, հեռատեսիլի Ա. կայանէն ժամը 9-ին, Հայկ. յայտագիր՝

Մկրտութիւն

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

SEVAN

Direction : M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN

Noël Arménien

DINER - VIN - CHAMPAGNE 200 F.

(service compris)

COTILLONS — SURPRISES

AMBIANCE

avec

BEDIK et son Orchestre

8 JANVIER — DE 20 H. A L'AUBE

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE

tél. 376 32 19 *Fermé le lundi*

IL EST PRUDENT DE RESERVER

LE GROUPE AVEDIS AHARONIAN DU NOR-SEROUND DE PARIS

VOUS INVITE AU

RÉVEILLON DE LA SAINT-SYLVESTRE

à la Maison de la Culture Arménienne de Paris — 17, Rue Bleue — 75009 Paris

LE 31 DECEMBRE — DE 21 H 30 A L'AUBE

AMBIANCE ASSUREE — REPAS ARMENIEN

Réservation: JEAN; Tél.: 782. 43. 94 — à partir de 14 h.

POUR LES ARMÉNIENS PAR LES ARMÉNIENS

au profit de:

« RADIO ASK »

REVEILLON NOUVEL AN — LE 31 DECEMBRE

avec le chanteur

NORAIR

ET SON ORCHESTRE DE 7 MUSICIENS

— PROGRAMME: Noraïr, la chanteuse Virginie Kekedjian (imitation de France Gall) le chanteur Coco Krikorian, le clarinettiste Sarkis Yanikian (de Valence)

— MENU : Saumon fumé — Hors d'œuvres — Dîner super — Vin et service compris

— PRIX : 250 F. par personne — Enfant demi tarif — 50 F. sans dîner après 23 h 30

LOTERIE VIDEO MAGNETOSCOPE

COLLEGE SAMUEL - MOORAT — 26, Rue Troyon — 92310 SEVRES

Réservations: 878. 02. 99 (A.A.A.S.) — 501. 98. 89 (PARIS)

DISQUE VOGUE

N° 524 013

ARA BARTEVIAN

MELODIES LYRIQUES ARMENIENNES

par

VERA HONORAT (de l'Opéra) — JANET MAFIAN (Ecole Normale de Musique)

Préface d'ALEXANDRE SIRANOSSIAN

Ուռենի - Իզմ - Արաբական սիրերգ - Նոյեմբեր
Սեւ աղջիկ եմ - Աշնանամուտ օրերը - Ես հրեշտակ չեմ տեսած
Մեղուն - վանայ Ծովը - Գիշերայիսն - Կոյրը
Գիւղիս ճամբան - Հուսմ - Տերեւաթափ - Սիրոյ մասին - Ծիլ ու ծաղիկ

Stéréo 33 tours — en album de luxe

60 FRANCS — PORT EN SUS

En vente chez l'auteur:

14, RUE PETIT — 75019 PARIS — TEL.: 208. 99. 22

envoi contre remboursement

REVEILLON

DE LA SAINT - SYLVESTRE

VENDREDI, 31 DECEMBRE, DE 21 H A L'AUBE

Organisé par l'ACAL, l'UCAV et la CROIX-BLEUE ARMENIENNE

Dans la Salle des Fêtes de Saint - Maurice de Beynost

ambiance arménienne assurée — nombre des places limité

RESERVATIONS: Tél.: 858. 92. 51 — 233. 72. 45 — 860. 47. 18

Prix 200 F. (menu avec apéritifs, vin et champagne compris)

SPECIAL FETES

offrez l'or au prix de gros

en promotion :

CROIX ETCHMIADZINE

ALPHABET ARMENIEN

et aussi :

BAGUES - ALLIANCES
BRACELETS - CHAINES etc
DIAMANT - RUBIS
SAPHIR - ÉMERAUDE

Sté *Gaby*

BIJOUX — CRÉATEUR

G. AVEDISSIAN

Tél. 824 86 85

Mo Cadet, Montmartre

42, rue du Fg. Montmartre
75002 PARIS

AUBERGE DU CŒUR VOLANT

NOUVEAUX SALONS

un cadre prestigieux pour tous les budgets

MARIAGES - RECEPTIONS - MANIFESTATIONS DIVERSES

64, ROUTE DE VERSAILLES - LOUVECIENNES - TEL. : 969.94.53

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
24
VENDREDI
24 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.332 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.332

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Կ'ԱՐԺԷ՞ ՄԻԹԷ ԱՁԿԱՆԴՈՒԱԾ ԱՊՐԻԼ

«Գիտութիւնը բանի ճգնի հպարտութիւն պատճառել մեզի, այնքան աւելի կը վախցնէ, կը սպառնայ եւ կը տանի վատթարագոյն դաւադրութիւններու» կ'ըսէր Հ. Մոնոտ՝ այս պատուական գիտնականը որ, գիտական ըլլալէ առաջ Մարդ էր՝ բառին ազնուագոյն առումով: Բժըշկական մարզին ներս, գիտութիւնը զգայացոյց նուաճումներ կատարած է եւ կը շարունակէ հետզհետէ ա՛լ աւելի մխրճելիլ կեանքին ամէնէն թաքուն կարծուած խորերը, բացատրելու եւ հասկնալու համար հիւանդութիւններու ծնունդն ու պատճառները: Այսօր հրաշք դեղերէն զատ, մարդկային միտքը ծնունդ կուտայ հրաշալի գիտական բարդ գործիքներու, որոնք հիւանդներու անհասանելի սահմանները կը քննեն հայելիի մը յստակութեամբ, ինչպէս նաեւ զանազան փրոթէզներու՝ որոնք օր մը մեր հիւանդ եւ անգոր գործարանները պիտի փոխարինեն: Այս բոլորը խրախուսիչ են մտահոգ մարդկութեան համար: Բայց ամէն բան սահման մը ունի: Մարդը պէտք է մնայ մարդկային սահմաններուն մէջ՝ իր բարոյական՝ եւ՛ ընկերային կենցաղով՝ առանց բնութեան յաւիտենական հաւասարակշռութեան ուղին չեղեցնելու յաւակնութեան. չափազանցութիւնները կը չարափոխեն նպատակին բնոյթն ու հեռանկարը: Այս ուղղութեամբ անկարելի է չզայթակղիլ Սոլք - լէյֆ - Սիքի իբր fօպայլ ծառայող խեղճ հիւանդին հոդեվարքին ի տես՝ ի՛նչ ալ ըլլայ կեանքէն չհասած իր քանի մը օրերու արժէքը: Կարելի չէ արդարացնել այս անկատար փորձարկութեան եւ մանաւանդ չհնդալից ցուցադրութեան եղանակը, քանի որ հիւանդը կը մնայ չղթայուած գործիքի մը ու ենթակայ անոր քմահաճոյքին՝ բոլորովին զուրկ ազատ ապրելու հնարաւորութենէն: Ըստ Ֆրանսացի մասնագէտներու, լուրջ քննութիւն մը ցոյց կուտայ թէ՝ հակառակ հսկայական դումարներու մըսխումին, այս գործիքը չատ հեռու է կատարեալ ըլլալէ. եթէ այս կարգի արուեստական սիրտերով փորձարկուած կենդանիներ կրցան մէկ քանի ամիս, կամ մինչեւ տարի մը ապրիլ միշտ չղթայուած վիճակի մէջ, բոլորովին անտրամաբանական է մարդ արարած մը նոյն ձեւով խրնամել: Արուեստական սիրտ մը, այնքան ատեն որ կը կաչկանդէ զայն գործածողը, կատարեալ կարելի չէ նկատել՝ որովհետեւ մարդը, ազատ եւ անկաչկանդ միայն կրնայ ապրիլ: Արուեստական գործիք մը ընդունելի է այն ատեն միայն՝ երբ այդ պայմանը կատարելագէս կը լրացնէ:

«Պարզուած տեսարանին առջեւ, բժըշկական մարմիններու, այլ մանաւանդ բարոյականի պահապան հրեշտակներու լեռնութիւնը ա՛լ աւելի զարմանքէ կուգայ՝ քան թէ զոհունակութեան զգացումէ», կը դրէ վիրաբոյժ Ժան Փօլ - Գաչըռա: Ինչպէս ամէն կողմ, Ֆրանսայի մէջ ալ յաղթանակի պռոչտուքներ ողողեցին հրապարակը, բայց մեեւնոյն ժամանակ ղըլնալի հեծեծանքներ ալ կը լսուին այստեղ որովհետեւ, գիտական մարզին մէջ Ֆրանսա կը մնայ հետեւորդ՝ պարզապէս պրամական համեստ պայմաններու պատճառով: Անշուշտ Ամերիկա հիմնական նուաճումներ կատարած է բժշկական նորագոյն գիտելիքներու եւ թէքնօլօժիի մարզին մէջ, եւ պէտք չունի այս կարգի ցուցադրութիւններու, որոնք ի վերջոյ իր լրջութեան համբաւը կը խաթարեն. բայց եւ այնպէս պէտք չէ՛ անտեսել որ հոս ալ տարիներէ ի վեր, այս ուղղութեամբ, լուրջ աշխատանքներ կը տարուին: Բայց, ըստ գիտական մարմիններու կարծիքին, կատարեալ արուեստական սիրտ մը ժամանակի, ինչպէս նաեւ գիտական նոր նուաճումներու կը կարօտի՝ առանց մոռնալու հսկայական դումարներու անհրաժեշտութիւնը: Ներկայիս Ֆրանսացի բժիշկները լաւ գիտեն թէ մարդու վրայ փորձարկելի արուեստական սիրտ գոյութիւն չունի՝ հակառակ հրաշալի գործիքներու նախատիպերուն: «Այս բանը պատիւ կը բերէ անոնց, կը գրէ Գաչըռա: Իրրեւ վիրաբոյժ անզսպելի պժգանք մը կը զգամ այս սիաճս - ֆիբսիոնի եղերական սեճարիոյէն եւ մեռնիլ ներու չռնդալից եւ անվայել պռոչտուքներէն. այս կարգի ցուցադրութիւնները կարող են վարկաբեկել կատարելագործուած սրտի մը իրագործումը եւ այդ նպատակով տարուած աշխատանքները»: Գիտութիւնը, մանաւանդ բժշկական գիտութիւնը պէտք չէ չփոթել վաճառականական հաշիւներու հետ: Ամերիկեան բժըշկական գիտութիւնը, որ անկասկած առաջնակարգ եւ օրինակելի դեր մը ունի աշխարհի մէջ, պէտք չէ այսօրինակ տեսարաններ ցուցադրէ մարդկութեան՝ չենք գիտեր ի՞նչ մութ հաշիւներու համար, «որովհետեւ ի վերջոյ, կը դրէ Գաչըռա, եթէ այս հոգեբանութիւնն ու բարոյականը չարունակուի մօտ է այն օրը՝ երբ նոյն այս մեքենաներն են որ պիտի հրամայեն մարդոց՝ եւ ո՛չ թէ հակառակը, եւ նոյն այս մեքենաներն են որ պիտի դիշատեն մարդոց սիրտը, լեարդն ու թոքերը՝ չղթայուած Պրոմէթէոսի նման...

Այսօր անհաւասարակշիռ դարաշրջան մը կ'ապրինք: Երբ արեւմտեան կողմն աշխարհի հսկայական դումարներ կը ծախսեն, արուեստական սիրտերու կամ երիկամունքներու պատրաստութեան, մարդկային գործարաններու պատուաստի եւ բարդ գործողութիւններու համար, որոնք չատ յաճախ, մէկ կամ երկու ամիս կ'երկարաձգեն վախճան մը - որ հասանարար նախընտրելի է չատ մը պարագաներու, - հապա ի՞նչ ըսել մահամերձ fօտայի արուեստական երկարաձգման անմարդկային փորձերուն, որոնք անվերջանալի տանջանք մըն են թէ՛ հիւանդին եւ թէ՛ իր հարազատներուն համար: Մինչ անդին, հարաւային կողմն աշխարհի, մլիոնաւոր նորածիններ եւ երախաներ կը մահանան - միլլին հաշուով օրը 40.000 հոգի, - երբ քանի մը ֆրանքի սնունդ եւ դեղ պիտի բաւէր՝ բազմաթիւ կեանքեր ազատելու համար: Մէկ կողմը միլիառներու չռայլութիւն, չաղթանակի պռոչտուքներ. դեռ անկատար արուեստական սրտի մը համար, միւս կողմը բացարձակ լռութիւն՝ նորահնար դեղի մը համար: Այս անգամ, ԻՒՆԻՍԷՖ-ի ընդհանուր տնօրէնն ձէյմս Կրանթ է որ կը բողոքէ՝ ըսելով, - «այս օրերս մէտիաններու եւ թերթերու առաջին էջերուն վրայ, չատ կը խօսուի արուեստական սրտի մը մասին, մինչդեռ ո՛չ մէկ չռնդալից լուր, ո՛չ մէկ թերթ իր առաջին էջը յատկացուց այս հիանալի գիւտին համար, որ հրաշք դեղ մըն է եւ միլիոնաւոր կեանքեր կրնայ փրկել թերաճ երկիրներու մէջ»: Այժմ դեղ մը՝ աժան մարդոց համար ... բոլորովին անկարեւոր...:

Գ. Տ.

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՄԱԳԻԾԸ ԿՈՐՍՆՑՆԵԼՈՒ ՎՏԱՆԳԻՆ ՏԱԿ

Թեհրանի հայկական վարժարաններու հարցերը տակաւին իրենց լուծումը չեն գտած: Ընթացիկ ուսումնական տարեշրջանի սկիզբէն անցած է երկուքուկէս ամիս եւ ոչ միայն չեն լուծուած դպրոցներու ընդհանուր դժուարութիւնները, ինչպէս՝ կրօնքի դասաւանդման լեզուի պարագան եւ այլ հարցեր, այլեւ կարգ մը դպրոցներու մէջ յառաջացած են նոր դժուարութիւններ, չնչտելով հայկական վարժարաններու ապագայի նկատմամբ ազգային իշխանութեանց մտահոգութիւնները: Այս առթիւ, Թեհրանի Հայոց Թեմական Խորհուրդը յատուկ հաղորդագրութեամբ մը, լոյս տեսած Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Դեկտ. 12-ի թիւին մէջ, դադարին պարզած է այն բոլոր աշխատանքները, զորս տարած է յիշեալ հարցերու լուծման համար:

Հաղորդագրութեան մէջ կը կարդանք. «երբ դպրոցների վերաբացման նախօրէին Ներքին նախարարութեան բաժինը հանդիպման ու բանակցութեան հրաւիրեց Թեմական խորհրդիս, վստահ էինք, որ պիտի հնարաւոր լինի սոյն բանակցութիւնների միջոցով վերջնական լուծում տալ մեր դպրոցների դժուարութիւններին եւ ընդհանուր համաձայնութեան հասնել մեր դպրոցների դեկավարման եւ Հայոց լեզուի ու կրօնի դասաւանդման շուրջ՝ այդ դպրոցներում: Ներքին նախարարութեան բաժանմունքի միջոցով կազմակերպուած բանակցութիւնների ընթացքում չորս հանդիպումներ տեղի ունեցան պետական պատկան հիմնարկների և Թեմական խորհրդիս ներկայացուցիչների միջեւ, որուն ցից առաջինին մասնակցում էր նաեւ Թեմիս առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեանը»:

Այդ հանդիպումներու ընթացքին հայկական վարժարաններուն առընչուող հարցերէն ոմանց շուրջ սկզբունքի համաձայնութիւններ գոյացած են, սակայն, բանակցութիւնները տակաւին չամբողջացած եւ վերջնական համաձայնութեան *[illegible]* դադրեցուած են բանակցութիւնները և Թեմական Խորհուրդին յայտնուած, որ անոնց արդիւնքն ու ձեռք ձգուած համաձայնութիւնները առ ի հաստատում ղրկուած են պատկան բարձրաստիճան պատասխանատուներուն՝ պետական շրջանակին մէջ: Մէկուկէս ամիս բանակցութիւնները առկախ մնացած են եւ այդ ընթացքին նոր դժուարութիւններ յարուցուած են քանի մը դպրոցներու մէջ: Այդ դժուարութիւններու վերացման համար Թեմական Խորհուրդի կատարած բոլոր ղիմումները ապարդիւն մնացած են:

Միտքերը թարմացնելու համար յիշենք այդ դժուարութիւնները:

1- Հոկտ. 19-ին փոխուած է Մարի Մանուկեան աղջկանց միջնակարգ վարժարանի տեսչուհին, որ պաշտօնի գլուխ անցնելու առաջին իսկ օրէն հետեւեալ դժուարութիւնները յարուցած է. Ա) Դասացուցակէն հանած է հայերէն լեզուի պահը: Բ) Գործէ հեռացուցած է կրօնք եւ հայերէն դասաւանդող տարեց ուսուցիչը, առարկելով որ այր մարդու ներկայութիւնը աղջկանց վարժարանի մէջ պատշաճ չէ: Պաշտօնէ հեռացուցած է նաեւ կրօնք եւ հայերէն դասաւանդելու համար նշանակուած երկու ուսուցչուհիները, այդ դասերու ուսուցումը անկախ գործի մը վերածելով դպրոցին մէջ: Գ) Հայկական Կրթա - Դաստիարակչական նախարարութեան թելադրանքներուն, որոնց համաձայն բոլոր դպրոցներու ծնողական խորհուրդներու ընտրութիւնը պէտք է ատարտէր մինչեւ Հոկտ. 20, տեսչուհին զանազան միջոցներով արդելք հանդիսացած է ընտրութեան: Դ) Տարբեր առիթներով սպառնացած է աշակերտութեան եւ փորձելով հայերէնի դասաւանդման շուրջ անոնց պահանջները ապօրինի համարել, ըսած է թէ այդ պահանջները ներկայացնող աշակերտները՝ իբրեւ հակայեղափոխական պիտի յանձնէ պատկան մարմիններու եւ բանտարկել տայ զիրենք: Ե) Քննութիւններու մասնակցելու իրաւունքէ զրկած է աշակերտուհիներ, որոնք իրենց գլուխին վրայ ծածկոց չեն ունեցած եւ մէկուկէս ժամ զիրենք պահած է ցուրտի եւ ձիւնի մէջ՝ դպրոցին բակը: Այս եւ այլ դժուարութիւններ խաթարած են դպրոցին բնականոն ընթացքը եւ առիթ տուած բուռն դժգոհութիւններու՝ աշակերտներու թէ ծնողքներու մօտ:

(Մնացեալը Յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 60-ԱՄԵԱԿ

ԱՆԴՐՈՒՈՎ.-

«Իրագործել Լենինի ծրագիրն՝ ապագան միասնակ»

Խորհ. Միութեան 60-ամեակի հանդիսութեանց չարքը կը չարունակուի, բայց նոր է որ աւելի մանրամասնօրէն կը տեղեկանանք այն ճառը զոր Անդրոպով արտասանած էր բացման առթիւ (Դեկտ. 21): Այս ճառը ուշադրութիւն դրաւած էր գլխաւորաբար, արեւմտեան աշխարհի եղած առաջարկներով եւ ներքին հարցերը մէկ կողմ դրուած էին: Մոնոտ արձագանգ կը հանդիսանար Զորեքչաբթի իրիկուն Անդրոպովի ելոյթին այլ հատուածներուն, որոնք այլապէս չահեկան են: Ոգեկոչելով վաթսուն տարի առաջ ծագած վէճերը Խորհ. Միութեան կազմութեան համար, չեչտած է. - «Տարբեր տեսակէտներ կը բախէին, - Հանրապետութիւններու անկերպ համախմբման ծրագրէն, համադաշնակցութեան մը ծիրին մէջէն մինչեւ պահանջը՝ զանոնք պարզապէս ներմուծելու ռուս դաշնակցային Հանրապետութեան մը կազմին մէջ, յարգելով ինքնավարութեան սկզբունքը: Լենինի հանճարին եւ վարկին պէտք եղաւ զոնելու եւ պաշտպանելու համար միակ ճիշդ ճամբան. - ընկերվարական դաշնակցութեան ուղին: ... Հաշուեկշիռը պատրաստելով, բնականաբար մեր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ անոր վրայ որ դեռ կը մնայ իրագործելիք: Լենինի բանաձեւումը կըրկին գործածելով, հարցը սա է՝ ոչ միայն մօտեցնել ազգերը, այլեւ իրագործել անոնց միաձուլումը: Հոն հասնելու համար, պէտք չէ երբեք աճապարել ... Դեռ երկար տեն պիտի տեւեն ազգային տարբերութիւնները, չատ աւելի երկար տեն քան դասակարգի տարբերութիւնները»...:

Անդրոպովի համար, կարեւոր է նաեւ որ ձեռք ձգուած արդիւնքներու համար «բնական հպարտութեան զգացումը չվերածուի յոխորտանքի կամ ազգային ինքնահաւանութեան, առանձնացումի չտանի...»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՐՈՂՎ.

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐ Զորեքչաբթի կէս գիշերը անց է որ համաձայնագրութեան մը եկան, եօթը ժամ բանակցութենէ ետք, Մառչէի եւ Ժոսփէնի միջեւ, Թաղապետական ընտրութիւններուն համար: Ընկերվարականները բաւական չուր խառնեցին իրենց գինիին, այսինքն զիջումներ ըրին, յաջողցնելու համար այս կարգադրութիւնը: Կարելի չէր եղած համաձայնիլ սակայն այն տասնեւմէկ քաղաքներու մէջ, ուր համայնավարներ տեղաւորուած են. ուրեմն այդ շրջաններուն մէջ (Աթիս - Մոնս, Շէլ, Ֆրանքոնվել, Կանեըի, Փուասի, Սարթրուվիլ, Ռենս, Տիէփ, Էվրէօ, Սեվրան, Նիմ) առաջին շրջանին զատ - զատ կը ներկայանան, ինչ որ կը կոչուի փոխմէտներ: Միւս բոլոր շրջանները ցանկին պըլուխը կը ներկայացուի նախորդ անգամ լաւագոյն դիրք չհողը: Բազմաթիւ շրջաններ սակայն, ընկերվարականները համաձայն չեն իրենց ղեկավարութեան հետ եւ պառակտումներ կան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Չեմ տեսած զայն, բայց տեսած եմ կարծէք:

Տեսած եմ զայն՝ մանկութեանս օրե - րուն: Կախարդական աշխարհ մըն էր ան՝ հեռուն ծովին դիմացի ափին վրայ, ուրկէ պանդուխտներ կուգային:

Իրիկուն մը, նաւ մը կը մեկնէր բերնէ - բերան լեցուն՝ Պոլիս վերադարձող Հա- յերով: Մեկնողները ուրախ, խանդավառ, կ'երգէին, կը պոռային, թաշկինակներ եւ դրօշներ կը շարժէին: Հարիւրաւոր բե - րաններ Հայաստան կ'աղաղակէին, մինչ կը հեռանար քիչ - քիչ նաւը՝ կայմերուն լոյսերը վառած: Խանդավառութիւն, յու- զում, բաժանման տխրութիւն էր քարա - փին վրայ: Մեծ բազմութիւն մը կեցած կը նայէր: Կը նայէր տակաւին՝ երբ նաւը սուզուեցաւ հեռաւոր լուսթեան մէջ, անհետացաւ մութին մէջ:

Ցանկալի աշխարհ մըն էր Հայաստանը՝ հեռուն, ծովին դիմացի ափին վրայ:

×

Երազ եւ մտածում է Հայաստանը: Ե- րազ եւ մտածում՝ որ կուգային մեր թա- զաւորներուն նկարներէն, մայր Հայաս - տանի պատկերէն, կուգային եկեղեցիէն, դպրոցէն, ներկայացումներէն եւ հան - դէսներէն: Կուգային պանդուխտներէն եւ անոնց երգերէն: Կուգային զաւառա - կան ուտելիքներէն: Կուգային գիրքերէն, առաւելապէս գիրքերէն:

Բաֆֆին կը յիշեմ իսկոյն՝ երբ Հա - յաստան կ'ըսեմ: Կը յիշեմ Հայաստանը՝ զոր կը տեսնէի Բաֆֆիի գիրքերը կար - դալով: Կը կարդայի եւ միս կը զգայի երկրի մը մէջ՝ որ անծանօթ բայց չատ ծանօթ, չատ հարազատ կ'երեւար: Կա - րօտով կը կարդայի: Կախարդական ըն - թերցում մըն էր, կարօտով կը յիշեմ զայն: Կը յիշեմ այն՝ զոր կը տեսնէի, յա- ւերժութեան պէս հիմա, քառասուն տա - րիներու ետին:

Երբ Հայաստան կ'ըսեմ, կը տեսնեմ այն որ կազմուած է քիչ - քիչ միտքիս մէջ՝ այլազան ընթերցումներով: Կը տեսնեմ Հայաստանը՝ որ կայ Մերենցի, Շանթի եւ Թումանեանի գիրքերուն մէջ: Հայաս- տանը՝ զոր Ահարոնեան կերտեց հեծե - ծանքի բիւրեղներով: Կը տեսնեմ եղերա- կան եւ ապերասական Հայաստանը Սիա - մանթոյի: Կը յիշեմ այն զոր տուած է Վարուժանը, հեթանոսական Հայաստա - նը՝ մեր իշխաններով եւ նախարարներով: Կը տեսնեմ Թէքէեանի, Զօպանեանի, Մե - ծարենցի եւ Զարենցի տուած Հայաստան- ները: Հայաստանը՝ որ կայ մեր մագա- զաթներուն եւ մեր դարաւոր մանրանկար- ներուն մէջ: Հայաստանը որ կայ մեր լեզուին մէջ, մեր հէքեաթներուն եւ ա- ռասպելներուն մէջ, մեր աշուղական տա- ղերուն եւ անտունիներուն մէջ:

Նայուածքս կ'երթայ այն ոգեկան աշ - խարհին՝ որուն ջուրն ու հողը, լոյսն ու ժողովուրդը կուգան դիրքերէն: Գիրքեր որ կը խօսին մեր աւերակներէն: Գիր - քե՛ր որ ջարդի, աքսորի յուշեր են եւ հե- րոսական պայքարներու վկայութիւններ: Գիրքեր որ կը խօսին մեր որբերուն մա - սին: Նայուածքս կ'երթայ այն ոգեկան Հայաստանին՝ որ կը ներկայանայ իր ցա- ւերով եւ ոդքերով, իր ընդվզումներով, փոթորիկներով, ցասումներով, իր յոյ - սերով, իր հրաշալի յարութեամբ:

Գիրքերէն եկող մտածում է առաւելա - պէս Հայաստանը՝ մտքիս մէջ:

Կարօտ մըն է նաեւ: Ցուզումներու յորձանք է, երբ չարական մը կամ ժո - ղովրդական ուրախ երգ մը կը լսեմ: Ցորձանք մը՝ որ խռովք է: Հաւատքը դժբախտութիւն է կարծէք եւ յոյսերու փլուզում: Ուրախութիւնը խոր տխրու - թիւն է կարծէք, կը յիշեցնէ անոնք՝ ո- րոնցմէ խլուեցաւ այդ ուրախութիւնը: Եւ յորձանք մը՝ որ ոգեւորութիւն է: Փր- լոզ յոյսերը կը բարձրանան, կը չոգան կրկին՝ ալիքներու կատարներու պէս: Հաւատքի աղեղները կը պրկուին: Տըխ - րութիւնները ուրախութիւններ կուտան: Ոգեւորութիւն է, պոռթկում, անծանօ - թէն եկող հոսանուտներու փայլակում, պատգամ: Կարօտ մըն է Հայաստանը՝ որ կ'առնէ, կը տանի միս յորձանքի մը պէս՝ ժամանակէն ու տարածութենէն անդին: Զօրութիւն է:

Ես տեսիլքի մը պէս կը տեսնեմ զայն, կարծէք յաւերժական ու անմահ ըլլար ան:

Մտածում է եւ զգացում: Հոգիի խորէն եկող իրականութիւն:

Ցիշատակի մը պէս է, կը ծաւալի երա- դի մը պատուութեամբ: Անորոշ են սահ - մանները: Երազային է: Երեւակայու - թիւն: Եւ սակայն որոշ մտածում: Ծա - նօթ է իր բոլոր հոգերով եւ երազներով: Եւ զգացում է, պահանջ:

×

Ո՛չ հողի կարօտ կար մէջս երբ պըզ - տիկ էի, եւ ոչ ալ հայրենիքի պահանջ: Արմատ չէի նետեր քաղաքին մէջ իսկ ուր ծնած էի: Երբ կ'երթայի ծովին առջեւ, կ'երթայի դիտելու համար ալիքները որ ուրախութիւն կուտային ինծի: Կը նայէի եկող եւ գացող նաւերուն, հեռաւոր եր - կիրներ կ'երազէի: Գիշերները, երբ կը նայէի ելեկտրական լոյսին, որ նորու - թիւն էր, կ'երեւակայէի մեծ, լուսաւոր ոստաններ:

Ձունէի հայրենիքին գաղափարը, լինչ - պէս չունէի գաղափար՝ գաղափարներու մասին, մահուան եւ կեանքին մասին, այն բոլորին մասին՝ որ մարդերէն կու - գան մեզի, եւ մեզմով կ'աճին:

Եւ սակայն, կը տեսնէի այդ կախար - դական հայրենիքը երբ կը նայէի ծովին՝ ուրկէ կուգային ու կը մեկնէին յեղափո- խական գործիչներն ու հերոսները: Կը յիշեմ, երբ, կը հրջէի օտար քաղաքին մէջ, կ'ուզէի որ փողոցները ունենային հայկական անուններ եւ հայերէն տառեր կ'ուզէի խանութներուն վրայ: Պան - դոխաններուն հետ էի միշտ: Մեծ ու - շադրութեամբ ականջ կուտայի անոնց, ինչպէս ականջ կուտայի մօրս դիւզական պատմութիւններուն:

Հայաստանը զգացում էր: Կուգար հրը - ջապատէն: Բայց կուգար նաեւ արիւնէն: Այս էր թերեւս պատճառը, երբ չէի կըր- նար արմատ նետել օտար քաղաքին մէջ եւ բոլոր օտար քաղաքներուն մէջ, աւելի վերջը: Կուգար արիւնէն, որ իր հետ բե- րած էր սերունդներուն ցաւերն ու կա - րօտները:

×

Աւելի զգացում է Հայաստանը քան թէ մտածում, աւելի մտածում է քան թէ զգացում: Մեծ էր գիրքերուն դերը: Եւ երախտագիտութեամբ պէտք է նայիլ ա- նոնց, գիրքերուն, անոնց հեղինակնե - րուն՝ որ կրցած են տալ այդ Հայաստա - նը, սերունդներ խանդավառած: Հիացում- մով պէտք է նայիլ անոնց որ մեծ տա - ռապանք մը տարած են յաճախ՝ վառ պա- հելու համար հայութեան կրակը հոգի - ներուն մէջ:

Ո՞վ հայրենիք...

Ցնորական օրօրոց, փառաբանեալ պա- տուհաս ... կ'ըսէր բանաստեղծը:

Թէքէեան կը զանգատէր իր վատնած կորովին, իր ապառած հայրենասիրու - թեան համար: Կը զանգատէր, բայց կ'ա- զօթէր որպէսզի երջանիկ ըլլան եկող սե- րունդները, մեր հերոսներուն պէս, կ'ը - սէր:

Յաւ, պրկանք, գառնութիւն կը տես - նենք այդ գիրքերուն մէջ: Կը տես - նենք տառապանք: Աքսորուած, սպաննը - ւած հեղինակներ կը տեսնենք: Կը տես - նենք տակաւին անոնք՝ որ, կարգալով այդ գիրքերը, գացին ու ինկան այս կամ այն կռիւին մէջ:

Կը տեսնենք այս բոլորը, կը տեսնենք: Եւ սակայն կը լսենք միշտ նոյն ձայնը եւ կ'ուրախանանք.

- Երջանիկ ըլլան եկող սերունդները...

Թանկագին են այս հատորները: Մեր մշակոյթն են, հոգին չափ կարեւոր: Ե- թէ ցանկալի է երջանկութիւնը ազատ հոգին վրայ, ցանկալի է նաեւ ցեղին լի - նելութիւնը, չատ կարեւոր: Ու կը խոր- հինք այն օրուան, երբ մեր մշակոյթը, կատարելէ վերջ իր ազգային առաքելու - թիւնը, պիտի քալէ եւ աւելի բարձրա - նայ, պիտի երեւայ աշխարհին:

Երախտագիտութեամբ պէտք է նայիլ այդ գիրքերուն, հին ու նոր, Սփիւռքէն ու հայրենիքէն: Հայութեան ծուծն են ա- նոնք: Հոգեկան Հայաստանն են անոնք: Սերունդներէն աւելի տոկուն են: Սե - րունդներուն հոգի տուող, սերունդներէն եկող ոգին էին անոնք մեր սերունդին հա- մար:

×

Եւ այս Հայաստանն է որ պիտի փըն - տրեմ ամէնէն առաջ, այն օրը երբ ճամբայ ելլեմ դէպի Երեւան: Պիտի ու - զէի կատարել այդ ճամբորդութիւնը ձիով, մեկնելով Կիլիկիայէն, անցնելով Սիսէն, Տաւրոսեան լեռներէն, անցնելով այն վայրերէն ուրկէ անցած են մեր գիր- քերուն հերոսներն ու նահատակները: Պիտի ուզէի անցնիլ մեր լեռներէն ու ձո- րերէն, մեր անտառներէն ու ճամբանե - րէն՝ զոր երգած են մեր քերթողները: Տեսնել այն բոլորը՝ որոնց մասին լսած ու կարդացած եմ: Պիտի ուզէի կանգ առ- նել եւ ականջ տալ աւերակներուն լռու - թեան: Ականջ տալ եւ լսել անոնք որ չկան այլեւս: Լսել զանոնք՝ ջուրերուն հոսու - մին եւ ծառերուն խոշշափին մէջէն՝ ա- նոնք որ տառապեցան եւ կռուեցան, կո - տորուեցան բայց կան ու կը մնան մեր գիրքերուն մէջ: Պիտի ուզէի անցնիլ մեր հնամեայ բերդերուն տակէն: Դառն ուզե- ւորութիւն մըն է անշուշտ: Բայց ցանկալի լի՝ նոյն ատեն: Քալել այդ կործանած աշխարհն ի վեր: Քալել այդ հերոսական աշխարհն ի վեր: Տեսնել այն՝ զոր տե - սած եմ՝ մանկութենէս ի վեր եւ յետոյ մանել Երեւանէն ներս: Տեսնել Հայաստա- նը՝ զոր տեսած եմ Աբովեանի, Իսահակ- եանի, Դէմիրճեանի, Թումանեանի գիրքե- րուն մէջ եւ այն բոլոր գիրքերուն մէջ՝ որ կը խօսին մեր ճարտարապետութեան եւ մեր վանքերու մասին, տեսնել եւ ա- պա քալել Աբովեան փողոցէն, ուխտի մը իրականացումը տեսնողի պէս:

Այս բոլորը տեսնելով է որ կ'ըմբռնենք թէ պարտականութիւն մը ունինք: Ներ - քին հարստութիւն մըն է ներքին Հայաս- տանը: Ներքին լեռ մըն է Արարատը: Տեսնել նախ այն որ կայ մեր մէջ եւ ապա նայիլ իրականութեան, յարութիւն առած հայրենիքին, ճարտարարուեստին, չէնքերուն, ժողովուրդին:

Պիտի ուզէի կատարել այս ճամբոր - դութիւնը՝ ոչ թէ զբօսաշրջիկի մը պէս, այլ նման անոր որ, ներշնչուած՝ հաղոր - դութեան մէջ կը մտնէ անծանօթին հետ: Միացնել այն որ կայ մտքիս ու հո- գիիս մէջ՝ անոր հետ որ կայ ինչ դուրս, իրերու իրականութիւն, կայ, կ'ա- ճի, ուրախութիւն եւ հպարտութիւն կու- տայ:

Երբ քալեմ Աբովեան փողոցէն, ինծի այնպէս պիտի թուի թէ տեսած եմ արդէն Հայոց աշխարհը:

×

Չեմ տեսած զայն, բայց տեսած եմ կարծէք:

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Յուլիս 1, 1956

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Ծ· -

Մեծ կայանի հապշտապ ու դղրդափին կեանքը, ճեպընթաց գնացքի առաջին խժալուր տպաւորութիւնները երկար պահ մը չմեղացուցին զիրենք· Գոհարիկ Հանը - մի ծանր մտահոգութիւնները ընդարմա - ցան· Նման բոլոր այն ճամբորդներուն, որ հազուադիպօրէն դուրս կուգային ի- րենց ամէնօրեայ յարկաբաժնէն ու ընթա- ցիկ սովորութիւններէն, երկու հայ կի - ներն ալ, ճամբորդութեան առաջին եր - կար րոպէներուն, դրաւուեցան եռուզեռ կայաններու, կամ խուճապահար ու յա - րախփոխ պատկերներու տեսիլքէն: Մեծ ճամբաներու երկայնքին, թաւալգլոր բազմութիւններու մէջ այնքան կը պըզ - տիկնայ մեր, առանձին անհատներու նը- շանակութիւնը· կը զգանք արդարեւ թէ ի՛նչ զանցառելի քանակութիւն մըն ենք ու հասարակաց կեանքի պտուտքին մէջ կը լուծուին, կը չքանան մեր եսական յոյ - զերը եւ մտածումները, որոնք այնքան վիթխարի ըլլալ կը թուէին մեր տան ան- կիւնը, մեր սեփական պատեանին տակ: Արդի աշխարհը, իր յարաճուն, խճողուն ու ճոխ այլազանութեան մէջ չէր ին տեղ մը իսկ յատկացնել կը պնդայ մեր ինք - նուրոյն ապրումներուն· Հարկադրուած ենք, կամայ թէ ակամայ մոռնալու ինք - զինքնիս, մեր ամէնէն յափշտակուած կամ ներամփոփ վայրկեաններուն իսկ· կեան - քը կը լափէ, կը հարթէ մեր սրտերը:

Հարաւի գնացքը աւելի քան մէկ ժամ, առանց կանգ առնելու, ճեղքեց լուսաճա- ճանչ ու տարածուն արուարձաններու հա- մայնապատկերը, Հոկտեմբերի դիշեր - ւան վրայ, ալեծուփ նաւերու նման կ'ե - լեւէջէին չփոթ չէնքեր, զանգուածներ, ուրուականներ: Լոյսի պատառներ կը ցուցադրէին պահ մը փողոցի մը, հրա - պարակի մը անկիւնը, խառնաչփոթ պատ- կերներով· բայց արդէն կը կորսուէին անոնք պատերու ետին, որոնց մթին հա - կատէն դուրս կը ժայթքէր լոյսը, բաղ - մաթիւ պատուհաններէ, տպաւորութիւնը թողլով պիչ - պիչ ակնարկներու, կամ մղձաւանջային երազներու ... Բայց լոյ- սերու ինչ հետաւոր ու անհամար պլպլը - լումներ, որոնք կը հսկեն կարծէք ան - ահման միջոցի մը սահմաններուն վրայ ... Ցետոյ կրկին հողէն վեր ցայտող տի- տանեայ սոսուերներ, չէնքերու յարա - ծուփ տողանցքը, ու պատուհաններ, պա- տուհաններ՝ որոնք սպիտակ ու դեղին դրօշներու նման կը ծածանէին մթին դաշտօրանքներու վերեւ...

«Ու ըսել որ այդ լոյսերուն ներքեւ մեզի պէս մարդիկ կ'ապրին, - կը խորհէր Գո - հարիկ հանըմ, - որքան հարուստ է աշ - խարհը լոյսով ու կեանքով ... Կարելի՞ է որ այսքան լոյսէն ու այսքան կեանքէն բաժին մըն ալ չունենայ իմ միւնուճար տղաս...»:

Բայց աստիճանաբար դիշերը լայնցաւ - անյատակ, մթին տարածութիւններու խոր- րը ընկղմեցան աշխարհի ափերը· կառա- շարի լոյսերուն առջեւէն երբեմն - երբեմն կը փախչէին ծառեր, թուփեր, հեռագրա- սիւներ: Ալ ամէն ինչ միօրինակ երգի մը, միալար խաղի մը վերածուեցաւ, ուր իրարու հետ հիւսուած ու նոյնացած էին գնացքի դղրդոցը, արտաշխարհի սեւ ունայնութիւնը, ճամբորդներու յոգնած ու անարտայայտ դէմքերը· այդ անվեր - ջանալի օրօրը ընդարմացուց իրենց տը - րամադրութիւնը· ու երկու հայ կիները անճնաւոր եղան այդ հոնդացող, այդ թաւալուն մղձաւանջին:

Աստւօրը մշուշին տակէն դուրս բերաւ դալուկ, խոնաւ, տխուր աշխարհ մը· ի- րենք կը թաւալէին միշտ· կարծես այդ փախուստը չպիտի վերջանար երբեք· ի- րենց յոգնած ակնարկը ի՞նչ կրնար փընտ- ռել պատուհանէն դուրս, ուր ոչ մէկ գոյն, ոչ մէկ խոստում կամ հրապոյր մնացեր էր· դորշ, - դորշ, անդարմանա- լիօրէն դորշ երկինք մը ու այնքան դորշ երկիր մը, որոնք իրարու մօտեցեր, ի- րարու պարուրուեր էին սերտօրէն· կա - րելի չէր որ արեւը յայտնուէր այդ մա - ռախուղին մէջ· չէնքերը անմարդաբնակ, ճամբաները ամայի, արտերը անհոգիզոն կ'երեւէին:

Ժամերը կ'անցնէին· դնացքը երբեմն կը մխրճուէր քաղաքներու սրտին մէջ· Գո- հարիկ հանըմի կը թուէր թէ անծանօթ քարափներու կամ պողոտաներու վրայ իր տեսած բոլոր մարդիկ լուռ են, ազա - ւոր եւ կ'երթան յուղարկաւորութեան մը:

Նուարդ ալ վերջ ի վերջոյ յողնեցաւ դէպի դուրս յառելէ· բառերն ալ սպա - ռեցան, կծկուած՝ անկիւն մը, ամփոփ - ւեցաւ ինքն իր հոգիին վրայ: Այն ատեն աստիճանաբար իր ուշադրութիւնը եկաւ կառչեցաւ միակ, յատակ հարցականի մը· «ինչո՞ւ այս անփառունակ, այս տխուր արկածախնդրութիւնը իր կեանքին մէջ...»:

(Շար· 40)

ՈՐԴԻՆ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ԻՐ ՀՕՐ ՄԱՍԻՆ

ՄԻ ՅՈՒՇ ՇԵՐԱՄԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

———×———

Շերամը քաղաքային այգում, տարեց ընկերներով շրջապատուած, ինչ - որ բան է պատմում: Հեռուում նկատում է թո - ռանը.

- Ին էլ իմ թոռն է, տղերք, կուգայ, որ ընձի ճաշի տանի ... Լսա, էլ ինչի՞ կը վազես, ես կուգայի, էլի:

- Ի՞նչ գործ կ'էնէ թոռդ, ուստա Գո - քոր, - հարցնում է նկարիչ Գէորգ Բրուա - եանը:

- Կոնսերվատորիայի ուսանող է, Գէորգ ջան, ձէնը կը մշակէ ... էնպէս ձէն ունէ որ..., - հպարտանում է Շերամը:

Կառլոսը հեւիհեւ մօտենում է խմբին:

- Բա՛րեւ ձեզ, - ընդհանուր ողջունում է նա եւ իսկոյն դիմում պապին.

- Պա՛պ..., - ուզում է ասել, թէ ինչի համար է եկել, բայց Շերամն ու ընկեր - ները հնարաւորութիւն չեն տալիս:

- Կառլո՛ ջան, մը հըլը ծանօթացի ըն - կերներիս հետ, յետոյ...

Եւ թոռը սեղմում է իւրաքանչիւր ծե - րունու ձեռքը եւ իր անունը տալիս:

- Շերամ եղբայր, թոռնիկդ չի՞ կարող մի փոքրիկ ատչ կատարի այս դեղեցիկ պարէզի մէջ, - ասում է մի ծերունի:

- Ի՛հ, Ոսկանիկ եղբայր, չէի սպասէ, որ դու էդքան խամ հարց տաս:

-Ի՞նչ կ'էղնի որ, ուստա Գոքոր, - խնդ - րում է Ղոլա Վազօն:

- Ծօ, թոռս խօ բազարի երգիչ չէ՞, որ կայնի էստեղ ու ձէնը պլուխը գցէ...

- Պապ, - Կառլոսը դարձեալ փորձում է հաղորդել մօրեղբօր յանձնարարութիւնը, բայց պապը չի չտապում:

- Կառլօ ջան, դիտեմ ընչի ես եկել, - թոռն աչքերը չռում է. զարմանում է, թէ որտեղից կարող էր իմանալ նա: - Քիչըմ կեցի՝ կ'երթանք, ճաշը խօ չի՞ պագի:

- Տօ չէ, այ պապ, - Կառլոսը նորից է փորձում պապին հաղորդել հաճելի նորու - թիւնը:

- Լա՛ւ, լա՛ւ, հիմի կ'երթանք, - ժըպ - տալով ասում է Շերամը:

Թոռը կռանում է եւ, վերջապէս, պապի ականջին հաղորդում է այն, ինչ որ քե - ռին յանձնարարել է: Շերամը ընդոստ վեր է թռչում ու բարձրաձայն յայտա - րարում.

- Տղերք, թոռս կ'ըսէ, թէ Ամերիկայից Հայեր են եկել ու կ'ուզեն ընձի տեսնել ու ականջ էնել...

- Օ՛..., - որոտում են բոլորը, - դէ գնա, գնա:

- Քէլէ, Կառլօ ջան, քէլէ, էսօր էլի ճանս ալչու կայնաս:

Մինչեւ երաժշտանոց հասնելը Շերամը հարցերով անվերջ ամբակոծեց թոռանը: Ովքե՞ր են ժամանել: Ի՞նչ մարդիկ են, կարմին հագուստ - կապուտ ունե՞ն, ի՞նչ տեսքի են ... Կառլոսը պատասխանեց, թէ ինքը չի տեսել, բայց քեռու ասելով՝ պատկառելի մարդիկ են: Ինքը ենթադ - րում է, որ խմբի մէջ լրագրողներ էլ կան, երաժիշտներ էլ, գրողներ էլ: Երբ թոռն ասաց, որ կրթուած մարդիկ են, ուրեմն պէտք է, որ լաւ հագուստ լինեն, պապը նայեց իր հագուստին ու մտա - տաց.

- Հըբը էս չորերով ի՞նչըզ յարմարուիմ զուգուած Ամերիկացիներին:

Կառլոսը միայն կարողացաւ ասել.

- Գնանք, պապ ջան, էնտեղ կ'երե - ւայ:

Արդէն երաժշտանոցի մուտքի մօտ էին, երբ Արծրունը հեւասպառ հասաւ նրանց. Նրա ձեռքին ինչ - որ զգեստ կար:

- Ուստա Գոքոր, - ձայն տուեց նուա - ղածոն, - առ էս չուխէն ու արխալուղը հագի, մեզի պատիւ չի բերէ, որ մեր Շե - րամը հասարակ բլուզով ու պիջակով ե - րեւայ Ամերիկացոց:

- Ծօ, ուրտի՞ց ճարեցիր:

- Դու հըլը հագի, որ թաշախուստով հանդէս գաս, յետոյ կ'ըսեմ:

- Եկողները Հայեր չէ՞ն:

Կառլոսը պապին տարաւ իրենց լսարա - նը, չորերը փոխել տուեց, ապա առաջ - նորդեց դահլիճ: Մուտքի մօտ նրանք հան - դիպեցին Վարդգէսին: Սա զարմացաւ, որ հայրն աւանդական տարազով պիտի հանդէս գայ:

Մինչ այդ, առջեւի աթոռներին բազ - մած Ամերիկահայերը ծափահարեցին ու միմեանց նայելով բացականչեցին.

- Պռաւօ՛ ... օքէ՛յ ...

- Ծօ, սա պարզ եւ հասարակ մա՞րդն է եղեր Շերամը, - բաւականին բարձր հար - ցըրեց հիւրերից մէկը:

Շերամը նոտել է եւ աչքերը կկոցած նայում է, թէ հիւրերից բացի էլ ո՞վ է ներկայ այդտեղ: Ահա Արամ Քոչարեա - նը, որ նոտել է եկուորների չարքում ու անընդհատ պատասխանում է նրանց հար - ցերին:

Ահա եւ Դանիէլ Ղազարեանը, Թերլե - մեզեանը, Արտակ Տօնիկեանը: «Ծօ, էս ի՜նչ տրլեի հանդէս է», - մտածում է Շերամը, Լուսաւորութեան ժողկոմն ու իր տեղակալ Գէորգ Աբովն էլ են եկել: «Նայիրի՛ն, Նայիրի՛ն» ... - քիչ է մնում բացականչի Շերամը. «Վարդգէսի ընկերն է, իրար հետ օպերա պիտի գրեն»:

Վարդգէսը մօտենում է հօրը եւ նրա ականջին չշնջում.

- Հայրի՛կ, հիւրերն ուզում են, որ դու մէկ - երկու բան երգես:

... Մայրիկ ջան, մճաս բարով,
Ես կ'երթամ սարով - խարով...

... Մօր եւ որդու բաժանման տաղը ակնապիշ լարուածութիւն ստեղծեց ան - դամ այն ունկնդիրների մէջ, որոնք չատ էին լսել այդ: Հիւրերից ոմանք չկարո - ղացան հանգիստ մնալ տեղերում, ալ ու ձախ ճօճուեցին ու հառաչելով գլուխները վեր - վար արեցին, ոմանք էլ հիացմուն - քով գոչեցին.

- Կեցցէ՛ս...

Ամպերը ելան բլուր - բլուր
Մասիս սարի կատարէն...

Այդ երգից յետոյ հիւրերից մէկը ելաւ տեղից ու խնդրեց.

- Վարպե՛տ, կ'աղաչեմ քեզի՝ «Շորո - րա»ն, այդ անոյշ սիրերգը կատա - րէ՛...

- Հապա «Դուն իմ մուսան ես», նման տաղ մը չեմ լսեր ոչ մէկ երկրի մէջ, - ազդարարեց միւսը՝ ալեհեր մի մարդ:

Շերամը մօտ կանչեց որդուն եւ ա - սաց.

- Վարդ ջան, ախր, չեմ կրնայ ... Ծօ դիտես, չէ՞, թէ քանի տարեկան եմ...

- Գիտեմ, եօթանասունինը:

Որդու դէմքն այնքան պաղատալից էր, որ հայրական սիրտը թունդ առաւ, խան - դավառուած սկսեց.

Բաղէն թռած բլբուլ եմ...

Այդ երգի վերջին տողն էր հնչում ար - դէն, երբ ժողովուրդը խնդրեց, որ Շե - րամն էլի երգի:

- Շատ ներողութիւն, բայց էլ չեմ կըր - նայ, - խոստովանեց նա:

Սակայն տեղի ունեցաւ անակնկալ: Ներ - կաներից չատերը հայեացքները յառեցին երկու հոգու վրայ, որոնք չարունակում էին սիրոյ այդ յուզերգը: Շերամը տե - սաւ, որ ինքը պակաս մնաց, իր ծերու - նական ձայնը միացրեց նրանց ձայնին.

Գիշերն անցաւ, ճուն չունեմ,
Շորորա, թառլան, շորորա...

Այդ պահն այնպիսի սրբազան խռովք առաջացրեց ամէնքի մէջ, որ արդէն բո - լորն էին հնչեցնում սիրահարի անքուն գիշերուայ մեղեդին:

ՎԱՉԳԷՆ ՏԱԼԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԷՍ գացած է Հայաստանի ծանօթ դերասաններէն Մհեր Մկրտչեան, որ առենէ մը ի վեր Մոնրէալ կը դանը - ւէր մասնակցելու համար Յ. Պարոնեանի «Պաղատարար Աղբար» թատերախաղի լե - մադրութեան: Լոս Անճելըս եւս թատե - րախաղի ներկայացման առթիւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Վարիչ Մարմինը մամլոյ ասուլիս մը տուած է, Նոյ. 29-ին, դերասանը զգուե - ցին ծանօթացնելու նպատակով: Բարսեղ Գարթաշեան ներկայացուցած է Մհեր Մկրտչեանը, ինչպէս նաեւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մոնրէալի «Արտաւազդ» թատերախում - բին անդամները եւ բեմադիր - դերասան Պերճ Ցազլեանը: Ասոք առնելով Մհեր Մկրտչեան դնահատած է Սփիւռքի մէջ հայ մամուլին կատարած դերը, «հերո - սութիւն» որակելով Սփիւռքի հայ թատ - րոնը ոտքի պահելու համար տարուած աշխատանքները:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԷՍԻ Հիլթի Ռեհբնաի պան - դոկին մէջ, Նոյ. 27-ին, հաչ - պարա - հանդէսով մը նչուած է հայ - ամերիկ - եան ձայնասփիւռի 25-ամեակը: Ներկայ եղած են չուրջ 200 հոգի: Ասոք առնող - ներ դրուատած են Յարութիւն Հատիկ - եանը, որ 1957-էն ի վեր, անձնական նա - խաձեռնութեամբ, կը վարէ ձայնասփիւ - ռի հայկական յայտագիրները՝ հաղոր - դելով հայկական կեանքէ լուրեր, հայ - կական երաժշտութիւն եւ այլ նիւթեր, ամէն Շաբաթ եւ Կիրակի: Այս առթիւ, Քալիֆորնիոյ Ներկայացուցիչ Ցարութիւն Հատիկեանի, իր դնահատութիւն իր 25-ամեայ ծառայութեան:

×

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ մէջ, Նոյ. 12-ին, դատախազութիւն մը տուած է Վաչէ Սէ - մէրճեան (Լոս Անճելըսէն), կազմակեր - պութեամբ Թէքէեան Մշակ. Միութեան: Նիւթը եղած է՝ «1918 - 1921-ի միջեւ ըս - տորագրուած դաշնագիրներ, որոնք ձե - ւաւորեցին հայ ժողովուրդին ճակատա - գիրը»: Դատախազութեան ատարանին Վ. Սէմէրճեան պատասխանած է հարցում - ներու:

×

ՖԻՔՍԻ (Ամէնք) Լեւոն եւ Սոֆիա Յա - կոբեան վարժարանի սրահին մէջ, Նոյ. 22-ին, տօնուած է Հ. Յ. Դ. Օրը: Բա - ցումը կատարած է օրուան նախագահը՝ ընկ. Պերճ Դուլամճեան: Ուղերձներ ար - տասանած են Նազիկ Ճամուգեան եւ Անի Թազուրեան: Լուսապատկերներու ցու - ցադրութեամբ ընկերուհի Լուսի Օննիկ - եան անդրադարձած է Դաշնակցութեան պատմութեան: Բանախօսած է ընկ. Մի - քրան Քիւրտօղլեան: Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած են Երիտասարդաց պարախումբը եւ Պատանեկանի երգչա - խումբը:

×

ՌՈՒՍԼԻ (Պուլկարիա) «Երեւան» կազ - մակերպութեան «Կոմիտաս» երգչախումբը, իր հիմնադրութեան յիսնամեակին առթիւ, այցելած է Հայաստան եւ երգ - չախումբերու Ընկերութեան Տան մէջ հա - մերգ մը տուած, դեկավարութեամբ Խա - չիկ Միհրանեանի: Յայտագիրը բաղկա - ցած է հայ, պուլկար եւ խորհրդային ե - րաժիշտներու յօրինումներէ: Խումբը այցելած է Մատենադարան եւ տեսարժան այլ վայրեր:

×

ՄՈՆՐԻԱԼԻ «Քլօտ Շամփանեը» օթա - ղին մէջ, Նոյ. 6-ին, տեղի ունեցած է Թէքէեան Մշակ. Միութեան «Նայիրի» պարախումբին անդրանիկ երեկոյթը: Շուրջ 40 անդամներէ բաղկացած պարա - խումբին դեկավարն է Գառնիկ Գազազ - եան, չորհանաւարտ Երեւանի Պարարուես - տի Հիմնարկէն: Տարազները պատրաս - տած է Աստղիտ Գալայճեան: Հայկական ժողովրդական նուագախումբի մը ընկե - րակցութեամբ (դեկավար՝ Միհրան Էսէ - կիւլեան) ներկայացուած են տոհմիկ պա - րեր՝ «Իլիկներով պար», «Ծամերով պար», «Հովիւներու պար», «Բերդ պար», «Շուշիկի», «Կատակ պար», «Ռոչարի» եւայլն:

ՍՊԻՏԱԿ ՋԻԱՒՕՐԸ
= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՁՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆԷ

- Էդ տեսակ բան չընես, Վազգէն. տեսնես, էդ 50 ձիաւորներով ուզիղ Պարսկաստանի վրայ կը քալեմ եւ կը գը - բաւեմ: Ես այլեւս ծպտումներու պէտք չունիմ քանի որ մեր, Վազգէն, մեր հո - ղերու մէջէն պիտի քալեմ: Ինձ հետ կուտաս մէկ լաւ ձիաւոր մը որպէս ըն - կեր: Ինչպէ՞ս կարելի է վտանգի մասին մտածել, երբ մեր ժողովուրդի մէջէն է որ պիտի անցնինք...

×

500 հայ պիւռօրներ դէպի Տիգրանա - կերտ ճամբայ հանուեցան այդ օր: Կի - րոս զրկեց նամակ մը Մուրատին, Սու - րէնի միջոցով ու ինքն ալ ճամբայ ինկաւ դէպի Մուշ, դէպի Վան, դէպի Դէպրին ու Էրզրում:

Երկու ձիաւորներ անցան լեռներէն, մը տան հովիտներուն ու դաշտերուն մէջ: Հայկական գիւղեր, ճամբաներ, ու դաշ - տերու ծանր ու լուռ աշխատաւորներ: Նոյնպէս ծանր չարժում եղներու եւ ա - ղուաներու: Աչխատան - քային տակ փխրուն հողերու: Աչխատան - քի մէջ էին ջուրերը, առուները, որոնք խայտանքով կը հասնէին ե՛ւ սերմին ե՛ւ կանաչին:

Արեւը բաւական ելած էր, երբ ճամ - բու եզերքը տեսան ծերունի մը, որ ջու - րի կաւառները կը չոկէր:

- Բարի աչողում, աղբեր:

- Գէորգ, տղաս, էս ծառի չուքի տակ պահ մը հանգիստ ընենք, մինչեւ ձիերը իրենց կերերը կտրեն, - խօսեցաւ Կիրոս ու վար իջան:

- Բարին դայ վրանիդ, աղբրտիք, - ձայն տուաւ ծերունին, բահը կակուղ հողին մէջ մխեց ու ծխախոտի քսան երկարեց անծանօթ ճամբորդներուն: Կիրոս ծխող չէր եւ սակայն նման պարագային չէր մերժեր եւ կը սիրէր ընկեր դառնալ: Սի - կարեթը փաթթելէ յետոյ սպասեց, որ չախմախով գարնուած խաւը կրակ բըռ - նէ:

- Աչքի չի տանք, աղբեր, կանանչդ լաւ է փրփրեր: Էս տարի չատ առատ բերք պիտի ունենաք ...

- Հելպէթ, հելպէթ, էն քրտինքը որ կը թափենք, մերն է: Մերն է, էս ծառը, դիւղը, ճամբան, հողը, երկինքը, արեւը աղբեր, արեւը: Ինքան ճոխ կը գրամ եւ էնքան հարուստ: Կը հաւատանք, աղբեր, որ ալ էս վերջի խըշըմն է, որ եկաւ ան - ցաւ ու մեր զաւակները գէշ օրեր չպիտի տեսնեն: Ցետոյ, ի՜նչ ըսեմ, աղբեր. պէտ - քի վրաս խնդաս երբ ըսեմ, որ հիմա էդ ցորենի կանանչը կը խօսի ինծի հետ եւ ես կը հասկնամ էնոր լեզուն: Իսկ էն ա - ռուն, ինծի է որ ձէն կուտայ: Իրիկունը, երբ տուն կ'երթամ, մեր Օղտան, սանքէ ճահիլ կ'երեւայ աչքիս: Էհ, յոգնած ճամ - բորդ էք: Խտեղէն գիւղ կ'երթանք, մեզի հիւր կ'ըլլաք էս գիշեր. վաղը նորէն ճամ - բայ կ'իյնաք: Կ'ենթադրեմ կարեւոր դոր - ծերով կ'երթաք, - խօսեցաւ Ս. գիւղացի Առաքել Արութը, որ խորհրդաւորութիւն մը նկատած էր, ձիաւոր թիկնապահով ճամբայ ելած, բարակ դէմքով այն մէ - կին վրայ: Վերջերս Ս.գիւղացիները բա - ւական տեսած էին նման ճամբորդներ: Տեսած էին Խեչոն իր 20 ձիաւորներով անցած էր գիւղի մէջէն ու գիւղացիները անոր 7 տարուայ գինի հրամցուցած էին: Ցաճախ կը տեսնային Կարմիր Սերոբը, որովհետեւ մէկ ամիս առաջ, Թրքական եւ ապստամբ բանակին կռիւը Ս. գիւղէն չատ հեռու չէր: Կիրոս նկատեց, որ պա - րունէն հետ, գիւղացիներուն պճնած դաշ - տերուն ու պարտէզներուն մէջ մեծ չէնք մը կար որուն կտուրը քանդուած էր ու կ'երեւէին չորս պատերը միայն:

- Էդ, էդ մէկը եկեղեցին է, աղբերս, որ Թուրքերը այրեցին. էս տեղերէն Թուրք զօրքը անցած է, ու կրակ տուած պարտէզներուն, հնձաններուն ու եկեղե - ցին: Այդ նահանջիատեն, մի քանի զո - հեր տուինք Ս. գիւղէն: Զոհ տուինք ա - նոնք, որ դաշտերու մէջ էին ու ճամբա - ներու վրայ: Գիւղը զիմադրեց, եւ ար - դէն Սերոբի բանակը կը հասնէր անոնց եռեւէն:

(Շար. 718)

Տէր եւ Տիկին Յովհ. Էթեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Հրաչեայ Էթիէմէզեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Էթիէմէզեան եւ զաւակները (Փարիզ) խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր եւ նանային՝

Սկզբի Տիկին ՆՈՒԱՐԴ ԷԹԻԷՄԷԶԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Մարտունեան)

մահը, որ պատահեցաւ Պէյրութ, Յորեքշաբթի Դեկտ. 22-ին, ժամը 5-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ նոյն օրը տեղւոյն Ս. Նշան Եկեղեցին, ժամը 16-ին:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Էթիէմէզեան եղբայրներուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 25, հեռատեսիլի Ա. կայանէն ժամը 9-ին, հայկ. յայտագիրը՝

Մկրտութիւն

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

REPAS de NOEL ARMENIEN

La M.C.A. - Paris
17, Rue Bleue — 75009 Paris
organise un repas pour le Noël arménien
Jeudi 6 Janvier
PRIX 200 F
Réservation indispensable au : 656 - 02 - 21
ou à la M.C.A. 824 - 63 - 89
246 - 03 - 65

ԾՆՈՒՆԴ
ԼԱՒ ՆՈՒԷՐ ՄԸ
ՎԻԳԷՆ... ԵՐԱՋ
Նոր սալը (տիսք) կարելի է գտնել Հայկ. սովորական հասցէներուն կամ ապսպրել՝, հեռաձայնելով՝
ՎԻԳԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ
200 - 17 - 29

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE
Région Lyonnaise
Tous les Dimanches — de 10h. à midi
Sur FM. 89.50 Mghz.

PROGRAMME
DU DIMANCHE 26 DECEMBRE

— Editorial,
Bilan de l'année 82
— Informations en langues française et arménienne,
— Informations sportives,
— Reportage

Emissions arméniennes:
ARMENIE - MAGAZINE
— *Dimanche:* de 10h. à 12h.
ARMENIE - VARIETES
— *Lundi et Vendredi:* de 9h. à 10h.
ARMENIE - CULTURE
— *Jeudi:* de 21h.30 à 23h.

ՎՐԻՊԱԿ

Ֆրանսահայ պրոդնեբու ընկերակցութեան «Էլիզ Ալվազեան - Գաւուքճեան» մրցանակի հաղորդագրութեան («Յառաջ» Դեկտ. 22) 4-րդ կէտին, Բ. տողը պէտք է ըլլայ՝ 1980 - 1981 - 1982 :

REVEILLON
DE LA SAINT - SYLVESTRE
VENDREDI, 31 DECEMBRE, DE 21 H A L'AUBE
Organisé par l'ACAL, l'UCAV et la CROIX-BLEUE ARMENIENNE
Dans la Salle des Fêtes de Saint - Maurice de Beynost
ambiance arménienne assurée — nombre des places limité
RESERVATIONS: Tél.: 858. 92. 51 — 233. 72. 45 — 860. 47. 18
Prix 200 F. (menu avec apéritifs, vin et champagne compris)

LA CROIX BLEUE ARMENIENNE SECTION DE ST. JEROME
organise
LE REVEILLON DU JOUR DE L'AN
VENDREDI, 31 DECEMBRE, A PARTIR DE 20 H 30
Dans la Salle Vaspouragan
Maison de la Jeunesse et de la Culture Arménienne
12 - 14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille
AMBIANCE ARMENIENNE — STEREO
Réservations: 66. 28. 33 — 66. 08. 03 — 66. 55. 91

REVEILLONS
NOEL - ST. SYLVESTRE
LA CAPPADOCE
AVEC SON ORCHESTRE
ET
au piano ARSEN
chanteur tzigane MINAS
groupe de danse FOLKLORIQUE
danse orientale avec AIDA
Harris Lascaris
SURPRISE
5 JANVIER 1983
NOEL ARMENIENNE
ANIMÉE PAR LE CELÈBRE CHANTEUR
Adiss Harmandian
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
RESERVATION
tél. 375.05.30

PASSEZ VOS REVEILLONS
DE NOEL ET DU JOUR DE L'AN
AU RESTAURANT
EREVAN
avec
VICKEN
accompagné par ses guitaristes

MENU DE NOEL
(220 F. service compris)
* Apéritif
* Grand choix d'hors d'œuvre froid
* Grand choix d'hors d'œuvre chaud
* BAR A LA SAUCE MAYONNAISE
* FEUILLETEE AUX FRUITS DE MER
* DINDE FARCIE A L'ARMENIENNE
* Dessert
* Café
* Vins - blanc - rosé - rouge à volonté
* CHAMPAGNE (Mum cordon rouge)

MENU DU JOUR DE L'AN
(250 F. service compris)
* Apéritif
* Grand choix d'hors d'œuvre froid
* Grand choix d'hors d'œuvre chaud
* SAUMON FUME
* COQUILLE ST. JACQUES A LA CREME
* AGNEAU FARCI
* Dessert
* Café
* Vins - blanc - rosé - rouge à volonté
* CHAMPAGNE (Mum cordon rouge)

ET POUR REPARTIR DU BON PIED, NOUS TERMINERONS PAR
LES TRIPES A L'ORIENTALE
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81
IL EST PRUDENT DE RESERVER: TEL. 770. 85. 81

à Marseille la photo couleur en 1h chez Quetzal
le plaisir immédiat
rue de Rome 13006 Marseille
ouvert de 9h.30 à 19h.30 du lundi au samedi
gérant : Jean-Pierre Bodossian.
189, rue de Rome
à deux pas de la place Castellane
offre de lancement
-30%
sur présentation de ce coupon 30% de réduction sur le tirage d'une pellicule couleur 24 poses
offre valable jusqu'au 31.1.83
QUETZAL

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՔՈՂՈՐ ՏԱՐԱԿԻՔ
CENTRORIENT
Արեւելեան հայկական եւ քողոր տարակի ուտելիքներ եւ ըմպելիներ
ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ — ԱՌԱՔՈՒՄ ՏՈՒՆԵՐԸ
Alimentation Générale Produits d'Orient
Prix intéressants — livraison à domicile sur simple appel téléphonique
178, Rue Paul Vaillant Couturier - 94140 ALFORTVILLE 375.16.97

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.333 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE No 15.333

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ծ՝ԱՌԻՆԴ

Ամբողջ խորհուրդ մըն է: Հին խորհուրդ մը որուն մէջ խառնուեցան եւ ոգեղաւորուեցան երկինք եւ երկիր: Բէթղէհէմի երկար ճամբուն վրայ Ծնունդը կ՝արձանագրէ իր 1982 երրորդ երեւումը: Լոյսերը կը ճառագայթեն հեռաւոր ժամանակներէն, հորիզոններէն, պատմամարեր՝ բոլոր դարերու:

Ոչ մէկ մարդկային ուժ կրնայ թափանցել այս խորհուրդին, ոչ մէկ մարդկային ձեռք կրնայ զայն ջնջել, քանի ծրնունդը յոյս է եւ աղբիւր կեանքի:

Իր հոգեկան իմաստէն անդին, Ծնունդը ամէն բանէ առաջ այն պահն է ուր, բովանդակ աշխարհի մէջ, մարդիկ մոռնալով դաշափարական պատերը, մէկզի դնելով բռնութիւնը, դադրեցնելով զէնքերու ճայնը, լռեցնելով ատելութիւնները, կը միանան իրարու երեզերական հաղորդութեան մը մէջ:

Այսպիսի օր մը, ինչպէ՞ս չբաժնել յոյսերն ու ակնկալութիւնները բոլոր անոնց որոնք կը տառապին, կ՝ապրին թշուառութեան մէջ, առանձնութեան մէջ: Ինչպէ՞ս չբաժնել յոյսերը Վարշավայի մանուկներուն որոնք իրենց աչքերը ուղղած Ծնունդի ծառին՝ կը սպասեն ազատութեան լոյսերու պլպլումին:

Ծնունդը, ամէն տարի, մարդոց հոգիներուն մէջ արտայայտութիւնն է, հաստատումն է խաղաղութեան տենչին, սէրին. միշտ նորոգուած, միշտ յուսացուած: Խաղաղութիւնը ամէնուրեք եւ բոլոր ձեւի: Խաղաղութիւնը որ կը ջերմացնէ սրտերը, կը յագեցնէ անօթիները, կը վերադարձնէ անհատին իր մարդկային արժանապատուութիւնը, աղնուականութիւնը, կը վերցնէ ամէն խարականութիւն ազգային եւ ընկերային. խաղաղութիւնը որ բոլոր ազերուն եւ ժողովուրդներուն կը պարգեւէ նոյն արեւը իր բոլոր բարիքներով:

Ցնո՞րք, հաւանաբար. սակայն պայքար մը մղելու համար անհրաժեշտ է քիչ մը երազել, եւ երբեմն երազէ երազ է որ իրականութիւնը կը դարբնուի: Մինչ Աշխարհը անօրէթաք կերպով կը շարունակէ իր ընթացքը, իր դաժան հունձքերով, ամէն տարի, Ծնունդի պահուն նոյն բառերն են որ կը կրկնուին: Այս անողոք ճշմարտութեան առջեւ պէտք է անձնատո՞ւր ըլլալ, հրաժարի՞լ: Ո՛չ, քանի զգաստարները կը շարունակեն պեղել իրենց ակօսները, իրենց ճամբան՝ հակառակ ամէն տեսակի խոչոնդոտներու:

Ծնունդը հրաւէր մըն է դէպի եղբայրութիւն, փոխադարձ հասկացողութիւն, հանդուրժողութիւն եւ ղիջողութիւն: Մարդիկ պէտք է թօթափեն իրենց սիրտերէն անտարբերութեան, անճնասիրութեան, եսասիրութեան ժանգը, ախորժ եւ ունենան աւելի համակամ, համախոհ եւ գործակցական կեցուածք իրարու հանդէպ:

Ծնունդին ամենամեծ պարգեւը մարդկութեան, մանուկներուն չլացած, աքանչացած, հիացած նայուածքն է, որուն մէջ կայ անմեղութիւն մը. անմեղութեան իրաւունքը դոնէ պէտք է չնորհել մանուկներուն, բոլոր մանուկներուն, որպէսզի անոնք բոլոր երկինքներու տակ չտեսնեն այլեւս հուր ու արիւն, անզթութիւն եւ հիւանդութիւն այլ երազներ ... քանի եղբայր մաս կը կազմէ իրենց տիեզերքին:

Եւ Ծնունդը արդէն իսկ երազ է:

Կ. Ց.

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՄԱԳԻԾԸ ԿՈՐՍՆՑՆԵԼՈՒ ՎՏԱՆԳԻՆ ՏԱԿ

(Բ. եւ վերջին մաս)

2.- «Ռոստոմ» աղջկանց ուղեցոյց վարժարանի տեսչուհին եւս կարգ մը արարքներով մատնահոդութիւն եւ դժգոհութիւն ստեղծած է աշակերտութեան եւ ծնողքներուն մէջ: Այսպէս, հրահանգած է կրօնքի ուսուցիչներուն՝ կրօնքի դասաւանդութիւն չվաստարել, հրահանգ մը՝ որ ցայժմ ի զօրու է: Հակառակ կրթա-դաստիրակչական նախարարութեան թելադրանքներուն, արգիլած է՝ զանազան միջոցներով, ծնողական խորհուրդի ընտրութիւնը դպրոցին մէջ: Նոյն դպրոցի դաստիարակչական պատասխանատուն՝ մեր կրօնքին ու աւանդական սովորութիւններուն անհամապատասխան, քարոզչական աշխատանքի բնոյթ ունեցող ձեռնարկներ կազմակերպած է:

3.- «Ռոստոմ» աղջկանց նախակրթարանի, «Սահակեան» աղջկանց եւ տղոց նախակրթարաններու, ինչպէս նաեւ նոյն դպրոցի աղջկանց եւ տղոց ուղեցոյցներու մէջ ծնողական խորհուրդներու ընտրութիւնը տակաւին չէ կատարուած:

4.- «Կիւլպէնկեան» տղոց նախակրթարանի եւ «Գոհար» տղոց ուղեցոյց վարժարանին մէջ աշակերտութեան պարտադրուած են կրկնել զուտ իսլամական կրօնական բնոյթ ունեցող կոչեր, մինչդեռ հայկական վարժարաններու մէջ արձակուելիք յեղափոխական եւ կրօնական կոչերը պէտք է համապատասխանեն աշակերտութեան կրօնական հաւատալիքներուն:

5.- «Արաքս» աղջկանց նախակրթարանին մէջ աշակերտուհիներէն պահանջուած է նաեւ դասարանին մէջ գլխակապ դնել:

6.- Կրթական 6-րդ եւ 7-րդ չրջաններուն ենթակայ դպրոցներուն մէջ դաստիարակչական պատասխանատուները, մեր կրօնքին ու աւանդութիւններուն անյարիր, քարոզչական բնոյթ ունեցող աշխատանք կը տանին:

7.- Կրթական 6-րդ եւ 7-րդ չրջաններուն ենթակայ դպրոցներու մեծ մասին մէջ օտար առարկաներ դասաւանդող հայ ուսուցիչները փոխադրած են ուրիշ դպրոցներ եւ զիրենք փոխարինած մեր կրօնական եւ ազգային սովորութիւններուն անծանօթ մարդոցմով, որոնք իրենց երբեմն նոյնիսկ վիրաւորական ընթացքով, դժգոհութիւն յարուցած են աշակերտութեան եւ ծնողքներու մօտ:

Այս բոլոր դժուարութիւնները մատնանշելէ ետք Թեմական Խորհուրդի հանրագրութիւնը կ՝եզրակացնէ. «ելնելով վերոյիշեալ դժուարութիւններից առաջացած մտահոգութիւններից ու նաեւ այն պարագայից, որ յատկապէս յիշեալ դպրոցները աստիճանաբար զրկւում են հայկականութիւնից, կորցնելով մեր ազգային ու կրօնական սովորութիւններին հարազատ իրենց մթնոլորտը, Թեմական Խորհուրդս ճամակներ է յղել պետական պատկան հիմնարկներուն պատասխանատուներին, պահանջելով շուտափոյթ կերպով վերացնել ու հարթել վերոյիշեալ դժուարութիւնները»:

×

Միւս կողմէ, «Ալիք»ի Դեկտ. 9-ի թիւէն կ՝իմանանք, թէ «Սահակեան» դպրոցի 21 ու Սեպտ. 30-ի ցոյցին ձերբակալուած հայ երիտասարդներէն 19 ազատ արձակուած են երաշխաւորագիրով: Տակաւին բանտը կը մնան Սերոժ Թիլիմեան եւ Աբրահամ Աբրահամեան, որոնց հարցաքննութիւնը չէ վերջացած:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՀ

ԼՈՒԻ ԱՐԱԿՈՆԻ

Լուի Արակոն, որ չաբաթներէ ի վեր կը խնամուէր, Հինդշաբթիէն - Ուրբաթ լուսցող գիշերը մեռաւ՝ 85 տարեկանին: Ծնած Փարիզ 1897-ին, պատրաստուելով բժիշկ, չուտով կը նուիրուէր սակայն գրականութեան եւ Անդրէ Պրըթոնի կողքին կ՝ըլլար ղերիրապաշտ շարժումի հիմնադիրներէն (Փարիզի գիւղացին, 1926): 1928-ին պիտի ճանչնար կեանքի իր անբաժան ընկերուհին՝ Էլզա Թրիօլէ: 1926-էն սկսեալ պիտի անդամակցէր Համայնավար Կուսակցութեան, որուն համաւարիմ պիտի մնար մինչեւ մահ: Պիտի դառնար, տեսակ մը, համայնավարութեան տեսաբան - վիպասան - բանաստեղծը (Գեղեցիկ թաղամասերը, 1936, Սուրբ շաբաթը, 1958), առանց խզելու սակայն աւանդական քնարերգութեան հետ (Էլզայի աչքերը, 1942): Գրաւման չրջանին պիտի երգէր Գերմանիոյ դէմ ընդդիմադրութիւնը (Խոր ցաւ - Ֆրեւ - Ֆէօր, - 1941): Բ. Աշխարհամարտէն ետք պիտի խմբագրէր «Լէ լէթրը ֆրանսէզ»ը (հիմնուած դաղտնի, գրաւման չրջանին), զոր պիտի վարէր մինչեւ փակումը (Հոկտ. 1972): 1967-ին ընտրուած անդամ Կոնֆուր ակադեմիային, յաջորդ տարին պիտի հրաժարէր եւ նուիրուէր գեղարուեստական եւ գրական ստեղծագործութեան վրայ խոհումներու (Հանրի Մաթիս, 1971, Թատրոն / վէպ, 1974):

Արակոն մեծ վաստակ ունի հայ գրականութիւնը Ֆրանսացի ընթերցողներուն ծանօթացնելու մարզին մէջ: 1955-ին հրատարակած է «Հայաստանի երկարամեայ երգը» ընդարձակ յօդուածը, նուիրուած՝ հայ գրականութեան: Բարձր դնահատած է Իսահակեանի եւ Զարենցի գործերը, գիրենք դասելով Ափոլինէռի եւ Էլիւարի, Ռիլքէի եւ Կարսիա Լորքայի, Մայակովսքիի եւ Եսենինի չարքին: «Ո՞վ կը յիշէ Հայոց Եղեռնը» յօդուածին մէջ Արակոն հայկական ջարդերը համարած է «ապրող ազգի մը հանդէպ կատարուած ցեղասպանութեան առաջին ոճիրը...»: Գրած է նաեւ Մանուչեանի Խումբին նուիրուած բանաստեղծութիւնը (1955) եւ «Աւետիք Իսահակեանի յիշատակին» (1957) յօդուածը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՕՂՈՎ

ՍՈԼԻՏԱՐԻԹԷԻ գլխաւոր ղեկավարները եօթը հոգի, որոնք տարիէ մը ի վեր արգելափակուած էին, կ՝ամբաստանուէին Պետութեան դէմ «դաւադրութեան» յանցանքով: Բնաւ զարմանալի չէ անշուշտ, որ զօր. Ժարուզելքի միաժամանակ բոլոր արգելափակեալներու ազատ արձակումը յայտարարէր: Այս ամբաստանութեամբ Սոլիտարիթէի եօթը ղեկավարները կրնան հինգ տարուան բանտարկութենէն մինչեւ իսկ մահուան դատապարտուիլ: Անդին, Մոսկուայի մէջ Եուրի Անդրոպով կը յայտնէր, թէ «երախտագիտութեամբ ընդունած է Լեհաստան այցելելու հրաւէր մը՝ որուն թուականը չէ ճշդուած տակաւին: Ժարուզելքի, իր կարգին, կը յայտարարէր թէ «չատ բարձր կը դնահատէ Մոր. Միութեան եղբայրական օգնութիւնը»:

ԼԻԲԱՆԱՆի եւ Իսրայէլի միջեւ առաջին ուղղակի տեսակցութիւնները կրնան սկսիլ յառաջիկայ Երկուշաբթի կամ Երեքշաբթի, Ժընեւի մէջ, ամերիկացի «միջնորդներու» ներկայութեամբ: Ըստ Լիբանանեան կառավարութեան խօսակցութիւնները զուտ «զինուորական» են: Եռանդ մը կայ Պէյրութի մէջ, որ ամէն գնով կ՝ուզէ խուսափիլ «քաղաքական» ակնկալութիւններէ:

ԻՐԱՆի ներքին ապահովութեան ժամը հասած է, յայտարարած է Խոմէյնի, յանձնարարելով որ խստօրէն յարգուին անհատներու պաշտպանութիւնն ու իսլամական օրէնքները: Խոմէյնի կը հրահանգէ որ «տուները չխուզարկուին այլեւս, մարդիկ իրենց տան եւ աշխատավայրին մէջ իրենք զիրենք զգան ապահով եւ ոչ մէկ վախ ունենան՝ իրենց դրամագլուխին եւ ինչքերուն նկատմամբ»: Խոմէյնիի այս յայտարարութիւնը, ըստ վարչապետ Մուսաւիի «պատմական անկիւնադարձ» մըն է: Մուսաւի յատուկ յանձնախումբ մը նշանակած է «հսկելու համար իմամին հրահանգին գործադրութեան»: Յանձնախումբին մաս կը կազմեն նախարարներ եւ արդարութեան պատասխանատուներ:

ՊԵՔԻՐ ԶԵԼԵՆԿԻ դէմ ձերբակալման հրամանագիր մը եւս ելած է, այս անգամ Իտալիոյ Թռենթէ քաղաքին հարցաքննիչ դատաւորին կողմէ: Ասիկա կապ ունի, ոչ թէ Պապին դէմ մահափորձին, այլ՝ զէնքի եւ թմրեցուցիչի թրաֆիքի Մերճաւոր - Արեւելքի եւ Եւրոպայի մէջ եւ որու առընչութեամբ արդէն 21 հոգի ձերբակալուած է, որոնց եօթը՝ վերջին չաբաթներուն: Միւս կողմէ Իտալիա որոշած է Ամանտեան Ուխտին ներկայացնել պուլկարական թղթածրարը:

×
× ×

Հրեշտակ մաքուր, լուսաթեւ,
Իջի՛ր երկնից հեռաւոր
Երգով աւոյշ ու թեթեւ,
Նուագներով մեղմօրօր:

Մանկիկին իմ այս անտուն,
Ջար աշխարհում մոլորուած,
Բեր երկնային մի խնդում,
Դրախտային մի երազ...

Բեր բիւր աստղեր դու փայլուն,
Թող խաղալիք անի նա,
Խնդայ անվերջ զմայլուն
Եւ խինդը վերջ չունենայ...

Կամ տար նրան, տար մի այլ
Ամոթական նոր աշխարհ,
Ուր խնդում է անայլայլ,
Ուր ցնորք է յար...

Նայի՛ր, ինչպէս հողմածեծ
Ծաղկի նման գլխակոր
Քաղաքում այս չար ու մեծ
Դողում է նա ամէն օր...

Եւ շրջում է աղմկոտ
Փողոցներում անդադար,
Եւ բոլորն էլ պաղ ու խորթ,
Եւ բոլորն օտար...

Եւ այգուց մի մշտատատ
Բե՛ր ծաղիկներ անթառամ,
Եւ հուր անմար եւ հէքեաթ
Եւ երգեր նրան...

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

բուսաղէմի մէջ սակայն Շարոն, - որ անցեալ չաբթու դաղտնի տեսակցութիւն մը կ՝ունենար նախագահ Ճեմայէլի հետ - կը յայտարարէր թէ խօսակցութիւնները շատ աւելի հեռուն կրնան երթալ:

ՍՊԱՆԻՈՑ ընկերվարական կառավարութիւնը, իշխանութեան գլուխ գալէն երեք չաբաթ ետք, ընկերային երկու կարեւոր որոշումներ տուաւ, - չաբաթական քառասուն ժամ աշխատանք եւ տարեկան պարտադիր մէկ ամսուան վճարուած արձակուրդ: Ներկայիս, ճարտարարուեստական մէջ մանաւանդ, չաբաթական աշխատանքի միջինը աւելի քան 42 ժամ է եւ վճարովի արձակուրդը՝ 3 չաբաթ:

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ա.

Մինչ հարաւային Եւրոպայի մէջ Հայերու վերաբերեալ գրաւոր տեղեկութիւններ կարելի է գտնել Ն. Ֆ. հարիւրամեակներուն, հիւսիսային Եւրոպայի երկիրներուն մէջ Հայերու ճանաչումը կը սկսի շատ աւելի ուշ ժամանակներուն: Մանաւանդ Անգլիոյ մէջ Հայաստան ծանօթ գարձած է երկրին մէջ քրիստոնէութեան տարածման (Ը. դար) յաջորդած ժամանակաշրջանին:

Քրիստոնէութեան միջոցով Եւրոպա թափանցած առաջին առասպելներէն մէկն է Նոյի տապանի մասին եղած առասպելը, որ կը պատմուի քրիստոնէութեան ամէնուրեք ուղեկցող Ծննդոց գիրքին մէջ: Ըստ այդ առասպելին՝ մարդկութիւնը համաշխարհային ջրհեղեղէն փրկուած է Արարատեան երկրին մէջ:

Ցատակ տուեալներու բացակայութեան պատճառով այժմ չենք կրնար ըսել, թէ բուն Անգլիոյ մէջ գծուած աշխարհագրական քարտէսներու վրայ երբ սկսած են Նոյի տապանի իջեւանած տեղը նշել Հայաստանի մէջ: Բրիտանական թանգարանը գտնուող մեզի ծանօթ ամէնէն հին քարտէսը (Ժ. դար), որուն վրայ Հայաստան նշուած է որպէս մարդկութեան փրկութեան վայր, լատիներէն մագաղաթեայ քարտէս մըն է: Կազմողին անունը, մականունը եւ քարտէսին յայտնուելու թուականը Բրիտանական թանգարանը՝ ծանօթ չեն:

Ծանօթ է, սակայն, որ Բրիտանական թանգարանը կը գտնուին նաեւ այնպիսի հնութիւններ, որոնք Անգլիա չեն ստեղծըւած, այլ հաւաքուած են զանազան վայրերէն: Անոնց կարգին են, օրինակ, անցեալ դարու առաջին կէսին Բրիտանական թանգարան մուտք գործած եգիպտական թանկագին 9 պապիրոսներ, զորս ժամանակին յայտնաբերած, գնած և թանգարանին ծախած է Շուէտի եւ Նորվեկիոյ Եգիպտոսի հիւպատոսը: Այս բարձրաստիճան պաշտօնեան դամասկոսցի հայ հարուստ վաճառականի ընտանիքին մէջ 1770-ին ծնած եւ հնութիւններու հանդէպ մեծ յարգանքով ու հետաքրքրութեամբ համակուած դիւանագէտ մըն է, որ 31 տարեկանէն սկսած է հանդէս գալ Ճովաննի Անաստազի անունով: Վերջնոյս իսկական հայկական անունը դժբախտաբար չէ արձանագրուած եւրոպական կարգ մը թանգարաններու մէջ՝ անկէ ստացուած եգիպտական բազմաթիւ հնութիւններու վերաբերող փաստաթուղթերու մէջ: Եգիպտոսի մէջ հռչակուած Հայուն դիւանագիտական գործունէութեան նուիրուած փաստաթուղթերուն մէջ եւս չէ պահպանուած անոր հայկական անունը: Սակայն այն փաստը, որ Բրիտանական թանգարանը պապիրոսներով հարստացնողը ազգութեամբ Հայ է, կոզմնակի կերպով կը վերաբերի հայ - անգլիական կապերուն:

Անգլիոյ մէջ Հայերու ճանաչումին մասին վկայող անմիջական եւ յստակ փաստ մըն է Հերեֆորտի տաճարին մէջ (արեւմըտեան Անգլիա) գտնուող քարտէսը, որ գծուած է ԺԳ. դարուն եւ ցոյց կուտայ, որ Անգլիացիները տակաւին խոր միջնադարուն ծանօթ էին Հայաստանի: Նոյն դարուն կազմուած ուրիշ քարտէս մը կը գտնուի Ռանուլիուս Հիտէնի «Պոլիքրոնիկոն» կոչուող ժամանակագրութեան կողքին: Դարձեալ Բրիտանական թանգարանը գտնուող այս քարտէսին վրայ եւս Հայաստան նշուած է՝ միջնադարեան ծանօթ տակաւաթիւ հռչակաւոր երկիրներու շարքին:

Հայ - անգլիական յարաբերութիւններու միջնադարեան շրջանին վերաբերող ուղղակի փաստ է նաեւ այն՝ որ ԺԳ. - ԺԵ. դարերուն լատիներէնէ անգլերէնի թարգմանուած է կիլիկեան Հայկական Պետութեան անուանի դէմքերէն մէկուն՝ սպարապետ եւ պատմիչ Հեթումի գրած Արեւելքի պատմութիւնը: Եւրոպայի մէջ «Հայտոն Հայ» անունով հռչակուած այս պատմիչի երկին հին ֆրանսերէն թարգմանութիւնը պարունակող մագաղաթեայ մատեանը նոյնպէս կը գտնուի Բրիտանական թանգարանը: Անիկա վնասուեցաւ 1731-ին Լոնտոն ծագած մեծ հրդեհի ժամանակ: Կիսով այրած այդ մատեանէն զատ Անգլիոյ մէջ կը գտնուին նաեւ կիլիկեան հայ թագաւորներու քանի մը հրովարտակներ եւ արտօնագրեր՝ ուղղուած եւրոպական զանազան քաղաքներու:

Մեզի ծանօթ անգլիացի առաջին ճամբորդը, որ 1581-ին գտնուած է Հայաստան եւ գրի առած իր տպաւորութիւնները, Նիփերին է: Ցաջորդը՝ Ճոն Քարատայդ, 1600-ին այցելած է Վան եւ Բաղէշ: Աւելի ուշ, 1669-ին Լոնտոն հրատարակուեցաւ Լ. Կասթելլոսի հօթլեզուեան բառարանը, ուր տեղ գտած են նաեւ հայերէն բառեր: 1686-ին տպագրուեցաւ Ֆրանսացի ճամբորդ Ժան Շարտէնի «Ուղեգրութիւնը», անգլերէն թարգմանութեամբ: Հեղինակը 1673-ին այցելած է Բլնի, Էջմիածին, Երեւան, որոնց մասին կը յայտնէ հետաքրքրական տեղեկութիւններ:

Օքսֆորտի Հանրային գրադարանի փոխ - տնօրէն Թոմաս Հեռնի 1707 Մայիս 24ին գրած իր օրագրին մէջ կը յայտնէ, որ այդ օրը Ամսթերտամէն Օքսֆորտ ժամանած են երկու Հայեր՝ Թովմաս Վանանդեցի եւ Ղուկաս Նուրիջանեան: Օրագրին համաձայն՝ հիւրերէն առաջինը 90 տարեկան էր եւ Օքսֆորտի գրադարանին յանձնեց Հոլանտա իր տպած հայերէն գիրքերու մէկ հաւաքածոն, որուն մէջ էին նաեւ հայերէն առաջին տպագիր քարտէսը եւ Մովսէս Խորենացիի «Հայոց պատմութիւն»ի անդրանիկ հրատարակութիւնը, լոյս տեսած 1695-ին: Կարելի է, որ հայկական տպագրութեան այս մեծ երախտաւորը 90 տարեկանին Մանչը կըտրելով եւ Անգլիա հասնելով, նոյն տաճն նպատակ ունեցած է այս երկրին մէջ տպարան հիմնել եւ հայագիտութեամբ զբաղողներ գտնել: Ծանօթ է, որ ան եւ իր հայրենակիցները Ամսթերտամի մէջ կապեր հաստատած էին զերմանացի անուանի փիլիսոփայ Լայպնիցի եւ արեւելագէտ Եոհան Շրօյտէռի հետ, որոնցմէ երկրորդը սորվեցաւ Հայոց լեզուն, գարձաւ հայագէտ եւ 1711-ին տպագրեց հայերէնի նուիրուած «Գանձ արամեան լեզուին» աշխատութիւնը:

Թովմաս Վանանդեցիի օքսֆորտեան գործունէութիւնը յիշատակութեան արժանի է յատկապէս այն պատճառով, որ անոր Աենգլիա բերած գիրքերը ազդակ հանդիսացան Անգլիոյ մէջ հայագիտութեամբ զբաղելու: Ծանօթ է, թէ որքան դժուար է օտար այն գիտնականներու վիճակը, որոնք իրենց երկիրներու գրադարաններուն մէջ չեն կրնար գտնել Հայաստանի վերաբերող նիւթեր եւ երբեմն այդ պատճառով կը դադրին հայագիտութեամբ զբաղելէ: Այս տեսակէտէն Թովմաս Վանանդեցիի Անգլիա բերած գիրքերը անգնահատելի ծառայութիւն մատուցին անգլիացի մեծանուն հայագէտներ Գէորգ եւ Գուլիամ (Ճորճ եւ Ուիլեամ) Ուիսթօն եղբայրներուն, որոնք ԺԸ. դարու առաջին կէսին սորվեցան մեր լեզուն եւ զբաղեցան լատիներէնի թարգմանեցին Թովմաս Վանանդեցիի Ամսթերտամ հրատարակած՝ Խորենացիի «Հայոց պատմութիւն»ը: Այս թարգմանութեամբ հիմը դրուեցաւ Անգլիոյ մէջ հայագիտութեան: 1736-ին Լոնտոն հրատարակուած այդ թարգմանութեան հետ միասին նոյն հատորին մէջ տեղ գտած են «Հայոց պատմութիւն»ի հայերէն բնագիրը, ինչպէս նաեւ Անանիա Շիրակացիի վերագրուող «Աշխարհացոյցը» եւ հայ մատենագրութեան այլ նմոյշներ:

Ուիսթօն եղբայրներու՝ հայագիտութեան ընծայած ծառայութիւնը միայն նշուածով չի սահմանափակուիր: Ֆրանսացի հայագէտ Լա Քռոզի ուղղուած կարգ մը նամակներու մէջ, գրուած 1726 - 1735 թուականներուն, անոնք քննարկած են հայագիտական այլեւայլ հարցեր Հին ու Նոր կտակարաններու հայերէն թարգմանութեան, Մովսէս Խորենացիի եւ այլ մատենագիրներու երկերու վերաբերեալ: Լա Քռոզ Եւրոպացիներէն առաջինն էր, որ կարծիք յայտնեց, թէ Խորենացի ապրած է Ք. - Ժ. դարերուն: Գէորգ Ուիսթօն 1735 Յունիս 19-ին անոր հասցէագրուած նամակին մէջ կ'ըսէ. «Խորենացի ապրած է Ե. դարուն եւ որեւէ պատճառ չկայ զինք յետագայ դարերը փոխադրելու համար»: Հայասէր եղբայրները խիստ քննադատած են Խորենացիի երկը Եւրոպայի մէջ թերագնահատողները, զիրենք կոչելով «բոլորովին անգրագէտ մարդիկ»: 1730-ի նամակին մէջ Գէորգ Ուիսթօն կը յայտնէ, որ Խորենացիի երկը եւ «Աշխարհացոյց»ը հրապարակելու նպատակն է՝ Եւրոպայի մէջ հայագիտութեան հանդէպ հետաքրքրութիւն յառաջացնել եւ նաեւ ուրիշ գիրքեր հրապարակ հանելու համար դուռ բանալ: Եւ իսկապէս, անոնց հրատարակութիւնները հայ մատենագրութեան եւ Հայոց պատմութեան վրայ հրաւիրեցին ոչ միայն Անգլիոյ, այլեւ առհասարակ Եւրոպայի ուշադրութիւնը եւ հանդիսացան եւրոպական ընդհանուր հայագիտութեան հիմնադիր հատորները:

Ութնեակներու տպրած գարուն Անգլիոյ մէջ հայկական տպարան հիմնելու եւ հայերէն գիրքեր հրատարակելու նպատակով Լոնտոն մեկնած էր նաեւ Գրիգոր Խալդարենց: Ան մայրաքաղաքի առաջնակարգ արհեստանոցներուն մէջ պատրաստեց հայերէն տառեր եւ 1780-ին հրատարակեց Ներսէս Շնորհալիի «Հաւատով խոստովանիմ»ը, որ յետագային թարգմանուեցաւ 36 լեզուներով:

Անգլիոյ հայագիտութեան պատմութեան մէջ իր արժէքաւոր տեղը ունի նաեւ Լորտ Ճորճ Պայրըն: Ան հայերէնի իր ուսուցիչ Հ. Ցարութիւն Ալգերեանի հետ միասին 1816-ին կազմեց եւ յետագայ տարիներուն հրատարակեց քերականութեան երկու ձեռնարկներ, մէկը՝ անգլերէն քերականութիւն Հայերու համար, միւսը՝ հայերէն քերականութիւն Անգլիացիներու համար: Առաջինը 1817-ին լոյս տեսաւ միայն Հ. Ցարութիւն Ալգերեանի աոաջադրութեամբ, իսկ երկրորդը իր վրայ կը կրէ նաեւ Պայրընի անունը (1832): Այս երկու քերականական աշխատութիւնները կը յիշատակէ նաեւ ինք՝ Պայրըն «Ցաքուցրիւ մտքեր» խորագրով իր գիրքին մէջ: Հոս կը կարդանք. «Իմ ուսուցիչը, Հ. Փասքալ Օշեր (որուն համար ես, ի դէպ, կազմած եմ հայերէնի եւ անգլերէնի երկու քերականութիւններու մեծ մասը), ինծի կը հաւաստիացնէր, որ երկրային դրախտը անպայման գտնուած է Հայաստանի մէջ»: Այս խօսքերը քաղած եմ Պայրընի երկերու 1981-ին Մոսկուա հրատարակուած ռուսերէն թարգմանութեան երրորդ հատորէն: Առիթէն օգտուելով, կ'ուզեմ ուշադրութիւն հրաւիրել «Փասքալ Օշեր» անուան ձեւի վրայ, որով Պայրըն կոչած է իր ուսուցիչը: Ասիկա ուրիշ բան չէ, քան հայերէն «Ցարութիւն Աւգերեան» անուն - մականունի թարգմանութիւնը, որով յաճախ հանդէս կուգար Պայրընի հայ ուսուցիչը, երբ իր աշխատութիւնները կը հրատարակէր օտար լեզուներով: «Ցաքուցրիւ մտքեր»ու յիշեալ հրատարակութեան մէջ ընթերցողը այդ մասին որեւէ ծանօթագրութիւն չգտնելով՝ հաւիւ թէ կտահի, որ Փասքալ Օշեր եւ Ցարութիւն Աւգերեան նոյն անձնաւորութիւնն է:

Վերոյիշեալ քերականական երկու ձեռնարկներն ալ տպագրուած են Պայրընի ծախքերով: Վենետիկի Մխիթարեան մատենադարանը գտնուող դիւանական փաստաթուղթերէն կ'իմանանք, որ անգլիացի մեծ բանաստեղծը մտադրած է հայերէնէ անգլերէնի թարգմանել հայ մատենագրութեան կարգ մը գործեր, այդ շարքին նաեւ Եւսեբիոս Կեսարացիի «Քրոնիկոն»ը, որուն յատնարէն բնագիրը անհետ կորսուած է եւ հին հայերէն թարգմանութիւնը ներկայիս կը փոխարինէ բնագիրը: Թոմաս Մուռի ուղղած նամակին մէջ (1816 Դեկտ. 5) ան հիացումով կը խօսի Վենետիկի հայկական մատենադարանը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Ե. -

Ան վերյիշեց վերջին քանի մը տարիներու, մանաւանդ վերջին ամիսներու դրաւադները. մի առ մի, մերկ ու անկարեկիր, անոնք կուգային իր մտածումին, անանձնական, իր կեանքին չպատկանող դէպքերու նման: Ան տեսաւ Արշաւիրը իր բոլոր չարժումներուն, վերաբերումին, իր բոլոր բառերուն ետին...

Անկասկած որ ինք չատ սիրած էր զայն. բայց բոլոր իր ջերմ ակնարկները, իր լռելեայն բայց դուրդուրալից չարժումները չէին՞ ինկած գուրի մը մէջ, առանց ամենադոյզն արձագանգ մը արթնցնելու: Իր սէրը միամիտ ու դժբախտ ինքնախաբէութիւն մը չէ՞ր եղած արդեօք ... Թերեւս Արշաւիր ամենադոյզն կասկած մը անգամ, այդ կասկածին ստուերն անգամ չէր ունեցած իր սիրոյն մասին...

Ինչո՞ւ սակայն դէպքերու այս կոյր, այս չիմար ընթացքը. ինք եւ Արշաւիր այնքան ի վիճակի կրնային ըլլալ զիրար հասկնալու, զիրար երջանիկ ընելու. ոչ մէկ անգամ երկու էակներ այնքան ճակատագրականօրէն իրարու սահմանուած չէին, որքան իրենք երկուքնին, ինք եւ Արշաւիր ... Ու ապրիլ իրարու մօտ, տարիներով: Նոյն յարկին տակ, առանց զիրար ըմբռնելու, առանց զուշակելու այն ճակատագրական, թաքուն հանգոյցները որ իրարու կապած էր թերեւս անգթօրէն իրենց դոյութիւնները:

«Ինչո՞ւ այս հոգեկան կուրութիւնը. Բայց որո՞ւ յանցանքը» ... Նուարդի առջեւ այս հարցումը կը խոչորնայ եւ պիշատիչ անդղի նման, թռուխպ ամպի նման կը կախուի, կը թեւածէ իր մտածումներուն վերեւ. չի կրնար ամենեւին վանել, թօթափել զայն:

Ու այն ատեն իրեն կը թուի որ ինքն է յանցաւորը այս առաջին. այս եղրակացութիւնը կը բարդուի, կ'ամրանայ իր մէջ:

«Դո՛ւն, Նուարդ, - կ'ըսէ անիկա ինքզինքին, - դուն զէթ սիրոյ նախըզգայութիւնը ունեցար. ինչո՞ւ չզիտցար լեզու տալ զգացումիդ. ինչո՞ւ անտեղի հպարտութեամբ, զէշ հասկցուած պարկեշտութեան մղումով դաղտնիք թաղեցիր քու մէջդ. ինչո՞ւ չջանացիր պարտադրել կամ պաշտպանել սիրոդ ... Երբ քու սէրդ համր ու մունջ մնաց, զարմանալի չէ եթէ Արշաւիրի սիրտը կոյր կամ խուլ մնաց քեզի հանդէպ ... Ո՛հ, չի բաւեր սիրել: Անհրաժեշտ է մաքառիլ իր սիրոյն համար, նուաճել իր երջանկութիւնը ... մանաւանդ սա չոզչոզուն քաղաքներուն մէջ, ուր միօրեայ, անվաղորդայն աղջիկներ անխնայ, լիաբուռն կը մսխեն իրենց ժպիտը, իրենց համբոյրը, իրենց մարմինը հաւնող երիտասարդին առջեւ:

«Ու մինչ քու սիրտդ մնաց համր, անճարակ, ձախաւեր, ինչ որ օտար աղջիկ մը եկաւ տեղաւորուելու այնքան հեշտութեամբ, առանց ձեւակերպութեան այն սրտին մէջ, որ քուկդ ըլլալու էր իրաւամբ. ինչպէս անծեղ մը որ կուգայ հաւկիթ ածելու ճնճղուկի մը բոյնին մէջ ... Դուն առանց հակազդելու ընդունեցիր քու պարտութիւնդ ու թողուցիր որ օտարուհին, - քմայքի աղջիկ, - տղրուկի նման փակի քու սիրած տղուդ չրթունքին, ծծէ անոր չունչը, անոր արիւնը, քամէ անոր երիտասարդութիւնը, ու օր մըն ալ քուրջի նման չպրտէ մէկդի...

«Ու ահա թէ ի՞նչ հեռաւոր հետեւանքներու պիտի յանդէր քու պարկեշտասուն վերապահութիւնդ, ով հայ աղջիկ ... Ապաքինարանի մը անկիւնը երթալ, հիւծիլ ու սպառիլ մոմի նման, երիտասարդ մը, սիրուած, պաշտուած հոգի մը, որու չպիտի պատուէր բնաւ ոչ երջանկութիւն, ոչ անդորը. որու հանդէպ կեանքը այնքան առատաձեռն ու չոայլ ըլլալու պատճառներ ունէր ... Երբ անիկա մէկ հատիկ զաւակն էր աքանչելի մօր մը, ու մէկ հատիկ աչքը՝ ամէն նուիրումի ընդունակ հայ աղջկան մը...

«Ինչո՞ւ դէպքերը դուրս դային իրենց բնական հունէն. ինչո՞ւ անոնք բռնկին սա ձախորդ, սա եղերական ճամբան...

«Ո՛հ, այո, ինքն է, ինքը, Նուարդ, ամկամայ պատասխանատուն ... անմեղ յանցաւորը այս ամէնուն, անգիտակից մեղսակիցը կոյր բախտին ... իր պատճառաւ ահա Արշաւիրը եկած յազած է դէպքերու սա մոայլ, անխուսափելի եղրակացութեան...»:

Նուարդ կը կարծէ տեսնել Արշաւիրը մենաւոր սենեակի մը մէջ, պառկած առանձին ... անարիւն եւ վատոյժ ... աչքը յառած դրան՝ ուրկէ ան կը սպասէ թերեւս կարօտալի անձի մը դալուստին, որ կ'ուշանայ ...

Ու միանգամայն Նուարդ կը նայի մօրը, Գոհարիկ հանըմի. խեղճ կինը, բոլորովին ուժաքամ, պզտիկցած, կծկուեր է անկիւն մը, գլուխը դոդը թափած, ... Այս մահաչուք ճամբորդութիւնը գինքը ճմռթկեր ու քուրջի մըն է վերածեր. որբի մը, լքաւեր, հնամաշ լրի մը երեւոյթը ունի:

(Շար. 41)

ՀԱՅԱՎՈՒՄ ԴԱՐԵՑԱԾ ՀՆԱՑՈՒԱԾՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԱ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՆՅՈՒԹԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԻ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ԲԵՐԴԸ ԳՏՆՎԵԼ Է

Ամառվա մի տաք օր էր։ Ես ու Գևորգ Ալեքսանյանը հյուրանոցի մոտ կանգնած զրուցում էինք։ Հանկարծ մեր մոտ կանգ առավ մի ձիավոր։ Նա ինձ ծանոթ էր։ Ես նրան հանդիպել էի Ղարաքիլիսայում։ Ձիավորը ինձ ասաց, որ ինձ ինչ-որ մեկը ինչ-որ բան է ասելիք։ Ես ներողություն խնդրեցի Ալեքսանյանից և գնացի։

Ձիավորը ինձ տարավ Ղարաքիլիսայի ծայրամասում գտնվող մի տուն։ Ներս մտա։ Տանտիրուհին ինձ ընդունեց ու ասաց, որ ամուսինը ինձ հետ խոսելու բան ունի։ Ներս մտա։ Տանտերը ինձ ասաց, որ ինքը հայ է, Ղարաքիլիսայում ապրում է 1915 թ. ի վեր։ Նա ինձ հետ խոսեց հայերեն։ Ես հարցրի, թե ինչպես է հայերեն սովորել։ Նա պատասխանեց, որ ինքը Ղարաքիլիսայում ապրող հայ ընտանիքներից մեկի զավակն է։ Նրա ծնողները ինքն իրենց հետ տարել են Ռուսաստան։ Նա ինքն էլ ուզում է գնալ Ռուսաստան, բայց չի կարողանում, որովհետև ինքը հայ է։

Ես հարցրի, թե ինչ է նշանակում «ինքը հայ է»։ Նա պատասխանեց, որ ինքը հայ է, որովհետև հայ է իր հայրը։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա մայրը։ Նա պատասխանեց, որ մայրը թուրքուհի է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա կինը։ Նա պատասխանեց, որ կինը հայուհի է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության են նրա երեխաները։ Նա պատասխանեց, որ երեխաները հայ են։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա տունը։ Նա պատասխանեց, որ տունը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա կովը։ Նա պատասխանեց, որ կովը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա ձին։ Նա պատասխանեց, որ ձին հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա շունը։ Նա պատասխանեց, որ շունը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա կատուն։ Նա պատասխանեց, որ կատուն հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա հավը։ Նա պատասխանեց, որ հավը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա ոչխարը։ Նա պատասխանեց, որ ոչխարը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա այծը։ Նա պատասխանեց, որ այծը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա ձուկը։ Նա պատասխանեց, որ ձուկը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա ծառը։ Նա պատասխանեց, որ ծառը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա ծաղիկը։ Նա պատասխանեց, որ ծաղիկը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա արևը։ Նա պատասխանեց, որ արևը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա լուսինը։ Նա պատասխանեց, որ լուսինը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա աստղերը։ Նա պատասխանեց, որ աստղերը հայկական են։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա երկինքը։ Նա պատասխանեց, որ երկինքը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա երկիրը։ Նա պատասխանեց, որ երկիրը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա ամբողջ տիեզերքը։ Նա պատասխանեց, որ ամբողջ տիեզերքը հայկական է։

Ես զարմացա։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Աստվածը։ Նա պատասխանեց, որ Աստվածը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Հիսուս Քրիստոսը։ Նա պատասխանեց, որ Հիսուս Քրիստոսը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Կույսը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Կույսը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Հոգին։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Հոգին հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Երրորդությունը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Երրորդությունը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Գիրքը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Գիրքը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Խաչը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Խաչը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Հացը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Հացը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Գինին։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Գինին հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Ջուրը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Ջուրը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Յուղը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Յուղը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Ավետարանը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Ավետարանը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Պատարագը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Պատարագը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Հաղորդությունը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Հաղորդությունը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Մկրտությունը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Մկրտությունը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Միությունը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Միությունը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Հարությունը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Հարությունը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Համբարձումը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Համբարձումը հայկական է։ Ես հարցրի, թե ինչ ազգության է նրա Սուրբ Հոգեգալուստը։ Նա պատասխանեց, որ Սուրբ Հոգեգալուստը

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մաթիլտ Տաֆէսեանի մահուան առթիւ, Նիսէն Տիկին Նուէր Սերոբեան 200 Ֆ. կը նուիրէ Մարսէյլի Համազգայինի Դըպրոցին եւ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սերոբեան 500 Ֆ. նոյն նպատակին: (Տառանալ՝ «Ծառայ»էն):

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կազմակերպած է Տօնածառի հանդէս մը, Կիրակի Ծուն-ար 2, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, Սալ ու Ֆէթի մէջ:

Կը հրաւիրուի Վալանսի Հայութիւնը քաջալերելու Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութիւնը:

REPAS de NOEL ARMENIEN

La M.C.A. - Paris

17, Rue Bleue — 75009 Paris

organise un repas pour le Noël arménien

Jeudi 6 Janvier

PRIX 200 F

Réservation indispensable au : 656 - 02 - 21

ou à la M. C. A. 824 - 63 - 89

246 - 03 - 65

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

REVEILLON
DE LA SAINT - SYLVESTRE

VENDREDI, 31 DECEMBRE, DE 21 H A L'AUBE

Organisé par l'ACAL, l'UCAV et la CROIX-BLEUE ARMENIENNE

Dans la Salle des Fêtes de Saint - Maurice de Beynost

ambiance arménienne assurée — nombre des places limité

RESERVATIONS: Tél.: 858. 92. 51 — 233. 72. 45 — 860. 47. 18

Prix 200 F. (menu avec apéritifs, vin et champagne compris)

U. J. A. D'ALFORTVILLE

PRESENTE

NOEL ARMENIEN

LE SAMEDI ,8 JANVIER, A 21 H.

Salle des Fêtes Voltaire —Rue Voltaire

animé par:

ARMENIAN SUNSHINE'S

Aris Laskaris et ses bouzoukis

MARTEN YORGANTZ dans son nouvel album

ambiance

Réservation: SIMONIAN

375 20 91

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

ՍԵՒԱՆ SEVAN

Direction : M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN

Noël Arménien

DINER - VIN - CHAMPAGNE 200 F.

(service compris)

COTILLONS — SURPRISES

AMBIANCE

avec

BEDIK et son Orchestre

8 JANVIER — DE 20 H. A L'AUBE

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 *Fermé le lundi*

IL EST PRUDENT DE RESERVER

SPECIAL FETES

offrez l'or au prix de gros

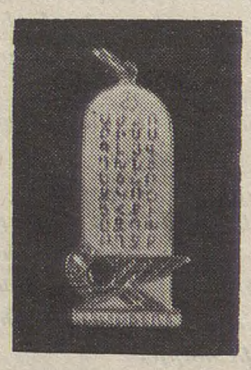
en promotion :

CROIX ETCHMIADZINE
ALPHABET ARMENIEN

et aussi :

BAGUES - ALLIANCES
BRACELETS - CHAINES etc
DIAMANT - RUBIS
SAPHIR - ÉMERAUDE

Sté

Gaby

BIJOUX CRÉATEUR

G. AVEDISSIAN

Tél. **824 86 85**
Mo **Cadet, Montmartre**

42, rue du Fg. Montmartre
75002 PARIS

DISQUE VOGUE

N° 524 013

ARA BARTEVIAN

MELODIES LYRIQUES ARMENIENNES

par

VERA HONORAT (de l'Opéra)

JANET MAFIAN (Ecole Normale de Musique)

Préface d'ALEXANDRE SIRANOSSIAN

Ուռենի - Իղձ - Արտրակաւ սիրերգ - Նոյեմբեր
Սեւ աղջիկ եմ - Աշնանամուտ օրերը - Ես հրեշտակ չեմ սեռած
Մեղուն - Վանայ Ծովը - Գիշերային - Կոյրը
Գիւղիս ճամբան - Հուսիմ - Տերեւաթափ - Սիրոյ մասին - Ծիլ ու ծաղիկ

Stéréo 33 tours — en album de luxe

60 FRANCS — PORT EN SUS

En vente chez l'auteur:

14, RUE PETIT — 75019 PARIS — TEL.: 208. 99. 22

envoi contre remboursement

COLIS — CADEAUX
pour l'U.R.S.S.

Մեւնաշնորհն ունիմ Նուէր - Ծրարներու առաքման դէպի Խորհ. Միութիւն

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — ՄԱՓՈՒ — ԼԻՍԱՆՍ — ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

կը վճարուին առաքմանատեն: Սուացողը ոչինչ կը վճարէ երբ կը ստանայ

ՁՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՊՐԱՆՔԻ

Այրերու, կիներու թէ երախաներու համար:

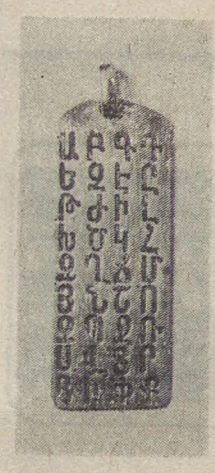
Ծրարներու արտօնուած ծանրութիւն·· 6-էն 10 Քիլօ

SICOMEX

20, Rue Royale - 75008 Paris

Tél.: 260. 34. 33

Ouvert de 9h. à 12h. et de 14h. à 18h. *Catalogue sur demande*

1425 F.

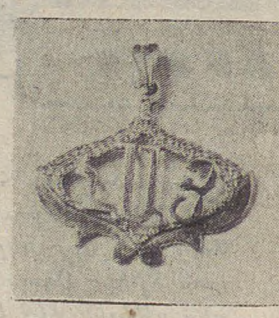
BAGUES
BRACELETS

SEVAN BIJOUX

ARTISAN - FABRICANT

toutes réparations et transformations

pièces sur commandes

580 F.

550 F.

925 F.

CHAINES
ALLIANCES

TOROS

127, Rue Etienne Dolet - Alfortville

OUVERT LE DIMANCHE MATIN

Tél.: 893. 91. 43

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
28
MARDI
28 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.334 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.334

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՌԱԿՈՆԻ ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ

ԹԱՂՈՒՄԸ՝ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

———×———

Երեքշաբթի օր է, որ Լուի Առակոն կը թաղուի, մտերիմ շրջանակի մէջ Սէն - Թ'Ռեմու - ան - Իվըլին, ուր բանաստեղծը տուն մը ունէր եւ որու պարտէզին մէջ, պիտի երթայ իր վերջին հանդիստը վըտնելու էլղայի կողքին: Նախքան այս թաղումը, բանաստեղծէն աւելի կուսակցական է որ Փարիզի ժողովուրդին վերջին յարգանքին պիտի արժանանայ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնատեղին՝ քոլոնէլ Ֆապիէնի հրապարակը, ուր Առակոնի դագաղը կը փոխադրուի Երեքշաբթի առաւօտ, եւ ժամը 11-ին կը կատարուի արարողութիւն մը: Ինչպէս միշտ, մահուան պարագային, դրուատիչ խօսքեր ու տողեր են, որոնք կը դիզուին օրերէ ի վեր: Ոմանք չեն վարանիր չափազանցելէ, ետ չմնալու համար, մանաւանդ երբ քաղաքական ճիշդ հակառակ ճակատին վրայ կը գտնուին, ինչպէս օրինակ Ժան տ'Օրմէսոն, որ կարգ մը վերապահութիւններ արտայայտելէ առաջ, իր յօդուածը կը սկսի սա տողով.- «Ֆրանսացի մեծագոյն բանաստեղծը մեռաւ» առանց իսկ ժամանակաշրջանի մը սահմանումին: Բանաստեղծը անկասկած մեծ էր, նաեւ վիպասանը (լաւագոյն գործերէն կը նկատուի՝ Օռէլիէն), բայց քաղաքական, աւելի ճիշդ՝ կուսակցական դէմքը միշտ խանգարեց մտաւորականն ու դրագէտը:

*Առակոն, եթէ նոյնիսկ 1968-ին բողոքի նամակներ հրատարակեց Չեխոսլովաքիոյ դէպքերուն առթիւ, երբեք չխզեց համայնավարութեան հետ, ինք որ հակառակ սթալինեան մաքրագործումներէ իր արտայայտած վրդովումին, 1952-ին բարեկամներու առջեւ, 1953-ին Սթալինը կ'ոկսկոսկոսկո

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

(Ի. եւ վերջ)

Ժ. դարուն հայագիտական հետաքրքրութիւն ներկայացնող գործերով հան - դէս եկած են նաեւ կարգ մը այլ գիտնականներ՝ Վ. Այնսուորթ, Ռ. Քուրցօ, Ե. Սմիթ, Հ. Ռաուլինսըն, Ա. Սէյս, Ե. Հինքըս, Ս. Մալան, Հ. Լայֆուտ, Ճ. Պըրայս, Է. Ֆ. Ֆորսեթքու, Վ. Հորսըն եւ ուրիշներ:

Բացի անհատ գիտնականներէ, հայա - գիտական գործունէութիւն ունեցած են նաեւ անգլիական զանազան գիտական ընկերութիւնները: Այսպէս, օրինակ, Լոնտոնի բանասիրական ընկերութիւնը պար - բերաբար տեղ տուած է Հայաստանի վե - րաբերող զեկուցումներու: 1877 Մայիս 18-ի նստաշրջանին հայ մատենագրու - թեան վերաբերեալ զեկուցումով հանդէս եկած է Հանրածանօթ լեզուաբան Հայն - րիխ Հիւպշման, որ հրաւիրուած էր Գեր - մանիայէն եւ որուն ուսումնասիրութիւնը նշուած թուականին հրատարակուեցաւ Լոնտոն: Աւելի ուշ ժամանակներուն զե - կուցումներ կարդացած են նաեւ Ա. Շը - րոմֆ եւ ուրիշներ: 1880-ին Լոնտոնի ար - քունի քոլէժի կողքին կը հիմնուի հայե - րէնի ամպիոն: Անգլերէն եւ Ֆրանսերէն հրատարակուող իր պարբերականին մէջ Ա. Շրոմֆ 1890-ին կը հրապարակէ «Հա - յագիտութիւնը Եւրոպայի մէջ» յօդուա - ծաշարքը, որ թարգմանուած է հայերէն (Թիֆլիս եւ Վենետիկ), իսկ 1895-ին հա - յերէն վերամշակուած խմբագրութեամբ, առանձին գիրքով հրատարակուած է Հ. Գ. Զարբհանալեանի ջանքերով, Վենե - տիկ:

Ի. դարը Անգլիոյ հայագիտութեան ան - պատանին մէջ սկսաւ 1901-ին Լոնտոն լոյս տեսած Հէնրի Լինչի «Հայաստան» աստուար աշխատութեամբ: Գիրքին հեղի - նակը 1893 - 1894 եւ 1898 թուականներուն ճամբորդած է Հայաստան եւ հաւաքած մանրամասն տեղեկութիւններ մեր երկրի եւ անոր բնակիչներու մասին: Ան այցե - լած է Երեւան, Էջմիածին, Անի, Կարս, Վան, Աղթամար, Բաղէշ, Մուշ, Կարին, Տրապիզոն: Ցիշեալ վայրերու ճարտարա - պետական յուշարձաններու կապակցու - թեամբ ան կատարած է կարեւոր դիտո - ղութիւններ: Անդրադարձած է Հայոց աղգագրութեան, բանահիւսութեան, դա - ւանանքին, բնութեան, աշխարհագրու - թեան, քաղաքական կացութեան եւ կեանքի ու մշակոյթի այլ մարզերուն: Ան իր մայրական տատէն (որ Հայուհի էր) ժառանգած է ը հայասիրութիւն եւ ըլլալով անգլիական խորհրդարանի ան - դամ, յաճախ հանդէս եկած է ի պաշտ - պանութիւն հայկական դատին: «Հայաս - տան» գիրքին մէջ ան կը քննադատէ ցա - րական եւ Թրքական իշխանութիւններու ազգային խորականութեան քաղաքակա - նութիւնը՝ Հայոց լեզուի եւ կրօնքի նկատ - մամբ:

Հայաստան բազմաթիւ ճամբորդու - թիւններ կատարած է (1888 - 1891) նաեւ Բրիտանական Ակադեմիայի անդամ Յ. Քոնիպէռ, զոր կարելի է համարիլ Ժ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարու սկիզբի հայագիտութեան գա - դաթը Անգլիոյ մէջ: Ինք է որ գրած է 1910-ին Բրիտանական հանրագիտարանի 2-րդ հատորին մէջ Հայոց լեզուի ու գը - րականութեան նուիրուած ընդարձակ յօդ - ուածը, որմէ օգտուած են եւ կ'օգտուին զանազան երկիրներ ապրող մելիոնաւոր ընթերցողներ: Էջմիածին գտնուած ժա - մանակ ան ուսումնասիրած է Մատենա - դարանի հայկական ձեռագիրները եւ յայտնաբերած կարգ մը նորութիւններ: Անոր ուսումնասիրութեան առարկան դարձած են հայ թարգմանական մատե - նագրութեան անդրանիկ երկերը՝ Աստ - ուածաշունչի, Աբիստոտէլի, Պղատոնի, Փիլոնի եւ այլոց երկերու թարգմանու - թիւնները, Դաւիթ Անյաղթի, Մովսէս Խորենացիի, Եղիշէի, Անանիա Շիրակա - ցիի, Մովսէս Կաղանկատուացիի, Վար - դան Այգեկցիի եւ այլոց երկերը: Ան ըզ - բաղած է հայկական ազանգներու եւ ե - կեղեցական ծէսերու ուսումնասիրու - թեամբ: Անգլերէն թարգմանած է կարգ մը գործեր, որոնցմէ են նաեւ Խիկար Իմաստունի առակները: Հրատարակած է Փիլոնի երկերէն մէկուն հին հայերէն թարգմանութիւնը: Վենետիկի Մխիթար - եան մատենադարանը, բարձր գնահատե - լով Քոնիպէռի հայագիտական վաստա - կը, զինք ընտրած է Ս. Ղազարի Ակա - դեմիայի անդամ:

Քոնիպէռի մահէն ետք (1924), մինչեւ Բ. Աշխարհամարտը լոյս տեսան կարգ մը ձեռագրացուցակներ եւ ձեռագրագիտա - կան աշխատութիւններ, որոնց մէջ կը խօսուի նաեւ հայկական ձեռագիրներու մասին, ինչպէս նաեւ անգլերէն քանի մը պարբերականներ («Հայերը», «Մասիս», «Հայերու բարեկամներ»):

Հայագիտական հետաքրքրութիւն ներ - կայացնող նիւթեր կարելի է գտնել նաեւ Լոնտոնի եւ Քեմպրիճի համալսարաննե - րու դասախօս Վ. Ֆ. Մինորսքիի աշխա - տութիւններուն մէջ: Ռուս արեւելագէտը 1903-ին աւարտած է Մոսկուայի Լազար - եան ճեմարանը եւ քալ ծանօթ էր Հայե - րուն: Ֆրանսա ապրած տարիներուն (1919 - 1932) ան կը չարունակէր կապ պահել եւրոպացի հայագէտներուն հետ, կը թղթակցէր Փարիզ հրատարակուող «Հայկական ուսմանց հանդէս»ին: Անգ - լիա գտնուած ժամանակ (1932 - 1966) ան Լոնտոնի եւ Քեմպրիճի համալսարան - ներուն մէջ կարդացած դասախօսու - թիւններու ընթացքին զանազան առիթ - ներով անդրադարձած է Հայերուն: Իր տպագրած ուսումնասիրութիւններուն մէջ կը գտնենք Անիի պատմութեան, Դուին եւ այլ տեղանուններուն, Փաւստոս Բիւ - զանդի, Մովսէս Խորենացիի, Ստեփանոս Օրբելեանի երկերուն, Յովսէփ Օրբելիի՝ Անիի պեղումներուն վերաբերող աշխա - տութեան, կարգ մը այլ առարկաներու նուիրուած արժէքաւոր դիտողութիւններ ու տեղեկութիւններ: 1930-ին ան հրա - տարակեց դերմանացի հայագէտ Եողէֆ Մարքվարտի աշխատութիւններու ամ - բողջական մատենագիտութիւնը, ուր տեղ գտած են բազմաթիւ հայագիտական աշ - խատութիւններ: Մինորսքիի կը պար - տինք նաեւ Մարքվարտի «Պարսկահայք» անտիպ աշխատութեան պահպանումը: Պատմական Հայաստանի աշխարհագրու - թեան նուիրուած այս ուսումնասիրութի - նը կը գտնուի Հռոմ: Մինորսքի գայն առացած էր իտալացի արեւելագէտ Ճու - զէպփէ Մէսինայէն, որ Մարքվարտի մա - հէն ետք հրատարակած էր անոր անտիպ երկու գործերը եւ ռուս արեւելագէտին գրկած էր նաեւ երրորդ գործը՝ հրատա - րակելու համար: Մինորսքի յետագային այս կարեւոր աշխատութիւնը նուիրեց Հայաստանի. գործը հրատարակուեցաւ Հայերէն թարգմանութեամբ (1961), իսկ աւելի ետք՝ Փարիզ, Ֆրանսերէն թարգ - մանութեամբ (1964): Մինորսքի 1960 Օգոստոսին գնաց Հայաստան, այցելեց Մատենադարան եւ պետական այլ հիմ - նարկներ:

Բ. Աշխարհամարտէն ետք Անգլիոյ մէջ հայագիտութեամբ զբաղող գիտնական - ներէն ամէնէն հռչակաւորն է Լոնտոնի Արեւելագիտական եւ Աֆրիկեան Ուս - մանց Բարձրագոյն Վարժարանի դասա - խօս Զարլ Տաուսէթ: Բացի հայերէնի դասընթացքները վարելէ ան կը զբաղի նաեւ հայ մատենագիրներու, ձեռագիր - ներու, միջնադարեան արուեստի հետա - զօտութեամբ: Անգլերէն թարգմանած է Մովսէս Դասխուրանցիի (Կաղանկատուա - ցիի) «Պատմութիւն Աղուանից»ը եւ Դա - ւիթ Ալաւկայ Որդիի «Մրատաք կանոնա - կանք»ը: Առանձին ուսումնասիրութիւն նուիրած է Քէօթահիոյ Հայերու արհեստ - ներուն եւ արուեստին, քննած է Եղնիկ Կողբացիի տեղեկութիւնները քաղաքացի ասպետականներու մասին, ուսումնասիրած է Օքսֆորտի Հանրային Գրադարանին մէջ գտնուող՝ Ստեփանոս Պատրիարքի «Սաղմոսարան»ի յիշատակարանը: Կա - տարած է հայերէն բառերու ստուգաբա - նութիւններ, ուսումնասիրութիւններ գը - րած է ներկայիս Բրիտանական Թանգա - րանը գտնուող 1652-ի «Ճայմաուրք»ի, Լիզպոն գտնուող 1687-ի ոսկէ տապանա - կի եւ հայկական մանրանկարներու եւ զարդարուեստի նմոյշներու մասին: 1962-ի աշնան Տաուսէթ այցելած է Հա - յաստան եւ ուսումնասիրած Մատենադա - րանի ձեռագիրները: Փարիզի «Հայկա - կան ուսմանց հանդէս»ին մէջ ան 1980-ին հրատարակեց գրաբար չափածոյ ճօն մը, նուիրուած՝ Քեմպրիճի համալսարանի 80-ամեայ դասախօս Հարոլտ Պէյլիի: Վերջինս իրանագիտական դասախօսու - թիւններու մէջ առիթ ունեցած է այս կամ այն ձեւով անդրադառնալու մեր պատ - մութեան ու հայերէն բառերու քննու - թեան:

Ներկայիս Անգլիոյ մէջ հայագիտական դասընթացքներ կան Արեւելագիտական եւ Աֆրիկեան Ուսմանց Վարժարանը, Լոնտոնի համալսարանի կովկասագիտա - կան կեդրոնի հայկական բաժինը, Օքս - ֆորտի եւ Քեմպրիճի համալսարաններու մէջ:

1980-ին Լոնտոնի մէջ հրատարակուե - ցաւ Բրիտանական Պոտլէ եւ Վատհէմ գը - բադարանները գտնուող հայկական հնա - տիպ գիրքերու ցանկը, որ կը պարունակէ հայկական տպագրութեան պատմութեան վերաբերող կարգ մը հրատարակութիւն - ներու մասին հազուագիւտ տուեալներ: Ցիշեալ վայրը կը գտնուին հայ առաջին տպագիր գրքէն մինչեւ 1850 տպագրուած շուրջ 6000 գիրքեր, որոնք օգտագործը - ւած են անգլիացի հայագէտներու կողմէ: 1913-ին Քոնիպէռ հրատարակեց Բրիտա - նական թանգարանի 149 հայկական ձեռա - գիրներու ցանկը: 1918-ին տպագրուեցաւ Օքսֆորտի Պոտլէ գրադարանի 124 հայ - կական ձեռագիրներու ցանկը: 1970-ին Տէյվիտ Լոնկ հրատարակեց «Հայաստան - քաղաքակրթութեան օրրան» գիրքը, ո - րով անգլիացի ժամանակակից ընթերցո - ղը կը ծանօթանար մեր երկրի անցեալին ու ներկային:

Հայագիտական աշխատանքները Անգ - լիոյ մէջ կը չարունակուին:

ԳԷՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

ԱՓՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հոլանտացի լրագրող Ա. Վան Լինտէն, երրորդ անգամն ըլլալով եւ երկար ժա - մանակով Աֆղան ապստամբականերուն հետ մասնակցած է ասոնց առօրեայ կեան - քին՝ ականատես դառնալով այս վեր - ջիններուն մղած մարտերուն՝ խորհրդա - յին բանակի ուժերուն եւ ասոնց միջոցով դեռ իշխանութիւնը իր ձեռքը պահող Պապրաք Քարմալի դէմ:

Լոնտոն գրած իր յուշագրութեան մէջ ան նկարագրած է չորս օրուան քայլար - շաւը՝ Փաքիստանի սահմանամերձ չոր - ջանէ մը դէպի Քապուլի զուտները, աֆ - ղան ընդդիմադիրներուն հետ: Դեռ հե - ռուէն նշմարած է անցեալ գարուն Անգ - լիացիներու կողմէ չինուած 24 մեթր բարձրութեամբ կղմինդրէ աշտարակը, բարձունքի մը վրայ: Տիրապետող իր դիրքով, աշտարակը Անգլիացիներուն հա - մար, որոնք յաջողած են քանի մը տա - րիով երբեմն իշխանութիւնը հաստատել երկրին մէկ մասին վրայ, տեսակ մը դի - տարան նկատուած է մայրաքաղաքին եւ չրջակայքին միջեւ:

Լրագրողին համաձայն, Անգլիացին - րուն նման խորհրդային ուժերն ալ Քա - պուլի մէջ, իրենց իշխանութիւնը հաս - տատելու զժուարութենէ բախած են՝ ըմբոստ եւ ազատատենչ ցեղախումբե - րուն կողմէ: Ցայսօր չեն յաջողած ամբող - ջական ձեւով տէր ու տիրական դառնալ երկիրին եւ, Անգլիացիներուն պէս, դոհա - ցած են իրենց ուժերը կեդրոնացնելով մայրաքաղաքին մէջ:

Ըմբոստները, Մուճահիտինները, իրենց գործունէութեան դաշտը ընդարձակելով

Լոնտոնի համալսարանի կովկասագիտա - կան կեդրոնի հայկական բաժինը, Օքս - ֆորտի եւ Քեմպրիճի համալսարաններու մէջ:

1980-ին Լոնտոնի մէջ հրատարակուե - ցաւ Բրիտանական Պոտլէ եւ Վատհէմ գը - բադարանները գտնուող հայկական հնա - տիպ գիրքերու ցանկը, որ կը պարունակէ հայկական տպագրութեան պատմութեան վերաբերող կարգ մը հրատարակութիւն - ներու մասին հազուագիւտ տուեալներ: Ցիշեալ վայրը կը գտնուին հայ առաջին տպագիր գրքէն մինչեւ 1850 տպագրուած շուրջ 6000 գիրքեր, որոնք օգտագործը - ւած են անգլիացի հայագէտներու կողմէ: 1913-ին Քոնիպէռ հրատարակեց Բրիտա - նական թանգարանի 149 հայկական ձեռա - գիրներու ցանկը: 1918-ին տպագրուեցաւ Օքսֆորտի Պոտլէ գրադարանի 124 հայ - կական ձեռագիրներու ցանկը: 1970-ին Տէյվիտ Լոնկ հրատարակեց «Հայաստան - քաղաքակրթութեան օրրան» գիրքը, ո - րով անգլիացի ժամանակակից ընթերցո - ղը կը ծանօթանար մեր երկրի անցեալին ու ներկային:

Հայագիտական աշխատանքները Անգ - լիոյ մէջ կը չարունակուին:

ԳԷՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- ԵՐ -

Նուարդի սրտէն յեղակարծ, կաթոգին զորովի ալիք մը կ'անցնի. մէթէ՞ ինք զաղրած է սիրելէ իր միակ, իր անփո - խարինելի Արշաւիրը, իր դիշերներուն ու ցերեկներուն անվերջանալի այն երազը ... կարելի՞ է որ իր մէջ պզտիկցած, նը - ւազած ըլլայ զգացում մը, որ առաջինը եղաւ, և վերջինը պիտի մնայ, ինչ ալ ըլ - լան չարաչուք դէպքերը... Ո՛չ, ինք ան - դառնալի, անդրդուելի հաւատարմու - թեամբ ուխտուած է անո՛ր, Արշաւիրին, հակառակ կեանքի և մահուան բոլոր խա - ղերուն:

Նուարդ անմիջապէս կը ցատքէ, կը նայի Գոհար հանըմի քովը, կը գրկէ ա - նոր իրանը, կը համբուրէ ու կը մրմն - ջէ.

- Մի մտածեր, մի մտահոգուիր այդ ատիճան ... մայրի՛կ ... պիտի տես - նես ... Պ. Արշաւիրը մեր կարծածէն ա - ւելի լաւ պիտի տեսնենք ... մանաւանդ քեզ գտնելով, ան աւելի պիտի յուսադըր - ւի, պիտի քաջալերուի ... չուտով իր փոխադրութեան մասին պիտի խորհինք, պիտի կարդադրենք ... վերջապէս, սա ընկճուած, անյոյս երեւոյթը մի՛ առներ ... ի՞նչ կայ այդքան վախնալիք ... յոյ - սով նայէ ապագային վրայ ... կ'անցնին այս ծանր օրերը ... Ջանա՛ որ Պ. Ար - շաւիրը քեզ ուրախ եւ ժպտուն տես - նէ...

Մնացեալ ճամբու ընթացքին Նուարդ իր բովանդակ ճիգը թափեց ծերունի կնոջ սիրտ տալու, անոր սրամտադրութիւնը բարձրացնելու:

Իրիկուան դէմ գնացքը կը քերէր հա - րաւի արեւազօծ ափերը, երկինք, ծով, դալարիք. թարմ ու ջինջ գոյներու վը - րայ արեւմուտի ցոլացումը ... Գնացքը կանգ կ'առնէ զողարիկ քաղաքներու դի - մաց. ճամբորդներու երփներանգ խաժա - մուժը կը յորդի, կը ծփայ. սրտերու վը - րայէն կը ցնդի մառախուղը:

. . . . . .

Առանց Նէս ժամանակ կորսնցնելու, նոյն, Հինդշաբթի իրիկուն իսկ վանա մեկնեցան: Մութ էր արդէն երբ ապա - քինարան հասան:

Տնօրէնը զիրենք ընդունեց ապատման սենեակին մէջ. դէմքին ծանրաչուք լըր - ջունիւնը, իր քովնի ու խուսափուկ բա - ռերը ոչինչ ունէին սրտապնդիչ: Երկու կիները, չունչերնին բռնած, անձկագին մտիկ կ'ընէին, չհամարձակելով հար - ցում մ'ուղղել. օդին մէջ սակայն եղե - րական ծանրութիւն մը կար որ կ'ճնճէր, կը թանձրանար իրենց չուրջ Գոհարիկ հանըմ դլուխը կախ, կը սպասէր անադ - րոյն հարուածին:

Ու հարուածը իջաւ. ոչ մէկ փափկան - կատութիւն, ոչ մէկ զգուշութիւն չէին կարող մեղմել անոր ճակատագրական ի - մաստը:

Նոյն օրն իսկ Արշաւիր մեռած էր...

Բախտը ուզած էր որ խեղճ տղան վեր - ջին անգամ չկարենայ տեսնել իր մայրը: Վերջին մէկ - երկու օրերը, հոգեվարքի դալարներուն մէջ, դիմագրած էր վերա - հաս մահուան. աչքը՝ միշտ դրան կողմը, սպասեր, խնդրեր, պահանջներ էր մայրը. ու ահաւասիկ աչքը բայ ան կը քնանար դերագոյն ակնկալութեան մը մէջ չան - թահար, չյագեցած՝ ոչ մէկ բանէ. դա - լուկ դէմքին վրայ տատմատմի, պար - տութեան անդորրը ... Ի՞նչ մոմեղէն ըս - պիտակութիւն՝ որուն վրայ կապոյտ ե - րակները կը մնան բոլորովին արնաքամ. մահը ներքացուցած էր բոլոր գծերը այդ նիհար, ազազուն դէմքին վրայ...

Պէտք եղաւ ուրեմն որ երկու կիները դիշերը անցընեն մեռելական սենեակին մէջ. մոմ մը վառեցին սնարին մօտ. մա - րեցին երկեկարական լոյսերը. դուռը փա - կեցին ու մնացին երեքնին մինակ, ամ - բողջ դիշերը: Ճամբու տաժանքէն յոգնած էին արդէն. քունը կը կախուէր իրենց կոպերէն: Ընկողմանեցան թիկնաթոռնե - րու խորը: Ոտեւիք բան չմնաց այլեւս: Մերթ ընդ մերթ, մէկը կամ միւսը յան - կարծ կը սթափէին. շմորուն չուրջերնին կը նայէին, մոռցած թէ ուր են. ցաւա - դին իրականութիւնը վէրքի մը պէս կը կոտորտր յանկարծ իրենց սրտին մէջ. այն տեղ կը նայէին երկար, երկար Արշա - ւիրի դէմքին. կիսախաւարին մէջ ան տարտամ ու երազունակ տեսիլ մըն էր պարզապէս, կար ու չկար. երբեմն քանի մը կաթիլ արցունք կը ծորէր իրենց աչ - քերէն, բայց ան ալ սպառեցաւ ... Ցե - տոյ անզգալաբար իրենց գլուխը կրկին կը ծանրանար ու կը կախուէր...

Յաջորդ օրը, կէսօրէ առաջ Արշաւիրը վերջին ճամբորդութիւնը ըրաւ. մեծա - փառ անջրպետը ճիչերով, գոյներով ու դառնութեամբ զեղուն, կ'ուրճանար աշխարհի պզտիկ դէպքերուն վերեւ: Գե - րեզմանատան ճամբուն վրան կը քալէր պզտիկ թափօրը. երկու սգաւոր կիներուն կը հետեւէին ինչ որ անծանօթ մարդիկ: Փոսը փակուելէ վերջ, անօրէնը ցոյց տուաւ իրենց ծաղկազօծ խաչերու չարք մը:

(Շար. 42)

հասած են մինչեւ Քապուլ: Գիշերուան մութին օգտուելով յարձակումները կը կատարեն քաղաքին կեդրոնին մէջ իսկ: Քապուլի բնակչութիւնը, զաղթականութեան հոսանքին հետեւանքով, առաւել չափով կրկնապատկուած է՝ բարձր գիներու հատցնելով բնակարաններուն վարձքերը:

Մոսկուայի հակակշռին տակ գտնուող Քաբուլ Քարմալի կառավարութիւնը չէ յաջողած ապահովել ժողովրդականութիւն: Քաղաքական կարզադրութիւններէն աւելի կը դիմէ գիւղատնտեսական խնամիջոցներու: Լրագրողը այս եղրակացութեան հասած է դիտելով իր շրջապատը, խօսակցութիւններ ունենալով Աֆղաններու հետ: Ի տարբերութիւն նախորդ 2 անգամներուն, այս անգամ յաջողած է քաղաք մտնել միայն դիւղերեն, այն ալ օգտուելով ըմբոստներուն կատարած դիւղերային յարձակումներէն:

Մոսկուա երեք տարի առաջ մօտաւորապէս 80·000 գինուոր զրկած է սահմանին այս կողմ: Նպատակն է եղած խորհրդային գիծին հետեւող եւ անոր են թարկուող վարչակարգ մը հաստատել Քարմալի գլխաւորութեամբ: Տէր դառնալէ եռք քաղաքին, Ռուսերը ակնկալած են, որ դիւրութեամբ տէր կը դառնան նաեւ երկիրին: Սակայն, ինչպէս գիտել տուած է լրագրողը, այս ծրագիրը ձախողած է պարզ այն պատճառով, որ Քաբուլ, իրրեւ մայրաքաղաք, յարաբերաբար քիչ կշիռ ներկայացուցած է Աֆղանիստանի մէջ, պատմութեան ընթացքին: Երկիրին գեռնային գիմադիծը՝ հաղորդակցութեանց դժուարութիւններով եւ, մանաւանդ, բնակչութեան ցեղագրական այլազան գիմադիծով եւ կրօնական ազանդներով, միշտ ալ ահմանափակած են կեդրոնի իշխանութեան ազդեցութեան ոլորտները:

Մայրաքաղաքէն դուրս գրեթէ ոչ մէկ խորհրդային ներկայութիւն ակնյայտնի կը մնայ: Հովիտէ հովիտ եւ շրջանէ շրջան տեղացի կրօնապետներ եւ ասոնց հաստատած իշխանութիւնները, ինչպէս նաեւ Մուճահիտինները կը յաջողին տնօրինել գաւառներուն ներքին կեանքը:

Այսուհանդերձ, ըստ լրագրողին ակնատեսի վկայութիւններուն, Ռուսերը յաջողած են իրենց ներկայութիւնը ակներեւ դարձնել այլ մկնոցներով: Գրեթէ բոլոր գիւղերն ալ հեռքերը կը կրեն խորհրդային թռռաններու եւ օդանաւերու յարձակումներուն, ռմբակոծութիւններուն: Այս ռմբակոծումներուն հետեւանքով բազմաթիւ գիւղեր պարպուած են իրենց բնակիչներէն:

Մամուլը լայն արձագանգ հանդիսացած է աֆղան լայն զանգուածներու պարտադիր զաղթին դէպի Փաքիստան: Սակայն քիչեր խօսած են դէպի Քապուլ կատարուած տեղափոխութեան մասին: Օրինակ, Թէղինի բնակիչները աւելի կարճ ճամբան ընտրած են՝ հաստատուելով Քապուլ: Ըստ արժանահաւատ աղբիւրներու, մայրաքաղաքին բնակչութիւնը ներկայիս մէկ միլիոնէն աւելի բնակչութիւն կը ներկայացնէ, երեք տարուան առաջուան 600·000-ին տեղ:

Նոր «արուարձաններ» ստեղծուած են մայրաքաղաքին չուրջը: Մեծ մասը կը պատսպարուի վրաններու տակ, ուրիշներ հոս ու հոն անկիւններ գտած են մնալուն բնակութիւն հաստատելու համար: Լրագրողին հարցումները Քապուլցիներուն, միշտ նոյն պատասխանը ունեցած են. - բնակչութեան յարաճուն ազբ. եւ, ասկա, խորհրդային ռիբապետութեան գըլխաւոր աղէտը նկատած են:

Այս արտակարգ գաղթին հետեւանքով բնակարաններուն տաղնապը սուր հանդամանք ստացած է: Արդարեւ, միլիոն ատիճանով բնակարան մը, որ 1980-ին տարուան մը վարձքով 3·000 աֆղանի կ'արժէր, կամ մօտաւոր հաշուով 50 տոլար, ներկայիս ասոր հնդապատիկ վարձքը կը ներկայացնէ: Անդին, ապրուստի մակարդակը, 1980-ին միլիոն հաշուով անձ - գլուխ 600 տոլար, այսօր արտակարգ կերպով աւելցած է: Ուտեստեղէնն ու ընթացիկ առօրեայ ծառայող ապրանքները դիներու մեծ յաւելումներ արձանագրած են, ոմանք, նոյնիսկ, կրկնապատկուած եւ եռապատկուած են տարեան մը ընթացքին:

Մուճահիտինները հպարտ կը մնան իրենց հերոսութեան ժամանակ: Ընկերակցութեան առեն ոչ մէկ նպաստ կամ օժանդակութիւն կ'ակնկալեն: Բայց սա - վորութեան կարգով, ճամբորդութեան աւարտին ենթական պարտաւոր է չօչափելի նուէր մը կատարել: Լրագրողը ոչխար մը դնած եւ նուիրած է 1·500 աֆղանի վճարելով, երբ ասոր գինը դեռ տարի մը առաջ 700 եղած է:

Մինչ անտեսական տաղնապը օրուան երեւոյթը կը մնայ մայրաքաղաքին մէջ, անդին կռիւներն ալ աստիճանաբար կը մերձենան մայրաքաղաքին: Ցոյցերը անպակաս կը դառնան, թռուցիկներ կը բաժնուին զաղանի եւ մզկիթներուն մինարէներուն վրայէն միշտ կը լսուին Ալլահ - իւլ - Աքպար նշանախօսքերը:

Ընդդիմադիրները զաղթականներուն ճամբով յաջողած են մուտք գործել քաղաք: Արձակագէն բնոյթի յարձակումները ընթացիկ երեւոյթներ կը մնան: Աֆղան բանակի բարձրաստիճան սպաներ կը սպաննուին օր ցերեկով: Ասոնց յաճախած չարժանկարի սրահներն ու ճաշարանները թիրախ կը դառնան դետեղուած ականներու: Խորհրդային պաշտօնատուներ զնդացիրի կրակին կ'ենթարկուին արագ սուրացող կառքերու մէջ տեղ գըրաւած արձակագէններու կողմէ:

Ռուսերը, բնականաբար, ձեռնածալ չեն նստիր: Տուներու եւ այլ վայրերու խուզարկութիւնները յաճախակի կը դառնան: Ներքին ապահովութեան խիստ միլոցներ ձեռք կ'առնուին՝ վախի եւ անապահովութեան մթնոլորտ մը ստեղծելով բնակչութեան մօտ:

Ոստիկանութիւնը եւ ապահովութեան ուժերը, իրենց կարգին, յաւուր միլոցներու կը դիմեն, որպէսզի բանակը կանգուն մնայ: Դասալքումներուն առաջքն առնելու եւ բացը զոցելու համար նոր օրէնք մը լի զօրու դարձած է, այն թէ՝ 15-էն 45 տարեկանները պարտաւոր են զօրակոչուիլ: Այս ալ չորս տարուան ժամանակամիջոցի մը համար:

Լրագրողին համաձայն, իշխանութեանց ձեռք առած խիստ միլոցները, վերջին հաշուով, ասոնց քաղաքականութեան ձախողութիւնը կը մատնէ»: Որովհետեւ, հակառակ կարմիր բանակին ազդու ներկայութեան, տարիներէ ի վեր կայուն եւ, մանաւանդ, ժողովուրդին համակրութիւնը վայելող կառավարութիւն մը կեանքի չէ կոչուած:

Արդէն խորհրդային ուժերն ալ կը զտնանան Քապուլով. արտակարգ պարագաներու տակ է միայն, որ կը փորձեն իրենց չրջադիծէն դուրս ելլել եւ փորձել գաւառները ընկճել:

Կը հարուածեն եւ անմիջապէս կը մեկնին: Մարդկային եւ նիւթական վնասները, ըստ լրագրողին, մեծ են երկուքեք:

Լրագրողը չըսեր, թէ Մոսկուա Աֆղանիստանի ճակատը բանալով, անդիտակ գարեր թակարդ մը լարած է իր չուրջը: Սակայն, Վան Լինտէնի ականատեսի հաստատումները եւ կատարած վկայութիւնները ցոյց կուտան, թէ Մոսկուա իրեն համար Վիէթնամ մը ստեղծած է:

Թ. Ա. Թ.

«ԾԱՌԸ»

ՀՈՂԻ ԿԱՐՕՏՈՎ

Տարիներ առաջ երբ դեռ ողջ էր միշտ ժպտերես, կենսուրախ Մ. Աբրահամեանը, օր մը, թաղար մը ձեռքին մեր տունը եկաւ: Թաղարին մէջ երկու նոր ընձիւղած տունկեր՝ զորս նուէր կը բերէր լինձի: Պատմեց թէ բարեկամ մը Հայաստանէն կուտեր էր բերած. ինքը ցանած էր այդ կուտերէն, եւ ահա բուսած էին: Տնկէ զանոնք, ըսաւ, պարտէզիդ մէկ անկիւնը, իբրեւ յիշատակ ինձմէ եւ մեր հայրենիքէն:

Ուրախութեամբ կատարեցի իր փափաքը: Երկու օր ետք տունկերէն մին չորցաւ, իսկ երկրորդը քանի մը տարիէն մեծցաւ, եղաւ մեր երկրի «փչնոտ» կոչուած ծառը, տարբեր՝ Ֆրանսայի բոլոր ծառերէն: Պտուղ չտուաւ, բայց զոհ էի դեղեցիկ յիշատակէն: Սակայն տարուէ տարի ճիւղերը սկսան չորնալ, ես ալ ըստիպուեցայ չորցած ճիւղերը յօտել. խեղճը գրեթէ մերկացաւ իր տերեւներէն: Ծառը սակայն արմատէն նոր ծիլեր կ'արձակէ, ծիլեր՝ որոնք չատ դիւրաբեկ են եւ փափուկ: Այն համոզման եկայ, որ անոնք իրապէս իրենց մայր հողին, արեւին եւ կլիմային կարօտը ունին: Կ'ուզեն ապրիլ, բայց ոչ հեռու իրենց երկրէն: Օտարութեան քամին կը սխրեցնէ, կը սպաննէ զիրենք: Ցիշեցի մակեդոնացի փիլիսոփային խօսքերը, թէ «արեւը վայելելու համոյքէն մի զրկեր զիս»:

Այս է մեզի պէս մարդոց ճակատագիրը եւս: Կարծես ծառին տերեւներն են որ կը սօսափեն՝ ըսելով, - «ինծի պէս դարերու անցեալ ունեցող արեւելեան ծառ մը, թէեւ տեսքով ծուռ ու մուռ եւ թուխ, բայց ամէնուն մէջ աննման՝ կրնամ ածիլ ու պտղաբերել միայն ու միայն հայրենիքիս մէջ»:

ՆՇԱՆ ԱՖՏԱՊԻՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՐԺԱՆԹԻՆի Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ կեդր. Վարչութեան Նոյ. 24 թիւակիր հաղորդագրութենէն կ'իմանանք, թէ «Վարչութիւնը՝ Վազգէն Ա.ի, Թեմին բոլոր ըրջաններու եկեղեցականներու, հոգաբարձուներու, զանազան միութեանց եւ կազմակերպութեանց հետ համախորհուրդ, կարծիքներու եւ առաջարկներու փոխանակումէ եռք», առաջնորդ ընտրած է Գրիգորիս վրդ. Բունիաթեանը, որ մինչ այդ կը վարէր առաջնորդական տեղապահի պաշտօնը:

×

ՈՒԱԹՐԹԱՈՒՆի Հայ կեդրոնին մէջ, Նոյ. 12-ին, տեղի ունեցած է զրական - դաստիարակական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Պոսթընի Իրանահայ Միութեան եւ Ուաթրթաունի Հայ Մշակութային եւ Կրթական Կեդրոնի: Բացումը կատարած է ատենապետուհին՝ Տիկին Արաքս Մակարեան: Դասախօսած է Նորայր Պահլաւունի՝ «Հայ Մշակոյթը որպէս հայապահպանման կարեւոր աղդակ» նիւթին չուրջ: Ամրողջական եւ վերլուծական ակնարկով մը ներկայացնելէ ետք հայ մշակոյթի պատմական հոլովոյթը, դասախօսը զարգացուցած է իր նիւթը եւ հասած մինչեւ մեր օրերը: Ձեռնարկը վերջ գտած է հիւրասիրութեամբ:

×

ԳՈՄՈՒԹինի (Ճունաստան) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Նոյ. 21-ին, տեղի ունեցած է քահանայական ձեռնադրութիւն մը: Թեմին առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան, քահանայ ձեռնադրած է Կարապետ Վասիլեանը, զինք վերակոչելով Տ. Վիգէն: Ճաւարտ արարողութեանց տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի պատիւ նորօծ քահանային: Սեղանը վարած է Գեղարդ Ա. քհնյ. Պապոդլեան: Խօսք առած են չրջաններու Թաղական Խորհուրդներու ատենապետները: Իր կարգին, Վիգէն քհնյ.՝ չնորհակալութիւն յայտնելէ ետք բոլորին, պատրաստակամութիւն ցոյց տուած է ծառայելու Ճունաստանի հիւսիսային չրջաններու Հայութեան:

×

ՎԱՌՆԱՑի «Նաւաչինարարներ» չարժանկարի սրահին մէջ, Նոյ. 21-ին, տեղի ունեցած է Պլովդիւի «Արամ Խաչատուրեան» երգչախումբին համերգը: Անթոն Քալքանովի դեկավարութեամբ եւ Սոնիա Քէօչճեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ երգչախումբը մեկնաբանած է հայկական, պուլկարական եւ ռուսական երգեր: Երեկոյեան, «Երեւան» կազմակերպութեան ակումբին մէջ տեղի ունեցած է բարեկամական հանդիպում մը:

ՍՊԻՏԱԿ ՉԻԱԽՈՐՀ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

Տիկին Օզտան արդէն իր փեսային ու հայ գինուորներուն գովքն էր որ կ'ընէր:

- Խմենք աղբեր, այն հայ գինուորի կենացը, որ եկած է իր կեանքը տալու, եկած է յաղթելու: Թող հազար ապրի էն Տրապզոնցի Աբրահամը, որ եկած է նաեւ իր կինը Հայաստանի գիւղերէն ընտրելու: Եւ ինչ ալ լաւ ընտրութիւն ըրած է: Մարօ, աղջիկս, եկ այստեղ: Էս գաւաթը մենք կը խմենք քու եւ Աբրահամի կենացը: Լաւ տղան անպայման գիտէ լաւ աղջիկ ընտրել: Կիրոսն էր կ'առաջարկէր այդ բաժակը: Իսկապէս էնքան չարկէր այդ բաժակը: Իսկապէս էնքան ալ լաւ գինի էր: Հա, աղբեր, ինչպէս կ'երեւի էս գեղը նշանաւոր է իր լաւ աղջիկներով եւ գինիով:

Ճաշը հազիւ լրացուած էին երբ դուռը թակեցին: Ներս մտաւ խնամի Մինասը ու հրաւիրեց հանդերձ ընտանեօք, հիւրօք իրենց տունը, ուր սեղան սարքուած է բարեկամներու համար, որովհետեւ իր տղան, Վազգէնը, վաղը կամաւոր պիտի գնայ, Վանի Լինտէնի ականատեսի հաստատումները եւ կատարած վկայութիւնները ցոյց կուտան, թէ Մոսկուա իրեն համար Վիէթնամ մը ստեղծած է:

Թ. Ա. Թ.

«ԾԱՌԸ»

ՀՈՂԻ ԿԱՐՕՏՈՎ

Տարիներ առաջ երբ դեռ ողջ էր միշտ ժպտերես, կենսուրախ Մ. Աբրահամեանը, օր մը, թաղար մը ձեռքին մեր տունը եկաւ: Թաղարին մէջ երկու նոր ընձիւղած տունկեր՝ զորս նուէր կը բերէր լինձի: Պատմեց թէ բարեկամ մը Հայաստանէն կուտեր էր բերած. ինքը ցանած էր այդ կուտերէն, եւ ահա բուսած էին: Տնկէ զանոնք, ըսաւ, պարտէզիդ մէկ անկիւնը, իբրեւ յիշատակ ինձմէ եւ մեր հայրենիքէն:

Ուրախութեամբ կատարեցի իր փափաքը: Երկու օր ետք տունկերէն մին չորցաւ, իսկ երկրորդը քանի մը տարիէն մեծցաւ, եղաւ մեր երկրի «փչնոտ» կոչուած ծառը, տարբեր՝ Ֆրանսայի բոլոր ծառերէն: Պտուղ չտուաւ, բայց զոհ էի դեղեցիկ յիշատակէն: Սակայն տարուէ տարի ճիւղերը սկսան չորնալ, ես ալ ըստիպուեցայ չորցած ճիւղերը յօտել. խեղճը գրեթէ մերկացաւ իր տերեւներէն: Ծառը սակայն արմատէն նոր ծիլեր կ'արձակէ, ծիլեր՝ որոնք չատ դիւրաբեկ են եւ փափուկ: Այն համոզման եկայ, որ անոնք իրապէս իրենց մայր հողին, արեւին եւ կլիմային կարօտը ունին: Կ'ուզեն ապրիլ, բայց ոչ հեռու իրենց երկրէն: Օտարութեան քամին կը սխրեցնէ, կը սպաննէ զիրենք: Ցիշեցի մակեդոնացի փիլիսոփային խօսքերը, թէ «արեւը վայելելու համոյքէն մի զրկեր զիս»:

Այս է մեզի պէս մարդոց ճակատագիրը եւս: Կարծես ծառին տերեւներն են որ կը սօսափեն՝ ըսելով, - «ինծի պէս դարերու անցեալ ունեցող արեւելեան ծառ մը, թէեւ տեսքով ծուռ ու մուռ եւ թուխ, բայց ամէնուն մէջ աննման՝ կրնամ ածիլ ու պտղաբերել միայն ու միայն հայրենիքիս մէջ»:

ՆՇԱՆ ԱՖՏԱՊԻՐԵԱՆ

ՇԱՐՈՐԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի՝ Սարգիս Գազանճեանի մահուան առթիւ.- Պ. Տիրատուր Սիմոնեան 50, Պ. Լեւոն ձեբանեան 100, Այրի Տիկին Սաթենիկ Տերմեքեան 20, Այրի Տիկին Մելինէ Տէմիրճեան 100, Տէր եւ Տիկին Վահան Գուլթուքեան, Տէր եւ Տիկին Ազատ Տէր-Գասպարեան 50-ական Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի մանուկներու օրը կը տօնուի Կիրակի, Յունուար 9-ին:

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կազմակերպած է Տօնածառի հանդէս մը, Կիրակի Յունուար 2, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, Սալ սէֆթի մէջ:

Կը հրաւիրուի Վալանսի Հայութիւնը քաջալերելու Դաւիթեան գպրոցի աշակերտութիւնը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ
ԳԵՂԵՑԻԿ ՆՈՒԷՐ ՄԸ՝
ՀԱՅԵՐԳՈՒԹԻՒՆ
ՎՐՋԻՆՈՎ ԵՒ ԳՐԻՉՈՎ
Զարեհ Մուրթաֆեան
Շքեղ հատոր մը, 24 հայերէն յօդուածներով եւ իրենց թարգմանութիւնով. 82 նկարներ, 72-ը գունաւոր
CHANT D'ARMENIE
Z. Mutafian
—×—
200 F.
LIBRAIRIE SAMUELIAN
51, Rue Monsieur Le Prince — 75006 Paris

REPAS de NOEL ARMENIEN
La M.C.A. - Paris
17, Rue Bleue — 75009 Paris
organise un repas pour le Noël arménien
Jeudi 6 Janvier
PRIX 200 F
Réservation indispensable au : 656 - 02 - 21
ou à la M.C.A. 824 - 63 - 89
246 - 03 - 65

A L'OCCASION
DU NOUVEL AN ET DU NOEL ARMENIEN
L'ASSOCIATION SPORTIVE HOMENETMEN - FRANCE
sera heureuse de vous accueillir avec le chanteur international
ADISS HARMANDIAN
AU RESTAURANT LA CAPPADOCE
67 bis, Quai Blanqui — 94140 Alfortville
LE VENDREDI, 14 JANVIER, A PARTIR DE 20 H.
Les billets sont vendus chez:
ALIMENTATION CHIRAG; 26, Rue de Trévise — 75009 Paris

LA CROIX BLEUE ARMENIENNE SECTION DE ST. JEROME
organise
LE REVEILLON DU JOUR DE L'AN
VENDREDI, 31 DECEMBRE, A PARTIR DE 20 H 30
Dans la Salle Vaspouragan
Maison de la Jeunesse et de la Culture Arménienne
12 - 14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille
AMBIANCE ARMENIENNE — STEREO
Réservations: 66. 28. 33 — 66. 08. 03 — 66. 55. 91

LE GROUPE AVEDIS AHARONIAN DU NOR-SEROUND DE PARIS
VOUS INVITE AU
RÉVEILLON DE LA SAINT-SYLVESTRE
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris — 17, Rue Bleue — 75009 Paris
LE 31 DECEMBRE — DE 21 H 30 A L'AUBE
AMBIANCE ASSUREE — REPAS ARMENIEN
PRIX : 150 F (service compris)
Réservation: JEAN; Tél.: 782. 43. 94 — à partir de 14 h.

REVEILLON
ST. SYLVESTRE
LA CAPPADOCE
AVEC SON ORCHESTRE
ET
au piano ARSEN
chanteur tzigane MINAS
groupe de danse FOLKLORIQUE
danse orientale avec AIDA
Harris Lascaris
SURPRISE
5 JANVIER 1983
NOEL ARMENIENNE
ANIMÉE PAR LE CELÈBRE CHANTEUR
Adiss Harmandian
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
RESERVATION
tél. 375.05.30

PASSEZ VOTRE REVEILLON
DU JOUR DE L'AN
AU RESTAURANT
EREVAN
avec
VICKEN
accompagné par ses guitaristes
MENU
(250 F. service compris)
* **Apéritif**
* **Grand choix d'hors d'œuvre froid**
* **Grand choix d'hors d'œuvre chaud**
* **SAUMON FUME**
* **COQUILLE ST. JACQUES A LA CREME**
* **AGNEAU FARCI**
* **Dessert**
* **Café**
* **Vins - blanc - rosé - rouge à volonté**
* **CHAMPAGNE (Mum cordon rouge)**

ET POUR REPARTIR DU BON PIED, NOUS TERMINERONS PAR
LES TRIPES A L'ORIENTALE
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81
IL EST PRUDENT DE RESERVER: TEL. 770. 85. 81

U. G. A. B.
Sous le Haut Patronage de Monseigneur SEROPE MANOUKIAN
Délégué pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens
et la Présidence d'Honneur de Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
Président d'Honneur de l'U.G.A.B. - France
et la Présidence effective de Madame HRIPSIME JANSEM
LA SECTION DES DAMES DE L'U.G.A.B. DE PARIS VOUS INVITE AU
DINER TRADITIONNEL
qu'elle organise à l'occasion du NOEL ARMENIEN
LE SAMEDI, 8 JANVIER, A 20 H 30 PRECISES
au Centre Culturel Alex Manoogian — 118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
FRAIS DE PARTICIPATION: 200 F.
Réservez s.v.p. avant le 3 Janvier, par téléphone: 520. 03. 18
par courrier: U.G.A.B.: 11, Square Alboni — 75016 Paris

VIER 1983 · 24 JANVIER 1983 · 24 JANVIER 1983 · 24 JAI
à L'OLYMPIA
sous le parrainage du Collège Arménien Samuel-Moorat
VICKEN
accompagné à la guitare et vocalement par Simon, Varouj, Philippe
et l'orchestre de PATRICE PEYRIERAS
Piano – Violoncelle – Flûte – Contrebasse - Harpe – Percussions
L'ensemble de danse folklorique
NAÏRI
avec la participation de la Chorale du Collège
Lundi 24 janvier 1983 à 20 h 45
(les portes seront fermées dès le début du récital)
UNE SOIRÉE A NE PAS MANQUER, RÉSERVEZ DÈS A PRÉSENT
Points de vente:
Paris — l'OLYMPIA
— FNAC
— PALOUYAN - 9, rue de Trévise, Paris 9e - Tél. : 523.24.97
— Restaurant EREVAN - 26, rue Bergère, Paris 9e - Tél. : 770.85.81
Alfortville — VIDEO SON (Harout) - 49, rue Victor-Hugo, 94 Alfortville - Tél. : 375.26.89
Asnières — Alimentation VAROUJ - 49, Grand-Rue Charles-de-Gaulle, 92 Asnières - Tél. : 793.64.02
Clamart, Issy-les-Moulineaux — TELECONDORCET - 175, av. Jean-Jaurès, 92 Clamart - Tél. : 642.56.17
Sarcelles, Arnouville — Alim. Gén. NIGOGHOSSIAN - 121, av. Henri-Barbusse, 95 Arnouville-les- Gonesse - Tél. : 985.04.46
Chaville — Cordonnerie RAFFI - 30, rue Carnot, 92 Chaville - Tél. : 750.60.73

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
29
MERCREDI
29 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ՝ 180 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 400 Ֆ. - Հատը՝ 2,50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.335 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.335

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

———×———

Յալտէի Լիպանոն Պիէ պանդոկին մէջ է, որ երէքշաբթի առաւօտ սկսան Լիբանան - Իսրայէլ բանակցութիւնները: Այս ձեւով Լիբանան արաբական երկրորդ երկիրը կ'ըլլայ, որ ուղղակի բանակցութեան կը նստի Իսրայէլի հետ: Գլխաւոր օրակարգն է անշուշտ օտար ուժերու պարպումը եւ նախ եւ առաջ իսրայէլեան զօրքերուն: Լիբանան, այդ առընչութեամբ, որամատիր կը թուի նոյնիսկ սէյարձակողական համաձայնագիր մը ըստորագրելու Իսրայէլի հետ: Լիբանան իր դիրքը ճշդած է փաստաթուղթով մը վեց կէտերէ բաղկացած: Նախ եւ առաջ, ինչպէս ըսինք գլխաւոր պահանջը՝ օտար ուժերու պարպում: Ասիկա կրնայ իրականանալ երկու հանգրուանով եւ վերջ կը դնէ Փետրուար 15-ին Պետութեան գերիշխանութեան վերահաստատմամբ եւ ապահովութեան կարգադրութիւններու ստորագրութեամբ, երկու երկիրներու միջեւ: Կը նախատեսուի նաեւ բազմազգեան (Միացեալ - Նահանգներ, Ֆրանսա, Իտալիա) ուժին ամրապնդումը, այլ ազգերու մասնակցութեամբ, այդ ուժին գործողութեան զօտիին տարածումը եւ կը չեշտուի թէ Լիբանան կ'ուզէ անպայման որ Միացեալ - Նահանգները դեր ունենան հարցին կարգադրութեան մէջ:

Ոչ - պատերազմական վիճակի համաձայնագիրը կը ներկայացուի իբրեւ մի քանի շաբաթ մի քանի ամիսներ ետք (1949 Մարտ 23-ի զինադադարի պայմանագրով պատրաստուած) եւ իսրայէլեան առաւելագոյն պահանջներուն միջեւ: Լիբանանցիք, կ'ըսեն արդէն թղթակիցները, նկատել կուտան թէ զինադադարի պայմանագիրը, բացէ ի բաց չընտելով հանդերձ, կը նախատեսէ ոչ - պատերազմական վիճակի մը հաստատումը երկու երկիրներուն միջեւ, քանի որ կ'ակնարկէ «ուժի չդիմելու պայմանին Պաղեստինի հարցը կարգադրելու համար» եւ այն յանձնառութեան որ երկու երկիրներու դինեալ ուժերը - ցամաքային, օդային եւ ծովային - պիտի հրաժարին պատրաստելէ կամ գործադրելու սպառնալիքէն որեւէ թշնամական արարքի միւսին դինեալ ուժերուն կամ ժողովուրդին դէմ:

× Նիւզուիք շաբաթաթերթին համաձայն, առաջին անգամ ըլլալով ՊԱԿ-ը ուղղակի կը բանակցի Իսրայէլացիներուն հետ: Հարցը կը վերաբերի իսրայէլացի ութ զինուորներու ազատ արձակման (Պաղեստինցիներու ձեռքն են) որու փոխարէն ՊԱԿ-ն ալ իր քանի մը հազար Պաղեստինցիներուն ազատ արձակումը կ'ուզէ: Ասոնք ալ կամ հարաւ - Լիբանան են կամ իսրայէլեան բանտերը: Ըստ թերթին բանակցութիւնները Աւստրիա կը կատարուին: Այս մասին կրնան խօսիլ նաեւ վարչապետ Կրայսկի եւ Արաֆաթ, Փալմա տէ Մայորք, ուր հասած է ՊԱԿ-ի պարագլուխը, տեսնուելու համար Աւստրիոյ վարչապետին հետ, որ տարեվերջի արձակուրդը կ'անցընէ Պալէառ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱԿՈՒՆԻՆ - ԿՏԱՆՍԿ խմբակն է որ տէր եղած է պարոն Անփէնի էտ - Մաթեոփէլ ընկերութեան դէմ կատարուած եղեռնափորձին, Կիրակի օր:

Ա.ՌԱԿՈՆԻ մասին յօդուածները, բացա -

Բ.

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՁԳԱՑՏՆԱԾ ՄԵՌՆԻԼ...

Անգլիացի լրագրողին մեկնումէն յետոյ, առանց նկատի ունենալու Պրօնզար Փաշայի «առանձին դուրս չելլել»ու մասին ըրած թելադրութիւնները, ժամերով քալեցի քովընտի բազմաթիւ ամայի փողոցներու մէջ, ուր հիւսիսի կծու հով մը կը փչէր:

Եւ որոշումս տուի...

Այս իրականութիւնները, զորս մինչեւ այսօր կը պահէի իբրեւ Պետական գաղտնիք, այլեւս կ'ուզէի յայտնել ժողովուրդիս, մեռնելէ առաջ:

Ասոր մէջ կային այնպիսի բաներ, որոնք միայն ես կրնայի յայտնել:

Ինծի համար արտակարգ չէին, բոլոր այն զրպարտութիւնները, ամբաստանութիւնները, սուտերը, որոնք սկսած էին տարածուիլ մեր հայրենիքէն հեռանալէ վերջ:

Մեր իշխանութեան եւ փառքի շրջանին, երբ օր մը Սուլթան Ահմէտի հրապարակին վրայ ուրախութեամբ կը դիտէինք խուռներամ բազմութեան մը ծափողջոյնները եւ յուզումնալի ցոյցերը, նշանաւոր երեսփոխան Հաֆըզ Իպրահիմ Էֆէնտի, որուն չատ բան կը պարտինք, հետեւեալները կ'ըսէր.

«Ատուած տխուր օրեր ցոյց չտայ: Այս ծափահարող ձեռքերը, անմիջապէս սպառնալիքի բռունցքներ կը դառնան»:

Հոս ոչ մէկը կ'ուզեմ ամբաստանութեան տակ թողուլ կամ մեղադրել: Բայց կ'ուզեմ յիշել թէ երբ Իպրահիմ Էֆէնտիի «Ատուած հեռու պահէ» խօսքին հետ բաց «տխուր օրեր»ը հասան, այդ ծափահարողներու մէջէն, մեր կողմը դանուողներ, մեզմէ կարծուածներն էին, որ ամէնէն առաջ մեր դէմը անցան եւ անիրաւ ամբաստանութիւններ սկսան տեղացնել:

Կ'երեւի անոնք ալ իրենց մեղքերէն փրկուելու այս ճամբան ընտրած էին:

Նոյնպէս այդ դրիչները, որոնք կը մրցէին իրարու հետ, մեզ քիչ մը աւելի դովելու եւ երկինքները բարձրացնելու համար, սկսած էին այնպիսի զրպարտութիւններ, որոնց անիրաւութիւնը չատ լաւ դիտէին իրենք:

Արդարեւ, այս սուտերու եւ ամբաս -

ռիկ թիւեր կը տեղան: Երեքշաբթի օր, բացառիկ թիւ մը կը հրատարակէր Նուվէլ - Լիթեռէռ, մինչ Իմանիթէ - Տիմանշը Հինգշաբթի հրապարակ կ'ելլէ: Ինչպէս միշտ, դիակներու չուրջ, ամէն բան գեղեցիկ չէ, ընդհակառակն: Քոթիտիէն - տը - Փարի կը բողոքէ որ կուսակցութիւնը սեփականացուցած է բանասեղծը, որ ազգին կը պատկանի եւ կը սեւցնէ Առակոնի պատկերը, ծերութեան նկարները հրատարակելով: Որ կողմն ալ ըլլայ, մեծ դիակներու այս «յափշտակումը» չատ տգեղ երեւոյթ մը կը պարզէ:

«ԹԱՅՄ» սովորութիւն ունի ամէն տարի, 56 տարի է, «տարւոյն մարդը» ներկայացնելու տարուան իր վերջին թիւով: Այս անգամ թագուհի համար տարւոյն մարդը՝ համակարգիչն է (ordinateur) ինչ որ ինքնին այնքան խօսուն է, որ մեկնաբանութեան չի կարօտիր...:

տանութիւններու առջեւ ժողովուրդս եւ պատմութիւնը, իրարը եւ ճշմարիտը ո՞ւրկէ պիտի կարենային գիտնալ:

×

ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼԻ
ՏԵՂԵԿԱՑՈՒՑԻ ՍՏԱՑՈՒԱԾ ԼՈՒԲԵՐԸ

Ով որ ալ ըլլար ենթական, Անգլիա, Ռուսիա կամ որեւէ ուրիշ մէկը, յայտնի իրականութիւն էր որ կ'ուզէին երկրին օգտակար որեւէ տարր չեզոքել հրապարակին վրայ:

Անգլիացի լրագրողէն լսածներս, պոլսոյ ընկերներուս տեղեկացուցի անմիջապէս, գանձապահ Նիհատի միջոցաւ, որուն վերադարձը արագացուցած էի:

Նամակս Սախ, ստորագրած էի: Ինչպէս յայտնի է «Սախ» արաբերէն ծառայութիւն կը նշանակէ եւ ես այդ կեղծանունը կը գործածէի Պալքանեան պատերազմի օրերուն, երբ տակաւին ենթասպայի աստիճան ունէի միայն:

Այդ նամակիս մէջ հրահանգած էի նաեւ որ այդ լուրէն տեղեակ պահեն նաեւ Մուսթաֆա Քէմալ Փաշան, որ այդ օրերուն Սվաս կը գտնուէր եւ ուղած էի նաեւ որ այն ուժերը որոնք օգտակար կրնան նկատուիլ Անատոլուի համար, անմիջապէս հեռանան Պոլիսէն:

Անշուշտ չէի գիտեր թէ հետեւանքը ի՞նչ պիտի ըլլար: Բայց ձեռքէս եկածը բոլոր միջոցներու դիմելը ինծի համար մխիթարանք մըն էր անշուշտ:

×

ՅՈՒՍԱԼԻ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

Համաշխարհային ճանաչումի տէր հրէայ փրոֆէսէօր Ալբրամ կալանթէ, ամէն ամիս Պոլիսէն կուգար եւ Ալիանս Իզրաէլիթի մէջ վարժարանին ուսուցիչները կը հաւաքէր եւ բանախօսութիւններ կուտար: Նիւթերը առ հասարակ իրենց ցեղին յատուկ խնդիրներ էին: Ես թէ առաջին դասարաններուն մէջ թրքերէն լեզու կ'ուսուցանէի եւ թէ բարձր դասարաններու մէջ ալ ֆրանսերէն կ'ուսանէի:

Երկու ամիս, իրերայաջորդ բանախոսութիւններու ընթացքին մեր երկրի, սահմանական շրջանի հարցերը նկատի ունեցաւ միշտ եւ ձեռք առնուեցաւ երեք հազար տարուան իսրայէլեան Պետութեան խնդիրը:

Վերջին զարգացումները բացատրած ժամանակ կ'ըսէր:

«Դատ մը, երբ սերունդի մը համար իր ժողովուրդին տեսիլը դարձած է, միայն առաջնորդի մը կը սպասէ այլեւս: Շատ փոքր լոյս մը վառեցէ՛ք, մօտ ատենէն ան յոյսի բոցի մը կը վերածուի»:

Նոյնպէս, մեր ութ հոգինոց համեստ զաղանի կազմակերպութեան, որուն անդամները տարիքով իրարմէ չատ տարբերութիւններ ունէին, «հայրենիքը ազեալի լաւ վիճակի հասցնել» ու կարօտը, կարճ ժամանակուան մէջ կայուն ջուրի մը վրայ այնքան ալեկոծեցաւ, որ կարծես թէ մոռցանք մեր չուրջը գոյութիւն ունեցող ամէն տեսակ վտանգ:

Ես, ինծի ծանօթ հեռագրական նշանների միջոցով պաղտնագիր մը կազմած էի եւ Հաֆըզ Իպրահիմ Էֆէնտիի Համիտ զատէ Համզա Զաֆիրի հետ միասին պատրաստած մէկ պատգամը սկսած էի հաղորդել ամէն կողմ:

Պատգամը հետեւեալն էր.

«Ո՛վ Իսլամներ ... Ատուածոյ առջեւ պատասխանատու են, բոլոր անոնք, որոնք իրենց մարմինն ու միտքը հայրենիքի գոյութեան համար չեն գործածեր: Մենք որ ամբողջ աշխարհի իշխող ժողովուրդի մը զաւակներն էինք, տեսէք թէ ի՞նչ վիճակի հասած ենք: Ազատութեան դրօշը ձեռք առէ՛ք, եւ երկրին հակատագիրը արժանի ձեռքերու յանձնենք»:

Այս հաղորդագրութիւնը պատճառ եղաւ որ ձերբակալուինք:

(Շար. 2)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ԴԵԿՏ. 21 - 23)

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՑԹ

Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի փոքր սրահին մէջ տեղի ունեցած է ամերիկահայ ծանօթ երաժիշտ Համբարձում Պէրպէրեանի գործերուն նուիրուած երեկոյթ մը, հեղինակին ներկայութեամբ: «Արամ Տէր - Ցովհաննիսեան» երգչախումբը եւ պետական սէնֆոնիք նուագախումբը մեկնաբանած են Պէրպէրեանի «Ռեքուիըմ»ը, նուիրուած Կոմիտասի յիշատակին (խօսք՝ Եղիշէ Չարենցի): Մեներգներով հանդէս եկած են Սուսաննա Մարտիրոսեան, Նոնա Մելքոումեան, Ցովհաննէս Չէթեան եւ Կոնստանտին Սիմոնեան: Ռեքուիըմը ղեկավարած է հեղինակը: Նախ քան համերգը, ողջոյնի խօսք արտասանած է Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահ Եդուարդ Միրզոյեան:

Այս առթիւ, Երաժիշտներու Միութեան կեդրոնատեղին հանդիպումի մը ընթացքին, Համբարձում Պէրպէրեանի յանձնուած է Կոմիտասս մետալը, որով պարգեւատրուած էր ան անցեալ տարի, ի դնահատութիւն երաժշտ. - մշակութային իր վաստակին: Շնորհակալութեան խօսքերէ ետք Համբարձում Պէրպէրեան նշած է, թէ իր «Ռեքուիըմ»ը մեկնաբանուած է Ամերիկայի զանազան քաղաքները եւ առնուած կարգ մը երաժշտական յայտագիրներու մէջ: Ներկայիս աւարտելու վրայ է ուրիշ ընդարձակ գործ մը, նուիրուած Մեսրոպ Մաշտոցի (ըստ Սիամանթոյի):

×

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ
ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Աբովեան քաղաքին մէջ բացուած է Խաչատուր Աբովեանի անունը կրող թանգարան մը, որ կազմակերպած է ցուցահանդէս մը, նուիրուած հայ եւ ռուս ժողովուրդներու տնտեսական, մշակութային եւ առեւտրական կապերուն՝ ԺԸ. - ԺԹ. դարերէն մինչեւ մեր օրերը: Մասնաւոր ցուցափեղկեր յատկացուած են Բրիւսովի, Թումանեանի, Գրիբոյեդովի, Մ. Նալբանդեանի, Աբովեանի, որոնք մեծ դեր խաղացած են ռուս եւ հայ ժողովուրդներու յարաբերութեանց սերտացման մէջ: Թանգարանի հանդիսաւոր բացման ներկայ եղած են հազարաւոր Աբովեանցի ներ եւ բազմաթիւ հիւրեր, որոնք հաւաքուած են չէնքի հրապարակը: Ցօսք առած են Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Կառլէն Դալլաքեան եւ տիեզերագնաց Վլադիմիր Ջանիբէկով: Թանգարանի կողքին բարձրացած է յուշարձան մը, որ կը ներկայացնէ ռուս զինուորն ու հայ կամաւոր ռազմիկը:

×

ԽՈՐԷՆ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
33 ԼԱՒԱԳՈՑՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ

Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի դաշնակցութեան պրեզիտիումը հաստատած է, անցեալ մրցաշրջանի արդիւնքներով, Խորհ. Միութեան 33 լաւագոյն մարզիկներու ցանկը, որուն մաս կը կազմէ «Բարատա»ի խմբապետ Խորէն Ցովհաննիսեան: Հայ մարզիկը չորրորդ անգամն է որ մաս կը կազմէ յիշեալ ցանկին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԻՍԱՐԱՆԻ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ. - Հայ եկեղեցւոյ ծիսական մատեաններէն է Ծիսարան - Մաշտոցը, որ կը յատկանշուի էրիստոնէական եւ հեթանոսական ծէսերու յատուկ զուգորդումով : Անոր վերջնական կանոնական տարբերակի ձեւաւորման մէջ իրենց աւանդը ունին հայ մշակոյթի անուանի դէմքեր՝ Մես - րոպ Մաշտոց, Սահակ Պարթեւ, Յովհան Մանդակունի, Մաշտոց Եղիվարդեցի, Գրիգոր Տաթեւացի եւ ուրիշներ : Ժողո - վուրդի կեանքին մէջ ամէնէն աւելի տա - րածուածն է «Ձեռաց Մաշտոց»ը, որուն մէջ կան ծէսեր՝ որոնք ծագելով հին ժամանակներէն, միշտ ունեցած են իրենց երաժշտա - գեղարուեստական ձեւաւո - րումը : «Պատմաբանասիրական Հանդէս»ի այս տարուան 3-րդ թիւին մէջ՝ Ա. Ս. Ա. րեւշատեան, ընդարձակ յօդուածով մը անդրադարձած է «Մաշտոց»ի ձեւաւորման եւ գարգացման գլխաւոր հանգրուաններուն : Կուտանք յօդուածին հիմնական մասերը, արեւմտահայերէն :

×

Հայոց Ծիսարանի կազմութեան եւ զարգացման հարցով զբաղած են գիտնական - ներ մինչեւ այսօր : Տուեալ հատւածոյի պատմութեան անլոյծ հարցեր եւ «Մաշ - տոց» անուանումը բազմաթիւ ուսումնա - սիրողներու՝ պատմաբաններու, բանասէր - ներու, լեզուաբաններու մօտ հետաքր - քրութիւնը արթնցուցած է պատմականօ - րէն հաստատ տեղեկութիւններ փնտռե - լու այդ անունին եւ հատւածոյի կազ - մաւորման ժամանակագրութեան վերա - բերեալ : Այդ հարցով զբաղած են Ն. Ա. դոնց, Հ. Ղ. Ալիշան, Հ. Մ. Աւգերեան, Գ. Ֆնտզեան, Հ. Ա.ճառեան, Ա. Մնա -ցականեան, Ն. Թահմիզեան եւ ուրիշներ : Հայոց Ծիսարանի նուիրուած առանձին բնագրագիտական ուսումնասիրութեան հեղինակ է անգլիացի հայագէտ Ֆր. Ռո - նիպիր : Մանաւանդ գնահատելի է Մխիթարեաններու վենետիկեան հատ - ւածոյի զրչագիրը Մաշտոցներու նկարա - գրութեան՝ Հ. Բարսեղ Սարգիսեանի կա - տարած արժէքաւոր աշխատանքը, որ տեղ գտած է Վենետիկի ձեռագրացուցակի 3րդ հատորին մէջ :

Տակաւին վերջնապէս պարզ չէ, թէ ո՛ր Մաշտոցի անունին հետ պէտք է կապել հատւածոյի անուանումը, հայկական տուները ստեղծողի՞ն, թէ կաթողիկոս Մաշտոց Եղիվարդեցիի : Հարցը պարզե - լու համար անհրաժեշտ է նախ եւ առաջ նշել տուեալ հատւածոյի զարգացման հանգրուանները : Տարբեր ժամանակաշրջան - ներուն ապրած երկու Մաշտոցներու մասին գոյութիւն ունեցող տեղեկութիւն - ները, անկասկած, այդ հարցի լուսաբա - նութեան մէջ որոշ տարաձայնութիւններ - րու առիթ հանդիսացան : Հայոց գիրերը ստեղծող Մաշտոցը մատնանշող բազմա - թիւ ձեռագիրներու յիշատակարանները եւ Ծիսարանի կանոններու հեղինակնե - րու անանուն ցանկը, ամենայն հաւանա - կանութեամբ, անհիմն չեն : Ինչպէս ծա - նօթ է, այրուբենի ստեղծումէն եւ թարգ - մանական եռանդուն գործունէութենէն զատ Մաշտոց եւ Սահակ Պարթեւ իրենց աշակերտներուն օգնութեամբ անմիջական մասնակցութիւն բերին ծիսակատարու - թեան կարգաւորման եւ հարստացման, որ մինչ այդ կը կատարուէր յունարէն կամ ասորերէն լեզուներով : Մատենագէր - րական եւ մշակութային ժառանգութեան հայացման լայն թափը ե. դարուն մեկ - նաբանական, ջատագովական, հայ - բարանական, պատմական եւ վկայաբա - նական գրականութեան հետ մէկտեղ ընդ - գրկած էր նաեւ կանոնադրութիւնը եւ պաշտօնագրութիւնը : Տակաւին ե. դարու 20 - 30-ական թուականներուն հայերէն թարգմանուեցան Բարսեղ Կեսարացիի, Գրիգոր Նազիանզացիի, Կիւրեղ Երուսա -ղէմացիի, Եփրեմ Ասորի եւ վաղ քրիս - տոնէական աշքի զարնող այլ հեղինակ - ներու աղօթքներն ու քարոզները, կը - ցուրդները եւ հոգեւոր երգերը : Անոնցմէ շատեր մտան Ծիսարանի մէջ : Այլ հարց է, որ մեզի չեն հասած վաղ միջնադարու ծիսարանները : Սակայն կարելի է, որ այդ գիրքին մէջ յետագային առնուած զա - նազան կանոնները կենցաղավարած են Հայաստան անջատ վիճակի մէջ կամ՝ կցուած Պատարագամատոյցին, Տօնացոյ - ցին, Շարակնոցին եւ այլ հատւածոնե - րու : Աւելին, կարգ մը վկայութիւններ թոյլ կուտան ենթադրելու, որ արդէն Դ. դարուն Հայաստանի մէջ, Գրիգոր Լուսա - ւորիչի օրօք, կը կենցաղավարէր ծիսա - կատարութեան որոշակի օրինականացած համակարգ մը, որ յետագային վերանայ - ւեցաւ Սահակ Պարթեւի ժամանակ :

Այս տեսակէտէն ուշագրաւ յուշարձան է Ծիսարանին կցուող օրհնութիւնարեր ցան - կի կարգաւորութիւնը, որ բազմիցս դի - տարկուած է հայագիտական գրականու - թեան մէջ : Այդ ցանկը սովորաբար կըց - ւած է մեծ «Մաշտոց»ներուն :

... Համաձայն տուեալ ցանկի եւ այլ աղբիւրներու, Հայոց Ծիսարանի կազմու - թիւնը իրագործուած է Աստուածաշուն - չի թարգմանութեան զուգընթաց, քանի որ քրիստոնէական գլխաւոր ծէսերը, ինչ - պէս՝ մկրտութիւնը, հաղորդութիւնը, տպաշխարութիւնը եւ այլ օրհնութիւն - ներ, պէտք է հնչէին հայերէն լեզուով ա - ռաջին հերթին : Նոյնը կը վերաբերի այդ կանոններուն մէջ մտնող սաղմոսներուն, կցուրդներուն եւ շարականներուն : Հ. Գ. Զարբհանալեան այդ ցանկը կը դիտէ որ - պէս ե. դարու յուշարձան եւ կը դասէ երկրորդ տեղը՝ Աստուածաշունչի թարգ - մանութենէն ետք : Հ. Բ. Սարգիսեան ցանկը կ'անուանէ հնագոյն անանուն յի - շատակարան, չյստակացնելով, սակայն, անոր ստեղծման ժամանակը : Միւժամա - նակ ուրիշ տեղ մը ան կ'առանձնացնէ փո - քրը հատւած մը :

... Պէտք է ենթադրել, որ տուեալ ցանկը (ինչպէս նաեւ բազմաթիւ վկայու - թիւնները) մեզի հասած է ենթարկուելով այլեւայլ փոփոխութիւններու : Սակայն անոր տարբեր օրինակներու բաղդատու - թիւնը կը հաւաստէ, որ հակառակ կարգ մը տարընթերցուածքներու, անոնք միա - կերպ են : Ամենայն հաւանականու - թեամբ, Ծիսարանի կազմի մէկ մասը ձե - ւաւորուած է ե. դարու առաջին կէսին Սահակի եւ Մաշտոցի օրօք : Այնուհետեւ, կ'ուզենք ուշադրութիւն հրաւիրել Յով - հան կաթողիկոս Մանդակունիի գործու - նէութեան վրայ՝ կապուած ծիսակատա - րութեան կարգաւորման հետ ընդհանրա - պէս եւ Ծիսարանի կարգաւորման հետ՝ մասնաւորաբար : Ժ. - ԺԱ. դարերու պատմագիրները Մանդակունիի մասին կը գրեն. «Երանելի Յովհան Մանդակունի ... զՀայոց բազում կարգս ուղղութեան կատարեաց, զքարոզս գիշերի եւ տուընջեան, զկարգս մկրտութեան եւ զաւրհնութեան, զհաղորդութեան եւ զօրհնութիւնն եկեղեցւոյ, եւ զլխովիմբ զՊատարագամատոյցն, զոր Աթանասի ասեն լինել» :

Այս տուեալներէն եւ օրհնութիւնարեր ցանկի տեղեկութիւններէն դատելով, Յովհան Մանդակունի չատ բան ըրած է ծիսակարգութեան կատարելագործման ու ամբողջացման մէջ, որ հաւանաբար, լիովին բացատրելի պատճառներով Սա - հակի եւ Մաշտոցի օրօք անաւարտ մնա - ցած է : Հոսկէ կարելի է ենթադրել, որ ե. դարու երկրորդ կէսին, Մանդակունիի ժամանակ, աւարտեցաւ Ծիսարանի կազ - մութեան ու հայացման առաջին հանգըր - ւանը : Հայ եկեղեցւոյ պատմութեան մասնագէտ Մ. Օրմանեան ընդհանրապէս կը գտնէ, որ «Հայաստանեայց եկեղե - ցւոյ այժմեան ծիսական կարգերը Մանդա - կունեան կարգադրութիւններ կ՚ն ա ն կոչուիլ» :

Մեզի ծանօթ են նաեւ Թ. դարու կաթո - ղիկոս Մաշտոց Եղիվարդեցիի վերաբեր - եալ (երբեմն դինք կոչած են նաեւ Սե - ւանցի) քանի մը պատմական վկայու - թիւններ : Այդ վկայութիւնները կ'ուսում - նասիրեն, որ անոր կողմէ վերանայուած, ամ - բողջացած եւ մէկ հատորի մէջ ամփոփ - ւած են զանազան ծիսական կանոններ, որ այդ աշխատանքը առաւելաբար աւար - տած է Մաշտոցի մահուան տարին՝ 897ին, իսկ եկեղեցական ծէսերու հատւածոյի Հայաստանի մէջ այդ ժամանակէն «Մաշ - տոց» կոչուած է : Ճիշդ է, Մաշտոց Եղի - վարդեցիի վարքին մէջ, որ գրուած է տակաւին անոր ողջութեան օրօք իր ա - շակերտ Ստեփանոս Սեւանցիի կողմէ, ոչ մէկ յիշատակութիւն կայ այն մասին, որ ան զբաղած է Ծիսարանի բարեկար - գութեամբ : Հ. Ա.ճառեան զայն կը բա - ցատրէ անով՝ որ վարքը ստեղծուած է մինչեւ Մաշտոցի կաթողիկոս դառնալը : Ասիկա ամբողջովին կարելի է, որովհե - տեւ գոյութիւն ունեցող տղբիւրներու համաձայն, հատւածոյի բարեկարգու - թիւնը իրագործուած է անոր հայրապե - տութեան շրջանին :

Վկայութիւն մըն ալ կ'երեւոյ Գանձա - կեցիկ Մաշտոց կաթողիկոսի մասին. «Սա կարգեաց զղիրս որ ըստ իր անուան Մաշ - տոց կոչի, ժողովեալ զամենայն կարգեալ աղօթս եւ զընթերցուածն ի մխաին յար - մարեալ յաւելուածով յիւրմէ, որ ունի յինքեան զամենայն՝ կարգս հատւածոյ քրիստոնէութեան» :

... Այսպէսով, կ'ուրուագծուին Ծիսա - րանի կազմութեան գլխաւոր հանգրուան - ները. Դ. - Ե. դարեր՝ ծիսական կանոն - ներու կուտակման, հայացման եւ անոնց անջատ վիճակի մէջ կենցաղավարժման շրջան, Ե. - Թ. դարեր՝ Մանդակունիէն մինչեւ Եղիվարդեցի ժամանակաշրջան, կանոններու յետագայ աւելցման եւ բա - րեկարգման հանգրուան, եւ, վերջապէս, Թ. - Ժ. դարեր՝ Մաշտոց Կաթողիկոս Եղիվարդեցիի կողմէ իրագործուած կա - նոններու մէկ հատորի մէջ ամփոփումը : Այս տեսակէտէր փաստօրէն կը հաստատէ նաեւ Ներսէս Շնորհալիի՝ Միջագետցի - ներուն ուղղած թղթի մէկ հատուածը :

... Ինչպէս կ'երեւայ, «Մաշտոց»ի ըս - տեղծման նախապատմութիւնը ծանօթ էր Շնորհալիի եւ տակաւին այդ ժամանակ - ներուն ան կ'ընդունուէր որպէս սերունդէ սերունդ հաղորդուող պատմական վկա - յութիւն :

«Մաշտոց» հատւածոյի պահպանուած աւելի հին եւ եզակի նմոյշները կը պատ - կանին Թ. - Ժ. դարերուն, այսինքն այն շրջանին, երբ Մաշտոց Եղիվարդեցի վե - րանայած եւ մէկ հատորի մէջ ամփոփած է հայ եկեղեցւոյ ծիսական կանոնները : Մեզի չեն հասած ԺԱ. - ԺԲ. դարերու ծիսարանները, սակայն Երեւանի Մատե - նադարանը կը գտնուի ԺԹ. դարու սկիզ - բին պատկանող (1214) «Մաշտոց»ի հատ - ւած մը, որ որոշ չափով լոյս կը սփռէ նախորդ դարերու «Մաշտոց»ներու նկա - րագրին վրայ : Մատենադարանի Փոնտե - րուն մէջ կը գտնուին նաեւ ԺԹ. դարու 21 ընդարձակ «Մաշտոց»ներ : Վերջապէս, երրորդ եզրափակիչ շրջանը կ'ընդգրկէ «Մաշտոց»ներու (այդ կարգին նաեւ Ջե - ռաց «Մաշտոց»ներու) գլխաւոր, բաւա - կան մեծաքանակ եւ բազմազան մասը :

Ի՞նչ կը ներկայացնէր հատւածոն Մաշտոց Եղիվարդեցիի բարեկարգու - մէն ետք : Անշուշտ, հոն տեղ գտան բո - լոր ծիսական կանոններու գլխաւոր խում - բերը՝ առաւել ամբողջական տեսքով : Ազգային հատւածոներէն ամէնէն ծանօթ եւ հնագոյն «Մաշտոց»ը Ժ. դարով թը - ւագրուող այսպէս կոչուած վենետիկեան Մեծ «Մաշտոց»ն է, որ կը պարունակէ 47 կանոն : Ձեռագիրը մանրամասնօրէն նկարագրուած է Հ. Բ. Սարգիսեանի ձե - ռագրացուցակին, ինչպէս նաեւ Ֆ. Ռո -

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Ե. -

- Մինակ չպիտիթողուք հոս ձեր երի - տասարդը ... տեսէք, ասոնք ամէնը դամբաններն են ուրիշ օտարականներու ... ամէնն ալ երիտասարդ, ծաղկատ ... Բայց դէթ բախտը ունին հոս ննջելու մըշ - տապայծառ երկնքի մը տակ ... տեսէ՛ք սա ծաղիկները, որ ծլեր են անոնց աճիւն - ներէն ... տարի մը վերջ, եթէ գալու ըլլաք, ձեր մեռեալը պիտի գտնէք ծա - ղիկներու գալարներու ձեւին տակ ... Մխիթարանք մը չէ՞ ասիկա ձեզ համար, ու իրեն համար :

Ցեղոյ վերադարձան ապաքինարան. ալ ընելիք ոչինչ մնաց. Նոյն իրիկուն իսկ կրնային վերադառնալ :

Սալիտակազգեստ տարեց հիւանդապա - հուհի մը Արշաւիրի իրեղէնները յանձ - նեց Նուարդի.

- Ձեր ամուսինը, ձեր նշանա՞ծն էր արդեօք Պ. Արշաւիրը, հարցուց յան - կարծ :

- Ոչ ամենեւին, իրարու ֆուզէնններ էինք :

- Այս պարագային կրնամ ձեզի յայտ - նել. Պ. Արշաւիրը զոհ գնաց իր անխոհե - մութեան ... Նոր եկած առեն այնքան օգտուեցաւ. վիճակը կը բարւորէր օրէ օր ... Բայց սկսաւ զիւղի մէկ երկու հա - նած վարած աղջիկներուն հետ տեսնուիլ ... զգուշացուցինք զինքը ... ականջ չկախեց ... ժամադրութիւններ ... պի - չերային պատմուներ ... թեթեւամտու - թիւնը ունեցաւ նոյնիսկ մէկուն հետ քանի մը օր Նիս անցընել ... այ թէ ինչ - պէս կը գործածէր ձեր ուղարկած յատկ - եալ գումարները ... զգայուն, զիւրա - խառ տղայ մը կ'երեւէր. սիրտը կը թա - ռէր ամէն ծաղիկի ... Բայց այդ ապա - ռիչ յուզումներուն, այդ անկարգ արկած - ներուն տակաւին յարմար մարմինը չու - նէր ... ու մէկէն լինկաւ ... Ու տեսէք ի՞նչ պտանք իր բարձին տակ...

Անիկա Նուարդի երկարեց տուփ մը, ուր խառն ի խուռն կային քանի մը լու - սանկարներ - մատղաշ աղջիկներ, կամ Արշաւիրը՝ օրիորդի մը հետ թեւանցուկ, զանազան վայրերէ, - ու նաեւ խարտեաշ, սեւ մազի հիւակէններ, նամակներ հաւանաբար եւ մեռաքս, նրբակերտ թաշ - կինակ մը...

- Առէք, իր վերջին յիշատակները...

Նուարդ զրեթէ անտարբերութեամբ վերցուց տուփը, դրաւ Արշաւիրի իրե - ղէններուն մէջ. կը թուէր թէ բարեմիտ հիւանդապահուհիին խօսքերը կը հանդիպէին իր մեռած, անզգայ մէկ կէտին. ի՞նչ էին այդ թուղթի պատառները, եթէ ոչ երազի մը ստուերը, ափ մը մոխիր, զոր կարելի էր նետել Արշաւիրի դամ - բանին մէջ : Այնքան յոգնած կը զգար իր զլուխը եւ սիրտը, որ մտածել, խորհիլ ու զառնալն անգամ դժուարին ճիգ մը կը թուէր :

Իրիկուան դէմ բաժնուեցան վանքէն. պիշերը Նիսի կայարանէն առին վերա - դարձի գնացքը :

Երբ մթութիւնը աշխարհը լափելէ վերջ եկաւ կուլորի նման փակեցաւ պատու - հաններուն, երբ իրենց կառքին մէջ ուրիշ ոչինչ մնաց եթէ ոչ խժալուր լռութիւն մը, որ թմրեցուց մարդիկ, այն առեն Նուարդ, ինքզինքին դէմ առան - ձին մնացած, յիշեց տուփը ... նկար - ները, մազի գանգուրները կենդանացան իր աչքին :

Ցեղակարծօրէն կոտտացող վէրքի մը նման արթնցաւ այդ յիշողութիւնը իր մէջ, չիկահեր սլաք մը կարծէք ծակեր էր իր սիրտը :

Ուրեմն այդպէս. Արշաւիր մինչեւ վեր - ջը թեթեւի նման ոստոստեր է ծաղիկէ ծաղիկ, այնքան թեթեւամտօրէն զար - ձեր էր քմայքոտ բոցերու շուրջ, մին - չեւ որ իր թեւերը այրեր էին վերջնակա - նապէս...

Ուրեմն տարիներէ, մանաւանդ ամիս - ներէ ի վեր ինք, Նուարդ, բոլորովին ու - նայն, պատրաստից երազի մը ի սպաս դրած էր իր սիրտը. իր ամէն վայրկեա - նը, իր յոյսերն ու թաքուն մտածում - ները թաթաւուած էին այդ երազով, ու տարօրինակ ակնկալութեամբ ... ի՛նչ ինքնախաբէութիւն, խեղճ Նուարդ ... Ու ինք, մինչ իր կարելի ու անկարելի բո - լոր միջոցները առանց տակարկելու, ան - խընայ կը նետէր, կը զոհաբերէր յանուն Արշաւիրի փրկութեան, անիկա, ամենա - զոյգն հետաքրքրութիւնը անդամ չէ ունեցած իր մասին. ինք, Նուարդ, միշտ բացակայ եղած է անոր ներաքող զգացումներէն, անոր հոգիէն ... Այ, ի՛նչ գառն ինքնախաբէութիւն, խեղճ աղ - ջիկ...

(Շար. 43)

ՅԱՎԱՌԱԾ ԿԱՏԱԿՈ

= հատված =

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՅԱՆՅԱՑ ՍԱՆ

Վ. ՂԱՀՈՒՄՅԱՆ

Կիրակի առավոտյան հազիվ էինք արթնացել, երբ մեր դռան զանգը ղողանջեց: Ես գնացի բացելու, և ներս մտավ մեր հարևանուհի Մարիամ տատը: Նա ինձ ասաց, որ ինքը շտապում է հիվանդանոց, և խնդրեց, որ մենք մեր մոտ պահենք նրա թոռնիկ Արմենին, մինչև որ նա վերադառնա:

Մարիամ տատը հեռացավ, և մենք սկսեցինք խաղալ: Արմենը շատ լավ տղա էր, և մենք նրա հետ շատ զվարճացանք: Ես նրան ցույց տվեցի իմ բոլոր խաղալիքները, և նա ինձ ցույց տվեց իր նկարները: Հետո մենք գնացինք այգի, որտեղ մենք ուրախությամբ խաղում էինք մինչև ճաշի ժամանակ:

Ճաշից հետո Արմենը քնեց, իսկ ես սկսեցի կարդալ իմ նոր գիրքը: Ես այնքան հետաքրքրվեցի, որ չնկատեցի, թե ինչպես անցավ ժամանակը: Հանկարծ լսեցի, որ զանգը ղողանջում է: Ես գնացի բացելու և տեսա, որ Մարիամ տատը եկել է Արմենին տանելու:

Նա ասաց, որ հիվանդանոցում ամեն ինչ լավ է անցել, և որ Արմենի մայրիկը շուտով կվերադառնա տուն: Ես շատ ուրախացա այդ լսելով, քանի որ Արմենի մայրիկը շատ հիվանդ էր:

Մարիամ տատը հրավիրեց ինձ ճաշի, բայց ես հրաժարվեցի, քանի որ ինձ սպասում էին տանը: Ես հրաժեշտ տվեցի նրանից և գնացի տուն:

Տանը ինձ սպասում էին ծնողներս: Նրանք ինձ հարցրին, թե ինչպես անցավ օրը, և ես պատմեցի նրանց ամեն ինչ: Հետո ես ընթրեցի և գնացի քնելու:

Ա. Ս. ՊՐԿՏՉՅԱՆ

ՂՈՂՑՈՂՎԱԾ

Ինչպես հայտնի է, Ալեքսանդր Մեծը, որ ամբողջ աշխարհը ուզում էր իր տիրապետության տակ դնել, մի անգամ Հնդկաստանում հանդիպում է մի ճգնավորի, որը նրան ասում է, որ ինքը ոչ մի բանի կարիք չունի, և որ ոչ ոք չի կարող նրան ոչ մի բան տալ: Ալեքսանդրը զարմանում է այդ խոսքերից և հարցնում ճգնավորին, թե ինչ կարող է նա անել նրա համար: Ճգնավորը պատասխանում է, որ Ալեքսանդրը պետք է հեռանա նրանից, որովհետև նրա ներկայությունը խանգարում է նրան:

Ալեքսանդրը զարմանում է ճգնավորի խոսքերից և հարցնում, թե ինչ է նա ուզում: Ճգնավորը պատասխանում է, որ ինքը ուզում է միայն մի բան, որ Ալեքսանդրը չի կարող տալ նրան, այն է՝ կյանք: Ալեքսանդրը ասում է, որ ինքը կարող է նրան կյանք տալ, եթե նա ուզի: Ճգնավորը պատասխանում է, որ ինքը չի ուզում կյանք, որովհետև նա անմահ է

Պ. Թորգոմ Մեսրոպեան, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Մեսրոպեան (Ժընեւ) եւ զաւակները Դանիէլ, Ժիլ եւ Կասվիէ (Գոնատա), Տէր եւ Տիկին Արմենակ Գուրյումճեան եւ զաւակը Ֆիլիփ, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Զօհրապ եւ զաւակները (Թեհրան), Այրի Տիկին Պերճուհի Կոնտոնեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ա. Դաւիթեան եւ զաւակները (Թեհրան), Տոքթ. եւ Տիկին Գ. Ճուվնաթանեան եւ զաւակը (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ազատեան (Թեհրան), ինչպէս նաեւ Զօհրապեան, Պաղտասարեան, Մուրատեան, Համբարձումեան, Մեսրոպեան, Միքայէլեան, Որբերեան եւ Քոֆիները ցաւակցութիւնները խոր վիշտով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԻՀՐԱՆՈՑՇ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Զօհրապ)

կակծալի մահը որ պատահեցաւ Դեկտ. 27ին, 80 տարեկանին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտ. 31, ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը կը փոխադրուի Քուրպըվուայի գերեզմանատունը:

Փոխան ծաղկեպսակի, նախընտրելի է նուիրատուութիւններ ընել բարեգործական կազմակերպութիւններու:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ԾԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Թորգոմ Մեսրոպեանի եւ զաւակներուն:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 1, կաղանդ, տաբեմուտ, Գ. օր Ծննդեան պահոց, ժամը 10-ին պատարագ:

ԿԻՐԱԿԻ. - Ի Կիրակի Ցիսնակաց ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տաքէսեան ընտանիքը իր կրած անդարմանելի կորուստին առթիւ պարտք կը զգայ իր սրտագին երախտագիտութիւնը յայտնել Գիւտ Եպիսկ. Նազդալեանի, որ իր զամբանականով և Մեսրոպ քհնյ. Ժամկոչեանի, Ղեւոնդ քհնյ. Սոմունճեանի, իրենց ներկայութեամբ մասնակից ըլլալուն իրենց խոր վիշտին: Շնորհակալութիւններ Մարսէյլի Համազգային կրթական կեդրոնի վարիչ-անօրէն Պ. Ցակոբ Պալեանի իր խօսած զամբանականին համար, Փարիզի Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի անօրէնուհի Տիկին Սիլվա Գարակիւլեանի, անձամբ եւ Օր. Հերմինէ Գալուստեանի զրաւոր արտայայտած ցաւակցութիւններուն համար: Շնորհակալութիւններ նաեւ Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան առենապետին եւ անդամներուն, որոնք իրենց ցաւակցական պիրով ու ներկայութեամբ մասնակից եղան իրենց վիշտին, հուսկ՝ Շնորհակալութեան լայն բաժին մը բոլոր անոնց, զոր դական եւ բարեկամ, որոնք անձամբ, զբրով, հեռաձայնով, ծաղկեպսակով եւ նուիրատուութեամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի և անմոռանալի քրոջ՝

ՄԱԹԻԼՏ ՏԱՓԻՍԵԱՆԻ

մահուան եւ յուղարկաւորութեան առթիւ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 1, կաղանդ տօն տնօրէնութեան Ցիսուսի Քրիստոսի, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 11-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի հայ սկաուտներու տարեկան հանդէսը՝

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 13-ԻՆ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԻՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կազմակերպած է Տօնածառի հանդէս մը, Կիրակի Ցունուար 2, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, Սալ ոէ Ֆէթի մէջ:

Կը հրաւիրուի Վալանսի Հայութիւնը քաջալերելու Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութիւնը:

REPAS de NOEL ARMENIEN

La M.C.A. - Paris
17, Rue Bleue — 75009 Paris
organise un repas pour le Noël arménien
Jeudi 6 Janvier
PRIX 200 F
Réservation indispensable au : 656-02-21
ou à la M.C.A. 824-63-89
246-03-65

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է Տիկին Լիզա Մոսաիչեանէ 500 Ֆ. վան եկեղեցւոյ պայծառութեան, իր մօր՝ Կիւլիւնիա Տամլամեանի, կէսուր մօր՝ Փերուզ Գ. Մոստիչեանի եւ եղբայրներուն՝ Վարուժան եւ Հրայր Տամլամեանի յիշատակին:

ՁԱՆ

Տեսինի Հայ Մշակոյթի Տան ընկերային յանձնախումբը կը կազմակերպէ հայ տարեցներու նուիրատուած՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՁԱՇ

Կիրակի Ցունուար 9, ժամը 12-ին:

Արձանագրութիւն. - Ցունուար 3-էն առաջ:

Հեռաձայն. - (7) 849 - 42 - 97:

ԿԵՍԱՐԻՈՑ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՑՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՏՕՆՆ

ԵՒ

ԿԵՍԱՐԱԿԱՆ ՔՆԹԻՑՈՎ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ցունուար 9, Կիրակի, ժամը 16-ին Հ. Բ. Ը. Մ. - «Ալեք Մանուկեան» Մշակոյթի սրահը:

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro: Courcelles)

Նախագահութեամբ՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՑՍ ՄԻՒԹԻՎԵԼԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ սիրայօժար մասնակցութեամբ՝

Ռոզի Նաւասարդեանի, Արաքսի Գմբէթեանի, Ռուբինա Մելիֆ-Ազարեանի, Անի Գաբիկեանի, Անի Զագըրեանի եւ կիթառիստ՝ Բիւզանդ Ցընտրճեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Ծախքերու մասնակցութիւն 30 Ֆ:

POUR LES ARMÉNIENS
PAR LES ARMÉNIENS

au profit de:

« RADIO ASK »

REVEILLON NOUVEL AN — LE 31 DECEMBRE
avec le chanteur
NORAIR
ET SON ORCHESTRE DE 7 MUSICIENS

— PROGRAMME: Noraïr, la chanteuse Virginie Kekedjian (imitation de France Gall)
le chanteur Coco Krikorian, le clarinettiste Sarkis Yanikian (de Valence)
— MENU : Saumon fumé — Hors d'œuvres — Dîner super — Vin et service compris
— PRIX: 250 F. par personne — Enfant demi tarif — 50 F. sans dîner après 23 h 30
LOTERIE VIDEO MAGNETOSCOPE
COLLEGE SAMUEL - MOORAT — 26, Rue Troyon — 92310 SEVRES
Réservations: 878. 02. 99 (A.A.A.S.) — 501. 98. 89 (PARIS)

DISQUE VOGUE
N° 524 013
ARA BARTEVIAN
MELODIES LYRIQUES ARMENIENNES
par
VERA HONORAT (de l'Opéra) — JANET MAFIAN (Ecole Normale de Musique)
Préface d'ALEXANDRE SIRANOSSIAN
Ուռենի - Իդա - Արսրակաւ սիրերգ - Նոյեմբեր
Սեւ աղջիկ եմ - Աշնանամուտ օրերը - Ես հրեշտակ չեմ տեսած
Մեղուն - Վանայ Ծովը - Գիշերային - Կոյրը
Գիւղիս ճամբան - Հունձք - Տերեւաթափ - Սիրոյ մասին - Ծիլ ու ծաղիկ
Stéréo 33 tours — en album de luxe
60 FRANCS — PORT EN SUS
En vente chez l'auteur:
14, RUE PETIT — 75019 PARIS — TEL.: 208. 99. 22
envoi contre remboursement

SPECIAL FETES

offrez l'or au prix de gros

en promotion :

CROIX ETCHMIADZINE
ALPHABET ARMENIEN

et aussi :
BAGUES - ALLIANCES
BRACELETS - CHAINES etc
DIAMANT - RUBIS
SAPHIR - ÉMERAUDE

Sté Gaby
BIJOUX — CRÉATEUR
G. AVEDISSIAN

Tél. 824 86 85
Mo Cadet, Montmartre
42, rue du Fg. Montmartre
75002 PARIS

à Marseille la photo couleur en 1h chez Quetzal

le plaisir immédiat

189, rue de Rome 13006 Marseille
à deux pas de la place Castellane
ouvert de 9h30 à 19h30 du lundi au samedi
gérant : Jean-Pierre Bodossian.

QUETZAL

offre de lancement
-30%
sur présentation de ce coupon
30% de réduction
sur le tirage d'une
pellicule couleur 24 poses
offre valable jusqu'au 31.1.83

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
30
JEUDI
30 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատ: 2,50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.336 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.336

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՌԱԿՈՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ ԽՕՍԵՑԱՆ
Ժ. ՄԱՌՆԷ ԵՒ Փ. ՄՕՌՈՒԱ

———×———

Փլաս տիւ Քուլուարէլ - Ֆապիէն, *չուրջ տասը հազար հոգի համախմբուած էին, երեքշաբթի առաւօ, իրենց վերջին յարգանքը մատուցանելու Առակոնի, ոմանք թերեւս կուսակցականին, բայց չատեր, անկասկած՝ բանաստեղծին, քանի ինչ որ պիտի մնայ Առակոնէ, հաւատարիմ չարքայինի մը յիշատակը չէ այլ՝ դարուս ֆրանսացի մեծագոյն բանաստեղծներէն մէկուն գործը: Արարողութեան մասին, Մաքէն կը գրէ թէ ,1958ին երբ կը կատարուէր Մարսէլ Քաչանի յուղարկաւորութիւնը, Սուսլով դիտելով կատարելութիւնը կարգ ու կանոնին, չէ կրցած ծածկել իր հիացումը ու ըսած է, կամաց մը, Մ. Թորէզի.* - «կուսակցութիւն մը, որ ի վիճակի է նման թաղում մը կազմակերպել, մեծ կուսակցութիւն մըն է» ու կ'աւելցնէ թէ մարդ կը տարուի բաղդատելէ, քանի համայնավար ծիսակատարութեան մէջ, թաղումները, ամէն բանէ առաջ, քաղաքական ցոյցեր են: Ինքնատիպ չըլլալով հանդերձ, բոլորը համամիտ են ընդունելու որ Ժ. Մառչէյի դամբանականը նուազ պայմանաւորական էր քան Նախարարապետ Մօռուայի ճառը, որ զերծ չէր որոշ տափակութենէ մը: Մառչէ կը բերէր իր կուսակցութեան հրաժեշտի խօսքը եւ ոգեկոչելով մեծ բանաստեղծը եւ իր գործը որ «իր դրոշմը դրաւ դարուս վրայ, որովհետեւ չդադրեցաւ պայն կանխելէ» կը յիշէր նաեւ, Լօթրէամօնի խօսքը այնքան սիրելի դերիրապաշտներուն «Բանաստեղծութիւնը որպէս նպատակ պէտք է ունենայ գործնական ճըշմարտութիւնը»: Մառչէ որոշ ինքնաքննադատութենէ մը խոկ չխուսափեցաւ երբ չեշտեց.- «ով պիտի ըսէ թէ որքան պայծառատեսութեամբ, գիտցաւ մեզի հետ դիմագրաւել, չրջան մը բաժնուած սը - խալները»:

Ցանուն կառավարութեան, Փ. Մօռուա կ'ոգեկոչէ ամբողջ կեանքի մը հաւատարմութիւնը, որ կը պահանջէ, երբ ամէն ինչ կը փակուի, որ չարքայինը չմոռցուի ի նպաստ դրագէտին: Եղաւ մէկն ու միւսը կեանքին մէջ, կը մնայ մէկն ու միւսը մահուան մէջ: Կը յիշէ սակայն թէ երբ Առակոնի կը հարցնէին, - «Նախ համայնավա՞ր էք թէ դրագէտ», կը պատասխանէր՝ «դրագէտ»:

Ինչպէս Մառչէ, Մօռուա ալ չի խուսափիր քերթուածներէ հատուածներ արտասանելէ, ինչ որ ըսել կուտայ թըղթակիցի մը թէ «քաղաքական դէմքերուն գործը չէ քերթուած կարդալ»...:

Արարողութեան աւարտին, արդէն, Ֆր. Շօմէթ կ'արտասանէ «Բանաստեղծները» գործին վերջաբանը:

Ծանօթ կառավարութեան, Փ. Մօռուա կ'ոգեկոչէ ամբողջ կեանքի մը հաւատարմութիւնը, որ կը պահանջէ, երբ ամէն ինչ կը փակուի, որ չարքայինը չմոռցուի ի նպաստ դրագէտին: Եղաւ մէկն ու միւսը կեանքին մէջ, կը մնայ մէկն ու միւսը մահուան մէջ: Կը յիշէ սակայն թէ երբ Առակոնի կը հարցնէին, - «Նախ համայնավա՞ր էք թէ դրագէտ», կը պատասխանէր՝ «դրագէտ»:

Ինչպէս Մառչէ, Մօռուա ալ չի խուսափիր քերթուածներէ հատուածներ արտասանելէ, ինչ որ ըսել կուտայ թըղթակիցի մը թէ «քաղաքական դէմքերուն գործը չէ քերթուած կարդալ»...:

Արարողութեան աւարտին, արդէն, Ֆր. Շօմէթ կ'արտասանէ «Բանաստեղծները» գործին վերջաբանը:

Չորեքշաբթի օր ալ, Առակոն կ'ոգեկոչուէր օրաթերթերուն մէջ, յուղարկաւորութեան առթիւ, անշուշտ, բայց նաեւ այլ դրուագներու պատճառաւ: Այս առընչութեամբ յատկանշական էր «Քոթիտիէն տը Փարի»ի մէջ լոյս տեսած յօդուած մը (որու առարկայական բնոյթն ու խորքը չատ չեն համապատասխաններ թերթին ներկայ ձգտումներուն), զոր ստորագրած է Ժ. Մ. Ռուար եւ որուն խորագիրն է.- «Արդիւնած է ստորնացնել»: Յօդուածագիրը ոգեկոչելով մարդը Առակոնի մէջ, կ'ապացուցանէ անոնք որոնք նախ փորձած են կասկածի ենթարկել իր սէրը Էլզայի հանդէպ (մանաւանդ անոր մահէն ետք, յիշելով թէ ուրիշներ սիրած է, երիտասարդներ եւլն.), ապա նախատած են կուսակցականը, որ լուծած է Լեհաստանի և Աֆղանիստանի առեն ու կ'ըսէ.«Եթէ Առակոն պատկանած է այդ կուսակցութեան, իր կեանքին իմաստ մը տալու համար է: Այնքան մարդիկ կը թափառին մեր չուրջ նման մեռած հոգիներուն, անհոգ զիրենք չրջապատող թըշուառութեան, անարդարութեան ի տես, անոյշ - անոյշ մրափած իրենց անձնասիրութեան ծոցը, որ կարելի չէ արհամարհել անոնք՝ որոնք պահանջը կը զգան աշխարհը փոխելու - նոյնիսկ եթէ խաբուածներն են իրենց ազնուութեան, իտէալին, ինչպէս եղաւ չատ մը համայնավարներու պարագան: Ո՛չ, համայնավարութեան անդամակցիլ, ուրիշ բան է, քան ձոքէ - Քլըպին արձանագրուիլ: Ասիկա կրնայ վկայել, երբ մարդ հոգի մը ունի, եղբայրութեան փափաքի մը, մարդուն հանդէպ սիրոյ մը, որ կրնայ մոլորիլ, խրիլ, բայց որ զերծ չէ, մեծութենէ: Գիտնանք, ինչպէս Մօռիս Պառէս, դնահատել մեր մեծ հակառակորդները, առանց զանոնք ստորնացնելու»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆ - ԻՍՐԱՑԻԼ բանակցութիւնները առաջին օրն իսկ լաւ ճամբայ չըլլանեցին, քանի կողմերը չկրցան համաձայնիլ օրակարգին չուրջ: Իսրայէլի համար առաջնահերթ հարցը երկու երկիրներու յարաբերութեանց բնականոն դառնալն է, մինչ Լիբանանի համար՝ օտար բոլոր ուժերու պարպումը: Ցաջորդ հանդիպումը՝ իսրայէլեան հողի վրայ, Հինգշաբթի առաւօ: Ամէն պարագայի մէջ, Ամերիկացիք, որոնք կը մասնակցին խօսակցութեանց, չատ գոհ են: Այս միջոցին Ֆրանսական հեռատեսիլն ու մամուլը չատ տեղ կուտան Լիբանանի: Ա. կայանը միանաբար «Մոնտ»ի հետ, հաղորդումներ եւ յօդուածներ կը ներկայացնեն, ամէն օր: Երեքշաբթի իրիկուան «Մոնտ»ի «Լիբանանեան» էջերուն մէջ կը «փայլէր» Պրիսթոլ պանդոկի վարիչ - տնօրէնուհին՝ Տիկին Առաքելեան, որուն նուիրուած երեք սիւնակներուն խորագիրը էր՝ «Զրահուած պանդոկապետուհին»...:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գերագոյն Խորհուրդը ներման հրովարտակ մը հանած է, բայց միայն քրէական յանցաւորներու համար: Կը ճշդուի որ հրովարտակը չի վերաբերիր այն դատապարտեալներուն, որոնք «Պետութեան դէմ, յատկապէս վտանգաւոր ոճիրներ գործած են», կամ «վնասած վարչական կարգին»: Ասիկա պարզապէս կը նշանակէ թէ ներման արժանի չեն քաղաքական բանտարկեալները (ի դէպ, Կ. Կոմիտէի Ա. կցորդը ճշդած էր որ քաղաքական բանտարկեալ չկայ Խորհ. Միութեան մէջ»...):

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ - ՊԻՑՐՈՒԹ հրացանաձգութիւն մը ծայր տուած է Վալիտ Ճումպլաթի բնակարանին մօտ: Անծանօթ հագուստներով հատուածներ արտասանելէ, ինչ որ ըսել կուտայ թըղթակիցի մը թէ «քաղաքական դէմքերուն գործը չէ քերթուած կարդալ»...:

Արարողութեան աւարտին, արդէն, Ֆր. Շօմէթ կ'արտասանէ «Բանաստեղծները» գործին վերջաբանը:

Չորեքշաբթի օր ալ, Առակոն կ'ոգեկոչուէր օրաթերթերուն մէջ, յուղարկաւորութեան առթիւ, անշուշտ, բայց նաեւ այլ դրուագներու պատճառաւ: Այս առընչութեամբ յատկանշական էր «Քոթիտիէն տը Փարի»ի մէջ լոյս տեսած յօդուած մը (որու առարկայական բնոյթն ու խորքը չատ չեն համապատասխաններ թերթին ներկայ ձգտումներուն), զոր ստորագրած է Ժ. Մ. Ռուար եւ որուն խորագիրն է.- «Արդիւնած է ստորնացնել»: Յօդուածագիրը ոգեկոչելով մարդը Առակոնի մէջ, կ'ապացուցանէ անոնք որոնք նախ փորձած են կասկածի ենթարկել իր սէրը Էլզայի հանդէպ (մանաւանդ անոր մահէն ետք, յիշելով թէ ուրիշներ սիրած է, երիտասարդներ եւլն.), ապա նախատած են կուսակցականը, որ լուծած է Լեհաստանի և Աֆղանիստանի առեն ու կ'ըսէ.«Եթէ Առակոն պատկանած է այդ կուսակցութեան, իր կեանքին իմաստ մը տալու համար է: Այնքան մարդիկ կը թափառին մեր չուրջ նման մեռած հոգիներուն, անհոգ զիրենք չրջապատող թըշուառութեան, անարդարութեան ի տես, անոյշ - անոյշ մրափած իրենց անձնասիրութեան ծոցը, որ կարելի չէ արհամարհել անոնք՝ որոնք պահանջը կը զգան աշխարհը փոխելու - նոյնիսկ եթէ խաբուածներն են իրենց ազնուութեան, իտէալին, ինչպէս եղաւ չատ մը համայնավարներու պարագան: Ո՛չ, համայնավարութեան անդամակցիլ, ուրիշ բան է, քան ձոքէ - Քլըպին արձանագրուիլ: Ասիկա կրնայ վկայել, երբ մարդ հոգի մը ունի, եղբայրութեան փափաքի մը, մարդուն հանդէպ սիրոյ մը, որ կրնայ մոլորիլ, խրիլ, բայց որ զերծ չէ, մեծութենէ: Գիտնանք, ինչպէս Մօռիս Պառէս, դնահատել մեր մեծ հակառակորդները, առանց զանոնք ստորնացնելու»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԴԵԿՏ. 21 - 23)

«ՍԻՐԱՄԱՐԳԻ ՃԻՉԸ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՊԱՍՏԱՌԻ ՎՐԱՑ

Բարձր գնահատականով համամիութենական պաստառի վրայ ցուցադրուելու արժանացած է երիտասարդ բեմադիրներ Սուրէն Բաբայեանի եւ Միխայիլ Դով - լաթեանի «Սիրամարգի ճիչը» չարժանըկարը, ուր արծարծուած են բարոյական հարցեր, մարդուն պարտականութեան զգացումը մարդուն հանդէպ: Սուրէն Բաբայեանի ուրիշ մէկ ժապաւէնը՝ «Բարման ուղեորդ օրը», անցեալ տարի մրցանակի արժանացած էր Իտալիոյ միջազգային փառատօնին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹԱՂԱԹ, ԿՐԿԻՆ ԹԱՂԱԹ

———×———

ԻՐ ՅՈՒՇԵՐԸ «ԹԻՐՃԻՄԱՆ»Ի ՄԷՋ

Գ.

ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆԿԷ ՎԵՐՋ

Արիֆ Փաչայի նախագահած Զինուած ուժերու Ատեանը մեր ուղերու գլխաւորութեամբ 24 զինուոր եւ աչխարհական գործիչները զանազան բանտարկութիւններու դատապարտեց:

Մեր պաշտպան փաստաբանը էտիրնեցի Մէհմէտ Շէրքֆ ալ, իր պաշտպանողական ըրած միջոցին, առեանը անարգած ըլլալու ամբաստանութեամբ դատապարտութիւն կրեց եւ մեր չարքերուն միացաւ:

Իմ այս առաջին բանտարկութեան չըլլանս ինձի համար իր բովանդակ իմաստով վարժարան մը եղաւ: Հոն է որ Հաֆըզ Իպրահիմ Էֆէնտիէն արաբերէնէն, մահեատոնացի իրաւաբան Վլահոֆէն յունարէնէն եւ անգլերէնէն սորվեցայ: Իսկ միւս կողմէ կը չարունակէի նաեւ ֆրանսերէնի ուսումս:

Արդարեւ, եթէ արժեւորէք, երկու տարին քիչ ժամանակ մը չէ: Դատապարտութեան ժամանակամիջոցի աւարտին քիչ մնացած, օգտուեցանք ներումէ մը եւ ազատ արձակուեցանք: Բայց այս ներումը պայմանաւոր էր: Մեզմէ ոչ մէկը արտօնուած էր էտիրնէ մնալ: Անատոլու ալ պիտի չկարենայինք անցնիլ, բայց Րումելիի չրջանին մէջ մեր ուզած մէկ վայրը պիտի կարենայինք չարունակել մեր նախկին պաշտօնները:

Այս որոշումը գլխուս մէջ միչտ հարցական մը ստեղծած է: Կը խորհէի, թէ չատ բարձր մակարդակի վրայ, մեր այս չարժումը վաւերացնո՞ղներ կային արդեօք:

Ես, որ դատապարտուած էի «վնասակար գաղափարներ տարածելու» ամբաստանութեամբ, չրջուն թղթատարական պաշտօնի մը կը կոչուէի Սելանիկ - Մանաստր դիծին վրայ:

Կարծես թէ «գլխուդ մէջ եղածները ուզածիդ պէս տարածէ» ըսել կ'ուզէին ինծի:

Այս ներման իրական երեսը դեռ մինչեւ այսօր անծանօթ մնացած է մեզի:

Ծանօթ. - Այսօրուան Իսրայէլի Պետութիւնը Օսմանեան չրջանին Թուրքերու պատկանող երուսաղէմի Նահանգին մէջ այն մէկ մասին վրայ է որ հիմնուած է: Օսմանեան իշխանութիւնը: Բազմաթիւ նահանգային բաժանումներ ունէր: Երուսաղէմի նահանգը, որուն մէջ կը գտնուէր երեք երկնային կրօնքներու՝ Քրիստոնէութեան, Իսլամութեան եւ Հրեաներու հաւատքի կեդրոն Ս. Քաղաքը, այսօրուան Իսրայէլէն զատ իր սահմաններուն մէջ կ'առնէր նաեւ Պաղեստինի Արաբական չրջանը եւ Յորդանանը:

Ասկէ զատ, Օսմանեան Կայսերական ընտանիքի հոգային հարստութեան մեծ մասն ալ այս չրջանին մէջ կը գտնուէր: 1896-ին Զուիցերիոյ մէջ կատարուած Սիոնականներու Գ. Համաժողովէն յետոյ Հրեաները «Օսմանեան Պետութեան երեք տարուան պիւտճէի փոխարժէք ոսկի»ի փոխարէն, առաջարկեցին դնել կամ 99 տարի պայմանաժամով վարձել Պաղեստինի ծովափնեայ «կայսերական Ագարակներ»ու յատուկ հողամասը:

Օսմանեան կայսրը մերժած էր այս առաջարկը: Սիոնական Պատուիրակութեան խօսնակ սելանիկցի փաստաբան Էմանուէլ Քարասոտու, որ աւելի վերջ՝ 1908, Մարտ 31-ի դէպքերու ընթացքին Սուլթան Աբտիւլ Համիտի պահընկէցութեան հաղորդագրութիւնը ներկայացնողներու մէջ ալ գտնուեցաւ, 13 տարի առաջ տրուած այդ ժխտական պատասխանին օրը Պալատական Ընդհանուր Քարտուղար Գարա Թահսին Փաչայի հետեւեալ խօսքերը ըսած էր.

- Ես ուրիշ օր մըն ալ պիտի գամ հոս, բայց այն ատեն պարտականութիւնս տարբեր պիտի ըլլայ»:

Թողունք չատ հեռաւոր չրջանները, արդեօք կարելի՞ է ըսել, թէ մօտ օրերու պատմութեան ներքին կարգ մը իրականութիւնները գոնէ ծանօթ են մեզի:

ՄԱԿԵՏՈՆԻԱ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՁԱԿԱՏԱԳՐԻՆ ՄԷՋ

Օսմանեան Կայսրութիւնը քաղաքական դատապարտեալներու դէմ, յատուկ կիրարկութեան եղանակ մը ունէր, որ թերեւս անկարելի էր տեսնել աչխարհի որեւէ ուրիշ մէկ անկիւնին մէջ: Այն, ենթական թէ աչքի առջեւ կը պահէր եւ թէ անգործ ու նիւթական զժուարութեան չէր մատներ զայն: Նոյնիսկ, երբ որեւէ քաղաքական յանցաւորի իր չրջանին մէջ կարելի չէր ըլլար գործ մը ապահովել, պաշտօնի մը վրայ գտնուած ըլլալու ձեւով ամսական մը կը տրամադրուէր տնօրը:

Զիս ալ Սելանիկ - Մանաստր Շրջան Թղթատարական պաշտօնի կոչած էին:

Երբ բանտին մէջ, տարիներով այլեւս լաւ մը հաւատացած էինք, որ հայրենասէրը նպատակ մըն է մեր մտաղրածը, մանաւանդ մակեդոնացի իրաւագէտ Վլահոֆ ալ իմ գլխուս մէջ դրած էր այն համոզումը, թէ Օսմանեան Պետութեան ճակատագիրը պիտի որոշուի Մակեդոնիոյ մէջ: Անգամ մը ճանչցուած էի այլեւս եւ տեսակ մը հսկողութեան տակ է որ կը գտնուէի: Ուստի, ո՞ր պարտականութիւնը ինծի աւելի յարմար կրնար եղած ըլլալ, քան Սելանիկ - Մանաստրը Շրջան Թղթատարութիւնը, որուն չնորհիւ այս ընդարձակ չրջանը պիտի կարենայի պտրտիլ մէկ ծայրէն միւսը:

Սելանիկի մէջ տեսածներս զարմանք կը պատճառէին ինծի: Զինուորական ու աչխարհականներու ընտրեալ դասակարգը հոն հաւաքուած էր: Կարծես թէ Բաբելոնի աչտարակ մըն էր այդ քաղաքը: Պոլիսի մէջ որքան դեսպանատուն կը գտնուէր, նոյնքան ալ հիւպատոսարան հաստատուած էր Սելանիկի մէջ:

«Բարենորոգութեան Պատուիրակութիւն» անունին տակ քաղաքին լաւագոյն եւ հանգստաւէտ չէնքերուն մէջ հաստատուող անգլիացի, գերմանացի, ռուս, ֆրանսացի, իտալացի եւ աւստրօ-գերմանական հիւպատոսութիւնները, Մակեդոնիոյ համար գաղտնի թէ ազատ պայքարի մը մէջ գտնուող յոյն, պուլկար, գարատաղցի, սերպ եւ ռումանացի անձնաւորութիւնները, ինչպէս նաեւ քաղաքին մէջ բոլորովին տարբեր հատուած մը կազմող Հրեաները այնպէս մը ընդելուզուած էին իրարու մէջ, որ այլեւս հրաչք մըն էր այդ մթնոլորտին մէջ Օսմանցիներու գոյութեան չարունակումը:

Ներկայիս պէտք է խոստովանիմ որ մենք այդ հրաչքը կը տեսնէինք Սահմանադրութեան իրականացումով միայն, քանի որ այդպիսի վարչական ձեւերու մէջ գտնուող երկիրներ, իրենց նման հարցերը կրցած էին լուծման հասցնել:

(Շար. 3)

60-ԱՄԵԱԿ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

1922 Դեկտեմբեր 30

Փետրուարեան Յեղափոխութիւնը 1917-ին, փաստօրէն Ռուսիոյ տարրալուծումին կը ծառայէ: Մարտէն իսկ կայսրութեան ենթակայ ազգերը, հրապարակ կը դնեն իրենց ազգային իշխանութիւնները հաստատելու պահանջները: Առանց, սակայն, խզելու իրենց կապը Պետրոգրադի հետ: Ժամանակաւոր Կառավարութիւնը կը տատամսի: Լենին, որ 1913-էն իսկ առաջ ազգային ինքնորոշման սկզբունքը կը պաշտպանէ՝ խրտչեցնելու ասոիճան ուղղափառ մարքսիստներ, կրկին հրապարակ կը դնէ այս հարցը: Որով հետեւ, կ'ըմբռնէ, թէ ասիկա ժամանակաւոր Կառավարութիւնը տապալելու ազդակ մը կը ներկայացնէ:

Համայնավարներու 7-րդ Մօրհրդաժողովին, 1917 Ապրիլի վերջերը, ան կը պաշտպանէ ազգայի՛ն ինքնորոշման սկզբունքը: Խորհրդաժողովը այս ուղղութեամբ յատուկ բանաձեւ մը կը մշակէ, ուր կը չեշտէ, թէ Ռուսաստանի կազմի մէջ մտնող բոլոր ազգերին պէտք է ազատ անջատման եւ ինքնուրոյն Պետութիւն կազմելու իրաւունք վերապահուի: Այդպիսի իրաւունքը ժխտելը եւ դրա պրակտիկ իրագործելիութիւնն ապահովող միջոցներ ձեռք չառնելը հաւասարազօր է յափշտակումների կամ անեխսիաների բաղաքականութեան աջակցելուն:

Իրատես եւ գործնապաշտ, Լենին արդէն 1918 Մայիսին կը հաստատէ, թէ Ռուսիայէն բան չէ մնացած, այլ միայն Մեծ – Ռուսիան:

Այս հաստատումը կը կատարէ նկատի առնելով, որ նախկին ցարական կայսրութեան դրեթէ բոլոր ժողովուրդները արդէն իրենց անկախութիւնները հռչակած են:

Առանց երկար մանրամասնելու ըսենք, թէ Խորհ. Միութեան կազմութիւնը՝ Ռուսիոյ, Ուկրանիոյ, Բելոռուսիոյ եւ Անդրկովկասի երեք Հանրապետութիւններով կազմուած. - 1922 Մարտ 12. - Դաշնակցութիւնը կ'իրագործուի 1922 Դեկտեմբեր 30-ին:

Կազմութիւնը լուրջ դժուարութիւններու կը բախի: Օրինակ, Վրացիները Մդիվանիի գլխաւորութեամբ դէմ կը կենան Մ. Օրջոնիկիձէի ձգտումներուն՝ Անդրկովկասեան Հանրապետութիւններու միացումով ստեղծել դաշնակցութիւն մը եւ զայն կապել Ռուսիոյ: Վրացիք կը փորձեն, իբրեւ առանձին Հանրապետութիւն կապուիլ Ռուսիոյ հետ: Ա. Միկոյեան խօսելով այդ ձգտումներուն մասին կը գրէ. - Այդպիսի դիրքորոշում այդ ժամանակներում ձեռնտու էր վրացական մենշեւիկներին եւ բուրժուական նացիոնալիստներին:

Խորհ. Միութեան կազմութենէն առաջ ներքին տագնապներ ծայր կուտան նաեւ այլ Հանրապետութիւններու մէջ: Վերջ տալու համար իրաց այս կացութեան, Մոսկուան պարզօրէն կը ծրագրէ Խորհ. Ռուսիոյ կլլել ոչ - ռուս Հանրապետութիւնները, անոնց չնորհելով միայն ինքնավարութեան սահմաններուն մէջ մրցնող իրաւասութիւններ: Լենինի կարգադրութեամբ Ռկ (բ) Կենտկոմը, այսինքն՝ Ռուսիոյ Կոմունիստ (բոլշեւիկ) կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէն կեանքի կը կոչէ մարմին մը՝ յանձնարարելով այս վերջինոյն նախապատրաստել միաւորումին հարցը: Ի. Վ. Մոսկուան կը մշակէ եւ տուեալ մարմինին կամ յանձնաժողովին կը ներկայացնէ իր տեսակէտները, ըստ որոնց ազգային Հանրապետութիւնները՝ Ուկրանիա, Բելոռուսիա, Ադրբէջան, Հայաստան եւ Վրաստան պէտք է մաս կազմեն, իրենց մուտքով ՌՍՖՍՀ-ի կազմին, անոր խօսքով աւտոնոմ. - ինքնավար. - իրաւունքներով: Եւ ասոնց բոլոր մարմինները. - պետական թէ ոչ. են - թարկուին ՌՍՖՍՀ-ի ժողկոմսովետի կենտ. գործկոմին:

Ասոր լայն բացատրութիւնները կուտայ Ա. Միկոյեան իր յուշերուն մէջ գրելով, թէ Կուսակցութեան Կենտկոմը 1922 թուականին ստեղծեց Մոսկուայի նախագահութեամբ յատուկ յանձնաժողով՝ սովետական Պետութիւնների միաւորման նախագծի պատրաստման համար: Այդ ժամանակ Լենինը հիւանդ էր: Այդ հարցի քննարկման ժամանակ, թէ ինչպիսի փոխյարաբերութիւնների մէջ պէտք է լինեն սովետական անկախ Հանրապետութիւնները եւ թէ ինչ սկզբունք պէտք է դնել նրանց յառաջիկայ միաւորման հիմքում, Մոսկուան յառաջ քաշեց սովետական Հանրապետութիւնների «ինքնավարութեան» իր պլանը, որը նշանակում էր, թէ անկախ միութենական Հանրապետութիւնները պէտք է ՌՍՖՍՀ-ի կազմի մէջ մտնեն ինքնավար Հանրապետութիւնների իրաւունքներով, Ռուսաստանեան ֆետերացիայի պետական մարմինները ճանաչելով որպէս միութենական բարձրագոյն մարմինները:

Այս նախագիծը, ինչպէս ըսինք, դժգոհութիւններ կը ստեղծէ ոչ - ռուս Համայնավար չարքերուն մէջ: Կարդ մը կեդր. Կոմիտէները, ինչպէս Ուկրանիա, Վրաստան եւ ուրիշներ նոյնիսկ կը բողոքեն:

Լենին, միշտ գործնական նկատումներէ -

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

ԱԽԱՆԴԱԿԱՆՆ ՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑԸ

—×—

Եւրոպա թէ այլուր, Հնդկաստանի մասին արմատացած տեսակէտներ կան: Պատկերացումներ, որոնք խարխափած կը մնան մարդոց միտքերուն վրայ Հոլվուտեան ժապաւէններու, Արեւելքի հին արուեստները ուսումնասիրողներու եւ այնքան ալ մեծ թիւ չներկայացնող ըզբօսաշրջիկներու, առեւտրականներու եւ պատահական անցորդներու համբով: Այսուհանդերձ, Հնդկաստան, որ երկիր մը ըլլալէ աւելի գրեթէ ցամաքամաս մըն է իր տարածութեամբ եւ բնակչութեան ծաւալով Ասիոյ մէջ, աւանդականն ու ժամանակակիցը, երէկն եւ այսօրը իրարու զուգադ եւ, մանաւանդ, դէպի ապագան նայող բարդ հանգոյց մըն է՝ համադրութիւններու եւ հակադրութիւններու զոյգ երեսներով:

Օտարականին համար Հնդկաստան, անկասկած, ամէնէն առաջ պատմական հարուստ եւ այլազան ինքնատիպ մշակոյթի մը կեդրոնը կը ներկայացնէ: Կը հաստատէ նոյնպէս, թէ երկիրը իր անկախութենէն, այսինքն 1947-էն ի վեր նոյն դասին պատկանող դէմքերով կը ղեկավարուի: Վերջապէս, կը նկատէ, թէ այս ցամաքամասը մեծ ճիգեր կը թափէ ժամանակին հետ քայլ նետելու ուղղութեամբ:

Հնդկաստանի առանձնայատկութիւններէն մէկն ալ այն կը մնայ, որ ի բաց առեալ 1964 - 1967 եւ 1977 - 78 ժամանակաշրջաններուն, նոյն ընտանիքին երկու անդամներուն կողմէ կը ղեկավարուի. - Նեհրու եւ անոր աղջիկը, Ինտիրա Կանտի: Քիչ երկիրներ աշխարհի մէջ կրնան այս իրողութեան հաստատումը կատարել: Թերեւս ընտրելազոյն դասը նկատուող Քաշմիրի Պրահմաններուն պէտք է վերագրել այս իրողութիւնը: Թերեւս նաեւ այն իրողութեան, որ Երբորդ Աշխարհի երկիրներուն մէջ Հնդկաստան իր ժողովրդավարական վարչակարգով իբրեւ տուկ դէրք կը գրաւէ, թէեւ ասիկա երբեմն կը խեղաթիւրուի, ինչպէս պատահեցաւ 1975 Յունիսէն մինչեւ 1977 Մարտ ամիսներուն, երբ Տիկին Ինտիրա Կանտի արտակարգ միջոցներով կառավարեց երկիրը:

Զօրաւոր իշխանութեան մը եւեւ, առանձնապէս անհատականացած տիրապետութեամբ, պոյութիւն ունի կուսակցութիւն մը՝ կեդրոն - աշխարհական ձրգտումներով, Քոնկրէսը, որուն մաս կը կազմեն բոլոր դասերուն պատկանողները, բացի Համայնավարներէն եւ ծայրագեղ կրօնապաշտներէն: Կարելի է ըսել, թէ անկախութենէն ցայսօր ապահովացած է այս կուսակցութիւնը, տիրական ուժը երկրին: Ցամենայն դէպս այլեւս հեռու ենք այն օրերէն երբ Նեհրու իսկապէս կը հաւատար եւ կը պաշտպանէր Հնդկաստանի ներքին այլամերժ, հակոտնեայ դիմադիծը: Հոսկէ նաեւ այն մտավախութիւնը վոքքրարասնութիւն կազմող աղանդներուն մօտ, թէ հալածանքի կ'ենթարկուին:

Նոյնիսկ ընդունելու պարագային, թէ խեզճութիւնը եւ աղքատութիւնը, թըշ -

րով, հակառակ կը գտնուի այս նախադիծին: Կը չեշտէ այն միտքը, թէ բոլորը միասին Խորհ. Ռուսիոյ հետ պէտք է միանական Պետութիւն մը կազմեն՝ Լիակատար հաւասարութեան սկզբունքով: Լենինի հիմնական պատճառաբանութիւնը այն կ'ըլլայ, որ Մոսկուայի ծրագիրով կը բռնադատուին ընկերվարութեան չափերը՝ չյարգելով բոլոր ազգերուն իրաւունքները:

Զանց առնելով կարդ մը մանրամասնութիւններ աւելցնենք, թէ Մոսկուան տեղի կուտայ եւ յանձնաժողովը նոր նախագիծ մը կը մշակէ: Ասիկա վերջնապէս կը վաւերացուի Խորհ. Ռուսիոյ Համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի 1922 Հոկտեմբեր 6-ի լիակատար նիստին, Լենինի տեսակէտներուն վաւերացումով:

Այս հիմունքով ալ կը ստեղծուի Խորհ. Միութիւնը 1922 Դեկտ. 30-ին:

Սահմանադրութիւնը կը մշակուի 1924-ին:

Լենին՝ ծանր հիւանդ, 1922-ի աշունէն սկսին, չի կրնար մասնակցիլ Խորհուրդներու առաջին Համագումարին:

Լենինի մահէն. - 1924 Յունուար 21էն եւք Մոսկուան պահպանելով հանդերձ Դաշնակցային հիմունքներուն տառը, փաստօրէն զայն կը դարձնէ իր բովանդակութենէն զերծ գոյավիճակի: Միակ կուսակցութեան, իմա՝ Համայնավար, ճամբով, որուն գլուխը կը գտնուէր իր ձեռքը, Մոսկուայի բացարձակ գերիշխանութիւնը կը պարտադրէ բոլոր Հանրապետութիւններուն վրայ:

Այդ թուականէն սկսին նոյն զոյավիճակն է, որ կը տիրէ:

Աւելցնենք, իրրեւ պատմութեան նիւթ կամ փաստ, որ ցարական կայսրութեան ոչ - ռուս ազգերը, օգտուելով Փետրուարեան Յեղափոխութենէն եւ անոր յաջորդող Հոկտեմբերեան Յեղաշրջումէն, կը ձգտին իրենց անկախութիւնները ապահովել: Կամ ալ՝ այդ ուղղութեամբ կ'աշխատին: Ոչ մէկ Հանրապետութիւն խորհրդային կը գտնայ, առանց կարմիր Բանակին գինուորական միջամտութեան: Վերջապէս, փաստը կը մնայ նաեւ այն, որ ոչ մէկ Հանրապետութիւն Խորհ. Միութիւն կազմելու ինքնակամ որոշումը կուտայ, առանց կարմիր Բանակի գինուորական ուժերով հաստատուած տեղական Համայնավար կուսակցութիւններուն համապատասխան որոշումներուն:

Թ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- ե. -

Ամբողջ ճամբու ընթացքին անիկա չկրցաւ թօթափել այս ծանր, այս դառն դիտակցութիւնը. քանի կը խորհէր, ինքզինքը նուաստացած, վիրաւորուած կը զգար. յետամնաց ընդվզումով ան կը քամահրէր իր միամտութիւնը ... Կարելի՞ էր այս աստիճան դիւրախաբ ըլլալ եւ կուրանար երազէ մը. կարելի՞ է երթալ զոհաբերութեան մինչեւ գերագոյն եզրը, էակի մը համար, որ անգիտակ ու անտարբեր, պիտի մեկնի աշխարհէն առանց զքեզ, քու հոգիդ, քու նուիրումդ ճանչնալու, ճանչնալ փորձելու...

Նուարդ կը փղձկի. դէմքը ափին մէջ կուլայ, կ'արտասուէ դառնօրէն արցունքներ կը թափէ իր խաբուած երազին, իր որբ սրտին վրայ: «Երանի, դէթ ինձ վիճակուած չըլլար տեսնելու այդ յետին վկաները Արշաւիրի օտարացած սէրը - բուն. երանի դէթ կարենայի պահել պատրանքս, որ թէեւ վիրաւոր, բայց կրնար անվթար մնալ կեանքիս հետ. թէեւ ուրիշ պատրանք, բայց տարիներով անիկա բաւած էր ինձ, այսուհետեւ ալ կրնար յիշատակի նման դեռ խնկել ամայի սիրտս ... Ինչպէ՞ս զարմանել կարելիէր, արիւնլուայ թռչնակը, որ դեռ կը թպըրտայ իր վանդակին մէջ...

Գնացքը կը թռի սակայն. կ'անցնի քաղաքներ, դաշտեր. ժամերը անկարեկիր կը մթագնին ու կը պայծառանան. լայնարձակ աշխարհի վրայէն գնացքը կ'անցնի ստուերի նման, պատրանքի նման ու ոչինչ կրնայ խռովել երկնքի եւ երկրի անյարիր պատկերը. մարդկային վիշտերը եւ յուզումները աւելի չեն արժեր քան ամպերը, որոնք պահ մը կ'ուռչին, կը ծրփան ու կը գալարին հազար ձեւերով, ու յետոյ արցունքներու մէջ կը սպառին: Լուռ ու հպարտ, վեր առ գլուխդ, Նըւարդ, ինչ որ ըրած ես, ըրած ես քեզ համար, ինչ որ մսխած, զոհած, ընդմիշտ կորսնցուցած կը կարծես, հոգիիդ մէջն են, աճեցուցած են զայն, հասունցուցած են զքեզ... Գնա տերևներու նման թօթափէ վրայէդ անկենդան յիշատակները. դուն պիտի մնաս նոյն ջինջ հայու աղջիկը. ոչինչ կրնայ պակսեցնել զքեզ:

Գնացքը կը մօտենար Փարիզի:

Նուարդի մէջ ծագեցաւ տեսակ մը հպարտ, թարմ անդորրութիւն. իր կեանքին մէջ նոր շրջան մը թեւակոխելու սպասուորութիւնը ունէր, որոշած էր չխորհիլ այլեւս բաներու մասին, որոնք արժանի չեն խորհուելու:

Ան Արշաւիրի պայուսակին մէջէն խլեց տուփը, մօտեցաւ պատուհանին. ու մի առ մի պատառոտեց ու հովին տուաւ գոյնզգոյն թղթիկները, լուսանկարները, բացիկները. մազի դանդուրները դերձան առ դերձան օդը բարձրացան. սիրոյ թըռուցիկ, վազանցուկ յուշեր որոնցմէ ոչինչ մնաց...

Նուարդ վերադարձաւ Գոհարիկ հանըմի մօտը:

- Զաւակդ կորսնցուցիր, մայր ... դիտեմ, ոչինչ կրնար փոխարինել զայն ... Բայց գիս դիր քու աղչկանդ տեղը ... Իրարմով պիտի մխիթարուինք այսուհետեւ ... ինչ ալ պատահի, ալ քեզմէ չեմ կարող բաժնուիլ ... ու մի մոռնար որ Պ. Արշաւիրէն մեզի կը մնայ կենդանի յիշատակ մը ... Ժագօն ... անով պիտի սփոփուինք այսուհետեւ ... անոր համար պիտի ապրինք ... այնպէս չէ՞ ...

Գնացքը կը մտնէր Փարիզի արուարձանները:

. . . . . .

Հազիւ ներս մտած էին իրենց պանդոկի դռնէն, պզտիկ պատուհան մը բացուեցաւ ու դռնապանին կինը, չոր ու ցամաք, բարեւն իսկ մոռնալով, հաղորդեց իրենց

- Գիտէ՞ք ... մատամը եկաւ եւ իր սըզան տարաւ ...

Րոպէ մը չկրցան բան մը հասկնալ. դռնապանուհին աւելի լուսաբանեց ...

- Ձեր ժագօն ... չհասկցա՞ք ... մայրը եկաւ պարոնի մը ընկերակցութեամբ ... առաւ ու տարաւ ...

Նուարդ, Գոհարիկ հանըմ դողերու եկան. արտասրուի արտորանքով սանդուխներէն սկսան բարձրանալ. պէտք եղաւ տեղ տեղ սպասել. ծերունի կինը չէր կարող հանդուրժել այլեւս այս յուզումին, այս աճապարանքին ...

Նուարդ մոլեգնութենէն, վիշտէն դեմ դէմին եղած կը կրկնէր չարունակ ...

- Կարելի բան չէ ... կարելի բան չէ ... ինչպէ՞ս ... ի՛նչ երեսով ... ի՛նչ համարձակութիւն ...

Շնչակուռ ներս ինկան իրենց հայ դըբացուհիին սենեակը ...

- Ախ, իրա՞ւ է իրա՞ւ է արդեօք ... ժագօն տարուեցա՞ւ ... ո՞վ ... ինչպէ՞ս ...

Այնքան տակնուվրայ եղած էին, որ դրացուհին մոռցաւ լուրեր հարցնել, իրենց վիճակով հետաքրքրուիլ. ոտքի վրայ կցկտուր պատմեց եղելութիւնը:

(Շար. 44)

տառութիւնը անբաւարար չեն, մանաւանդ, երբոր դասակարգերուն համար իւրայատուկ յատկանիշներ չեն, այսուհանդերձ, ճիշդ կը մնայ այն ընդհանուր կարծիքը, թէ բնակչութեան առաւար մասը կը ապրայի թշուառութեան սահմաններուն մէջ: Արդէն, իշխանութիւններն ալ կ'ընդունին այս ցաւոտ իրողութիւնը, յաճախ քննադատելով ասոր առն առուղ պատճառները:

Նոր - Տելհիի ձախողութեան դիմաւոր, եթէ ոչ հիմնական իրողութիւնն այն է, որ հակառակ զարգացումին համար անոր տրամադրած նիւթական եւ այլ բնոյթի լայն միջոցներուն, աղքատութիւնն ու թշուառութիւնը իրենց նախկին մեծ հարաբերութիւնները պահած են:

Եթէ, իբրեւ օրինակ առնենք անձ - գլուխ հաշուով Ազգային Ջուտ Արտադրութիւնը (*) (240 տոլոր 1980-ին, ըստ Աշխարհի Դրամատան), Հնդկաստան կը գտնուի ցած եկամուտներ ունեցող երկիրներու դասին մէջ, Մոզամպիքի եւ Հայիթիի միջեւ:

Այս եւ այլ կարգ մը տուեալները, ինչպէս զրաճանաչութեան 36 տոկոսը չափահասներուն մօտ, քաղաքաբնակներուն 24 տոկոսը ընդհ. բնակչութեան մէջ, գիւղատնտեսութեան 40 առ հարիւրի բաժինը Ազգային Ջուտ Արտադրութեան մարզին մէջ եւայլն, թերաճ երկիրի մը պատկերացումը կը գառնայ առաւել ցայտուն: Գիւղատնտեսութիւնը արդէն, որ ինչպէս ըսինք, Ազգային Ջուտ Արտադրութեան 40 տոկոսը կը գրաւէ, կ'աշխատցնէ երկու երրորդը աշխատուժին: Եթէ Ազգային Ջուտ Արտադրութեան անվիճելի յառաջդիմութիւններ կ'արձանագրէ անձ - գլուխ սպառումի մարզին մէջ, գիւղատնտեսութիւնը լուրջ դժուարութիւններու կը հանդիպի, գրեթէ տեղ - քայլ կատարելով, որովհետեւ բնակչութեան յարաճուն ածը կերակրուղներուն թիւը կ'ուելցնէ լայն ասիճաններով: Ուրեմն, աննպանիութեան յաւելումը անհրաժեշտ չափով եւ քանակով չհնդրադառնար բազմամիլիոն մարդոց առօրեային վրայ: Միւս կողմէ, պատասխանատուները կը սկսին ըմբռնել, այն ալ շատ համեստ կերպով, բնութեան ի վնաս գործուած աւերներուն տարողութիւնը - անտառներու հատում, հեղեղներ, օդի - միջավայրի ապականում եւն.:

Ճարտարարուեստն ու քաղաքներու արտակարգ ընդարձակումը՝ գիւղերէն քաղաք խուժող զանգուածներուն հետեւանքով, իրենց բացառական դերը կը կատարեն այս գետնին վրայ: Հնդկաստան, Պրազիլէն եւ Մեքսիքայէն ետք ամէնէն ճարտարարուեստականացած երկիրը կը մնայ երրորդ Աշխարհին մէջ: Նոյնիսկ կարգ մը ճիւղերու մէջ 15-րդ տեղը կը գրաւէ աշխարհի մէջ: Այս թափը մեծապէս կը պայմանաւորուի այն իրողութեամբ, որ բնական աղբիւրները, հում նիւթերը չատ աժան կը մնան, ինչպէս նաեւ աշխատող ձեռքերուն աշխատավարձերը, որոնք բացի մեծ ձեռնարկութիւններէն, ընդհանրապէս զուրկ են ընկերային ապահովութեան պաշտպանութիւններէն:

Ճարտարարուեստին անհատական ճիւղը, անկախութեան հռչակումէն ասդին, կողք - կողքի կ'ընթանայ հանրային կամ պետական համապատասխան մարզերուն հետ: Առաջինը կը մնայ գործնական, ձեռներէց եւ արդէն Տիկին Կանտի կը ձգտի զարկ տալ ասոր՝ նոր աշխատավայրեր ստեղծելու համար: Հոսկէ նաեւ այսպէս կոչուած ազատախոհութեան տրամադրութիւնը, որպէսզի անհատական ձեռներէցութեան չնորհիւ զարգանայ ճարտարարուեստը: Աւելցնենք, այս ուղղութեամբ, թէ Դաշնակցային կառավարութիւնը իր պիւտճէին չուրջ 22 առ հարիւրը կը յատկացնէ պաշտպանութեան միջոցներուն, երկրին զինումին:

Միւս կողմէ, Հնդկաստանի ճարտարարուեստը կարեւոր չուկաներ կը գրաւէ թերաճ երկիրներուն մէջ: Ոչ - ուղեկիցը երկիր մը ըլլալու իր հանգամանքը կը դիւրացնէ այս ձգտումը: Հնդկաստան, արդարեւ, ի վիճակի է մրցակցական նպաստաւոր պայմաններով խորհրդականներ, մասնագէտներ, եւ պատրաստի գործարաններ հայթայթելու զանազան երկիրներու, ի վիճակի է հանրային աշխատանքներ ապահովող պայմանագիրներ կնքելու այլ երկիրներու հետ: Օրինակ՝ Արաբ. Ծոցին մէջ:

Հնդկաստանի կարելիութիւնները ակներեւ կը մնան պետական մարզին մէջ: Նոր Տելհի 1974-ին իր առաջին հիւլէական ռումբը պայթեցուց: Կրնայ կրկին ընել, եթէ քաղաքական իմաստով այդ որոշումը տայ: Ո՛չ մէկ կասկած, թէ ներկայիս Հնդկաստան կը ձգտի այերանաւեր արձակել, առ այժմ խաղաղ նպատակներով: Բայց վա՞ղը: Այս ուղղութեամբ Նոր - Տելհի կը մերժէ արտայայտուիլ, յայտարարելով միայն, թէ իր նպատակը ռազմագիտական չէ:

Ցամենայն դէպս, ինչ ալ ըսուի եւ ըլլայ, Ասիոյ այս լայնածաւալ երկիրը, իր բազմամիլիոն բնակչութեամբ, մօտաւոր ապագային կրնայ - ի վիճակի է - նուկատելի ուժ մը դառնալ թէ՛ ճարտարարուեստին այլազան ճիւղերուն, թէ՛ ալ զինուորական դետնի վրայ:

Շատեր արդէն այժմէն իսկ կը մատնանշեն այս իրողութիւնը, զայն նկատելով բացայայտ:

Թ. Ա. Թ.

(*) Երկրի մը բոլոր տեսակի արտադրութիւններուն եւ հասոյթներուն դրամական արժէքը, ցեղարեալ՝ արտասահման հաստատուած բաղաբացիներու շահած եւ երկիր առաքած գումարները:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ԲԱՂՆԻՒԴ ԱՆՈՑՇ»
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՇՐՋՈՒՆ
ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

—×—

ՄԱՐՍԷՅԼ («ՅԱՌԱՋ»). - Հին սովորութեան մը համաձայն, ժան իր ընկերնե - րովդեկտեմբեր 31-ին բաղնիք կ'երթայ: Ընկերներէն մին, ժորժ, նոյն գիշերը պիտի ճամբորդէ հեռաւոր քաղաք մը միանալու համար իր կնոջ: Մինչ ժան կը պատրաստուի նոյն գիշերն իսկ ամուսնանալ: Եւ կը պատահի որ անոնք գինով - նան, այն աստիճան որ ժորժի փոխարէն ժան կը նստի օդանաւ ու կը մեկնի... : Ի՞նչ կը պատահի ժանին: Ան, գինով վիճակի մէջ, ինքզինքը կը գտնէ օտար կընոջ մը բնակարանը. քանի որ իր քաղաքի հասցէով, նոյն փողոց, նոյն թիւ, նոյն յարկ կայ այդ քաղաքին մէջ: Այդ գիշեր, Դեկտեմբեր 31, Նատիա կը մտնէ իր բնակարանը եւ իր սեփական անկողնին մէջ կը գտնէ անծանօթ մը, ժան: Եւ կը պատահի թիւրիմացութիւններու չարք մը: Մինչ Նատիա եւ ժան կը վիճաբանին, վրայ կը հասնի Նատիայի փեսացուն՝ Իփոլիթ: Թատերախաղի ընթացքին ծիծաղաշարժ վիճակներ իրարու կը յաջորդեն եւ հետզհետէ գործողութեան ընթացքին խառնաչփոթ կացութիւնները Նատիայի եւ ժանի միջեւ կ'արթընցնեն որոշ զգացումներ եւ կը սկսի ուրիշ յարաբերութիւն մը ծայր տալ:

Ահաւասիկ հակիրճ տողերով ռուս երկու հեղինակներու՝ Տրակինսքիի եւ Ռիազանոֆի թատերգութեան նիւթը, կատակերգութիւն մը երկու արարով, զոր Պէյրութի Հայկական Շրջուն Թատերախումբը ներկայացուց, կիրակի, Դեկտեմբեր 12-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, լեցուն սրահի մը առջեւ:

- Լանա Ատրունի Քոչարեան՝ (Նատիա) չրջանառարտ Հայաստանի Գեղարուեստական թատերական գլխոցէն (1979-ին, Մանուէլ Մարգարեան՝ (ժան) տասն եւհինգ տարիներու ասպարէզ Պէյրութի հայ թատերախումբերու մէջ, Աստղուր Սոլաֆեան՝ (Իփոլիթ) տարբեր դերեր ըստանձնած Պէյրութի հայ թատերախումբերուն մէջ 1971-էն սկսեալ, Ցակոբ Զոպպանեան՝ (դռնապանը) նոյնպէս 1972-էն ի վեր թատերաբեմերուն վրայ, վարժ եւ հասուն դերասաններ որոնք կատարեցին դնահատուած մեկնաբանութիւն մը: Մասնաւոր նիշ մը սակայն Մանուէլ Մարգարեանին որ տիրապետեց բեմին, ցոյց տալով դերասանական չնորհներ, կարողութիւններ: Նոյնպէս Լանա Ատրունի Քոչարեան ունեցաւ յաջող խաղարկութիւն մը: Բեմադիրը՝ Վաչէ Ատրունի յաջողած էր կիրարկել լաւ բեմայարմարացում մը: Լեզուն պարզ, նիւթը մատչելի, ծիծաղաշարժ կացութիւններ, բառախաղեր, կրկնութիւններ եւ այլ կատակերգական դիւտեր ժամանցի հաճելի առիթ մը եղան հանդիսատեսներուն համար: Այս ներկայացումը անմոռանալի յիշատակ մը պիտի չձգէ ներկաներուն մօտ, որպէս թատերախաղ. այլ կարեւորը հանդիսումն է լիբանահայ թատրոնին, եւ Փարանահայ ունկնդիրներուն: Ինչպէս չեշտեց ներկայացման սկիզբը թատերախումբի ղեկավարը՝ Վաչէ Ատրունի, առաջին փորձ մըն է այս ձեռնարկը: Տըրուած ըլլալով պայմանները, նիւթական թէ բարոյական, կարելի եղած չէր դերասանական աւելի հարուստ անձնակազմով մը գալ Փարանա, եւ այլ աւելի որակաւոր դործ մը ներկայացնել, եւ կը հասկնանք: կը հասկնանք ու կը գնահատենք այսուհանդերձ այս նախաձեռնութիւնը Հայկական Շրջուն թատերախումբին որ ի պին մեծ զոհողութիւններու, դժուարութիւններու եկաւ Փարանա, եւ որպէս ծանօթութիւն հայ թատրոնին ըրաւ իր կարելին, իրեն ընծայուած պայմաններուն մէջ:

Վաչէ Ատրունի կը պատկանի լիբանահայ թատրոնի նոր չրջանին, եթէ կարելի է ըսել: Արդարեւ, լիբանահայ թատրոնը, լիբանանեան տագնապէն առաջ ունեցաւ բարգաւաճ չրջան մը մանաւանդ երկարամեայ վաստակի տէր եւ ծանօթ դերասան Ժորժ Սարգիսեանով եւ անոր հետեւող սերունդին ներկայացուցիչներով՝ Գրիգոր Սաթամեան եւ Վարուժան Մոշեան: Այս փորձառու բեմադիրներու եւ դերասաններու բացակայութեամբ, հետեւանք Լիբանանի ներքին դժուարութիւններուն, ասպարէզ իջան նոր դէմքեր որոնց համար անշուշտ դըժուար էր մէկ անգամէն մոռցնել տալ երէկուան տաղանդները: Հետեւաբար, լիբանահայ թատրոնը իր երկրորդ չունչի փըսրտուքին մէջ է: Այս ճամբուն վրայ Վաչէ Ատրունի յոյսեր կը ներչնչէ: Իր երկու վերջին բեմադրութիւնները «Կարու չկար» հէքեաթ թատերախաղը (1981-ին) եւ Վահէ Քաչայի «Գիշատիչներու խրախճանքը» (1982-ին) մասնաւոր յաջողութիւն գտան թատերասէր հասարակութեան մօտ: Վաչէ Ատրունի եբազը Լեւոն Շանթի «Հին Աստուածները» բեմադրելն է:

Մենք վստահ ենք որ Վաչէ Ատրունի առաջին մուտքը Փարանա, փորձ մըն է միայն, նախաքայլ մը: կը սիրենք յուսալ որ ինքը եւ իր Շրջուն թատերախումբը այլ առիթով կը վերադառնան Փարանա լուրջ եւ ծանր բովանդակութիւն ունեցող թատերախաղերով գտնելու համար աւելի լայն ընդունելութիւն եւ ներկայացնելու համար հայ թատրոնը իր լաւագոյն արտայայտութեան մէջ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ
= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՁՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆԷ

- Նայէ տղաս, չըլլայ, չըլլայ, որ Հեթումի յանձանքին մէջ իյնաս, - կը խրատէր հայրը իր տղուն, ուսերը գրկած: Եւ արդէն հրապարակին վրայ սկսած էր նորէն վէճ երբ Կիրոս եւ զինուոր Գէորգ հեռացան հրապարակէն:

Ահա նորէն գորշ ու փոշոտ ճամբաներ, լեռներու երկաթային կերպարանքներ ու ներան կողին՝ թագի մը պէս գրուած հայկական վանքը, ուրկէ կէսօրուայ աքաղաղներու ճայները կուգային: Վարը, գեղեցիկ մեռաքա կարկատաններու նման քառակուսի ու եռանկիւն կորուած գմբուխտ կանանչ արտերը տարածուած էին ու վերը արագիլներու լայնթեւ թռռիչքները:

Կիրոս տեսաւ, ճամբուն վրայ փոշի կար բռնած: Կարծես բանակ էր որ կ'անցնէր, դուցէ խումբերու տեղափոխութիւն: Կիրոս երբ աւելի մօտեցաւ, կասկած մը բռնեց յանկարծ: Ան տեսած էր նոյն ձեւով պիթլիսցիներու կարւանը: Ի՞նչ կըրնայ պատահած ըլլալ: Գուցէ թուրքեր են գաղթողները, որ ապստամբներու գրաւած հողամասերէն կ'անցնին ապահովութեան համար: Այո, այո, նման գաղթի կարւան մը, գրաւուած հողերու մէջէն, պէտք է զինուորներու հսկողութեան ներքեւ ըլլայ, այլապէս կրնայ ճամբու ընթացքին հայ գիւղերու վրայ իյնալ: Կիրոս այդ մտահոգ խորհրդածութիւններու մէջ էր, երբ արդէն որոշ եղաւ, որ ոչ - խարներու հսկայ հօտ մը բռնած էր, ամբողջ բլուրը եւ ճամբան: Կիրոս տեսաւ երկու հովիւներ, քէչէներն ուսերուն, եւ ձիերու վրայ երեք հայ զինուորներ:

Ոչխարներու հօտը երեք օր է, արածելով ճամբայ ինկած է բանակին համար, դէպի Դիադին:

- Ես ո՞րտեղէն աղբրիկ, - հարցուց ոչխարներու հօտին ընկերացող հայ զինուորը:

- Պիթլիսէն:

- Պէլքի, ճամբան ձեզի ալ հանդիպած ըլլայ Սպիտակ Ձիաւորը:

Կիրոս չատ էր ծանօթ նման պատմութիւններու, միայն կ'ուզէր դիտնալ, թէ այս անգամ ինչպէ՞ս յայտնուած էր Սպիտակ Ձիաւորը: Գիւղացի մը նոյնիսկ պատմած էր Կիրոսին, թէ ինչպէս օր մը ցորենի երկու ծանր ճուալները էշին բռնացած, ճմեռ առեն ճամբայ ելած էր պիւղ երթալու համար: Ինչպէս ցուրտ, «թու» ընես, գետին չիյնար: Բաւական ճամբայ կտրելէ յետոյ, ճուալներու մէկ չիշը կը թուլնայ եւ բրիչ երկու ծանր, ցորենով լեցուն բեռները վար կ'իյնան: Ճամբան ամայի, մարդ, մուրդ չկայ այդ բուք ձմեռով: Եթէ աւելի մնայ, թէ՛ ինք եւ թէ՛ էշը կեր պիտի դառնան գայլերուն: Էշ նեղ առեն, արդէն կը տեսնէ իր ճակատին գրերը ու կը չանայ կարդալ: Հեղ մըն ալ, չգիտես որ տեղէն, ձիւներու ապիտակութեան մէջէն, գուրս կուգայ Սպիտակ Ձիաւորը, ձիէն վար կ'իջնէ, երկու ծանր ճուալները կը բեռցնէ գիւղացու էշին ու ճամբայ կը հանէ, որ չի բռնուի ո՛չ գիշերի, ո՛չ բուքի, ոչ ալ գայլերու:

- Որ վանք հանդիպէիք, վարդապետները պիտ պատմէին ձեզի ալ, թէ ինչպէ՞ս աբեղայ մը, կէս գիշերանց, կը լսէ ՔԸԳ, ՔԸԳ ձէն մը: Իս առեն ո՛վ պիտի ըլլայ երբ դուրսը անձրեւ կայ, կայ պռոտամ ու կայծակ: Ցետոյ, գլուխը բարձին կը դնէ թէ չէ, նորէն ՔԸԳ, ՔԸԳ: Այո, այս վանքի խոշոր դրան կեցած Սպիտակ Ձիաւորը: Ձիաւորը կը հարցընէ, «թէ արդեօ՞ք այս վանքին մէջ, Զէյնապը ապաստան գտած է, Խատիճին հետ»:

«Հըմ, հըմ, էս մեր ծերուկ աբեղային լեզուն կը կլորնայ. «ոչ» մը հազիւ կրնայ դուրս բերել: Սպիտակ Ձիաւորը կը խօսի նաեւ, որ վանքէն մէկը զրկեն Ջրաղացք, որովհետեւ Ջրաղացպան Անտոնը, հիւանդ պառկած է ու շատ նեղ վիճակի մէջ: Ցետոյ, ան կը հարցնէ Բարձրահայեաց վանքի ճամբան: Էդքան, էդքան: Եւ իրաւ ալ երբ վարդապետներէն մէկը վանքի Ջրաղացքը կը հասնի, կը տեսնէ Ջրաղացպան Անտոն անկողնին մէջ, լեզուն առնուած, չի կրնար խօսիլ ու Ջրաղացքի երկու քարերը մաշած են իրար քերելով: Նոյն աբեղան կը պատմէր, որ Ջրաղացպանը, որպէս թէ գործ ու խօսք ունեցած է «քանզ մեզ աղէկներու» հետ, - կը պատմէր հայ զինուորը:

(Շար. 722)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հայկ - Արամ Պարսամեան ու զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց հօր, մօր, մեծ - հօր եւ մեծ - մօր՝

ՀԱՑՐԱՊԵՏ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆԻ
ԱՇԽԷՆ ՏՆԿՈՑԵԱՆ
ՆՇԱՆ ԳԱԼԱՑՃԵԱՆԻ

յիշատակին, այս կիրակի, Յունուար 2, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կարպիս Սերոբեանի (Նիս) մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Պ. Գլակ Ղազարեան 400 Ֆ. կը նուիրէ Մարսէյլի Համազգայինի Դպրոցին եւ Պ. Մտեփան Իլնէճեան 250 Ֆ., նոյն նպատակին (ըստանալ «Ծառաջ»էն)։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունուար 1, Կաղանդ, տա - րեմուտ, Գ. օր Ծննդեան պահոց, ժամը 10-ին պատարագ։

ԿԻՐԱԿԻ. - է կիրակի Ցիսնակաց ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Շաբաթ, Յունուար 1, Կաղանդ։ Պատարագ առաւօտեան ժամը 10-ին։

Forum Ararad

sur RADIO - LIBRE - PARIS — 98 Mhz.

— **DIMANCHE; de 10 h. à 12 h.:**
DIMANCHE 2 JANVIER
entrevue avec **CLAUDE MUTAFIAN**
— **MARDI; de 20 h 15 à 21 h.:**
Chronique arménienne.
— **JEUDI; de 20 h à 21 h.:**
Nor - Seround.
— **VENDREDI; de 12 h à 13 h.:**
Chronique arménienne — Alfortville.

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 1, Կաղանդ տօն տնօրէնութեան Ցիսուսի Քրիստոսի, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 11-ին։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

*** ՏՕՆԱԿԱՌ ***

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 15-էն սկսեալ։

Հովանաւորութեամբ՝
ՍԵՐՈՎԲԻ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Կաթ. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի

Աչակերտութեան կողմէ երգ, պար եւ արտասանութիւն։
Ճոխ պիւֆէ։
Մուտքը ազատ է։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

ՄՈՆԹԷ - ՔԱՐԼՕ

P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.

Ամէն կիրակի իրիկուն
ժամը 8·30–ին

×

ECOUTEZ TOUS LES DIMANCHES

EMISSION ARMÉNIENNE
POUR L'EUROPE (Bilingue)

— à 20 H. 30 —

MONTE - CARLO

P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.

B. P. 141 Monte - Carlo, MONACO

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՁԱՇ

Տեսինի Հայ Մշակոյթի Տան ընկերային յանձնախումբը կը կազմակերպէ հայ տարեցներու նուիրատած՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՁԱՇ

կիրակի Յունուար 9, ժամը 12-ին։

Արձանագրութիւն. - Յունուար 3-էն առաջ։

Հեռաձայն. - (7) 849 - 42 - 97։

ՏՕՆԱԿԱՌ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կազմակերպած է Տօնածառի հանդէս մը, կիրակի Յունուար 2, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, Սալ ան Ֆէթի մէջ։

Կը հրաւիրուի Վալանսի Հայութիւնը քաջալերելու Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութիւնը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ծքանասահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է Տիկին Ծովինար Տէր - Պետրոսեանէ (Ամերիկա) 10 տոլար փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Պերպուհի Ահարոնեանի մահուան քառասունքին առթիւ։ Օր. Լալա Տէր - Պետրոսեանէ 200 Ֆ. իր հօր ապաքինման առթիւ։

REPAS de NOEL ARMENIEN

La M.C.A. - Paris

17, Rue Bleue — 75009 Paris

organise un repas pour le Noël arménien

Jeudi 6 Janvier

PRIX 200 F

Réservation indispensable au : 656 - 02 - 21
ou à la M.C.A. 824 - 63 - 89
246 - 03 - 65

ՀԱՅ ՏԻՍՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

կը շնորհաւորէ

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ԵՒ Ս. ԾՆՈՒՆԴԸ

լաւագոյն մաղթանքներով

Ու կը ծանուցանէ թէ Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայ երգիչներու սալերու եւ ձայներիզներու իր ճոխ հաւաքածոն, արտադրութիւն Ա.Ր.Գ.Ա. Հաստատութեան (Լոս Անճըլըս), կրնաք գտնել ձեր շրջանի Հայ Մշակոյթի Տուներու եւ խանութներու մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ՝

Ռուբէն Մաթեւոսեան
Բելլա Դարբինեան
Ռայիսա Մկրտչեան
Արտաշէս Աւետեան

ՆՈՒԱԳՆԵՐ՝

Հայաստանի պարախումբ
Հայաստանի ճազի խումբ
Ժագ Գոճեան
Րաֆֆի Ցակոբեան

ՍՓԻՒՌՔԷՆ՝

Մանուէլ
Ատիս Հարմանտեան
Գառնիկ Սարգիսեան
Փոլ Պաղտատլեան
Գէորգ Թէրճանեան
Յովիկ Գրիգորեան
Ցարօ Բուրեան
վարուժ
Աւօ Սարգիսեան

U. G. A. B.

Sous le Haut Patronage de Monseigneur SEROPE MANOUKIAN
Délégué pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens

et la Présidence d'Honneur de Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
Président d'Honneur de l'U.G.A.B. - France

et la Présidence effective de Madame HRIPSIME JANSEM

LA SECTION DES DAMES DE L'U.G.A.B. DE PARIS VOUS INVITE AU

DINER TRADITIONNEL

qu'elle organise à l'occasion du NOEL ARMENIEN

LE SAMEDI, 8 JANVIER, A 20 H 30 PRECISES

au Centre Culturel Alex Manoogian — 118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

FRAIS DE PARTICIPATION: 200 F.

Réservez s.v.p. avant le 3 Janvier, par téléphone: 520. 03. 18

par courrier: U.G.A.B.: 11, Square Alboni — 75016 Paris

PASSEZ VOTRE REVEILLON

DU JOUR DE L'AN

AU RESTAURANT

EREVAN

avec

VICKEN

accompagné par ses guitaristes

MENU

(250 F. service compris)

* Apéritif
* Grand choix d'hors d'œuvre froid
* Grand choix d'hors d'œuvre chaud
* SAUMON FUME
* COQUILLE ST. JACQUES A LA CREME
* AGNEAU FARCI
* Dessert
* Café
* Vins - blanc - rosé - rouge à volonté
* CHAMPAGNE (Mum cordon rouge)

ET POUR REPARTIR DU BON PIED, NOUS TERMINERONS PAR
LES TRIPES A L'ORIENTALE

26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

TÉL. 770. 85. 81

IL EST PRUDENT DE RESERVER: TEL. 770. 85. 81

REVEILLON

ST. SYLVESTRE

LA CAPPADOCE

AVEC SON ORCHESTRE

ET

au piano ARSEN

chanteur tzigane
MINAS

groupe de danse
FOLKLORIQUE

danse orientale avec AIDA

Harris Lascaris
SURPRISE

5 JANVIER 1983
NOEL ARMENIENNE

ANIMÉE PAR LE CELÈBRE CHANTEUR

Adiss Harmandian

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

RESERVATION

tél. 375.05.30

NOUVEAUX SALONS

un cadre prestigieux
pour tous les budgets

MARIAGES - RECEPTIONS - MANIFESTATIONS DIVERSES

64, ROUTE DE VERSAILLES - LOUVECIENNES - **TEL. : 969.94.53**

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
31
VENDREDI
31 DÉCEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2,50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.337 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.337

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ առեւտրական նաւերը որոնք Վոսփորի եւ Տարտանէլի նեղուցները կ'օգտագործեն Միջերկրական իջնելու համար (ուրիշ ճամբայ չունին), երկու չարաթ է անցքի իրենց տուրքը չեն վճարեր, առարկելով թէ չատ սղած է: Ըստ ծովային կարեւոր գործակալի մը խորհրդային պարտքը 2·7 միլիոն տոլարի հասած է: Թրքական իշխանութիւնները կը պատրաստուին եղեր հետապնդումի ձեռնարկել եւ արգիլել խորհրդային նաւերուն որ Թուրքիա խարխեն:

ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ԱՖԵՆՋԻՐԻ մէջ երկու մահապարտ կախազան հանուած են նախքան արեւուն ծագիլը, ըստ թրքական օրէնքին: Մէկը երեք հոգի սպաննած էր առեւանգումի փորձի մը ընթացքին, միւսն ալ երկու այր եւ մէկ կին՝ փոխվրէժի համար:

ՍԵՐԾ ԶԻՒՐԻՒՖՏԻՇԵԱՆ, փոլիթեք-նիսիէն, նախկին տնօրէն մարդկային յարաբերութեանց Մոպիլ - Օյլի Ֆրանսական ճիւղին, նախկին տնօրէն, Մօպիլ - Օյլ Պենելիւքսի մինչեւ 1980 Յուլիս, երբ կը սատնձնէր Ռոն - Փուլէնքի «պարատանիւթ» բաժանմունքին ընդհ. տնօրէնութիւնը, անդամ Ռոն - Փուլէնքի գործադիր կոմիտէի, Ռոն - Փուլէնք - Շիմիի նախադահ ընդհ. տնօրէն նշանակուած 1981-ին եւ 1982-ին եւ ընդհ. տնօրէն Ռոն - Փուլէնք էնֆորմաթիքի, միաժամանակ նշանակուած է կցորդ ընդհ. տնօրէն Ռ. Փ.ի, յայտարդելով Ժան Թիլիոյի:

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ մը՝ Փոլիիէսկօ Սամուպրագովանի ծանրօրէն կը յարձակի Պապին վրայ, որ «հակահամայնավար քաղաքականութիւն մը կը վարէ եւ պահպանողական խիստ դիրք մը բռնած է ընկերվարական երկիրներու հանդէպ»: Վատիկանը, կը դրէ թերթը, կրօնքի պիտակին տակ հակահամայնավար քարոզչութիւն կ'ընէ մեծ «մասշտաբ»ի վրայ...: Արդէն, կ'աւելցնէ պարբերականը, Լեհաստանի վերջին դէպքերը ցոյց կուտան կաթողիկէ Եկեղեցւոյ յետադիմական ուժերուն հակընկերվարական գործունէութիւնը:

ԵՎԿԵՆԻ ՇԻՆԿՈՐԵՆԿՕ, 25 տարեկան խորհրդային ճարտարապետ մը, որ երեք ամիս է փարիզ էր, գործակցութեան համաձայնութեան ծիրին մէջ, Տէֆանսի մէկ հիւանդանոցը փոխադրուած է խորհրդային դեսպանատան կառքով մը, ծանր վիճակի մէջ: Դաշոյնի եօթը հարուածներ կը կրէր մարմինը եւ իրեն ընկերացողները յայտնած են թէ փորձած էր անձնասպան ըլլալ:

ՊՈԼՍՈՑ զինուորական ատեանին առջեւ սկսած է նոր դատավարութիւն մը: Համայնավար Ցեղափոխական Կուսակցութեան 272 անդամներն են որ կը դատին եւ ասոնց 32-ը կրնան մահուան դատապարտուիլ:

ՍՊԱՆԻՈՑ պառլամենտին մէջ երկու պահակներ սպաննուած են, զինեալ երիտասարդներու կողմէ, Իռունի կայարանին քարափին վրայ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԻՏԵՆՔ, ՈՐ ՉԵՆՔ ԳԻՏԵՐ

———×———

Գիտութիւններու ու ծանօթութիւններու ճամբան վերջ չունի: Անոնք որ այս ճամբուն վրայ ոտք կը դնեն, առաջին վայրկեանէն պէտք է դիտնան, որ անպայման օր մը ճամբուն մէջտեղը պիտի մնան, երբեք պիտի չհասնին վերջնատրութեան: Ուստի, եթէ բան սորվելու հակամէտ ենք, առաջին անդամ մէկ բան միայն պէտք է սորվինք, այն՝ թէ որքան երկար սերտենք, որքան երկար կարդանք, որքան երկար պրպըտենք, պիտի տեսնենք որ մեր չգիտցածները օրէ - օր չեն նուազիր, ընդհակառակն, օրէ - օր կը բազմանան:

×

Սիրելի բարեկամ մը ունիմ, որուն հետ մեր հասարակաց նախասիրութիւններէն մէկն ալ դասական երաժշտութեան հանդէպ խորունկ սէրը մըն է: Ձայնապնակէ կամ ձայնասփիւռէ յաճախ երաժշտական ընտիր գործեր կ'ունկնդրենք եւ կը բաժնենք մեր խանդավառութիւնն ու հիացմունքը: Մէկ երկու անդամ սակայն պատահեցաւ որ աննչան սխալներ գործէ: Շատ աննչան: Անդամ մը երգահանի մը ազգութիւնը չփոթած էր, ուրիշ անդամ մըն ալ հեղինակի մը հետ: Երկուքն թեց ուրիշ հեղինակի մը հետ: Երկուքն ալ պատահմամբ ինծի չատ ծանօթ ըլլալուն, զինքը սրբագրելի առանց չատ կարեւորութիւն տալու: Երկրորդ ուղղումէս վերջ օր մըն ալ անդրադարձայ որ այլեւս նախկին համարձակութիւնը չունէր դիմացս գաղափարներ արտայայտելու, կարծիքներ յայտնելու: Կ'երեւի թէ կարծած էր որ ես իրմէ չատ աւելի հմուտ էի, չատ աւելի անսխալական: Եւ անչուշտ օր մըն ալ պատահեցաւ անխուսափելին: Ես ալ սխալեցայ: Կորզակովի այնքան ժողովրդական «Շէհէրազատ»ը պահ մը չփոթեցի անոր նմանող ուրիշ գործի մը հետ: Շփոթեցի, բայց սխալիս անդրադարձայ այն առեն միայն, երբ տեսայ որ բարեկամս անհանգիստ էր նըւագած տեղը: Բաներ մը ըսել, բաներ մը հասկցնել կ'ուզէր, բայց կը խուսափէր, կը հրաժարէր: Ի վերջոյ համակերպութիւնը ձեռք առաւ եւ կերպով մը սխալս ուղղեց: Ես իրմէ աւելի հանգըստացայ: Այս դէպքը չատ զուարճացուց զիս:

×

Մարդ մը եթէ չիսուն տարի անդադար կարդայ, անտարակոյս բաներ մը կը սորվի, ընդհանուր զարգացումի մը կը տիրանայ: Բայց այդ մարդը միշտ պէտք է համոզուած մնայ, որ իր դիմացը եղողը առաջին մարդէն աւելի տգէտ է: Ուրուհետեւ եթէ քննութեան մը ենթարկուի, կարծես անդիր օրէնք է, հարցումներ պիտի ուղղեն անպայման իրեն ան - ծանօթ խնդրի մը մասին: Կրնայ չատ բան գիտնալ, բայց իր գիտցածներէն ոչինչ պիտի հարցնեն, ճիշդ այն ուսուցիչներուն նման, որոնք մեր դպրոցական չրջանին, կարծես հրաչքով կը կռահէին մեր չսերտած միակ դասը եւ հո'նկէ կը սկսէին հարցումներ տեղացնել մեզի: Ուրո՞ւն գլխէն չէ անցած դպրոցական նըւագահարներուն վրայ: Գիշեր - ցերեկ կը պատրաստուէինք, ամբողջ գիրքը կուլ կուտայինք, միայն մէկ կամ երկու անհրապոյր դաս բացը կը ձգէինք: Բայց ատոր համար ալ հոգ չէինք ըներ, «ուրիշ հարցում չմնաց, անոնցմէ՞ պիտի հարցնեն» կ'ըսէինք: Եւ ուսուցիչը կուգար - կ'երթար ճիշդ այդ երկու դասերէն կ'ուզէր իր հարցումները: Եւ մենք մեր մազերը կը փետէինք յուսահատո -

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹԱԼԱԹ, ԿՐԿԻՆ ԹԱԼԱԹ

ԻՐ ՅՈՒՇԵՐԸ «ԹԻՐՃԻՄԱՆ»Ի ՄԷՋ

———×———

ԺԷՕՆ - ԹԻՒՐՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գ.

ԻՆՉ Կ'ՈՒԶԷՐ ՓԱՍՏԵԼ ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ

Առաջին օրերուն ինծի համար հանելուկ մը նկատուող հարցին պատասխանը, ես ուղղակի ստացայ Սուլթան Ապտիւլ Համիտէն երբ Սահմանագրութեան հրուչակումէն յետոյ պատուիրակութեամբ մը իրեն այցելելէ վերջ, զիս առանձին ընդունեցաւ իր մօտ:

Ինծի համար անլոյծ մնացած հարցը հետեւեալն էր. Ապտիւլ Համիտ, չատ լաւ գիտէր, թէ Մակեդոնիոյ մէջ իր հաւատքած եւ մեծ մասը Եւրոպայի մէջ ուսում ստացած զինուորական եւ աշխարհական պաշտօններու տէր երիտասարդները, մէկէն ըլլալով նաեւ բազմաթիւ բանակալիններ, բոլորն ալ իր վարչական հակակացողութեան դէմ եղողներ էին:

Անցեալ չրջաններուն, այդպիսիները չատ հեռու տեղեր՝ Թրապլուս, Եմէն, Հիճազ եւ այլ վայրեր կը ղրկէր, բայց վերջին հինգ - վեց տարուան ընթացքին Սելանիկ - Մանաստր չրջանին մէջ հաւաքած էր:

Ան չատ լաւ գիտէր թէ իր Պետութեան համար «Հիւանդ մարդ»ը ըսողներ, որոնք երկիրը բաժնելու համար յարմար առիթի մը կը սպասէին միշտ ու եթէ այդ առիթը տակաւին չէր հասած, ասոր պատճառը անոնց իրարու հետ ունեցած փոխադարձ հաչիւ եւ հակամարտ ընթացքներն էին եւ աւելի յարմար ժամանակի մը կը սպասէին միշտ:

Ան երեսուներկու տարիէ ի վեր իր վարպետ քաղաքականութիւնը այս հակամարտութիւններու վրայ զետեղած չէր արդէն:

Բայց այդ երիտասարդ, անփորձ եւ ամէն տեսակ ազդեցութեան տակ գտնուելու ենթակայ երիտասարդները, գառնուկի մորթի տակ մտած այդ խորամանկներուն կրնային գործիք դառնալ:

Ինչո՞ւ համար քով - քովի բերած էր զանոնք:

ըէն:: «Ես ամբողջ գիրքը անդիր ընեմ, եւ ան ինծի այս հարցումը ուղղէ» կ'ըսէինք:

×

Ահա թէ ինչու միշտ զարմանալով կը զարմանամ քաջութեանը վրայ բոլոր ատոնց որոնք թեկնածու կը ներկայանան ընդհանուր մշակոյթի մրցումներու: Հետաքրքրելի ու ճայնասփիւռի մօտ յաճախ կը կազմակերպուին այդպիսի մրցումներ եւ մենք տունը, անոնց հետեւելու ատեն, մեր նստած տեղէն թերեւս բոլոր հարցումներուն ճիշդ կը պատասխանենք, ատոր - խաչ կուտանք մենք մեզի: Բայց այդ հարցումներուն պատասխանել կը չալողինք անո՛ր համար որ այդ հարցումները մեզի ուղղուած չեն: Վատահ ըլլա՛նք, որ փոխանակ տունը նստելու, եթէ բեմ ելած ըլլայինք, մեր դիմացինները անպայման պիտի գտնէին այն հարցումները, որոնց պատասխանել չենք կրնար:

Եւ այդ հարցումները այնքա՛ն չատ են որ...

Ռ. Հ.

Ըստ պալատական կենցաղավարութեան, երեք անգամ կատարուած հրաւէրէն վերջ միայն Սուլթանին ներկայութեան հազիւ թէ տեղս զբաւած էի որ Ապտիւլ Համիտ իր բամբ ձայնով սկսաւ խօսիլ.

- Րումէլիի երրորդ բանակի չրջանակներուն մէջ պաշտօնավարող զինուորականն եւ աշխարհականներու կարողութեան մակարդակը, արդեօք գոհացուցիչ է, Եւրոպացիներու կամ Պալքանեան չրջաններուն նկատմամբ:

Հարցումը, եթէ տեւականօրէն մտքիս մէջ արդէն դոյութիւն ունեցող նիւթի մը մասին եղած չբլլար հաւանաբար դժուարութիւն քաշէի անոր պատասխանելու համար:

- Վստահ եղէք, Տէր Արքայ, Ձեր կայսրութեան զինուորական եւ աշխարհական հպատակները, ոչ մէկ մարզի մէջ օտարներէն աւելի ետ կը մնան ըսի:

Զգացի թէ իր նայուածքները վրաս կեդրոնացուցած էր այդ պահուն եւ ան անբացատրելի կարողութեան մը տէր էր իր դէմքին մտածումները դուշակելու մասին:

Հանելուկը լուծուած էր: Օսմանեան կայսրը կը չանար ցոյց տալ, թէ իր ժողովուրդն ալ Եւրոպացիներու զինուորականութեան արժանի գիտուն եւ արժէքաւոր տարրեր կը պարունակէ իր մէջ ու այսպէսով կ'ուզէր անոնց հեղինակութիւնէն փրկուիլ:

Նոյնիսկ այս բանը կ'ուզէր ընել ան, իրեն համար անսիրելի եւ գահուն համար ալ վտանգաւոր իշխանութեան մը դործի գլուխ գալու հաչւոյն:

Թալաթ փաշա իր յուշերուն մէջ ժէօն - Թիւրքերու (երիտթուրք) մասին հետեւեալ գաղափարները կը յայտնէ:

Բանակալիններու գործունէութիւնը այնպէս մը կը ձեւաւորուէր, որ ժէօն - Թիւրքերու չարժումը, որուն կեդրոնը Փարիզ կը գտնուէր, առաւելապէս իր գլխաւոր դէմքերու միջոցաւ, զբաղի Սելանիկի մէջ տեղի ունեցող խմորումներով:

Մի քանի չիւքրիւ, Սելանիկ գալէս առաջ, իր մասնագիտական ուսումը կատարելագործելու համար Զուիցերիա մեկնած էր, ուր կարգ մը կապեր հաստատած էր ժէօն - Թիւրքերու հետ: Տոքթ. Ապտուլլահ ձէվտէթ եւ Տոքթ. Հիւսէյին Զահէ Ալփին ալ հեռանալէն յետոյ, միայն Տոքթ. Րէչիտ հոն մնացած էր:

Մի քանի չիւքրիւ յետոյ Փարիզ անցնելով չփոփոխներ ունեցաւ Ահմէտ Բըզայի եւ Փրէնս Սապահատտինի խմբակներուն հետ:

1898-ի ընդհանուր ժողովին մէջ ժէօն - Թիւրքերու միջեւ հիմնական գաղափարի տարակարծութիւններ դոյութիւն ունեցած եւ այդ երկու խմբակցութիւնները իրենց աչխատանքները սկսած էին ան - չատ չարունակել:

Սուլթան Ապտիւլ Համիտ այս կացութենէն օգտուելու նպատակով, իր վստահելի լրտես դէմքերէն Ահմէտ ձէլալէտտին փաչան երկու անգամ Փարիզ ղրկած էր, այդ ճակատներուն մէջ աւելի լայն ճեղքեր բանալու եւ ամանց հրապարակէն հեռացումը ապահովելու համար:

Արդարեւ, այդ օրերուն է որ Տոքթ. Խալրահիմ Թէմօ իր ծննդավայրը՝ Ռուսմանիա վերադարձած էր: Տոքթ. Ապտուլլահ ձէվտէթ ընդունած էր Վիէննայի դեսպանատան բժշկապետութեան պաշտօնը, իսկ «Միզան» թերթի խմբագրապետ Մուրատ Պէյ Պոլիս եկած էր եւ Ապտիւլ Համիտի հետ երկար տեսակցութիւններ կատարած:: Այս խօսակցութիւններէն վերջ է որ ան կը փակէր Փարիզի մէջ հրատարակուող «Միզան» թերթը, որ օգտուելով օտար դեսպանատուներու սուրհանդակներուն ունեցած անձեռնմխելիութենէն, առատ եւ ազատ կերպով մուտ կը գործէր երկիր եւ գլուխ կը հանէր իր պարտականութիւնը:

(Շար. 4)

ՄԱՇՏՈՑԷՆ ԱՌԱՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՐ ՈՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑԱ՞Ծ Է

Նախամաշտոցեան շրջանին հայ ժողովուրդը ունեցա՞ծ է հայերէն գիր ու գրականութիւն, թէ զրկուած է քաղաքակըրթութեան այդ մեծագոյն պարգեւէն ու խարխափած տգիտութեան խաւարին մէջ։ Այս հարցը քանի մը հարիւրամեակ է, որ կը յուզէ հայ եւ օտար գիտնականները։ Ստեղծուած է գիտական երկու «բանակ», կազմուած անուանի դէմքերէ, իրերամերժ կարծիքներով։ Մէկ խումբը կը գտնէ, որ գոյութիւն ունեցած է, միւսը՝ ոչ։ Հարցին մասին գրական կարծիք յայտնողներէն է երեւանցի պատմաբան փրոֆ. Աշոտ Աբրահամեան, որ զանազան առիթներով մամուլի էջերէն եւ առանձին գիրքերով հանդէս եկած է որպէս պաշտպան՝ նախամաշտոցեան շրջանի հայ գիրի ու գրականութեան։ Այդ չարքը ամբողջացաւ գիտնականի «Նախամաշտոցեան հայ գիր եւ գրչութիւն» գիրքով, զոր լոյս ընծայեց «Հայաստան» հրատարակչականը։

Նախամաշտոցեան հայ գիրի եւ մատենագրութեան հարցը խորհրդածութեան նիւթ դարձած է տակաւին մինչեւ օրս։ Ժ. դարու պատմիչ Վարդան Արեւելցի, ցանկանալով փաստել, որ Հայերը հեթանոսական շրջանին գիր ունեցած են, կը մատնանշէ հեթանոս հայ թագաւորներու զրամները, որոնք գըտնըւած են, ըստ իրեն, Կիլիկիոյ Լեւոն Թագաւորի ժամանակ եւ որոնց վրայ հայկազեան կռապաշտ թագաւորներու անունները գրոշմուած են։

Այս հարցը հիմնովին առաջին անգամ յարուցած եւ պաշտպանած է Մխիթարեան միաբաններէն Հ. Ղուկաս Ինճիճեան՝ 1835-ին, վկայելով, որ մեր մէջ հին ժամանակներուն գոյութիւն ունեցած է հայկական գիր, բայց առանց ճայնաւոր տառերու։ «Հնախօսութիւն» գիրքի Բ. հատորին մէջ ան կը նշէ, որ Պոլիս գտնուղ անգլիացի դրամագէտի մը մօտ ան դրամներ տեսած է, որոնց երեսին դրոշմըւած է հեթանոսական ատրուշան՝ կողքերուն երկու մոգեր, իսկ միւս կողմը թագաւորի դէմք՝ արեւելեան սաղաւարտով, իսկ անոր չուրջ գրութիւն, որոնց մէջ գտնուած են հ, տ, պ, կ, ճ եւ այլ տառեր։ Սակայն չգտնելով անոնց մէջ ճայնաւոր տառեր, չէ կրցած իմաստ տուղ հայկական բառեր ընթեռնուլ։

Անուանի հայագէտ Ցովսէփ Էմին, 1858-ին Մովսէս Խորենացիի «Պատմութիւն Հայոց» գիրքի ռուսերէն թարգմանութեան կցած «Հայկական այբուբենի մասին» յաւելուածին մէջ, անվիճելի կը համարի նախաքրիստոնէական հայկական մատենագրութիւնը եւ կը գտնէ, որ այդ շրջանին տառերը զաղափարագրըերը եղած են։ Լազարեան ճեմարանի մէկ ձեռագրին մէջ գտնուող «Նշանագիր Լմաստնոց» բնագրի մէկ ցանկին մէջ ան առանձնացուցած է 84 նշանագիր եւ կարելի համարած, որ անոնք հայ հեթանոսական գրութեան փշրանքներէն ըլլան։

Մեծանուն գիտնական Հ. Ղեւոնդ Ալիշան՝ իր «Հայապատում» աշխատութեան «Նախապատմիչք յառաջ քան զհայկական գրութիւն» գլուխին մէջ, մատնանշելով հեթանոսական Հայաստանի մէջ եւ Մաշտոցի նախորդած դարերուն հանդէս եկող պատմագիրները՝ Արտաւազդ, Բարդածան, Բիւզանդ, Ագաթանգեղոս եւ ուրիշներ, ան անհաւատալի կը համարի, որ մեր ներկայ մատենագրութենէն առաջ, նախքան քրիստոնէութիւնը ընդունիլը, Հայերը որեւէ ձեւով եւ լեզուով ազգային յիշատակ նշանակած եւ աւանդած չըլլային։

Նախամաշտոցեան գիրի ու գրականութեան հարցի ուսումնասիրութեան նուիրուած է իր «Հայոց գիրը» աշխատութիւնը՝ Ներսիսեան դպրոցի հոգեբանութեան եւ տրամաբանութեան ուսուցիչ Խաչակ Ճարութիւնեան։ Գիրքը ժամանակին ջերմ ընդունելութիւն գտած է, տակաւին մինչեւ հրատարակութիւը արժանացած է Սահակ - Մաշտոց մրցանակի։ Ըստ իրեն մեսրոպեան այբուբենէն առաջ Հայերը արդէն ունեցած են սեփական այբուբէն, սակայն ան չէ պահպանուած, որովհետեւ քրիստոնէութիւնը հեթանոսական շատ մը սովորութիւններու հետ վերցնել տուած է նաեւ գրականութիւնն ու հին այբուբենի գործածութիւնը։

Նախամաշտոցեան այբուբենի գոյութեան վերաբերեալ նպաստաւոր կարծիքներ յայտնած են դրաբարագէտ - լեզուաբան Գարագաշեան, Լէօ, Նիկողայոս Մառ, Տաղաւարեան, Վալէրի Բրիւսով եւ ուրիշներ։ Բրիւսով իր յօդուածներէն մէկուն մէջ մասնաւորաբար կը նշէ. «Բոլոր փաստերը կը հարկադրեն մեզ մըտածել, որ հայկական մատենագրութիւնը գոյութիւն ունեցած է չորս հարիւրամեակի ընթացքին։ Հայ գրողներու այն երկերու կողքին, որոնք գրուած են յունարէն եւ օտար այլ լեզուներով, գոյութիւն ունեցած են հայերէն լեզուով գործեր՝ մէկ մասը տառադարձուած օտար այբուբենով, իսկ միւսը՝ գանիէլեան գիրերով։ Այս երկերը հանդիսացան այն դպրոցը, որ մշակեց հայկական գրական լեզուն, որ մեր առջեւ կը ներկայացնէ ընդարձակ Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ, մշակուած, ընդունակ տալու մարդի բոլոր երանգները՝ վերարտադրելով յունական բնագրի բոլոր առանձնայատկութիւնները։ Հայ մատենագրութեան այդ վաղ գործերը, սակայն, մեզի չեն հասած, եթէ հաշուի չառնենք Գրիգոր Լուսաւորիչի հատուածի քարոզները. մենք գիտենք միայն այն մատենագրութիւնը, որ յառաջացաւ այն բանէն ետք, երբ Մեսրոպ յայտնաբերեց նոր հայկական գիրը»։

Նախամաշտոցեան Հայոց գիրի գոյութիւնը պաշտպանած են նաեւ ակադ. Գուրգէն Սեւակ, Գագիկ Սարգսեան, փրոֆէսէօրներ՝ Ցարութիւն Մարտիրոսեան, Առաքել Առաքելեան, ակադ. Ցովսէփ Օրբելի, Գարեգին Լեւոնեան եւ ուրիշներ։

Ակադ. Հրաչեայ Աճառեան քանակական թուականներու վերլծուն կը հրապարակէ աշխատութիւն մը, ուր աղբիւրներու եւ հրատարակուած գրականութեան ուսումնասիրութեան հիման վրայ կուգայ այն հետեւութեան, որ Մաշտոցէն առաջ Հայերը գիր եւ հայերէն լեզուով գրականութիւն չեն ունեցած։ Նախամաշտոցեան գիրի ու գրականութեան գոյութեան նը կատմամբ աննպաստ վերաբերում ունեցած են նաեւ ակադեմականներ Մանուկ Աբեղեան, Ցակոբ Մանանդեան, Լեւոն Ալիշեան, Եղուարդ Աղայեան եւ ուրիշներ։

Փրոֆ. Աշոտ Աբրահամեան նախամաշտոցեան հայ գիրի ու գրականութեան հարցերով կը զբաղի 1940-էն ի վեր, երբ լոյս ընծայեց «Համառօտ ուրուագիծ հայկական պալէոգրաֆիայի» գրքոյկը։ Այդ նոյն թուականին Մոսկուայի «Իզվեստիա» թերթին մէջ լոյս կը տեսնէ Ցովսէփ Օրբելիի հաղորդագրութիւնը Սեւանի շրջանը արամէական արձանագրութիւններ գտնելու մասին, որպէս կարեւոր փաստ նախամաշտոցեան հայ գիրի եւ մատենագրութեան գոյութեան։ Այդ հարցին չուրջ Երեւանի Մատենադարանին մէջ բանավէճ մը կազմակերպուեցաւ, ուր զեկուցումով հանդէս եկաւ Ա. Աբրահամեան։ Այդ զեկուցումը յետագային հրապարակուեցաւ Մատենադարանի «Գիտական նիւթերի ժողովածու»ին մէջ։ Նիւթին մասին գիտնականը հրապարակած է կարգ մը աշխատութիւններ, զեկուցումներով ու դասախօսութիւններով հանդէս եկած Երեւան, Պէյրութ եւ այլուր։

Նիւթերու, աղբիւրներու, պատմական վկայութիւններու ուսումնասիրութիւնը Աշոտ Աբրահամեանը քանի մը հետաքրքրական եզրակացութիւններու յանգեցուցած է։ Նշելով, որ պատմութեան ասպարէզ իջած հայ ժողովուրդի նախնիները պրաւոր մշակոյթով Մերձաւոր Արեւելքի ժողովուրդներու հետ նոյն առեն հանդէս եկած են հին ժամանակներուն, իսկ յետագային Արտաշիսեան հարստութեան շրջանին Հայաստան մտած է հելլենական ոլորտին մէջ եւ ստեղծած Հռոմի ու Պարսկաստանի հաւասար հզօր պետութիւնը, Աշոտ Աբրահամեան կը գտնէ, որ զարգացման նման ուղի անցած ժողովուրդը, անշուշտ, ունեցած է իր գիրը, թէկուզ՝ այլ համակարգի նշաններով։ Հեթանոսական գիրի ու գրականութեան մասին, կը նշէ ան, օտար պրիւրները կցկտուր տեղեկութիւնները կը հաղորդեն, իսկ հայ պատմիչները, որ պէս քրիստոնէութեան դաղափարախօսներ, անհանդուրժող վերաբերում ունէին հեթանոսական մշակոյթի հանդէպ եւ հարցը կը ներկայացնէին միակողմանի, այնպէս, որ հայ ժողովուրդը իբր թէ հեթանոսական շրջանին բարբարոս եղած է, եւ քրիստոնէութիւնը եկած է լուսաւորելու զայն, գիր ու գրականութիւն տուած եւ բարձրացուցած մշակութային ժողովուրդներու կարգին։

Հայաստանի տարածութեան մէջ յայտնաբերուած են հարիւրաւոր ժայռապատկերներ եւ կարգ մը արամէական եւ յունական արձանագրութիւններ, որոնք կարեւոր են հայ մշակոյթի պատմութեան այս հարցի լուսաբանումին համար։ Հայկական դրշագրերու մէջ վերջին շրջանին ծանօթ դարձած են յունական տառանշաններով հայերէն լեզուով գրուած քանի մը բնագրեր յետմաշտոցեան ժամանակէն, որոնք կը փաստեն այլ տառանշաններով հայերէն գրելու կարելիութիւնը։ Ծանօթ է տոմարական հին համակարգը, որ գործածուած է նախամաշտոցեան շրջանին։

Դիւթաբանաբար, նախամաշտոցեան հայ գիրի ու գրականութեան հարցը ուսումնասիրողներէն ոմանց կը կաշկանդէ այն վախը, որ եթէ ընդունին Մաշտոցէն առաջ հայերէն լեզուով գրականութեան գոյութիւնը, այդ պարագային չափով մը նսեմացուցած կ՚ըլլան Մաշտոցի գերը ներկայ հայ գիրի ստեղծման մէջ, կը գըրէ փրոֆ. Աբրահամեան։ Մեր համոզումով նման մտավախութիւն անտեղի է, քանի որ Մաշտոցի գործունէութիւնը կապուած է այլ ժամանակաշրջանի եւ այլ պայմաններու հետ։ Բացի այդ, Մաշտոցի գերը հայ գիրի եւ գրականութեան ստեղծման մէջ այնքան մեծ է, որ անկէ առաջ հայերէն լեզուով գրականութիւն եղած ըլլալը կամ ոչ, բնաւ ստուեր չի կրնար ձգել անոր գործունէութեան վրայ։

Աչխատութեան մէջ առանձին կը քննարկուին Հայաստանի մէջ յայտնաբերուած ժայռագրութիւնը եւ սեպագիր արձանագրութիւնները, արամէական եւ յունական գիրերու գործածութիւնը, մատենագրական տեղեկութիւնները, գտնուած գիրերը եւ այլն։ Ե. դարուն հայ մատենագրութեան մէջ գործածուած լեզուն նոր չէ ստեղծուած, կ՚ըսուի գրքին մէջ։ Անիկա անցեալ դարերուն սկսած, մշակուած եւ բառապաշարով հարստացած գրական լեզու է, զոր ժառանգեց Մաշտոցեան դպրոցը։ Ըստ պատմիչներ Կորիւնի, Ղազար Փարպեցիի եւ Խորենացիի տեղեկութիւններուն, Դանիէլ Ասորիի մօտ գտնուած գիրերը եղած են հայկական գիրեր։ Հաւանաբար անոնք եղած են հին հայկական մեհեաններու մէջ գործածուող արամէական գիրերը։

Վ. ՍԱՆԹՐԵԱՆ

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Ե. -

- Երէկ էր ... Ժագօն առտուն կաթը իմեր սանկ անկիւնը կը խաղար ... յանկարծ դուռը բացուեցաւ, շիք, թուալէթը տեղը կին մը ներս մտաւ ... Ճանչցայ, Անժէլն էր ... հետը միւսիւ մը կար, սանկ երեսունոց, խոժոռ, կապիտ մարդ մը. «ի՞նչ կ՚ուզէք, ո՞վ կը փնտռէք» ... հարցուցի. «Եկած եմ պզտիկս տանելու» ... ըսաւ Անժէլ։ Բայց ... ո՞ր պզտիկդ, ի՞նչ պզտիկ ...» ... : «Աստ խենթ ձեւանալու պէտք չկայ - ըսաւ Անժէլ, - դուն ալ գիտես որ Ժագօն, սա անկիւնը նըստողը իմ տղաս է ... մինչեւ հիմակ վճճակս անորոշ էր, չէի փնտռեր ... հիմակ շօմաժ կ՚առնեմ, պզտիկիս պէտք ունիմ ... կարեւոր է որ քովս ըլլայ ... եկած եմ տանելու ...» : Ես առարկեցի. «Ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ, մեծ մայրը հոս չէ ... ես գիտեմ, որ զարգացման նման ուղի անցած ժողովուրդը, անշուշտ, ունեցած է իր գիրը, թէկուզ՝ այլ համակարգի նշաններով։ Հեթանոսական գիրի ու գրականութեան մասին, կը նշէ ան, օտար պրիւրները կցկտուր տեղեկութիւնները կը հաղորդեն, իսկ հայ պատմիչները, որ պէս քրիստոնէութեան դաղափարախօսներ, անհանդուրժող վերաբերում ունէին հեթանոսական մշակոյթի հանդէպ եւ հարցը կը ներկայացնէին միակողմանի, այնպէս, որ հայ ժողովուրդը իբր թէ հեթանոսական շրջանին բարբարոս եղած է, եւ քրիստոնէութիւնը եկած է լուսաւորելու զայն, գիր ու գրականութիւն տուած եւ բարձրացուցած մշակութային ժողովուրդներու կարգին։

Հայաստանի տարածութեան մէջ յայտնաբերուած են հարիւրաւոր ժայռապատկերներ եւ կարգ մը արամէական եւ յունական արձանագրութիւններ, որոնք կարեւոր են հայ մշակոյթի պատմութեան այս հարցի լուսաբանումին համար։ Հայկական դրշագրերու մէջ վերջին շրջանին ծանօթ դարձած են յունական տառանշաններով հայերէն լեզուով գրուած քանի մը բնագրեր յետմաշտոցեան ժամանակէն, որոնք կը փաստեն այլ տառանշաններով հայերէն գրելու կարելիութիւնը։ Ծանօթ է տոմարական հին համակարգը, որ գործածուած է նախամաշտոցեան շրջանին։

Դիւթաբանաբար, նախամաշտոցեան հայ գիրի ու գրականութեան հարցը ուսումնասիրողներէն ոմանց կը կաշկանդէ այն վախը, որ եթէ ընդունին Մաշտոցէն առաջ հայերէն լեզուով գրականութեան գոյութիւնը, այդ պարագային չափով մը նսեմացուցած կ՚ըլլան Մաշտոցի գերը ներկայ հայ գիրի ստեղծման մէջ, կը գըրէ փրոֆ. Աբրահամեան։ Մեր համոզումով նման մտավախութիւն անտեղի է, քանի որ Մաշտոցի գործունէութիւնը կապուած է այլ ժամանակաշրջանի եւ այլ պայմաններու հետ։ Բացի այդ, Մաշտոցի գերը հայ գիրի եւ գրականութեան ստեղծման մէջ այնքան մեծ է, որ անկէ առաջ հայերէն լեզուով գրականութիւն եղած ըլլալը կամ ոչ, բնաւ ստուեր չի կրնար ձգել անոր գործունէութեան վրայ։

Աչխատութեան մէջ առանձին կը քննարկուին Հայաստանի մէջ յայտնաբերուած ժայռագրութիւնը եւ սեպագիր արձանագրութիւնները, արամէական եւ յունական գիրերու գործածութիւնը, մատենագրական տեղեկութիւնները, գտնուած գիրերը եւ այլն։ Ե. դարուն հայ մատենագրութեան մէջ գործածուած լեզուն նոր չէ ստեղծուած, կ՚ըսուի գրքին մէջ։ Անիկա անցեալ դարերուն սկսած, մշակուած եւ բառապաշարով հարստացած գրական լեզու է, զոր ժառանգեց Մաշտոցեան դպրոցը։ Ըստ պատմիչներ Կորիւնի, Ղազար Փարպեցիի եւ Խորենացիի տեղեկութիւններուն, Դանիէլ Ասորիի մօտ գտնուած գիրերը եղած են հայկական գիրեր։ Հաւանաբար անոնք եղած են հին հայկական մեհեաններու մէջ գործածուող արամէական գիրերը։

Վ. ՍԱՆԹՐԵԱՆ

- Երէկ էր ... Ժագօն առտուն կաթը իմեր սանկ անկիւնը կը խաղար ... յանկարծ դուռը բացուեցաւ, շիք, թուալէթը տեղը կին մը ներս մտաւ ... Ճանչցայ, Անժէլն էր ... հետը միւսիւ մը կար, սանկ երեսունոց, խոժոռ, կապիտ մարդ մը. «ի՞նչ կ՚ուզէք, ո՞վ կը փնտռէք» ... հարցուցի. «Եկած եմ պզտիկս տանելու» ... ըսաւ Անժէլ։ Բայց ... ո՞ր պզտիկդ, ի՞նչ պզտիկ ...» ... : «Աստ խենթ ձեւանալու պէտք չկայ - ըսաւ Անժէլ, - դուն ալ գիտես որ Ժագօն, սա անկիւնը նըստողը իմ տղաս է ... մինչեւ հիմակ վճճակս անորոշ էր, չէի փնտռեր ... հիմակ շօմաժ կ՚առնեմ, պզտիկիս պէտք ունիմ ... կարեւոր է որ քովս ըլլայ ... եկած եմ տանելու ...» : Ես առարկեցի. «Ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ, մեծ մայրը հոս չէ ... ես պարզ դրացի մըն եմ ... ինծի յանձնեցին ... ինչպէ՞ս կրնամ տղան յանձնել ... գոնէ մէկ երկու օր վերջը եկէք ...» : «Աղիկա անկարելի է ... ան պառաւ կընոջ հետ խնդիր ունենալ չեմ ուզեր ... Արդէն բաւական առեն է առնել կ՚ուզէի ... Վարը դռնապանին խօսած, պատուիրած էի ... ինծի իմացուց որ մեծ մայրը տեղ մը մեկներ է ... ճիշդ առիթն է ուրեմն ... առանց աւելորդ խօսուբառուքի տղան կը տանինք ... խնդիրը կը փակուի ... արդէն իրեն ի՞նչ. իրեն խօսք չինյար ... մայրն եմ, տղաս է, կ՚ուզեմ կը թողում, կ՚ուզեմ կ՚առնեմ կը տանիմ ... Թող գոհ ըլլայ որ այսքան ալ թողուց ... ինչ որ է, խօսքին կարճը ... քեզի բան մը չիկայ ... ես ահա տղան կը տանիմ ... դուն իրենց կ՚ըսես ինչ որ պէտք է ...» :

«Ու Անժէլ մօտեցաւ Ժագօյին.

«Եւ փորձեցի ընդդիմանալ ... առակեցի թէ «տղան այսիմակով ո՞ւր կը տանիք, սպասեցէք, մեծ մայրը գայ, հաղուեցնենք, չակենք վրան գլուխը ...» : Անժէլ խօսք մտիկ ընել չէր ուզեր. հետի մարդն ալ սկսաւ լեզուին տալ. խլոր մորը ինծի նայիլ. չիտակը վախցայ ... քովս ալ մէկը չիկար ... ի՞նչ կրնայի ընել ... Ժագօն վերցուցին, չալուի մը փաթթեցին ու առանց բարեւ տալու դուրս ելան։

«Գոնէ հասցէնիդ տուէք, ո՞ւր ըլլալնիդ գիտնամ, - պոռացիետեւնուն»։

«Հասցէնիս գիտնալու պէտք չունիս. իրենց ու մեր մէջ կապ մը չիկայ որ ... իրենք օտարականի թափթփուք, ի՞նչ պէտք ունին մեր հասցէն գիտնալու ...» :

«Ու առին քալեցին։ Տեսնելու էր Ժագօյին վիճակը ... Ան սանդուխներէն իջած առեն եռեւը կը նայէր. չրթունքը կախ, լալու պատրաստ ... չուարեր էր թէ ի՞նչ կ՚ըլլայ կոր ... սրտիս դպաւ ... արդէն վարէն իմացայ իր լալու ձայները ... կիւզելիմ եավրուն ...» :

Գոհարիկ հանըմ ետ ետ գնաց, ինկաւ աթոռի մը վրայ ... դէմքին վրայ ցաւագին ծամածռութիւն մը, ճիգը կ՚ընէր արտասուելու, բայց արցունքը ցամքեր էր ... կը փորձէր խօսիլ, բառեր մը ըսել, բայց ձայնը կոկորդին մէջ կը խեղդուէր. հազիւ կ՚իմացուէին քանի մը բառեր ...

- Մեռաւ ... տղաս մեռաւ ... եավրուս թառաւ ... չոփ չոր գլխովս մնացի ... մեռնելիքը ես էի, ես ... աս սեւ օրերը տեսնելո՞ւ համար ետ մնացի ...

Ուրիշ դրացուհիներ ալ եկան, սենեակը լեցուեցաւ. ամէնն ալ իմացան Արշաւիրի մահուան լուրը. սուգի սենեակ. լացու կոծում ... Ու յուզումի, ցասումի, արգահատանքի գուռպ, յորդ բառեր ...

- Ա՛խ, քօռ ըլլամ, Գոհարիկ հանըմ ...

- Ամէնը, ամէնը ան վըռթկածին, ան պեմուրատ աղջկան երեսէն ... սարի պէս պապակիսին արիւնը մտաւ ... ան տարաւ, տարաւ հերիք չէ, եավրուն ալ չատ տեսաւ մեծ մօրը ...

- Աստուծմէ գոնէ ... իրմէ պէտերին բասէք գայ ...

- Վայ անզգամ ... ինքզինքին մէյ մըն ալ մօր հովեր է տուեր ... մայր եղողին նայեցէք ... երեսի վրայ թողած, փախած օրերը մտեհա՞ն ըրաւ ... Տղուն երեսը նայած ունէ՞ր ... ժագօն ժագօ ընողը ինքն էր թէ ուրիշը ... Մեծ մայրը, Նուարդը վարդի պէս կը նայէին ... չիտակը անոր մայրը Նուարդն է, Նուարդը, ոչ թէ ան լկտի, բոզ աղջիկը ...

- Այս ամէնուն մէջ մեր բարի ծաղիկ դռնապանին ալ մատը կայ ... ժագօն ամէն անգամ տեսնելուն կը ճաթէր ... «Աղիկա Ֆրանսացի է, կ՚ըսէր, դուք հո՛յ պիտի մեծցնէք» ... Անիկա է որ մօրը լուր տուաւ ...

- Մեզի դէմ արդէն թոյնով լեցուած է ... աչքերէն հայհոյանք կը կաթէ ... ի՞նչ պիտի ըլլայ ... ո՞ւր ալ ըլլանք, օտարական ենք ...

(Շար. 45)

ՆՅՈՒԹԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԱՍԻՆ

= ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ =

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՎ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՎ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՎ

ՎԱԼԱՆՍ - Տէր եւ Տիկին Ներսէս եւ Մարիամ Խաչիկեան, խոր վիշտով կը հաղորդեն իրենց սիրելի ու հարազատ հօրեղբօր տղուն ու տաքրոջ՝

ՄԿՐՏԻՉ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ

(ծնած՝ Տիվրիկի Խուռճավիլ գիւղը, չուրջ 1907-ին)։

մահը որ պատահեցաւ Ամերիկա։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Պ. Մարտիկ Տաքառեանին, որ 30.000 Ֆ. նուիրած է իր հօր՝ Օհան Տակառեանի ի յիշատակ, Պէլֆօնթէնի կայանի նոր չէնքին արտաքին ճակատը ծեփելու համար։

×

կապոյտ Խաչի Սէն - Ժէռմի մասնաճիւղը սուգած է Տիկին Կիւլեանէ Կիրակոսեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Կիրակոսեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կիրակոսեանէ 100-ական Ֆ., Սէն - Ժէռմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութենէն մատաղօրհնութեան առթիւ 500 Ֆ.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի՝ Տիկին Անոյշ Թիւֆէնճեանի մահուան առթիւ.- Այրի Տիկին Պէաթրիս Գարաճեան, Այրի Տիկին Վահանոյշ Քիւնկէյեան 100-ական Ֆ., Պ. Սեպուհ Յովսէփեան 30, Պ. Լեւոն Ձերանեան 50, Այրի Տիկին Ովաննա Ավճեան եւ զաւակները, Ռեմօնա եւ Մելինա Սէմէրճեան 100-ական Ֆ., Մանուկ Ստեփանեան 20, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Կարնիկ, Հայ Մշակութային Միութիւն, Վալանսի ԺԱՖ, Վալանսի Հայ Մարզական Միութիւն 100-ական Ֆ., Պ. Գրիգոր Ժամագործեան 40 Ֆ.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տարօնի Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր 6-րդ տարեդարձի առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Հայր. Տէր եւ Տիկին Յարթէթ Յարութիւնեան (Փարիզ) 500 Ֆ. Հայր. Տիկին Նարէ Զաքարեանէ եւ Հայր. Տիկին Վարդուհի Ալանեանէ 100-ական Ֆ.։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ - Պ. Նաճարեան 160 Ֆ. Պ. Համասեան 60 Ֆ.։

ՓՐԷ - ՍԷՆ - ԺԵՐՎԷ.- Պ. Սիմսարեան 150 Ֆ.։

ՓԱՐԻԶ.- Պ. Ա. Պետրոսեան 50 Ֆ.։

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆՆ.- Տիկին Արփինէ Միքայէլեան 60 Ֆ.։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍԷՆ ԼՈՒ. - Եղիազար Գիւզելեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Եղիազարեան ընտանիքը եւ Սէն Լուի Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը 100-ական Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մարտիրոս Հապէշեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի իր զարմիկը Բարսեղ Հապէշեան 300 Ֆ. կը նուիրէ Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին (բոանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆ. «Յառաջ»ին։

×

Մարտիրոս Հապէշեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն.- Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պետեան 50 Ֆ. «Ռատիօ Ազգ»ին, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ծառուկեան 300 եւ Տէր եւ Տիկին Նուրիճան Պալեան 100 չորս հայ բանտարկեալներու յանձնախումբին, (բոանալ «Յառաջ»էն), Տէր եւ Տիկին Ժաք Պետրոսեան 50 Ֆ. «Յառաջ»ին։

REPAS de NOEL ARMENIEN

La M.C.A. - Paris

17, Rue Bleue — 75009 Paris

organise un repas pour le Noël arménien

Jeudi 6 Janvier

PRIX 200 F

Réservation indispensable au : 656 - 02 - 21

ou à la M.C.A. 824 - 63 - 89

246 - 03 - 65

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

*** ՏՕՆԱԾԱՌ ***

կիրակի, Յունուար 9, ժամը 15-էն սկսեալ։

Հովանաւորութեամբ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

կաթ. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի

Ախակերտութեան կողմէ երգ, պար եւ արտասանութիւն։

Ճոխ պիւֆէ։

Մուտքը ազատ է։

ՃԱՇ

Տեսնելի Հայ Մշակոյթի Տան ընկերային յանձնախումբը կը կազմակերպէ հայ տարեցներու նուիրուած՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՃԱՇ

կիրակի Յունուար 9, ժամը 12-ին։

Արձանագրութիւն.- Յունուար 3-էն առաջ։

Հեռաձայն.- (7) 849 - 42 - 97։

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կազմակերպած է Տօնածառի հանդէս մը, կիրակի Յունուար 2, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, Սալ սէ Ֆէթի մէջ։

Կը հրաւիրուի Վալանսի Հայութիւնը քաջալերելու Դաւիթեան ղպրոցի աշակերտութիւնը։

LE NOR SEROUND

organise

à l'occasion de notre Noël

UN CONCERT

SIPAN - KOMITAS

à

l'église St. Roch

296, rue St. Honoré, Paris 1er

le Mercredi 5 Janvier à 21 h.

Location : Librairie Palouyan tél. 523 - 24 - 97

POUR LES ARMÉNIENS
PAR LES ARMÉNIENS

au profit de:

« RADIO ASK »

REVEILLON NOUVEL AN — LE 31 DECEMBRE

avec le chanteur

NORAIR

ET SON ORCHESTRE DE 7 MUSICIENS

— PROGRAMME: Noraïr, la chanteuse Virginie Kekedjian (imitation de France Gall)
le chanteur Coco Krikorian, le clarinettiste Sarkis Yanikian (de Valence)

— MENU : Saumon fumé — Hors d'œuvres — Dîner super — Vin et service compris

— PRIX: 250 F. par personne — Enfant demi tarif — 50 F. sans dîner après 23 h 30

LOTERIE VIDEO MAGNETOSCOPE

COLLEGE SAMUEL - MOORAT — 26, Rue Troyon — 92310 SEVRES

Réservations: 878. 02. 99 (A.A.A.S.) — 501. 98. 89 (PARIS)

Cabinet TERZIYAN

(TOUTES ASSURANCES)

21, rue Lamartine, 75009 Paris

tél. 282 01 41 +

PRESENTE SES MEILLEURS VŒUX POUR L'ANNEE 1983 ET SOUHAITE UNE BONNE FETE DE NOEL

ԹԻՐԶԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԼԱՒԱԳՈՑՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԻ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ԵՒ Ս. ԾՆՈՒՆԴԸ

U. G. A. B.

Sous le Haut Patronage de Monseigneur SEROPE MANOUKIAN

Délégué pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens

et la Présidence d'Honneur de Monsieur NOURHAN FRINGHIAN

Président d'Honneur de l'U.G.A.B. - France

et la Présidence effective de Madame HRIPSIME JANSEM

LA SECTION DES DAMES DE L'U.G.A.B. DE PARIS VOUS INVITE AU

DINER TRADITIONNEL

qu'elle organise à l'occasion du NOEL ARMENIEN

LE SAMEDI, 8 JANVIER, A 20 H 30 PRECISES

au Centre Culturel Alex Manoogian — 118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

FRAIS DE PARTICIPATION: 200 F.

Réservez s.v.p. avant le 3 Janvier, par téléphone: 520. 03. 18

par courrier: U.G.A.B.: 11, Square Alboni — 75016 Paris

DISQUE VOGUE

N° 524 013

ARA BARTEVIAN

MELODIES LYRIQUES ARMENIENNES

par

VERA HONORAT (de l'Opéra) — JANET MAFIAN (Ecole Normale de Musique)

Préface d'ALEXANDRE SIRANOSSIAN

Ուռենի - Իղձ - Արաբական սիրերգ - Նոյեմբեր
Սեւ աղջիկ եմ - Աշնանամուտ օրերը - Ես հրեշտակ չեմ տեսած
Մեղուն - Վաճայ Ծովը - Գիշերային - Կոյրը
Գիւղիս ճամբան - Հուսիմ - Տերեւաթափ - Սիրոյ մասին - Ծիլ ու ծաղիկ

Stéréo 33 tours — en album de luxe

60 FRANCS — PORT EN SUS

En vente chez l'auteur:

14, RUE PETIT — 75019 PARIS — TEL.: 208. 99. 22

envoi contre remboursement

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՐ ԵՒ ԽՄԻՉՔՆԵՐ

CENTRORIENT

Արեւելեան հայկական եւ քաղաքական տեսակի ուտելիքներ եւ խմիչքներ

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ — ԱՌԱՔՈՒՄ ՏՈՒՆԵՐԸ

Alimentation Générale Produits d'Orient

Prix intéressants — livraison à domicile sur simple appel téléphonique

178, Rue Paul Vaillant Couturier - 94140 ALFORTVILLE ☎ 375.16.97

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935